საქართველოს ცხოვრება

ახალი მოთხრობა 1469 წლიდგან, ვიდრე 1800 წლამდე
ორ წიგნად აღწერილი

I, სეხნია ჩხეიძის მიერ, II, პაპუნა ორბელიანისა, III, ომან ხერხეულიძისა, IV, შედეგა კახეთის ცხოვრების და V, ფარსადან გორგიჯანიძისა.

მეორე გამოცემა
ზ. ჭიჭინაძის
მიერ.

თბილისი
ელექტრო-მბეჭდავი ა. ქორესელიძისა, გაბაშვილის შესახ., № 1.
1913

ამ ისტორიის პირველ გამოცემის ცნობები 1854 წ. პეტერბურგს.

Лѣтопись Грузіи Сехнія Чхейдзева содержитъ Исторію съ 1653 по 1737 г. Чхейдзе былъ современникъ Карталинскому Царю Георгію XI (1676—1709), участвовалъ съ нимъ вмѣстѣ въ походахъ противу возмутителя Кандагарской области Мирвейса: потому сочиненіе это весьма важно и для Персидской Исторіи. Происшествія, случившіяся въ это время въ Персіи Чхейдзевымъ описаны съ подробностію и аккуратностію.

Лѣтопись Папуна Орбеліанова объемлетъ Исторію Грузіи съ 1737 года, по 1757 годъ. Папуна Орбеліановъ былъ современникомъ Царямъ: Вахтангу VI Историку и Законодателю и Ираклію II, участвовалъ во многихъ походахъ, былъ нѣсколько разъ въ Персіи и описалъ всѣ происшествія этого времени, случившіяся въ Грузіи и Персіи подробно и аккуратно. Лѣтопись Папуна Орбеліанова есть продолженіе лѣтописи Сехнія Чхейдзева.

Рукописный экземпляръ лѣтописей Сехнія Чхеидзева и Папуна Орбеліанова, сколько намъ извѣстно, находится въ одной только Академической библіотекѣ Восточныхъ рукописей; съ нихъ, по порученію Академика Гильденштеда, сдѣланъ Русскій переводъ, хранящійся также въ Академической библіотекѣ восточныхъ рукописей.

Лѣтопись Грузіи Горійскаго уроженца Парсадана Гіоргиджанидзева начинается Исторіею введенія въ Грузіи и Арменіи Христіанской Вѣры и кончается царствованіемъ Царя Георгія XI (около 1703 г.) Повѣствованія до ц. Ростома составлены по народнымъ сказаніямъ, безъ строгой послѣдовательности въ повѣствованіяхъ и безъ означенія времени года. За то, будучи очевидцемъ и участникомъ во всѣхъ событіяхъ, случившихся въ правленіе ц. Ростома, Вахтанга V, Шахъ-Наваза, и Георгія, царствованіе сихъ Царей онъ разсказываетъ съ подробностію

обстоятельствъ каждаго событія и съ означеніемъ времени. Парсаданъ Гіоргиджанидзе написалъ и другое сочиненіе подъ заглавіемъ: Законы Магометанскіе. „Джами-Абасси“ Собственоручной экземпляръ сего сочиненія хранится въ библіотекѣ Императорской Академіи Наукъ.

1854 წ. დავ. ჩუბინაშვილი.

მოკლე ცნობანი

რადგანაც ამ ისტორიას დავით ჩუბინაშვილი „საქართველოს ცხოვრებას“ უწოდებს, ამიტომ ჩვენც ასე უწოდეთ.

სეხნია ჩხეიძე.

სცხოვრებდა XVII და XVIII საუკ. ამის ისტორია იწყება 1653 და გრძელდება 1733 წლამდე. ჩხეიძე არის თანამედროვე და თანამგზავრი ქართლის მეფის გიორგი XI ის სპარსეთში. სპარსეთში ყოფნის დროს, სეხნია ჩხეიძე სპარსელთა სასარგებლოდ შრომობდა, მონაწილეობას იღებდა გიორგი XI-სთან სხვა და სხვა ომებში. და ნამეტურ ამათ კარგად იომეს სპარსთა ომში, რომელიც ყანდაარის მფლობის მირვეისის წინააღმდეგ იყო, ხოლო სპარსნი მათ ვერ ამარცხებდნენ. გიორგი XI-ის თანხლებულ ქართველებით დაამარცხეს მტერი. გიორგი XI—და სეხნია ჩხეიძე დაჯილდოებულ იქმნენ ყეინისაგან. სეხნია ჩხეიძე საქართველოში დაბრუნდა, ამის გარდაცვალება 1730 წ. მიეწერება, ამ ისტორიის გარდა სხვა ნაწერებიც აქვს დაშთენილი.

პაპუნა ორბელიანი.

სცხოვრებდა XVIII საუკუნეში, იგი თანამედროვე პირია ვახტანგ VI-სის და ირაკლი II-ის. დ. ჩუბინაშვილის სიტყვით, ამ პირს დაუწერია ისტორია, რომელიც სეხნია ჩხეიძის ისტორიის გაგრძელებათ ითვლებათ. პაპუნა ორბელიანი მწო-

გნობარი პირია, ამას სხვა ნაწერებიც აქვს. გარდაცვლება ეკუთვნის 1760 წლებს.

ფარსადან გორგიჯანიძე.

გორელი, მოქალაქე. სცხოვრებდა XVII საუკუნეში. იყო მწიგნობარი პირი, მცოდნე კარგად სპარსულ ენის და სპარსეთშიც მრავალ გზის ნამყოფი. სპარსულის ენიდამ ქართულს ენაზედ სხვა და სხვა წიგნებსაც სთარგმნიდა; სხვათა შორის ამას უთარგმნია სპარსთა სჯულის წიგნი: —,,ჯამი აბასი''. უკანასკნელ დროს, ამის სხვა ნაწერებიც აღმოსჩნდა. ფარსადან გორგიჯანიძეს დაუწერია საქართველოს ისტორია დაარსებიდამ XVII საუკუნის გასვლამდე. ეს იტორია დიდათ საინტერესო არს, რამდენიდაც ვიცით, ამ ისტორიის ხელთ ნაწერი საქართველოში ვერსად იპოვება.

დიდათ საინტერესო კი არს ამ იშვიათი ხელთნაწერის პოვება და მთლათ დაბეჭდვა.

ომან ხერხეულიძე (მდივან ბეგი).

თანამედროვე მეფე ერეკლესი და გიორგის, ამათ მერე ქართლისა და კახეთის რუსეთის იმპერიასთან დაკავშირებასაც მოესწრა. იყო მეფე ერეკლეს საყვარელი პირი და ყოველ მის ავი და კარგის მცოდნემ. ეს მასთან სხვა და სხვა ომებშიაც იღებდა მონაწილეობას, როგორც მის ცხოვრების და ომების კარგად მცოდნემ, 1800 წლების შემდეგ, დასწერა მოკლედ ისტორია ერეკლე მეფის ომებისა. ომან მდივანბეგი მწიგნობარი პირი იყო, ამ ისტორიის გარდა მას სხვა ნაწერიც აქვს დაშთენილი. ამის გარდაცვლება მიეწერება XIX საუკუნის პირველ ხანას.

ოთხივ ამ მეისტორიეთა ნაწერების ხელთნაწერები დაცულ არს პეტერბურგის საიმპერატორო აკადემიის წიგნთ საცავში.

სამიებელი

გვერდი

საქართველოს ცხოვრება სეხნია ჩხეიძისა . : 1

საქართველოს ცხოვრება პაპუნა ორბელიანისა. 54

ცხოვრება მეფის ირაკლის მეორისა (ომან მდივნისა-გან ქმნილი). 241

შედეგი კახეთის ცხოვრებისა . 277

როსტომ მეფის ცხოვრება. გამოწერილი საქართველოს ისტორიიდ-გან გიორგიჯანიძის მიერ თხზულისა 300

§ 1. აქა იმერეთის ბატონი-შვილის მამუკას ჩამოსვლა ხალ ციხით ქართლსა —

§ 2. ხოვლეთსა საჯავახიანოში ციცი-შვილი ნოდარ თავის ბატონს მეფეს როსტომს შეება და გაეცალა 300

§ 3. აქა როსტომის ილდარი ქალაქით, მზის ჩასვლისას ცხენს შეჯდა, გათენებისას შობის დღისას ახალ-გორს ერისთვებს თავს დაესხა და გაიმარჯვა ღვთითა. 306

§ 4. აქა ბატონის შვილის ლუარსაბის გამოგზავნა ყაენისა-გან როსტომ მეფის შვილად. 307

§ 5. აქა ადამ სულთნის სარდლობა საქართველოზედ 308

§ 6. სიკვდილი მარიამ დედოფლის შვილის ოტიასი, რომ გურიელისა-გან ჰყვანდა . 309

§ 7. ზაალ ერისთავი და ოთამ ამილახვარი ყაენის კარს წავიდნენ . . 311

§ 8. ქორონ. ტლვ, ჯანიხან ყორჩიბაშმა მირზა თაყუ ეტიმადოვლა მოჰკლა და ყაენ-მან ჯანიხანც მოაკვლევინა. 313

§ 9. რაც ზაალ ერისთავს კახეთში მამული ჰქონდა ბატონ-მან თეიმურაზ წაართვა . 315

§ 10. ეს ამბავი მ. ალექსანდრე-მ დარეჯან დედოფალს მოახსენა 316

გვერდი

§ 11. ქორონ. სამას ოცდა-თხუთმეტსა შაჰბაზ ყაენ-მან ყანდაჰარი აიღო . 318

§ 12. აქა ომი ჰემრანდს ზედა ერანელთა და ინდოელთა ეს არის 319

§ 13.. . 320

§ 14. სიკვდილი იმერეთის მ. ალექსანდრეს ძმის მამუკა ბატონი-შვილისა . 322

§ 15. როსტომ მეფე-მ განჯის გზა-ზე გატეხილს ხიდს ზეით დებადეზე გუნბეთით ხიდი ააგო. 323

§ 16. აქა მ. როსტომ თურმან ყაენ-თან გაგზავნა და ვახტანგ ბატონის-შვილი საუფლის-წულოდ სთხოვა. 328

§ 17. ქორონ. ტმდ, ამ ჟამს მ. როსტომ ისპაანის მოურაობა მე ფარსადანს მომცა. 331

§ 18. აქა ომი მეფის ალექსანდრესი და დადიანის ძმის-წულის ლიპარის მოკვლა. . 333

§ 19. აქა მეორედ ყაენ-თან მოსვლა ზაალ ერისთვისა და დიდის პატივის დადება . . 334

§ 20. აქა დარეჯან დედოფლისა-გან თავისას გერის ბაგრატ მეფის თვალების დაწვა 336

§ 21. ქორონ. ტნე. შააბაზ ყაენი მიიცვალა და შაჰ-სულეიმან, შვილი მისი გახელმწიფდა. 340

§ 22. აქა შაჰნავაზ მეფის სახლის არევა და შვილების წასვლა ახალ-ციხის ფაშას-თან . 342

§ 23. სიკვდილი შაჰნავაზ მეფის ხოშქარუს. 344

§ 24. აქა იქივ გიორგის მეფის ამბავს მივიდეთ, თუ რა იქნა და რა მოხდა 345

§ 25. ერეკლე ბატონის შვილი რომ მოვიდა, ხუთს წელს უკან დედა მოუვიდა შირვანს 348

§ 26. აქა ერეკლე ბატონის შვილის წამოსვლა რუსეთით, შირვანს მოვიდა თუშეთის გზითა 350

გვერდი

§ 27. ერეკლე ბატონის შვილის მოსვლა ყაენ-თან ყალ-ხმანს და დიდის პატივის დება. 351

§ 28. 355

§ 29. აქ ამბავი თვალ-დამწვარიანდა. 358

§ 30. . 360

§ 31. მისლვა ქალბალი-ბეგისა და ხონთქრისა-გან დი-დის პატივის მიპყრობა. 361

§ 32. 373

§ 33. 374

ისტორიული სურათები

კავკასიის აქტებიდამ, ძველის ქართულის წიგნებიდამ, თამარაშვილის კოლექციიდამ, სიონის და გარეჯის სურათიანის წიგნებიდამ და სხვ. ზოგი სურათები გადმოხატა ალექსანდრე ცოტაძემ.

აკინძული

ზ. ჭიჭინაძის მიერ

ფასი 50 კაპ.

ტფილისი.
ელექტრო-მბეჭდავი ქართველთა ამხანაგობისა.
1913

ძლიერებითა ღმრთისათა, ვიწყოთ ცხოვრება მეფეთა მსმენელთა-თვის არა უნდიამი ამბითა უცხოთა ქვეყანისათა, არა მარტივად ქართლისა, ჩვენის თვალით-ნახული, ზოგი-ერთი მნახავთა-გან სმენითა.

იყო მეფე მეფეთა ესე, სახელ-დიდებული, სვე-ამაღლებული, ხელმწიფობით სვადარი, ამილ-ბარობით სპასპეთი, ლაშქარ-ჭაროვნე-ბათა ზე-აღმატებული, ოთხთა-ვე კიდეთა ქვეყანისათა ზ.რ-განხლით ხმა განფენილი, ყოველთა მებრძოლთა ზედან დიდად მძლეველი და თვით არა ვის-გან ძლეული, თვით-მპყრობელი საქართველოსი, რო-მელი არს ახოვან-ტანითა, ძლიერი ძალითა, უძლიერესი სიმახვილო-თა, საწადელ ღიმილითა, უსაწადილეს მჭმუნვარებითა, მადლიერ-ხელ-ვითა, საზარელ-ლმობიერ მკრთომელობითა, ბრძენ ცნობითა, უბრძნეს გამორჩევითა, მარტივ სახითა, მრავალ-სახე მართებითა, შეურისხვენ-ჟუდროებითა, მაამებელ განსწავლულებითა და არცა ერთისა კეთილო-საგანისა შემაშფოთებელი, უზომეობითა თვით მათ მტერთაცა საწა-დელ და საყვარელ, სათნოებათა მისთა-გან შეკდიმებულთა და ვითარცა ვინ აღრაცხნეს, რაოდენი საქმენი ეთხოებიან მეფესა მეფეთასა, რა-ოდენი მართებანი და გასაგებელნი, კიდეთა პყრობანი, ნაპირთა ჭუ-რანი, განხეთქილებათა კრძალვანი, სამეფოსა წყნარობანი, ლაშქართა მეცნიერებანი, მთავართა ზაკვის ცნობანი, მხედართა გარწყვებანი, სახლთა ნაბოძთა სააჯონი, საჯარჯულეთა შემოსულთანი, მოციქულთა ჰთხვევანი, მეძღვნეთა ჯეროვანი, შემცოდეთა წყალობათა წყრთანი, ურჩებელთა ნიჭის მრავლობანი, მთავართა მართვანი, განმგებნი

მოსაკითხავთა, შესატყვისნი შემთხვევანი, სპათა აწყობანი *), დო-
ნიერთა მიმართებანი:

იყო მეფე ესე ძირის-გან იესესა და თესლის-გან დავითისა აღმოცენებული, სოლომონის ნაყოფი, მისად მედარებული, ბაგრატიონად წოდებული, ვახტანგ, სპარსთა ენითა შანავაზ წოდებული, თვით-მდიდარი განძლიერებული უხვი და მოწყალე, ყოველთა ზედა მართლიად მოსამართლე, განსვენებასა და მოცალებასა შინა მყოფი, მემხედველთა შემაზარავი.

რა მოვიდა ბრძანება ღვთისა და გაოვინა უშურველი მისი წყალობა და მიანიჭა მეფეს შანავაზს პატრონობა საქართველოისა, ქორონიკონსა ტმზ: წინად ამისად იყო მეფე როსტომ, რა მიიცვალა, მოვიდა ბრძანება შაჰაბაზ ყაენის-გან და უბოძა ქართლი შანავაზს და შეირთო როსტომ მეფის მეუღლე, ასული დადიანისა, დედოფალი მარიამ. წინათ ამისა ჰყვანდა ასული ყაფლანისა როდამ დედოფალი და ამას-თან ესხნეს ძენი შვენიერნი. არჩილ, გიორგი, ალექსანდრე, ლევან, ლუარსაბ და სულეიმან და ასულნი ორნი ანუკა და თამარ: ესენი იყვნენ შვენიერნი, ლომ-გულოვანნი, კაცთა-გან ქება მიუწდომელნი: იყო სიხარული დიდი, ნადიმობა, ნადირთა სჭრა, ზენარმა ღვთისა-მან, ამას ბძანებით ამათ-თანა ყოფა ქვეყანაზე კაცთა არ ექმნებისო: გამოხდა ხანი მცირედი და დაიბარა შაჰაბაზ ყაენმა ბატონი-შვილი არჩილ, მეანდარი ებოძა, რაყამი დიდის წყალობისა. „და დამორჩილდესო ბრძანებასა ხელმწიფისასა:" წაბძანდა, თან-გ ატანა მეფე-მ ამალახორი გივი, ვითარცა სიძე იყო და ერთგული: მას ჟამსა ოდეს ხელმწიფე მაზანდარას მობრძანებულ იყო, მივიდა, რა ხელმწიფემან ნახულა შეიტყო, მოაგება ჯარი, ნახა მასვე დღესა, მოეწონა ჭიმხნე და სიკეთე არჩილისა, დასცვა პატივი, ვითარცა შვილი მამას მისვლოდა, უბოძა საბოძვარი მრავალი და კახეთის ბატონობა, რჯული მისი და დაარქვა სახელად შაჰ-ნაზარ-ხანად არად ინება კახეთი, ამისთვის რომ ბატონის თეიმურაზის შვილის-შვილი ძე დავითისა ერეკლე ყმაწვილი დარჩომილ-იყო და არჩილს დაეჯგა მისი. მაგრამ ყაენი

*) წყაროჲა ეფემია ლაშქრის, დ. ჩუბინაშვილი.

უწყრებოდა, წინათ ამასად ებრძანა მეფის შანაოზისა-თვის დაჭირვა ერეკლესი და გაგზავნა: მიუხდა კახეთს. შემოადგა თორღას და გააპარეს კახთ ერეკლე და წავიდა რუსეთს: რადგან კახეთი უპატრონო იყო, აღარ მოუშვნენ მეფეს არჩილს, დამორჩილდა ბრძანებასა ხელმწიფისასა, უბოძა საბოძვარი მრავალი და გამოასტუმრა დიდის პატივითა. მობძანდა კახეთს, შეიქმნა სიხარული დიდი და განსვენება. ხან ქართლში მობრძანდებოდა, ხან ესენი კახეთსა: თქვენმა მზემა და თავმან ამათ-მან, რა ესენი ერთად შეიყრებოდიან მნახავთა-გან გახარებული იყვიან, განისვენებდიან, იბურთიან, ინადირიან, ჩადირთა სჭრიდიან, ლხინობდიან, უხვად გასცემდიან. სამართლობდიან, მტერი არსით უჩნდიან, ერთ-გულთა წყალობა უყვიან, ორგულნი მოსჭრიან, ქართლი და კახეთი ჰსახურებდიან:

გამოხდა ხანი, ქორონიკონს   მიიცვალა შააბაზ და დაჯდა შაჰ-სულაიმან. მოუვიდა წყალობა აურაცხელი მეფეს შანაოზს, ეთხოვნა ძე და ასული: აახლო ძე მისი ალექსანდრე და ასული ანუკა. რა ისპაჰანს ჩავიდა მიაპყრა ყაენმა უშურველი წყალობა ალექსანდრეს, ჰისცა ისპაჰანის ტარუღობა და ასული მეფისა შეიყვანა სახლად თვისა, მრავალი და აურაცხელი წყალობა ებოძა მეფისა-თვის:

გამოხდა ხანი, ქორონიკონს. . მეფე-მ არჩილ აღარ ინება კახეთის პატრონობა, აღარც რჯული მათი, გაუშვა კახეთი, აღარ ისმინა მამისა, აღარც ძმებისა, აღარც ოჯახის წახდენისა, წავიდა იმერეთს და დაიჭირა ხლმით, დაიმონა მცირე რასმე ჟამსა და მოვიდა ხვანთქრისა-გან ბრძანება და მიუცემლობა იმერეთისა. დაგდო იმერეთი და გარდავიდა რუსეთს მეფე არჩილ და დედოფალი ქეთევან, ორნი ძენი ამათნი ალექსანდრე და მამუკა, ასული ერთი დარეჯან წაბრძანდა რუსეთს, დახვდა ხელმწიფე რუსეთისა დიდითა პატივითა, მიაპყრა წყალობა აურაცხელი, მიიჩნივა ძმად თავისა და ძენი ძედ, უნდოდა ძალად დაჭერა: მოუვიდა ყაენისა-გან ბძანება მეფესა შანაოზ ერეკლეს დაჭირვა. მიუხდა, კახეთს, ველარ დაუდგა, გაეცალა, ჩავიდა შირვანს და იქიდამ ყაენთანა: ამას-შიგან იპატრონა მეფემ შანაოზ და დაუწყეს ბეზღობა მეფის არჩილის წასვლისა-თვის და დაიბარა ყაენმა მეფე შანაოზ და ისმინა ბძანება ხელმწიფისა და წაბძანდა და-

დითა და მცირითა დარბაისლითა და დააგდო ძე მისი, ბატონი-შვილი გიორგი გამგებლად საქართველოსა: იარა დღენი რაოდენიმე, მეხსა ნათ-მან და მიუწდომელმა სოფელ-მან მოაბრუნა უკუღმა ბორბალი. რა ხომვართს ქარვასლაში მიბძანდა, ამა სოფლისა-გან მიიცვალა. შექმნეს ქართველთა გლოვა საშინელი, აახლეს კაცი ხელმწიფესა და ბატონის-შვილს ალექსანდრესა, შეიქნა წყენა უმრავლესი. დაიბარეს ქართველნი. წაასვენეს მცხედარი, მიიღეს ყუმს, ჩავიდნენ ქართველნი შემოეხვივნენ ალექსანდრეს:

ქორონიკონს ტნივ. დაიბარა ყაენმა ძე შანაოზისა გიორგი, მოვიდა რაყაში და მემანდარი, წაბძანდა, ძმა ლევან დააგდო გამგებლად საქართველოსა, წაბძანდა ისპაანს, დახვდა ხელმწიფე მხიარულისა პირითა და მოეწონა სიკეთე და სიმხნე მისი, გამოხდა თვენი ხუთიდა, უბოძა ქართლის ბატონობა მრავალი, დაასო თავის ხელით თავსა მისსა თავისი ჯიღა მურასა, გამოისტუმრა აუარებელის წყალობითა და მოვიდა ქართლში წელიწად-ზე, შეიქმნა სიხარული დიდი და განცხრომა, აახლო ყაენსა ძმა თვისი ლუარსაბ, იბატონა მეფე-მ გიორგი-მ და დედოფალმა თამარ: ესე იყო ასული დავით დავითის ელისბარის შვილისა:

მიიცვალა დედოფალი თამარ ქორონიკონს   დარჩა ძე ერთი ბაგრატ და ასული ერთი მარიამ, შერთეს ქსნის ერისთავს დავითს: გამოხდა ხანი, ითხოვა მეფე-მ გიორგი ასული მიქელაძისა გიორგისა და გარდმოიყვანა დედოფლად, იქმნა დედოფალი ხვარამან, შექმნეს სიხარული დიდი და ქოსთა და ნაღარათა ცემა: ამა სიხარულსა შინა მოვიდა ყაენისა გან ბძანება და ეთხოვნა ძე მეფისა საყვარელი და სიკეთით აღსრულებული და ებძანა: „გამომიგზავნე ძე შენი, მიგსცე წყალობა აუარებელით:“ შეექმნა ჭმუნვა მეფესა გიორგის, შეეხვეწა შვილის უთხოვნელობისა-თვის, ერთის შვილის მეტი არ ესვა: არ ესმინათ, კიდევ მოვიდა ბძანება, ეთხოვნა ძმა ლევან და ძე მისი ბაგრატ: შეიქმნა შეჭირვება დიდი. ამიტომ აღარც ძე რჩებოდა და აღარც ძმა, მაგრამ თავის წახდენას ხედავდენ, რადგან დამნაშავე არასი იყვნენ, სხვა ღონე აღარ იყო, გაგზავნა ორნივე, აახლო ქართველნი არა მცირედნი, ხუთასი ოდენ; აქა შეექმნათ რჩევა მეფეს

გიორგის, რადგან უკუ-მდგარი იყო არაგვის ერისთავი ისონ: ესე ერისთავი ისონ თავის სასახლის კაცმა დაარჩო, დაუწყეს ლაპარაკი შერიგებისა, აღარ ინება შერიგება, გასწყრა მეფე და შეიყარა ქართველნი და შეუხდა საერისთოს, გარდაიარა მჭადის-ჯვარი, დაებჯინენია ტინსა, დაგვიწყეს სროლა, შეგვექნა ცემა და სროლა, თავ-მან თქვენმა, ასე მაღიოლის ფინდიხისა-გან ფოთოლი ხშირი წვიმა ყოფილ იყო: გაისტუნა ცხენი მეფე-მან, მზე-მან ღმრთისა-მან, ამას ბრძანებდი ამის-თანა არა ნახულა-რაო, იყო მორთული ყვითლის ქურტაკითა და ესვა მურასა ჯიღა მარგალიტის ქუდსა ზედა, ჩამოაგდის კაცი, ვითაოცა კატა, გარდვიარეთ ტიხი და დავდექით კანწის ქედსა: მოვიდა ერისთავი ქსნისა დავით დიდის ჯარითა, შევჭექენით წყა და დაგვა, ვიდექით სამსა დღესა: ისპაანიდამ ამბავი წყრომა ყაენისა, ძმისა შვილისა დაჭირვა, ბატონიშვილი ლევან და ბაგრატ გაეგზავნათ ერათს და ლუარსაბ ქირმანს, მიეცათ ქართლი მეფეს ერეკლეს-თვის, ბატონის თეიმურაზის შვილი შვილისა-თვის: რა ეს ამბავი მოვიდა, წამობძანდა მეფე გიორგი კოჯორზე, და აიყარა და წაბძანდა ზემო-ქართლს, დადგა უორნას: ამაშიგ ყაფლანი შვილი, სარდალი თამაზ საბარათაშვილი უკუმდგარი იყო: რა ჰკსცნა მეფის ერეკლეს მომავლობა, მოსლოდა ამბავი მეფისა-გან და ჯანიშინობა, შევიდა ციხესა ტფილისისა.

მოვიდა მეფე ერეკლე ქორონაკონს ტოე, შემოეყარნენ ქართველნი, დაჯდა ქალაქსა ტფილისისასა, შექნა სიხარული და განსვენება. მეფე გიორგი გარდავიდა იმერეთს: ამა ცოტა ხანში მოვიდა რუსეთიდამ მეფე არჩილ. ბატონობდა იმერეთს ძე ბაგრატ მეფისა ალექსანდრე და ჩავიდა იმერეთს მეფე არჩილ, მეფე გიორგი დახვდა იმერეთს და წაართვეს იმერეთი ალექსანდრეს და გარდმოაგდეს და შევიდა გორს ციხეში. ამას მოუდგა მეფე ერეკლე, დიდისა პატივითა ამყოფა, გარდვიდა გორიდან მალვით მეფე ალექსანდრე და მოუდგნენ ზოგნი იმერელნი და შეაყარა მეფე-მ არჩილ ჯარი, შეიბნენ, თავ-მან თქვენ-მან, გენახათ მეფე არჩილ, ამას ბძანებდით, თუ არ ღმრთისაგან თვარა კაცთა-გან არა ქმნება-რაო: შეუტივა ჯართა. ასე ამოსწყვიტა, გაემარჯვა თავ-მან მის-მან შუბა რამდენსამ

კაცს მოსდევიან ისე დარჩებოდიან: გამოექცა მეფე ალექსანდრე და-
შევიდა ისევ გორს. წავიდა მეფე გიორგი იმერეთიდამ და დადგა
ოშორს: ამა ხანია შინა გაეგზავნა ელჩი ხვანთქარ-თან ყაენსა და-
ეთხოვნა მეფე გიორგი. „რადგან ჩვენში წყობა არისო, ჩემი ყული
შენს საბატონოში არისო, მიბოძეო:“ ესმინა ხვანთქარს მოხსენება
ყაენისა და მიცემა მეფის გიორგისა: რა ჰსცნა მეფე-მ შევიდა ახალ-
ციხეს ციხეში და მოუდგნენ ენგიჩარნი და აღარ დაანებეს: წავიდა
ელჩი ცარიელი, დაუწყეს ქართველთ ლაპარაკი მეფის გიორგის,
აღარ ინებეს მეფის ერეკლეს ბატონობა, მისცეს პირი და ახსენა
ღმერთი, მოიბა წელთა საბელი, ჩამოეშვა ციხიდამ, ძირს ცხენები
და კაცნი შემოპირებული ჰყვანდა, ჩამოვიდა, დასხდნენ ცხენებსა,
მოვიდა ოშორას, აჰყარა დედოფალი ხვარაშან, რძალი თვისი, ბა-
ტონის შვილის ლევანის მეუღლე, ასული ავალი-შვილის გიორგისა
თინათინ, ძე ლევანისა ქაიხოსრო, ვახტანგ, დომენტი, იესე, სვი-
მონ, და თეიმურაზ, მოიყვანა და დააყენა სადგურს, თვითან ჩამო-
ძანდა ქართლში:

რა ჰსცრეს პატრონისა მათისა ჩამოვლა შეიყარნენ ზემო-ქართ-
ლი, ჩაუხდა რუის, აიკლო ქორიანი. ესე იყო იმერეთიდამ იმერელ
მეფის ვეზირი და მოვიდა ჭალას ამილახორის გივისასა. რადგან
ამილახორს გივს და მეფის და თამარ ედგა, ნახვა მისი და სიხარუ-
ლი დიდი, აღარ დადგა, მიბძანდა თიანეთს: არაგვის ერისთავი იყო
გიორგი და ძმა მისი მდივანბეგი ბარძიმ: რა ჰსცნეს პატრონისა მათისა
მისვლა გაიხარეს სიხარულითა დიდითა და მოეგებნეს, წინა დახვდნენ,
ვითარცა მართებდათ, მოართვეს მოსართმევი მრავალი, წამოუძღვნენ
წინა და შემოეყარეს ქართველთ ჯარი: მოუვიდა მეფეს ერეკლეს ამ-
ბავი გარდმოსვლა მეფის გიორგისა და ქართველთ შეყრა, შექნა
ჭმუნვა: მას ჟამს იდგა კოჯორსა, აიყარა და ჩაბძანდა ქალაქს ციხე-
ში და შემოიყარა საბარათაშვილო: ჩამოვიდა მეფე გიორგი კოჯორსა;
რა კოჯორს ჩასხდა შეიტყვეს ბარათიანთა წამოვიდა სარდალი თა-
მაზ და ჯარი საბარათაშვილოსი, შემოეყარნენ მეფე გიორგის, შე-
იქნა სიხარული თავისის გამზრდელის პატრონის ნახვისა-თვის, დაუ-
წყეს ყაენს ლაპარაკი და შეხვეწნა ქართლის მოცემისა-თვის: რა ყა-

ჭნმა მეფის გიორგისა ქართლში ჩამოსულა შეატყო, გაგზავნა ჩაფარი, დაიბარა ძმები და ძე მეფისა. მაგრამ ძე მეფისა ერთის დამარცხებულ იყო და ბატონის-შვილი ლევან მოიყვანეს და ლუარსაბ ქირმანიდამე, მიაპყრეს პატივი, მოვიდა ამბავი მათის კარ-ზე მოყვანისა და იმედის წყალობისა:

ამა-შიგან გამოხდა ხანი წელნი ერთი, გარდმოვიდა მეფე არჩილ იმერეთიდამ, ებოძა ხვანთქარს იმავ ალექსანდრეს-თვის იმერეთი, გარდავიდა, დაიჭირეს იმერელთ მეფე ალექსანდრე და გამოეგზავნეს მეფე გიორგის, მიიცვალა და დამარხეს რუის, გარდავიდა მეფე არჩილ და დაჯდა იმერეთს: შეიყარა ჯარი მეფე-მ გიორგიმ. მივიდა ლილოზედა, დაუწყო კახთ ლაშქარსა, მოსცეს პირობა: მას ჟამსა მართებდა კახეთს აბაზ-ყულიხან, გაგზავნა მეფე-მ მდივანბეგი ბარძამ, ამილახორი გივი, თამაზ სარდალი, ამორჩეული ქართველნი. მივიდნენ ნინო-წმინდას, რადგან კახთ პირობა მოეცათ იმათის შესაყრელად მოვიდნენ ერთი თარაფნი სახლთუხუცესი კახეთისა რევაზ, ამასი მოკიდებულნი მოუდიოდენ დურმიშხანს და მის თარაფს. თურმე ისინი ხერხში იყვნენ წამოადგნენ ნინო-წმინდას, თავს შეექნათ სროლა, მოკლეს მდივანბეგი ბარძიმ, დაუმარცხდა ქართველთ, მოვიდნენ ლილო-ზედ, წამოვიდა მეფე, მოვიდა მცხეთას: ამაში-გან მიიცვალა ყაენი შაჰ-სულეიმან, დაჯდა ძე მისი შაჰ-სულთან ჰუსეინ, თვით ყმაწვილი იყო და მტერნი ამაისანი ავად გამზინებულნი, იწყინა ძალად დაჭერა ქართლისა, გამოუსია ჯარი და სარდალი ქალბალიხან: ესე იყო განჯის ხანი, ხვანთქარ-თან ელჩიც ეს იყო და კახეთიც იმას მიაბარეს, იპატონა ქართლში, მეფე მ გიორგი-მ წელნი სამნი და მოვიდა ქალბალიხან ურიცხვითა ლაშქრითა, გამოვიდა მეფე ერეკლე ციხიდამე და შემოუყარნენ კახნი და ვინცა-ვინ ქართველნი ციხეში ახლდა, სარდალი ლუარსაბ და ამილახორი ავთანდილ შეეყარნენ სარდალს ქალაქს: მეფე გიორგი იდგა დიდ-გორზე, შემოაარეს საბარათაა-შვილთ და დადგნეს თრიალეთ-ზე: აქეთ ქართველნი დადგნენ კლდე-კარს, ეცემოდიან ჩვენის ჯარის კაცნი, იმით მოხაპარეს კაცსა გააქცევდიან. დახოცდიან შეიქნა რჩევა შებმისა, თავის ხელმწიფის ხმლის-კვრა აღარ აჯობინეს. მაგრამ აღარც ქართველთ მოითმინეს:

წაბძანდა მეფე გიორგი, ჩაიარა კრკონს, ერთი ამას წინ დამარცხდა ამავ კრკონს დედოფალი სვარაშან, მისვენეს ქვათა-ხევს; აჭყარა რძალი, ბატონის შვილის ბაგრატის (ვახტანგის) ნათხოვნი იყო ჩერქეზის ბატონის ასული, რუსუდან, წაბძანდა და თვითან გარდვიდა იმერეთს და ბატონი-შვილი გიორგი, ვახტანგ და რძალი გაგზავნა ჩხეიძის ქაიხოსროს სახლში, ვინაც ერთგული იყო და შვილი ქაიხოსროსი თეიმურაზ ისპაანს ბატონი-შვილს ლევანს შერჩომოდა და ერეკლე მეფეს არ გამოჰყოლოდა: მეფეს გარდაყვა ერთ-პირად ერისთავი გიორგი, ამილახორი გივი, ძმა ამილახორისა, ქათალიკოზი ნიკოლაოზ ყორჩიბაში მუხრანის ბატონის-შვილი დათუნა, ზურაბის-შვილი ზურაბ სხვანი თავადნი და აზნაური მრავალნი.

რა ჩხეიძეს მეფის ერეკლეს წართმა მოუყვიდა ვეღარც ბატონი-შვილები დაიცვნენ. აიყარნენ, წაუძღვა სეხნია ერთ-პირად მოყვარე იყო ბაძაძე გიორგი, ციხე ჰქონდა მაკარი, ხარაგაულს დააყენა ბატონი-შვილი ვახტანგ, რძალი მეფისა რუსუდან ბატონი თინათინ ქვაბს დააყენეს, დადგა ბატონი-შვილი ქაიხოსრო წიფაში: ამაში-გან გარდმოვიდა მეფე ერეკლე და ქალბალიხან გორსა და შემოიყარეს ქართველი და დაიფარეს: შექმნა რჩევა მეფეს გიორგის, რადგან ძმები ყაენის კარ-ზე ჰყვანდა, გამოგზავნის ძმის-წული ქაიხოსრო ამ ხერხითა, ეგება ყაენ-თან მიეწიოს და საქმე წარემართოს: რა შეიტყო მეფე-მ ერეკლე-მ და ქალბალიხან ქაიხოსროს მონდობა, აახლეს ციცი-შვილი ქაიხოსრო და საფიცარი მტკიცე, ჩამობძანდა გორს, დასდვეს პატივი უსაზომო და მოართვეს მოსართმევი მრავალი, გაგზავნეს ყაენთან ჩაფარი, აუარეს ქართლს, არა აგნეს რა, ჩავიდნენ ქალაქსა ტფილისსა, შემოირიგეს ერისთავი ქსნის დავით, მუხრანის ბატონი პაპუნა, სარდალი თამაზ: რა ესენი ხელში ჩაიყარეს საწინავ ისპაანს გაგზავნეს. მაგრამ თამაზ სარდალი ორის ვაჟით და ორის ქალით: რა ისპაანს ჩავიდნენ გაუწყრა ყაენი და ყველა ქირმანს დაატყვევეს: გამოხდა ხანი მცირედი, მოვიდა ყაენისა-გან მემანდარი და წყალობის რაყამი ბატონის შვილის ქაიხოსროს, გაისტუმრეს პატივითა. მაგრამ კაცნი მცირედი გაატანეს, გაყვა ჩხეიძე სეხნია და მცირედი აზნაურნი და მსახურნი თან-წაიყვანა და ჰყვანდა ხარჯა:

რა ისპაანს ჩავიდა იმავ დღეს ქოხოვნა და ბატონის შვილისა, მიართვა, დააყენა მამას-თან, ჯერ ყაენს არც ბატონის-შვილი ლევან ენახა. არც ლუარსაბ: მესამეს დღეს იხმო ხელმწიფემა, ნახა სამნივე, დასდვა პატივი უშეზველი, მოეწონა სიმხნე და სიკეთე ამათი, მისცეს სასახლე შვენიერი და დადგნენ მამ.-შვილნი ერთად: რაც იმ დღეს გაეწყობოდა ნახევრიან ლხინსა, ქორონიკონს ტპთ, მკათათვის, ვიყავით ამა განცხრომაშია. არც მისცეს ულუფა, შევსძვირდით ხარჯ ზედა, მასცა ვინცა-ვინ ქართველნი ახლდნენ დასტური. მაგრამ ჩხეიძე-მ სეხნია-მ არად ინება მოშორება მათი, თავად ლევანის გაზდილი იყო და მერმე ქაიხოსროს თან-შეზდილი, მოხდა სიდარიბე დიდი და გამოხდა ხანი და გამოეგზავნა მეფეს გიორგის ხელმწიფეს შემოხვეწოდა, ზურაბი-შვილი ზურაბ: რა სცნა ყაენმა მეფის გიორგისა შემოძღვევა და ხლება განიხარა სიხარულითა დიდითა, მაგრამ არ ჯერ იყო, რადგან იგი სახელოვანნი კაცი იყო. დიდად უნდოდა ნახვა მისი, გაუგზავნა მეჯინიბარი და წყალობის რაყამი. „თუმცა მენახო ჩემ-გან აურაცხელი წყალობა მოგანიჭო:" მიყიდა ზურაბ იმერით და მეჯინიბარი აქვს, გარდმობძახა მეფე და ვინცა-ვინ დარბაისელნი ახლდნენ. ამილახორი იმერეთს დამარცხებული იყო, სხვანი თავ-თავის მამულებში დააყენა მეფე-მ ერეკლე-მ. რადგან ყაენს ებრძანა: „ყველას თავ თავის მამული მიეცით:" დააყენეს ცოლ-შვილნი და თვითან მეფეს გიორგის გაჰყვნენ, გარდმოიარეს თრიალეთი და მივიდნენ ერევანს, აცნობეს ყაენს: იამა სიამოვნითა დიდითა და მოაგება წინ თუმანი ხუთასი, ხალათი და ოქროთ შეკაზმული ცხენი: ჩაბძანდა ისპაანს, ქორონიკონს ტპე, მარტს ე: მიეგებნენ ძმანი და ძმისწული. რა ნახეს ერთმანერთი, გარდაეხვიდენ ერთმანერთსა, შეიქნა სიხარულის ტირილი, მზემა ღმთისამა და თავ-მან ამათ-მან, ეს ოთხნივ ერთად გენახათ ამას ბძანებდით, ამათ-თანა კაცთა შვილი უკეთესი არ იქნებოდა: შევედით, მოგვცეს სარაის ტურფა და დარბაისელთ ცალ-ცალკე: დღესა მეოთხესა ნახა ყაენმა, დახვდა ტკბილად და საყვარლად, ვითარცა მამასა და დასდა პატივი მისად შესაფერად, მოეწონა სიკეთე მეფის გიორგისა: ამაშოგან გამოხდა თვენი ოთხი-ოდე მოახსენა მეფე-მ გიორგი-მ ხელმწი-

ფესა: „რათა უყოს წყალობა და დაიხსნას ქირმანიდამ ერისთავი და-
ვით, მუხრანის ბატონი პაპუა და სარდალი თამაზ:“ უყო წყალობა
და გაგზავნეს ჩაფარი და მოვიდნენ ესენიცა: გამოხდა მცირედი
დღენი და დაჰპატიჟეს ქართველთ რჯული. „თუ რჯული არ დააგ-
დონ ქართლში წავიდენო.“ შეექნათ ჭმუნვა დიდი, თავად რჯულის
დაგდებისა-თვის, მერმე პატრონის გაყრისა-თვის, არა ცოტანი იყვნენ,
ქართველნი იყვნენ ექვსასი. შექნეს რჩევა, აღარა გაეწყობოდა-რა,
მისცა დასტური ქართველთა: მაგრამ ზოგი არ გაუშვეს, გაათათრეს
არაგვის ერისთავი გიორგი, ერისთავი დავით, ციცი-შვილი ვახტანგ
ციცი-შვილი პაპუნა, აბაში-შვილი დავით, ზურაბი-შვილი ზურაბ, წი-
ნათ თათარი იყო თამაზ სარდალი და მისი შვილი კაცია, ყანდაარის
ხანი ამისავ გვარისა იყო ყაფლანი-შვილი. ამის-თვის გამოითხოვა და
თან-წაიყვანა მამუკა, ამისავე შვილი ქართლში, გაისტუმრეს. და
დარჩნენ მეფეს გიორგის-თან ეს გათათრებულნი და სხვანი თავადნი
ორასი-ოდენ კაცნი: რა ნახევდა მეფეს გიორგის პატივსა და წყა-
ლობის სიტყვას არ დააკლებდა, უნდოდა ხელმწიფეს წყალობა. მაგ-
რამ ღრთ და სოფელ-მან არ მოახდინა: გამოხდა წელნი სამნი და
მიიცვალა ბატონი-შვილი ლუარსაბ, შეექნათ ძმებს მწუხარება და
ჭმუნვა დიდი, იქნა წყალობა ღმრთისა და განადიდა უშურველი წყა-
ლობა მისი:

დაუძახა მეფეს გიორგის ხელმწიფე-მან, ქორონიკონს ტპზ,
გიორგობის-თვის კ, დაუწყეს სუმა და დახვდა ხელმწიფე მოცინა-
რითა პირითა, დაისვა ახლოს თავისა და უბოძა ღვინო თავისა ხე-
ლითა, ილაღობეს მხიარულად, თვით ხელმწიფე კარგი აზნაურ-
შვილი იყო. მაგრამ მეფის ხუბრობას და სიტყვის მარჯვობას არა
გაეწყობოდა-რა: უბოძა ქირმანის ბეგლარ ბეგობა და დაარქვა სახელი
მამისა, შაჰნაოზ: არად იქნება მეფე-მ გიორგი-მ ქირმანი, რომ სა-
ქართველოს პატრონი იყო და ქირმანი იუკადრისა, მოახსენა უარი.
მაგრამ არ მოეშვა ხელმწიფე, დაუჭირა ხელი ხელითა. აღარა გაეწ-
ყობოდა-რა, აკოცა მუხლსა, იამა ხელმწიფეს დამორჩილება მისი,
ორნივე დიდად დაითვრნენ. ხან ყაენი დაუსხამდა ღვინოსა. ხან მე-
ფე: წამოვდგით მხიარულებად. შეგვექნა სიმხიარული, არა ქირმანისა-

თვის. არამედ საქმისა და წყალობის გამობრუნებისა-თვის: მეორეს დღეს მოვიდნენ ბეგლარნი და მოულოცეს წყალობა ხელმწიფისა და მოართვეს მოსართმევი მრავალი, ვის უნდოდა და ვის არა: მესამესა დღესა დაუძახა ბატონი შვილს ლევანს, უთხრა წყალობა და ჩაიბარა ქირმანისა და გაგზავნა ჩაფრათ: თურე ქირმანის ქვეყანა ბულუკთა-გან აოხრებულ იყვნენ, რადგან ეს მტერი ყვანდათ. მაშ, ღმერთო, არ ავად მოიგონეს ქირმანის ამათი მიცემა: წაბძანდა ბატონი შვილი ლევან, თან-იახლა ჩხეიძე სეხნია, გაატანა მეფე-მ გიორგი-მ აბაში-შვილი დავით და ათიოდ სხვანი: ვიარეთ ოცისა დღისა სავალი, ჩავედით ქირმანსა. ქალაქი იყო შვენიერი და მოგვეგებნენ წინა ჯარი და მოქალაქენი, შეიქნათ სიხარული შველის (შვილისა) მათისა-თვის: გამოხდა დღენი თორმეტი, მოვიდა ამბავი ბულუკთა ჯარისა: „წარმოვიდა მირ-ხოსრო შაჰ ჯარითა მძლავრითა, მოვა დასარბევლად ბანდარისა ქვეყანისასა:“ რა ვისმინეთ ამბავი ესე, ჰკრეს ნაღარასა, შევსხედით, ვიარეთ მცირისა ჯარითა, ვიარეთ სახლსა ზედა ღუთისასა, ვლეთ დღე და ღამე, მეათექვსმეტესა დღესა მივედით ქანუდინარსა, სამძღვარსა ბანდარისასა, დავდექით. დღესა მეორესა მოვიდა ყარაული ჩვენი და მოგვითხრო *) ამბავი: „დაარბია ბანდარის მამულები ხოსრომაო:“ უკანვე საომრად დამდგარიყო და ორი ზისი სარდალი და ნაშოვარი გამოესტუმრებინა. მოვიდა ამბავი ჩამოხდომისა მათისა ადგილსა კლდოვანსა, გვიანბეს ლაშქრისა სიმცრო, ორი ათასითა კაცითა, ორნი სარდალნი არიან: ჰკრეს ქანარასა, გასხედნენ სახელი ღუთისა, დაწყებული იყო დღისა ორი საათი, შეუჯდა ბატონი-შვილი ლევან, მხედამან ღუთისამან, ასე სიხარულით მივსდიოდით, ვითარცა ქორწილსა შინა წვეული ვყოფილ-ვიყავით. მაგრამ ჩვენის ჯარის სიმცროთ გვიმძიმდა, ახლდა ათასი ავ-კარგათ ექვსასი ოდენ, ქართველნი თორმეტნი: ბრძანა პატრონმა ჩვენმა ლექსი:

„უგანგებოდ ვერას მიზმენ, შეცამებან ხმელთა სპანი.“ **)

გვესწრა ღამე და მოვადეგით, სადა ბულუკნი ჩამომხდარ-იყვნენ, ადგილსა კლდოვანსა და გარე აქლემი შემოეწყვინათ და თვითან კლდე

*) უნდა მოგვითხრა დ. ჩუბინაშვილი.
**) ვეფხვის ტყაოსნისაგან არის. დ. ჩუბინაშვილი.

იყო მაღალი, იმაზე იდგნენ: რა შემოვადექით გარე და დავიწყეთ იმ რაზმი, ღამე იყო. რა შეიტყვეს მისვლა ჩვენი, არად გვასსყნეს და არც დაიძრნენ, თავად ჯარის სიმცროსა-თვის და მერმე მრავალ ჯერ ამოეწყვითათ და გაექციათ ყიზილბაშნი: იყრაყსა ოდენ ჟამს გა-მოსდა ხმა მათ ყარაულთა-გან, უხმეს ჩვენ ყარაულთა. „თქვენ საბ-რალოდ აშურებულნო, ვის მოუცთუნები-ხართო თუ კიდევ მამადალი-ხან მოსულათ, სამჯერ ჩვენ-გან გაქცეულათ, წამოსულათ, ჯარი მი-სი ამოკვიწყვეტიათ საქონელი გაგვიყვიათ, იშალა *) კიდევ აგრე იქნებათ, თუ გათენდათ:“ მისცა პასუხი ჩვენმა ყარაულმა გინებით: „მოვიდა რისხვა ღვთისა თქვენ-ზედათ, მობრძანდა საქართველოს ვალი ლევან, ახლავს ქართველნი ჯარი კაცის-მჭამელნით:“ შექნეს თურე ჭმუნვა დიდი, ეს-კი არ იცოდენ, არც ოცი ქართველნი გვა-ხლდა, თითოს ქათმის შეჭმაც არ შეგვეძლო. მაგრამ ჩვენმა ყარა-ულმა კარგი ტყუვილი გამოიყენა. შეგვექნა ჩვენ აქ სიცილი: რაც**) ცა-მან სინათლე გამოავლინა, ვილოცეთ და დავსხედით უკეთესსა ცხენსა, სეხნია შესვა თავისა წინა საძუსა ტაიჭსა, არ ავად მოიხ-მარა, რა გავიცანით ერთმანერთი, შეგვექნა სროლა, თურე ღამით ასე ახლოს მივსდგომოდით თოფი გვწვდებოდა: მოახსენა სეხნია-მ პატრონსა მისსა. „დროა სადავის აწევა და ცხენის უკან უკუდგომა: გაუცინა: „აღარ ეგებისო.“ რა არ დაიშალა, დაუდგა გარდი-გარდ-მო, გარდაივლო ხელი ქარგაღასის, ფარსა და მიიკა ღლიასა, მო-უკრა თოფი ფარსა, გავარდა შიგაი, მოხვდა ბატონ-თან მდგომელს ცხენისა კისერსა და დაეცა ცხენი: დიდს კლდესა ქვეით გორა იყო მომცრო, საცა კაცი იმა ზედ ჩამოგვეპარნენ, იმათ თურე გვესრო-ლეს: გაიხტუნა ჯაფარ-ბეგ ცხენი, გაჰყვა მსახური ერთი, მიუხდა ძირსა, გაუშვეს ცხენები, აუხდენ ორნი პატრონ-ყმანი, დასჭრეს ორთ თავები, ერთი გაექცა, სანამდისინ ცხენს დავსძრევდით. მო-ართვეს პატრონსა ჩვენსა თავები: ის ჯაფარ-ბეგ იყო მეფის შაჰნო-ზის ვეზირისა შვილი, ვაჟ-კაცობის იადგარი, უბრძანა მადრიელობა და წყალობისა სიტყვები: გაჭარდა ომი, ვიდრე შუადღემდი, გვიბ-

*) ღმერთმა ქმნას (თათრულად) დ. ჩუბინაშვილი.

**) უნდა რა, დ. ჩუბინაშვილი.

ძანა პატრონმა ჩვენმა: „აწ ვნახოთ ვაჟ-კაცობა თქვენი:“ მივკუსლეთ ცხენი, შევერიენით შიგა, თქვენმა მზემ და თავმა პატრონისა ჩემისა-მან, სანამდისინ პატრონი მოუსწრობდა ჩხეიძე-მ სამი მოკლა შუბით, იჯდა ოთხრას ტაიჯსა პატრონი, შემოერია შიგა, ზენარ-მან ღუთისა-მან. ასე შეერია შიგა როგორც ლომი თხასა შიგა გარეულ-იყო, გაიკრა ისარს ხელი, მოკლა სამი კაცი. მოუხდა ერთი ბულუჯი, შემოსწყვიტა თითქო იღლიას, თურე კაბაში გაჰკრა. მოუხდა სეხნია. შემოსცა შუბი მარცხენას იღლიასა და თქვენმა მზემა. მარჯვენას გვერდს გაავლო: ძლიერებითა ღუთისათა გაგვემარჯვა. გაგვაქცენ, ცოტა რამე კლდე და სიმაგრე იყო, შეგვესწრენ: იმას ზედან აგვისხენით ნაშოვრითა, მრავლითა საქონლითა: მოჭრა თავი მათი ათას-ხუთასი, ჩვენის ჯარიდამ დაგვაკლდებოდა ას ორასი *):

თუმცა განსხვავნით მცირე პატრონ-ყმანი, არ ავად ვიყვენით. წამოვედით გამარჯვებულნი, მოვედით იქავ ყანყეინასა, მოლოდინი გვქონდა: ხოსრომას თურე ამბავი მისვლოდა ჩვენისა გამარჯვებისა და გვერიდებოდა და წასულ იყო მაჩიყავის ღელე-ზედა გზა საჭირო და ძნელი იყო, თვით პატრონმა ჩვენმა აღარ ინება გამოდგომა მისი, უთავა ჩხეიძე სეხნია და აღარ (წაბძანდა თვით), გაატანა ორასი ამორჩეული თათრის ჯარი, გარდაუსწრეს მანიყავის ღელესა, შეექნათ სროლა, გაიქცა ხოსრო, დარჩა ნადარა-ხანა, მოიჭრა თავი მათი ასი. მოვიდა გამარჯვებული პატრონთა მისთა, შეიქნა სიხარული დიდი, უბოძა საბოძვარი უშურველი და შემოსა ყვითლითა ზარბაბითა, მიანიჭა საშოვარი დაშქრითა და გაუკე მცირესა და დიდებულსა. გაგზავნა ჯაფარ-ბეგ მახარობლად ყაენ-თანა და ძმას მის-თან მეფეს გიორგის-თან ისპაანს:

ქორონიკონს ტპზ, თებერვალს ია, წამოვედით ქალაქს ქირმანისასა, მივიახლენით ერთისა დღისა სავალსა, მოუვიდა ხელმწიფის წყალობა უშურველი, ხალათი, ხმალი, მურასა, ცხენი ოქროთა შეკაზმული, ინამი და სიმხიარულე აუარებელი, მილოცვა გამარჯვებისა: მივედით, მოგვეგებნენ მოქალაქენი, შეასხეს ქება, ღმერთს

---

*) ას ორი უნდა, დ. ჩუბინაშვილი.

თაყვ-ნის-ცემა: „კურთხეულ არს ღმერთი, რომ ჩვენად მეშველად გამოგვაჩინა და დაგვიხსნა მტერთა ხელთაგან:“

დავყავით ხანი სიხარულსა შინა, ინადირის, გაიცემოდის, სამართლობდის: გამოხდა ხანი მცირედი, წამობძანდა მეფე გიორგი ისპაანით და მობძანდა ქირმანს, მაისის ე, შეგვექნა სიხარული დიდი და მიგებება ჯარისა: თრისა დღისა სავალსა, შეიყარნეს ძმანი, მოულოცა გამარჯვებას. ამას ბძანებდი, თვალი კაცისა ამათ-თანას რას ნახავსო: ჩამოვედით ქალაქსა, ჩამოჰყვნენ ქართველნი თანა, არაგვის ერისთვისა და პაპუას გარდა: გამოხდა დღენი რაოდენიმე, მოვიდა ჩაფარი ხელმწიფისა, ეთხოვნა ქსნის ერისთავი, თურე ქართლში ქსნის ერისთავი მოეკლათ თავის ყმათა: ძმის-წული ამ ერისთავისა რა მივიდა, უყო ყაენმა წყალობა, უბოძა საბოძვარი და მაჯმა ოქროსი და ერისთობა, გაისტუმრა ქართლში:

გამოხდა თვე ერთი მოვიდა ამბავი: „ბულუქნი და ავღანნი შეიყარნენო და მოდიანო.“ თურმე ბიაბანსა შიგან ასრე გაევლოთ ვერა ვსცანით-რა ამბავი, წასულ იყვნენ ქვეყანასა ქამანისასა დაარბიეს გარემემო ქამანისა, პასუხის მიმცემი არა-ვინ ჰყვანდათ გასწყრა ყაენი და გაუსია ჯარი, ვერა უგნოთ-რა, გაექცაათ და მოეწყვეტათ ჯარი ყაენისა: დაჰყვეს ბულუქსა თვე ოთხი ქვეყანასა ქამანისასა, არბიეს და მოსწყვიტეს მრავალი სული და წამოვიდნენ ჩვენისა ქვეყანისაკენ მოვიდა ყაენისა-გან ბძანება და მოეწერა წიგნი მეფეს-თანა: „დაამირბიეს ქვეყანა და ამამიწყვიტეს ლაშქარიო, წამოვიდნენ ქვეყანისა შენისა-კენ, გამოაჩინე ღომ-გულობა შენიო, ნუ გაუშვებ მაგათ უზიანოთო:“ ვითარცა ბძანებაცა არ მოსულ იყო, წესი მისი სითკენაც მტერი გამოჩნდის უომარი არ გაუშვის. გაგზავნი ყარაულნი, მოვიდა ამბავი ყარაულთა-გან: „წამოვიდნენ და მიდიან გზასა სისტანისასაო.“ შეგვექნა სიხარული და გააყენა ბატონი-შვილი ლევან და შეიყარა ჯარი ქირმანისა, ჩავედით ბამს, იყო ქირმანიდამ ექვსისა დღისა სავალი: რა ჰსცნა მეფემა იმა გზაზე ჩამოვლა, წამობრძანდა ქართველისა ჯარითა, ჩამობრძანდა ბამსა, ვიარეთ თავ-მან თქვენმა, ხან ოცს აღაჯს გავივლიდით, ხან უფროსა, ვიარეთ და მეოცესა დღესა მივეწივენით, ვირიქეს თურმე ჩამამხდარ იყვნენ: იყო ბიაბანი, შე-

ნობა არსადა, წყალსა სადაცა ვნახევდით, ამას ბძანებდით, მლაშე თევზის წყლი არისო: მოვიდა ბძანება ღმთისა, დავადასტურეთ მათი დგომა, გაისტუმრა მეწინავეთ მეფე-მან ძმა და ახლო ქირმანის ჯარი და სპაგრი ქართველნი, შეოდესა დღესა რა ქვეყნის მაშვერებულმა ცა-მა სისათლე მოგვცა ვილოცეთ, ვახსენეთ ღმერთი, ვეზიარენით ქართველნი, შევსხედით უკეთესთა ცხენთა, მოვადექით წინადამე: რა ჰსცნეს მასლვა ჩვენი ველარ აიყარნენ და მოვიდნენ სიმაგრესა, კლდე იყო მაგარი, მის კლდესა ზედან ნაშენები ყორე ქვისა, მის დაბლა გორა თრი, მის-გან უმცროსი. ვახსენეთ სახელი ღმთისა და შემოვადექით, ვკარით ქოსა და ნაღარასა, ქვეით ბატონიშვილი და ზეით მეფე, შევჰქნა სროლა და ამა სროლასა შიგან მოვიდა ხანი სისტანისა, შემოეთვალა. „ბრძანებას თქვენი ვისმინეთ და რომელსა მხარსა ბრძანო მივხვდო:" გვიამა მოსვლა მისი, არა აგ-ღრას მოვიდა. უბრძანეს მარცხენასა მხარსა შემოდგომა, არ ავად მოვიდნენ, თუცა ბოლო გაკეტასნებიანაო: თქვენმა მზემა ამას ბრძანებდით უყოდ სიმაგრე აიღესო, დ უძრეს ცხენთა, მოადგნენ კლდესა, გარდაიჭრნენ ცხენიდამ გაიკრეს ხელი ხმალთა. შეებჯინენ ქვეითად, შეჰქნა ჩვენ ქართველთ ჭმუნვა, შევქენით წყვა, ვათაცა იმათი ჯობნა გვეთაკილა, დაგვეტუქსეს პატრონთა ჩვენთა: რა მიეწყრნეს წამოყმალნენ, ბუღუჭნა, თავმა თქვენმა და მზემან პატრონისა ჩვენის-მან, როგორცა მაღლიდამ ხელის ქვა გაცმა ჩამოაგდოს ყველანი ისე ძირს ჩამოცვივდენ, შევჰქნა ზოგთა სახარული, ზოგთ წყენა ლაშქრის დამარცხებისა თვის, იყო ომი დიდი, იხოცებოდიან თვით ისინიცა და მცირედნი ჩვენიცა, გაჭირდა ომი, გაიყვანა ცხენი მეფემა, დაიგრგვინა, ვითარცა ცა-მან, დაუძახა ქართველთა. „აწ ვნახო ჭაბუკობა თქვენთაო:„ ეგრეთვე ბატონისშვილმა, თავ-მან თქვენ-მან, ომად კმა იყო, მივქუსლეთ და დავერიენით შიგასა, არ ავად იყვნენ ისინიცა, არც ხმალ-მოუქნეველნი დაჰგრჩომიან. გაგვემარჯვა, ამოვწყვიტეთ, ავივსენით ნაშოვარითა მათითა: წამოდგა ერთსა გორასა მეფე და ერთსა ლევან და შუაში გვქონდა ცემა, თავის-ჭრა: იყო იმათი ერთი მხრე და მომაღლო კაცი, შერჩომოდა ხმალი ერთი, გადმოიჭრა მაღლიდამ, მოუხდა ჩხეიძეს

ხეხნიასა, შემოკრა ქარქაშსა, გაუწყვიტა ბოლო ქარქაშისა. მაგრამ მუხლს ვერა ავნო, აიშრა, ვითარცა ჯეჯხი და ჩაწოაგდო ხმლით ორი თათარი: ვინ უყურებდა ერთს კაცს აქ ცემა იყო, წავიდა მინდორსა შიგან:

ამაში-გან მოვიდა ზურაბის-შვილი ზურაბ, მოულოცა ბატონი-შვილს გამარჯვება იმათ ნახვა უბრძანა ერთმანერთისა: „უყურე, იმ ერთს კაცს ლამის მოგვერჩესო." მოახსენა ზურაბ. „მე მზასა-ყარ სამსახურად, უშალა ბატონი-შვილმა „თავად მაშვრალი ომისა-გან, და მერმე შორდარჩომისა-გან." არ დაიშალა. იარა, რა მიწყვის დრო შეიქმნა, თურე ერთი ქირმანელი კაცი წასდგომოდა მოუხდა მოგანებით, შეკაზმული ქარქაშითა, ცხენითა მალითა, მოიცადა იმა კაცმა, რა მიეხალა მემოუტია, ჰკრა ხმალი მარცხენასა, მხარსა, ასწია ოვეხსა, თქვენმა მზემა, როგორც კატა ისე ცხენიდამ ჩამოიღო. არა დაშრიდობა ჰქონდა: ეს გვიკვირდა, თუ ისე ჯაბანი კაცი იყო, რას მისდევდა: შეგვექნა გინება და ზრახვა მის კაცისა, შეჯდა ბედაუჭო ცხენსა მის კაცისასა, ასე ბრძანებდა შავარდენსავით გაფრინდაო, დარჩა ზურაბ მიუწევარი, ვითარცა ცხენი დამაშვრალიყო და აღარა გაეწყობოდა-რა. რა გამობრუნდა, თურე კიდევ ჩვენ-გან ოთხნი ბედაუშნი წასულ იყო და თუთხმეტი თათარი ცხენ-კეთილნი უკან მისდევდა, თავ-მან თქვენ-მან და მზე-მან პატრონისა ჩემისამან, რომ ეს ოთხნი გამოუბრუნდებოდნენ ამ თხუთმეტს გამოიქცევდეს, ის ქვეითნი მისდევდენ და ვერა ავნეს-რა: რა ნახა ზურაბ ამ ყოფაში არიან, შემოუტია, ჰკრა ერთსა შუბი და მეორეს-ზე იცა, ორივ წაიქციენ, ჰკრა მესამესა შუბი, თქვენმა მზემა, გავლო შიგა და მიწას დაასო იგი კაცი, გატყდა შუბი და გაიკრა ხმალსა, ხელი მიმართა მეოთხესა, არა ავად იყო იგი კაცი, შემოუვარდა ცხენს ქვეშ, შემოჰკრა ხმალი ზურაბს აფხანდასა, გაუშრა აფხანდა, ფეხს ვერა ავნო-რა. გაიხტუნა ცხენი, შეჰმოკრა თავსა ბედაუჭოისასა და ჩაჰკვეთა კისრამდის, დასჩრეს ამ თხუთმეტმა კაც-მან თავები და მიართვეს ზურაბს და მიულოცეს გამარჯვება, არად ინდომა: „თქვენი იყო, მე მოგეხმარეო:" იმათვე მისცა, მოვიდა წინაშე მეფისა, „ იამა ნახვა მისი და გამარჯვება, გარდავხედით ნათმარსა ადგილსა. მაგრამ და-

მაშვრალნი უწყლობითა, მას ადგილსა წყალი არა იყო, შევსხედით ცხენსა იმავე საღამოსა: ხანი სისტანისა ბელადი იყო და ადგილი მისი, გვითხრა: „წყარო არის ადაჯსა ორსა, იქ უნდა დავდგეთო: გვიამა და შეგვექნა სიხარული წყაროსა მის-თვის, გვეგონა ქართლის-წყაროს მსგავსი იქნებისო: ვიარეთ ადაჯი ორი და დაეცა ბინდი, მივედით ადგილსა მას, სადაცა წყარო გვითხრეს, შევქენით ძებნა წყაროსა, გვაჩვენეს, ვნახეთ, ღმერთმან თქვენს მტერს მისცეს ის წყარო იყო, ასეთი მარილი ედვა ნაპირსა მის წყლისასა, თავ-მან თქვენ მან კურდღელი მოიკლვოდა: წყალი იყო მწარე მარილისა-გან, შეგვექნა ზოგთა სიცილი და ზოგთა მის ხანისა გმობა. მაგრა რა დონე იყო, დავდექით მას ღამესა იქი და რა გათენდა დაჯდა მეფე კარავსა შიგან, მოართვეს ნაშოვარი და თავი ბელუჯთა მგ-დის სამოცი: იმ ერთის კაცის მეტი არ მოგვკრომიათ, უბოძა ნაშოვარი ლაშქართა მისთა:

მოვიდა ყარაული ჩვენი და გვიამბო ამბავი: „უკან კიდევ ჯარი მოდისო:“ თურმე ესენი გაყოფილ-იყვნენ და ნაშოვარი გაეყოთ, ესენი ბელუჯნი იყვნენ და უკან ავღანი დამდგარ-იყვნენ რა [illegible] შეგვექნა სიხარული, ვახსენეთ სახელი ღვთისა, ჰკრეს ქანარასა, შევსხედით, დავეწყვით რაზმი, მინდორი იყო თვალთ უწდომელი შემოვიყარეთ წინა ერთსა უდაბურსა ადგილსა და იმავ მინდორსა შიგა გორა კლდიანი დიდი და გრძელი და გარეშემო მინდორი. ძირსა მას კლდისასა დააყენეს ნაშოვარი და შემოვადექით გარე. შეგვექნა რბოლა, წინად-გან უმწარესი დარჩომილ იყო დღისა სამი საათი. ოდენ დაეწურა მზე გვიბრძანეს ჯალაბთა ჩვენთა: „ღალობა ნუ გგონიათო, დაგიქვეითეთ, შევუტევიკდით, ზენარამან ღვთისა-მან, არც ერთი კაცი არ მოგვეჩრჩომია, ამოვსწყვიტეთ, ავიოფორიაქეთ ნაშოვარი მათი, გარდავხედით მოსვენებად. დავყავით მას ღამესა იქი, რა გათენდა მიართვეს თავი ხუთას ორმოცი, აქაცა და იქაცა აშენებინა თავების მინარა, თითო ოც-ოცი წყრთა: ავიყარენით და წავედით, დახვდა ხანი სისტანისა. გვიმასპინძლა, რაც ოდენ ბიაბანს გაეწყობოდა. მაგრამ წყალი ჰქონდა. უბოძა მეფე-მან შესამოსი მძიმე და გამოვეთხალმა: თურე სისტანი ორისა დღისა სავალი დარჩომილიყო: ჩვენ

წავედით დიდის სიხარულითა, ვიარეთ ბიაბანი, თავ-მან თქვენ-მან, თხუთმეტს დღეს ცხენს ზედ არა ჭირია, ბიაბანსა შიგან სიარულმა შეგვაწუხა, თვარამ სასიხარულო დიდი გვქონდა, თავად გამარჯვებისა და მერმე ამიტომ, იმ ალაგების ნახვისა-თვის, ის ალაგები გზათაც არა-ვის ნაქვლო, არამ-თუ სათმრად ვინ წავიდოდა: ვიარეთ თვე ერთი, გავგზავნა მახარობელი ყაენ-თანა და შემოვიქეცით ქალაქსა ქირმანისასა, შექმნათ სიხარული დიდი და ჯვართ მას ქალაქისათა შექნათ ჯვართა-გან (ლაჩვა) *) ფეხითა ნაჩვისა მეფისა თვინ, ასხემდენ ქებასა და ლოცვიდენ: „კურთხეულ არს ღმერთი, თქვენ მაგისთანა კაცნი დაუბადები-ხართ და ჩვენ-თვის გამოგარჩივაით:“ შეიქნა იმა ქვეყანასა სიმშვიდე და ნათხართა შენობა, განისვენებდა მეფე ჩვენი სიმხიარულითა დიდითა, მეჯლიშითა და ლხინითა:

გამოხდა დღენი რაოდენიმე, მოვიდა ხელმწიფიდამ წყალობა და დამაღლება დიდი და ებოძა თაჯი და ჯიღა მურასა, ხმალი და ხანჯალი, შემკული თვალითა და მარგალიტითა. ცხენი ოქროთა უნაგირითა, თეთრად ორი ათასი თუმანი. ხალათი მძიმე სიამურის ქათობითა, რაც დარბაისელნი იყვნენ თავ თავის-თვის ინამი და ხალათი ორმოცდა-ათი, გვქონდა მორჩმა და მოვლენა, ლხინი და ნადირობა, ბურთაობა და ყაბახით სროლა: ამავე ქორონიკონს ამათ ზე გაგვემარჯვა გიორგობის-თვის იი:

ვითარცა გამოხდა თთვენი ხუთი და მოსულ-იყვნენ ავღანნი, დაერბიათ ბაღდადი: მოგვივიდა ამბავი, ვახსენეთ ღმერთი და ჩავედით ბამს, აღარ ინება მეფე-მ წაბრძანება, აღარც ქართველნი, ამიტომ როსტანი იყვნენ: უბრძანა ბამელსა უსეინ ბეგს, კაცი გამოცდილი და მხნე იყო, აახლო ქირმანის ჯარი, გაევლოთ ავღანთ გორი ბიაბანი, მიეწივნენ რუდმაის, ასე ამოეწყვიტათ, მზე-მან პატრონისა ჩემისამან, არც ერთი ცოცხალი ვერ მორჩომოდა: გაგზავნა მეფე-მ გიორგი-მ კაცი ხოსრო მაჭს-თან მოსულისა და შერიგებისა-თვის, უბოძა წიგნი და ფიცი: „არა გეყნოს ჩემგანათ წყალობის მეტიო:“ ესმინა ბრძანება მეფისა, მოვიდა ჯარითა კარგითა, მოუვა მელიქი ბუ-

---

*) პატრისთვის მომატებულია ეს სიტყვა.

ყულისა, დასდვა პატივი მეფე-მ მირ-ხოსროს, არა ავი კაცი იყო, მობერ-კაცო, მშვენიერი, ეტყობოდა ჭაბუკობაში გაზდილობა, შეჰფიცა მეფესა ფიცითა მტკიცითა, უბოძა შესამოსი მძიმე და ზარბაბი ხუთი, ცხრა და მსახურთა მათთა თავ-თავისად, მოვედით ჩვენსა ქალაქსა.

ქორონიკონს ტპთ, ებრძანა ყაენსა და დაებარებინ, ბატონი-შვილი ლევან: წაბრძანდა ქირმანიდამ, რა მივიდა ისპაანს მასვე დღე-სა ნახა ყაენმა, დახედა მხიარულისა პირითა, ჰკითხა ამბავი ძმისა და გამარჯვებისა, მოახსენა რაც ოდენ ხელმწიფეს მოეხსენებოდა, დაჯდა ნადიმად და შექნა სიმხიარული, უბოძა თავისის ხელით ღვინო და მდივანბეგობა ერანისა და დაარქვა სახელი შაჰ-ყულიხან: გამოხდა მცირედი ხანი- მოახსენა ხელმწიფეს: „შვილი ჩემი შენი ყულიათ, სხვის საბატონოში პურს რატომ ითხოვდესო, მიყავ წყალობა და რაც ქართლში საუფლის-წულო მქონია, მიბოძეო:“ ისმინა მოხსენე-ბა ყაენმა და მისწერეს რაყამი მეფეს ერეკლეს: ისმინა ბრძანება ხელ მწიფისა, აახლეს კაცი ბატონი-შვილს ვახტანგს. იქავ იმერეთს ხა-რაგეულს ექნა ქორწილი ჩერქეზის ბატონის ასულს რუსუდან-ზედა და ესვა ძე ერთი ბაქარ, გარდმოვიდა სურამს, შეექნათ მათ ერთ-კულთა სიხარული და ორკულთა წყენა: დაჰპატიჟა მეფე-მ ერეკლე-მ, იდგა მეფე კოჯორ-ზედან. რა ნახა, დასდვა პატივი შვილურად, და შეიყვარა ძმათ და შვილად, უბოძა საბოძვარი მრავალი და ხმალი მურასა, შეარტყა წელსა მისსა, ნახევდიან ლხინსა და უკუ-ჰყრიდიან:

გამოხდა ხანი რაოდენიცა მოავლინა ღმერთმან უშურველი მისი წყალობა, უბოძა ყაენმა შაჰსულთან უსეინ, მეფეს გიორგის ქართლი და ერანის სპასალარობა ყანდაარის ბეგლარბეგობა. გირიშკი: გაუგ-ზავნა კაცი ქირმანს, უბრძანა ყანდარის გარიგება, იქაც ებრძოდა მირ სამანდარ და აეოხრებინა ყანდარის ქვეყანა და მოეკლა თამაზ სარდალი ომში და გამოქცეულ იყო ხანი ყანდაარისა მასულ-ხან სარ-დალი, რომ გაჰყვა ბრძანებასა ხელმწიფისასა, რა გაეწყობოდა: შეე-ჰქნა სიხარული ქართლის მოვნისა-თვის. მაგრამ ყანდაარს წასულის მოწყენა:

დაიბარეს ქართლიდა-მ მეფე ერეკლე, წაბრძანდა ისპაანიდამ,

საქართველოს ნაიბად ბატონი მდივან-ბეგი ქორონიკონს ტჲა, და დააგდო ძე მისი ქაიხოსრო ნაიბად მდივან ბეგისა კარსა ხელმწიფისასა: თვით უმაწვილი იყო. მაგრამ ცოდნის იადგარი: თქვენმა მზემ-მა და თავ-მან მისმან ასე გაუძღვა ერანის მდივან-ბეგობას, რომე დიდი და მცირე გააკვირვა: შეიქნა ხელმწიფისა კარგი ყმა, და სდევ-და პატივსა უშურველსა:

იარა მდივან-ბეგმა დღენი რაოდენიმე, რა თავრიზს მიბრძანდა, ქართლიდამ მოვიდა მეფე ერეკლე, შეიყარნენ ერთად, გარდაეხვევნენ ერთმანერთსა დახვდნენ ძმურად, დაპატიჟეს ერთმანერთსა, ნახეს ლხინი სიმხიარულისა, მიართვეს ერთმანერთსა მისართმევი, გაიყარნენ, ჩაბრძანდა მეფე ერეკლე ისპაანს, დახვდა ხელმწიფე მხიარულად, მიაპყრა წყალობა და უბოძა ყულარაღასობა და ძესა მისსა იმამ-ყულიხანსა, წინათ ერქვა დავით, მისცა კახეთი. მეორესა ძესა მისსა ხარჯსა კოსტანტილეს უბოძა ისპაანის ტარუღობა, ამასაც წყალობაები ჰყო, დაუნიშნავებელი იყო და ნამსახური, რადგან სამკვიდრო კახეთი მიეცა, ქართლს არას ნაღებლობდა. თავ-თავისი სამკვიდრო და საბატონო ორთავ დარჩათ: აქეთ-გან მიბრძანდა ბატონი-შვილი მდივან-ბეგი შაჰ ყული-ხან: რა ჰსცნა ბატონი-შვილმა ვახტანგ შეიყარა ქართველთ ჯარი. მიეგება მამასა ტაშირზედა, დადგა იქით მდივან-ბეგი და აქეთ ძე მისი, შეიქნა მისალმება. მივიდნენ ერთმანერთსა დარბაისელნი. აკოციან მუხლსა და თავ-თავის ალაგს დადგიან: რა გ თავდა ჯართ სალამი მიბრძანდა ძე მისი, გარდახდა ცხენიდამე, მოეჭდო ყელსა ძასასა, შეიქნა ტირილი, თქვენმა მზემა და თავ-მან ამათ-მან, ასე ბრძანებლით არც სანახავი და არც დღე ამის უკეთესი იქნებისო.

მობრძანდა ქალაქსა ტფილისისასა მკათათ-თვის კ. მოეგებნენ მოქალაქენი სიხარულითა დიდითა, შექნეს სიხარული დიდი და გარიგება ქართლისა, რიგორიცა თვისი პირველად ყოფილ-იყო: გამოხდა ხანი მცირედი და მოუვიდა ქირმანიდამ მეფის გიორგის აჰბავი ძმასა და დაებარებინა ქართველთ ჯარი, შეყარა ქართლის დარბაისლის შვილები და უთავა ყაფლანის-შვილი ვახუშტი, გაგზავნა ჯარი ათასამდე ენკენის-თვის ი, ჩავიდა ჯარი ქირმანს, მოაგება მეფე-მ

გიორგი-მ ვინც ვინ ქართველნი დარჩომილ-იყო, ქნა მეჯლიში თადარსა ქირმანისასა, ჩახა ღხინი და გასცა საბოძვარი მრავალი:

გამოხდა თჳენი ათიდა და ქორონიკონს ტჟბ, ახლო მღივანბეგმა ძმასა მისსა მეფეს გიორგის ფეშქაში, გაგზავნა ჩხეიძე სეხნია, ვითაც ბევრს გარჯილი იყო და თან მოყოლილი, იცოდა ამბავი მის ქჳეყანასა, წავიდა აპრილის კგ. ამა მისვლაზედ ლახჳდა ტკბილად და მისად ღირსად მეფე: ამაჳე ქორონიკონსა. მაისსა ბ, წაბძანდა მეფე გიორგი ქირმანიდამ ყანდაარს, გავებით ბიაბანსა გორგისასა. მაგრამ სიცხის ამბავი რის შესადარებელი მოგახსენო, ან გაძლება ქართველთა მხნემან ღჳთისამან და თავ-მან პატრონისა ჩემისა-მან, ზარბაზანი იდვა სევანს, წინა ტყვია გააპტყელეს და დასდვეს ზარბაზანსა ზედა და ორ საათს შუა-დღეს უკან ტყვია დაადნო: თვით მეფე იჯდა სევანსა შიგან და შიგან იდგა ალაჩუხი საიის, ედგა პერდსა საწერელი, მიახლო ხელი და ამოიღო მაკრატელი, ასე გაცხელებულ-იყო, თავ-მან მის-მან, ხელი ველარ გაუყარა ქაღალდის წასაჭრელად: ამა სიცხისა გაძლებასა მეფისა-გან, ზენარ-მან ღჳთისამან და მზე-მან მის-მან, ამას ბრძანებდი იმის სილომე კაცი, რაც ფერ-მან შეაწუხოს: იყო წელი მისი როიცა სამწუხარო საქმე იყვის, მაშინ უფრო გამხიარულდის, ჩემ-გან ქება არ გაეწყობოდა. რადგან ქება მიუწდომელი იყო. მაგრამ მე ასე ვჰგონებ დედათა ნაშობი მჯობი ამის არა იყოს ქვეყანასა ზედან: ჩაბძანდა ყანდაარს თიბათვის კდ, მოეგება ჯარი ყანდაარისა და მასულხან, შეექნათ სიხარული დიდი ამის-თვის. როგორც ქირმანის ქვეყანა მოარჩინა მტერთა ხელთაგანაო, ღჳთით ისე ჩვენ გვიშველისო: მობრძანდა ციხესა ყანდაარისასა, ციხე იყო მაღალი და ძირს გალავანი სამი ეყლო, კარი ჰქონდა ოთხს კუთხესა შიგან, ქალაქი, სასახლე და ბაღები შვენიერი. ჩანგიყალა მაღალსა კლდესა ზედან აყვანილი, ციხისა ქება და სიმაგრე თუ არ ნახვით, თვარა დაუჯერებელი. ერთის მხრისა კენ წინ ხანდაკი; ზურგით კერძო სულ მინდორი, კლდე გრძელი და სიგრძე ადაჯი ერთი, სიმრგჳლე, ადგილი კარგი, გარემემო სანადორო და უკუსაყარი. მაგრამ ქალაქი ცხელი, საღამო ჟამს ასეთი ქარი მოვიდის ცხელი, რომ პირს ვერ შეაქცევდენ, ეს მინახავს აქაურის

სიცხის-გან კვერცხი სპილენძის თეფშ-ზე გათქვეფილი და დასხმული მზის-გან შემწვარ-იყოს და ციხის სალის კლდე-ზე პური მიეკრას და გამამცხვარ იყოს, სხვა ქება რა მოგეხსენებათ: ამაში-გან გაარიგა ყანდაარის მამული, ვინც ურჩნი იყვნენ დაიმონა და ერთ-გულს წყალობა უყვის:

გამოხჳა წელნი ერთიდა, დაიბარა ყაენმა ქართლიდა-მ მდივანბეგი შაჰყულიხან და წაბრძანდა, ძე მისი იესე თან-წაიყვანა, ძე ბატონი-შვილი ვახტანგ გამგებლად საქართველოსად დაადგინა: რა ჩავიდა ყაენ-თან იამა ნახვა მისი და ძისა მისისა, მოეწონა სიმხნე და სიმშვენიერე მისი, გამოხდა მცირედი ხანი და ხელმწიფე-მ გაუგზავნა ბიძას მეფეს გიორგის ბატონი-შვილი იესე, რა მიესლა ყანდაარს, მოეგება ქართველთ და ყიზილბაშთ ჯარი, დიდისა დიდებითა შეიყვანა. დახჳდა მამა-შვილურად: რა ნახა გარდაეხვია, თავ-მან თქვენმა ერთი სასიამოვნო მის-თანა არ იქნებოდა, ქნა მეჯლიში და ნახა ლხინი, უბოძა საბოძვარი მრავალი. იყო ამ განცხრომასა და სიხარულსა შიგან, სამართლობდის, განისვენებდის, ყოველსა შაბათსა ქნის მეჯლიში ქართველთა, სამშაბათს თათრისა, სხვას დღეებსა გავიდის სანადიროდ, შეექცეოდის, საითკენაც ურჩნი იყო გაუსევდის ჯარსა და შუვის ყათლამი, ზოგი კლდესა გარდაყარის, ზოგი ცოცხალი დამარხის, ზოგთ კბილები დაამძვრის და თავ-ზე დაარჭვის: შეშინდა ყანდაარის ქვეყანა და მეიქნა უშენოთა შენება:

დღესა ერთსა მოვიდა მისამანდარისა-გან ფეშქაში და ხვეწნა: „რადგან ღმერთს შენ-თვის ძლევა მოუცია და სახელოვანი ხელმწიფე ამ ქვეყანას გამოჩენილ-ხარ, მიყავ წყალობა და ნახვა შენი მაღირსე, რაც ოდენ შენაცოდვარი მაგ ქვეყანას მიქნია, შემინდევ, შეგართვა ხარჯი, რაც ოდენი დამკლებია:“ შეიწყნარა პატრონმან ჩვენმან, მოვიდა ჯარითა სრულითა სამანდარ-ხან და ბიძა შვილი მისა ქალახან, კარგ სანახავნი, მხნე ვაჟ-კაცნი, მოართვეს მოსართმევი აურაცხელი, ნახა მეფე-მან, დასდვა პატივი, უბოძა საბოძვარი მრავალი, შემოსა მძიმითა შესამოსლითა, დაჰყო თვე ერთი, უბოძა დასტური და საბოძვარი, მსახურებდა როგორც ყმანი მისნი:

გამოხდა ხანი, იყო ქვეყანა ავღანთა უკუ-მდგარი, არა ინებეს

სამსახური მეფისა, გაუსია ძმის-წული თვისი იესე და ახლო ქარ-
თველთ ჯარი, მიუხდენ ორად, ქვეით თათრის ჯარი და ზეით ქარ-
თველნი, შეიქნა ომი ფიცხელი, თქვენმა მზემა და თავმა მისმა, იმ
დღეს ბატონი-შვილი იესე გენახა ამას ბრძანებდი, კაცთა შვილი
ამის-თანა რა ინახებოდა, გაიმარჯვეს, ამოსწყვიტეს, ცათა ღმერთი
შეარისხეს, გამობრუნდნენ გამარჯვებულნი: რა ბიძამ იხილა შექნა
სიამოვნე უსაზღვრო, უყო მეჯლისში, შეარტყა წელთა ხმალი მურასა
და დამოსა დიდნი და მცირენი ვინცა-ვინ იახლა, მისცა ვექილობა
ძმის-წულსა მისსა: იყო სულთანი ყანდაარისა მირვეისი, გაუსია სულ-
თანსა აზარისასა, გაემარჯვა და მოიყვანა მხარ-შეკრული: იამა მეფეს
და უბოძა საბოძვარი და შემოსა სამოსლითა კარგითა: გამოხდა ხანი
და შექნა ამავ სულთანმა ურჩობა, გაგზავნა ჩაფრად ყაენთანა და
მისწერა სხვის ჩაფრით არზა და მოახსენა. „ეს სულთანი ურჩობს,
უნდა არევა ამა ქვეყანისა, ნუღარ გამოუშვებთ, თვარამ ერთს რასმე
მოახდენს:“ შეინახა ყაენმა:

ქორონიკონს ტყე, ფებერვალს დ, გაისტუმრა ჩხეიძე სეხნია,
ფეშქაშის მაგიერი ახლათ ძმასა მისსა მდივან-ბეგს შაჰ-ყულიხანს თეთ-
რად თუმანი ათასი, ფარჩას გარეშეად, ძმის-წულსა, საქართველოს
გამგებელს ორი ყათარი აქლემი აკიდებული, მოფენილობა და ფარჩა,
თოფი, ოქროს ზარნიშანით შემკული, ოქროს იარაღით, საპირის-
წამლე მურასა, სეხნიას უბოძა საბოძვარი, მრავალი და ქართლის
მოლარეთ-ხუცობა: მას ჟამსა მოვიდა ყაენი მაშათს თან-ახლდა მდი-
ვან-ბეგი და ძე მისი ქაიხოსრო და მიართვა მისართმევი, მეფის
გიორგის გამონაგზავნი ჩხეიძემა:

ამავ ქორონიკონს, თიბა-თვის თ, მოვიდა მაშათს ისპაანიდამ
ჩაფარი, ისპაანის ხალხის უკუდგომა და შიმშილით შეწუხება, ხელ-
მწიფის ალაყაფის კარის ქვით ჩაქოლვა, მონდობა მათ გან ყაენის
ძმის მოყვანა: რა ეს ამბავი მოვიდა შექნეს ჭმუნვა და მისცეს ბა-
ტონი-შვილს ნაიბობა ყაენისა და ტარუღობა და ნასაღი, გაის-
ტუმრეს, ჩაფრად თან-წაიყვანა სეხნია, ვიარეთ ორმოცისა დღისა
სავალი თორმეტს დღეს, მივედით რა შევიდა ქალაქსა შინა, შეიქ-
ნა სიხარული დიდი. რა სცნეს მისვლა ქაიხოსროსი წინათ ამი-

სად კიდევ ბევრი ნასადი ექნა და დაეცათ შიში დიდი: შე-
ეარა ქალაქი და მოეგებნენ წინა და ლოცვიდენ შამშილის მორჩენი-
სა-თვის, გამოსულ-იყო დღისა ორი საათი დარჩ ზასა თოჩხის შევი-
და, თავ-მან თქვენ-მან, შუა-დღე გარდაიყარა, ძლივ ალაყაფის კართა
ზედა მივაწიეთ, განა სიშორით. მაგრამ ჯარის სიმრავლის-გან ად-
გილ ვერ ვშოობდით, წაიკითხეს რაყამი კარსა ხელმწიფისასა, ჩა-
კიდა სადგომსა, შეჯდა მეორესა დღესა ცხენსა და ქნა ნასადი უცხო
და საკვირველი: ზოგი დაჭრა მუცელ-ზედა, ზოგი ყორით მისაბ-
დარაბასა, ზოგი დასჯიდა ნალ-ლურსმნითა, თქვენმა მზემა, მეორეს
დღეს გენახათ ქუჩა-და-ქუჩა ხვარბლით აივსო და აღებინა დამით ყა-
ისარა, თხუთმეტს დამეს სულ ბაზარი ღია იყო, რომ მცველი კა-
ცი არ უდგათ, იყო ჩირახოვანი. იარებოდა სარდასტასა შიგან ქვეი-
თათ მალვით, არა-თუ ვინმე დააშაოს რამე, შეიქნა ისპანში სიმშვი-
დე და იეფობა, ახლო ყაენს ჩაფარი და დამშვიდება ქალაქისა ებრო-
ძა შესამოსი მძამე და მადრიელობა: გამოხდა თითვენი შვიდნი, მაშა-
თიდამ გაეგზავნა მეფეს გიორგის-თვის ყაენს ხალათი და მირქესის
სამუამავლო წიგნი: „შეირიგეთ და მიიჩნიეთ მის მართებულადო:“ წა-
მოვიდა მამათიდამ ყაენი, რა მიახლოვდა ისპაანს, მოეგება ბატონი-
შვილი ქაიხოსრო დიდითა ჯარითა, იმა ხელმწიფეს ნახვა მისი და
გარიგება ტახტისა მისისა, უბოძა შესამოსი მძამე. თუმანი ათასი,
იყო მშვიდობა და მორჩმა-მოვლენა: ამა ხანთა შინა ქართლიდამ მე-
მოსძლეოდა ბატონი-შვილი, კათალიკოზი დომენტი, დაიბარა, ჩა-
მოვიდა, დახვდა უშურველითა წყალობითა, უბოძა საბოძვარი და კა-
ხეთსა შინა, რაც ძველად-გან მამულება ჰქონდ იყო:

ამა დროთა შინა განაგებდა გამგებელი საქართველოსი. ზნე-
სრული და მხნე ძლიერი, ჯანიჯინად თქმული. მაგრამ მეფედ წო-
დებული, ბატონი-შვილი ვახტანგ, იყო განსვენებასა და სიხარულსა
შიგა და განაგო საქმე საქართველოსი, განაჩინა წიგნი სამართლისა,
ოთხშაბათსა და პარასკევსა დაჯდის სამდივნოსა სახლსა, განაგებდა
სამართალსა მცირეთა და დიდებულთა-თანა, კვირესსა და სამშაბათს
განაგებდა მეჯლისა, ნაკვეთის ლხინსა, გასცემდის უშურველსა სა-
ბოძვარსა და რომიცა სამართლისა და ლხინის-გან მოიცალის; ინა-

ძირის და გავიდის მოედანსა, აბურთის და ესროდენ ყაბახთა: იყო ამა გარცხრომასა შიგან, თვით ქრისტიანე იყო და ქრისტეს სარწმუნოებასა-ზე აღზრდილი, ინება საქართველოს სარწმუნოებაზე განძლიერება, აღაშენა ქალაქს სიონის გუმბათი და საძხრო და შეამკო ყოველითურთ სიპატიოსნითა, განაპატიოსნა ცხოველსმყოფელი სვეტი და დაასვენა კარსა სვეტისასა ხატი პატიოსანი, შემკული ყოვლითურთ საპატიოსნითა, შემოავლო სვეტსა ფარდა მძიმისა ზარბაბისა, გამოუცვალა კანკელსა ზეთი სვეტეიი, თლილისა ქვისა აღაშენა ურბნის სამრეკლო და გალავანი, განაპატიოსნა შიგნით გარემდო, მოიყვანა ვლასეთის ხელმწიფიდამ მესტამბე და გამოიღო სტამბა, განამრავლა საღმრთო წერილი, განიღო რუ ნახიდურით-გან, ვიდრე ყისყალამდის, აღაშენა ხუნენი, სოფლები უშენსა ადგილებსა და განიღო რუ ნაგებიდამ ბოლოსა ყარაიისასა და აღაშენა სოფლები და აღაშენა ქალაქსა სახლი პატიოსანი მიწურიტნისა და ოქროსა ფარაუიისა შეთახზნული, მზე-მან ამის-მან, ამის უშვენიერესი სახლი არც ერანს შიგან მინახავს, აღაშენა ქართლი, იქმნა მოსვენკია და სიმხაარულე.

დღესა ერამა ინება სადარბაზო მთისა და წაბძანდა თრიალეთსა და შანბიანსა მთასა, ვითაცა არას ხელმწიფისა-გან არ ნადირებულ იყო ამ რიგათ და დაიბარა. ქართველი-დარბაისელნი და შემოადგენ აქჩუტსა და ინადირა სარბევითა და შეიქნა ირემთა მოდენა, იყო სარბევი ძნელი და ქვიანი, მოვიდა ხარი ერთი და გარდაიხტუნა მართალსა მხარსა გამგებელ-მან საქართველოსამან. ვითაცა სირი იყო, ეგრე მოკლა. ეგრეთვე დარბაისელთა ამსწყვიტეს, დაჯდა ნადიმად, რაც ოდენი პატრონსა ჩვენსა მოართვეს, იყო სამოცა-ოდენი: მეორესა დღესა შემოვედექით შანბიანსა. შემოარტყა იმგრგვლივ ჯელგა, დადგნენ სახუნდარიაა: შინა და გააკრეს არუხალისა ხევი და მოვიდა ნადირი უანგარიშო, შეიქნა სროლა, თქვენმა მზემა, ამას ბძანებლით ერთს ომშა ამდენი სროლა არ ეგებისო, ამოსწყვიტეს დაბალთეს, თვით პატრონმა ჩვენმა თოფით სამი მოკლა, შეგვექნა სიხარული დიდი, დაჯდა ნადიმსა ზედან, მოართვეს მას დღესა ირემი ას-სამოცი და სხვას ნადირს ვინ დასთვლიდა, ნახა ლხინი და გაცემა

უშურველი და ჩამობძანდა თავსა ახალ-ქალაქისასა და ბრძანა დასაჭუ-და ქციისა და მოახსენეს ყოველთა: «თავ-მან თქვენ-მან, არას ოდეს არ ქნილა და ან ვინ ჩავა ამა კლდესა შიგან:" კლდე იყო ძნელი და მას კლდესა ქვეშე მორევი დიდი. ახსენა ღმერთი და სახელი ქრისტესი, დადგეს კარავი თავსა კლდისასა, დაჯდა ნადიმად, ჩაუშვეს კირი, აიხდა დარბაისელნი, შეიქნა ჭერა ორგულისა, ზენარმა ღჳ-თისამან და მზე-მან პატრონისა ჩემისა მან, ერთი დღე უკუ-ურისა ამას ვერა სჯობდა, იჭერდენ და მოქონდათ გაუწყვეტლად, შეექნა სიმხიარულე, გალემა უშურველი, მოვიდა წინაშე ორაგული ორას-სამოცი, თვინიერ ვინც სხვათ მჭერელთ წაეღო, იმას გარდა, ეტ-ჟოდიან ოთხასი დაიჭირესო: შეექმნა სიხარული ამა შექცევისა-თვის, ერთი ამის-თვის, რასაც საქმეს ძნელსა ბძანებდის ადვილად იქნებოდის: ჩამობძანდა ქალაქსა ტფილისისასა, დაჯდა ნადიმად სახ-ლსა პატიოსანსა, შემოისხა თავადნი, მზე-მან ღჳთისამან და თავ-მან მის-მან, ასე გასცა საბოძვარი არც მჯდომი და არც მდგომი ესოძ-ჯარი არ გაუშვია, თვინიერ ერთის კაცის მეტი:

გამოხდა ხანი მცირედი, შეიყარა ქართველთ ჯარი, გარდაუხდა ჯავახეთს, გაემარჯვა, დასწვა და დააქცია* ციხე ოცდა-ათი ძირითურთ, დაიმონა ზემო ნარიდამ ქვემო კუდაროამდის, დასდვა ბეგარა და მსა-ხურებდენ:

ქორონიკონს ტუკ, ყანდაარიდამ გამოისტუმრა მეფე-მ გიორ-გი-მ ძმის-წული თვისი იესე, მისცა ნაიბობა ქირმანისა და ძმის-წული მისი, ძე ლუარსაბისა ხარჭა, ჩაიყვანა ყანდაარს:

ქორონიკონს ტუზ, აპრილის კა, ულალტა მეფეს გიორგის ყანდაარის სულთანმა მირვეისმა, რადგან გალაშქრებულ-იყო მეფე გიორგი ყანდაარიდამე ორს მანძილზე და ძმის-წული ალექსანდრე და ქართველთ ჯარი გაუსია უკუ-მდგარსა ავღანსა. ჯარი აღარ ახლდა, მოუხდა განთიადსა, დაესხა თავსა. რა ჰსცნა მეფე-მან, ედვა ქარქა-ში სარჩისა გვერდსა მისსა, გაიკრა ხელი, თავ-მან მის-მან, სანამ-დის ისარი ჰქონდა არც ერთი არ დააცდინა, რა ისარი დაელია, გაიკრა ხმალს ხელი, როგორც დევი, ისე იბრძოდა, ჰკრეს თოფი ამა მორჭმა დიდების პატრონსა და მოკლეს, ვინც-ვინ ქართველნი

დარჩომილ იყო ამოსწყვიტეს, შევიდა ციხესა ყანდაარისასა, აიყვა-რაქეს საქორნელი, რაც ქართველი იყო ციხეს შიგან ამოსწყვიტეს: მიუვიდა ამბავი ალექსანდრეს და ქართველთა, იქ თურე იმათ გამარ-ჯვებოდათ, შექნეს თავსა ცემა და წამოვიდნენ, რა ყანდაარს მოვიდ-ნენ, შექნათ ომი ფიცხელი, გამოეგზავნა მირვეის კაცი ალექსან-დრესა-თვის და ფიცი საშინელი: „წაიყვანე მეფის ქულფათიო:“ შევიდა ციხეში, მოსრეს ვინცა-ვინ იყვნენ, საქორნელს გარდა: ამაში-გან გამოეცადნენ ქართველნი, დაუწყეს უკან დევნა და ომი ფიცხე-ლი, თავ-მან თქვენ-მან, თორმეტ-ჯერ ქართველთ გაემარჯვა, მოკ-ლეს იმათი ჯარი ორი-ათასი და შეწევნითა ღუთისათა, ამათ არა რა ევნოთ, იარეს და შევიდნენ ციხესა გარიშკისასა:

მოუვიდა ამბავი გამგებელსა საქართველოსასა ვახტანგს, მას ჟამსა შინა იდგა კოჟორსა, ჩავიდა ქალაქსა, განაგო გამგეობისა საქმე, დაჯდა სამეჯლიშოსა სახლსა და აივსო დარბაისლითა, გარეთ მოედანი მოქალაქითა, შემოვიდნენ ეფისკოპოზნი, მიუჩოქეს, ჰკად-რეს მეფესა სიკუდილი: შეიქნა თავსა ცემა, აქ ამათ-გან და გარეთ ჯართა-გან, განგო რიგი, დაჯდა იმავე სახლსა წირის-უფლად, დად-გეს კარავი ფილაქანსა ზედან, დაიფინეს თავსა კარვისასა სუზანი და ლორი, მიაფარეს ლორსა ბაყალბანდი სიასამური, დაუსხდნენ იქით აქეთ დიდრონნი კაცნი, თუ მცირედნი, სამღვდელონი, გამართეს ნიშანი, დაფინეს ქვეშაგებნი, ქემიკ-ხანში იდგნიან თითო-თითო დარბაი-სელნი, იტირიან მცხედარი და მიტირიან წირის-უფალთა, მზემან ღუთისამან. არა მწუხარება ამას არ შეედარებოდა, ორმოც დღემდი ტირილი გაუწყვეტელი:

მეორმოცესა დღესა ასპაანს დამარცხებულ-იყო მდივან-ბეგი ლე-ვან, ამავ ქორონიკონს, მკათათვის იგ. მოვიდა ამბავი და შექნათ მგლოვარობა, კბოძა ყაენს ბატონის-შვილის ქაიხოსროსა-თვინ ქარ-თლი, ერანისა სპასალარობა, თავრიზი და ბარდა: მოვიდა ხელმწი-ფისა-გან ხალათი და ისევ ხაიბობა. დაებარებინა ხოსროხანს ქარ-თველნი ჯარი და შეუყარა ბატონის-შვილმა ვახტანგ ჯარი, უთავა მუხრანის ბატონი პაპუა, და თითო სახლის დარბაისლის შვილები, ჩავიდნენ მაშათსა, იქიდამ მობრძანდა მეფე ხოსრო, მისცეს ბატო-

ნის-შვილს იესეს ქირმანის ბეგლარ-ბეგობა, დაარქვეს ალიყულიხან, როსტომს ძესა ლევანისასა ხარჯსა მისცეს ისპაანის ტარუღობა: იარა მეფე მ ხოსრო და ჩავიდა ყანდაარს, ახლდა ქირმანთ ჯარითა ალი-ყული-ხან და ალექსანდრე, მივიდა ციხესა ყანდაარისასა, შემოებნა მირ-ვეისი, გაემარჯვა მეფესა, ამოსწყვიტეს მრავალი:

ქორონიკონს ტჟზ, გაიქცა მირვეისი და შევიდა ციხეში, გა-მოუვიდა ციხიდამ მირვეისი, დაესხა მეფეს ხოსროს თავს, მაგრამ ადრე შეუტყვეს და დაემზადნენ. შექნეს ომი ძლიერი, მოუკლეს მირვეის ძმა და ძმის-წული, ამოსწყვიტეს, გაიმარჯვეს ქართველთა, მირვეის გაიქცა:

ქორონიკონს ტჟთ, ენკენის თვის კზ, დაუმარცხდა ბატონი-შვილს ალექსანდრეს, მეწინავედ იდგა, სანამდი აქედამ ჯარი მიეს-წრებოდა, მოკლეს ბატონი შვილი ალექსანდრე, ჩხეიძე, თეიმურაზ, თარხანი და ზოგნი სხვა ვინმე თათარნი: გამოხდა მცირედი დღესი, გამოვიდა ციხიდამ მირვეისი ჯარითა სრულითა, აქეთ სპასალარი, შეიქნა ომი ფიცხელი, თავ-მან თქვენ-მან, ნახავთა-თვის საზარო იყო, გმოექცა თათარის ჯარი მეფესა, დარჩნენ ზოგნი ვინმე ქარ-თველნი: მოახსენა ცალქალამიძე-მ ასე-მ: „ხელმწიფეო, გაგვეცალა ჯარი და აღარცა ჩანს ძმა თქვენი, ნუ მოიკლავ თავსა," უბრძანა მე-ფე-მ: „ჩემისა სიცოცხლისა-თვის არა მოვაყივნო თავი, არცა გვარი ჩემი:" მიქუსლა ცხენი, შეერია შიგა, ვითარცა ქარი კაკაბსა გუნ-დისასა, ჩამოაგდო შუბითა ორი კაცი, დასტყდა ნათხარი რუ, წაექცა ცხენი. რა ჰსცნეს ცხენის წაქცევა წამოეხვივნენ, დაჩეხეს ხმლითა, ცალქალამიძე იესე წინ მოუკლეს, გამოიქცა ჯარი და ძმა მეფისა ალიყულიხან, მოვიდნენ ფარასა, აცნობეს ყაენსა, შეექნათ შეჭირვება დიდი, დაიბარეს ალიყული-ხან: რა მივიდა უბოძა ყაენმა თოფჩიბა-შობა, ვინცა-ვინ ქართველნი დარჩომილ-იყო ჩხეიძე, ურბნელი ფარას ამკვდარ იყო, სხვათა მისცეს შემანდარი და ხარჯი.

მოვიდა ამბავი საქართველოს გამგებელთა ვახტანგისა-თვის ქსოძა ყაენისა ხალათი და სამძიმარი, შექნეს შეჭირვება და გლოვა, ამავ ქორონიკონს ქრისტეშობის თვის კდ: მას ჟამსა შინა იდგა ქორსა, წამობძანდა, მობძანდა ქალაქს, გაგზავნა ყაენ-თან ჩაფარი და

აახლო არზა შეძლევისა: „რადგან შენს სამსახურ-ზე ამოვსწყდი, გიახლო და მოკიცასთოვიკლა თავი ჩემი შენ-თვის:“ რა მოისმინა ხელმწიფე-მ, იამა სიხარულითა დიდითა, ებოძა რაყამი წყალობისა და მემანდარი:

ქორონიკონს უ. თებერვალს კზ, წაბძანდა აპრილს კბ, დიდითა ბატივითა და ხარჯითა, იახლა ქართველნი დარბაისელნი, მცირედი და დიდი იყო სამასი კაცი, რა ჩავედით ისპაანს დახვდა ხელმწიფე მხიარულად. მეორესა დღეს უყო მეჯლისი, დაჯდა ნადიმად, სვეს ხუთსა საათსა, უბოძა თასი მურასა, წამოვედით მხიარულად, შეგვექნა სიმხიარულე, ვიყავით განსვენებასა და ლხინს შიგან: გამოხდა დღენი რაოდენი-მე და დაიძახა ღამესა ერთსა ხელმწიფე მან იჯდა თალარსა შვენიერსა დახვდა ხელმწიფე მხიარულისა პირითა, უბრძანა წყალობისა სიტყვები, დაალევინა აზარფეშა დიდი, ოქროსა მძიმა, ჩავიდოდა ღვინო ლიტრა ერთი, შესვა უტყუვრათ. უბრძანა ყმათა მისთა შეუვსანა, იყო ავალიშვილი ზაზა, მოლარეთ ხუცესი სეხნია, ციცი-შვილი ბაგრატ, მდივანი გიორგი. ასვა ღვინო და უბოძა ოთხასი თუმანი, წამოვედით მხიარულად: გამოხდა ხანი და შემოუკვეთეს თათრობა და ქართლის მიცემა. არა უგუნებელს-ჰყო რჯულისა მისისა დაგდება, გაათახსირეს ბატონი-შვილი ვახტანგ ქორონიკონს უბ, მარტს ი, მისცეს ძმასა მისსა ალიყული-ხანს ქართლის ბატონობა და ბატონი-შვილი ვახტანგ გაგზავნეს ქირმანსა. უკუ-იყარეს ქართველნი, აახლეს მეფეს იესეს:

რა მოვიდა ამბავი საქართველოსა, ჯანიშანად დააგდო ძმა თვისი ბატონი-შვილი სვიმონ და აღარ ინება ქართლში დადგომა დედოფალ-მან რუსუდან, თან გაიტანა ძე მისი ბაქარ და გიორგი. მოვიდა ქართლში მეფე იესე, ოკდომბრის კ, მიეგება ძმა სვიმონ და ქართველნი გატეხილს-ხიდს გაღმა შეიქნა მისალმება, როგორც წინათ ყოფილ-იყო, გარდაეხვივნენ ძმები ერთმანერთისა, შექნეს ლხინი და უკურა, გაცემა საბოძვრისა, დამოსა ქართველთ დარბაისელნი, შექნა ლხინი და განსვენება, გამოხდა ხანი რაოდენიმე, შეირთო ასული ყაფლანის-შვილის ერასტისა მარიამ, ესვა ძე ამას-თან გიორგი: გამოხდა ხანი, ქორონიკონს უგ, მეფეს იესეს წინათ ნათხოვნი იყო მეფის

ერეკლეს ასული ბეგუმ, გაშვება მისი არ ეგებოდა, წაბძანდა მარ-ტყოფს, ქნა ქორწილი, მოიყვანა ქალაქს, თვისსა, შეიქნა ქორწილი, სიმხიარული; გამოჩვენება დიდი, რვას დღეს და ღამეს ჩირახნი, ბუერიაობა და ფარჩათა ხევა, დედოფალ-იქნა ელენე. იყო განსვე-ნება და სიხარულის შიგან.

ამავე ქორონიკონს დაუმარცხდა კახთ ლეკთაგან, ამოსწყვიტეს კახნი. მას ჟამსა ბატონობდა კახეთს მეფის ერეკლეს ძე დავით, სპარ-სთა ენითა იმამყული-ხან: მიაშველა მეფე-მ იესე-მ ქართველთ ჯარი და სარდალი ლუარსაბ, შეიბნენ ლეკნი და ქართველნი წინა მანდორ-სა, დაუმარცხდა ქართველთა, მოვიდნენ დამარცხებულნი:

ქორონიკონს უდ, თიბა-თვის ა, მოიყვანეს ქირმანიდამ ბატო-ნი-შვილი ვახტანგ, გაათათრეს, მისცა ყაენმა პატივი და უშურველი წყალობა, გაათათრეს და დაარქვეს ჰუსეინ ყული-ხან, უბოძა ქართლი, ერანის სპასალარობა, თავრიზი და ბარდა. გამოეგზავნათ ქართლში რაყამი დ. ბრძანება. ბატონის-შვილი-სათვის ბაქარისა-თვის ნაიბო-ბა ქართლისა: რა ჰსცნა მეფე-მ იესე-მ, მას ჟამსა იდგა კოჯორსა, აიყარა და მივიდა მცხეთას, გარდმოვიდა რაჭიდა-მ ბატონი-შვილი ბაქარ, ენკენის-თვის იზ: რა ჰსცნა მეფე-მ იესე-მ ძმის-წულის მი-სისა მოსვლა, აიყარა და გავიდა კახეთი*). მოვიდა ძე მეფისა მცხეთას: ამავე თვესა გარდმობძანდა რაჭიდა-ნ დედოფალი რუსუდან, შექნეს მხიარულება, გამოხდა დღენი მცირედი და მოვიდა ყაენისა-გან ბძ ნება და ყული, გაათახსირეს მეფე იესე კახეთს. აუწერეს სა-ქონელი, მოიყვანეს ქალაქსა ტფილისისასა, დააყენეს შიგნით ერთს სახლში მეფე იესე და დედოფალი ელენე და ამსახურეს ერთი მხე-ვალი: ქორონიკონს, უე, მოუვიდა შაჰ-სულთან ჰუსეინისა-გან ბატო-ნი-შვილს ბაქარს ხალათი და ორი ლომი, ერთი ჰკუხი იყო, კო-ჯორსა ზედან, მკათა-თვის ე, ჯდა თალარსა შიგან, ახლდნენ ქართ-ველნი: რა მოიყვანეს სხვათა უკითხავთ ჩამოგება წინა ლომებსა, შესტაცა ყია და აგდა შუბლსა ლომისას, გაკვიკვირდა საკვირველო-

*) კახეთს უნდა დ. ჩუბინაშვილი.

ბითა, თავად მინდობა ღმრთისა, მერმე ყმაწვილის-გან ამისი გაბედ-ვა. დაჯდა ნადიმად, შექნა ლხინი და გაცემა უშურველი:

ქორონიკონს უე, მარიამობის-თჳს ა, მოუვიდა ყაენისა-გან ბატონი-შვილსა ბაქარს საქართველოს ბატონობა, თაჯი, თომარი, ხმალი მურასა, ხანჯალი მურასა, მარგალიტითა და თვლით შემკული. საბუხარი, სურა და თასი ოქროსი. ყალიონი მურასა ოქროთ შეკაზმული, ცხენი ბედაური, სახელად სპარსთა ენითა შაჰნაოზ წოდებული-იქმნა, უსუნათოთ სჯულსა მათსა მიჰყვა უნებლიეთ: ამავ ქორონიკონს, ენკენის-თვეს კე. თავრიზს მოვიდა მეფე ვახტანგ და ყაენი მოვიდა ყაზმინს: ქორონიკონს, უვ, დაიბარა ყაენმა მეფე ვახტანგ, ჩაბძანდა ყაზმინს გამოხდა მცირედი ხანი და მისცეს ქართლის ბატონობა დაუდვა საპასალარობა, მისცეს ძმასა მეფისასა როსტომს ყულარაღასობა და ქირმანი. ამავ ყაზმინს ჩამოვიდა ქსნის ერისთვის-შვილი შანშე ყაენ-თანა, ვითარცა მეფეს ბაქარს შემოსწყრომოდა, ცოტა რამ სამდურავი გაშორეოდათ, იწყინა მეფე-მ ვახტანგ და მოახსენა ყაენს, გაუწყრენ და მოსცეს, ვითარცა ბიძა-შვილი იყო შანშე და უპატიური არა უყო-რა, გამოატანა მოლარეთ-ხუცესი სეხნის-შვილი, გამოგზავნა ქართლში. რა მიიყვანა. ქალაქსა დააყენეს ერთს სახლში და შეინახეს მცველითა, რათა არა სადა წასულა ჰქონს:

ქორონიკონს უზ, აგვისტოს ზ. წამობძანდა ყაზმინიდა-მ მეფე ვახტანგ. მობძანდა აიდარ-ბეგსა სამზღვარსა ლორესსა, აქედამ მიეგება ძე თვისი მეფე ბაქარ ჯარითა ქართველთა, იქით დადგა მეფე, აქეთ ძე მისი, მიესალამნენ წინათ საბარათაშვილოს დროშა, სარდალი ლუარსაბ, მეორე დროშა საამილახვრისო, გიორგი და ზემო-ქართველნი, მესამედ მუხრანის-ბატონი არაგვისა, და ქსნის ერისთავი, მერმე სამღვდელო დასნი, კათალიკოზი, ბატონის-შვილი, ძმა მეფისა, დომენტი და სრულად ეპისკოპოზნი და ბოლოსა ჟამსა ჩამოვიდა ზნე-სრული. მხნე, შვენიერი მეფე ბაქარ, გადეხვია მამა, ითქვენმა მზე-მან და თავ-მან ამათ-მან, მნახავთა-თჳს უამესი არარა იქნებოდა რა. შექნეს სიხარული და განცხრომა, მობძანდა ქალაქსა ტფილისსასა, შეიქნა სიხარული, განცხრომა, დაჯდა სამეფოსა ტახტსა და დაისვა გვერდსა მნათობი, მზეებრ ბრწყინვალე დედო-

ფალი რუსულად. შექნეს მილოცვა. აურიდენ, ოქროსა და ვერცხლისა ქვიშისაებრ, იყო სიხარული და განსვენება, განვლო საქმე საქართველოსი, რა-გვარად წინათ თვით განგებულ-ექმნა, განისვენებდა, ლხინობდა, გაიცემებოდა, ინადირის და სამართლობდის:

გამოხდა მცირედი ხანი, ქორონიკონს უჱ, მარტს იე, უღალატა იმერელ მეფეს გიორგის აბაშიძე-მ სვიმონ და მოკლა. მოუვიდა ამბავი მეფეს ვახტანგს, შექნა წყენა და გლოვა, ვითარცა სიძე იყო და ასული მეფის გიორგისა მემკვიდრე იყო როდამ დედოფალი იმერეთისა და ძე მისი ალექსანდრე, მეფის ვახტანგისა-გან გაზრდილი და თვით ჰყვანდა ქართლში. რა იქმნა ამბავი ესე გაგზავნა კაცი მეფე-მ ფაშას ახალციხისას, ისაყ ფაშას თანა და შეუთვალა მართებული სიტყვანი და მიცემა იმერეთისა ალექსანდრესა-თვის, და დაიბარეს ალექსანდრე. მოუმართა ხელი მეფე მან და უბოძა საბოძვარი მრავალი, შეიყარა ფაშა-მ ჯარი და ჩავიდა იმერეთს, დასვა მეფედ იმერეთისად ალექსანდრე და შეირთო ქალი დადიანის ბეჟანისა:

ქორონიკონს უთ, ამა ჟამსა იდგა ყეენი შაჰ-სულთან ჰუსეინ თეირანსა და შეაჩნდა ყეენის ღალატი ეთიმადოვლეს ფათალი ხანს: ესე იყო გვარად ლეკი, შამხლისა სახლის კაცთა-გან. მაგრამ ხელმწიფისა გან გაზრდილი დიდისა პატივითა, უნდოდა თვით გახელმწიფება. მაგრამ ბძანებითა ღვთისათა და მოქვლინა რისხვა მისი და დაიჭირა და დასთხარა თვალები და იავარ ჰყო ქონება მისი: მოუვიდა მეფეს ვახტანგს წყალობა უშურველი და ებრძანათ ლეკთ მიხდომა და მოწყვეტა: შეიყარა სპა-ლაშქარი ურიცხვი წაბძანდა კახეთ-ზე და მიბძანდა მაღაროს: კახეთს ბატონობდა ძე მეფისა იმამყული-ხან, თვით სნეულობით შეპყრობილ-იყო, და ახლო ძმა თვისი თეიმურაზ, სიძე მეფის ვახტანგისა, ედგა ასული მეფისა, შვენიერი და ქებამიუწთომელი თამარ და შემოეყარა კახთ ჯარი: ამა ამბავთა ზედან მოუვიდა მეფესა ბძანება ყეენისა-გან და ხალათი, დაბრუნება და შირვანის ხანისა-გან ლეკ-ზე ლაშქრობა, წყენა მეფისა-გან და სიმხიარულე ლეკთა-გან. „რად-გან ღმრთის ხელისა-გან მოკრჩით, უიზილბაშოთ ხმალი ჩვენ ვიცითო." მაგრამ რა ღმერთი კაცს გაუწყრება, ჭკუაც დაეფანტება, ივარა რა საბრუნებელი იყო: ეს ეფიქრებინათ-

„თუ მეფე-მ ვახტანგ ჭარი დაიჭირა ქვეყანასაც ის დაიჭერსო:“ მობძანდა საბატონოსა თჳისსა, წამოვიდა შირვანის ხანი, მოვიდა, სანამდის კახნი შეეყრებოდნენ დაესხნენ ლეკნი, მოკლეს ხანი შირვანისა, ამოსწყვიტეს, იავარ-ჰყვეს საქონელი მათი, მოუხდენ კახეთსა და დაიმორჩეს და გაალევეს კახეთი: მცირესა ჟამსა ქალაქიდამ გაიპარა ერისთვის-შვილი შანშე და მივიდა თჳისსა მამულსა: იწყინა მეფემ-ვახტანგ, გაილაშქრა, მიუხვდა ახალ გორს, დასწვა სასახლე მისი და დაუხვდა ზებე-ყურს და შემოეწყვეწა და შემოირიგა, ჩამოიყვანა მცხეთას და შეფიცა ფიცითა საშინელითა და უბოძა ერისთობა ქსნისა და საუოძვ·რი უშურველი და გაისტუმრა თჳისსა საბატონოსა: მობძანდა მეფე თჳისსა ქალაქსა და გამოიყვანა ძმა თჳისი ტყვეობისა-გან, მეფე იესე და უბოძა ბატონობა მუხრანისა, მდივანბეგობა და საქონელი თჳისი სრულად:

ქორონიკონს უი, თებერვალს კ, მოუხდა ისპაანს შვილი მირვეისისა ყანდაარიდამ, მამუდ. მირვეისი მამკვდარი იყო: რა მოუვიდა ამბავი ყეენსა მოესმა მათი, გააგზავნა ჯარი ისპაანისა აღაჯისა სამსა, შეიბნენ, დაუმარცხდა ყიზილბაშთა, მოკლეს ყულარაღასი როსტომ, ძმა მეფის ვახტანგისა და მოსწყვიტეს. გამოქცნენ, შემოადგნენ ისპაანს, დადგა ჯულფას, შეუკრა ყოვლგნით გზა და შეწუხდა ისპაანი შიმშილითა: ამა ამბავსა შიგან გამოუგზავნა ყეენმა ხაფათი და ეჯლარაღასობა მეფის ბაქარისა-თვის და ხვეწნა მაშველობისა: მოინდომა მეფე-მ ბაქარ წასვლა და დადგა ტაშირ-ზედ. მაგრამ არ ამჯობინა მეფე-მ ვახტანგ წასვლა ძისა თვისასა, დააბრუნა: და მცირესა ჟამსა მოეცა კახეთი, ერევანი, შამშადილო და ყაზახი მეფის ერეკლეს მამალის კონსტანტინესა-თვის, სპარსთა ენითა მაჰმად ყული-ხან წოდებული: იყო მეფის ერეკლეს ძე ხარჯსა და მოვიდა შამშადილოს, გამოგზავნა მეფე-მ ვახტანგ მოლარეთ-ხუცესი სეხნია, ღუმბაძე შერიგებისა-სა-თვის, გათარცა ერთმანერთ-ზე ბუდუ-ძვარად იყვნენ, დაიცვალა ფიცითა საშინელითა და ამხელ მეფეს ვახტანგს სადავნარი და რათა ერთმანერთისა-თვის იყვნენ და შეყრა ერთმანერთისა: გავიდა კახეთის ჯარი ბატონი და მეყრა ახარ მოუხდინეს, [illegible] ჰეირი და ეწვია მეფეს ვახტანგს ფიცისა გატეხა:

ამა ამბავსა შინა მოუვიდა ყეენიდამ მეფეს ვახტანგს საჯათი და ლახტი მურასა და სარდლობა და შირვათ და შირვან-ზე ლაშქრობა, ვითარცა შირვანნი ლეკთ ეპყრა: შეიყარა სპა ლაშქარი ქართველთა: ამა ამბავთა შიგა მოვიდა ელჩი რუსეთის ჴელმწიფის პეტრესა-გან მეფეს ვახტანგ-თანა და ებოძა ქარტა წყალობისა და ხლება მის-იანა: „ძალითა ქრისტესითა აღვსდეგ ტახტით ჩემით-გან და მოვსრნე მტერნი ჩემნი და წარმოვალ ადგილთა შირვანისათა, ნახე ბრწყინვალებას და სპათა სამრავლე.“ იამა მეფეს სიხარულითა დიდ-
ვითარცა ქრისტეს-მოყვარე იყო, ქრისტიანე ჴელმწიფე იპყრობ-და ქვეყანასა. იარა მეფე-მ ვახტანგ, ჩაბძანდა მამულსა განჯისასა, ადგა შამქორს, შეიქნა დაყოვნება ჴელმწიფისა, თურე ჴელმწიფე ასტარხანიდა-მ დაბრუნებულ-იყო: შექნა მეფეს ჭმუნვა დიდი, აუტყდა ზურგით კერძო ბატონი კახთა კოსტანტილე, რადგან ყაზახი და შამშადილო იმისი იყო, შექნეს ნუზლის ჭერა და კაცთა სჯრა, ველარ წავიდა შირვანის-კენ:

ამა ამბავთა ზედა, ამავ ქორონიკონს; თჳესა ოკდომბერსა ი, აიღო ისპაანი მამუდ, დაიპყრა ყაენი შაჰ-სულთან უსეინ და საქონელი, ყოფა მისი, ცხოვრება მისი, შევიდა, დაჯდა ყაენად, დაამწყვდია ყაენი ერთსა სახლსა შინა და იავარ-ჰყო ცხოვრება მათი: ამა არეულობასა შინან გამოაპარეს ერთი შვილი ყაენისა შაჰ-თამაზ და მოვიდა ყაზმინს და დასვეს, ყაენად შეიქნა შაჰ-თამაზ, იყო წლისა იჱ: მოვიდა ამბავი ისპაანის დაპყრობისა და ყაენის შვილის ყაზმინს მოსვლისა: ამავ განჯიდამ გაგზავნა ყაენ-თან მეფე-მ ვახტან ჩხეიძე სეხნია, ჩავიდა ყაზმინს. წარმოვიდა ყაენი თავრიზს და უყო წყალობა მეფეს ვახტანგს და გამოუგზავნა მამა-შვილთ ხალათი და ოქროს სურა და თასი და ხუთი ათას თუმანი დაგასკარის ქალაქი. და დაიბარა მეფე ბაქარ მისაშველებელად მამისა: გამოხდა მცირედი ხანი *) და დაბრუნდა განჯიდამ მეფე ვახტანგ. იწყინა ყაზახთა-გან მტერობა, მოუხდა, ამოსწყვიტა, დაარბია. აივსო ქართველთა ჯარი ნაშოვრითა, მობძანდა ქალაქსა ტფილისისასა: ამა ამბავთა შინა გამოუსია

*) ან დღენი დ. ჩუბინაშვილი.

ჯარი მალვით, მოუხდა კახის ბატონის ჯარი წან-წყაროს და იავარ-ჰყვეს და დაატყვევეს: გაგზავნა კახმა ბატონმა ყაენ-თან კაცი და შე-სმინა მეფე ვახტანგ: „ამა-ზე არის მტერი შენით და ჩემთ ჴელ-მწიფესა რუსეთისასა, ამოსწყვიტა რჯულისა თქვენისა მოსავნი ა-მიიხოძე საქართველო, გიახლო ქართლისა და კახეთისა ჯარითა და ვსძლო მტერთა შენთაო:“ თვით ყმაწვილი იყო და რა იცოდა, ან მეფის ვახტანგისა, ან კახის ბატონისა, კარის კაცნიც იმ-გვარი, იუერმე მართალი ეგონა: გაუწყრა მეფეს ვახტანგს ქორონიკონს უაა, იანვარის ათს და მისცა მამად ყული-ხანს *) და დაუბრუნეს წყალობა მეფეს ვახტანგს, თავრიზიდამ და დაუწერეს ჩხეიძე სეხნია, დაატყვე-ვეს· მოუვიდა კახს ბატონს რაყამი კახეთს საკარეჯოს. მოვიდა და-მით ავლაბარსა შიგან, თურე ციხის კაცთა იცოდენ და მეფე ვახ-ტანგ უმეცარ იყო: რა ჰსცნა ამბავი, აჭყარა დედოფალი და ბარგი მძიმე და გაგზავნა გორს, შეიქნა იმათ-გან სროლა და ციხიდამ ზარ-ბაზნისა. ეწყრა ციხე და ავლაბარი კახ ბატონსა: და დაიბარა ჯარი მეფე-მ ვახტანგ, შემოეყარნენ ქალაქსა შიგან. რამდენჯერ იმათი ჯა-რი გამოვიდოდის, შესხდიან ქართველნი და ძლიერებითა ქრისტესი-თა გაემარჯვის ბაქარსა, დაიწყერეს კახთ მცხეთა და დადგნენ შიგა. უჩინა მეფე-მ ვახტანგ ძმა თვისი სვიმონ და.... შეუჩინეს დეკანოზ მცხეთისა დანიელ, რათა შეჰვიდნენ რა კახნი საყდართა შინა დაუკლო-ტოს კარი: იყო მარხვა დიდი და დიდსა ხუთშაბათსა ცისკრად შე-ვიდნენ კახნი საყდართა შიგან: რა ჰსცნა დეკანოზმა ადარავინ დარჩა შეუსვლელი, გამოვიდა საყდრიდამ, დაუკლო კარი მცხეთისა, დარჩა კახნი შიგან საყდართა, მოვიდა ჯარი მეფისა, თურე კოდმანს დამა-ლული იყვნენ, მოადგნენ კარსა მცხეთისასა, გამოიყვანიან თითო-თითო, დაუკრეს ხელები კახთა და ჩაიყვანეს მეფეს ვახტანგ თანა: იყო სიხარული და გამარჯვებისა, სიცილი მათის ეგრე მოყვანისა-თვის: შეექნა კახს ბატონს ჭმუნვა მათისა დარბაისელთა დაჰყრობა-სა-თვის: იყო სროლა უწყვეტელი და მოუმართეს ზარბაზანი ხიდსა ავლაბრისასა, და კრეს ხიდისა ძელსა, გასწყვიტა ძელი ხიდისა და

*) ე. ი. მეფობა ქართლისა დ. ჩუბინაშვილი.

ჩასცვივდა წყალსა შიგან: გამოვიდა კახი ბატონი და დადგა სუითა-ბადსა და გასდვა ხიდი ხალვათ გარსა ბოლოსა, დაიჭირეს თაბორი და იყო ყოვლ-დღივ ომი, შეეპარნენ თაბორსა ჯარი ქართველთა, აიღეს თაბორი, დაესხა მეფე ვახტანგ დილასა განთიადისასა კახს ბატონსა, ბძანებითა ღმრთისათა გაემარჯვა, ამოსწყვიტეს, გაიქცა კახი ბატონი, გავიდა მტკვარსა, მიმართა ლეკთა ჭარელთა. აქა ციხესა შიგან დარჩა ძმა კახ-ბატონისა თეიმურაზ, სიძე მეფისა, ეხვეწა შე-მორიგებასა, არად ისმინა, გაუსია ჯარი მარტყოფსა და იავარ ჰყვეს და დაატყვევეს, მოუხდენ ხატს მღუთაებას, იდგა აქა ასული მეფის ვახტანგისა თამარ, მეუღლე თეიმურაზისა. გამოიყვანეს და დააყენეს ქალაქსა: გამოხდა დღენი მცირედნი, ემოვნა ლეკთა ჯარი და აღეთქვა მისაცემი მრავალი კახსა ბატონსა: მოუვიდა ამბავი მეფესა ვახტანგს ჯარის შოვნისა, არად ჩააგდო მოსულა მისი, არცა ხიდთა აყრა: მო-ვიდა დილა ბინდ-ბუნდა სამ პირად, ერთი აველაბარსა ზედა, ერთი ხიდის პირსა: რა ჰსცნეს მოსულა მათი, ხიდის აყრა ვეღარ დაასწ-რეს, ქნეს იერიში, გამოვიდნენ ხიდ-ზე და ციხიდა-მ, გამოვიდნენ ბატონი-შვილი თეიმურაზ და იქი მყოფნი თათრები. შეიქნა ცემა, გაემარჯვათ, მრავალი დარბაისელი ამოსწყდენ, ამილახორი გიორგი, სხვანი მრავალნი: წამოვიდა მეფე ვახტანგ შვილითა და ძმებითურთ, გამოიარეს ქალაქით გარე, ჩამოხდა ქაშოეთს, შემოეყარნენ მოქალაქენი და დაუწყეს წვევა ქალაქსა შიგან. მაგრამ სპათა სიმრავლე ადარა იყო-რა, არც ეგებოდა დაყოვნება ხანისა, იარეს, მეფე ვახტანგ წაბ-ძანდა გორსა, ძე მისი ბაქარ წავიდა დუშეთს, არაგვის ერისთავი იყო გიორგი, სიმამრი ბაქარისა და მივიდა, სთხოვა ლაშქარი და მოხმა-რება თავისა, არად ისმინა და არც გაუშვა: წაბძანდა მეფე ბაქარ გულ-ტკივნეული, მივიდა ქცხინვალსა მამას-თანა: კახი ბატონი შეუხდა ქალაქსა, აოხრა, ამოსწყვიტნეს მოქალაქენი, აიღეს საქონელი ური-ცხვი, შეუხდენ სიონსა, დასწვეს, შეაგინეს სიწმინდე, ხატი პატრო-ნისა სიონისა ღმრთის-მშობელი წაიღეს, დღესაც არ ვიცით რა უყვეს, ზოგი ვინმე დამსხვრევას იტყვიან, ზოგნი დამალვასა:

დაჯდა მამად ყული-ხან ქალაქსა ტფილისისასა, შემოეყარნენ ...ყელნი: შექმნეს რჩევა, ვახტანგ წინათად ნალაპარაკევი იყო ურუმ-

თა იანა და იდგა სარასკარი იბრეიმ-ფაშა ყარს მრავლითა ჯარითა, გაუგზავნა შალიკა-შვილი ნაზირი ედიშერ, შესთვალა სიტყვა, რომელიცა იმათი გულის ნება იყო: „მობძანდი და საქართველო დავამონო ხელმწიფესა თქვენსა და ვიფავათ მზე ბედნიერისა ხვანთქრისა:“ რა მივიდა ამბავი, შექნათ სიხარული დიდი და შესხდნენ მასვე წამსა შინა, მოვიდნენ ტაშირ-ზედ. აქედამ მიეგება მეფე ბაქარ და ბიძა მეფე იესე: რა ნახეს, მისცა პატივი ამათი შესაფერი სარასკარმა და მოვიდნენ სომხალუხს: რა ჰსცნა მაჰმად ყული-ხან მოსულა ურუმთა და მიგებება ბაქარისა, ღონე აღარ იქნებოდა, წავიდა ქალაქიდა-მ, მიეგება სარასკარს სომხალუხს, მიართვა კლიტენი ციხისანი, აიყარნენ მასვე წამსა, შემოვიდნენ ციხესა ქალაქისასა, ურუმთა მამად ყული-ხან და დაატყვევეს, მისცეს მეფეს ბაქარს ქართლი და შექნეს რჯულისა მისისა მოსავი და დახურეს ყაუხი, დაარქვეს იბრეიმ ფაშა: გამოხდა მცირედნი დღენი და გაიპარა ციხიდამ მამად ყული-ხან, გავიდა კახეთს. დაიჭირა მეფე-მ ბაქარ არაგვის ერის-თავი გიორგი, სიმამრი თვისი და მოაკონა მიდგომა კარსა მისა და მოუხმარებლობა და გააკვდებინა თავი:

წავიდა სარასკარი იბრეიმ ფაშა დასამონებლად განჯისა, დაუწყეს ლაპარაკი, დაირთვეს ნება მოქალაქეთა. შექნეს რჩევა: „აუცა ვძლიოთ *) დუთითა და ხერხითა:“ შეუშვეს ჯარი ურუმისა. მივიდნენ მოედანსა განჯისასა. შეუკრეს ქუჩები განჯელთა, დაუწყეს ბრძოლა, ამოსწყვიტნეს ურუმნი: გაიქცა სარასკარი, გაამაგრეს ქალაქი განჯისა:

ამა ამბავსა შიგან მოუვიდა ხონთქრისა-გან ბძანება და დაბარება იბრეიმ-ფაშას და გამოეცალა განჯას, წავიდა და მოადგა გზაზე და ქალაქს დიარბეგის ფაშა სარასკარად: ამა მცირედთა ჟამთა იყო მეფე ბაქარ ქალაქსა შიგან, შექმნა ჭმუნვა და შეუძლებელობა ურუმთ შიგან, ვითაცა ჩვეული იყო ლხინსა და ნადირობასა, ბურთაობასა და სიმხიარულესა: ამათ შიგან არც ერთი არ ექნებოდა, ახსენა ღმერთი და მოიმხრო ქართველნი, შეჯდა ცხენსა და გავიდა სანადიროდ, აღარ

---

*). თუცა ვძლიოთ უნდა დ. ჩუბინაშვილი.

დაბრუნდა, მივიდა ციხესა სამშვილდისასა, შემოიყარა საბარათ-საშვილო, დაუწყო მონაპირესა ჯარსა მათსა ბრძოლა, მრავალი ამოსწყვიტეს, წაბძანდა მამას-თან ქცხინვალს, შეიყარნენ ერთად ძმები და შვილები, შექნეს რჩევა, აღარ ენდვნენ ურუმთა. მაგრა-მ მეფე-მ იესე-მ აღარ გაჰყვა ძმასა, წავიდა ქალაქს, შეიქნა ოსმალის რჯულის და დაარქვეს მუსტაფა:

ამა ამბავთა შიგან წავიდა სარასკარი ერევანსა ზედა და მოვიდა ქალაქს რაჯა ფაშა, ქორონიკონს უიბ, გაუსია ჯარი მეფეს ვახტანგს, ფაშა ახალ-ციხისა ისაყ და ძმა მეფისა იესე, მიუხდეს ქცხინვალსა აოხრეს ურუმთა ის ხეობა და გაქცალა მეფე ვახტანგ ძითა და ძმითა, მრავლის დარბაისლით და გარდავიდა რაჭას და წაბძანდა რუსეთს: ამავ თვესა მივიდა სარასკარი, აიღო ციხე ერევნისა და გამოიყვანეს ხანი ერევნისა ალიყული-ხან: ესე იყო ციცის-შვილი, დასვა პატივი ფაშა-მ და მოსცა დასტური და არზაქა და გაისტუმრა ყაენ-თან. მას ჟამსა იყო ყაენი არდავილს: ამავ ქორონიკონს გაგზავნა რაჯა-ფაშამ კათალიკოზი დომენტი, ძმა მეფის ვახტანგისა ხვანთქარ-თან:

ქორონიკონს უიგ ებოძა ხვანთქარს ქართლი ისაყ ფაშის-თვის და ერევანი რაჯა ფაშისათვის, სარასკრობა სარი მუსტაფა ფაშისათვის: ამან აიღო ციხე ლორისა, წავიდა განჯასა, შეებნენ განჯელნი, თრგნით-ვე ამოსწყდა მრავალი, ბოლოს სძლეს ურმითა და აიღეს განჯა და დაიმოხეს: ამავ ქორონიკონს წაბძანდა მეფე ვახტანგ რაჭიდა-მ ჩერქეზის ბატონის სახლში, ვითაც მოყვარე იყო და დახუდა მართებულად, რომელი იმ ქვეყანასა გაეწყობოდა: მარიამობას იქ გარდაიხადა, წაბძანდა და მოეგება ნოღა და კალმუხი და ყაზახი, იყო ათასი კაცი, წაუძღვნენ წინა: მეორეს დღეს რუსის ჯარი ქვეითი და ცხენოსანი, ხელმწიფის-გან გასწავლული, შვენიერნი და მხნენი ათას ორასი, იმათი უფროსი ბელუღადრის ეძახოდნეს, სარდალს შედე-ქი კაცი იყო ფრანგი, ახლდა: შვიდი ზარბაზანი, დაიწყეს სროლა ზარბაზნისა და ვარჯიში თოფითა, ერთი სიამოვნე არ შეედრებოდა, ჩაიარეს დაღისტნის პირი და სოლაღის სიახლოეს მიეწურნენ თერს აღაჯ-ზე, მოეგება სარდალი კალასკით, შექნეს ზარბაზნის სროლა: მიბძანდა მეფე, საღაც სავანე მოემზადა, დაჰპატიჟა სარდალმა,

დახუდა დიდ-გამომჩენებით, მორთვა მოსართმევი, დაჰყო თვე ერ-
თი და წაბძანდა ასტრახანს ღვინოის-თვეს, ჩასხდენ ხომალდსა,
ბრძანებითა ღვთისათა. ერთსა დღესა და ღამეს ზღვას გავიდენ. მაგ-
რამ ეღილში ავის ქარისა-გან ოცდა შვიდს დღეს დაჭირვეს, დაიფანტა
ხომალდი, ბატონი გაბძანდა ცხრას გიორგობის-თვეს, ზოგნი მეო-
რეს და მესამეს დღეს, დახვდა იქაური სარდალი მასპინძლობითა
დიდითა, დაჰყო მცირედი ხანი, მოვიდა რუსეთის ხელმწიფისაგან ამო-
ყვანილი ფარმანი: ქუ ბატონის სოლდადამ გაუგზავნა ხელმწიფეს-
თან:

დაუბარებინა მეფე ვახტანგ, წაბძანდა მეფე და ძე მისი ბაქარ,
ძმა მეფისა სვიმონ დარჩა ასტრახანს. რა ასტრახნიდამ ათის დღის
სავალი გაიარა, მიბძანდა ცარიცინს, ქალაქი იყო, იქ მყოფმა ღრუ-
ბესტორი, ვითამ ბეგლარ ბეგი, დაჰპატიჟა, დახვდა კარგა და გაუმ-
ჟღავნა პეტრე ხელმწიფე, თურმე ოცდა-რვას იანვარს ამიერ სოფ-
ლით მიცვალებულ-იყო: შეექნათ მწუხარება და გლოვა. მაგრამ ბძანებასა
სა ღვთისასა არა გაეწყობოდა-რა, იარეს და მიბძანდა ქალაქს დიდ-
მოსკოვს, მოეგება ჯარი და კალასკები, ყოველს კალასკაში ექვს-ექვსი
ცხენი ება, დააყენეს დიდითა პატივითა, იყო იმა ქალაქსა ვეზირი,
მყოფმარე ადგილის სახელმწიფოსა. ამის-თვის რომ ხელმწიფე პეტ-
რებურხს ბძანებულ-იყო და იქ დამარხებულ-იყო: დაჰყო მეფემ ორი
თვე და აცნობეს ხელმწიფეს მოსვლა და ებოძა სამასი თუმანი და
დაუბარებინა: წაბძანდა მაისს, რა მიიახლა სამის დღის სავალს პოლ-
კოვნიკი შემანდრად მოაგებეს, ათასის თავს ჰქვიან, მოაგებეს ხომალ-
დები საკვირველი, მნახავთა-თვის სასიამოვნე. გაბძანდა და მოაგებეს
ჯარი, შეიქნა სროლა ზარბაზნისა, რომე ყურთა სმა აღარ იყო,
მიიყვანეს სადგომსა, სადაცა სავნე მოემზადათ, ებძანა ხელმწიფეს
წყალობა, სამს დღეს იყო მასპინძელი თავისის პოხულეებითა, რაც
მოუხდებოდათ, ლხინი მათად შესაფერად:

მას ჟამსა ხელმწიფობდა დედოფალი, ამის-თვის რომ ხელმწი-
ფეს პეტრეს ძე არ ესვა და შვილი-შვილი ყრმა იყო, მომწრო, დაჰ-
პატიჟა მეფე ვახტანგ დედოფალმა და მიბძანდა სამეფლომოსა სახლსა,
იყო გარიგება დიდი და დარბაისელთა მორთვა მძამიოა მოკაზმუ-

ღობიითა და იჯდა ხელმწიფე სანდალსა ზედა: იყო სანდალი მურასსა უცხოსა მორთულობიითა, მიიწვიეს მეფე და მიბძანდა პირსა ტახტი-სასა: მოახსენა ხელმწიფესა სამძიმარი უცხოსა რიტორისა ქნითა, რა ქება და მიმტკივნება მდუღრისა ცრემლითა, დაყოვნდა ცოტას ხანსა და ხელმწიფობისა და ტახტისა მილოცვა ჰკადრა: მოეწონასა სიბრძნე და სიტყვა-მჭევრობა. უბრძანა ხელმწიფემ მადლი და წყა-ლობისა სიტყვები და წამობძანდა თვისსა სადგომსა: გამოხდა მცი-რედი ხანი, ბძანა მეჯლიში ბაღთა შიგან, იჯდა ხელმწიფე, მარჯუენით უჯდა სიძე და ელჩი მეფეთისა. მიიწვიეს მეფე ვახტანგ და მასთან დასხდეს და ძე მეფისა ბაქარ, ამათი დარბაისელნი და ქართველნი ში-გან ნარევით: ნახეს ლხინი უამესი რადა იიქმოდა, სმისა და საზთა მღერისა, გაიყარა მეჯლიში და მიბძანდა სამყოფსა თვისსა: გამოხდა ხანი რაოდენიმე და უყო წყალობა მეფეს ვახტანგს ხელმწიფემა. უბძა-ნა საჩოძვარი მრავალი და გამოისტუმრა ჯართა უთვალავითა გილა-ნის დასაჭერად: დააგდო ძე მისი ბაქარ და გიორგი, დედოფალი რუსუდან, წამობძანდა მეფე ვახტანგ. დღესა მეხუთესა ებოძა ხელმ-წიფეს კავალერია, სპასალარის დასაკიდებელი არის, ანდრია მოცი-ქულის ჯვარი, დიდად მურასად შემკული ძვირ-ფასისა: წაბძანდა გი-ლანს, დაიმონა და აღაშენა ციხენი:

ქორონიკონს უიე, თვესა აგვისტოსა, ისაყ ფაშა-შვილი უსუფ-ბეგ გარდვიდა იმერეთს, შემოიარა ახალციხე და მოვიდა გეგუთს (გეგუთს) იაშვილის სასახლეში. უღალატა დადიანს ბეჟანს და მოჰკლა:

ქორონიკონს უივ, მარტს ი, მოუვიდა მეფეს ვახტანგს ბძანე-ბა რუსეთის ხელმწიფისა და დაბარება, ვითაც რუსეთის ხელმწიფე დედოფალი ბატონობდა და ის მიცვლილი იყო და წაბძანდა გილანსი-დამ და დააგდო ჯარი გილანსა. დასვეს ხელმწიფედ პეტრე ხელმწი-ფის შვილი-შვილი.

ქორონიკონს უიზ, სომეხთ აღდგომა კვირა-ცხოვლობას გაა-თენეს და თევდორობის-კვირას ხორცი ჭამეს: ამავ ქორონიკონს ყა-ენმა შაჰ-თამაზ თავისი ტახტი ისპაჰნი დაიჭირა, ამადანი და თავრიზი:

ქორონიკონს უით. თიბა-თვის ი, გამოვიდა ლეკის ჯარი კუდ-ხადარა, აიოხრეს ზემო-ქართლი, საციციანო, აბუხალა, გუჯარეთი,

თრიალეთი, ჯავახეთი, სამსრები, საბარათაშვილო თავით ბოლომდი, ქციის გაღმართი, დმანისს ქვეითი, წავიდნენ უზიანოთ: ამავ ქორონიკონს გამოვიდნენ ჭარელნი, აიოხრეს ბოლნისები და სომხითი, ამოსწყვიტეს, წაასხეს მრავალი ტყვე, თუ საქონელი: მოვიდა ქალაქს ამისავე, წავიდა ისაყ-ფაშა და იახლა ჯარი ურუმთა და ქართველთა, მიეყრა ბაიდარში, შეიქნა ომი ფიცხელი, ბძანებითა ღვთისათა: გაემარჯვა ფაშასა, ამოსწყვიტა ლეკნი:

ქორონიკონს უით, თვესა ივლისსა, შეუხდნენ ქსნის ერისთავს შანშეს, კახი ბატონი, ურუმთ ჯარი და ქართველნი, მრავალი სული დაატყვევეს, დასწვეს სოფლები, კლდე, თუ კოშკი და მესერი, საცხენისი და ქვაბები, დააქციეს ციხე ვანათისა. ბოლოს შემოეხვეწა ერისთავი შანშე, და შეირიგეს, შეუხდნენ სამაჩაბლოს, აიღეს ციხე სკერისა და დააქციეს გაღმა-გამოღმა ორივ ციხე. გარდაიარეს მთა ოსეთისა, მიუხდნენ მუგუთსა, კოშკი იყო მაგარი და ადგილი კლდოვანი, შეექნათ სროლა, დაიხოცა თათარი არა მცირედი, იყო სროლა დილიდამ ბინდამდი, უსწრო ღამემ. გაიპარა კოშკიდამ მაჩაბელი თემურაზ თავისის ხალხითა. რა იგრძნეს ურუმთა, აანთეს მაშხალები, შეუხდნენ, აიყარეს საქონელი და მრავალი სული დატყვევდა.

ამა ამბავსა შინა მიუხდნენ ლეკნი ჯავახეთს. აიოხრეს ხერთვისავე, გარდავიდნენ მთასა ნუნისისასა, აიხრეს ხარაგაული ნუნისა ქვეითი, გარდმოიარეს ქვიშხეთს, წაასხლეს ცახის ძირი, აიოხრეს საციციანო. კიდევ მეორეთ გარდმოიარნენ მთას იქით, დასწვეს მზვარე და ჩრდილი, იშოვეს მრავალი: შეიყარნენ მთას იქით კაცნი საამილახოროს და საჩხეიძო, უკუკეს წინა უკანა, შექნათ ცემა, ამოწყვიტეს ლეკნი, დაასხევინეს ნაშოვარი, ვინც მორჩა დაიფანტნენ მთაში გზისაგან უცოდინარი, რომელიც ქართლში გარდმოვიდნენ გლეხთა დაიჭირეს და ამოსწყვიტეს:

თვესა სეკდემბერსა კდ. მიუხდნენ ლეკნი სურამს, გარეშემო ააოხრეს. დასწვეს ოსიაური, ახალ-სოფელი, სატივე, დუბრმაცედანი, ოძისი, წაიღეს ნაშოვარი, ტყვე, თუ ძარცვა. გავიდნენ ერისთხევს, ჩაიარეს წრომს, დაამსხვრიეს გალავანი, შეუხდნენ, უკუქცეს ქართლანი, ამოსწყვიტეს შიგ საყდარში, გავიდნენ გაღმა, მიუხდნენ ჯა-

ლას. ამილახორის სასახლეში იყო გამაგრებული, იდგა შიგ ერასტი ამილახორის ბიძა-შვილი, შეექნათ სროლა დილიდგან ბინდამდის; მოკლეს ლეკნი ას სამოცი, ბოლოს ყამსა მოკლეს ერასტი, აიღეს გალავანი, უკვეს ყათლანი, წაიღეს ტყვე, თუ საქონელი:

ქორონიკონს უგ, მოვიდა ამბავი და გათახსირება ხვანთქრისა-გან ისაყ-ფაშასა. მის შვილს უსუფ-ფაშას რა ყაფუჩის მოსული შეიტყო, ღამე დაამსხვრევინა კარი ქალაქისა და გამოვიდა გარეთუბანს, დაახვედრა წინ-ყაფუჩს კაცნი და დაიჭირა და წაიყვანა თანა და წაიყვანა თანა და წავიდა ერევანს: იყო სარასკარი ალი-ფაშა, ამის ში-სულა-ძე მოუვიდა წყალობა ხვანთქრისა-მ ალი-ფაშას და აზან-ვეზირობა, წავიდა სტამბოლს, თან-წაიყვანა უსუფ-ფაშა, ისაყ-ფაშას მისცა ხალ-ციხე, წაართვეს ასლან-ფაშას:

ქორონიკონს უკ, მოვიდა ქართლში ბატონათ როსტომ ფაშა, სენის-გან შეპყრობილი აპრილს იდ, მიიცვალა მაისის იზ: ამავ ქორონიკონს დაანგრია ხვანთქარ-მან ყაენს არეს იქითი და რუსეთის ხელ-მწიფემ გილანი:

ამავ ქორონიკონს გამოვიდა ლეკნი სომხითს და შემოადგა სამშვილდეს, იყო მეპატრონე სამშვილდისა მეფის იესე შვილი ა-დულა-ბეგ; მას ყამსა იყო სომხითს: რა ჰსცნეს ჯარის მოსვლა, მოუშველა ყაფლანი-შვილი ქაიხოსრო, სარდალი საბარათა-შვილოსი და მათნი სახლის კაცნი და ჯარი სომხითისა, მოუხდენ კრწანისის მარის-კენ, შეიქნა ომი და სროლა ძლიერი, ბძანებითა ღმრთისათა, გაემარჯვა და ამოსწყვიტეს ლეკნი, მორჩა, გაიქცა.

ამავ ქორონიკონს მოვიდა ლეკის ჯარი, ტეზერი, ბეკაში, გვერ-დის უბანი აათხრეს, წავიდნენ ნაშოვრიანი, გავიდნენ წრომს, შეება გორის ფაშა, მოკლეს ლეკთ: დასხდა მეჯურის ხევს ამილახორი გივი, გაემარჯვა, ამოსწყვიტეს ლეკნი და დარჩათ ნაშოვარი:

ამავ ქორონიკონს მკათა-თვის ტ, მოვიდა ლეკის ჯარი ღამით, ამოიარეს ბეკამი ღამით, გარდიარეს წიფის-მთა, ჩაუხდენ წიფას, სურ-გი ვინმე წაახდინეს, გარდმოიარეს იტრია და ჩუმა-თელეთი წაახდინეს.

ამავ ქორონიკონს, მკათა-თვის კა, შემოადგა ლეკნი ქვიშხეთს, ერთ-ღამე ვინცა-ვინ საბაშით კაცნი ციხეში იყო კარგათ იუჩნეს,

მოკლეს ლეკი მცირედი და დარჩათ ლეკის ბაირახი ორი. შეიარეს ხეობა, მიუსდრეს დვირს, წაახდინეს ასპინძა, იშორა, სხვა ბევრი სოფლები, გარდმოიარეს ციხის-ჯვარი და შემოადგნენ საღგურს, ზეით თელის-შვილის ციხესა, თერთმეტი დღე ადგნენ: ამა შეშინებასა შინა მოვიდა ოსმან-ფაშა ახალ ქალაქს ჯავახეთისასა, ებოძა ხვასთ. ქარს ქართლი, შეესმა ამბავი ლეკთა, ჯამიუსია ჯარი და აქედამ ავალ-შვილები მოადგნენ, განთიადისასა დაესხნენ ლეკთა, ამოსწყვიტეს ლესნი, ვინც მორჩა გაიქცნენ, გარდაიარეს საციცოანო-ზე და ჯავიდრეს იგორიას, დაჰხვდა გორიდამ ჯარი და ამილახორი გივი მოეშველა, ასლან-ფაშა ქალაქიდამ და აქედამ ქართველნი, ამოსწყვიტეს ლეკნი, გაემარჯვა დიდად:

ამავ ქორონიკონს მკათათვის კ℥, ქალაქს მოვიდა ოსმან-ფაშა, ესე იყო ასპან ვეზირი ხვანთქრისა:

ამავ ქორონიკონს მისცეს ისაყ-ფაშას ქართლი, ამის შვილს უსუფ-ფაშას ახალ-ციხე და ოსმან-ფაშას აზრუმი. წავიდა ოსმან-ფაშა ქალაქიდამ ღვინობის-თვის ი, მოვიდა ქალაქს ისაყ-ფაშა ღვინობის-თვის იე:

ქორონიკონს უკ, ქრისტიშობის-თვის ია, მოუხდენ ლეკნი აოხრეს გომარეთის ხეობა, ჩამოიარეს გოში-ჯვარზე, გავიდნენ ქსოვრის წეწის წლევის ბოლოს: ამილახორი გივი, თარხანი ლუარსაბ, მცირე ურუმთ ჯარი, ლეკთაც ბევრი ზიანი ქნეს. მაგრამ ბოლოს დიდათ გაემარჯვათ და ამოსწყვიტეს ლეკნი: ამავ თვეს დაარბიეს ლეკთა სომხითი, მოვიდა ამბავი ქალაქს, შეკრა ისაყ-ფაშამ, ჯარი ურუმთა, ქართველთა, დახვდნენ ნიჩბისა, მოვიდნენ ლეკნი ხე-კორძის თავს წვერზე საყდართა, დიდი სიმაგრე იყო, დაექვეთეს ქართველთა და ურუმთა ენკიჩართა, იყო სრალა დილით-გან შუადღემდე, დაუმარცხდა ლეკთა, ამოსწყვიტეს, გაიქცნენ ლეკნი, უკანვე დიდ-გორისაკენ და ღამე კოწახურის ტყენს გავიდნენ: ამავ თვეს იე ლეკთ ზემო ქართლი დაარბიეს, აქავ ხე-კორდიდამ ღამე წაბძანდა ფაშა, მიეწივნენ იკორთის ბოლოს, გაიქცნენ ლეკნი, დარჩათ ნაშოვარი. ამავ თვეს მოვიდა სტამბოლიდამ უსუფ-ფაშა ქალაქს და გაილაშქრა კახეთს, ქრისტიშობის-თვის კზ:

ამავე თვესა კბ, უკუდგა იმერეთს მეფეს ალექსანდრეს ძმა მამუკა წავიდა დადიან-თანა: ვითარცა და ედგა დადიანისა, ერთი და მეფეს ალექსანდრეს ედგა, დაუმარცხდა და მეფე-მ შეირთო ასული აბაშიძის ლევანისა: და ვითარც დადიანის ქალი აქ მეფის სახლში დასთან გაზდილი იყო მოყურობაზე ხელი არ აიღო მეფემა და ძმას შერიო. მაგრამ დანდობა არ მოახდინეს, დადიანმა მამუკას ბატონობა (მთინდომა): შეიყარნენ დადიანნი ოტია, რაჭის ერისთავი გრიგოლ, აბაშიძე ზურაბ. მაგრამ (მეფემ ალექსანდრემ) შვილი გაგზავნა დავით ჯარითა, შეიბნენ ჩიხორს, ამა შებმაზე დადიანნი და ძმა მისი კაცო მოკლა და კაცის მსახურმა დადიანს თოფი ჰკრა და დაჭრა: ბძანებითა ღმრთისათა, გაემარჯვა მეფეს ალექსანდრეს, დარჩათ იმათი კაცი მეფეს ჯარს ათას-შვიდასი, სიკვდილს გარდა, წაიყვანა მეფემ დადიანი დაჭრილი, დააყენა ექიმები და გაამთელა.

ამავ თვეს კგ, შემოეყარა კახი ბატონი უსუ-ფაშასა ბეჟანბალს. იქით ის, იქით ეს *) ცხენით გარდახდა კახი ბატონი, აქეთ ფაშა ჩამოხდა, მიესალმეს, ერთმანეთს გარდეხვია. ფაშა შეჯდა ცხენს, გაბრუნდა კახი ბატონი: ამის ღრთის ულალატეს და მოკლეს ბატონი, წაესივნენ კახთა, ამოსწყვიტეს კახნი, ვინც გაიქცა მორჩა: წაკიდა ფაშა ყარალაჯში, შემოეყარა სურხავი: ესე იყო ლეკი და ხლმით დაიპყრა შირვანი, გავიდენ გაღმა-მხარსა, აახრეს გაყაზი და შილდა:

ამავ ქორონიკონს დაიჭირა ყაენი შასათამაზ ისპაანს და გაგზავნა მაშათს თამაზ-ხანა: ესე იყო, ჯერ მოუდგა ყაენსა და მერმე ულალატა და გაილაშქრა ბაღდად-ზე: ქორონიკონს უკა, დაუმარცხდა თამაზ-ხანს ბაღდადს, გაემარჯვა ოსმან ფაშას: ეს ფაშა, რომ ქართლში მოვიდა, იმას სარასკარობა მისცეს და იმან გაიმარჯვა, ბოლოს ავად შეექცა: ამავ ქორონიკონს გაემარჯვა თამაზ-ხანს ბაღდადს, მოკლეს სარასკარი ოსმან ფაშა, აიკლეს და მოსწყვიტეს ურუმნი, შემოადგა ციხესა ბაღდადისასა, შეწუხდენ შიმშილითა მეოთხე ციხისა, შეურიგდა ბაღდადის ფაშა, მისცა პირი და ფიცი და მძევლები დაანება, რაც ყაენს მამული წართმეული ჰქონდა და გაგზავნეს ხვანთქარ-თან

*) აქეთ ეს უნდა. დ. ჩუბინაშვილი.

კაცნი და ხვანთქარ-მან აღარ დაანება: ამავ ქორონიკონს ააშენა ციხე მუხრანისა ისაყ-ფაშამ აწრილიდამ თიბა-თვის კ, იყო მუშა ექვსასი, ქართლი თუ სომხითი საბარათაშვილო:

ქორონიკონს უკბ მოუხდენ ჭარელნი ელსა, წაიღეს საქონელი-მრავალი, მოვიდა ამბავი ქალაქს, გაუსიეს ჯარი ქალაქიდამ, და უთავეს მამად-ბეგ: ესე იყო მხნე ვაჟ-კაცი და ხაზინადარი ისაყ-ფაშა-სა. წაეწივნენ შირაქს იქით. გაექცნენ ლეკნი, დახოცეს ასი ოდენ, დარჩათ საქონელი, მოვიდა ქალაქს, გაეგებნენ ორნივ მამა-შვილნი და ნახეს სიხარულითა დიდითა, დასვეს ჯიდა მერასა თავსა და ჩააცვეს ქურქი, უქვეს წყალობა. ამავე ქორონიკონსა ააშენა ისაყ-ფაშამ ციხე ავჭალასა, კოშკები დიღმის ბოლოდამ აქტენის წყლამდის თორმეტი, სადაც ფონი იყო ლეკთ გამოსავალი:

ქორონიკონს კბ (უკბ), მკათა-თვეს აიღეს ყიზილბაშთ შამახია თამაზ-ხან:

ამავ ქორონიკონსა, აგვისტოს, წავიდა ქალაქიდამ ისაყ ფაშა და მცირე ქართველთ ჯარი კახეთს, დაესხნენ თავს კახნი, ამოსწყვიტეს ურუმნი, დარჩათ საქონელი ურიცხვი, გამოიქცნენ ფაშა და ვინც ცხენს შეასწრეს, ახლდა ერისთავი შანშე, ამილახორი გივი, ყაფლანის-შვილი ქაიხოსრო, თარხანი ლუარსაბ: ამავ ქორონიკონს, სეკდემბერს, სურხაიმა შეიყარა ჯარი, მიეშველა განჯიდამ ურუმთ ჯარი, მივიდნენ შარვანს. გამოვიდა თამაზ ხან. შეიქნა ომი ფიცხელი, გაემარჯვა თამაზ-ხანს, ამოსწყვიტეს ლეკნი და ურუმნი, გაიქცა სურხაი:

ამავ ქორონიკონსა ღვინობის-თვეს შემოადგა თამაზ-ხან ციხესა განჯისასა, მოუყვიდა ქართველთ ბძანება და ამლა ურუმთა. დაუწყეს ბრძოლა, შეიყარა ჯარი ამილახორმა გივმა, მოვიდა ბერთუბანს ღამით, დაიჭირეთ თვითან და მუხრანის ბატონმა მამუკამ, გორელთ მისცეს ბრძოლა, შეუვიდნენ ღამით და დაიმალა ჯარი სახლებშია, ჯერა იკრძალეს ურუმთ, ციხეში მიუჩინეს ოთხი გამორჩეული ვაჟ-კაცი. მისცეს საბოძვარი, ვიეარცა ურუმნი ჩქუბსა შიდევდენ, ვინცა აუტანდათ არას უჟიოხუყდენ. გათენდა, ამ ოთხმა კაცმა შეიდევს ძლები მხარითა, იყო სიმასნე აშათი, რომ ციხის კარ-ზე ერთი იქით დაუდგას, ერთი აქეთ,

რომ ციხის კარი ვეღარ მოუკლდონ, გააღეს კარი ციხისა და გამო-ვიდნენ ციხიდამ ურუმნი, ჩამოვიდნენ ქალაქსა გორისასა, აიტანეს ძღვენი და დაადგეს კართა ზედა: იდრთეს, გამოვიდა დამალული ჯა-რი. თეთრე ყარაულმა იგრძნა, მოასწრეს კარი ქვეით გალავნისა, შე-იქნა ცემა გორში. ამ ოთხმა კაცმა გაიკრეს სატევარს ხელი, თეთრე დამალული ქონდათ, შეუხდენ ციხეში, მოკლეს ერთი ურუმი, მიუს-დენ ენგიჩარ-აღას, დასჭრეს: გამოვიდნენ მშვიდობით, ჩამოვიდნენ კარსა გალავნისასა, მოკლეს მცველი კარისა, დალეწეს კლიტენი გა-მოვიდნენ უზიანოთ და ვინც ვინ ციხიდამ ურუმნი ჩამოვიდნენ ამათ-წყვიტეს დაიჭირეს: დააყენა ჯარი გორსა და წავიდა თვითან გაგ-ზავნა მახარობელი და თავები სარდალ-თან. ეს სარდალი გამოეგ-ზავნა თამაზ-ხანს, მოვიდა კასეთის ასლამაზ-ხან: ესე იყო ყაფლანია-ანთ საჭლის კაცი, მოვიდა საგარეჯოს, წავიდა ამილახვარი და ქარ-თველთ ჯარი მიეგებნენ წინა, მოვიდნენ და დადგნენ კლდესს: გამოვიდ-ნენ ურუმნი, მოვიდნენ გლდანის ბოლოს, აქეთ გავიდნენ ყიზილ-ბაშნი და ქართველნი, დაუმარცხდა ყიზილბაშთ და ქართველთა, მო-ვიდნენ მცხეთას თვესა სეკდემბერსა თ: აიღეს გორი. სულუხი და მიუხდნენ ქართველნი ახალ-ციხის ქვეყანასა, მრავალი სოფლები ააოხ-რეს შემოადგა ურუმთ ჯარი სადგურსა, გამოვიდნენ აფლიშვილები და გააქციეს ურუმნი და მოსწყვიტეს:

ქორონიკონს უკა, მოვიდა თამაზ-ხან ყარსის ქვეყანასა და იქით სარასკარი, ჯარი ხვანთქრისა ქოფრულის შვილი, შეიბნეს, გაემარჯ-ვა თამაზ-ხანს, მოკლეს სარასკარი. დარჩათ თოფ-ხანა და საქონელი ურიცხვი, იტყოდენ ორმოცი ათასის კაცის სიკვდილსა: ამავ თვესა იკ მოვიდა სარდალი ასლამაზ-ხან და სულ ქართველნი დადგნენ კო-ჟორს იქით სერზედა, გამოვიდნენ ციხიდამ ურუმნი, მოვიდნენ კო-ჟორსა, აქედამ ქართველნი და ყიზილბაში, გააქციეს ურუმნი, ამოს-წყვიტეს, ჩაუჩნენ წავკისის ბოლომდი, ვინც მორჩა შეასწრეს ქალაქ-სა: ამავ ქორონიკონს, მკათა-თვის ი, დაარბიეს ლეკთ სომხითი, წამოიღეს ნაშოვარი, წამოუდგა სარდალი ყაფლანის-შვილი ქაიხოსრო და ბარათიანი, დაასწრეს. ავ-ჭალას შევიდნენ ციხეში, შემოადგა ჯარ და დაუწყეს ლეკთ-ხვეწნა, გამოუყვანა ციხიდამ, მოიყვანა შინდის,

იდგა ჯარი შინდის და უყვეს ყაოლანი ლეკთა, იყო სამოცი დღე: დაებარებინა თამაზ-ხანს ამილახორი, გავიდა, წავიდა, ჩავიდა, დაუწყერა და დაიჭირა. ამის-თვის ქალი ეთხოვნა, ვერ მასცა. რა დაიჭირა და უპატიოდ გახადა, დაიბარა და ჩაგვარა ქალი. მაგრამ აღარ გამოუშვა:

ამავ ქორონიკონს, მარიამობას თვესა ა, დაუწყეს ურემთ და-პარაკი შერიგებისა ქალაქიდა-მ ისაყ ფაშა-მ და უსუ ფაშამ, უბძანა თამაზ-ხანს გზისა დანებება და ურმების თხოვნა, ათხოვეს ურმები სამასი-ოდენი. გაუმძღვანეს მემანდარი და წავიდნენ უკანებურად და შეყვიდნენ ყიზილბაშნი და ქართველნი ქალაქის ტფილისისას: რა შე-იტყვეს განჯას სარასკარის დაშარცხება, დაანებეს და წავიდნენ ხანის დასტურით ურუმნი

ქორონიკონს უკგ, დაიბარა თამაზ-ხან კახი ბატონი თეიმურაზ. ძმის-წული ამისი ალი-მირზა, კახნი და ქართველნი: დამორჩილდნენ ბძანებასა მისსა, წავიდნენ მას ჟამსა იდგა თამაზხან ერევნის ყარს-ბულახს შეეყარნენ თამაზ ხანს, დაუყვეს დღენი სამი და მისცა ალი-მარზას ქართლი და კახეთი, იქ შეინახა კახი ბატონი თეიმურაზ, ქისიყის მოურავი აბელი, ქართველნი მუხრანის ბატონი მამუკა, ამი-ლახვარი გივი, ავალის-შვილი ქაიხოსრო: მოვიდნენ ქალაქს მეფე ალექსანდრე, სარდალი ასლამაზ-ხან და ამირეჯიბი ალიყული-ბეგ, ქართველნი, წაართვეს ქალაქს რვა ათასი თუმანი, სახასოს სოფლებს სამი ათასი თუმანი. პური ათასი სარასკარი *) ერთი ხარვარი, ათი კოდი, ქართლსა და კახეთში ორი ათასი მოლაშქრე კაცი: დაანებეს ერევანი ურუმთა და არა ავნეს რა ურუმთა: მიეცა დასტური თამაზ-ხანს კახის ბატონის თეიმურაზისა-თვის, რომ ცოლითა და შვილით კახთა დარბაისლით ქალაქს ჩამოსულ იყო: რა კახეთს მივიდა, კახთ ეს არა ქნეს ცოლ-შვილით ჩასულა. აიყარნენ და წავიდნენ ფშავში: ღვინობის-თვის ვ, მოვიდა, ქალაქს თამაზ-ხან დიდისა დიდებითა, გაუშალეს მოქალაქეთ ფიანდაზი ციხის-კარიდამ ალაყაფის ჩარდახამ-დის, დადგა ჩარდახში და შიგნით არამი დააყენა: გამართლდა სომხი-თიდა-მ ალაყაფის ჩარდახამდის, დადგა ჩარდახში და შიგნით არამი

*) უნდა ხარკარი. დ. ჩუბინაშვილი.

დააყენა: გაპარდა სომხითიდა-მ ამილახვარი გივი, მუხრანის-ბატო-ნი, ავალის-შვილი ქაიხოსრო, მიყიდნენ თავ-თავისათ. ამილახვარი წავიდა იმერეთს, მუხრანის ბატონი რუსეთს: იწყინა ეს თამაზ-ხან, დააქცია ციხე გორისა, ქალაქს თაბორი, გაუსივა ჯარი არაგვის ერის-თავს ბარძიმს, ოთხი ათასი ზემო-ქართლს, ოთხი ათასი საციციანოს: არაგვის ერისთავი ანანური და იმას აქეთ ქსნის ერისთვისა, მონას-ტერს ქვეით, აწერის-ხევს ქვეით დაატყვევეს, დასწვეს, ზემო ქარ-თლისა, ყახანიდამ დაწყებული მუხრანამდი აათხრეს, დაატყვევეს, დას-წვეს, სადგრიდამ სკრამდის დაატყვევს, დასწვეს შეაბილწეს ეკკლესია, უთვლ-გნის გაათხრეს მღვიმე ხატითა. და მორთულობითა, წაიყვანეს ქართლიდამ კომლად რვა ასი (კომლი), ვინ იცის სახლში რამდენი სული იყო: ეს ტყვე ხუთი ათასი სათავადისშვილოსი და საციციანო-სი, ხუთასი კომლათ და ათასი ტყვე, საერისთოსი ხუთასი ტყვე, მოსრეს ემაწვილნი ეროდეს მსგავსად, ჩჩვილს ერიდენ და დიდი, რომელიც დავარდის ცხვირსა და ყურებს აჭრიდიან: ოკდომბერსა ეს წავიდა თამაზ-ხან ქალაქიდამ კახეთს, გაუწყრა კახეთს, აუარა სულ კა-ხეთი გაღმა-მხარი და გამოღმა, შეაბილწეს ალავერდი, ქისიყს გა-და და ქართლისა და კახეთისა, გაგზავნა ხვარასანს, თითვან გავიდა ადაზანს, წავიდა ჭარ-ზე, აათხრა ჭარი, მივიდა შამახიას: რაც ქარ-თველნი და კახნი იყვნენ, რა ქალაქიდამ გადგნენ ყველას იარაღი შეუმოსხნეს. რა ადაზანს ხანი გავიდა, ესენი განჯის-კენ გაგზავნა. რა მიახლდენ მტკვარსა გასასვლელად შეკრეს პირი და ქართველი და კახთ ერთს ღამეს დასცეს ყიზიხა, მრავალი სული მოკლა და გამო-ვიდნენ უზიანოთ:

ქორონიკონს უკზ მიიცვალა კათალიკოსი ბესარიონ: თვესა ნოემბერსა აუარა განჯა, ყარაბაღი, ერი ქართლისა და კახეთისა, ერე-ვანი, ყარსი. ყაიყული, ფანბაკი, რაც თოფხანა დარჩა ურუმთა გაგ-ზავნა ხვარასანს, თვითონ წავიდა თასარხანზე, გაემართა და მოვიდა მუღანში: ქართლიდა-მ დაიბარა მეფე ალექსანდრე, მეფის ისაკს შვი-ლი, აბდულა ბეგ, ამირეჯიბი ალიყული-ბეგ, სარდალი ქაიხოსრო. წა-ვიდნენ მუღანში: ამავ ქორონიკონს უკვ მუღანში შეიყარა ერანის ჯარი, ეს კაცნი ქართლით წავიდნენ, ქსნის ერისთავი და ყაფლანი თა-

მაზ-ხანის უკანონობისა და დაჯდა უკერათ შაჰთამაზ-ხან: ქართლში ესენივე გამოისტუმრა და დასჯვეს ქართლს სამი-ათასი სამასი თუმანი და ხუთასი ნოქარი ცოლ-შვილით ქალაქსა უნდა დამდგარ იყო, გაცცხენ იარაღითა: ზემო ქართველთ ეს ვერ შესძლეს, შეუდგა ქსნის ერისთავი შანშე, ამილახვარი გივი, აბაშიძე ვახუშტი და სულ ზემო-ქართლი, გაღმით თარხანი ლუარსაბ და მისი სახლის კაცნი, დაუწყეს ხვეწნა სეფი ხან სულთანსა: „როგორც სხვას ყეენისა-თვის გვიმსახურებია, ან სამსახური გვდებია ისე გვიმსახურეთ, ხელმწიფის ადილ-ხნის ყმანი ვართო:“ ეს იმათ არა ქნეს: ამაში გაეცალა ამხანაგებს არაგვის ერისთავი ბარძიმ, სულ ცოციანი, სულ საბარათასშვილით მიუდგნენ ყიზილბაშთა. წამოვიდა ჯარი, დადგა ფხვენის, დაიწყეს იქიდამ თარეშის გასევა, მოუხდნენ ქსნის ერისთავსა, რამდენჯერაც მივიდნენ, ბრძანებითა ღუთისათა, იმდენჯერ გაემარჯვა, კეხუს მოუხვდნენ სამ-ჯერ ამილახვარს გივსა, სამ-ჯერვე გაემარჯვა და მოსწყვიტეს ყიზილბაშა: ამაში გამოუსია თარეში, მოუხდენ დილაბანდეზე სააბაშიოსა და საჩხეგოსა (საჩხეიძოსა) და სურამის ხეობასა, ბევრი წაახდინეს და დაწვეს საფალავანდისშვილო და გამოუღებსა აახრეს, დაწვეს, სადაც სიმაგრე იყო: ღუთით ვერა აგნეს-რა:

ამავ ქორონიკონს მკათა-თვის ორსა რაგრაგ-ზედ შეუტყობლად მოვიდა ჯარი ორი ათასი კაცი. თავადან სულთანი, აბდულა-ბეგ, ვანცა-ვან ქართველნი იმათ-თან იყო ცხვის-ძირს *; დაუწყეს ბრძოლა და გართ მოვიდნენ, ნუნის ჩამოვიდნენ, თარეში ჩრდილისა იდგა. აბაშიძე ვახუშტი ვახანს: რა მოვიდა ამბავი, იარა და შემოეყარა თავისი საყმო, შეიქნა სროლა, ბრძანებითა ღუთისათა, ნუნისა ღუთისმშობლის ძლიერებითა, გაიქცნენ და მოსწყდა ბევრი კაცი სულა, ჩაუჯნენ ცხის ძარმელის ცემითა და ხოცით: ამის-თანა გამარჯვება ერთსა და ორს არა ეს (ვის! უნახავსო, თან ბარ-იქითი ჯარი, თქვენმა მზემა, სხვას გარდა ორასა ასეთი ცხენი შეეგაზმულობითა, ზოგი ვეტხლის რახტითა აბაშიძეს მოართვეს. სხვა რაც ვანზე დამალა, ის

---

*) ლეჩხუმის [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] დ. ჩუბინაშვილი.

ღმერთმა იცის ასე ღმერთმან წყალობა მოუვლინა, ერთი კაცი არ მოკლომია, მოვიდა და დაჯდა ნადიმად და გასცა საბოძვარი, ან ვინც თავი მოიტანა და ვინც კარგათ ყოფილ-იყო მორჩა სეფი-ხან გაქცეული და ვინცა-ვინ მორჩათ, იმავ დღეს ფხვენის წავიდნენ: დაუწყო დაპარაკი, ვინც უკუმდგარნი ქართველნი იყვნენ შეურიგდნენ ფიცითა სამანელითა: აიყარა სულთანი ფხვენისიდამ, ჩავიდა ხელთ-უბანს. რას მოტყუებითა დაუძახა კახს ბატონს თეიმურაზს, არაგვის ერისთავ ბარძიმს, ამილახვარს გივს, თარხანს ლუარსაბს, კახთ სახლთ-ხუცეს ჩოლაყაშვილს გივს, ქისიყის მოურავის ძმას თამაზს, ჩერქეზის-შვილს ქაიხოსროს: ესენი ერთ-პირათ დაიჭირეს, გაგზავნეს ქალაქის ციხეში: იმათი აქ დაჭერა და ქსნის ერისთავ-ზე ჯარის გასევა იკორთას და, ბრძანებითა ღვთისათა, გაემარჯვა ერისთავსა, გამობრუნდენ და ჩავიდნენ გორს, წავიდა ქალაქს და დაადგო გორს ნაიბად აბდულა-ბეგა, ძე მეფის იესესი:

გამოხდა მცირე ხანი და გამოვიდა ლეკის ჯარი გულხადარა, თვესა ოკდომბერსა, ქორონიკონს უკდ, წაახდინეს გვერდის-ძირი და ზემო-ქართლი, ვიდრე სურამამდი და დადგენ დირბს: წავიდა გორიდამ აბდულა-ბეგ, ახლთ ჯარი ქართველთა და უიზილბაშთა. პირველსავ მისვლაზე გამოვიდნენ ლეკნი და შეიბნენ ყელ-ქცეულს, ბრძანებითა ღვთისათა, გაემარჯვა აბდულა-ბეგს, ზოგი დახოცეს, გაიქცნენ და შევიდნენ დირბს, ღამე-მ გაუარა. ღამით გაიპარა ლეკნი და გავიდა ხვედურეთს: ამაში მოვიდა ქალაქიდა-მ სულთანი სეფი ხან დიდის ჯარითა, გორს გავიდნენ, გორიდამ, რა მივიდნენ ღულევის-ბოლოს გამოვიდნენ სამ დაფათ: რა ნახეს მძლავრი ჯარი ვეღარ შემოებნენ, გაიქცნენ ლეკნი. მცირედი დახოცეს, შევიდნენ სიმაგრეში, ღამით გაიპარნენ, გავიდნენ ბებნის, მცირე ყარაულნი გაუდგენ უკან, ზოგი ცოცხალი დაეჭირათ, მცირე დაეხოცათ, გაიარეს, დუშეთი წაახდინეს: ამა ამბავსა შიგან მოვიდა ყაენისა-გან ბძანება და წყალო-

ქართლი ებოძა აბდულაბეგისა-თვის, იქმნა მეფედ საქართველოსი და დაარქვეს არჩილ, კახეთი ალიმირზისა-თვის, რომ მცირესა ჟამსა მეფედ იყო ქართლისა, ერევანი სულთნის სეფიხანისა-თვის: წავიდა ერევანს და კახი ბატონი კახეთს, დაჭერილი თავადები გაგზავნეს

ისპაანს: კახი ბატონი თეიმურაზ, არაგვის ერისთავი ბარძიმ, ამილახორი გივი, თარხანი ლუარსაბ. რა ჩავიდნენ, უფრო წყალობა ყაენმა, მისცა ხალათები და ინამი, თითვან წავიდა ყანდარს საბრძოლად და ესენიც თან-წაიყვანა:

ქორონიკონს უკე, აპრილს გასულს, კიდევ მოვიდა სეფიხან დიდის ჯარით ქართლში, მივიდა ქსნის ერისთავს შინ შეხვდა, აიღეს ციხე იკორთისა, ციხე ვანათისა, ციხე კულბითისა, მოუხდნენ აბაშიძეს ვახუშტის, აიღეს ციხე ციხის-ძირისა და ციხე სურამისა, შეუხდა ქსნის ერისთავსა, აიღო ციხე აწყვერისა, ციხე ბეშო და მონასტერი: გაექცალა ქსნის ერისთვის ძმა იესე ცოლ-შვილით კახეთს, დახვდნენ წინა, გაექცა ერისთვის შვილით, დარჩათ ცოლ-შვილ და საქონელი ყიზილბაშთ. წავიდა შანშე ცოლ-შვილით იმერეთს, იქიდამ ჩავიდა რუსეთს: ჩავიდა სეფი-ხან ქალაქს და დაიჭირა მეფე არჩილ და აიყვანეს ციხეში: დაეპარებინა ყაენს მეფე არჩილ, წავიდა გიორგობისთვეს ი. წავიდა, შეიყარა ქსნის ერისთვის ოსნი და საერისთო, აიღეს ციხე ანანურისა, მონასტერი და ახალ-გორი გაუგზავნეს კახეთს ქსნის ერისთვის ძმას იესეს, მოვიდა და შეიყარნენ: დაებარებინა ყაენს ყანდარს ქართველნი, ამილახვარი ოთარი, სარდალი საბარათასშვილი ფეშანგის-შვილი, ქაიხოსრო ციციშვილი, მთავარეპისკოპოზი კირილე, ქაიხოსრო ჯავახის-შვილი, ავთანდილ ფალავანდის-შვილი, ფეშანგი ორის *) მელიქი, ფარსადანა სომხითის მელიქი, ბადურ, ალიყულიბეგ ამირეჯიბი:

ქორონიკონს უკე, მარტს კე, აშტარხანს დამარცხებულ იყო მეფე ვახტანგ:

ქორონიკონს უკვ, მარტს ია. წავიდა სეფიხან, დაებარებინა ყაენს ყანდარს, მოვიდა ქართლში განჯის-ხანი უღური-ხან, ძე ქალბანის-ხანისა სარდლად: ამავ ქორონიკონს მარტს დ, აიღო ყანდაარი ამავ ყაენმა და წავიდა ინდოეთ-ზე, აიღო შვიდი ქალაქი, შემოებნენ ინდოეთის სპასალარი ინდოთ, დაიჭირეს სპასალარი:

ამავ ქორონიკონს, მაისს შვიდსა, ყანდაარიდამ გამოისტუმრა

---

*) ლორეს მელიქი უნდა დ. ჩუბინაშვილი.

ყაენმა ვინცა-ვინ ქართველნი იყვნენ. წინდა-წინ ჩაფრად მოვიდნენ ხანჯან ქართლის ბატონად, ალიყული-ბეგ ისევ ვექილად:

ამავ ქორონიკონს მოვიდა ქსნის ერისთავი რუსეთიდამ თავის მამულში: მოვიდა კახი ბატონი თეიმურაზ კახეთსა:

ქორონიკონს უკვ, წამოვიდა თავრიზიდა-მ სპასალარი იბრეიმ ხან ყაენისა, დაიბარა ქართველნი და ხანჯან-ხან შეიყარნენ კაკს. შეუხდენ ჯარს, დასწვეს, დააქციეს, გამობრუნებაზე წამოეწივნენ ლეკნი. უკვეს წინ-და-უკან გაემარჯვათ ლეკთა, ამოსწყვიტეს ყიზილბაში და ქართველნი, მოკლეს სპასალარი იბრეიმ-ხან, ულუღი-ხან, განჯის ხანი, სხვანი გამოიქცნენ. თეიმურაზ კახი ბატონი კახეთს და ხანჯახან ქართველნი ქალაქს:

ამავ ქორონიკონს, მაის კე, სტამბოლიდამ მოვიდა კათალიკოზი დომენტი, ძმა მეფის ვახტანგისა:

ქორონიკონს უკზ, თვესა მაისსა გ, პირველსა დამესა, ერთი საკვირველი და კაცთა-გან ჭკუა-მაუწდომელი აჩნდა შუა ცილამ, ცა-მოწმენდილ-ზე, ნათელი დიდ-ძალი, რომ მთვარის შუქი აღარა ჩნდა, კიდრე დასავლეთამდე განათლდა ყოველი ქვეყანა, რა განქარდა, ერთი ასეთი დაიქუხა მოწმენდილი იყო, რომ ქვეყანა შესძრა, არც ცის გახსნა იყო, მაგრამ ნათლით ნახევარ-ცა ეჭირა, მთა და ბარი სულ განანათლა: ეჰა საკვირველთ მოქმედსა ღმერთსა:

ამავ ქორონიკონს, მარტში, ინდოეთ-ზე გაემარჯვა ამავ ყაენს დამორჩილდა ინდოეთის ხელმწიფე და მოართვა მრავალი.

ქ. ვინად-გან ვიდრე აქამომდე აღწერილ-იყო ამბავნი ესე ქართლისანი, აღმწერელსა ამისას ჩხეიძე სეხნიასა, დამთომოდა შემდგომნი ყოფილნი და ყოფადნი. და მე პაპუნა-მ ორბელიანმა ხელ-ვჰყავ აღწერად, პირველად, რათა არა დავიწყებულ-იქმნენ ესე ვითარნი ამბავნი და მეორედ, შემდგომნი ჩვენნი მოიხსენებდნენ ეს-ოდენთა ჟამთა, ვითარებათა და ქცეულებათა, რომელ კნინღა და არა-ოდეს ყოფილ-არიან ესე ვითარნი იწროებანი ქართლისანი და მალიადნი ცვალებანი დამპყრობელთა და განმგეთა ქვეყანისა ჩვენისა-თანი, მწარენი და ძნიადნი მოსარკეობანი, რომელი მე ვიხილე თვალითა ჩემითა და რომელიმე მომეთხრნეს სარწმუნოთა კაცთა-გან და არა უდებ ვჰყავ ხელ-ყოფა ამისი მსგავსად ძალისა ჩემისა, რათა მოზარდულნი ქართლისანი განეკრძალნენ ქვეყანათა თვისთა სიმტკიცისა-თვის ვინად-გან ესე-ოდენი ჭირნი და იწროებანი წარგუხდიან და იუწყებოდენ, თუ ვის-გან და ვითა რომლისა მიზეზითა

იქმნნეს ესე ყოფილნი:

ქ. შეუდექ ამბავს ქართლისას პაპუნა ორბელიანი,
განმაძლიერა მეფე-მან, ვინ არის გვირგვინიანი,
აღვსწერე ყოველი ყოფილი, მრავალ-გზის საჩივრიანი
და ვინ წარიკითხოთ, ნუ მკიცხავთ, სიტყვა თქვით შენდობიანი:

ქორონიკონს უჰზ, თვესა ივლისსა, მოიშველა ერისთავ-მან შა-
ნშემ ჯარი ლეკისა, პირველ მიუხდენ ხაშმის ციხესა, აიღეს ციხე და
იავარ-ჰყვეს საქონელი ანუ ტყვე ურიცხვი, წამოვიდნენ, მოვიდნენ.
შემოადგნენ ანანურის ციხესა, ერისთავი ბარძიმ შიგ იყო თავისის
ძმითა და სახლის-კაცით, ჩამოვიდა ერისთავი შანშე და ძმა მისი იესე
ყეულარაღასით თავისის ჯარით, დაუწყეს ბრძოლა: არ ავად იქნენ
შიგნით მყოფნი ციხისანი, ამდონი ლეკი ამოსწყვიტეს, რომ მკვდ-
რის სანგარს ივლებდნენ ლეკნი და ეგრე იბრძოდეს, ვითარ შანშე
ერისთვის კაცნი ბედადნი იყვნეს, უპოვეს ადგილი წყლისა და მო-
უჭრეს წყალი, საფსულის ჟამი იყო და დიად შეწუხდენ უწყლოდ:
მისცეს ფიცი ბარძიმ ერისთავს და გამოიყვანეს უთრუთ ერისთვის-
შვილი, თავისის ცოლ-შვილით, არ მოენდო და შეუპოვარის კოშკში
ავიდა, უღალატეს ერისთავს ბარძიმს და მოკლეს. ეგრევ ამას-თანა
აბელ და გივი დასოცეს, დაიჭირეს ვინც თან გაყოლოდათ, შეესივნენ
ციხესა, აიკლეს, ააოხრეს მონასტერი, დაამტვრიეს ხატნი პატიო-
სანნი, გამოასხეს ტყვე უთვალავი, უთრუთ, რომელი იყო კოშკში,
გამოწვეს ცეცხლით, უყვეს უათლანი, ქალით კაცამდის: ეს ლეკის
ჯარი იტყოდენ თორმეტი ათასი კაცი არისო: წავიდა ეს ჯარი,
ააოხრეს სომხითი და შემოადგნენ დმანისის ციხესა: მაშინვე აცნო-
ბეს სეფი-ხან სარდალს, განჯას იდგა, რას-წამს შეიტყო, მაშინვე
წამოვიდა სეფი-ხან დიდის ჯარით, მოეშველა დმანის, სანამდის ეს
ჯარი მოეშველებოდა გავიდის მებრძოლი დმანისის ციხით და შეების.
ლეკთ ვერა ავნეს-რა ციხეს და ვერცა რა წაუხდინეს, მოვიდა სეფი-
ხან. გავიდნენ ყაფლანის შვილები სრულიად, მიუძღვნენ ლეკ-ზე,
გაემარჯვა. მაშინვე გაიქციეს ლეკნი, ამოსწყვიტეს, რომ რისხვა
ღვთისა დასცეს, ასე დაფანტეს ჯარი ლეკისა, ათს დღემდის ტყეში
იჭერდნენ მრავალს და მოუყვანდათ ცოცხალი დმანისა ციხესა შინა:
წავიდა ეს ლეკის დანარჩომი ჯარი, მივიდა ახალ-გორს, რაც ანანუ-
რისა და ხაშმის ნაშოვარი ტყვე ანუ საქონელი ყვანდათ, იქ შეენა-
ხათ. აყარეს მაშინვე და გაემზადნენ დაღისტანში. გაუდგა სეფი-ხან
ხანი ქართლისა, ასლამაზ-ხან. გავიდნენ კახეთს, დახვდენ ახმეტის
ბოლოს, გაემარჯვათ კიდევ ყიზილბაშთა, ამოსწყვიტეს ლეკნი და რაც

მიქონდათ სულ დააყრევინეს, იტყოდენ ათას ხუთასი თავი მოიჭრაო: მოვიდნენ ქალაქს გამარჯვებულნი და მისცეს ტყვე ანუ საქონელი თვის თვისსა პატრონებს. წავიდა სეფი-ხან ისევ განჯას და ასლამაზ-ხან და ორი სხვა ხანი, მიუხდენ ერისთავს შანშეს, დააქციეს იკორთის სამრეკლო და კუდბითის ციხე და შემოადგნენ ვანათის ციხესა, ოც-და-ორი დღე იდგნენ, უყვეს იერიში და ვერა ავნეს რა, ციხის კაცთა ბევრი თათარი და ქართველი მოკლეს, მოვიდა აგ-ლარი და ოთველი, ჯარმა ვეღარ გასძლო, დაბრუნდენ და ჩამოვიდნენ ქალაქს:

ამავ ქორონიკონს, გიორგობის-თვის კზ, გარდმობარდა ბატონი შვილი დომენტი კათალიკოზი იმერეთიდამ, ძმა მეფის ვახტანგისა, რომელი იყო სტამბოლს თასხირად. უკო ხვანთქარმა წყალობა და გამოისტუმრა, მოვიდა მეფეს ალექსანდრეს-თან:

ქორონიკონს უკჱ. გორს მიიცვალა საქართველოს ბეგლარ-ბეგი ასლამაზ-ხან, რომელი იყო ტომი ორბელიანთა, შვილი მამად ალის ხანისა:

ამავ ქორონიკონს, მოვიდა ნაიბად ქართლში ხვარასნელი იმამ-ყული-ხან, გაისტუმრა აბდულა-ბეგ, ძე მეფის იესესი ჯარით ქსნის ერისთავ-ზე, მივიდნენ არაგვის ერისთვის მაჩულ-ზე, გარდავიდნენ ლომისაზე და დადგნენ ცხრა-ძმას, აოხრეს გარემო სოფლები. მაგრამ ვერსაით ვერა-ფერი საზდო ვერ მიიტანეს-რა, დამშივდა ჯარი, აიყარა ისევ და ჩამოვიდნენ ქალაქს, ვერა ავნეს რა ერისთავს შანშეს:

ამავ ქორონიკონს, ნოემბერს, მეფე-მ ალექსანდრე-მ უღალატა ვალის ციხეში აბაშიძეს დავითს და წერეთელს პაპუნას, ისევ დახოცა: ამავ მეფის ძმა გიორგი და ლევან აბაშიძე გარდმოუხდენ ვახუშტი აბაშიძეს, დაესხნენ მალვით თავსა, დაიჭირეს აბაშიძე ვახუშტი და საქონელი ანუ ტყვე ურიცხვი დარჩათ, წაიყვანეს ვახუშტი და ნავრაძეს *) ციხეში დაპატიმრეს:

ქორონიკონს უკთ, მიუხდა დადიანი და რაჭის ერისთავი მეფეს ალექსანდრეს. მეფე ქუთაის გაეცალა, ამათ ვაკის სოფლები აოხრეს,

*) ნავარძეთს უნდა. დ. ჩუბინაშვილი.

მიეშველა ქსნის ერისთავი მეფეს, გაიქცივა დადიანი და ერისთავი რაჭისა თავის თვისა ქვეყანასა, შეუსივა ჯარი ლეკისა, აოხრეს ოდიში, დააქციეს ციხები, ამოწყვიტეს მრავალი, დაატყვევეს ურიცხვი, ვინც დარჩა დამძევლეს, წამოვიდა მეფე გამარჯვებული:

ამავ ქორონიკონსა, თვესა მარტსა, მიუხდა ჯარი ყიზილბაშისა, შეესივნენ ჭარსა, აოხრეს. ამოწყვიტეს და ტყვე, რაც ქართლისა იყო ქართლში გამოგზავნეს:

ამავ ქორონიკონს მოვიდა მუმეიზი, რომელ-არს მწერალი ქვეყნისა, აღწერად ქართლისა ესრეთ იყო აღწერა, რაც ძველთ ნასოფლარი სადმე იყო ყველ-გან ზომეს მიწები საბლით, ხრევი დასდვეს. ეგრეთვე ამ მახით (სახით) შენობა სადმე იყო დიდი ხრევი *) დასდვეს, ვითაც ერანის ქვეყანაში მომცემი მიწა არის და ბევრი გამოსავალი აქვს, ამ ქვეყანას განუწესეს, თვალეს გზები **), ეგრე გზის ***) სათვალავს, რასაც მიხვდნენ ვაზს, ერთი ბისტი დასდვეს, სოფელსა და ბაღსა შინა რაც ხე ნახეს თითო შაური დასდვეს, კაცს ორი მინალთუნი, ყმაწვილსა ასაკოვანსა ხუთი აბაზი და შემდგომი ამისი ათს წლამდის ხარჯი დასწერეს, ყმაწვილ-ზე, პირუტყვ ზე ყოველს ზედა განაწესეს, ბოსტანსა, წისქვილსა, ყოველს ფერს შენობას ანუ ოხერს ადგილს, ასეთი ხარჯი დასდვეს, რომ ყოვლის კაცისა-გან დიდად შეუძლებელი იყო: ოდეს ურუმთ მცირეთა ეს ქვეყანა ეჭირა. მაშინ იმათაც დაწერეს და დასდვეს მირი, რომელ-არს ხარკი, თორემ არას დროს ერანის ხელმწიფისა-გან ქართლის ქვეყანა არ დაწერილ-იყო: ესეც ცოდვათა ჩვენთა დავაბრალოთ: ამა ამბავისა შინა მრავალი სული აიყარა, ბევრი ადგილი უმეტესად აოხრდა, მრავალი კაცი ვენახსა და ბაღებსა თავისის ხელით კაფვიდის და აოხრებდის, ვინც დარჩა, კიდევ ამისი იმედი ქონდათ, რომ ერთი შემკვიდრე პატრონი....

ამავ ქორონიკონს გამოეცალა ერისთავს შანშეს ძე თვისი იოანე

---

*) ხრევი, ხარკი. დ. ჩუბინაშვილი.

**) ვაზები უნდა დ. ჩუბინაშვილი.

***) ვაზს უნდა დ. ჩუბინაშვილი.

და ჩამოვიდა ქალაქსა თბილისისა: რა სცნა იმამ ყული-ხან განიხარა ფრიად და მიიჩნივა პატივით, დააყენა მემანდრად, გაწესა ყლუფა; დაპირდა ხელმწიფისა-გან დიდის წყალობის მოტანასა, მოინდომა ერისთვის-შვილმა იოანე-მ ხელმწიფისა-თვის წასლვა. გაისტუმრეს მაშინვე, რა ჩავიდა თავრიზს, ნახა სპასალარი, მოახსენეს ხელმწიფესა. უყო იქიდამ მყრახასი და დაბრუნდა, მოვიდა ისევ ქალაქსა თბილისისასა: ხელმწიფე მას ხანთა შინა მოსულ-იყო ინდოეთიდა-მ, გამობრუნებული უაზმინს. რა ჰსცნეს ქართველთ მაშინვე წავიდა ორბელიანი სარდალი ქაიხოსრო და ამილახვარი გივი. რა ჩავიდნენ, მაშინვე ნახეს ხელმწიფე, რომელი ახლა სახელი თავისი დაერქვა შანშე, იყწყა ამათ-გან ამბავი ქართლისა, რაც ძალ-ედვათ ყოველივე მოახსენეს. მაშინვე გამოგზავნა ჩაფარი და ვინცა ვინ ქართლის ჩინებულნი თავადნი იყვნეს ყველა დაიბარა: რამ-წამს მოვიდა ბძანება, მაშინვე წავიდნენ ქართველნი, წავიდნენ და ყოველთა ერთად ნახეს ხელმწიფე: შანშე-მ მოახსენა ქვეყნის გაოხრება ლეკისა-გან, შანშეს ერისთვისა-გან ბელადის ძლევა და შეპყრობა ყოველი: იწყინა ხელმწიფე-მ და დაპირდა დაღისტანის გასწორებასა, მოსცა ჯარი შანშე ერისთვის წასახდენად: „თუ დამიჭიროთ შანშე, ყოვლი თქვენი საწადელი აღვასრულო და მოგცე წყალობა უშურველი:“ მისცა ამილახვარს გივს ქსნის ერისთობა და დასდვა იმ ქვეყნის ბელადობა: იყო ხელმწიფის მოსლვამდის იმამყული-ხან ქართლში ნაიბად, ახლა მოსცა ბეგლარ ბეგობა და გამოისტუმრა, მოსცა ჯარი ინდოელნი, ლაურელნი და ფაშაურელნი. ოთხი სულთანი ექვსის ათასის კაცით შემოვიდა ქალაქსა თბილისისასა: შემდგომად ამისა მოიწივნენ ჯარი ავღნისა, იყვნეს კაცნი შავნი და ღუხჭირნი, შიშველნი, მცირე რამ საკარძნელი *) ეფარათ ტანსა ზედა, ვითარცა ზედრაგი, გინა ზეწარი ჩამოეფარათ თავსა ზედა, მსგავსად დედათა ფაველთასა **). ესე იყო ჩვეულება ქვეყნისა:

თთვესა აგვისტოსა, წავიდა ეს ჯარი ქსნის, რა მიეახლნენ

---

*) საბლარდნელი, მოსაფარებელი დ. ჩუბინაშვილი.

**) თუ ფხოველთა დ. ჩუბინაშვილი.

მეხრანს აბელადეს ამილახვარი გივი, ვითაცა ჴელმწიფეს ბელადობა
მის-თვის დაედვა, გაყვეს ჯარი სამად, მისცეს ერთი ჯარი არაგვის
ერისთავს და გარდუსიეს ლომის-ზე, მეორე ჯარი ქსან-ზე შევიდა
და მესამე ჯარი ლიახვ-ზე, უყვეს თარეში, აოხრეს ქსანი, დაწვეს,
დაატყვევეს და ამოწყვიტეს ურიცხვი, დააქციეს ციხები, ან სხვა
კოშკი იყო, არსად გაუშვეს შენობა: გაიქცა ერისთავი შანშე, ცოლ-
შვილიც იქა ჰყვანდა და შევიდა აწერის ციხესა შინა: მაშინვე მივი-
და ხანი ღამითვე და შემოადგა კარს, ვეღარა სძლო შანშე-მ და გაი-
პარა ციხიდამ, თავის ძმა იასე და მცირე რამ კაცნი თან-გაიტანა,
შეიარა ხეობა-ზე, მივიდა ახალ-ციხესა, შეეხვეწა ფაშას, შეიწყნარეს
პატივით და დააყენეს ქალაქსა შინა. რა გათენდა აიღეს ციხე აწე-
რისა ყიზილბაშთა, შეიტყეს გაპარვა ერისთვისა აიღეს ციხე და
ივარ-ჰყვნეს საქონელი ანუ ტყვე, ეძიებდეს ცოლსა ერისთვისასა და
ვერა-სადა ჰპოვეს: ხოლო შემოსა სამოსელი უშვერი და ვერ ჰიცნეს,
მცირეთა ხანთა მეცნიერსა თავადთა ვისმე ეცნა და გამოიყვანეს ცო-
ლი ერისთვისა. მაშინვე გამოისტუმრა იმამყულიხან ქალაქსა და დაა-
ყენა პატივით. დააქციეს ციხე აწერისა და ანუ სადა სიმაგრენი იყვნეს
სრულად აოხრა. გაუშვა მარბიელი ავლნისა და სხვა რამ დარჩომი-
ლი იყო დაატყვევეს, ოსეთს აქეთს სულ აჭყარა და მოაბარა გივს
ამილახორს: ჩამოუძღვა გივი და დააყენა ფხვენის. გაბრუნდა ხანი,
მიუხდა ერთს ალაგს, ცოტა რამ საქონელი დარჩომილ-იყო, მთის
ოსნი შემორიგებულნი იყვნეს. რა შეიტყვეს ღალატი, შეუკრეს ერთი
ვიწრო ალაგი, დაუშინეს, გამოაქციეს ყიზილბაშნი, დაიჭირეს ხანი,
მოკლეს პაპუა მუხრან ბატონი-შვილი, რომელი იყო ნასაჩბამი, ამოწ-
ყვიტეს ყიზილბაშნი, წამოვიდნენ, შემოეყარნენ გორს თავის ჯარსა
და გორიდამ აიყარნენ და ჩამოვიდნენ ქალაქს თფილისსა.

გაგზავნეს ჩაფარი ჴელმწიფეს-თან და აცნობეს ყოველივე ყო-
ფილი: იამა ჴელმწიფეს დაჭერა ქსნისა და უიმედა ყოველთა წყა-
ლობა, უბოძა რაყამი: „რაც ტყვე იყოს სულ ავლნის ჯარს მიეცი-
თო:“ იყო ტყვე დიდი და პატარა ცხრა-ასი, მისცეს სრულიად ჯარ-
სა ავლნისასა, იყო ტირილი და ვაება ტყვეთა-გან, ეგრეც წუხდიან
ქრისტიანენი და ვისაც ძალ ედვა იხსნიდიან და განუტევიან, ასე.

გაიაბჯდა ტყვე; რომ თითოს ვაჟ-კაცს ოროლ მანადთუნად იძლევდიან;
რომელიც არ გაუვიდოდისთ ცხვრულებ ყელს სწრიდიან და ზოგს წყალ-
ში ყრიდიან:

ამა ამბავთა შინა ებძანა ხელმწიფეს: „რაც ქართლის ქვეყანას
ჩემი ხარჯი აქვსო იმისი სულ ლიტრა ერთ-ბისტათ პური მამეცე-
თო:“ ქართლში პური ასე ძვირად იყო, რომ თქვენმა მზემა, ორჯერ-
ჯელ ვნახეთ ბაღახის კურკას გაახმობდიან, დაფქვიდენ და იმას სჭამ-
დენ: დაუწყვეს თხოვნა პურისა, ქალი კაცი და დედა-კაცი მრავალი
სული ჯოხით მოკუდა თუ პურს სადმე გასასყიდს იმოვიდენ თავისის
ხელით შვილებს აძლევდენ, მრავალი სული აიყარა ამ ქვეყნით და
უცხოთა ადგილთა გარდაიხვეწა. უურუმის ქვეყანა ქართლის კაცით აივსო:
მოვიდა ჩაფარი ხელმწიფისა. დაებარებინა ქართლის ხანი და ჩინე-
ბულნი თავადნი: მაშინვე წავიდა იმამყული-ხან, აბდულა-ბეგ ბატონი-
შვილი, მდივან-ბეგი ქაიხოსრო, ამილახორი, ერისთავი გივი და
სხვანი თავადნი: რა მიიწივნეს, დარუბანდის მისდგომოდა ხელმწიფე
შანშა დაღისტანს, თვისს აგვისტოსა, ახრებდა და მოდიოდის თავი
ურიცხვი ანუ ცოცხალი კაცი უთვალავი: ნახეს ქართველთ ხელმწიფე,
დასხდა მხიარულის პირითა და დაუმადლა ერთ-გულობა: ამათ მოახ-
სენეს ქვეყნის წახდენა, უბძანა: „თქვენს მეძლებას ყველას შევიტყობ
და იმით გიმსახურებთ:“ განუასხა ყველას ჯამაგირი, განუწესა ბა-
ტონი-შვილს აბდულა-ბეგს სამასი თუმანი და ქვეყნის იხტიარობა,
ორბელიანს მდივან-ბეგს ორასი თუმანი და ქართლის ვექილობა, მეო-
რე ვექილობა, ერისთობა ქსნისა გივს ამილახორს ასი თუმანი, ამი-
ლახორს ოთარს ორმოცდა-ათი თუმანი და ქეშიკ-ბაშობა, აბაშიძი-
შვილს პაატას ბაზიერთ-ხუცობა და ორმოცდა ათი თუმანი, ორბე-
ლიანს ელისბარს ეშიკ-აღაბაშობა; უწინვე ასლამაზ-ხანის დროს ქონდა
და ახლაც განუახლდა და ორმოცდა-ათი თუმანი, ოცდა ხუთი თუმანი
მეხრან-ბატონს და ნასახჩი-ბაშობა, ოცდა-ხუთი თუმანი ციცი-შვილს
ქაიხოსროს და მიღახორ-ბაშობა, ოცდა-ხუთი თუმანი თარხანს ლუარ-
საბს, ოცი თუმანი დავით ორბელიანს, თხუთმეტი თუმანი ყაფლან
ორბელიანს, თხუთმეტი თუმანი სულხან ორბელიანს, აგრევე ყოველ-
თა თავადთა შვილთა, ვის რა შეეფერებოდა; თითონ ხელმწიფე-მ

იქავ სახელო და ჯამაგირი განუწესა, ყველას რაყამი უბოძა და ეგრე სიხარულით და წყალობით წარმოავლინა ქვეყანასა თვისსა: რად-გან ქაიხოსრო ორბელიანს მდივან-ბეგობა ჰქონდა და ვექილობაც ახლა უბოძა, სომხით-საბარათაშვილოს ჯარი მის ძეს რევაზს მიაბარა და ასი თუმანი ჯამაგირი განუწესა: მოვიდნენ ქართველნი ქალაქსა თბი-ლისისა, ამილახორი ოთარი იქავ გზა-ზე დამარცხებულ-იყო ქვეყა-ნასა შამახიისასა, ცხედარი მისი მოიტანა პატივით გივმა ამილა-ხორმა:

ამავ ქორონიკონს ხანი ქართლისა ზემო-ქართლში იდგა, აიშალა იმერეთი, უღალატა მეფეს ალექსანდრეს დადიანმა და აბაშიძემ ზუ-რაბ, გარდმოიყვანეს ჯარი ურუმისა, გარდმოაგდეს მეფე, აიყარა თა-ვის დედა-წულით და მოვიდა ციხესა ჩხერისასა, მიუყენა თავის მი სანდომი კაცნი და თითონ ასი-ოდენ კაცით გარდმოვიდა სურამს, აცნობა ამილახორს გივს, მივიდა გივი, მოახსენა ხანს, ხანმა მაშინვე გაგზავნა ამილახორი მემანდრად და მოიყვანეს მეფე ალექსანდრე, დასდვა დიდი პატივი, ვითა შეეფერებოდა და მაშინვე ხელმწიფეს აცნობეს: რა ჰსცნა ხელმწიფემ, იამა და მოსწერა რაყამი დიდის დისა და წყალობისა, ებძანა ხანისა-თვის: „ხელმწიფურის რიგით ჰელი რიგი განუწესეთო:“ ჩაიყვანეს ქალაქსა თბილისსა, დააყე ხელმწიფურად და ვითა მეფეთ წესია, ეგრე ყოველივე ულუფა გან-წესეს: ამავ ამბავთა შინა მოვიდა მეფის ძმა მამუკა სამოცი ოდე კაცითა და შემოეყარა ძმასა თვისსა, იყვნენ დღე და ღამ ლხინსა და შექცევაშია, არა აკლდისთ-რა თვინიერ თვისა ქვეყანისა:

ისევ პირველსავე სიტყვასა მოვიდეთ. რა მოვიდნენ ქართველნი, განაგებდენ საქმეთა ქართლისათა, მოვიდა ჩაფარი და ეთხოვნა ხელ-მწიფეს ქართლიდამ ჩუთასი ნოქარი, ძველს გარდა, ამ ხელმწიფის რიგი იყო, რაც ჯარი ჰყვანდა სულ ჯამაგირს აძლევდა და თავის საბძანებელში მართალ-ზე კაცს აღარ გაუშვებდის, დიდთა ანუ მცი-რეთა შვილთ რა მოსულ, ჯარად არ გამოიყვანდის. ესეც ებძანა ავ-ღანის ჯარის ქართლში დაზამთრება და მათის სურსათის ძლევა, რო-მელ-არს ულუფა ჯარისა, ამის ღდასა და რიგებაში იყვნეს გამგენი ქართლისანი:

ამა ამბავთა შინა ებრძა ხელმწიფეს რაყამი ახალ-ციხის ფაშისა-თვის და ეთხოვნა ერისთავი შანშე: მაშინვე გაისტუმრეს ბორჩალუს სარქარდა ნალბეგ თავისის ჯარითა, რა მივიდა ახალ-ციხესა და მიუტანა ბძანება და რაყამი ფაშასა ახალ-ციხისასა, მაშინვე დართუა ნება შანშეს დაჭერისა... ექმნეს ერისთავს... რა შეიტყო ერისთავმა შანშე-მ, ორივ ძმანი შეცვივდნენ ციხეში და შეეხიზნენ ენგიჩართა, არა ეუებათ მოცემა ენგიჩრებს. მაგრამ მივიდა თითონ ფაშა და გამოიყვანა ძალით და მოსცა ორივ ძმანი და კაცნი მათნი, დასდვეს კისერთა მათთა ხუნდნი, შეუყარნეს ბორკილნი ხელთა და ფერხთა და ეგრე ჩამოიყვანნეს ქალაქსა თბილისისასა. ეკიცხოდნენ მოქალაქენი და აუგადრებდნენ მხედველნი ყოველნი მათნი: მცირეთა ხანთა შინა გაისტუმრეს ეგრე პყრობილნი ხელმწიფეს-თან და ისევ გაატანეს სარქარდა ბორჩალუსი: რა მიიწივნეს, ვარსკვლავთაგან უმრავლესა ჯარსა შინა მოახსენეს ხელმწიფეს ერისთვის მოყვანა: ერისთავმა მოინდომა მართლება თავისა. მაგრამ არად უსმინა ხელმწიფე-მ და ბძანა დაბორკილება მათი და შეყვანა ციხესა დარუბანდისასა: მცირეთა ხანთა გაისტუმრა ორივ ძმანი მაშათს პატიმრად და ებრძანა მათის ცოლ-შვილისაც იქ ჩაყვანა: მოვიდა ჩაფარი, ყულარ-აღასის ცოლი კახეთის მეფე თეიმურაზის სახლში იყო და ძქიდამ ჩამოიყვანეს და შანშე ერისთვის ცოლი ქალაქში ჰყვანდათ, ორივ მაშინვე გაისტუმრეს და შეეყარნენ ქმრებსა თვისა, ქსნის-ხევისა სანაცლოდ დაიმკვიდრეს ხორასანი:

ამავ ქრონიკონსა გამოეგზავნა ელჩი და ფეშქაში ახალ-ციხის ფაშას ხელმწიფისა-თვინ და ეთხოვნა მეფე იმერეთისა, რომელი იყო ქალაქსა თბილისისასა შემოხიზნილი. ებრძა რაყამი და ებძანა გასტუმრება პატივით ახალციხესა შინა: რაყამი ებრძა ახალ-ციხის ფაშისა-თვის: „ჩემი შემოხვეწილი არისო და ისევ თავისი ქვეყანა დააჩებეთ და რასაც ამას პატივს მისცემთ ჩემად პატივად ჩავიგდებო:" გაატანეს უზბახის სარქარდა თავისის ჯარით და გაისტუმრეს: მიახლენ ახალ-ციხესა ხელმწიფის რაყამი მიუტანეს ფაშასა. მაშინვე მიაგებნეს დიდროვანი კაცნი ახალ-ციხისანი და გამგენი კარისანი. დახვდა ფაშა მხიარულის პირითა და მოართვა ქურქი სიასამურისა:

მაშინვე აღასრულა ბძანება ხელმწიფისა და გაატანა ჯარი და დაამონა იმერეთი: მეფის ძმა მამუკა ქალაქით გაისტუმრეს და მივიდა იმერეთს და შეეყარა ძმასა თვისსა მეფეს ალექსანდრეს: ამილახვარის თაიარის სიკვდილი ხელმწიფეს მოხსენდა, მისი სახელო ქეშიქჩი-ბაშობა და ჯამაგირი მის ძეს რევაზს მოუვიდა:

ქორონიკონს ულ, თვესა იანვარსა, ბატონის შვილი დომენტი კათალიკოზი მიიცვალა: ამანვე თავისავე სიცოცხლეში ბრძანა კრებით გამორჩევა კათალიკოზისა: მას ჟამსა შინა დედოფალი კახეთისა, სად-გური კეთილისა და საუნჯე სათნოებისა თამარ ქალაქს ბძანდებოდა, ვითარცა ბიძა იყო კათალიკოზი და სნეულებისა თვის ჩამობძანდა მიც-ვალებასაც აქ დაესწრა; მიიღო კურთხევა სრული, შეჰკრიბნა ეპის-კოპოზნი დედოფალ-მან ქართლისა და კახეთისანი და კათალიკოზად, ვითარცა მრჩობლად ღირსი იყო ანტონი, ძე მეფისა იესესი, გამოარ-ჩიეს, ვითარცა ამან უმაწვილობით-გან გაუშვა სიმდიდრე, მეფობა ამა სოფლისა და ეტრფო ზენათა საუფეველსა და აღიკვეცა ბერად, რა-მეთუ ისევ თვისისავე სიცოცხლესა შინა ბიძასაც უნდოდა თვისა სა-ნაცვლოდ პატრიარქად. და ესე შემოკრებულნი კრებანიც აიძულებდენ, რათა დაჯდეს ტახტსა ზედა ბიძისა თვისისასა: არა რა ინება და არღარა მიიღო უმაღლესი ხარისხი სიმდაბლისა და სათნოებისა-თვის: ოდეს შეწუხდა ყოვლად სანატრელი დომენტი პატრიაქი დაუძახა ურ-ბნელს ეპისკოპოზს ნიკოლაოზს, რომელი იყო ძე ხერხეულიძისა, დააჩოქა სარეცელსა თვისსა წინაშე, დასდო ხელი თავსა მისსა, აკურთხა პატრიაქად, მისცა კვერთხი ხელთა მისთა და განვიდა ამიერ სოფლით და მივიდა წინაშე უფლისა: წმიდა ამისი გვამი წაასვენეს დიდის დიდებით: ვითა შვენოდა მეფეთა ასულობასა, ეგრე შემწე-ქმნა დედოფალი თამარ და მიასვენეს დიდსა სამეფოსა ეკკლესიასა, შვენიერსა და დიდსა აღმოსავლეთისასა მცხეთასა და დაიდეს ადგილსა, ხარისხსა საპატრიაქოსა წინაშე:

ამა ამბავთა შინა ქართლის ხანმა იმაყულიხანს ისაული დააყენა, კათალიკოზს ნიკოლაოზს და რაც მცხეთას საქონელი იყო, წირვის იარაღი ანუ ეკკლესიისა სულ თავის-თან მიატანინა, უკეთურსა და ღუთოის მოძულეს ვისმე დაებეზღებინა; კათალიკოზი რომ გარდაიცვა-

და, საქონელი სახელმწიფოთ არისო. მაგრამ სამეფო ძალმა აღარ მიუშვა: თრიელთანი, სარდალი ქაიხოსრო და გივი ამილახორი გულს-მოდგინებით გაისარჯნენ, ისევ დაიხსნეს და მიაბარეს უკლებრივ პატალიკოფს საქონელი მცხეთისა:

შემდგომად ამისა მოვიდა ბძანება ხელმწიფისა: „რომელიც შიასუნის სჯულსა ავად ახსენებს და ომარსა და ოსმანს შეაგინებს ჩემისა რისხვით მოკუდესო:“ ქალაქში მყოფნი ყიზილბაშნი დიდათ ჭმუნვარე იქმნეს. მაგრამ შიშითა შანშა ყაენისათა ვერა რას იღ-ყოდეს:

ამავ ქორონიკონს დაებარებინა იმამყული-ხან ქართლის ჯარითა ადრიბეჟანის სარდალს ფათალიხანს, რომელსა გამოელაშქრებინა ჭარის ქვეყანა ზედ. ესენიც ალაზნის-პირს უნდა შეყრილიყვნენ, საბარათაშვილოს ჯარი რევაზს ორბელიან ახლდა და ამას ხელმწიფის ბძანებით ორასი ნოქარი, კიდევ სხვა ქვეყნის კაცი ებარა, ზემო-ქართლის ჯარის გამგედ ამილახორი ამირინდო მივიდა ხანი, ჩამოხდა იორ-ზე და კიდევ სარდლის ამბავს მოელოდა: იყვნენ ხანი და აბდულა-ბეგ ძე მეფის იესესი დღე და ღამ ლხინსა და განცხრომაშია:

ამა ამბავთა შინა, თვესა აპრილსა თერთმეტსა, დღესა ბზობისასა, ქალაქიდა-მ ღამე გაიპარა გივი ამილახორი, რომელი იჯდა ვექილად, წავიდა თავისის ცოლ-შვილით და თან გაიტანა პაატა აბაშიძის ცოლი და სარიდან ერისთვის-შვილის ცოლი. პაატა აბაშიძე და ზოგი ვინმე თავადნი ზემო-ქართლისანი: ამავ ბზობის ღამეს გამოიპარნენ იორის პირიდა-მ, რომელნი ახლდენ ჯარად ხანსა ქართლისასა და მივიდნენ ამილახორ-თან: რა მივიდა მცხეთას ამილახორი ჩამოეგება არაგვის ერისთავი ბეჟან ჯარით, ხიდი მცხეთისა ჩავარდნილ-იყო და ნავ-ტიკები მზათ დაახვედრა: გავიდნენ უვნებელად და მივიდნენ დუშეთს, შემოიყარა ქსნისა და არაგვის-ხევის კაცნი, მისცა მასაცემელი და გამოართვა ფიცი და იერთგულა, ყოველნი თავადნი ზემო-ქართლისანი გაიერთა: ესმა ამბავი ესე იმამყული-ხან, დაჭმუნდა ძლიერად, გამოგზავნა კაცი ქალაქს და ვინცა ვინ ზემო ქართლის თავადნი იყვნეს დაიჭირეს და მაღალ ციხეში დააპატიმრეს. აგრეთვე ჯალაბნი დარბაისელთანი ერთს სახლში დააყენეს ერთად, კარს-მცველი

მოუყვნეს, თითონ ხანი და აბდულა-ბეგ წავიდნენ ჩაფრად ფათალი-ხან-თან: რა მივიდნენ აცნობეს ესე ყოველი, მანცა ხელმწიფეს მოახსენა, ჯარელნიც შემოირიგებინეს და ამათაც დასტური მოსცა, მოვიდა ხანი, აყარა ჯარი იროდა-მ და მოვიდა ქალაქსა, მაშინვე აუშვა პყრობილნი თავადნი, გაგზავნა კაცნი ამილახორ-თან და ჰკითხა მიზეზი წასვლისა: ეს პასუხი მოეცა ამილახორს: „ქვეყანა ოხერი შეიქნა და არა გამოდიოდის რათ, ვეღარ შევძელ სამსახური ხელმწიფისა და წაველო,“ ზემო-ქართლისა თავადნიც ამაზე ემოწმებოდენ: ამილახორის შვილი რევაზ, რომელი იყო ქეშიქჩიბაში გაგზავნეს გორს, მცველად. რა მივიდა გორს წავიდა მაშინვე და მივიდა ამილახორ თან:

ამა ხანთა შინა გამოეგზავნა ხელმწიფეს ბარდის ხანი და ეკითხა მაზეზი ამილახორის წასვლისა: მოვიდა და დაელაპარაკა და მისცა ფიცი. „თუ ჩამოხვიდე არა-ფერი ხელმწიფისა-გან არა დაგიზიანდესრა. მაგრამ არა ინება და ვერას ღონის-ძიებით ვერ დაიმორჩილეს ამილახორი: მოახსენეს ხელმწიფეს შანშას მოუსვლელობა, ებოძა რაყამი კიდევ ამილახორისა-თვის წყალობისა: „თუ ჩამოხვიდე, ყოველი შენი ცოდვა მოგვიტევებიაო:“ მოუკიდა ეს რაყამიც. მაგრამ არა რად ინება და შემოუთვალა უარი:

ამა ამბავთა შინა დაწერეს ქართველთ გაომიხრი *) ხელმწიფეს-თან და მოახსენეს ქვეყნის სიღარიბე და მუმეიზის-გან უსამართლოდ დაწერა და ქვეყანისა-გან შეუძლებელობა: რომ ისმინა ხელმწიფე მ ქართველთ შეწუხება. მაშინვე დაიბარა აბდულა-ბეგ და ქაიხოსრო სარდალი და ქვეყნის უფროსნი კაცნი: „თვით ჩამოვიდნენ ჩვენს დიდებულის კარ-ზე და მოგვახსენონ, რაც მოსახსენებელი ჰქონდეს თავისის პირით, აღვასრულო საწადელი მათიო:“ მაშინვე წაბძანდა აბდულა-ბეგ ბატონის-შვილი, გამოღმა-მხრის თავადნი ვინცა-ვინ დარჩომილ-იყო, თან იახლო აგრევე სარდალი მდივან-ბეგი ქაიხოსრო ორბელიანი და თან იახლო სომხით საბარათასშვილო უფროსის კაცით:

ამისა შემდგომად გამოეგზავნა ხელმწიფეს ერთი დიდებული

*) გომაჯარი უნდა. დ. ჩუბინაშვილი.

კაცი და ეთხოვნა ქართლისა და კახეთისა-თვის ორისა*) ყული ოცის წლისა და ოცდა-ხუთის წლისა: ამას წინათაც ქალი ეთხოვნა თორმეტი და ბძანება იყო, ქალს ქალური საქციელი უნდა ესწავლა, აქაც ვაჟს კაცური საქციელი ესწავლა და ეგრე მირთმეოდა ხელმწიფეს: მსწრაფლ აღასრულეს ბძანება, დააგროვეს ქალი და ვაჟი, ვისა ჰყვანდა საკადრი ხელმწიფისა და დაადგინეს ქალაქსა შინა ჰსწავლად საქციელთა ქართულთა: ბატონი-შვილი ანუკა დედოფალს ახლდა კახეთს, ვითაცა და იყო, ქალაქიდა-მ თან-წაიყვანა. ძე აბაშიძისა ვახუშტისა რომ გაიპარა, ბატონი-შვილი ისევ კახეთსა ბძანდებოდა: ვეღარ უგულებელს-ჰყო ვახუშტი აბაშიძე-მ მეუღლე თვისი ანუკა ბატონის-შვილი და ჩამოვიდა ქალაქსა თბილისისასა, იამა დიდად იმამყული-ხანს, ებოძა ხალათი, დააყენა პატივით. ოდეს განვიდნენ ქართველნი ქალაქით გატეხილ-ხიდ-ზე, შემოეყარათ ჩაფარი: ეთხოვნა ხელმწიფეს ქართლისა-თვის თავისის ყალ-ბეგით ექვსი ათასი ხარი, განჯიდა-მ პური უნდა აეკიდათ და დაღისტანში მიეტანათ: ესენი რომ ვეღარ დაბრუნდნენ და ბძანება მოვიდა, ქალაქში მყოფთა ვექილ-ვეზირთა მსწრაფლ დააგროვეს და გაისტუმრეს. მაგრამ აღარ დარჩა ქართლში ხარი, ამით რომ იქავ დაღისტანს ყოფნა (ში), ეთხოვნა სამი ათასი ურემი შებმული. გასტუმრეს, აუდგეს პური ორმოლი ხარვარი, რომელ ხარვალი არს ასი ლიტრა, შამახიდან მიიტანეს დაღისტანში. ამისა შემდგომად ეთხოვნა ხარი ორი ათასი, აკიდეს პური ბარდიდამო და მიიტანეს დაღისტანში:

მოვიდა ბძანება ხელმწიფისა, ებძანა ქართლის ხანისათვის ამოღახვარ ზე გალაშქრება: აღასრულა ბძანება და გავიდა ქალაქით, რა მიახლა მცხეთას, ეს ურმები რომ გავიდა ერთს ღამეს მარნეულს ისადგურეს, ქვეიდამაც მოვიდა ქარვანი ქაშანისა ტვირთული რა რითა, ეს ქარვანიც ამ ურმებ-თან დადგა, დაესხნენ მასვე ღამესა ჭარელნი და მოწყვიტეს კაცნი და იავარ-ჰყვეს საქონელი ურიცხვი: აცნობეს მაშინვე ხანსა, მაშინვე გამოუსივა ჯარი: მაგრამ ვერსად მოეწივნეს და წაიღეს ლეკთ-ნაშოვარი ურიცხვი უვნებლად: ამილა-

*) ორასი უნდა დ. ჩუბინაშვილი.

ხვარის გაქცევა-ზე ხელმწიფეს ქართლში ვექილად სეფი-ხანის დისწული გამოეგზავნა: ეს ვექილი აბაშიძე-მ (წაიყვანა), მივიდა წინწყაროს ჯარით, რაც საბარათასშვილოს ხარი და ურემი იყო შეყარა, იქ მოუვა მცირეთა გზათა და გაისტუმრა მშვიდობით:

რა მიეახლა ხანი გორს დაუწყო რბევა ქართლსა და წვა მოხსავალისა გორს. ხანის მისლვამდის წასულ-იყო ამილახვარი და გაემაგრებინა ციხენი ზემო-ქართლისანი, სურამის ციხეში თვისნი მისანდო კაცნი უდგნეს და ეჭირა ძალით ხეობაში პეტრეს ციხე და შეეყენებინა კაცნი თვისნი, გარდამოეტანა ახალ-ციხიდამ ტყვია-წამალი, ვითაც ახალ ციხის ფაშას მრავალ-ჯერ მოეცა ჯაბახანა შანშეს ერისთვისა და ამ-გვარად უკუ-მდგართა ქართველთა-თვის, ახლაც მგზავსად ღლისა მის, მუდამ აძლევდა ჯაბახანასა და ჰპირდებოდა მოხმარებასა ამილახვარსა. გამოიარა ამილახვარმა ქრცხინვალ-ზე და იმ ძირობა-ზე და განაძლიერნა მომდგომი თვისი და მოვიდა, დადგა სხვილოს.

ამა ამბავთა შინა, მოვიდა ერევნის ჯარი და განჯისა შემოყყარნენ იმამყული-ხანს, ყოველ დღე წავიდის ამათი მარბიელი და მოარბივის მთას აქეთი, დაწვის მოსავალი ანუ შენობა და მოვიდის უვნებელად: დაუწყო ლაპარაკი ხანმა ქართლისმა თავადთა უკუმდგართა, დაჰპირდა წყალობასა უშურველსა, მისცა ფიცი უშიშობისა თვის, მოვიდნენ ზოგნი ვინმე თავადთაგანი, დამოსა ხალათით და არა აკნო რა:

გაისტუმრა ხანმა ავალის-შვილი ზაალ, ძე როსტომისა პეტრეს ციხის ასადებლად, აღუთქვა მისაცემელი, მივიდა, შეაპარნა კაცნი, აიღო ციხე და გამოასხა კაცნი ამილახვარისანი, შეიყვანა კაცნი თვისნი, უბოძა ხალათი ხანმა და უიმედა წყალობა ფრიად:

გამოეგზავნა დიდს ზაალს ავალის შვილს შვილი მძევლად, დაედვა სამსახური. გაუგზავნა ხანმა წიგნი წყალობისა და ვინა მოვიდის ებოძის ხალათი და აღრაცხის ერთ-გულთა-თანა:

დაუწყო ლაპარაკი ვახუშტი აბაშიძეს. „თუცა არ მოიყვანე შენი შვილებით. არა ხარ ერთ-გული ხელმწიფისათ:“ იდვა ყოველი სამსახური ხელმწიფისა, ვახუშტი-მ დააჯერა ფიცით და განუტევეს მშვიდობით:

აიყარა ხანი ჯართა მძიმითა და ჩამოხდა ჭალას. გამოვიდა ამილახვარი გივი სხვილოსა ციხით, დასცა კარავი გარეთ, გავიდის გარეთ ამათი მებრძოლე და გამოვიდის იმათი, იყვის ომი ფიცხელი, დაიხოცის ორგნითვე ურიცხვი, იყო მცირედი ხანი რაჭე და აიყარა იქიდამაც, ჩამოვიდა მუხრანშა. იქიდამ არაგვის ერისთვის მამულში შესლვა დააპირეს: შეუტყვეს ერისთვიანთა, გამოუძღვა ოტია ერისთვის-და რაც შესავალი გზები იყო სულ შეუკრეს: რა მივიდნენ საბრძოლ-შვილისა ადგილსა დაუშინეს არაგვის ერისთავის კაცთა და მრავალი ყი-ზილბაში მოკლეს და ძალიან გამოდირაკეს: მერმე უბძანა რევაზ ორ-ბელიანსა, მიიმძღვარეს საბარათასშვილოს ჯარით, ვითა ხვდებოდა სიკეთესა მათსა, ეგრე მხნედ იყვნეს. გაიქცივეს ოტია და დაავლე-ბინეს გზანი საჭიროთნი და შევიდნენ უვნებელად: მივიდა ხანი და ჩა-მოხდა საზალეთს, შეკრეს მაგარი სანგარი და დაადგნენ მაშიგან, გა-მოვიდის მებრძოლი მათი, გავიდის ამათი, იყვის ომი. დაჰყო ამა ჯარმა თხუთმეტი დღე და აიყარა დღესა მეთხუთმეტესა და მოვიდა ისევ გორს:

დაიბარა ხანმა ვექილ-ვეზირი და მუსტაფი: რა მივიდნენ გორს დაუწყეს ზემო-ქართლის რიგება და მალუჯათისაც თხოვნა დაუპირეს: რა შეიტყვეს, ვინც ახალი მოლგომილი საპატიოს კაცის შვილი იყო სულ გაიპარნენ და წავიდნენ: ეს იწყინა ხანმა, შეჯდა ხანი, მივიდა, საქართლის ციხესა (ციხის) აქეთ სულ მოაოხრეს, დაატყვევეს ურიც-ხვი და ჩამოვიდნენ გორს: წავიდა მეორედ, წაახდინეს სურამის გა-რეშემო და ჩამოვიდნენ უვნებლად: აიყარა გორიდამ, ჩამოვიდა, დადგა გომს, გავიდა მცირეს ჯარით, აიღო კასპის-ციხე, ჯარი გომ დააგდო, ხანი ჩამოვიდა ქალაქს:

ამა ხანთა შინა შეიქნა ძვრა საშინელი, რომ ორმოცი დღე და ღამე ქვეყანა ირყეოდა. დიდი საშინელება შეიქნა ქვეყანა-რყევისა-გან, არღარა დადგა კახეთს, ალავერდის საყდარი დაიქცა, ლალის-ყურის და ახმეტის ციხეები ორივ დაიქცა, იალბუზის მთები ბევრს ალაგს გარდმოიქცა და მრავალი სული, მსახლობელი კაცი ქვეშ მოიტანა, ქართლშიაც მრავალი შენობა დაიქცა: თითონ მეფე თეიმურაზ და დედოფალი თამარ, ვითაც ღვთის-საყვარელნი იყვნენ და ტრფიალ

ზენათა სურვილისა, აგრე გულ მხურვალე ქვეითნი მოიარნეს გულ-მდუღარედ, თვალ-ცრემლოვან და მოილოცნეს წმიდათა ადგილნი და ევედრებოდენ ღმერთსა მეუდროებასა ქვეყანისასა: აგრეთვე ქართლში იყო ყოველ-გან ტირილი და ვედრება ღუთისა წინაშე: ქორონიკონი იჯდა უღ, თვე იყო აგვისტო:

რა ქართველნი ჩავიდნენ და შეეყარნენ ვარსკვლავთა უმრავლეს ჯარსა, მიიყვანეს ქართველნი ერთ-პირ და შეიქზაანში ჩამოახდინეს: პირველსავე მისვლა-ზე ელისბარ ორბელიანი დაიჭირეს, რომელი იყო ეშიკაღაბაში ქართლისა. ამის-თვის რომ ამათი და ამილახვარს გივს ცოლად ესვა და ამ ელიზბარის უმრწემესი ძმა ვახტანგ და ორბიძას-შვილი გიორგი და სულხან ამილახვრის წასლვას უკან ესენიც თავისის ადგილიდამ აიყარნენ და წავიდნენ. არა ხელმწიფის ორგულობითა, სიღარიბემ და ავმა დრომ შეაწუხათ და იმერეთს კარგი მოყვრები ჰყვანდათ, მივიდნენ, შეეხიზნენ, რაჭის ერისთავმა გრიგოლ შეიწყნარა ფრიად და მისცა სამყოფი: ამათს წასვლაში სამი ურუმი მიმავალი ვისმე გზა-ზე მოეკლა, ამათ შებრალდათ. ურუმების მომკითხავი კაცნი რომ მოვიდნენ, მტერმა შეასმინა, იმათ დაადვა ორბელიანთ სახლს: მაშინ მტერი ბევრი ჰყვანდათ, ამით რომე დიდებული, შეუძრველი სახლი ჰქონდათ და მერე არ-ოდეს არას ხელმწიფის ორგულობა და ღალატი არ შესჩნეოდათ. ეს ეჯავრებოდათ და ყოველ-გზის ცდილობდნენ მათს დამცრობასა: დააჯერეს ურუმნი და წასულ-იყვნეს, ხელმწიფისა-თვის მოეხსენებინათ და ამილახვარის და ამათი მოყვრობაც გაეშინჯვებინათ: ხელმწიფე ამილახვარზედაც გაწყრალი იყო და ელისბარს თავი აღარ ამართლებინა და მოჰკლა მოშთობით: სა-ღალს ქაიხოსროს უბძანა. „რახან შენს ქვეყანაში ეს საქმე მამხდარათ, სისხლი ურუმებისა და საქონელი შენ მიეცო:“ სხვა მრავალი აყვედრა ქართველთ ამილახვარის წასვლისა-თვის და ზემო-ქართლის უკუდგომისა-თვის მუქარა მოითხოვა: „ქართლში მიწასაც აღარ გაუშვებო:“ გამობრუნდნენ ქართველნი დიდათ შეჭირვებულნი: მოუბრუნა კიდევ ღმერთ-მან გუნება ხელმწიფეს და დაუძახა ქართველთ, მიატანინა მემეიზის დავთარი და თავის თან წააკითხა. ბძანა: „ხუცებისჭდა საყდრების ხარჯი მიპატივებიათ:“ ზოგი ღვო-

ნისა ხარჯიც მოუჭრა, რომ ქვეყანასა სამი ათასი თუმანი მოაკლო, ქართველის კაცის მალი გაუშვა და სომეხს, ვითა წესია ისევ დაადვა. მორჩნენ ქართველნი შიშსა და გამობრუნდნენ მხიარულად:

კახი ბატონი თეიმურაზ ამათს უწინ ჩამობძანებულ-იყო, დახდომოდა მხიარულის პირით და რაც მოეხსენებინა ხელმწიფისა-თვის, ყველა კარგად შეესმინა, კახეთიდამ რაც სახელმწიფო ხარჯი ეთხოვნა, ის თავის ნოქარში გაებარებინა და სხვა არარა ეთხოვნა რა: ებძანა. „ერთი ჩვენი მუსტაფი შენ-თან იყოსო, როგორც გინდა შენ იმსახურეო, სხვა შენის ქვეყნისა არა მინდა-რაო, მედამ ჩემის ზღვისაგან უუხვესის წყალობის მოიმედე იყავო:“ მობძანებულ-იყო კახი ბატონი ამ წყალობით კახეთს: გამოისტუმრა ქართველნი ხელმწიფე მ და უბძანა: „თეიმურაზ-ხანს იახელითო და ამილახორი შემარიგეთო:“ ერთი რაყამი მეფეს თეიმურაზს უბოძა. „შენ თავდებად დაუდეგ ამილახორსაო, რომ ჩემ-გან არა დაუშავდეს რაო:“ მოვიდნენ ქართველნი და მაშინვე კახეთს გაგზავნეს ბატონი-შვილი უსეინბეგ და თარხანი ლუარსაბ და აცნობეს მეფეს თაიმურაზს ბძანება ხელმწიფისა: მაშინვე წამობძანდა მეფე და მობძანდა აჯ-ყალას, ხანი ქართლისა წავიდა გორს, ბატონი მცხეთას მიბძანდა, ბატონი-შვილი აბდულა-ბეგ და ქაიხოსრო სარდალი შეიყარნენ იქა და იქიდამ დაუწყვეს ლაპარაკი ამილახორს: მას ხანში ამილახორს შვიდი-ათასი ლეკი მოსდოდა და თავის-თან უდგა. ულუფას აძლევდა, შემოეთვალა ამილახორს: „ამდენი ლეკი შენი (შინ) მიდგასო, ეს გამაცალეთ და მე ჩამოვალო:“ წავიდა ამ ლეკის ერთი ბელადი თავის ჯარითა, გარდიარეს თრიალეთი, დაესხნენ თავ-ფარავანს და მთლივ საქონლით და ტყვით სულ აიკლეს და ნაშოვარი წამოიღეს ურიცხვი, მოვიდნენ უვნებელად, შეეყარნენ ჯარსა თვისსა:

ამა ჟამთა შინა მოუვიდა ამბავი მეფეს ალექსანდრეს, თავისის დედის კოჭი-ბროლასა-თვის ლალატი შეემცნივა და მოჰკლა მახვილით:

ეს ამბავი მოვიდა ქვეიდამ, შანშე ერისთავს და თავის ძმას ყულარაღას ისეს ხელმწიფე-მ ორთავ თვალები დასთხარა, რომელნი იყვნეს ხორასანს თახსირად: გაგზავნეს კახმა ბატონმა თვისი ეშიკ-

ალასბაში სულხან და თარხანი დუარსაბ, დაემოციქულა ამილახორს, პირი მისცა: „არაიქერი შენ ხელმწიფისა-გან არა დაგიზიანდეს-რა:" მიკიდნენ, ყოველი ბძანება მიუტანეს. მაგრამ ვერ დაიმორჩილეს და მოახსენა მიზეზი ბევრ-რიგი ჩამოუსვლელობისა:

ამა ამბავთა შინა ადრიბეჟანის სარდალი ფათალი-ხან, ცოლის ძმა ფაენისა, თოფყარადაჯს მოსულ-იყო და ჩაფარი გამოეგზავნა მეფის თეიმურაზისა-თვის და დაებარებინა: აიყარა მაშინვე მცხეთიდამ და წაბძანდა, შეეყარა ფათალი-ხანს ყარადაჯში, იქავ მოუვიდა ფათალი-ხანს ჩაფარი ხელმწიფისა: „შვიდი ათასი ლეკი ჩამოვიდა ქართლზედაო, მიდი ახლავ თანბა უყავო: „მოვიდა ეს ლეკის ჯარი და შეეყარნენ ამილახორს: ამ ლეკების თავი ერთი გალეგა იყო, რომელი სამი წელიწადი ხელმწიფეს თავრიზს ხარაში *) ჰყვანდა და იქიდამ გამოიპარა, ერთი თავი მალაჩი და სხვა წვრილი ბელადები ბევრნი: აიყარა ფათალიხანც და მოვიდა ქალაქსა თბილისისასა, თანახლდა აჯიხან, რომელი იყო სტამბოლს ხონთქარ-თან ელჩად, დიდისა დიდებითა, ჯარი მაშინვე გაგზავნა გორს და თითონ დაჯდა მეჯლიშად, დიად ღვინის-მსმელი კაცი იყო და მოთამაშე და მომღერალ-მკვრელნი თან ბევრნი ახლდეს: გაღმა მტკვრის პირი რიყე სულ ჩირახდნათ გააკეთებინა და სამი დღე და ღამე ეგრე ლხინი ნახა: რა ეს ჯარი მივიდა გორს, ამილახორი-შვილი რევაზ და გალეგა და ორი სხვა ბელადი ლეკისა კაის ჯარით ფავლენის შვილს აორამს მისდგომოდა ერეთის ციხე-ზე, დიად შეეწუხებინათ: ამ ჯარის მისვლა რომ შეეტყოთ. ციხის კაცთ ძალი მომატებოდათ და მოშველებასაც ელოდენ და ლეკთ კი არ ეცოდენ ყიზილბაშის მისვლა: ერთს ღამეს უყვეს იერიში ლეკთა, გამოუხდენ ციხით და გულ-სრულად შემოებნენ. პირველსავე მისვლაზე სამივ ლეკის ბელადი დასცეს და გალეგა დიდად დააწყლულეს. მაშინვე გამობრუნდენ და მოვიდნენ ისევ ჭალას: მოკვდა გალეგა და დამარხეს იქავ:

მოვიდა ჯარი ლეკისა ურიცხვი და ჩამოდგა ორბელიანთ მამულში, აათხრეს, დაწვეს, არსად გაუშვეს შენობა, თვინიერ ციხეებისა:

*) არამში უნდა დ. ჩუბინაშვილი.

გავიდა ქალაქიდამ ფათალი-ხან სარდალი ადრიბეჟანისა გივს ამილახორ-ზე, მივიდა, ჩამოხდა მეტეხს. იქიდამ დაუწყო ლაპარაკი და მოციქულობა გივს: „ნუ გეფიქრება ხელმწიფისაო, რაც შენი საწადელი არის, მე აგითავებო: „სამი დღე ამილახორს მჷლათა ქიხოვნა. ამ სამს დღეში ეს თადარიგი დაიჭირა, რაც ლეკთ ნაშოვარი ეშოვნათ ამათ ერთი კაი ჯარი გაატანეს ლეკისა და გაისტუმრეს დაღისტანში. სხვა ლეკის ჯარი ისევ ამილახორ-თან დადგა: შემოეთვალა ამილახორს. „ლეკთ ამდენი ნაშოვარი მიაქვთო, მაგათ დახვდით, ნაშოვარიც მრავალი დაგრჩებათო და მეც თქვენს სამსახურში მოვალო:“ იამა ფათალიხანს, ამილახორის მოსვლაც დაიჯერა და ლეკ-ზე გამარჯვების იმედიცა ჰქონდა: აიყარა მაშინვე მეტეხიდა-მ და გაუდგა ლეკთა, მიეწივა კახეთისა, კახნიც შემოეყარნენ, ერთს მთა-ზე მიეწივნენ, პირველ მისვლა-ზე გაემარჯვათ ყიზილბაშთ და რაც მიქონდა სულ დააყრევინეს და ლეკნიც ბევრი დახოცეს. მაგრამ უკან თურმე, ლეკთ სხვა ჯარი ჰყვანდათ დამალული, წამოემალნენ, გამოერივნენ შიგა, გამოაქციეს ყისილბაშნი, ნაშოვარიც ისევ გააყრევინეს და თათარნიც ბევრი ამოწყვიტეს: ბორჩალოს ხანი იმ დღეს მოკლეს და კახი თადია სუფრაჯი ჩოლაყა-შვილი მოკლეს. სარდალი ფათალი-ხან დალის-ყურს იყო ჩამომხდარი, აიყარა იქიდამ, ჩამოვიდნენ თელავს სახლსა მეფისასა, დახვდა ბატონი გამოჩენებით და მიართვა მისართმევი, იქიდამ ჩამოვიდა ყეშყალას: ამა ამბავში ქარიმ ხან, რომელი იყო ნათესავი ხელმწიფისა ქართლში გამოეგზავნა დიდის ჯარით ხელმწიფეს. რასაც დღეს შემოვიდა, მეორეს დღეს გავიდა, მივიდა, დადგა მეტეხს, იმამყული-ხან კახეთს იყო და იმას ელოდა: ფათალი-ხან ხელმწიფეს დაებარებინა და წავიდა. იმამყული-ხანი ქართლისა მოვიდა, შემოეყარა ქერიმ-ხანს, ორივ წავიდნენ ამილახორ-ზე: შეუსდგომოდა არაგვის ერისთავს თავისი კაცი. ამინა კობია-შვილს ბეჟან ერისთვის დაჭერა მოენდომებინასა, ვითაც მრავალ-ჯერ მოეკლათ ერისთავი არაგვისა: შეუტყო ამილახორმა-და იმ საქმეში რეულნი კაცნი სულ-ერთად მოტყუებით შეყარა, დაიჭირა და პატიმარჰყო ყოველნი. გაგზავნა ამინა სალთ-ხუცესი ერისთვისა, დაჰშას ციხიდამ გარდმოაგდებინა: მივიდა ანანურს, იავარ-ჰყვნა ორგულნი და

უწყალობნა ერთ-გულთა; მით რომ ბეჟან ერისთავი სიძე იყო ამილახორისა და მერე თუ არაგვის კაცნი უკუსდგომოდენ, ვეღარც ქსნის კაცსა დაიმორჩილებდა:

შეიტყო ჯარის მისვლა ამილახორმა, დაცალა ციხეები და დააყენა სალთი მეთოფე, თითონ თავისის ჯარით სხვილოს ზეით მთაში დადგა: გავიდნენ ყიზილბაშნი და შეიქმნა ომი, გაემარჯვა ამილახორს. ჩამოვიდნენ ყიზილბაშნი, შემოადგნენ სამთავის და აიღის, ჭალის-ციხე დაუცალეს გაპარვით. მერე მივიდნენ და შემოადგნენ სხვილოს ციხესა, მოუტანეს საფრები, ქვეით გალავანი თვითან დაუცალეს, დარჩათ ყიზილბაშთა, იყო ბრძოლა ყოველ-დღე შიგნით მეციხოვნეთა-გან და აქეთ ყიზილბაშთ-აგან: ამა ამბავთა შინა მოვიდა ბძანება ხელმწიფისა, დაებარებინა იმამყულიხან, გამოერთმევინა ქართლის ხანობა და მიეცა ყოჯა ხანის-თვის, რომელი იყო ეშიკაღასბაში ხელმწიფისა და გვარად ქურდი: რას დღეს მოვიდა ამისა ჩაფარი, მაშინვე შემოეცალნენ ციხეს, აიყარნენ, იმამყული-ხან ჩამოვიდა ქალაქსა და ქერიმ-ხან მივიდა გორს: რა ჰსცნა ამილახორმა გამოცვლა იმამყული-ხანისა, მაშინვე გამოუგზავნა აზნაურიშვილები ქერიმხანს და დაპირდა შერიგებასა. იამა დიდათ და მისცა ხალათები, მისწერა წიგნი ამილახორს: „თუ ჩამოხვიდე ყოველი შენი საქმე მე თავს მიდვია:“

მოვიდა ამბავი, ყაენს შანშას თავისის უფროსის შვილისა-თვის თვალები დაეთხარა, რომელსა ერქვა რიხი ყული-ხან და ამისავე ბიძისა-თვისაც, რომელი იყო უფროსი ძმა ფათალი-ხანისა, ლუთვალი ხან.

გამოეგზავნა ხელმწიფეს ერთი მახლობელი ყული ფრიდონ-ბეგ, დაეპატიჟა დედოფალი კახეთისა თამარ და მეუღლე აბდულა-ბეგისა, ბატონი შვილისა, რომელი იყო ასული კახის ბატონისა, ბეგუმ, და რაც ქართლში სახელმწიფო ტყვე იყო დაგროვებული ისიც დაებარებინა:

ამავ ფრიდონ ბეგისა-თვის ებძანა ხელმწიფეს: „იმამყული ხანისა-თვის ხანობა გამოგვირთმევით და საქონელი სულ საჩვენო დაუწერეთ და თითონ ჩვენ-თან გამოგზავნეთ:“ გაათავეს ბძანება ხელ-

მწიფისა, დაუწერეს საქონელი და თითონ გაისტუმრეს ხელმწიფეს-თან: მოვიდა ხანად ქართლშა ხოჯახან, სიტკბოებითა და სამართლის ჩემულობითა: რა მიუვიდა ამბავი ამილახვარს, მაშინვე გამოუგზავნა თავისი მისანდო კაცნი და ფეშქაში ხოჯა ხანის-თვის, დაჰპირებოდა სამსახურსა ხელმწიფისასა: მისცა ხანმა ხალათები მოსულს კაცთა და გაგზავნა კათალიკოზი ნიკოლაოზ, შეუთვალა ესეცა: „თუ წამოხვალე, არა-ფერი შენი საზიანო არა გვინდოდეს-რაო:“

კახეთში მოსულ-იყო ოთხი-ათასი ავღანი დასაზამთრებლად. ჩამობძანდნენ მეფე და დედოფალი კახეთისა ქალაქს და ქალაქიდამ წაბძანდა მეფე და დედოფალი თამარ და ბატონი-შვილი ბეგუმ ხელმწიფეს-თან, იანვარს ე: რაც ქალაქში სახელმწიფოდ ყული იყო დაგროვებული, ან ქალი ესეც გაისტუმრეს: ხოჯა-ხანის მოსვლა-ზე ჯარჩიბაში სულეიმან ქალაქიდამ გაიპარა ცოლ-შვილით და ატენის ციხეში მივიდა. აცნობა ამილახვარს, განაძლიერე, ცოტა ლეკიც იშოვა და მანც დაუწყო რბევა ქართლსა. იტყოდენ, ურიის-შვილი ყოფილაო: ამილახვარს შემოუთვალა: „ბატონის-შვილმა აბდულა-ბეგ და ვექილ-ვეზირმა მნახონო და ჩემს სიტყვას სწორეს იმათ ვეტყვიო:“ რა ეს ამბავი ჩამოიტანა კათალიკოზმა ნიკოლაოზ, მაშინვე წაბძანდა აბდულა-ბეგ და ვექილ ვეზირი, ნახეს ამილახვარი, აცნობეს ერთმანერთს თავისი ამბავი, ბოლოს ეს პირობა მოსცა ხელმწიფეს: „ეს მამიხსენითო, ჩემის შეძლებით მომსახუროსო და სანამდის ხელმწიფის ამბავი მოვიდოდეს, მძევლებს მოგცემო:“ წამოვიდნენ, ეს ამბავი ხოჯა-ხანს მოუტანეს და ამილახვარმა მაშინვე დააგროვა საამილახვაროსი, ქსნისა და არაგვის აზნაურ-შვილები და გამოეგზავნა ხან-თან მძევლად: აიყარა ხანი და მივიდა, დადგა გომს, გაგზავნა ჩაფარი და მოახსენა ხელმწიფეს: „მძევლების მოცემა ამილახვრებისა-გან:“ წამოვიდა ჯარჩი-ბაში სულეიმანა, რომელი იყო ატენის-ციხეში უგუმდგარი, შემოეხვეწა ხანს, მოსთხოვა შეცოდების შენდობა, აპატივა ხანმაც დანაშაული და არა აწყინა-რა:

რა ჩამობძანდა კახი ბატონი და დედოფალი თამარ ხელმწიფეს-თან მიიმჩნივა ფრიად, დასდვა პატივი უზომო, უბოძა ხალათი მძიმე და ინამი ფრიადი: რამდენ-ჯერ ჩაბძანდის ბატონი უზომო პატი-

გი მისცეს, რომ ყოველს ერანის ხანებს უკვირდისთ: მაშინ ხელმწიფე გამოსულ-იყო დაღისტნიდამ, დაემთხვებინა დაღისტნისა უფროსი ბერძი, მცირედიღა დარჩომოდა. მოვიდა მუღან-ჩოლში თვესა მარტსა: რაც ხელმწიფეს დაღისტანში დაეყო გამოსულ-იყო ერთი წელიწადი და შვიდი თვე, თვის-შვილის რიზა-ყულის შვილი შარუხ-ბეგ, რომელი ჰყვანდა ყაენის ქალ-თან, ის ერანის ხელმწიფედ დასვა და იმის მაგიერ შეუთვალა ხონთქარს: „მზათ-იყავ, შენ-ზე მოვალო:“ ხონთქარსაც სარასკარი გამოეყენებინა და ყაენიც გაემართა, წავიდა ხონთქარის ქვეყანა-ზედ:

ამილახვარის მზევლების მოცემის ამბავი რომ ჩაუვიდა იწყინა ხელმწიფემ და მოსწერა რაყამი: „ამდენი ქვეყანა ჩემს საბძანებელში არისო, ვის გამოვართვი მზევალი, რომ აგ მზევლით ვიმსახურო. თუ ჩემის ბძანების მორჩილი არისო, ჩამოვიდეს და ბძანებისაებრ ჩემისა შემსახუროსო და თუ არა ქნას, ყოვლის წახდენით წაახდინეთო:“

მოვიდა ბძანება ესე. მაშინვე გაუგზავნეს ამილახვარს თავისი მზევლები და შეჯდა ხანი ქართლისა, ხანი ერევნისა და ხანი დონბოლის დიდის ჯარით და წავიდნენ, აბელადეს ფალავანდის შვილი იორამ, დაუსხნენ სამაჩაბლოსა, მრავალი სული დაატყვევეს, აოხრეს ის ქვეყანა, იმათაც ომი აკიდეს, ყიზილბაშნი ბევრი დახოცეს. ჩამოიტანეს ნაშოვარი, შესხეს ჯარი მთლივ და ათარეშეს ზემო-ქართლის ქვეყანა, საფალავანდისშვილო და ის ძირობა სულ გაათხრეს: მიუხდნენ სურამის ციხეს, გარეთი სულ წაახდინეს, ჩამოვიდა ეს ჯარი დიდის ნაშოვრით და დადგა გომს:

მოვიდა ჩაფარი, დაებარებინა ბატონი-შვილი აბდულა-ბეგ: რა ჩაბძანდა, ჰკითხა ამბავი ქართლისა და მოახსენა ყოველივე: ამისა შემდგომად გამოვიდა ჩაფარი, დაებარებინა ვექილ-ვეზირი მუსტაფი და ქალაქის ვეზირი ალა, ჩავიდნენ ესენიც და მათგანც იუწყო ამბავი ქართლისა:

მოვიდა ბძანება და გამოერთმევინა ქართლის ხანობა ხოჯა-ხანისა-თვის და კარ-ზე დაებარებინა: ქერიმხან, რომელი იყო კაცი დიდებული, მსგავსად ხელმწიფისად მქცეველი, რაც ჯარი ახლდა ჯაჭვ-

პოლიტიკითა, მოწყლილნი ცხენით კაცამდის და მუდამ გამზადებულნი საომრად, და ხანი ერევნისა და დონბალისა ესენიც დაებარებინა. ასეთი ხმალი გაიჩინეს ქართველთა მას ჟამში, რომ რაც კაი ჯარი ჰყვანდა ხელმწიფეს აქ ქართლში გამოგზავნილის, ეს ოთხივ ხანები თავისის ჯარებით წავიდნენ და შეეყარნენ ხელმწიფესა:

მიეცა ქართლი ალდა (ალისან?) ხანისა-თვის, რომელი იყო გვარად ხვარასნელი, რომელსა ერთი ზამთარი ქალაქში დაეყო. ჯარად მოეცა, რომელი იდგა კახეთს ჯარი ავღანისა და ყაზახ-ბორჩალუ და ქართლის ჯარი: მოვიდა ალი-ხან ქართლში ხანად და ბატონის შვილის აბდულ ბეგისა-თვის დაედვა საქმე ქართლისა: „ამის შეუკითხავ არა იქნას რაო:“ გამოესტუმრებინა ბატონის-შვილი ბეგუმ და ებოძა ურიცხვი: მობძანდა კახი ბატონი, ებოძა საკადროდ თავისა ხალათი და თეთრი ინამად, აგრეთვე დედოფლისა-თვის ხალათი მძიმე, ინამი და ექვსასი თუმანი ჯამაგირი ამსადად და ელი კახეთისა, რაც ძველთა განა ჰქონდათ კახთა მეპატრონესა. აგრეთვე მოეცა ლარი ანუ მოსართმევი, ხელმწიფობისა შესაფერი საძესა თვისა, რომელი ჰყვანდა. უმრწემესი ასული მეფის თეიმურაზისა ალი-ყული-ხანს, რომელი იყო ხელმწიფის ძმის-წული, ძე იბრეიმ ხანისა, რომელი მოჰკლეს ყარში: გამოეგზავნა ხელმწიფეს აქავ ნავეზირალნი მირზა აშუმა: „ქართველნი ჩივიან, ქვეყანა ხარბი არისო და მიდი, დაწერე და მართალი მომახსენეო:“ მოვიდა, დაიარა, დაწერა. მაგრამ არა თუ ციხეში შენობა ვერსად დაახედა: შეაბეზღეს ხელმწიფეს: „ქართველნი ქრთამს აძლევდა და ქვეყანას ხარბად აწერინებო:“ გამოეგზავნა აქავ ნავექილარი მამად ალი-ბეგ და ორი პირველი მუმეიზთაგანი მოვიდნენ, ქართლი გათავებულ-იყო თავად ლეკისა-გან, მერმე ბევრის სათხოვარისა-გან, რომ არას ხელმწიფის დროს ეს არ გარდახედოდა. მოვიდნენ ამათაც დაიარეს ქვეყანა და მრავალი ხარაბა დაწერეს, წავიდნენ ეს მუმეიზები, რომელ-არს მწერალნი და წაიღეს დავთარი, ვეზირი, მელიქი ქალაქისა და ქალანთარი, ესენიც დაბარებულნი იყვნეს და თან გაყვნეს, ჩავიდნენ, მიართვეს დავთარი და აცნობეს საქმე ქვეყანისა: დღეის აქამდისინ ქართლში ქალანთარი არ ყოფილ-იყო, ახლა ამ ხელმწიფე-მ გაარიგა: ეს იყო ციცი-შვილი,

ძე ედიშერისა, რომელი ისპაანს გათარებულ-იყო და ეს ქალანთარი
მერაბ-ბეგ იქ გაზდილ-იყო და ამ ხელმწიფისა-თვის ბევრი ემსა-
ხურა, სამსახურის სანაცვლოდ ეს წყალობა უყო, სამოცი თუმანი
ჯამაგირი განუწესა და ქართლის ქალანთრობა მისცა:

წამოვიდა ჯარი ლეკისა, რაც ამილახვარ თან იყო მალაჩი ბე-
ლადი და ორი სხვა თავ-კაცათ დიდის ჯარით, ბელადი გამოეტანე-
ბინა ამილახვარს, აპრილის ნახევარი გასულ-იყო, წყალი დიდი იყო,
ხეობაში ახალ-დაბის ხიდ-ზე გამოვიდნენ, დაესხნენ ბოლნისებს და
მრავალი ტყვე და საქონელი წაიღეს, ქვემო ბოლნის მამასახლისი
მაღათა თავისავე სახლში გაუმაგრდა, არცა-რა დაანება და ხუთ ლეკს
თავიც მოსჭრა: ამ ლეკის ჯარისა-გან ზოგნი მოვიდნენ და დმანის
ქვეითი აოხრეს, აღარსად გაუშვეს შენობა, თვინიერ ციხეებისა, წა-
ვიდნენ, ისევ ამავ ხიდს გავიდნენ და გაიტანეს ნაშოვარი სურამს:

გამოისტუმრეს სარდალი ქაიხოსრო სომხით საბარათაშვილოს
ჯარით: „შენი ქვეყნები გაამაგრეთ:" მოვიდა ჯარი, საცა სომხით
საბარათაშვილოში ციხეები იყო, გაჰყო, დააყენა. თითონ ხანი ქარ-
თლისა წავიდა, მივიდა ატენის ბოლოს, გუფთის მინდორში გააკე-
თებინა სანგარი, დადგა მაშიგა: ამ ყაენის რიგი იყო ამისი ჯარი
უსანგროდ ვერ დადგებოდა, ესე იყო სანგარი მიწისა-გან, პელტს
მოსჭრიდენ იმით კაის ძალიანს გალავანს მოავლებდენ და ჯარი შიგ
დადგის: ალი-ხან დაიჭირა ციცის-შვილები ალექსანდრე, დავით და
ოთარი: „ამილახვარს ელაპარაკებითო:" იწყინეს ეს საციციანოს,
მისცეს მართლად ციხები ამილახვარს აბუხალო და მძოვრეთისა, შეა-
ყენეს კაცნი ამილახორისანი, დადგა თითონ ამილახორი სურამის
ციხეში და მოუმატა გალავანი, და ეცადა სიმაგრესა:

გამოისტუმრა გივმა ამილახორმა მალაჩი ბელადი ლეკის ჯარით,
გამოატანა რევაზ ამილახორი შვილი ქართლის ჯარით ხეობაში, ორი
სხვა ხიდიც გაადებინა, გამოვიდა ეს ჯარი, საბარათაშვილოში მრა-
ვალი ადგილი წაახდინეს, ღამე შეიპარნენ წვერის-ციხესა, აიღეს,
იავარ-ჰყვნეს ტყვე ანუ საქონელი, ამოწყვიტნეს კაცნი, მაშინ გატე-
ხეს ქვაბები მწყნეთისა და აიკლეს ტყვით და საქონლით: გაეგზავნა
ამილახორს დაღისტანში კაცი, დაებარებინა ჯარი, მოუვიდა ქვეითი

ლეკი სურამს, სხვა რაც აქა ჰყვანდა ეს ერთად შეიყარა, ზემო-ქარ-
თლის თავადნი სულ იქ ახლდენ მათი ჯარიც გამოატანა, სხვა სამ-
ტრო ალაგი ხომ აღარ ჰქონდათ, ყველას პირი ერთი იყო და საბა-
რათა-შვილოს სცემდენ მუდამ და ახდენდენ, დაესხნენ პირველ ციხე-
ქვაბს, გალავანი ჰქონდათ ყორისა და იმაში იდგნენ. იყო სროლა და
ომი გაუწყვეტლივ: რა ავად იყვნეს მყოფნი ციხისანი. მაგრამ თუ-
რამ (თურმე) ერთის მხრისა-კენ გალავანი გაუკეთებელი დარჩომოდათ.
უყვეს იქიდამ ლეკთა იერიში, დაერივნენ ერთმანერთსა, დაიხოცა-
ორგნითვე ურიცხვი, მოგლიჯეს ლეკთ ერთი მხარე ციხისა და გაი-
ტანეს ტყვე და საქონელი, პირუტყვი ხელთ დარჩათ. გარდმოვიდა
ეს ჯარი დმანისის ხევში, მიუხდენ მანაკერტს, ქვაბები იყო გამაგ-
რებული, ასეთი იერიში მიუტანეს, კიბეებ-ზე აუცვივდენ, დააუშინეს
შიგნიდამ, მრავალი ლეკი დახოცეს, იქავ იარაღით დაინარჩუნეს, ჩა-
მოეცალნენ ლეკნი და მათ ვერა აგნეს-რა, დასწვრეს თავები და მოარ-
თვეს სარდალს ქაიხოსროს: მიუხდნენ ლეკნი სახაინს და ის ქვეყანა-
სულ წაახდინეს, წამოიღეს ნაშოვარი ანუ ტყვე უთვალავი, სარდალი
ქაიხოსრო ქვეშის ციხეში იდგა და ლორის ხანიც იქ იყო: რა ჰსცნეს
ეს ამბავი, წამოვიდნენ მაშინვე, დახვდნენ წინ, ამოწყვიტეს ლეკნი
და თუ რამ მიჰქონდათ სულ დააყრევინეს: ამისა შემდგომად ჩამოდგა
ლეკის ჯარი და ზემო ქართლისა ორბელიანთ მამულში და აღარ გა-
ვიდნენ, აღარ-სად გაუშვეს შენობა, არას დროს ზემო-ქართლის კა-
ცისა-გან ასე საბარათაშვილოს მტრობა არ გაგონილ-იყო, რომ ახლა-
იჩემეს და აშკარად ლაშქრობდენ:

ქართლის ვექილ-ვეზირი რომ ჩავიდნენ, ეკითხა საქმე ქვეყნისა,
მოახსენეს შემოსავლის გამოსვლა ქვეყნიდამ და ზოგი კიდეც შეტათ-
აელოთ, მითამ ერთ-გულობა იჩემეს და მოახსენეს: იცოდა ხელმწი-
ფე-მ ამდენი ქართლისა-გან ლალატი სათხოვრისა-გან ამდენის რთმე-
ვის მიზეზი იყო: ამა-ზე გასწყრა და ქართლის მუსტაფი ჯოხით-
მოკლა, მირზა აშუმა, რომელი იყო ქართლში მწერლად იმას ცხვირ-
პირი დასჭრა, რაც ქართლში ხარაბა ადგილი იყო იმისი ხარჯი
ეპატიებინა:

მოვიდა ქართლში აჯი-ხან დიდის ჯარით და დადგა ქალაქსა:

მაშინვე გაგზავნა კაცი კახეთს და დაიბარა მეფე თეიმურაზ. ჩამობძანდა ბატონი, ნახა აჯი-ხან, დახვდა მხიარულის პირით და მოართვა მოსართმევი ბატონს და კახთ ხალათები ყველას, აგრეთ ცალკე ხალათი მოსცა დიმიტრი ორბელიანს, რომელი იყო სიძე მეფის თეიმურაზისა. დაპატიჟა ბატონს საერისთო-ზე, ლაშქრობა. მოსცა ბატონმა პირობა და წაბძანდა კახეთს, შექნა მზადება და თადარიგი:

ხანი და ბატონის-შვილი აბდულა-ბეგ გორს იყვნენ, წავიდნენ, მიუხდნენ სურამს, გარეშემო სულ დაუწვეს და ის ხეობა წაახდინეს, ჩამოვიდნენ ისევ გორს: წავიდა აჯახანც, მივიდა გორს: ამა აბავში გამოვიდა ლეკის ჯარი საციციანო-ზე, ჩამოიარეს, გაუსივა ჯარი აჯი-ხანმა. მოვიდა ლეკის ჯარი, ბობნავის თავს ჩამოხდენ, ტყე იყო, დაიქვეითეს ყიზილბაშთ და შეუტივეს, მოეპარა ცოტა რამ კაცი ლეკი და ყიზილბაშთ ცხენები სულ დასტაცა, დარჩნენ ყიზილბაშნი ქვეითნი, გამოერივნენ ლეკნი შიგ და მრავალი ყიზილბაშნი ამოწყვიტეს, გაუსივა აჯი-ხანმა თავისი ჯარი და სცა რომ ზემო ქართლში დარჩომილ-იყო სულ აათხრა:

ციცი-შვილი ოთარი დაჭერილი ჰყვანდა ალიხანსა, გაიპარა და მივიდა ამილახორ-თან, მოუხდა იქიდამ მძოვრეთის ციხესა, ღალატით აიღო, აიკლო თავისი სახლის კაცები, სეხნია შვილებით დაატყვევა, ელენე ბატონი-შვილი, რომელი ჰყვანდა ზაზა-ციციშვილსა საქონლით, სულ აიკლო, შეაყენა ციხეში თავისი მისანდო კაცნი: შეიტყო ალი-ხან, ცოლ-შვილი ქალაქში ჰყვანდა, დაუჭირა და პატიმარ-ჰყო. მაგრამ მან არად თავს შეიდვა: მას ჟამსა შინა უღალატეს არაგვის ერისთავს ბეჟანს და მის ბიძა-შვილს ოტიას არაგვის კაცთ და ორივ მოკლეს, იავარ-ჰყვეს საქონელი: ამილახორის ცოლი, რომელი იყო ასული ორბელიანთი და ბეჟან ერისთვის ცოლი, ორივ მთიულეთ იდგნენ. აქ რომ ერისთავს უღალატეს, იქ იმათ შეესივნეს და აიკლეს მღვიმისა წმიდის შიოს საქონელი, ხატი ანუ ჯვარი იქა ქონდა და მაშინ დაიკარგა, ცარიელნი დედაკაცები გაუგზავნეს ამილახორს: ქსანი ხელთ-ეჭირა ამილახორს, იქ დააყენა ცოლ-შვილი: ამ ერისთვის სიკვდილ-ზე გაუგზავნეს კაცი არაგვის კაცთ კახს ბატონს თეიმურაზს, შეიწვევეს: „თქვენს მეტი ბატონი არ გვინდათ:“ ბატონი მაინც გან-

მზადებულ იყო და მაჰინჯე წაბძანდა, მოეგებნენ ქვეყნის კაცნი, მიუძღვნენ ანახურს, უბოძა ხალათი და დაჯჯარდა. „რაც ძველთ ერისთავებისა-გან არა გდებიათ მის მეტს მე თქვენ არას გთხოვთ, და ხელმწიფის სამსახურსაც მე გარდავსწყვეტო:“ სთხოვა მზვერვები, ყოველს ერთს კაცს გამოართვა და კახეთს გაისტუმრა: ქართლის ხანი და აბდულა-ბეგ გორს იყვნენ, საერისთოს კაცმა იქაც კაცი გაგზავნეს და ეს თავისის ბატონების ამოწყვეტა იმათაც შეატყობინეს: მისწერეს ბატონი-შვილს ისაყ-ბეგს წიგნი, რომელი იყვა ქალაქში ნაიბად: „ახლავე წამოდი, ანახურს დავჯექით:“ წამოვიდა ისაყ-ბეგ, მოვიდა დუშეთს, რახან კაცა ბატონი ანახურს ბძანდებოდა, აღარა შეუშვეს არაგვის ხევლეთა და აქედამ დაითხოვეს, წამოვიდა ისევ და ჩამოვიდა ქალაქსა:

გამოზავნეს ჩაიყარი ალი-ხან ცალკე, და კახმა ბატონმა ცალკე ხელმწიფეს-თან და მოახსენეს ერისთავს საკვლილი და საერისთოს დაჭერა მოუვიდა მეფეს თეიმურაზს ხელმწიფისა-გან რაყამი წყალობისა, ებძანა: „თუცა ქსნის-ხევსაც დაიჭერთ, თორემ საერისთოს შენ (შენთვის) მოგვიცემიათ:“ დაუწერეს ლაპარაკი ქსნის-ხეველთა, მოახსენეს: „ამდენი ლეკი შინ გვიდგასო, ეს აქედამ გაგვაცალეთ და თქვენს სამსახურში მოვალთო:“ მოვიდა ჯარი ლეკისა, დაესხა ავ-ჭალას და საქონელი სულ წაიღეს:

გამოვიდა დიდი ჯარი ლეკისა. გზა-ზე შემოიარეს და ლორის ქვეყანა წაახდინეს: გამოუძღვა აჯი-ხან. მაგრამ ლეკთ ჯავახეთს გარდაასწრეს, მოვიდა სხვა ჯარი, დაესხა ორბელიანთ მამულს და მრავალი საქონელი და ტყვე წაიღეს, გავიდნენ ღმანისით მებრძოლი, დაესხნენ თავსა და გაემარჯვათ ღმანისელთ, არ ავად იყო ორბელ ყაფლანის-შვილი, კაციც იშოვა და სხვა რიგადაც ბევრი ავნო ლეკთა: მუდამ იყვის ლეკი ორბელიანთ მამულში და აოხრებდნენ, ასე რომ არა-ვერი მიწის ნაყოფიერება აღარ აალებინეს რა: ცდილობდნენ გარემოს თავადნი ქართლისანი აეყრდებინათ ორბელიანთ სახლში. მაგრამ ისევ ხელმწიფის მეხანათობას თავისი წახდენა ირჩიეს და არ იყვნენ (აჰყვნენ): დახვდენ კახნი იორ-ზე, დაარჩევანეს ნაწილადა ლეკთა: გაუსივა ამილახორმა ჯარი არაგვის ერისთავის მამულს, რაც

ქართლში ჰქონდა, ტირძნისი, შინდისი სულ წაახდენისა: გარდმოვიდა ჯავახეთიდამ ჯარი ლეკისა, რაც გარდასულ-იყო და შემოეყარნენ ამილახორს, წამოვიდა: მოვიდა ამ ჯარით, დადგა სხვილოს. მივიდა აჯი-ხან ჯარით და დადგა მუხრანში, ჩაბძანდა კახი ბატონი ანანურით, ნახა აჯი-ხან და განაგეს საქმე ლაშქრობისა: გაუსივა აჯი-ხან ჯარი, მიუხდენ ახალ-გორს, წამოიღეს ლეკის ნაშოვარი და ცხენები სულ. მოეწივნენ ლეკნი, ნაშოვარიც ისევ გააურევინეს და ყიზილბაშიც ბევრი-ბევრი დახოცეს, ავიდნენ ისევ ლეკნი ახალ გორს:

ამა ამბავთა შინა შეიყარა შირვან შამახიის ხალხი და ჰქნეს ჯანყი და უკუ-უდგნენ ყაენს შანშას, დაიჭირეს თავისი ხანი და ვექილ-ვეზირი, ზოგი დახოცეს, ზოგი დააპატიმრეს, იავარ-ჰყვეს საქონელი მათი: დაღისტნის ქვეყნებიც შეყრილ-იყო და რაც პირი მიეცათ ხელმწიფისა თვის გაუტეხეს, იმათაც ამ ქვეყნებს ძალი მოსცეს, ერთი ვინმე დასვეს „ეს ძველი ყაენის-შვილი არისო:" და იმას შემოეხვივნეს: ხელმწიფე მიგნით ურუმის ქვეყანაში შესულ-იყო, ამ ქვეყნებს დაშორებოდა და ადრიბეჟანის სარდალს ესმა ეს ამბავი, დაიბარა მაშინვე აჯი-ხან, რომელიც იყო ქართლში, წავიდა, ჩავიდა განჯას თვისა სარდლისა: რა ჰსცნეს ესე მტერთა ქართლისათა უშეტესად გაამაყდეს, დაუწყეს ცემა საბარათაშვილოსა, მოვიდა ჯარი ოსისა და ჩერქეზისა, რომელნი მოსულ-იყვნეს ამილახორ-თან მოსახმარად, დაესხნენ საბარათაშვილოსა, ბირთვისის-გარეშემო, კუმისის გარეშემო და იმას ზეით სულ წაახდინეს: ასე გათამამდენ, რომ ქალაქის პირიდამ მუდამ ნაშოვარი მიქონდისთ: დახვდნენ კახნი საგურამოს ლეკთა, ნაშოვარი მრავალი დააურევინეს, დახოცნეს ლეკნი და დასჭრეს თავები, გამოუგზავნეს ქართლის ხანს: მოვიდა ამილახორი გივი, აჰყარა ქრცხილვანი და დააყენა თავის მისანდოს ადგის: ეტადა მეფე თაიმურაზ მრავლის წყალობის დაპირებითა და ქსნისხევის კაცნი ვერ შემოირიგა, მოსწერა წიგნი ძესა თვისსა ერეკლესა და კახეთის ჯარით დაიბარა: ადასრულა ბძანება მამისა მცნებისა-ებრ და შეყარა ჯარი ფრიადი კახეთისა და წამოვიდა დიდის ჯარით ერეკლე, სუნჯვე კეთილისა და შეეყარა მამასა თვისსა არაგვს, მოვიდნენ პირ-აქეთ ლეკნი ანწუხელნი, თებელნი და ყირახელნი, რომელნი

იყვნეს მოსამზღვრე კახეთისა, შემოეხვეწნენ კახ-ბატონს, დაჰპირდენ სამსახურს: უბოძა ბატონმა ხალათები და სთხოვა ჯარი: წავიდნენ მაშინვე ეს ლეკნი, შეუყარეს ჯარი, მოვიდნენ და შეეყარნენ კახ-ბატონს ანანურს:

მოვიდა ბძანება ხელმწიფისა: „ქალაქს თაბორს ციხე, რომ ხელმწიფის შანშას ბძანებით დაექციათ, ისევ ააშენეთო:“ ააშენეს მაშინვე: უღალატა ავალი-შვილმა პეტრე-მ თავის ბიძა-შვილს ზაალს, აართო ციხე და იავარ-ჰყო საქონელი ურიცხვი, წავიდა ზაალ, შეეხვეწა ამილახორს. გამოართვა ისევ ციხე და მოსცა ზაალს-მას ყამთა შინა მოსულ-იყო სარასკარი ყარსის ქვეყანასა, იქიდამ გამოისტუმრა ერთი ფაშა, თან ახლო მალაჩი ბელადი ლეკისა, რომელი იყო ახალ-ციხეს ფაშას-თან, გამოატანა ხაზინა, რომელი შამახიელთა დაესვათ და შაჰზადას უძახდენ მის-თვის: წამოვიდა ეს ჯარი ხაზინით, ჩამოიარეს თრიელიანთ მამულ-ზე, ჩავიდნენ, დადგნენ ორი დღე გატეხილ ხიდ-ზე, ასეთი ჯარი იყო, რომ ქალაქში ამისი დამხდომი აღარ იყო. გავიდნენ მტკვარს, მივიდნენ აღჯაზნის პირ-ზე, მოეგებნენ ლეკნი, მიიბარეს ხაზინა და წამოვიდნენ, დაესხნენ ყაზახის ქვეყანას, მრავალი სული ტყვე და საქონელი წამოიღეს. შემოიარეს სომხით-ზე გავიდნენ მცირე ჯარი ყიზილბაშისა, სომხით საბარათაშვილოს ჯარი, დახვდენ, მათიშის ხიდ-ზე, უკვე წინა უკან, დაერივნენ შიგ და რისხვა ღვთისა დასცეს, დაარევინეს საქონელი, ამოწყვიტეს ურუმნი, გამობრუნდენ ესენი გამარჯვებულნი და ურუმნი მივიდნენ დამარცხებულნი ყარსა: მისწერეს ეს გამარჯვება ხელმწიფეს, მოუვიდა სარდალს ქაიხოსროს რაყამი წყალობისა და მოემატებინა საბარათიაშვილოს ნოქრისა თვის ჯამაგირი, მოვიდა ჯარი ლეკისა, დაარბია ორბელიანთ მამული, გავიდა ქალაქიდა-მ ალი-ხან, დახვდა წინ თელეთ-გორს, ამოწყვიტეს ლეკნი, დაარევინეს საქონელი, ჩამოვიდა გამარჯვებული ქალაქს თბილისისა:

შევიდა კახი ბატონი თეიმურაზ, დაამონა ხმლით ქსნის-ხევი, დადგა შიგ. გამოიყვანა ცოლი ამილახორისა ქსნის-ხევიდამ და მოიყვანა სხვილოს ციხეში. ამილახორს ჰქონდა გამაგრებული სხვილოს ციხე, ორი ჭალა, სურამი, კეხვი, ქოცხილვანი და საქართლის ციხე-

ქსან-ზე კიდევ წიქორი: ესენი უთოფხანოდ ვერ დაიმორჩილა კახმა ბატონმა, მოსწერა წიგნი ქართლის-ხანს ალი-ხანს, სთხოვა თოფხანა. ჩამობძანდა ბატონი-შვილი ირაკლი და მოსცეს და წამოიღო თოფხანა ჯაბა-ხანით და შეეყარა მამასა თვისსა:

ქორონიკონს ულბ გარდმოვიდა ჯარი ურუმისა, მოეშველა ამილახორს გივს: მას ხანში ყაენი ურუმის ქვეყანაში იყო და ფიქრიც არა-ვისი ქონდათ და ქართლის დაჭერაც ენებათ ზამთრისა ჟამი იყო, რომ ეს ჯარი გარდმოვიდა: არა-ოდეს ოსმალუსა-გან ზამთარს ლაშქრობა არ გაგონილ-იყო, ჩამოიარეს, ავალი-შვილები უკუმდგარნი იყვნეს, გზა დაანებეს, მოვიდნენ სურამს, შეეყარნენ ამილახორს: ერთი ყაენის-შვილი კიდევ ურუმის ქვეყანაში გამოჩნდა, მოსცა ხონთქარმა ჯარი და ხაზინა სარასკარი და ეს მოვიდნენ ყარსის ქვეყანაში. გამოეგზავნა ამ შაჰზადას ამილახორისა-თვის ხალათი, ცხენი და თეთრი ფრიადი: „ვინც ჩვენ სამსახურ-ზე ხმალს იქნევდეს, იმათ მიეცით და კიდევ უმეტეს წყალობას მოელოდეთო:“ ეს ჯარი და ამდენი წყალობა მოუვიდა ამილახორს, შეჯდა ამ ურუმის ჯარით და ლეკნიც თან-იახლო, წავიდა ამილახორი კახ-ბატონს თავს-დასხმას უპირებდა: მიუვიდა კახ-ბატონს ეს ამბავი, იწყინა დიდათ და მაშინვე წამობძანდა ერეკლე ბატონი-შვილი კახთ-ჯარით, მივიდნენ, მიადგნენ ჩაბეთის ციხესა, ნებით არ დამორჩილდნენ, დაიქვეითეს კახთა და თუშთა, რაც პირ-აქეთ ლეკნი დამორჩილებოდნენ, ამათი ჯარიც თან-ახლდა, გარდუცვივდნენ ციხეში, აიღეს ციხე, იავარ-ჰყვეს საქონელი: ამა ამბავში, მოვიდა ამილახორი გივი ურუმის ჯარით და გარს შემოადგა ბატონი-შვილს, გამოვიდნენ კახნი, დაუშინეს ერთმანერთსა, რომ თოფის ხმისა-გან ყურთა ხმა აღარ იყო: სძლიეს კახთა, გაიქცივეს ურუმნი, მიჰყვნენ კახნი უკან კავთით ქრცხილვანამდის, ამოსწყვიტეს ურუმნი. გამობრუნდნენ კახნი გამარჯვებულნი და ტვირთულნი და ჩამოხდნენ ისევ თვისსა სამყოფსა: მას დღეს რომ გენახათ ბატონი-შვილი ერეკლე ამას ბძანებდით: „თუცა ლომი ეგრე იბრძვისო:“ ჰასაკითა იყო მცირე. მაგრამ რასაც საქმეს იქმოდა ფალავნის შესდარისი იქნებოდა: ეს ურუმის ჯარი და ამილახორი წავიდნენ, ცოტას ხანს ქრცხილვანს ჩამოხდნენ, დაანგრევინეს ციხე, კაცნი აჰყარეს, თან-

წასვლა, ამილახორმა, რაც შენობა იყო დაწვეს და წავიდნენ, მივიდნენ სურამს, ჯარი დიდი იყო და ზამთარი ცივი და რაც უნდოდათ ვერც ის საწადელი აღასრულეს, აიყარნენ, შეიარეს ხეობა-ზე და მივიდნენ ახალ-ციხეს სირცხვილეულნი ჯარი ურუმთა: დიდს ხელმწიფეს ყაენს გამოესივა თავისი შვილი ნასრულა მირზა დიდის ჯარით შირვან შამახიის ასაკლებლად, რომელს ეძახდნენ ძველს ყაენის-შვილს, რომ დაესჯათ მის დასაჭერათ. შეიბნენ, მრავალი ლეკი და შირვან-შამახის კაცი ამოწყვიტეს ყიზილბაშთა, მოვიდა ყაენის-შვილი ნასრულა-მირზა გამარჯვებული და დადგა:

ვეღარ შეიძლო ამ ახალმა გამოჩენილმა შაჰზადამ იმ ქვეყანას დგომა, ასი ოდენ კაცით წამოვიდა გამოპარვით, ენება ამილახვართან მოსვლა და იქიდამ ჯარს წავიდოდა ურუმში, რომ ყაენის-შვილი გამოეჩინათ, ამბობდა. „ჩემი ძმა არისო:“ შემოიარა არაგვ-ზე და მივიდა ქსან-ზე, ამილახორი იქ ეგონა. მაგრამ ქსან-ზე კახი ბატონი იდგა, ბატონი სხვა-გან ბძანდებოდა და სადაც ჯარი იდგა მივიდა, იქ ჩამოხდა: ჯერ კახთ მიმშველებელნი ყიზილბაშნი ეგონეს. რა სცნეს რომ ახალი გამოჩენილი ყაენის-შვილი არისო, მიესივნეს კახნი და დაიჭირეს თავისას ჯარით: მობძანდა ბატონი თეიმურაზ და ძე მისი ერეკლე, წაიყვანეს და ანანურის ციხეში დაამპატიმრეს: თითონ ბატონი ჩაბძანდა გორს, ქართლის ხანიც იქ იყო: ამ ამბავ-ზე გაგზავნეს ჩაფარი ცალკ-კერძ ყაენთან და ცალკ-კერძ ყაენის შვილ-თან, რომელი იდგა ბარდას. თითონ მეფე თეიმურაზ და ბატონი შვილი ერეკლე მიბძანდეს ქსან-ზე, წიქორის ციხე ისევ გამაგრებული იყო და რევაზ ბატონი-შვილი იდგა შიგ, მიადგნენ გარს და დაუწყეს ლაპარაკი და აღუთქვა წყალობა უზომო, დამორჩილდა ბძანებასა მეფისასა და გამოვიდა რევაზ, მიართვა ციხე, უბოძა ხალათი, დაპირდა უმეტესა წყალობასა:

მოვიდა ყაენის-შვილის ჩაფარი, ებოძა ბატონისა და ბატონის-შვილის ერეკლესა-თვის თითო მძიმე ხალათი და ინამად თეთრი და გამოგზავნა ერთი თავისი მისანდო კაცი და დაებარებინა ეს დაჭერილი შაჰ-ზადა: მეფემ თეიმურაზ, რაც ციხეები იყო თავისი მისანდო

კაცნი დააყენა და თვითან წაბძანდა კახეთს და ბატონის-შვილმა ერეკლე-მ წაიყვანა შაჰ-ზადა ყაენის შვილთან:

გამოვიდა ჯარი ლეკისა მალაჩი ბელადი, შემოიარა ღამე უჩინარი დაესხა ორბელიანთ მამულ-ზე, ზამთარი იყო და საქონელი სოფლად ჰყვანდათ, წაიღო მრავალი, გარდაიტანა ჯავახეთს, ურუმის ჯარიც შეერილი იყო და შეეყარნენ იმათ ნაშოვრით:

ქორონიკონს ულბ, დეკემბერს დამდეგს ერთი უცხო და საკვირველი ვარსკვლავი გამოჩნდა, რომე არ-ოდეს ნახულ-იყო, ცისკრის ოდენი, სიბრწყინვალეც მას უგვანდა, ასეთი სხივი აუშვირა, რომ მაშხალასავით მისდევდა, უცხო რამ იყო, ყოველს უკვირდა: პირველსავე ღამეს ამოვიდის ისევ დასავლეთით კერძო მალე ჩავიდის, მიმავალსა გვანდა, რომ ყოველ-მან მაყურებელმან შეიტყვიან მიმავლობასა, დეკემბერს გამოჩნდა თებერვლის ნახევრობამდისინ ჩრდა ქვეყანასა ქართლისასა და მერმე უჩინარ-იქმნა:

ყაენს შანშას ჩაფარი მიუვიდა მეფისა თეიმურაზისა ქსნის-ხევის დაჭერისა და ციხეების დაჭერისა: იამა ფრიად და მაშინვე გამოუბრუნა ჩაფარი, მოსწერა რაყამი დიდის წყალობისა, ერთი უცხო მძიმე ხალათი და ასი თუმანი თეთრი, კიდევ უმეტეს წყალობას დაპირდა: მოუვიდა ეს წყალობა მეფესა კეთილ მორწმუნესა და საუნჯესა საბრძნისასა, განიხარა ფრიად, მადლობდა ღმერთსა: ჩაბძანებულ-იყო ბატონი შვილი ერეკლე ყაენის შვილ-თან, მიეყვანა ეს დაჭერილი, რომელი თავის-თავს შაჰზადას ეძახდა, დაუმადლა დიდათ და უიმედა წყალობა: ამ შაჰზადას დაჭერა და ურუმ-ზედ ბატონი შვილის ერეკლესა-გან გამარჯვება დიდს ხელმწიფეს შანშას მოხსენდა, დიდად დაუმადლა და ერთ-გულობა დაუჯერა, მოსწერა რაყამი, რომ ვითა ძმა ყოფილ-იყო მისთვისაც ძნელი იყო ასეთი პატივის რაყამი. მოუვიდა წყალობად კიდევ ორი ათასი თუმანი თეთრად: იყო მეფე თეიმურაზ ლხინ-ნადიმოსით და გასცა ეს თეთრი უმეტესად ჯარსა ზედა კახეთისას-ზე: გამოასტუმრა ყაენის-შვილმა ბატონი-შვილი ერეკლე, უბოძა ხალათი, ხმალი და უნაგირი, ხელმწიფოსისა შესაკადრი, ასი *) თუ-

*) ან ათასი. ცუდ-დ არის დაწერილი, არ გაირჩევა დ. ჩუბინაშვილი.

ჰანი თეთრად. აგრეთვე ვინც ახლდა თავადთა განი ყველას წყალობა უშურველი მიუნიჭა და ხალათით დამოსნა: მოვიდნენ მხიარულად ქა-ლაქსა თბილისისასა, დიდს ყაენს ებძანა: მაგ შაჰზადას თვალი მო-სთხარეთო და ფარსს რომ ძმა ჰყავს, იმას-თან გაისტუმრეთო და ეს ორსავ ერთად ვნახავთ:“ მოსთხარეს ცალი თვალი და გამოისტუმრეს ურუმში, ქართლიდა-მ გაატანეს ბარათა-შვილი ერასტი და სამი უზბა-ში: მიიყვანეს მთა-ზე და გარდვიდა ახალ-ციხეს. ესენი გამობრუნდენ ისევ.

გარდმოვიდა ჯარი ურუმისა ორბელიანი, მამულ-ზე, მოადგნენ ციხე-ქვაბს, ოთხი დღე და ღამე გაუწყვეტლად ესროდეს. მაგრამ ღუთით ვერა ავნეს-რა: ეს ამბავი ყაენის-შვილს შეატყობინეს, წამო-ვიდა მაშინვე ბარდიდამ და დადგა განჯის მინარას-თან, ამ ურუმის ჯარის გაბრუნება მოახსენეს, აიყარა ისევ და ჩავიდა შამახიას: მოვიდა სეფი-ხანის შვილი აიასის ჯაზირჩით ქართლში სამყოფლად, შეუკრეს ღვინჭრობს სანგარი და დააყანეს, მოვიდა ლეკის ჯარი, დაესხა სომ-ხითს, მელიქის მამული მოგლიჯეს, წამოიღეს ნაშოვარი ურიცხვი, გავიდა ქალაქიდა-მ ხანი ჯარით, მოეწივნეს, საქონელი სულ დააყრე-ვინეს და ლეკნი გაიქცნენ: მოუვიდა მეფეს თეიმურაზს წყალობის რაყამი ხელმწიფისა, დადვა საქმე ქართლისა და ყაზახ ბორჩალუსი: „შენი უნებური არა იქნას რათ, როგორც შენ მამსახურებ ჩვენ, შენ სიტყვას ვჯერ-ვართ:“

აბძანდა ბატონი საერისტოს, ვნებად-კვირა იყო, აღდგომა იქ გარდაიხადა, იქაური საქმე კეთილად განაგო და ჩამობძანდა ქალაქს, შემოიყარა ქართველნი, არჩიეს და მისწერეს არზა ხელმწიფეს: „ქვეყანას დიდი ძალი დამართიებია და გათავებული არისო, წყალობას ვითხოვ ხელმწიფისა-გან, რომ ქართლს შეღავათი უყოსო:“ გაგზავნა კახეთის ვექილი და სულხან ემიკადას-ბაში თვისი, წავიდნენ, ხელმწი-ფეც ურუმის ქვეყნიდა-მ გამოსულ-იყო, შეეყარნენ თავრიზს ქვეით, არზა მიართვეს და მოახსენეს საქმე ყოველი ქართლისა: წავიდნენ სარასკარ-თან, ვინც ზემო-ქართლის თავადნი იყვნეს, ნახეს, რომელი იყო შაჰზადა ურუმის ჯარში, მოსცა ყველას მისაცემელი ურიცხვი და გამოუგზავნა ამილახორსაც მრავალი, ეგონა ეს ქართველნი რომ

ნახა, ქართლი ჩემი შეიქნას: რაც ამილახვარ-თან ლეკნი იყვნეს მოუხდენ მაჩაბელს, აუოხრეს ქვეყანა, მაჩაბელი კახ-ბატონს ახლდა, იმისის ჯავრით, ჩამოუყენა ამილახორმა ჯარი ლეკისა და მუდამ აოხრებდენ მაჩაბლის ქვეყანასა: მივიდნენ კახ-ბატონი და ქართლის ხანი, ლეკნი აჩაბელს გაუმაგრდენ, შემოეხვივნენ გარს, სხვა ღონე რომ ველარ დაიდვეს ლეკთა, ღამე დაიკრეს ხმლები და გავიდნენ უვნებლად, ეს ჯარი ჩამოვიდა გორს და ლეკნი მივიდნენ სურამს: დაუწყეს ავალიშვილებმა ერთმანერთს ცემა, ვითაც პეტრეს ზაალის თვის წაერთმევინა ციხე და საქონელი აეკლო, ცდილობდა დაკლებასა, მიიყენა ჯარი, დაუწყო მტრობა პეტრეს, ადგა ზაალ ლეკის ჯარით ორი თვე. მაგრამ ვერა ავნო რა ციხესა და მამული სულ აუოხრა, აგრევე მოიყენა პეტრე-მან ჯარი ლეკისა და ახდენდა ზაალის მამულსა, ამ გზით დიად ერთმანერთი (დიად) შეაწუხეს:

მოვიდნენ კახის-ბატონის ჩაფრები და ებოძა ხალათი მძიმე დარაყამი წყალობის, დაპირებოდა მიცემასა ქართლისასა. ამა თვისაც მოეცა ასი თუმანი თეთრი ინამად, ქართლის ხანისა-თვის ებძანა: „თეიმურაზ ხან-თან მიდით და მაგის ბძანების მორჩილი იყავთ:“ კახი ბატონი გორს იდგა და ალი-ხან ჯაჭვს, მიუვიდა ხალათი, ჩაიცვა მეფე-მან კეთილ-მან და საფუძველ-მან სათნოებისა-მან, დაჯდა მეჯლიშად და გასცა საბოძვარი, მხიარულ-ჰყვნა ყოველნი, ქართველთაც რაყამი მოუვიდათ: „მეფეს თეიმურაზს შეეყარენით და რაც თქვენი საქმე იყოს ეგ მამახსენებდესო და მაგის სიტყვის მორჩილებით, ახლავ ჩემს დიდებულს კარზე ჩამოდითო და თქვენი სიტყვა სწორე შემატყობინეთო:“ წავიდნენ ბატონი-შვილი აბდულა-ბეგ, სარდალი ქაიხოსრო, მუხრან-ბატონი კონსტანტინე, ამილახორი ამირინდო, თარხანი ღუარსაბ და სხვანი თავადთაგანი ყოველნი, წაიღეს მეფის თეიმურაზის მოხმარების არზა, შეეყარნეს ხელმწიფეს ნახჩევანს:

მოეცა სარასკარს ბძანება უსუფ-ფაშისათვის ქართლ-ზე ლაშქრობისა, ვითაც ახალ-ციხის ფაშა იყო, ქართლის ბელადობაც იცოდა, ხაზინა ბევრი გამოეტანებინათ: „ზემო-ქართლი ხომ ჩვენი არისო, ჩაიარე იმაზე და ალაზნის პირ-ზე დადექ, იქ ლეკი შემოიყარეო, ხაზინა გაუყავო და ქართლი დაიჭირეო:“ შექნა მზადება ახალ-ციხის

ფაშა-მ და გაგზავნა პური და ქერი ამდენი, რომ სურამის გარეშემო რაც საყდრები იყო სულ აავსეს: დიდი თადარიგი ქონდათ ურუმთა თარხნი-შვილი დავით დიდათ შეაწუხეს ხელმწიფის მოსაქმეთა ბევრის სათხოვრით და გაიპარა ქალაქით, მივიდა ამილახორ-თან, მისცა პა-ტივი უზომო:

მოუყვიდა ერეკლეს ბატონის-შვილს ხელმწიფისა-გან ცხენი, თა-ვისი საჯდომი, უცხო მძიმედ მურასად შეკაზმული და რაყამ. დიდი წყალობისა, ჰქონდათ სიხარული დიდი კახთა, რომ აღარ ეკებოდა. ამით რომ უკეთესი და უკეთესი წყალობა მოდიოდისთ: მას ჟამში კახეთი ლეკისაგანც მოსვენებული იყო და არც ხელმწიფის სათხოვა-რი ეთხოებოდისო, ვინც გზას იმოჭრიდის ქართლის კაცნი, თავადნი, აზნაურნი ანუ გლეხნი იქ იხსნებოდიან, კარგადაც აპატივებდენ მი-სულს კაცს, რომ არას-ფერს აწუხებდენ:

გარდმოვიდა უსუფ-ფაშა დიდის ჯარით, ჩამოიარა ხეობა ზე, მოვიდა და დადგა სურამს. მოეგება ამილახორი გივი. მისცა ფაშა-მ უზომო: მეფე თეიმურაზ გამოაფრინა ჩაფარი, დაიბარა ხანი ქართ-ლისა და უბძანა ორს მიმბაშს და ქართლის ვექილს ჯარით მცხეთას დადგომა: გამოგზავნა ალი-ხან რაც ჯაზირჩის ჯარი ახლდა მცველად ქალაქისად, თითონ წავიდა გორს, შეეყარა მეფეს თეიმურაზს, გაგ-ზავნა კაცი ბატონმა და დაიბარა ძე თვისი ერეკლე კახეთის ჯარით, რვა მიმბაში კიდევ სხვა გამოეგზავნა ხელმწიფეს ქვეყნის ჯარით, ესეც ქალაქს დააყენეს: დღე-და-ღამ სცვიდენ გარემოს ქალაქისათა. ბატონი-შვილმა ერეკლემ, აღმონარჩებულმა ძირთა-გან დავითისა-მან და საფუძველ-მან გოლიათობისა მან და საუნჯე-მან სიბრძნისა-მან, ღირს მეფეთ ძეობისა-მან, მსწრაფლ აღასრულა ბძანება მეფისა, შეჰ-ყარა ჯარი კახეთისა, აღარ დაიყოვნა და წამობძანდა, ჩამოხდა მარტ-ყოფს: თურმე უსუფ-ფაშას ერთი ხონთქრის კარის კაცი, ხონთქრის ფარვნები და ხალათები ჰქონდა დაღისტნის უფროს კაცებ-თან, ამას უნდა მიეტანა, გამოატანა ფაშა-მ ცოტა-რამ ლეკი და ეს ურუმნი გაისტუმრა დაღისტანში: დახვდა ბატონი შვილი ერეკლე, ეს ურუმე-ბი სულ დაიჭირა და ეგრე ხელმწიფეს-თან და გაგზავნა, აიყარა თი-თონაც და მობძანდა საგურამოს:

წამოვიდა ავალი-შვილი ქაიხოსრო, ძე მისი პეტრე და შეეხვეწნენ მეფეს თეიმურაზს. თავის ციხეებში ისევ თავისნი კაცნი დააყენეს: აიყარა უსუფ-ფაშა სურამიდამ, ჩამოვიდა, დადგა რუის და ურბნის შეაბილწეს მონასტრები, დაამტვრიეს ხატნი პატიოსანნი, გორს გარეშემო, საცა რამ ყანა იდგა სულ გათიბეს, ალაფ-სად გაუშვეს წაუხდენელი, თვინიერ გორისა: დღესა ერთსა გავიდა ამათი ყარაული და შეეყარნენ ურუმის ყარაულთა, გაემარჯვათ და გაიქციეს ურუმნი, შეიტყო ფაშამ, შეხსა მთლიან ჯარი და მოუხდუნა ლიახვისა კერძო: შეჰყვა ქართლის ხანი ალი-ხან, კახ-ბატონი თეიმურაზ. მაგრამ ბატონს ჯარი ცოტა ახლდა, ჯერე თვალისი არ შემოყროდა, გავიდნენ, შემოუტიეს ურუმთა, რომ შიგ დაერივნენ. გამოვიდნენ ურუმნი ლიახვსა და ამ ბალებ-თან, წისქვილებ-თან შეიყარნენ ერთად, იყო ომი ფიცხელი, რომ აღარ ეგებოდა, ურუმისა ჯარი დიად დიდი იყო და ესენი ცოტანი: დაიხოცა ორგნითვე ფრიადი. მაგრამ გამარჯვება ურუმთ დარჩათ: კახ-ბატონს საჩინო კაცი ზურაბ მდივანი მოუკლეს და აზნაურ-შვილნი და გლეხნი დაიხოცნეს. ესენი შემოვიდნენ ისევ გორს, ურუმნი მიჰყვნენ რუის: არჩივა ათასი კაცი ფაშამ, უთავა თავისი ყაფუჩი ქეჩ და ხინიზ-ბეგ, რომელი იყო გვარად შარვანელი, მალაჩი ბელადი ლეკისა, გამოატანა ხაზინა ურიცხვი: „დაღისტანში მიიტანეთო, მეც ალაზნის პირზე ჩამოვალო, იქ შემომეყარენითო: ბძანება ქონდა ამ ფაშას, რომ დაღისტნიდამაც დიდი ჯარები შემოეყარა და ქართლისა და კახეთისა-თვის ყათლანი ექნა: ჩამოიარა ამ ჯარმა ღამით, მოადგა დილას არაგვს გასასვლელად. ერეკლე ბატონი-შვილი კახეთის ჯარით საგურამოს იდგა: ეს ჯარი რომ ნახა ბატონის-შვილმა. მაშინვე გამოგზავნა ჩაფარი მცხეთას, ორი მინბაში იდგა ჯარით, ისინიც დაიბარა. მაშინვე შესხდა ჯარი და წავიდა იქიდამ, კახნი ჩამოეგებნენ, აქეთ ყიზილბაშთა და იქით კახთა დაუწყეს ცემა, გაიქციეს ურუმნი, მიუვნენ გზა ხმალ-და ხმალ კაფვით სხვილოსა ციხემდის, ამოწყვიტეს, რომ რისხვა ღვთისა დასცეს: ბატონი-შვილი ერეკლე, რომ გენახათ იმ დღესა, ასე ბძანდებოდა, არაფუ ფალავანი, თვარემ ესე ვის შეუძლია სთვისოსა ომსა გარდა, ვითა ისარდლა, შეაბა ჯარი, განუკვირდებოდათ ყოველთა: მალაჩი ბე-

ლადი მაშინ მოკლეს, ყაფულდარ ცოცხალი შეიპყრეს, სხვა ამდენი
დაიხოცა. რომ მცირედიღა გადარჩათ: მიუვიდა ეს ამბავი უსუფ-ფა-
შას, დიდათ დაჭმუნდა. მაგრამ რადა გაეწყობოდა, ესმა ამბავი ესე
გამარჯვების მეფეს თეიმურაზსა, განიხარა ფრიად და გაგზავნა ქა-
ლანთარი მერაბი ბეგ, აცნობა ხელმწიფეს გარდმოსვლა ურუმისა, ბა-
ტონი-შვილისაგან გამარჯვება: დიდათ იამა ხელმწიფეს და ორმოც-
და-ათი თუმანი ქალანთარს უბოძა, მინბაშეჩს ინამი გაუგზავნა, ბა-
ტონი-შვილის კაცს ჩაელოდა. ქალანთარმა ეს წყალობა მოიტანა: მინ-
ბაში ქალაქისა დურხან-ბეგ იმ ომშა დაჭრილ-იყო და მოკვდა: მო-
ვიდა ქალანთარი, მოიტანა რაყამი მადრიელობით წყალობისა:

გარდმოვიდა ჯარი ურუმისა, ჩამოიარეს ორბელიანთ მამულ-ზე,
ჩავიდნენ, ჩამოხდენ ბაიდარში, რაც ქართლისა და კახეთისა ჯარი
იყო სულ გორს იყვნენ და აქ ქალაქში ჯარი არ ეგულებოდათ, არც
ურუმთ დამარცხება შეეტყოთ. მის-ივის უშიშრად ჩამოიარეს: რაც
მცხეთას ჯარი იდგა ჩამოვიდნენ ისინი. მაგრამ ურუმნი გაეცალნენ,
მივიდნენ, გატეხეს შულავრის ციხე, ტყვით საქონლით სულ აიკლეს,
წავიდნენ, გარდიტანეს ნაშოვარი უვნებელად. ყიზილბაშის ჯარი მი-
ყვნენ მცირედი ხანი და გამობრუნდნენ ცარიელნი, შემოვიდნენ ქალაქს
ქართლის ხანი, მეფე თეიმურაზ და ბატონი-შვილი ერეკლე, ჩამო-
ვიდნენ ამ ურუმის ჯარის მოსლვა რომ შეეტყოთ. მაგრამ ველარ
ჩამოუსწრეს:

აიყარა უსუფ-ფაშა რუისიდამ, შეიარა ისევ ხეობა-ზე და მივიდა
ისევ ახალ-ციხეს, დარჩა პური რაც სურამს ჩაეყარათ, შეუკრეს ავალი-
შვილების კაცთ გზა, ვიიაც საჭირო გზები არის, დახოცეს ურუმნი
და დააგდებინეს ზარბაზნები, აიტანეს პეტრეს ციხეში. მოიკითხა
ფაშა-მ ჯარი და ქართლში ლეკის გარდა ხუთასი კაცი დაკლებოდა.
შეიპყრა სენმა ჯავრისამა უსუფ ფაშა და მოკვდა:

გაგზავნა მეფე-მ თეიმურაზ ელისეთ მოურავის-შვილი გიო-
და ეს ამბები ყველა ხელმწიფეს მოახსენა. ბატონი წაბძანდა კახეთ
და ბატონის-შვილი აბძანდა ჯარით ქსან-ზე, ზოგს კაცს დალატი
შეჩნეოდათ და ბატონის დაყენებული რატის-შვილი, რატი მოეკლათ.

მიბძანდა მაშინვე, შემოეხვეწნენ და შემოჰფიცეს: „ვინც თქვენი ორ-გული არის ხელ შეკრულებს მოგცემთო:“

უბძანა ხელმწიფეს აშურ-ხან სარდლის-თვის, რომელი იდგა ბარდას: „ქართლს მიუშველეთ:“ თითონ არ წამოსულ იყო და ოთხი ათასი მეომარი კაცი გამოეგზავნა, ოზბეგი და ყანდარელნი დია კაი ჯარი იყო, სულ მოისარნი და შუბოსანნი, კაის ცხენ იარაღითა, მოვიდნენ, ჩამოხდნენ საგარეჯოს. მაგრამ ურუმის ომებს ვერც-ერთს მოუსწრეს:

მოვიდა გიორგი ელისეთ მოურავის-შვილი ხელმწიფიდამ, უბოძა ბატონი-შვილის-თვის რაყამი დიდის წყალობისა და ფლური მრავალი: მაშინ ბატონი-შვილი ერეკლე იდგა ანანურს, მიართვა წყალობა ხელ-მწიფისა: გარდმოვიდა ჯარი ურუმისა და ლეკისა, წაახდინეს ორბე-ლიანთ მამული და ბოლნის ელნი,. გარდავიდნენ უვნებლად:

შეყრილ-იყვნენ გამოღმა მხრის კაცნი: ზაზა თარხნის-შვილი და ციცი-შვილი ქაიხოსრო, წავიდნენ ჯავახეთ-ზე, დახვდნენ ნაშოვრიანს ლეკს და ურუმს, გაემარჯვათ ამათ, დააყრევინეს ნაშოვარი:

მოვიდა ფრიდონ-ბეგ. მხლებელი ყმა ხელმწიფისა ჯარების ხა-ნის ასალებლად. აშურ-ხანს სარდალს გასწყრომოდა: „რატომ თეი-მურაზ-ხანს არ მიუშველეთ:“ და განძული ექმნა: უბძანა ხანისა თვის ხელმწიფეს: „საცა მეფემ თეიმურაზ მუნასიბი ნახოს, ეგ ჯარები იქ დააყენეთ:“ ჩამობძანდნენ ქართლისა და კახეთისა ხანები, აყარეს ჯა-რი და დააყენეს იორს ყბარ-ზე და თითონც იქ დადგნენ:

ბატონის შვილმა ერეკლე-მ ქსნის-ხეველთ ყოველს უფროს კაცს ქეთხუდას მზევლები გამოართვა და კახეთს გაგზავნა:

მოვიდა ბძანება, რაც აქ აშურ-ხანის ჯარები იდგა იმისი სარდ-ლობა ფრიდონ ბეგისა-თვის მიეცა და თავის-თან დაებარებინა არა-ფოჩის, გამოერთმევინა ქართლის ხანობა ალიხანისა-თვის: ფათალი-ხან სამშადილოს იდგა დიდის ჯარით, ამ ალი-ხანისა-თვინაც იქ დად-გომა უბძანა:

ქორონიკონს უღბ, თვესა ივლისსა, მოუვიდა ქართლის ბატო-ნობის ამბავი მეფეს თეიმურაზს, კახეთის ბატონობა ძესა მეფისასა ერეკლეს, იყო სიხარული ქართლსა და კახეთს, სიხარული უზომო:

მოვიდა იბრეიმ-ბეგ, მხლებელი ყმა ხელმწიფისა და ხალათები და რაყმები მოუტანა მეფეს თეიმურაზს და ძესა მისსა ერეკლეს, ებოძა ამასალად ჯამაგირი ბატონისა თვის ორი-ათასი თუმანი და ბატონის შვილისა-თვის ათას ოთხასი თუმანი: მივიდა ეს იბრეიმ-ბეგ უბარ-ზე, გამოართო ალი-ხანს დროშა და მოხელენი კარისანი, მოართვა მეფეს თეიმურაზს და იქმნა მეფედ ქართლისად:

აყარა ფრიდონ-ბეგ ეს ჯარები, მოვიდნენ, ჩამოხდნენ, ნახევარი ავლაბარში, ნახევარი სეითაბათში. ყარეს, რაც ქალაქში ჯამაზარჩისა და არყის ქვეყნის კაცი იყო შეყარეს, ამ ჯარებს გაუძღვა ფრიდონ-ბეგ, შეიარეს ღორე-ზე და შეიყარნენ ერევნის ქვეყანაში ხელმწიფეს: წავიდა ალი-ხანც სამშაღილოს ფათალიხან-თან: მობძანდა მეფე კეთილ მორწმუნე თეიმურაზ, დადგა ლილოზე: შემოეყარნენ ქართველნი ხელმწიფეს-თან წასულნი, ქართველნიც მოვიდოდნენ, აპატიებინა ხელმწიფეს ქართლის ხარბის ადგილის სარჯი ან თუ რამ მეტად ქართლს სათხოვარს არ აკლებდენ, მეფის გულისა-თვის ყოველ-ზე ხელი აიღო: ბატონი-შვილის აბდულაბეგისა-თვის და ქაიხოსრო სარდლისა-თვის ებოძა ხელმწიფეს ხალათები და ასი თუმანი ინამად:

აიყარა მეფე თეიმურაზ ლილოდა-მ შემობძანდა ქალაქსა თბილისისასა, თვესა ივლისსა თ, მიეგებნენ მოქალაქენი აწუ დასნი სამღვდელონი, შეასხეს ქება და შესწირეს მადლობა ღმერთსა, გაუშალეს მოქალაქეთა ფეინდაზი მძიმე ლართა, შეიქნა სროლა ზარბაზანთა, რომე ურთა ხმა აღარ იყო, ავლაბრით ალაყაფის კარამდის მორთვეს ბაზარი და განაბრწყინვეს ჩირაღდნით, იყო სამი დღე და ღამე გაუწყვეტლად მეჯლისი და ლხინი უზომო, სიხარული ფრიადი:

რა მეფე ვახტანგ ქართლით წაბძანებულ-იყო კ წელი გადევლო და მემკვიდრე მეპატრონე აღარა-ვინ მჯდარ-იყო ქართლსა. ამის-თვის უფრო სიხარული ჰქონდათ, მემკვიდრე ქრისტეს მოყვარე მეფე დაუჯდათ და ამით ყოველი შეჭირვება დაავიწყდათ ქართველთა:

მოუვიდათ ეს სიხარულისა ამბავი ბატონის-შვილს ერეკლეს. მაშინვე წაბძანდა ქალაქს, გავიდნენ, დასცეს სევანი დიდუბეს, ჩამოხდა მას შინა, გავიდა იბრეიმ-ბეგ; მიუტანა რაყამი ხელმწიფისა და ხალათი ჩაიცვა იქ და ეგრე შემობძანდა ქალაქში: გაეგება მამა თვისი,

მიულოცეს ერთმანერთს და ეგრე შემობძანდნენ: თქვენმა მზემა, ისევ მეფენი მნახვთა-თვის სასიამოვნო იყო, ვითაც მეფეს თეიმურაზს ეგრევე ჩირახღნით და ფეინდაზით მართვრეს (მორთვეს) ქალაქი და განვიდეს შეხსმად ქებისად მოქალაქენი: იქმნა მეფედ კახეთისად მეფე ერეკლე, დაიდვეს ნადიმი და დასხდნენ მეჯლიშად მეფენი ქართლისა და კახეთისანი:

მცირეთთა ჟამთა წაბძანდა ორივ მეფენი კახეთს, ენება თავისის ხელით ძისა თვისისა დასხმა და ვითა მამისა წესია დაელოცა სამეფო და ეგრევ წაბძანებული იყო. ერთ-პირ ბატონი დედოფალი ისევ კახეთს ბძანდებოდა, ქართველნი, კახნი სულ-თან ახლდენ: მიბძანდნენ საგარეჯოს, მოუვიდათ ამბავი, სამი ათასი ცხენოსანი ლეკი გამოსულ-იყო: ამ ამბავ-ზე ქართველი ბატონი ველარ გარდაბძანდა თელავს, იქ გამოესალმნენ მამა-შვილნი. მაგრამ მნახვთა-თვის დიდი შესაწუხარი იყო, იცეს კახთ თავსა და ეგრე მწარის ტირილით გამოესალმნენ. ეგრევე მამა-შვილნი ტირილით გაეყარნეს ერთმანერთსა: მეფე ერეკლე წაბძანდა კახეთს და მეფე თეიმურაზ მობძანდა ქალაქს. იმ ღამეს იდგა სეიდაბათში, მეორეს დღეს წაბძანდა ყაზახში, ფათალი-ხან იქ იდგა, ლეკიც მტკვარს გამოსულ-იყო, შეიყარნენ ხანები ერთად, გამოუდგნენ ლეკთა, მოეწივნენ ერთს მთაში, გაუმაგრდნენ ლეკნი ტყეში, იყო სროლა, სძლივეს ქართველთა და ყიზილბაშთა, გააურევინეს საქონელი ლეკთა და დასჭრეს თავები. მაგრამ ლეკმაც ბევრი ავნო: ფათალი-ხან წავიდა ისევ ყაზახში, მეფე თეიმურაზ მობძანდა ქალაქსა თბილისისასა:

გარდმოვიდა ერთი ჩერქეზის დიდი კაცის შვილი, მოართვა მეფეს მოსართმევი, დაპირდა სამსახურსა და ჯარის მორთმევასა. უბოძა ხალათი და გაისტუმრა წყალობით, ეგრევე კაცთა მისთა გასცა უხვად მისაცემელი, დაჯდა ნადიმად, ნახა ლხინი და გასცა ყოველთა ზედა:

უკეთურმა და ღუთის შემცოდემ, იუდის მსგავსად აღშფოთე-ბულ-მან თამაზის შვილმა ტარიელ, ერთის უბრალოს მიზეზის-თვის სცა ქათალიკოზს ნიკოლაოზს სატევარი ზაკვით და მოკლა. ეგრევე ორი უღუხჩი ხმლით ზედ დააკაფა, თავისი ბიძა-შვილი პაატა, ფრიად

დააწყლულა: შეწუხდა მეფე, ვითაც მართებდა, თითონ ეშმაკის უბო-როტესი ტარიელ დაიჭირეს და მოკლეს, ძმათ ცოდ-შვილით სულ-აიკლეს: წაასვენეს წმიდა გვამი პატრიარქისა დიდსა ეკკლესიასა სა-პატრიარქოსა მცხეთას:

ჟამსა ოდეს ფაშა ახალ-ციხისა პატრონობდა ქვეყანასა ქართლი-სასა მეფე-მან და მპყრობელ-მან კახეთისა-მან, ტომობით დავითიან-მან, მობაძვე-მან სოლომონისა-მან, ზნე სრულ-მან და მოყვარე-მან ქრისტე ნობისა-მან, მსვრელ-მან უცხო თესლთა-მან, სადგურ-მან კე-თილისა-მან და საუნჯე რჯულისა-მან, ძე-მან ძლიერისა ხელმწიფისა ერეკლესა-მან პატრონმა თეიმურაზ უბოძა პირმშო და მრჩობლ მე-ფობისა საკადრად, ღირს ბრწყინვალითა აღზენავეთულ, კეთილ-აღ-ზრდილი და ნათლად განშვენებული, საქციელ-წყნარი და სიტყვა-ნარნარი, სასურველი ასული თვისი ანნა ორბელიანს, სარდლის ძეს დიმიტრის მეუღლედ, დასწერა ჯვარი დიდებულსა და ღვთის მაერ კურთხევით დამშვენებულსა სახლსა თვისსა და დღეის აქამდის, ვითა შვილი თვისი ეგრე იზრდებოდა: ხოლო წყალობა ღვთისა მოეფინა აოხრებულს ქართლს, დაჯდა მეფედ, ვითა მწყალობელი იყო დიმიტ-რი ორბელიანისა და თვისი მახლობლობა უმეტეს ინება, მიანიჭა ხარისხი მაღლობა, უბოძა ქართლისა და ყაზახ-ბორჩალოს მანდა-ტურთ უხუცესობა, ამასლად ორმოც-და ათი თუმანი განუწესა ხელმწი-ფის რაყმითა, ვითაცა სიძე იყო და თვისი დიდებული კარიც მიაბა-რა, ვითა შვენოდა სახლისა შვილობასა მისსა და ძველთაგანაც უმაღ-ლესსა სახელოსა ჩვეულ-იყვნეს სახლი ორბელიანთი და ერთ გულო-ბისა საფუძველი დაედვათ გულთა შინა, აწცა დიმიტრი მხნე კისკასად ქცევასა არა და ერთ-გულად სამსახურსა არა დააცადებდა და ბატონი-საგანაც არ აკლდის წყალობა უშურველი:

მოუვიდა ბძანება ბატონს: „თოფხანით სარაიში დადექო“ გაბ-ძანდა ბატონი მაშინვე და ქოლაგირს დადგა. დარბაისელნი და სამ-ღვდელონი დასნი, ეპისკოპოზნი ყოველნი გაისტუმრა კახეთს, ბა-ტონის დედოფლის ჩამოსაბძანებლად ქალაქს დააყენა სიძე თვისი მან-დატური-უხუცესი, გასაგებად საქმისა და მზა ყოფად ბატონის დე-დოფლის დასახლომელ: ბსწრაფლ აღასრულა ბძანებანი მეფისანი,

მოამზადნა და მოფარდაგნა სარაის საყოფელნი. კვალად განაწესნა მოქალაქენი ანუ დასნი სამღვდელონი, რომელიმე მიმგებელ და შემსხმელ ქებათა, რომელიმე მღად ფეინდიზთა, მიმრთმეველ შაქარყუნოსელთა და რომელიმე იყვნეს ცდად მეჯლიშისათა: ჩამობძანდა დედოფალი, ძე თჳისი სასურველი ერეკლე, მეფე თან-ჩამოყვა ჯარითა კახეთისათა, ეგრევე თან-იახლა ბატონის-შვილი ანტონი, სადგური სულის-წმიდისა და საუნჯე სათნოებისა, ვითაცა ბიძა-შვილი იყო ბატონის დედოფლისა და დის-წული მეფის თეიმურაზისა და სახლსა მათსა იყოფებოდა, არ უგულებელს-ჰყო უმახლობელ ყოფა მათი და თანა მოგზაურ-ექმნა: გაეგებნენ დასნი სამღვდელონი ანუ ერთა გუნდნი და დედათა ბანაკნი, შესხეს ქება და მადლობდენ ღმერთსა: „ვინა გამოგვიჩინა ხსნად ჩვენდა ჭირვეულთაო და გვიხსნა მტერთა-გან ჩვენთაო," შემობძანდა ქალაქში და დაბძანდა ტახტსა ზედა დედისა თჳსისასა რუსუდან დედოფლისათა. მიეგებნენ დარბაისელთა ჯალაბნი, დაულოცეს ტახტი და დაიდვეს ნადიმი, შეიქნა მეჯლიში და იყო ლხინი, განცხრომა უზომო:

წაბძანდა ბატონი ჯარით და მიბძანდა ღმანისის ციხესა, გარეთ სანგარი გააკეთეს და დადგა მას შინა, ებრძა კაცი და ებძანა: „ანტონი ბატონი-შვილი, რომელი იყო ქუთათელ ეპისკოპოზად ქათალიკოზად დასვითო:" ყოველივე ეპისკოპოზნი ქალაქს შემოკრებულ-იყვნეს, უწინაცა სულ-ბრწყინავისა დომენტის კათალიკოზის მიცვალება-ზე მოინდომეს სამღვდელო დასთა ანუ ერისაგანთა. არა ინება, აწ-ცა ინება უარ ს ყოფა. აიძულებდა დედოფალი და ანუ დასნი სამღვდელონი, არღა-რა უარ-ჰყო და დართვა ნება, მიუტანეს იქავ ბატონისა სამყოფსა შინა ბარტყუჳლა ჯვარი-თურთ, კვერთხი და მდინარი: ეგრე ბატონისა სრით მდინარით წამობძანდა, სამღვდელო დასნი, რომელიმე წინაუძღოდენ გალობით და აკმევდენ საკმელთა, დიაკონნი შემოსილნი, რომელიმე უკანა მოსდევდეს. აგრევე მეფე კახეთისა ერეკლე ღჳთისმოყვარე და სარწმუნოება მტკიცე თან-მოყვა სამყოფამდის დარბაისელი-თურთ და დასვეს ტახტსა ზედა პატრიარქად ანტონი კეთილი და ღირს კეთილისა, ნათლის მრჩობლი მასხივნებელი, აბრამის კურთხევისა დამამტკიცებელი, მთავრობა იაკობისა მინიჭებული. ხოლო დე-

ვატეხილობისა კაზმაძლიერებულა, აღმასრულებელ სჯულისა და განმა-მტკიცებელ ეკკლესიათა, დამარხველ მცნებათა: შეკრებამან რაოდენთა-მე დღეთა, წაბძანდა მცხეთას და მათდა კურთხევა ეკლესიასტიკოსთა კრებათა-გან და განშორდა ყოვლით კერძო:

უბძანა ღმანისიდამ ბატონმა ჯარსა, უთავა მერაბ-ბეგ ციცი-შვილი, რომელი იყო ქალანთარი ქართლისა, გარდასულიყვა ჯავახეთს, ახალ-ციხეს აქეთ სულ დაარბიეს და მოვიდნენ მრავლის საქონლით: წავიდის მარბიელი, მოათხრის ჩილდირსა და ახალ-ციხეს ქვეით და მაიტანის ურიცხვი: ყაენი შანშე ყარსისა ციხეს ადგა და იყო ყოვლად დღე ომი საშინელი და ხოცდნენ ყიზილბაშნი ურუმთა, ვითა კატა: წავიდის ყარსიდა-მ ყიზილბაშის მარბიელი, მოათხრის აზრუმს აქეთი და მოვიდის ურიცხვისა საქონლით: ასე მოუჭრეს წყალი, რომ ციხესა მეოთხნი თითოს ფიალას წყალს თითოს ფლურად ვერა მოუ-ღობდნენ: იყვნენ ურუმნი შეჭირვებულნი: დაებარებინა ხელმწიფეს ქალაქიდა-მ ოთხასი კაცი მუშად. გაუძღვა ქალაქის მელიქი აღა და მიყვიდნენ ყარს, ამუშავეს თვე ერთი და გაისტუმრეს ისევ ათასი ლეკი ჯამაგირით, ურუმთ ყარსის ციხეში უდგათ, რა წყალი ველარ იშოვეს და ზარბაზანი დაუურდა, რაც ძალას ატანდა, ეს ლეკთ ველარ გასძლეს, გამოიპარნენ და წამოვიდნენ. შეიტყო ხელმწიფე-მ, გამოუშვენა ჯარი მაგრამ ველარ-სად მოეწივნეს, გაბრუნდნენ ყიზილბაშნი, მოათხრეს ახალ-ციხის ქვეყანა და მიატანეს ყარს: მოვიდა ჩაფარი ღმანისის მეფეს თეიმურაზ-თან. „ლეკის ჯარი გამოგვეპარაო და ჩემი ერთ-გულობა ახლა გაგიჩნდებაო, მაგათ დაუმარცხებელს ნუ გაუშვებო: მათ-გან რაც ჯარები იდგას ყველა შენ იხელო:“ მაშინვე გაგზავნა მეფე-მ ჩაფრები. აშურ-ხან და აჯიხან ალაჩნის პირ-ზე იდგენ, ალი-ხან ყაზახში და კახი ბატონი კახეთს. ამათ ყოველს შეატყობინა, თითონაც წაბძანდა ღმანისიდა-მ და თოფხანა ღმანისის ციხეში დააგდო, მიბძანდა მარტყოფს: ლეკის ჯარი თურმე ისევ უკან იყო. მოვიდა ჯარი ლეკისა შუა-დღის ჟამსა და თავს წამოადგნენ: უბძანა ბატონმა ჯარს, შესხდა მაშინვე რომელი რომელს დააწრებდა, შეუტივეს, თითონ ბატონი, ვითა ლომი ეგრე მიესივა, ბატონს ჯარი ცოტა ჰყვანდა თავის-თან, რომ აქა იქ გზები შეაკრევინა ჯარისა თვის.

მაგრამ არა-ოდეს არას ომში არ დამარცხებოდა, სარწმუნოება ჰქონდა მტკიცე და გოლიათობა შეურყეველი: სძლივა დევთა, გაემარჯვათ, ამოწყვიტა, ერთი შამხლის სახლის კაცი ცოცხალი დაიჭირეს, თავები მოართვეს ბატონს ფრიადი: ეს ხანები, ვისაც ბატონმა აცნობა ყველა წამოსულ-იყვნენ. მაგრამ ვედარც ერთ-მან მოუსწრეს. მოვიდნენ საგარეჯოს, ამ გაქცეულს დევს ეს ჯარები სულ გამოუდგნენ, კახმა ბატონმა გზები შეუკრა. ესენი ვერც-ერთი შეიყარნენ: მეორედ ისევ მეფის თეიმურაზის გაემარჯვა, წამობძანდა ბატონი გამარჯვებული, ქალაქს შემობძანდა. მაშინვე გაისტუმრა ხელმწიფეს-თან თარხანი დუარსაბ, ეს ყიზილბაშების ჯარები. წავიდნენ ისევ თვისა სანგრებსა: მივიდა თარხანი, მოახსენა გამარჯვება მეფისა, იამა დიდათ და დაჰპარდა დიდსა წყალობასა: უბოძა თარხანს ხალათი, თეთრი ინაშად, გამოუტანა მეფეს თეიმურაზს ხალათი, ცხენი, მძიმედ შეკაზმული და რაყამი დიდის წყალობისა:

მოუვიდა აშურა-ხანს, აჯი-ხანს და ალი-ხანს წყრომა ხელმწიფისა: „რატომ თეიმურაზ-ხანს მალე არ შემოეყარენით და ომში არ დაესწარით:“ იყო ბატონი ყოვლ-დღე ლხინსა შინა, დაჯდის ნადიმად და გაცის საბოძვარი. მოდიოდნენ გაქცეულნი თავადნი ზემო-ქართლისანი, აძლევდა ბატონი საბოძვარსა და იმედსა წყალობისასა::

უბოძა მეფემ თეიმურაზ ხელმწიფეს რაყმით ზაალ ორბელიანს თუნქჩი-ალასობა, რომელ არაგვის ერისთვის ბარძიმისა-თვის ხელმწიფეს მიეცა, ის რომ გარდაცვალილ-იყო და ახლა ამას უწყალობა და მოქალაქეთ ნოქარნი ორი უზბაში თავისის თაბუნით, რომელნი ბატონის წინამძღომელნი იყვნეს, ისიც ამ ზაალს ორბელიანს მიაბარეს: აგრეთვე ამის უფროს ძმას ყაფლანს საბარათაშვილოსა უზბაშობა უბოძა, ვითა ამას წინათ ხელმწიფეს ამის შვილის დიმიტრისა-თვის მიეცა. ახლა ამას ისევ თავისის მამის სახელო გაუახლეს, ორმოც და-ათი თუმანი ზაალს თუნქჩი ალას განუწესეს და ოცი თუმანი ყაფლან უზბაშ

წავიდა დმანისელა-მ ჯარი საორბელიშვილოსა, გაუძღვა მათი სალთხუცესი ბეჟან, მიუხდნენ, დაესხნენ ჰერთვის და ყარაის სოფლების ჯავახეთსა, ჩაუხდნენ ხრამეში, საქონელი ხმალ-და-ხმალ ამო-

ასხეს, წამოიღეს ნაშოვარი დიდ-ძალი, მოეწივნენ ურუმნი, დაერივნეს ერთმანერთსა, იყო ცემა ხმალთა. მაგრამ არ ავად იყვნეს მსახურ აზნაურ-შვილნი ორბელიანთ, ასე რომ გულად გაისარჯნენ, რომ ერთსა ომსა კმა ეყოფოდეს, სძლეს ჯართა ურუმისათა, დაუხოცეს კაცნი საჩინონი და წამოვიდნენ გამარჯვებულნი ნაშოვრით მრავლით, მოვიდნენ ღმანისს, იყვის ბატონი ლხინსა და შექცევაში, აყვის მეჯლიში და განცხრომა ფრიადი: გაისტუმრა მეფე-მ ამილახვარ-თან ვახუშტი აბაშიძე და თარხანი ლუარსაბ სურამს, დაპირდა დიდს წყალობას და ხელმწიფისა-გან დანაშაულის მოტევებასა: ბატონმაც გორს წაბძანება ჯაპირდა (დააპირა), ბატონი დედოფალიც მცხეთას წაბძანდა, სვეტი-ცხოვლობის დღესასწაული იყო, იქ გარდიხდიდენ და ბატონი გორს წაბძანდებოდა, დედოფალი ისევ ქალაქს ჩამობძანდებოდა: ამა ამბავთა შინა მოვიდა კახეთიდამ ჩაფარი, მოიტანა ამბავი საზარელი და ყოველთა შესაწუხარი, მეფის ერეკლეს მკუდრე. დედოფალი კახეთისა ქეთევან დამარცხებულ-იყო. ბატონებს შეწუხებით უთვნა მოახსენეს. მაშ ნკე წამობძანდნენ და წაბძანდნენ კახეთს მეფე და დედოფალი, თან იახლნენ ქართველთ დარბაისელნი სახლეულიურთ: რა ჩამოხდენ ცხენიდამ, ესმათ ხმა საგლოველი და გაუმჟღავნეს, იუწყეთ, ვითა შეწუხდებოდენ, მეფეს ერეკლეს მეტი ძე არ ესვა და მისის შეწყენის-თვის რაზამისა საურავსა მიეცემოდენ, მცხედარი ისევ დახვდათ, ალავერდს მისვენეს, თითონ ბატონებმა თელავს გლოვა, ტირილი ხშაროობით, ვითა წესი იყო ეგრე გარდაიხადეს:

მოვიდა ჩაფარი ხელმწიფისა, დაუბარებინა მეფე და დედოფალი და მეფე ერეკლე: ვეღარ დაიყოვნეს ხანი და მაშინვე წამობძანდნენ და ჩამობძანდნენ ქალაქს თბილისასა: წაბძანდა ბატონი. მაბძანდა ღმანისსა. ბატონი-შვილი აბდულა-ბეგ, ლორის სულთან მამად-ხან და ქართველნი თან-ახლდენ: ყაენი გამოერუნდა ყარსად-მ. ესწრათ ზამთარი, სიცივე-მ ჯარს ვეღარ გაძლებანა, ჩამოეცალა ციხეს, მოვიდა, დადგა ახალ-ქალაქ'ა. აქიდამ ურქვდა უსქვდა) ჯარსა და აოხრებდა ქვეყანასა ახალ ციხისასა: წამობძანდა ბატონი ღმანისიდა-მ, შეეყარა ხელმწიფესს იქავ ჯავახეთისა ქვეყანასა; მაშინვე მაიყვანა მეფე თეიმურაზ და ახლდა მხიარულისა პირითა და უბოძა ხალათი მძიმე, აეყარა

ჯავახეთით, გარდმოიარა ყაიყული და ჩამოვიდა ტაშირ-ზე, ორი დღე იქ დადგა, დაგდო ლორეს ოხბეგისა და ბუღუჩის ჯარი, თითონ აიყარა და ჩაიარა სომხით-ზე და ჩავიდა აღჯაყალას მანძილასა და მანძილზ-ზე ებრძის ხალათი მეფეს თეიმურაზს, იქ აიღო ხელმწიფე-მ სანი ქართლისა და დიდათ მოიწონა ჯარი ქართველიანი და ოთხასი ნოქარი კიდევ სთხოვა ქართლს ყალ-გებებით: ამ ყაენისა რიგი იყო, რაც ჯარი ჰყვანდა დიდი ანუ მცირე ყველა ჯამაგირით ჰყვანდა, რომ ყველას მარტს, რომ ნავრიზი მოუვათ, ეს ვექილი და ვეზირი მუს-ტაფი ამისთვის უსხდა ყოველს ქვეყანაში, რომ ქვეყნის გამოსავალს სახელმწიფოდ აიღებდენ და ამ ჯარებს გაუყოფდენ და თუ რამ გა-დარჩისთ ქვეყანისა გან სახელმწიფოდ შეინახევდენ: მიბძანდა მეფე კახეთისა ერეკლე კახ დარბაისლით. რას წ.მს მიბძანდა, ნახა მაშინვე ხელმწიფე-მ და უბოძა ხალათი, მიბძანდა დედოფალი საქართველოსი თამარ, თან ახლდა ბეგუმ აბდულა-ბეგ ბატონის-შვილის ქალაბი, რო-მელი იყო და მეფის თეიმურაზისა და ბატონი-შვილი ანუკა, მეუღლე გახუშტი აბაშიძისა: მისვლისავე მოეგებნენ ხოჯები და ჩამოახდინეს არაბში: ნახა ხელმწიფე-მ, მოიკითხა ტკბილად და უბოძა ბატონს დე-დოფალს ხალათი მძიმე, თეთრი ინამად საკადრად თვისად: აგრეთვე ბატონი შვილებს ბეგუმს და ანუკას უბოძა თორთავ ხალათები და ინა-მად თეთრი დააყენა დიდის პატივით: როსცა ჯარი აჰყრის, ვითაც შაჰზადის, რომელი ჰყვანდა ყაენს ცოლად, ეგრეთ ბატონს დედოფალს თამარს მოარიდე დენ ხელმწიფის ქეჯავზი. ყაზახიდამ გამობრუნა ბატონი დედოფალი მრავლისა საბოძვრით, შემობძანდა ქალაქსა თბილისისა: ბატონმა თეიმურაზ უბოძა თვისი ჯანიშინობა ბატო-ნი-შვილს ისაყ-ბეგს. ძმასა აბდულაბეგისასა, ხელმწიფისაგანაც სამოცი თუმანი ჯამაგირი გაუწყისა, უბოძა ორსავე მეფეს ხალათები მძიმე და ინამი ფარად: უბძანა მეფეს თეიმურაზს: „ვითა შვილი ჩემი, ეგრე გიყურებთ, მარტო ქართლი შენი საკადრისი არ არისო, სხვის ქვე-ყანასაც მოიმედე იყავო,“ აგრეთვე უბოძა ბატონი-შვილს აბდულა-ბეგს ხალათი და ინამი, ქაიხოსრო სარდალს და დიმიტრის ეშიკაღასბაშს ხალათები და ზოგთა კახთა და ქართველთ ამორჩევით მისცეს ხალა-თები: ეგრე სიხარულით და ნიშ ფრიადობით წარმოევლინენ მეფენი

ქართლისა და კახეთისა. ალი მარდანხან ოთხისა ათასის კაცით თან-გამოატანა და უბძანა ამილახვარს გივი-ზე ლაშქრობა: შემობძანდნენ ამ ჯარებით ქალაქსა თბილისისასა, წავიდა ხელმწიფე და დააგდო ჯარები უაზახში და ბორჩალოში და უბძანა: „რაც თეიმურაზ ხანმა გიბძანოსთ, მორჩილნი იყავით: წავიდა ჯარი ოზბეგისა და ბუ-დუჟუჭისა, რომელი იდგა ლორეს, დაარბივა ჩილდურის ქვეყანა, მო-ტანეს ფრიადი საქონელი და ტყვე:

გაბძანდა ბატონი ქალაქით დიდის ჯარით, გაილაშქრა გივი ამი-ლახვარ-ზე, თან-ახლდა ალი მირდან-ხანი ყიზილბაშის ჯარით, ბძანება ჰქონდათ ხელმწიფისა: „რაც თე-მურაზ ხანმა გიბრძანოსთ იმ ბძა-ნების მორჩილი იყავთ:“ მორჩილობდენ მეფეს ჯარი ყიზილბაშისა და ეშიშოდენ, ვითა ყმანი თვისნი: მიბძანდა ბატონი სურამს თვესა დეკემბერსა კ: გამოვიდნენ ციხით მეომარი. მაგრამ ვერა რად იბ-რძოლეს და შევიდნენ ისევ ციხეში, ციხეს მოშორებით სანგარი შეკ-რეს დიდი და ჯარი მაში დააყენა ბატონმა და სხვა მეომარი გამო-ისტუმრნა ციხისა მახლობელ, შეუკრეს საფარები, დაუწყეს ბრძოლა, გაგზავნა ყველ-გან კაცი მეფე-მ თეიმურაზ და დაიბარა თავადნი ზე-მო-ქართლისანი: რასაც წამს შეიტყვეს ბატონის ბძანება მაშინვე შე-მოეყარნენ თავადნი ქართლისანი, უბოძა ხალათი ყოველთა და აპატივა დანაშაული ცთომილებისა მათისა და უმატა უპეტესა წყალობა მის-წერა, ხელმწიფეს არზი და მოუტანინა ყოველთა, ზოგს ინამად თუ-თრი და ზოგთა ამასალად ჯამაგირი განუწესნა: გაგზავნა ყაფლან-ორბელიანი ამილახვრის შვილს დიმიტრის-თან, რომელი იყო ახალ-დაბის ციხეში გამაგრებული, ვითაც ყაფლანის და ედგა დიმიტრის და სიძე იყო მის, სიტყვას ისმენდა, დაიბარა ბატონმა თავის-თან, სთხოვა ციხე და დაჰპირდა წყალობას ფრიადსა: ვითაც ორბელიანთ წესი არის, ბატონის ერთ-გულობა და სამსახურის ბეჯითობა, ყაფლან ორბელია ეგრე გულს-მოდგინებით გაისარჯა, დართო ნება დიმიტ-რის, მოვიდა ბატონ-თან, მოართვა ციხე ახალდაბისა. . . თვესა. . . .

ქორონიკონს ულგ, შეაყენა ციხეში ბატონმა მელიქა-შვილი მა-მად-ემინ უზბაში ეგრევე საბარათაშვილოს კაცით: უბოძა ამილახორის შვილს დიმიტრის ხალათი და დაჰპირდა წყალობასა: ყაფლანს უბოძა

ხალათი, უიმედა წყალობა და აღრაცხა ერთ-გულთა-თანა, გაგზავნა ბატონ-მან ხელმწიფეს-თან ჩაფარი და მოუტანინა ორმოცდა ათის თუმნის ჯამაგირი დიმიტრის და უბოძა ამილახვრობა ხელმწიფის რაყმით: ეგრეთ უაფლანს მოუმატეს ჯამაგირი: იყვის მუდამ მეჯლი-ში, ვითარცა პირველ ქართველთ მეფობისა, ეგრეთ ყოველვე განაწესნა მეფე მ თეიმურაზ, ვითარცა ქრისტეს-მოყვარე იყო და ებრალებოდა ქართველნი: აღასრულა ბძანება სახარებისა, მიუტევა შე'ცოდეთა ცთომა თვისი, მხიარულ-ჰყო ყოველნი. აღიდებდიან ღმერთსა დასნი სამღვ-დელონი ანუ გუნდნი ერისანი: „ვითა გამოგვიჩინა ესე მოწყალე ტკბილ-გონე'ითა მეფემ:“ უგზავნიდენ ამილახვარს კაცს და ეპატი-ჟებოდენ გამოსვლასა ციხიდა-მ. მაგრამ ვერ დაიმორჩილეს, ცოტა-რამ ლეკიც ჰყვანდა ციხეში და ციხეც კარგად დაწყობილი ჰქონდათ ს.ნოვაგითა მრავლითა და ჯაბახანითა ფრიადითა: არ ჰქონდათ ციხის ადების იმედი, იყო დღე და ღამ სროლა ზარბაზანთა და ყუმბარათა, რომე კომლისა-გ ნ ციხე აღარა ჩნდის: აგრეთ ესროდენ ციხიდამ ზარბაზნითა: განაწესეს ღამით მეომარი ხუთასი მცველად გზებისა, რომე ციხიდამ არა-ვინ გაპარვოდათ: ერისთვის-შვილი სარიდან ბრმა, ამილახვარის კარით კეხვის ციხეში იდგა და ისიც ცდილობდა გამა-გრებასა ციხისასა. გაისტუმრა მეფე-მ ჯარი, დაუტევა ამილახვარ-შვილი ამირინდო და მეითარი ზურაბ, მივიდნენ და შემოადგნენ ცი-ხესა კეხვისასა, იყო ბრძოლა დღე და ღამ, გამოხდა ხანი თვე ოთხი. მერე უბძანა ფალავან-ორბელიანს საბარათაშვილოს ჯარით და მიაშვე-ლა კეხვის-ციხეს:

გავიდა ესეც და იყო დღე და ღამ ცდაში და სამსახურისა და ერთ-გულობისა გამოჩენაში, არა ზოგვიდა თავსა თვისა, ბარათა-შვილმა საამ უზბაშმა გამოირჩინა სროლა ზარბაზნისა, ასე ესრო-დის, რომ ხელმწიფის მოყვანებრე მოზარბაზნენი დანასნა: მერმე უბძანა სამს უზბაშს და გაისტუმრა, თოფხანა წარავლინა კეხვის ცი-ხესა, დაუწყეს სროლა ციხესა კეხვისასა ზარბაზნითა და ყუმბარათა:

შეწუხდენ ყოველნი ციხისანი გამოგზავნა ციხით კაცი სარიდან ერისთვის-შვილმა: „სარდალი ქაიხოსრო მოვიდეს და იმას მოვენდო-ბი და გამოვალთ:“ მოახსენა ბატონს, მაშინვე გამოგზავნა სარდა-

ლი ქაიხოსრო: რას წამს მოვიდა, მაშინვე გამოიყვანა სარიდან და მოგვარა ბატონს, დასცალეს ციხე: იამა დიდად ბატონს და დაუმადლა სარდალს ერთ-გულობა, ვითაც საჩინო დიდებული კაცი იყო, ეგრე ნიჭ-ფრიადობითა აღივსო და ისმენდა სიტყვასა მისა. რომელი იდგა ჯარი ბულუჯისა და თაზბეგისა წავიდის მათი მარბიელი, მოაოხრის ყარსისა ქვეყანა და მოიტანიან ურიცხვი ტყვე ანუ საქონელი. ეგრევე წავიდის ჯარი ქართლისა, მოარბივის ახალციხისა ქვეყანა და მოიტანიან საქონელი უთვალავი:

ხელმწიფეს ერთი თვისი წინა-მდეგი კაცი, რომელსა ერქვა ერქვა-უსეინ-ბეგ, გამოეგზავნა ამილახვარ-თან, ებოძა რაყამი წყალობისა და ეპატივებინა ფიცით დანაშაული ცთომილებისა: შეუგზავნეს რაყამი გივს ამილახვარს და აცნობეს ესე ამბავი: შემოუთვალა ამილახორს: „ბატონი მობძანდეს, სიტყვა მაქვს, მოვახსენებ და გამოვალ იმის ბძანებითა:“ მიბძანდა ბატონი მცირეს კაცით, ციხეს მახლობელ კარავი დადგეს, დაბძანდა იმაში, ჩამოვიდა ამილახორი თავისის კაცით, ნახა ბატონი და შემოვიცა ძელ-ჭეშმარიტზე: „შენი ორ-გული არ ვიყოთ:“ უბოძა ხალათი მძიმე და დაპირდა დიდსა წყალობასა: მოახსენა ამილახორმა ბატონს: „ქვენი სარწმუნო ვარ. მაგრამ ხელმწიფისა-გან ერთი ასეთი რაყამი მომიტანინეთ, ჩემი გული შესჯერდესო და ციხეს მაშინვე მოგართმევთ:“ მაშინვე გაგზავნა ჩაფრად ხელმწიფეს-თან მილახორი რევაზ და ამილახორი ისევ ციხეში შევიდა: ამ ამბის მაყურებელი იყო სანამდის ეს მილახორი რევაზ მოვიდა, ციხის კაცნი ჩვენს ჯარში მოდიოდის და ჩვენი ჯარის კაცნი ციხეში შევიდის, ერთმანერთში ვაჭრობდიან: მოვიდა რევაზ მილახვარი ხელმწიფიდამ, მოუტანა გივ ამილახვარს რაყამი ხელმწიფისა ფიცით: „შენი დანაშაული და სისხლი ჩვენის სიმაღლისა და განძლიერებელის მდომებელის მეფეს თეიმურაზისა-თვის გვიპატივებია:“ შეუგზავნეს რაყამი ციხეშა და ესე ყოველი აცნობეს. მაგრამ კიდევ გუნება მართლად ვერ მოენდვეს: ჩამოაპარეს კაცი ციხიდამ, ძირიდა-მ ციხისა-თვის ნაღმი გაეკეთებინათ, იმას ქცევა დაუწყეს: ეს ბატონს მოახსენდა, გაუსია სამი უზბაში საბარათაშვილოს ჯარით, მიუხდენ, ერთი მათი კაცი მოკლეს და სხვანი გაიქცნენ, შევიდნენ ისევ ცი-

ხეში. შეუდგნენ ლიხოვანნი, დახშეს კარი ციხისა და შეიქნა ისევ ბრძოლა: მთავარ-ეპისკოპოზი კირილე ციხეში ამილახვარ-თან იყო, გამოვიდა ამა ამბავ-ზე, მოვიდა, იახლა ბატონს, მიიჩნივა ფრიად და დაადგინა პატივით, ნიკოლაოზ აბაშიძის-შვილი ციხეში დაესწრა ამ ამბავ-ზე და აღარ გამოუშვა ამილახვარმა, იყო ყოველ-თვის ომი ფიც-ხელი უმეტეს პირველისა:

მიბძანდა კახი ბატონი ერეკლე სურამს, გაგზავნეს კაცი იმე-რეთს და აბაშიძის ზაალის ქალი მშვენიერი და შემკული ყოვლითა ბრწყინვალებითა გარდმოიყვანეს ქვიშხეთს, ანუკა ბატონი-შვილი, ვი-თაც მეფის ერეკლეს დედი-და იყო და ამან მოინდომა და მიათხოვა მეუღლედ: წაბძანდნენ ორი მეფენი, სათნონი ღმრთისანი და საქებელნი კაცთანი, მიბძანდნენ ქვიშხეთს სახლსა ვახუშტი აბაშიძისა, ვითაც ვახუშტის აბაშიძის ძმის-წული ქალი იყო და ქორწილი თითონ გარ-დაიხადა: დაიწერა ჯვარი მეფე ერეკლემა და იქმნა ასული აბაშიძისა დედოფალი ანნა, განისვენეს ორი დღე ლხინ-ნადიმობით, ვითა მას დღეს მეფობდა და მობძანდნენ ისევ სურამს: იყო სროლა მუდმისად ზუნბარათა და ზარბაზანთა, რომ ყურთა ხმა აღარ იყვის, დაუწყეს კიდევ სამს ნაღმს თხრა ციხისა გარემოს: ამა ამბავ-ზე, გაგზავნეს ხელმწიფეს-თან ჩაფარი და მოახსენეს ამილახვარისა-გან ისევ პირის გატეხა და ციხის მეორედ გამაგრება. დიდად ეფიქრებოდათ ხელმწი-ფისა-გან, ამით რომე ჯერ მოახსენეს შემორიგება და ახლა უკუდგო-მა: ჩავიდა ჩაფარი, მოხსენდა ეს ყოველი ხელმწიფეს, ებოძა მაშინ-ვე რაყამი მეფის თეიმურაზისა-თვის წყალობისა: „რაც გინდოდეს ჩემი საზინა დახარჯეთ, ყველა შენ-თან ეს თბარი (ეხთიბარი) გვაქ-ვსო:“ ასეთი მიჩნეული იყო მეფე თეიმურაზ ხელმწიფისა, რომ რაც საქმე დაშავებულ იყო უმეტესი წყალობის რაყამი მოუვიდის: გამოუგზავნა ხელმწიფეს სამი დიდი კაცი თვისის დიდებულის კარის ნახჩი-ბაში *), ჩანდულ-ბაში, დარიქა-ბაში თავისის დასტებით. უბძანა: „ვითაც ჩემ-თვის, ეგრე თეიმურაზ-ხანს ემორჩილენით და იმის ბძანების მაყურებელნი იყავით:“ მოვიდნენ ესენი სურამს, ბატონს

*) უნდა ნასახჩი-ბაში დ. ჩუბინაშვილი.

შეეყარნენ და ვითა ხელმწიფეს-თან ყოფილ-იყვნენ, ეგრე განკრძალულად ექცეოდენ: გამოეგზავნა ხელმწიფეს კიდევ კაცი და ეთხოვნა სურამ ციხის სურათი, მხატვარიც იქიდამ გამოეგზავნა. დახატეს მაშინვე და გაუგზავნეს: რა ჩავიდა, გაშინჯა ციხის სიმაგრე, გამოეგზავნა კიდევ კაცი ერთი დიდებული და ებრძანა ბატონისა-თვის თეთრი ფრიად ინამად და ეგრეთვე ჯარისა-თვის ებძანა: „მაგ ციხეს იმგვრლივ ასეთი გალავანი შემოავლევითო, რომ კაცს გარდასვლა არ შეეძლოსო და გარს ამ გალავანს ჯარი მოუყენეთ და თქვენ ჩამოეცალენითო, ეგ სანამდის იყოსო, რომ თითონვე შემოიხვეწოსო:“ აღასრულეს ბძანება და შემოავლეს მაშინვე გალავანი დიდი და შეუყენეს მცველი ფრიადი: მოვიდა ბძანება ხელმწიფისა და ებძანა; „ლორეს რომ ოზბეგისა და ბულუჩის ჯარები დგასო, ჩამოვიდესო, დმანის დადგესო:“ აიყარნენ მაშინვე და დადგნენ დმანისისა მახლობლად:

ამა ჟამთა შინა მოვიდა ხელმწიფისა-გან ხალათი ორი მძიმე მეფის თეიმურაზისა-თვის და მეფის ერეკლესა-თვის. რაყმები დიდის წყალობისა, ერთი ხალათი აბდულა-ბეგ ბატონი-შვილისა-თვის: მოუწერა წიგნი ისაყ-ფაშას ამილახორის გივისა-თვის დიდის იმედისა და დაპირებოდა კიდევ მოხმარებასა. ეს წიგნები ქაიხოსრო ავალიშვილს ჩაებარებოდა, მოიტანა და მოართვა ბატონს: გაგზავნა ბატონმა მაშინვე საამ და პაპუა უზბაში საბარათაშვილოს ჯარით და ხეობის გზების შესაკრავად. მიღახვარი რევაზ და პეტრე ავალიშვილი უწინვე გასტუმრებინა და იქ იდგნენ ხეობაში: ეს საბარათაშვილოს ჯარიც მივიდა და შეეყარნენ იმათ, ციცის შვილი ფარსადანაც გაისტუმრეს ჯარით და ჯავახეთის გზები შეუკრეს: ამა ამბავთა შინა კახმა ბატონმა ერეკლემ წამოიყვანა დედოფალი ანნა ქვიშხეთით, ჩამოიყვანეს ქალაქსა თბილისისასა, სახლსა მამისა თვისისა, ქართველთა მეფისასა: იყო მეტად ქორწილი და განცხრომა ფრიადი, ვითა იმ დღესა და სიხარულსა გაეწყობოდა:

წავიდა ხეობა-ზე, რომ ქართლის ჯარი იყო ახალ-ციხისა ქვეყანასა, აიღეს ციხე საკირისა, იავარ-ჰყვნეს საქონელი ანუ ტყვე ურიცხვი და მოასხმენეს ბატონს: მაშინვე მოახსენა ბატონმა ხელმწიფეს და სანამდის ხელმწიფის ამბავი მოვიდოდა. ეს ქართლის (ჯარი) იმავ.

ციხებში დააყენეს, ზოგი საბარათაშვილოს კაცი იყო, მხნენი და მოუდრეკელნი და ზოგნი ავალი შვილისა: შეიტყვეს ეს ურუმთა, ვითაც მართებდათ ეგრე დასწმუნდენ. უთავეს სოლოღასი და ფოცხ-ბეგ დიდის ჯარით და თოფხანით, ამ ციხეს გარს შემოახვიეს. იყო ბრძოლა და ომი საშინელი. არ აკად იყვნენ ციხეში მყოფნი ქართველნი, კაცი ბევრი დაუხოცეს ურუმთა: მოხსენდა ბატონს ურუმის შემოდგომა, გაგზავნა ბატონმა ჩაფარი და დაიბარა მამად ალი-ხან და იმამყულიხან დიდის ჯარებით: მაშინვე აღასრულეს ბძანება, წამოვიდნენ და შემოეყარნენ. ასეთი ბძანება ჰქონდა ბატონს ხელმწიფისა, რომ სადაც ადრიბეჟანის ქვეყანაში ჯარი ყოფილ-იყო დაებარებინა, მაშინვე უნდა შემოყროდენ: მოუვიდა ბატონს ბძანება: „ახალ-ციხის ქვეყანაში რომ ციხე დაგიჭერიათო, ისევ დაცალეთო:“ ამა ამბავ-ზე დაიბარა ციხეში მყოფნი ქართველნი და უბძანა დაცლა ციხისა: ურუმის ჯარი ისევ გარს ადგნენ. მაგრამ გამოვიდნენ ხმალ და-ხმალ, ურუმიც ბევრი მოკლეს და მოვიდნენ უვნებლად:

მისცეს სურამის ციხეს ერთი ნაღმი და ვერა ავნო რა, მისცეს მეორე ნაღმი და ციხის ნახევარი სულ დაანგრია, ბევრიც ავნო მყოფთა ციხისათა: ამა ამბავ-ზე დაუწყო ლაპარაკი გივმა ამილახვარმა და შემოუკვეთა: „ბატონი დედოფალი მობძანდეს და იმას მოვუნდობითო:“ მაშინვე გამოგზავნა ჩაფარი ბატონმა და მოახსენა ბატონს დედოფალს: წაბძანდა დედოფალი თამარ და მიბძანდა სურამს; მაშინვე გამოვიდა ამილახვარი გივი და იახლა ბატონ დედოფალს, მოართვა ძელი ჭეშმარიტი და თავისის საქონლის დავთარი, ფიცი. „რომ თქვენი მოღალატე აღარ ვიყავით:“ მისცეს ბატონებმაც პირი: „რომ არა-ფერი, არც წახდენითა და არც სიკვდილითა არ გიშავდეს-რაო:“ მოართვა ციხე სურამისა და წამობძანდა ბატონი დედოფალი ქალაქს და თან წამოიყვანა ამილახვარი გივი: ბატონმა იქავ ხელმწიფის ამბავი მოიცადა, გაგზავნა სარდალი ქაიხოსრო და მოახსენა ამილახვარის შერიგება და სურამის ციხის დაჭერა. მოსთხოვა ხელმწიფეს ამილახვარის დანაშაულის პატივება: ჩავიდა სარდალი, იამა დიდათ ხელმწიფეს, აქო ერანის ჯარშია მეფე თეიმურაზ და დაპირდა ფრიადსა წყალობასა: უბოძა სარდალს ორბელიანს ქაიხოსროს ხალათი,

ხუთასი თუმანი თეთრი და ხმალი უცხოდ მურასად გაკეთებული და ხუთასი თუმანი კიდევ სჴვა ჯარის სარდლებისა-თვის: მოვიდა სარდალი და მოიტანა ეს წყალობა ხელმწიფისა. ბატონი ჩამობძანდა სურამიდამ და მუხრანში ავიდა სარდალი და შეეყარა ბატონს და მიართვა წყალობა ხელმწიფისა. აიყარა მუხრანიდამ და ჩამობძანდა ქალაქს, წაიკითხეს რაყამი ხელმწიფისა და ებძანა: „ამილახვარი თავისის საქონლით შენ-თვის გვიბრძებიათ და მაგისი სისჴლიც შენ-თვის გვიპატივებიათ:“ უბოძა ბატონმა სარდალს ქაიხოსროს ხალათი მძიმე, დაიდო ნადიმი, ნახა ლხინი უზომო, გასცა საბოძვარი უშურველი და უბოძა გივს ამილახვარს სალთხუცობა თვისი და განაგეს ყოველივე საქმე ხელმწიფური, ვითაც ძველთა-გან წესი ყოფილ-იყო ქართველთა მეფეთა-გან:

მოვიდა ბძანება ხელმწიფისა და ებძანა ამილახვარის ციხეების დაქცევა და ყიზილბაშის ჯარების დაბარება: გაისტუმრეს ამილახორის შვილი ამირინდო და დააქციეს სურამისა და კევჴვის ციხე: ახალდაბის ციხეში საბარათაშვილოს ნოქარი უდგა და სჴვილოს ციჴეშიაც თვისნი მისანდონი კაცნი დააყენა. გაისტუმრეს ჯარები ყიზილბაშისა და ამ ჯარებისა ორი ხანი თავისის ჯარებით ლორის საროთებში დააყენეს: მოვიდა ბძანება ხელმწიფისა. ებძანა გივის ამილახორის დაჭერა და თავის-თან დაებარებინა: შეწუხდენ ფრიად მეფე და დედოფალი, ამის-თვის რომ პირი მიეცათ: „რომ არაფერი არა დაგიზიანდესრათ:“ მაგრამ ასეთი მძლავრი ხელმწიფე იყო, რომ იმისი წინა-აღმდეგი არა იქნებოდარა, დაიჭირეს გივი, აიყვანეს მაღლა ციხეში, სამი დღე იქ დაპატიმრეს და მერე გაისტუმრეს ხელმწიფეს-თან, თან გაატანეს კახი ბატონის მორდალი სოლომან და ყაზახის სულთანი: ჩაიყვანეს გივი ამილახორი ხელმწიფეს-თან ხელ-ხუნდით, გაგზავნა ჩაფრად ბატონმა ხელმწიფეს-თან კახი ბატონის ეშიკაღასბაშ სულხან და მოსთხოვა ფარვანი ამილახვარის პატიობისა:

ჩავიდა სულხან, მიართვა არზა მეფისა. მაშინვე ისმინა აჯა მეფისა და მიაბარა ამილახორი მაიარბაშს, რომელი იყო მახლობელი ყმა ხელმწიფისა და ტომი არღუთა შვილისა: ებოძა მეფის თეიმურაზისა-თვის რაყამი წყალობისა: „ჩემის დოვლათის მონახევრე შენა

ხართ, ყოველ-ჟამ ჩემის უხვის მოწყალების მოიმედე იყავთ, ამილახორის სისხლი შენ-თვის გვიპატიებია და ცოტა ხანს უკან ისევ შენთანვე გამოვისტუმრებთო:“ გამხიარულდენ მეფე და დედოფალი დიდათ ამილახორის სისხლის პატივებისა-თვის და მერმე ამის-თვის უფრო, რაც რაყამი მოუვიდის, ამის-თანა რაყამი არას ქვეყნის მეპატრონესა და ბეგლარ-ბეგს არ მიუვიდის: ხელმწიფეც წასულ-იყო დიდის ჯარებით, ერევნისაკენ დაებარებინა ქართლის ამალები: წავიდნენ ვექილი, ვეზირი, მუსტაფი და ქალაქის მელიქი: უბძანა სარანებში ჯარების დაყენება: გაისტუმრეს ლორის სულთანი და ბამბაკში სარანებში დააყენეს. აგრევე რევაზ ორბელიანი სომხით საბარათაშვილოს ჯარით და ზაალ ორბელიანი დმანისის სარათებში დააყენეს: მოვიდა სარასკარი მრავალის ჯარებით ართვაჩაიზე და დადგა ალაგაზის მთის ძირზე: ყაენიც მივიდა, დაუდგა პირდა-პირ მურად-თაფაზე. ამილახორი გივი გაუგზავნა ხორასანს: წამოვიდა ჯარი ლეკისა, მიმართა ურუმთა მისაშველებლად, შემოიარეს, წაახდინეს ბოლნისები, გამობძანდა ბატონი, გამოუდგა, ლეკთ ჯავახეთს გადაასწრეს, ბატონი მიბძანდა, დადგა ბოლნის მოვიდა ურუმისა და ლეკის ჯარი, მოუხდენ დმანისს კალდოსა მხარეს, მკის დრო იყო და მრავალი მუშა და საქონელი წაასხეს: გავიდნენ დმანისიდამ რევაზ ორბელიანი და ზაალ თვანქჩიაძისი და ვინც ყაფლანის-შვილები იყვნენ. მაგრამ სანამდის. ჯარი მიესწრებოდა რევაზ ორბელიანი და ზაალ ორბელიანი ცოტას კაცით, ვითაც შავარდენი ტრედის გუნდში ეგრე შიგ ხმალდა-ხმალ გაერივნენ, რაც მიქონდათ ისიც დააყრევინეს და ბევრიც ავნეს: ზაალ ორბელიანმა კაცი იშოვა და თავი გამოიტანა, მივიდნენ ჯარიც, დაერივნენ შიგ. რომ რისხვა ღმრთისა დასცეს, ამოსწყვიტეს ურუმი და ლეკი ფრიადი და შემოვიდნენ გამარჯვებულნი დმანისს: წაიღო რევაზ ორბელიანმა და ზაალ თვანქჩიაძისმა თავები ბოლნის, მიართვეს ბატონს, იამა დიდათ და უმედა წყალობა, აიყარა ბოლნისიდამ ბატონი და ჩაბძანდა ქალაქს: გარდმოვიდა ჯავახეთიდამ ჯარი ლეკისა და ვალოვანს ზეით სოფლები სულ წაახდინეს, წაიღეს ნაშოვარი, თრიალეთ-ზე გამოიარეს: ბატონს გვიან მოხსენდა, გამოუყენა ხარდალი ქაიხოსრო ჯარით. მაგრამ ველარსად მიეწივნეს:

გარდასტარეს ხაზთავარი ურიცხვი ჯავახეთს, იმას-ზე შეუტიეს ოქრო-ურუმნიც გამორეოდნენ, გარდმოვიდნენ, მოსჭრიდნენ სამშვიდობეს. ჩახეს გარეთ მრავალი წაახდინეს და გარდაატანეს ჯავახეთს: ამისა შემდგომად წამოვიდა დიდი ჯარი ურუმისა და ლეკისა, მივიდნენ ლორეს და მრავალი სული დაატყვევეს და საქონელი და პირუტყვს რიცხვი არა ჰქონდა, წამოიღეს, გამოუდგა ლორის სულთანი, მოეწივა ტაშირ-ზე. ამოწყვიტა მრავალი და ქურქე ცოცხალი შეიპყრა ფრიადი, რაც მოქონდა სულ გაასურყანა. მოაჭრევა თავი და ცოცხალი ლეკისა და ურუმისა მეფეს თეიმურაზს: გაგზავნა ბატონმა ნაცვარი და მოახსენა ესე გამარჯვება ხელმწიფესს: ამა ამბავ-ზე მოუვიდა შამად სულთანს წყალობა და თეთრი ინამად: ამაზე დაუწყეს ქართველთ ცემა ახალ-ციხის ქვეყანასა, იმ მხრით ზემო-ქართლისა და საერისთოსა ჯარი და ამ მხრით საბარათაშვილოსა და სორბელიშვილოსა ჯარი წავიდის, მოაოხრის ახალ-ციხის აქეთი ქვეყნები და წამოიღიან საქონელი ურიცხვი და ტყვე არ ინდომიან. თუ სადმე მტერი აუხ-ნდისო, რისხვა ღვთისა დასცეან. ახალ-ციხის ქვეყნების კაცნი თუ სიმაგრესა და ციხებში თურემ სხვაგან ველარსად დაუდგიან:

გამოვიდა ქვეყნამ ჯარი ლეკისა, ამისი თავი მაშინ ხან იყო, გგარ-ლეკი. შემოიარეს ყაზახ-ზე და მივიდნენ ყარს სარასკარ-თან, მეფე თეიმურაზ კახეთს ბძანდებოდა, მოიღოცნა ადგილნი წმიდათანი და მიბძანდა თელავს, დაიდვეს ნადიმი ორთა მეფეთა და გარდაიხადეს მეჯლიში:

ამა ამბავთა შინა, ყაენის ჯარი და სარასკარი ჯარი არფაჩაის შეიბნენ, გაემარჯვათ ყიზილბაშთ, ამოსწყვიტეს ურუმნი და გაიქცივეს, მიუკვნეს, თან აიყარა ყაენიც და შემოადგა ყარს. მოუვიდა ამისი მახარობელი მეფეს თეიმურაზს, ჩამობძანდა კახეთიდა-მ ქალაქს, უბოძა მახარობელს ხალათი მძიმე და თეთრი ინამად, იყო სროლა ზარბაზანთა და ჰქნეს მოქალაქეთა ჩირაღდანი, უბოძა მეფისათა და მორთვნეს ქალაქნი უცხოს დარითა: დაიდვა მეფემ ნადიმი და გარდაიხადა მეჯლიში. იყო სიხარული უზომო, ამით რომე ურუმის ჯარი ასე დიდი იყო, რომ იტყოდნენ: „ექვსასი ათასი უდუეას ამლება კაცი ახლავსო სარასკარს და ყაენი ორმოცს ათასს-კაცს მეტს არ

იახლებდათ:“ ამით ქართველნი დიად მჭმუნვარე იყვნეს, რომ ყაენის გამარჯვება არ ეგონათ და ქართლი სულ ყათლამს მოელოდა:

გამოვიდნენ მეორედ ურუმნი, შეებნენ ყიზილბაშნი, გაემარჯვათ კიდევ, მოკლეს სარასკარი, რომელი იყო დის-წული ხონთქრისა და დიად დიდის დიდებით მოსული, ამოწყვიტეს ურუმნი, რომ სიმ-რავლისა-გან ხოცა ველარ შეიძლეს. დარჩა ყაენს თოფხანა ხონთქრისა და ხაზინა ფრიადი, რაც საქონელი ვერა ზიდეს ცეცხლით დაწვეს ყიზილბაშთა: ოთხმოცი ათასი ენგიჩარი შეეპყრათ ომში, უბოძა ამათ ყაენმა ჯამაგირი მსგავსად თვისა ჯარისა და აღრია ჯარსა თვისსა: მოუვიდა მახარობელი მეფეს თეიმურაზს, განიხარა უმეტეს პირვე-ლისა, უბოძა ხალათი და შეიქნა მეჯლიში სამი დღე და ღამე, იყო შადლუხი ზარბაზანთა, ცემა ქოსთა და სპილენძთა ჭურთა, მორთვეს ქალაქი ჩირაღდნით, მისცეს მადლობა ღმერთსა ქართველთა, იჯდის მეფე ნადიმსა და გასცის საბოძვარი და აძლევდის ნუგეშს ქარ-თველთა:

მეფე იმერეთისა ალექსანდრე თავის-მა უმცროს-მა ძმა-მ მამუ-კა-მ გარდმოაგდო, მოუდგა იმერეთი და დაჯდა მეფედ იმერეთში მამუკა: გამოგზავნა თვისი მისანდო კაცნი ალექსანდრე მეფე-მ მეფეს თეიმურაზ-თან, შემოეხვეწა და სთხოვა ჯარი და მოხმარება, მოახ-სენა ხელმწიფეს და მოუვიდა ბძანება მიშველებისა უთავეს ყაზახის სულთანი სუფანვერდი-ბეგ, ყიზილბაშის ჯარს და მაჩაბელი იასე ზე-მო-ქართლის ჯარს და გაისტუმრეს იმერეთს შეეყარნენ მეფეს ალექ-სანდრეს:

ამ ხანთა შინა დაუწყეს ცემა ოსთა ზემო-ქართლს. აგრევე ჩა-მოადგა ჯარი ლეკისა სომხით-საბარათაშვილოში: წავიდის მარბიელი ქართლისა და მოარბიევის ახალ-ციხისა ქვეყანა. იყო ცემა და ომი ყოველ-გან, ყაენიც დაბრუნდა გამარჯვებული ერანისა-კენ, უბძანა მეფის თეიმურაზისა-თვის ხელმწიფეს: „ვითაც თქვენი მეფობის რი-გი იყოს, ეგრე კურთხევა მიიღეთ:“ ვითა დიდთა ხელმწიფეთა წესია, რომ ყოვლის ქვეყნას რიგი უნდა იცოდეს, ესეც რომ შეეტ-ყო ქართველნი მეფენი გვირგვინით ეკურთხებიანო, ეს მეფეს თეი-მურაზს წყალობად მოსცა, ვითაც იტყვის წინასწარ-მეტყველი: „მე-

ფეთა გული ხელთა შინა ღმრთისათა არიანო:“ ეს ღმერთმან მეფეს თეიმურაზს წყალობად მოუვლინა და სცხო საცხებელი მეფობისა, თორემ რამდენი წელიწადი გარდასულ-იყო ჟამთა ვითარებისა-გან და ცხებული მეფე ქართლში არა მჯდარ-იყო, მადლობდეთ ღმერთსა, რამეთუ ვითა მოსე ეგვიპტის წყვდიადთა ისრაილთა მიუვლინა ხსნად; ეგრე ქართველთა აგარიანთა-გან ტყვე-ქმნილთა მოუვლინა მეფე თეიმურაზ: იწყო მზადება მეფე-მ კურთხევისა და მოიწვივნა ყოვლგნით დასნი სამღვდელონი: ქართლის თავადები, რომ ხელმწიფეს-თან იყვნეს, გამოეცვალა ვექილი აბაზ-ბეგ და იმის სანაცვლოდ სამი ვექილი გამოუგზავნა, ებძანა: „მეფეს თეიმურაზს ემსახურენითო:“ ქართლს რაც კარშემო ქვეყნები ჰქონდა, ვითა ძველთაც ქართლ-ზე სდებოდა და ახლა ამანაც ქართლს დაადო და ვექილებიც გაუერთა, ამ მიზეზისა-თვის სამი ვექილი ქართლში გამოუგზავნა. მაგრამ ბატონის უნებურს ვერას იქმოდენ:

გაგზავნა კაცი ბატონმა კახეთს და მოიწვივნა ძე თვისი მეფე კახეთისა ერეკლე და დედოფალი ანნა კახეთის დარბაისლით კურთხევისა-თვის: აღარ დაიყოვნა მეფე-მ ერეკლე-მ და წამობძანდა ერთბირად, გზაზე მტერი აუხნდათ, გაერივნენ კაცი ხმალ და ხმალ, ვითაც კაცნი მუდამ გამზადებული იყვნეს და მეტე ბატონი უყურებდა, გარდუცვივდენ დასაფერებულთა ლეკთა და რისხვა ღმრთისა დასცეს, ამოწყვიტეს ლეკნი, დასჭრეს თავები ლეკისა და წამოიღო მოსართმევად მეფის თეიმურაზისა: რა მოეახლა ქალაქს მეფე ერეკლე გაეგებნენ სრულიად ქართველნი, აგრეთვე დასნა სამღვდელონი და მოქალაქენი, შეასხეს ქება, ვითა შვენოდა თავნი ლეკთასი წინ-მოუძღოდა და ჯარი აქეთ და იქით დასით მოსდევდა და თითონ მარტივად მობძანდებოდა: მაგრამ თქვენმა მზემა, ერთი უკეთესი სასხავი კაცის თვალით აღარ ინახებოდა, წითელს ტაიჭსა ჰგდა, ქარქაშ ხილფითა, ოქროთა მოჭედილი, წელთა ერტყნეს, კაცს მისა მხედვა გახლობებდა, სუმბულნი ახლად აშლოდეს, ვარჯნი, მუშკთა ძოვ ველნი თხემთა დაშლოდეს გარე-მოცვითა, ვარდნი სასძლოდ გაშლოდეს, ტან-კვა ზარიზი გმირ-ფალავნისურად აღზრდილოდეს, მკლავთა შემხედთა ზედა შიჯრით ერთი მეორეს გაქონდეს, ქება ყოველთა და ბძანებათა

შინა დაქორწინდეს: მიბძანდა სარაიათა სამყოფთა მეფისათა, გარდმოხდა ცხენისა-გან, მოეგებნეს მეფე და დედოფალი, მოეხვივნეს სურვილით, ვითა ძე იყო. მაგრამ მის მეტი ძე არ ესვათ, მერე ყოვლის კეთილით და ხელმწიფურის ქცევა მეცადინობით სრული იყო, უცხოთაგანაც დიდად სატრფიალო და საყვარელი იყო არა-თუ დედ-მამათათა თვის, დაიდვეს ნადიმი, გარდიხადეს მეჯლიში:

ბძანა მეფემ. „დროშათა გაკეთება: გააკეთეს, ვითაც ძველად რიგი ყოფილ-იყო, დროშა ოთხი ჯვარითა მოცული. ერთი უბოძა ორბელიანს ქაიხოსროს, მეორე მუხრან ბატონს კონსტანტინეს, მესამე ამილახორს დიმიტრის და მეოთხე ბატონის კერძო ვლიდა: გაემართნენ მცხეთას მეფენი ორნი და დედოფალნი, ერნი და დარბაზისელნი ქართლისა და კახეთისანი სახლეულით-თურთ, აგრეთვე დასნი სამღვდელონი სრულიად, ვინ ვისა დროშა-ზე ჯვარი ყოფილ-იყო, ისევ ძველსა რიგ-ზე განაწესეს და შემოეხვივნეს თვის თვისი ჯვარი დროშათ. ორისავ საერისთოს ჯვარი ავ-ჭალას მოეგებნეს, უბძანა. „ორსავე ერისთვის ჯარს მუხრან-ბატონის დროშა-ზე მისვლა." ვითაც ძველთა-გან ორი ერისთვისა მამული მუხრან-ბატონის სასარდლო ყოფილ-იყო:

მიბძანდენ მეფენი და დედოფალნი ქართლისა და კახეთისანი მცხეთას. ატონი კათალიკოზი კეთილ-სათნოებითა აღჭურვილი, ტრფიალებითა საზეცათა ზედ მიწევნითა აღზენებული და ყოვლად სარწმუნოებითა მტკიცედ დამტკიცებული. ხოლო მადლთა მიერ განბრწყინვებული, არ დააცადებდა ჟამითი ჟამად სიბრძნე მრავლობით წესთა და მართლიად გამოიკვლევდა წერილთა-გან კურთხევასა მეფისასა, ასაკითა იყო მცირე მაგრამ სოლომონისა სიბრძნესა არა რად გლებულ-ექნებოდა. მეფეთა შვილი იყო და სულიერსა მეფობასაც ღირს იქმნა. ეგრე მრჩობლ მეფობისა საკადრად განაგებდა ყოველთა საზღვართა კეთილისათა: ორი დღე დაიყოვნა და განაწესნა ყოველნი სამღვდელონი ანუ საერონი და წესნი დღისა მისისანი მზა-ჰყვნა ყოველნი: დღესა მესამესა გამობძანდა ბატონი გარეთ საყდარს წინ არტიოქიასა, ზემორე სეფე იდგეს დიდი და სეფესა გვერდით სევანი დაედგნეს, დაბძანდა სეკანსა შინა და გვერდთა იახლნეს დარბაზი-

სელნი, ვინა ჯდომისა ღირს-იყვნეს, ვინა დგომისა ეგრეთვე ყოველნი განეწყუნეს: მოიტანეს სამეფო შესამოსელი. პორფირი, ბისონი და დიადიმი ბოლჩებით. ეგრეთვე გვირგვინი, ხმალი, სკიპტრა და ქვეყნისა საფერონი: ესე ყოველი ამიერ და იმიერ მოუწყვეს: ამისა შემდგომად მოვიდა მთავარ ეპისკოპოზი არსენ შემოსილი, მთავარ-დიაკონნი შემოსილნი წინა უვიდოდეს კმევითა საკმეველისათა, აგრეთვე ჯვარისა მტვირთველსა ჯვარი პატიოსანი აღემართნეს და მგალობელთა დასნი მოუძღოდეს და გალობდენ გალობასა ჯვარისასა:

მოვიდნენ წინაშე მეფისა და თაყვანის-სცეს და ეამბორნეს მეფეს: ხოლო აღიღეს ერთი ეს სამეფო შესამოსელი და იარაღი, მოსცეს მთავარ-ეპისკოპოზს, იტვირთა ორთა მკლავთა და წამოვიდნენ ეგრეთვე გალობითა, შეიტანეს ეკკლესიასა შინა, დარეკეს მწუხრისა, წამობძანდა მეფე ეკკლესიასა, ჰკრეს ქოსთა და სპილენძ-ჭურთა: მოეგებნენ ეპისკოპოზნი, ყოველნი მდინარით მოსილნი, ბატონს წინ და თაყვანის-სცეს, დაიწყეს ლოცვა მწუხრისა. განსრულდა ლოცვა მცორედი. დაითხოვნეს და შევიდნენ ეკკლესიასა: იყო ღამის თევით გარდახდა, დღესასწაული იყო სვეტი-ცხოვლისა დღე, იყო ის დღე და მეფის კურთხევის რიგიც შეიძ.ნეს: ყოვლად ნეტარმა ანტონი პატრიარქმა არად კლებულ ქმნა მრჩობლ დღესასწაული, ყოველივე სრულიად გარდაიხადა პურის კურთხევით, სანთლის გაყოფით, ზეთისცხებით და ყოვლისა წესითა განაბრწყინვა ეკკლესია, გათენდა დილა, მოფარდაგნეს სეფე და მოიტანეს დრომანი ოთხნივე და აღმართნეს სეფასა წინ და თვის თვისი ჯარი გარსა შემოეხვივნენ:

მობძანდა ბატონი და დაბძანდა სეფასა შინა. ამისა შემდგომად მოვიდნენ დასნი სამღვდელონი შემოსილნი, კარისა დეკანოზსა ხატი პატიოსანი თავსა ედვა ჯვარის მტვირთველსა ჯვარი ეპყრა, მთავარდიაკონნი აკმევდეს საკმეველთა, მღვდელნი უკანა უვიდოდეს, ყოველთა დიდრონი ლამპარნი ეტვირთნეს და მგალობელნი გალობდენ: მოვიდნენ ეგრე და ბატონს თაყვანის-ცეს, რაც ყიზილბაშნი ქალაქს იყვნეს ყოველივე ნახვად მოსულ იყვნეს და იქ ისხდნეს: წარდგა პატრიაქის, არქიდიაკონი და ბატონს დიპტვილა მოახსენა და ქება შესხა: გამობრუნდა და ბატონის მეფობით ნუგეშ-სცა და მიიწვიეს ბატონი

ეკკლესიად. წარუძღვნენ ეგრევ დიხნი სამღვდელონი, ჭკრეს ქოსთა და სპილენძ-ჭურთ, უწინარეს ყოველთა მორთულთა აქლემთა კიდებულნი ქოს-ნაღარანი და სპილენძ-ჭურნი მიუძღოდეს და ამას დროშა სარდლისა მისდევდეს, მარქაფანი შეკაზმულნი ამას შეუდგნეს, გამგენი კარისანი, მახლობელ წინა-უძღოდა სიძე თვისი დიმიტრი ორბელიანი, რომელი იყო მანდატურთ უხუცესი და განმგე დიდებულისა კარისა. აგრეთვე წინა-უძღოდა ზაალ ორბელიანნი, რომელსა ებარნეს წინა-მძღოლნი მეთოფენი მეფისანი, მობძანდებოდა ბატონი, მარჯვნივ მკლავი სარდალს ქაისოსროს ორბელიანს ეპყრა და მარცხნივ მკლავი მეუხრან ბატონს კოსტანტინეს, უკანა მახლობელ მოსდევდეს დიდებულთა კაცთა შვილნი ტვირთულნი სააბჯროთა იარაღთა, ყოველივე იარაღნი მეფისანი, თითო თითოსა ეპყრნეს და ეგრე მოსდევდეს. ეგრეთვე სამივ დროშანი თვისის ჯარებით ამიერ და იმიერ მოსდევდეს: რა მიეახლნეს ეკკლესიასა, სამი დროშა მარტოვად კარ-ზე დააყენეს და ჯარი იარაღით ეკკლესიისა შევიდნენ, ბატონის დროშა მორდალს დავითს ეპყრა. შეიტანეს საყდარსა და აღსავლის კარ-ზე დააყენეს, კარის-ბჭეში მოეგებნეს ბატონს პატრიაქი შემოსილი და ეპისკოპოზნი ანუ სამღვდელონი ყოველნი და თაყვანის-სცეს, ცალკერძ პატრიაქი მოუდგა, ცალ კერძ მთავარ-ეპისკოპოზი, სამღვდელოდასნი წინ შეუძღვნეს ხატითა, ჯვარის წინა-ძღოლითა და ლაპრებითა მთებარითა და ეგრე გალობით შეიყვანეს ეკკლესიასა შინა. ფეინდაზი ეშალა კარით-გან საყდრისა შუა გულობამდის პირველ და მიიყვანეს, აღსავლის კარის ქვემორე დააყენეს, ეპისკოპოზნი ყოველნი ამიერ და იმიერ მოუდგნეს, აგრეთვე სომეხთა დასნი და ფრანგნი ყოველნი იდგნეს შემოსილნი და განკერძოებულ ისმენდეს: პატრიარქ-მან ჰკითხა მეფეს სარწმენება და მერე ალიქმასა ეპისტოლე წაუკითხა, მერე წ მოუძღვნეს წინ და საყდრისა შუა-გულობას ტახტი იდგა დიდი, ოთხი ხარისხი შეიძლიდა, აიყვანეს, ორი სელი იდგა, ერთ-ზე მეფე დაბძანდა და მეორე-ზე პატრიაქი, ცალ-კერძ მთავარ-ეპისკოპოზი და ცალ კერძ ალავერდელი, სხვანი ეპისკოპოზნი ექვსი ამიერ და ექვსი იმიერ განეწყვნეს: ასის შემდგომად მოიტანეს მარტივ ბისონი და ჩააცვეს, დაიწყეს წირვა. ოდეს მოვიდა ჟამი, წაბძანდა

პატრიაქი, შებძანდა წმიდა წმიდათასა ამისა შემდგომად მიიწვივეს მეფე საკურთხევლად. ცალი მკლავი სარდალს ქაიხოსროს ეპყრა და მეორე მკლავი მეხრანი ბატონს, ალსავლის კარ-ზე მთავარ-ეპისკოპოზი და ალავერდელი მოეგებნეს და შეიყვანეს საკურთხევლად, სცხეს საცხებელი შუბლთა, ბეჭთა და გულთა ჯვარის სახედ: თქვა პატრიარქმა სამღთო მადლი და შემდგომი ამისა, ბისონსა ზედა ჩააცვეს დიადიმა, წამოასხეს პორფირი, დაადგეს გვირგვინი სამეფო, მისცეს მარჯვენასა ხელსა სკიპტრა და მარცხენასა ხელსა ქვეყანისა სფერო: ხოლო მოვიდა ჟამი წმიდისა ზიარებისა. პირველად სამღვდელოდასნი ეზიარნეს და მერე გარდმოასვენის წმიდა ბარძიმი და მიიღო მეფე-მ წმიდა ზიარება პატრიარქის ხელითა: ამისა შემდგომად სკიპტრა რევაზ ორბელიანს მოსცეს და სფერო მეითარს ზურაბს, ეგრე ხელთა მპყრობელნი მეფისა მახლობლად იდგნეს: გასრულდა ჟამის წირვა, გამობძანდა მეფე ცხებული საკურთხევლით. ცალ-კერძ პატრიარქს ეპყრა მკლავი, ცალ-კერძ მთავარ-ეპისკოპოზს. მოიყვანეს მარჯვნით კერძო სამეფო ტახტი იყო, იქ დაბძანდა: მიიტანა სარდალმა ქაიხოსრო ორბელიანმა, რომელი იყო ამირ-სპასალარი, ხმალი მეფისა, დაულოცეს და შემოარტყეს. პირველად მივიდნენ დასნი სამღვდელონი და ხელთა ეამბორნეს, მერე მივიდნენ დარბაისელნი გუნდნი ერთანი და ხელთა და კვარცხლბეკთა ეამბორნეს:

ამისა შემდგომად გამობძანდა ეკკლესიით, შეიქნა სროლა ზარბაზანთა ანუ თოფთა, სცემდენ ქოსთა და სპილენძ-ზურთა, რომ ყურთა ხმა აღარ ისმოდა: მადლობდენ მორწმუნენი ღმერთსა, აკურთხევდენ დასნი სამღვდელონი, აქებდენ ერნი, ამკობდენ მგალობელნი, ლოცვიდენ გლახაკნი, აღამაღლებდენ ხმასა, ქვრივნი, შეფრთვინვიდენ ობოლნი და ყოველნი სულნი შეასხმიდენ ქებასა მეფისა მეფეთასა: შებძანდა საყდარსა, გარემოს სევანი იდგნეს ოქსინოთა მოფარდულნი, დაბძანდა მას შინა და დიდებულნი თავ-შიშველნი თავს იდგნეს. და მიბძანდა დედოფალი და მიულოცა და გარდააყარა გუარი, მერე მიბძანდნენ უფლის-წულნი, მიულოცეს, ეგრეთვე ჯალაბნი დარბაისელთანი, მივიდნენ და მიულოცეს, გათავდა რიგი მილოცვისა: წამობძანდა მეფე სეფესა შინა, ვითარცა ზეით აღმიწერია, ეგრე დიდე-

ბითა და რიგ-წესულობითა, მობძანდებოდა სარდალი და მეხრან, ბა-ტონი მკლავთა-მპყრობელი, ამიერ და იმიერ უდგნეს, პორფირის უკან მკლავთა ცალ-კერძო რევაზ ორბელიანნი აჭარა და ცალ კერძო მეითარს ზურაბს. მიბძანდა სვეტსა შინა და დაბძანდა: დროშანი ოთ-ხივე სვეტსა შინა აღმართნეს და ჯვარი გარს შემოახვივნეს: მივიდ-ნენ ყიზილბაშნი და დასხდნეს, ვისა მეფისა საპჯრო იარაღი დიდე-ბულთა მკილთა ეპყრნეს, აგრე თავს ადგნეს, შეიქნა და რა განსრულ-და რიგი მოლოცვისა, წარმოდგნენ მღვდელნი წესისა-ებრ. წაიკითხეს დავთარნი, მოიწვივნეს დარბაისელნი, ვინა ჯდომისა ღირსი იყვნეს, ვინა დგომისა: დიმიტრი ორბელიანი, საუნჯე ყოვლისა კეთილისა, აგრე განაგებდა რიგთა და წესთა მეჯლიშისათა, შეიქნა ლხინი, ვითაც ქართლის რიგი ყოფილ იყო ცდილობდენ გამოჩენასა. ვითა მართებდათ ქართველთა, აგრე გულ-სრულობით სიხარულს არა დაა-ცადებდენ, ამით რომე დიდი ხანი გარდაცვლილ-იყო ქრისტეანე მეფე არა სჯდომოდათ მეფე კურთხევით გვირგვინოსანი მეფე არ ეხილათ: ახლა ეს ღვთის წყალობა მოევლინათ, ქრისტეს მორწმუნე და სარ-წმუნოება შეურყეველი მეფე დაუჯდათ, ვითაც მართებდათ, დიდნი ანუ მცირენი მადლობდენ ღმერთსა: გაიყარა მეჯლიში ცოტა ამაზე იყვნეს მშვენიერე კახს ბატონის არ შეეძლო, მის-თვის აღარ და-ეოკნეს და გამოემზადნეს ქალაქს:

ამა ამბავთა შინა მოვიდა ამბავი იმერეთიდა-მ ყაზახის სულთანი და მაჩაბელი ისე რომ მეფეს ალექსანდრეს ჯარებით მიაშველეს, მოშ-ველებოდენ ურუმნი იმერელთა, შეეკრათ გზები, ვითაც საჭირო გზები არის. აღარ გამოეშვათ ჩვენი ჯარი, შეეწუხებინა შიმშილსა, დიდის სიმნით ჯარი ისეც გამოწყულ იყო და უფროსი კაცები ზაკ-ვით დაეჭირათ: გაისტუმრა მეფე-მ მისაშველებლად ბორჩალუს სულ-თანი და ვახუშტი აბაშიძე ჯარით. აიყარნენ მეფენი ცხენით და წა-მობძანდნენ ქალაქს, მოეგებნენ მოქალაქენი ანუ დასნი სამღვდელონი, შეასხეს ქება, შემობძანდა ქალაქსა შინა დაჯდა ტახტსა ზედა და იპყრა სასწორი სიმართლისა:

იმერეთიდამ წაიყვანეს პყრობილნი. ყაზახის სულთანი, მაჩაბე-

ლი ისე და ზოგნი ზემო ქართლის თავთა (თავადთა) შვილნი ურუმთ და ახალ-ციხესა დაამპატიმრეს:

მოვიდა სუფრაჯი მამად უსენ, რომელი გააგზავნა მეფეს მაშათს თავის სიძეს ალიყული-ხან-თან, რომელი იყო ძმის-წული ყაენის შაჰნ შასი, გამოეგზავნა ლარი უთვალავი, კიდებული ქლემთა:

გაბძანდა მეფე საგურამოს, დახვდა წინ ლეკთა, მომავალთა სომხითით, ამ-წყვიტეს ლეკნი, თუ რამ მიქონდათ სულ დააყრევინეს, შემობძანდა გამარჯვებული ქალაქსა შინა:

მოვიდა ქსნის ერისთავი შანშე ცოლ-შვილით ქალაქს, ყულარაღასი ისე, ძმა ერისთვისა გზა-ზე დამარცხებულ იყო, მკვდარი შემოიტანეს. ერისთვისა-თვის თვალები ხელმწიფეს დაეთხარა. აგრე მოვიდა ხორასნით: გაბძანდა ბატონი კიდევ ლეკ-ზე, დახვდა ძეგვს, გაემარჯვა და შემობძანდა გამარჯვებული ქალაქსა: დიდსა და მაღალსა ხელმწიფეს, მპყრობელსა რუსეთისასა, წარმოევლინა ბერი შვიდი, საგასძღვითა ფრიადითა კავკასსა შინა ქადაგებად და მცნებად სჯულთა ქრისტესთა: პირველად მოვიდნენ დიდსა ოვსეთსა შინა და ხმა მაღლად ქადაგეს იესო ქრისტე ძედ ღმთისად და ამხილეს სჯული შეურყეველი ქრისტიანობისა, მსგავსად მოციქულთა, ამცნეს სარწმუნოება ჭეშმარიტი და ფრიადნი სულნი მოაქციენეს და ნათელ-სცეს წმიდათა ემბაზითა: ვითაც საგანძური ფრიადი მოეცა რუსეთის ხელმწიფეს, ესენი ერსა განუბნევდეს და არა თვის იჯერებდეს: ესე ბერნი ღირსნი და სათნონი ღმთისანი ქართველთა შვილნი იყვნეს, ქართლით მეფეს ვახტანგს გარდაყოლოდეს რუსეთსა შინა, მრავლითა სიბრძნითა აღვსილ-იყვნეს და ამ ქვეყანას დაზრდილთა ენაც კარგა იციოდნეს: უბრძანა ფრიადი ხელმწიფე-მ და წამოავლინა სახელითა იესო ქრისტესითა, ამათგანი ბერი ერთი ჩამოვიდა ქალაქსა თბილისას სა: ჟამსა მას ჰყრობდა ქართლს ცხებით გვირგვინოსანი მეფე თეიმურაზ, ვითა მოისმინა ბერისა მიერ ესე ამბავნი ქრისტიანობისა, ვითაც სადმრთო ტრფიალებათა აღზენავებული იყო, ფრიადსა სიხარულსა მიეცა, აგრეთვე პატრიარქმა ანტონიმ განაძლიერეს ბერი, ნუგეშ-სცეს ფრიად და კვალადვე წარავლინეს კავკასსა შინა:

ვითაც ქართლი მტერისა-გან წამხდარი და აოხრებული იყო ქვე-

ყანა, პურისა და ღვინის მოსავალი არ მოდიოდა; და ხელმწიფის მოხელენი პური რაც ედვა ქვეყანას ხელმწიფისა ამის ფასს თეთრად ბევრს ითხოვდეს. ქვეყანა დიდათ ჰსწუხდა: გაგზავნა ბატონმა ჩაფრად ხელმწიფეს-თან ყაფლან-ორბელიანი, რომელი იყო უზბაშად. ებარნეს საბარათაშვილოს ჯარის-გან ერთი კერძო. ხელმწიფეც ქართლს წა-სულ იყო, მაეწივა ხორასნის ქვეყანასა და მიართვა არზი მეფისა და აუწყო შეწუხება ქვეყნისა: მაშინვე მოსწერა რაყამი წყალობისა და გამოისტუმრა ისევ ქართლად:

ქორონიკონს ულდ, თვესა ინვარსა ა დამარცხდა ანუკა ბატო-ნი-შვილი, ასული მეფის ვახტანგისა ქალაქსა. რომელი ჰყვანდა მე-უღლედ აბაშიძეს ვახუშტის: მიიღეს სიონს შინა, შეწუხდა ფრიად დედოფალი თამარ, ვითაც დიად საყვარელნი დანი იყვნეს, ასე დაჰ-მუნდა დედოფალი, რომ სნეულობასა ფრიადსა მიეცა:

იქნა ისევ მეფედ იმერეთისად ალექსანდრე, გამოიხსნა თავი თვისი პყრობილობისა-გან მ. ჩაბელშა ისუმ მისაცემელითა ფრიადითა და მოვიდა ქართლად. აგრეთვე მოვიდნეს ვინ ქართველთა შვილნი იყვნეს პყრობილნი ახალ-ციხესა შინა: ჯარი გარდვიდა დიდი ლეკისა ჯავახეთს, გარდმოვიდის, დაკრის ქართლს, გარდვიდის, აგრეთვე მო-ვიდის, მოაოხრის საბარათაშვილო და გარდაიტანის საქონელი ჯავა-ხეთს: გაგზავნა ბატონმა ზედგინიძე ლევან ამ ლეკებში. დაელაპა-რაკნენ შემოსარიგებლად, მისცეს ფიცი: „ჩვენ-გან არა დაგიშავდესთ-რათ:“ ვითაც ამ ლევანს ლეკთა-თვის მრავალ-ჯერ ბელადობა ექნა და კარგად იცნობდნენ, მივიდა ლეკებში, დაუწყო ლაპარაკი და მისცა ფიცი, წამოუძღვა ლეკთა, მოვიდნენ, დადგნენ ტინის ხიდს: მოახ-სენეს ბატონს. მაშინვე უბოძა ულუფა და დააყენა მემანდარი, ვითაც ჰგვარძნილი გული აქვსთ ლეკთა და მტერნი არიან ქრისტიანობისა, აღარ ინებეს შემორიგება, გაიპარნენ ღამით და წავიდნენ, მიმართეს დაღისტანს: მოვიდა ამბავი, მოხსენდა ორთავ მეფეთა, უთავეს მოუ-რავი ქისიყისა თამაზ, მხნე და მიუდრეკელი კახეთის ჯარითა გაის-ტუმრეს, შემოეყარა სწრაფად ჯარი კახეთისა, ვითაც მუდმი სად კახნი ომად განმზადებულნი არიან, აღარ დაიყოვნეს. აგრეთვე შემოიყა-რა ჯარი თუშეთის მოურავმა ჯიმშერ და წარმოუდგნენ ლეკთა, მოჭ-

წავენეს აღაზნის პირსა, დაერივნენ ხმალ-და-ხმალ, დასცეს ლეკთ რისხვა ღვთისა: იმ დღეს გენახათ მოურავი თამაზ, ამასა ბძანებდი, ერთის კაცის-გან ძნელად შესაძლოისი არისო, გაერივა შუბით და მრავალი კაცი დასცა. მაგრამ ეს უფრო საქებური იყო, რომ ასეთის სარდლობით შეაბა ჯარი, რომ ლეკნი სულ ამოწყვიტეს და ამათ ერთი კაცი არ მოუკვდათ: აგრეთ ჯიმშერ მოურავი იბრძოდა მხნედ და აძლიერებდა ჯართა, ვინც კახთა თავადნი დაესწრეს, ჯაჰხად არა-ვინ იყვეს, დასჭრეს თავი ლეკთა მრავალთა, ეგრე გამარჯვებულნი შემოვიდნენ ქალაქს შინა და მოართვეს თავი ლეკთანი, მეფეთა უიმედეს წყალობა ფრიადი მოურავს თამაზს და დარბაისელთა კახთა:

გაგზავნეს მცირეს ჯარით ფარსადან ციცი-შვილი მცველად გზებთა, დახვდა მომავალთა ლეკთა ნაშოვრითა და გაემარჯვა, დააგრეფინეს ტყვე ანუ საქონელი, ჩამოვიდა ქალაქს, უბოძა ბატონმა ხალათი და უიშქლა წყალობა:

მოვიდა ჯაკახეთიდამ ჯარი ლეკისა, წაახდინეს საბარათაშვილო, წაიღეს ურიცხვი: მოიხსენდა მეფეს, გამოუსია ჯარი, უთავა ზაზა თარხნის შვილი და აგრეთ საბარათაშვილოს ჯარით გამოატანეს ბეჟან კოსტაბაშის შვილი, მოეწივნენ მანგლისს, დაერივნენ ხმალ-და-ხმალ, მრავალი თავი მოსჭრეს ლეკისა. აგრეთ ცოცხალი დაიჭირეს ფრიადი, ჩამოვიდნენ ქალაქს გამარჯვებულნი: იამა დიდათ ბატონს და დამოსნა ხალათით: გარდმოვიდა ჯარი ურუმისა და ლეკისა, დამით ჩაიარეს ორბელიანთ მამულ-ზე ჩავიდნენ, დაკრეს ბაიდარს და მრავალი სული საქონელი წაასხეს, შეიარეს სომხით-ზე და გარდაიტანეს უვნებელად: მოვიდა კიდევ ურუმის ჯარი და ლეკისა: წაახდინეს ბამბაკი: მეფეს თეიმურაზს ბძანება და რაყამი ჰქონდა ხელმწიფისა, აღრიბეჟახს საცა ჯარი იდგა, რაერთიც დაებარებინა, მაშინვე შემოეყრნენ: გაგზავნა ჩაფარი სპასალარ-თან, რომელი იდგა თავრიზს მესტაფა ხან, სთხოვა ჯარი რაოდენიცა ენება: რა მიუვიდა კაცი მეფისა, მაშინვე გამოგზავნა ჯარი ყიზილბაშისა:

შეუდგნენ ოსნი ერისთავისანი და დაუწყეს ცემა ზემო-ქართლსა: გაგზავნა მეფე-მ ერეკლე-მ კაცი და დაიბარა ანწუხელნი, თებელნი და ყირაზელნი ლეკნი, რომელი მონებდეს კახს-ბატონსა, აღასრულეს

ბძანება და მოვიდა ჯარი ლეკისა, დააყენეს ავ-ჭალას, მისცეს ულუფა, მცირედთა ხანთა შინა გაატანეს ბელადათ მაჩაბელი და იასე ამილახორის შვილი და გაუსივეს უკუმდგრათ ოსთა, აათხრეს ოსეთი და გარდვიდენ იმერეთს, საწერეთლოც წაახდინეს და მრავალი ტყვე წამოასხეს: ამ იმერეთის წახდენაში ბატონი არ ერივა. მაგრამ ოსეთის ნაშოვარი არ ეყოთ და იმერეთს მის-თვის დაკრეს, ჩამოვიდნენ ნაშოვრით გორს ლეკნი:

დედოფალი ქართლისა თამარ, პირმშო ასული მეფის ვახტანგისა მოიცვა სნეულობა-მან ფრიად-მან, შემოკრიბნეს აქიმნი ქალაქით ანუ სადა ესმნეს აქიმთა ამბავნი, ყოველივე მოიწვივნეს, ეცადნენ ბევრის ღონის ძიებით და ვერა კურნეს რა: იყვნეს მეფე თეიმურაზ და ძე მისი მეფე ერეკლე ფრიად ურვილნი და მწადნი აქიმთა გამორჩენისათვის და სენთ-კურნებად, დასნი სამღთონი ანუ გუნდნი ერთანი ვედრიდენ მდუღრიად და სთხოვდენ ღმერთსა კურნებასა დედოფლისასა: არა ისმინა ღმერთმან და დაგვსაჯა ქართველნი ცოდვათა ჩვენთა მიერ და გვამხილა ურწმუნოება ჩვენი და მოიღო უწყალოება, უჩინარმა და ანაზდათ წარმტაცებელმა: ხოლო ადამისა ურჩებისა მომპოვნებელმა, მეფეთა უმადლესმა და გოლიადთა უძლეს-მან და ნიჭთა დამცარიელებელმა და სიმაღლეთა დამამდაბლებელმა, ჯართა განმბნევველმა და გმირთა დამჯაბნელ-მან, ელვარეთა ზაფრან-მქცეველ-მა და ვარდთა დამჭკნობელ-მან, ბროლთა დამმაწებელმა და ოქრო-ქსოვილთა დამძაძებელ-მან, გვირგვინ სკიპტრა დამნარცხებელმა და პორფირ-ბისონ-გამშვენებელმან, ლხინ-ყოფა გამცუდებელმა და ნათელთა დამბნელებელ-მან, ენათა დამადუმებელმა და სახედველ დამაშრტომელ-მან, ბრძანებადმან მიწად-მიქცევისამან და არ მრიდმა მეფობისამან მისცვალა ამიერ სოფლით დედოფალი კეთილ-მორწმუნე და წარიყვანა წინაშე უფლისა: მეფე ცხებული და ძე მათი სასურველი მეფე კახეთისა ერეკლე და პირმშო ასული მეფისა, ნათლით მოცული ანნა იფხვრიდენ თმათა და იტყებდენ თხემთა, მიეყენეს ფრიადსა მწუხარებასა, წაასვენეს მცხედარ დიდსა სამეფოსა ეკკლესიასა მცხეთას, მისდევდეს ქართლისა და კახეთის ჯარი, სრულიად დარბაისელნი ანუ ჯალაბნი დარბაისელთანი, უფ-

ვგლჰივე მცემელნი თავთანი და მხეველნი საყელოთანი, მდუღრიოდენ ცრემლითა მიდებით. მიიდეს ალსავლის კარის ჩამოსწორ, იქავ წინ შუა-გულობასა: ქართლსა და კახეთშა რაც სამღთო დასნი იყვნეს ყოველივე იქ შემოკრებულ იყვნეს: არტონი კათალიკოზზა განადიდნა ყოველივე იმ დღის წესნი, ეგრე ხარისხი მადლობით მიიღო: დაბძან და ბატონი საბნელოსა შინა, იყვის თხუთმეტამდის ტარიგი და ვაება გაუწყვეტლად და რა თხუთმეტი გარდასწყდა წამობძანდნენ ქალაქს; მოათვალოსვნეს ყოველნი შაჰის ძმათა მიერ იყო ყოველ-გან წუხილი უზომო, რომე მეტი აღარ ეგებოდა: გაგზავნეს ჩაფარი და აცნობეს ყაენს დედოფლის მიცვალება, ვითაც ხელმწიფეს მრავალჯერ ენახა და დიდი პატივი მიეცა, შეწუხნა ფრიად:

ჩამოიტანეს ლეკთ ნაშოვარი ოსეთისა და იმერეთისა ტყვე ურიცხვი, არა ირჩებს მეფეთა მორწმუნეთა ტყვეობა ქრისტიანეთა. უბოძეს ლეკთა თეთრი, რაცა ენებათ და გამოართვეს, რაცა ტყვე ჰყვანდათ და განუტევეს და განათავისუფლნეს სრულიად მოუხდნენ ლეკნი ლორეს, ცალი მხარე ქვეყანისა და ტაშირი სულ წაახდინეს და წავიდნენ უვნებლად:

ამისა შემდგომად მოუხდნენ დმანისის ციხესა ურუმნი ლეკთა რეულნი, ასეთი იერიში მოუტანეს რომ ციხის კარს მოახლოვდენ, გავიდნენ დმანისიდამ მებრძოლი, დაერივნენ შიგ და გააქციეს და ცოტა რამ საქონელი მინდვრიდამ გაიტაცეს და სხვა ვერა ავნეს-რა ციხოვანთა.

მოვიდა ყაფლან ორბელიანი ხელმწიფიდამ, მოუტანა ბატონს რაყ'მი წყალობისა და ებძანა: „ვითაც შენ გწადდეს ეგ ქვეყანა ისე მამსახურეთ:“ ამ ბძანებით რაც ქვეყნისა-გან ვექილებს თეთრი აელოთ ნახევარი ისევ ბატონმა მიაცემინა ქვეყნის კაცისა-თვის: ხელმწიფეს ყაფლანისა-თვის ხალათი ებოძა და ეშიკაღასბაშის ნაიბობა და ოცდა ხუთი თუმანი თეთრი ჯამაგირი:

მოვიდა ჯარი ყიზილბაშისა, რომელი დაებარებინა ბატონს ადრიბეჟანის სპასალარისა-გან, მიაგებეს ყაფლან და დააყენეს ყოშაქლოხას: ეთხოვნა ხელმწიფეს ას სამოც-და-ათი ნოქარი ჯაბა-ხანის ამალად და ას-ოცი ახალი ვაჟ-კაცი თვისა მახლობელ ყულად: გაწერეს ყო-

ველთ-გან ქვეყანათა ქართლისათა და გაისტუმრნეს ხელმწიფესთან, ხელმწიფეც ქალაქიდამ გამოსულ იყო ადრიბეჯანის ქვეყანა-ზე: წარმოემართა, ხონთქრის ელჩიც მოსულ-იყო დიდის სიმდიდრით და თავრიზს ელოდა: წაბძანდა კახი-ბატონი კახეთს, შემოიყარა ჯარი კახეთისა და მინდობილნი ლეკნი ანწუხისა და მთის ჯარი სრულიად და ჩამობძანდა ქალაქს, შემოიყარეს ქართლის ჯარიც. კახეთის ჯარი დააყენეს ავ-ჭალას და ქართლის ჯარი ლილო-ზე, წავიდა ულ-ხან ორბელიანმა შეკრიბეს ჯარი, დაჰკრა არტანის ქვეყანას და მრავალი ტყვე და საქონელი წამოიღო, ვინცა მტერი აუჩნდათ რისხვა ღვთისა დასცეს, მრავალი ამოწყვიტეს და გარდმოიტანეს ურიცხვი საქონელი ქვეყანასა ქართლისასა: წაბძანდა კახი ბატონი კახეთის ჯარით, მიბძანდა ანანურს: ორსავ საერისთოსნი დიად ავ-კაცობდენ, არც ბეგარას აძლევდენ და არც მოხელე შეუშვეს. ამათი წახდენა ინებეს, მოსწერა მამას წიგნი მეფე-მ ერეკლე-მ და დაიბარა წაბძანდა მეფე თეიმურაზ ჯარითა ქართლისათა მიბძანდა ვანათს, ორისავ გზის მხრები შეუკრეს, რომ მიმშველი ადარა-ვინა ჰყვანდათ:

აიყარა კახი ბატონი ანანურით. წაბძანდა ოსეთ-ზე, არაგვის ერისთვის ჯარს ჯიმშერ თუშთ მოურავი უთავა და შეწონასკეში მიიმძღვარა, შემარჯვენე და მემარცხენე განაწყუნა და თითონ ბატონი უკან მიჰყვა: მოეგებნენ ოსნი და შეიქნა ომი, ვითა ხვლებოდა სიმხნე სიკეთესა მისსა. ჯიმშერ კარგე იბრძოდა და ჯარსაც აბრძოლებდა. მაბძანდა ბატონიც, დაერივნენ ხმალ-და-ხმალ, გასწყვიტეს ოსნი და შიჰყვანენ, შეყარეს კოშკებში და შემოადგნენ გარს, გაზაძლიერა ჯარი მეფე-მ ერეკლე-მ, ადუთქვა მისაღებელი, უბძანა იერიში, რასაც კოშკს იერიში უვლეს მაშინვე გატეხეს. ორმოცი კოშკი აიღეს და დაწვეს, თურსი დაატყვევეს და ურავით გზით ყათლაში უყვეს რომ რისხვა ღვთისა დასცეს, ვითა ვახტანგ გორგასალ თხუთმეტის წლისა ბრძოდი ოსეთში და დამჯაბანი ბუმბერაზთა, ეგრე მეფე ერეკლე უმხნეს იქცეოდა, ასაკითა იყო მცირე, რომელსაც საქმე და ან ძნელს საბრძოლს მოინდომებდა, წინ ველარა-ვინ აღუდგებოდა: სხვა სიკეთე სიმშვენიერე და საკადრი ხელმწიფობისა ძალისა და ქცეულება ანუ საღთო სურვილი ანუ საერთო ზნე სრულობა მეფის ერეკლესი, ვითა მოით-

ვლების და ანუ ხმალთა რიცხვსა შინა შემოვალს: ჩამობძანდა გამარჯვებული ანანურს, დაიჭირა ვინცა-ვინ ბეჟან ერისთვის სისხლში რეულ იყო. ზოგი გამოუგზავნა მამას და იქ ბატონმა დასთხარა თვალები და სხვა ვინც აქ დარჩა კახ-ბატონმა დასთხარა თვალები და ცოლ-შვილით აყარა და კახეთში გაისტუმრა: რა ეს ამბავი და არაგვის ოსის წახდენის ამბავი შეიტყვეს ქსნის ერისთვის ოსთა მოვიდნენ მაშინვე ვანათს და შემოეხვეწნენ მეფეს თეიმურაზს, ყოვლის კეთილის საფუძველსა და მოსთხოვეს დანაშაულის ფარკანი და მოსცეს სრული ბეგარი:

მოუვიდა ორსავ ბატონს რაყამი ხელმწიფისა, დედოფლის მიცვლისა-თვის ნუგეში დიდი ებძანა, და ხალათები შავის გამოცვლისათვის და ათასი თუმანი ებოძა: მოუვიდათ წყალობა ესე, რაც სომწუხარის შეეფერებოდა დიდათ გაიხარეს მეფეთა და გამოიცვალეს შავი და აგრეთვე ვისა ემოსნეს შავნი ქართველთა ანუ კახთა აგრეთვე ხელმწიფის ომალი და მოხელენი ვინც ქალაქში იყვნეს ყველას თალხი ეცვნეს, სრულობით ყველას ბატონმა ხალათი უბოძა: ჩამობძანდა კახბატონი ქალაქს და უბოძა ჯარსა კახეთისასა ჯასტური: დედოფალი კახეთისაც ქალაქს ბძანდებოდა და აღარც თითონ წაბძანდა.

წავიდა სულხან ორბელიანი საბარათაშვილოს ჯარით და კახეთის ჯარიც მცირე რამ გაჰყვა, ვითაც ცოტასი ხანს სულხანს ახალ ციხის ქვეყანაში დაეყო, ბელადობა იმ ქვეყნისა კარგად იცოდა და სიმხნე და სიმამაცეც არ აკლდა: მივიდა ყარსის ქვეყანას. ქართლის ჯარისა-გან ოსმალეთს ქვეყანა ასე შეშინებული იყო, რომ ყოვლის ქვეყნის კაცს ციხესა და სიმაგრესა შინა მიემართნეს. ყარსის ციხეს მახლობელ ციხე იყო მაგარი და ძველთაგანვე თლილის ქვით კეთებული, რომ მის ციხის სიკეთეს, ყოველი მნახავი აქებდეს, რომელსა ეწოდებოდა ციხე-ზარიშადისა: რა მივიდნენ, ჯარი სრულიად გარს შემოახვივა, დაუწყეს ომი ფიცხელი და უყვეს იერიში, ვითაც საბარათაშვილოს ჯარი მეწინავედ გამზადებულნი არიან და ომთა ფიცხელთა მიუდრეკელნი. მივიდნენ მეწინავედ, კაბაშვილის უმა იყო *) შვილი

---

*) აკლია გვარი, დ. ჩუბინაშვილი.

თამაზა, პირველსავე მისვლა-ზედ მიიდგა კიბე და გარდიჭრა ციხეში მარტო: რა ჩავიდა, შიგ სამი ხმალ-და ხმალ მოკლა და რამდენიმე დააწყლულა, არითმევლის შიგნით ციხის მეომართა იარაღთა და ყროლის გარეთ ჯარსა შინა: რა დაშვრა ომისა-გან მოკლეს, მივიდნეს ჯარი საბარათაშვილოსი, მიიდგეს კიბები ყოველთა და გარდუცვივდეს ციხეში: აიღეს ციხე, უყვეს ყათლამი და იავარ-ჰყვნეს საქონელი უთვალავნი, გამოუძღვა სულხან ორბელიანი, გამარჯვებულთა ჯართა და გარდმოვიდნენ ქვეყანასა ქართლისასა უვნებლად: გაუსივა ჯარი მეფე-მან თეიმურაზ ახალ-ციხის ქვეყანასა, უთავა ყაფლან-ორბელიანი, მოაოხრეს ახალ-ციხის ქვეყანა, და სადა მტერი აუჩნდათ რისხვა ღვთისა დასცეს, ვითა ორბელიანი ბატონის ერთ-გულობისა და სამსახურ-ზედ თავ-დადებულნი არიან და მამაცობისა მიუდრეკელნი, ეგრე ყაფლან უმხნეს იქცეოდა: გარდმოვიდა უვნებლად და გარდმოიტანა ურიცხვი ტყვე ანუ საქონელი: ჩამოძასლდა ბატონი ქალაქს და შეიქნა მზადება ქორწილისა: წავიდის ჯარი ბორჩალოსი, მოაოხრის ყარსის ციხის აქეთ ქვეყნები და მოიტანის საქონელი ანუ ტყვე ფრიადი:

აგრეთვე გარდმოვიდის ჯარი ურუმისა და ლეკისა, რომელნი იდგნენ ახალ-ქალაქს, მოარბიევიან ქართლის ქვეყანა: აქედამ წავიდის ქართლიდამ მარბიელი, მოაოხრიან ახალ-ციხის ქვეყანა, იყვის ორგნითვე ცემა და ომი, აოხრდა ყოველი ქვეყანა, თუ არ ციხეთა და სიმაგრეთა ადგილთა ვერსად დადგიან, ვერც ყარსის კაცი და ვერც ახალ-ციხისა ქვეყნებისანი: მპყრობელ-მან ქართლისა-მან და რტო-მან დავითისა-მან, უბრძნეს სოლომონისა-მან და სათუძველ-მან რჯულისა-მან, კიდის კიდემდი სახელ-განფენილ-მან, ცხებით გვირგვინოსანმა, მეფეთ მეფე-მან თეიმურაზ მიანიჭა წყალობით თანად ერთ-გულსა მეფეთა სახლ-შვილობითა, ხსენებულსა, გვარ-დიდებულსა და მაღალ-ხარისხობით ჩინებულსა მუხრანის ბატონს კოსტანტინეს სახლთ-უხუცესობა თვის დიდებულისა სახლისა და მიანდო ყოველი შემოსავალი სახლისა თვისისა, მისცა ბძანება სახლთა, აგარაკთა თვისთა ზედა და აუფლა ყოველთა, ვითა შკენოდა სიმხნეს-სიბრძნესა მისსა, ეგრეთ უმეტეს იქცეოდა კოსტანტინე და განაგებდა ყოველთა წეს-ჩვეულებათა საკადრ დარბაზისათა, ვითაც დიდი ხანი იყო ქართლის ქცევა

და მეფეთა რიგი გარდაცვლილ-იყო: ამან იგულს მოდგინა და ისევ პირველისავე საზღვარსა დააწესნა, ყოველნი რიგნი დარბაზისანი, ამით უფრო გულ-დაჯერებულ იყვნეს ერთ-გულობასა სახლთ-ხუცისასა, რომ მეფე ერეკლე ემზახლა და ასული კონსტანტინესი ძისა თვისისა-თვის მიწოდნა და ყოვლი-თურთ მოელოდა უმეტესსა პატივსა აღ-წევნისასა:

ჩამოვიდა კახეთში დიდი ჯარი ლეკისა, მიუხდენ თუშეთს იავრი აყრეს, ჩამოვიდა ამბავი, მოხსენდა ბატონებს, მაშინვე წაბძანდა კახი ბატონი კახეთს. მოეშველა თუშეთს:

მისწერა მეფე-მ ხელმწიფეს არზა შანშეს ერისთვის შებრალუ-ბისა, ვითაც ჩვენის მეფის სიტყვას ყაენი ჯეროვნად ისმენდა: ებოძა მაშინვე შანშეს ერისთვის-თვის ასი თუმანი ინამად. იდგა შანშე ქალაქში ცოლ-შვილით და ქსნის ხევს პატრონობდა ქართველი ბა-ტონი:

მაღალმა და დიდთასა მიერ დამყარებულმა, ცხებით გვირგვინო-სანმა, კეთილ-სათნოებისა საფუძველმა მეფე-მან თეიმურაზ მოიწოდა თვისად მეუღლედ და დედოფლად ქართლისად ანახანუმ, ასული ბეჟან ითამის შვილისა, რომელი ნათესაობდა მეფეს იესეს დედი-და-შვი-ლობათა: ესე ყოველთა ბანოვანთა შორის უმეტეს აღცისკრებულ იყო და სხივსა მისა მზისა შარავანდედი ბნელ-ექმნა, შვიდნივე მნათობნი ცისანი მონებად დავრდომად იყვნეს და სიბრძნის მიერ გონება აღზენავ აღესრბილო და გვადად მრჩობლითა კეთილითა შესწუდვილი წარიყვანა პატრიარქ-მან, ბატონი-შვილმა ანტონიმ, სახლად თვისად და შემწე ექმნა უხუცესი ძმა მისი ბატონი-შვილი არჩილ, ძე მეფის იესესი, რათა ნათესაობის მიზეზით თვისისა სახლით მოსცეს: ამისა შემდგომად შებძანდა მეფე, ვითა ქორწილის წესი იყო და წამოიყვანა პატრიაქის სახლით სახლსა დადიჯდოვანსა, ჰკრეს ქოსთა და ნაღარათა და სპილენძ ჭურთა, მორთვნეს ქალაქნი და უმეტეს-სამყოფი მეფისა მოფარდაგნეს ოქსიონოთა ოქრო ქსოვილითა და მოაბრწყინვეს ყოვე-ლი ლამპითა საბრწყინვალოთა, ისხდნენ მგოსანნი და აქებდენ მეფეთა მეფეს თეიმურაზს: იყო ლხინი და განცხრომა დღესა რვასა და იყვნენ ქართველნი მწად ქართულთა ლხინთა გამოჩენისა-თვის, იყვნეს ყო-

ზილიბაშნიცა წვეულნი ხანები, ათასის თავნი და მოხელენი ხელმწიფისანი და მისწონდათ ყოველი რიგი და ლხინი ქართლისა, განსრულდა ქორწილი აგვისტოს:

ქორონიკონს ულდ, მოუვიდა მეფეს თეიმურაზს ხელმწიფიდამ ქორწილის შემოსაწყვრად ოქრო, ვერცხლი ანუ ლარი ურიცხვი:

მოვიდა აბაშიძე ზურაბ, უხუცესი ძმა ვახუშტისა, რომელი იყო სიძე მეფის ვახტანგისა ვახუშტი და ერთ-გულობა და უბოძა, დაარწმუნა მეფეს თეიმურაზს, ამისდა სამუქაფოდ *) უბოძა ქუფნის **) ხევი, რომელი არის სამზღვარ ქართლისა და იმერეთისა, მკვიდრი მამული ქართველის ბატონისა:

ქალაქში მყოფი ყიზილბაშის ჯარი დააბარებინა ხელმწიფეს და მისდა სანაცვლოდ გამოეგზავნა ათასი ავლანი და მოეცა მეფის თეიმურაზისა-თვის ჯარად: „როგორც ქართლის ჯარი ეგრე იმსახურეთ:“ რა მოვიდნენ, ასე მონებდნენ, ვითა თვისი მისანდო ყმანი ყოფილიყვნენ:

გამოვიდა დაღისტნით დიდი ჯარი ლეკისა, ამას თაოსნობდა სურხავისა შვილი. დადგნენ ბელაქანში, იტყოდნენ. „თხუთმეტი ათასი კაცი იყო.“ დაუწყეს კახს ბატონს ლაპარაკი. „შეგვირიგეთ და ყაენს ხმალი დავკრათო და თუ არ შეგვირიგებთ კახეთსაც წავახდენთო და ქართლსაცაო.“ ეს მათი შერიგება დიად შორს დაიჭირეს კახმა ბატონმაც და ქართველმა ბატონმაც: რა სწამს ეს ამბავი გაიგონა ქართველი ბატონიც ქართლის ჯარით კახეთს გაბძანდა და ორნივ მამა-შვილთ გაუგზავნეს კაცი სურხავის შვილით და გამოსთხოვეს ომი: აღარ იყოვნეს ლეკთ, პირველ მოუხდნენ ქისიყს. მაშინვე გავიდნენ ქისიყელნი, მოურავი იყო თამაზ, მხნე და გოლიათი და მოუდრეკელი, დაერივნენ ხმალ-და-ხმალ, გააქცივეს ლეკი, მიუვნენ ალაზნის პირამდის ხოცით, ვეღარ შემაგრდნენ ლეკნი, ამით რომე ვერც ბატონების პირი აიღეს და პირველ კიდეც დაუმარცხდათ, ჩავიდნენ შამახიას და ქართლი და კახეთი დაიცვა ღმერთმან უვნებელად: ქართლისა

---

*) დედანში ჰსწერია, სამუფაქმოდ. დ. ჩუბინაშვილი.

**) უნდა ქეფინის ხევი დ. ჩუბინაშვილი.

და კახეთის ქვეყნები ასე არეულ იყო, რომ უსამართლოდ და უწყალოდ აღარსა-ვინ იდგა. და ოვიდრე უშვებდნა, ისევ თვისავე სამეფოსა და მადლობდენ ღმერთსა: გაგზავნეს ხელმწიფეს-თან სარდალი ქაიხოსრო ჩაოვრად და მოახსენეს ამბავი ქართლისა და მისლვა ლეკისა:

წაბძანდა ქართველი ბატონი კახეთიდამ, მობძანდა ქალაქს: ამისა შემდგომად გაგზავნეს ქისიყის მოურავი თამაზ ხელმწიფეს-თან, ლეკზე გამარჯვება და გაქცევა მოახსენეს:

გამოვიდა რუსის ელჩი ყაენ-თან მოსასვლელად, მოუვიდა ბძანე-ბა კახ-ბატონს, მეფის ერეკლეს: „ქართლისა და კახეთიდამ ათასი კაცი აარჩიე და წინ მიეგებეო:“ მისცნეს მხედრობა ქართველთა და კახთა, წაბძანდა მეფე ერეკლე ათასის კაცით რუსის ელჩის წინ მი-საგებლად. ქართველი ბატონიც თან-გაყვა ყაზახამდის და იქიდამ დაბ-რუნდა, მობძანდა ქალაქს თბილისისა: რა ჩაბძანდა მეფე ერეკლე, მოუვიდა ბძანება: „ისევ დაბრუნდიო:“ სხვა ჯარები მოგვეგებიანათ და ამის-თვის მურახასი ექნათ, დაბრუნდა განჯის მინდვრიდამ, მობძანდა ლხინ-შექცევითა:

მოვიდა სარდალი ქაიხოსრო, ებოძა ხელმწიფეს ხალათი მძიმე და ინამად ორმოც-და-ათი თუმანი, გამოუგზავნა ბატონისა-თვის ოთ-ხი ათასი თუმანი და რაყამი დიდის წყალობისა; ეს ამბავიც მოვი-და, ხონთქარი და ყაენი შერიგდენ: მოვიდა ახალ-ციხით ყაზახის სულთანი, რომელი იყო პატიმრად სიოვნევერდი-ბეგ. უბოძა ბატონმა ხალათი და უიმედა წყალობა, უბოძა ისევ სულთანობა ყაზახისა:

მოვიდა ხელმწიფიდამ ქისიყის მოურავი თამაზ, მოუტანა კახს ბატონს რაყამი დიდის წყალობისა:

მოინება მპყრობელმა ქართლისა-მან, მეფე-მ ცხებულ-მან თეი-მურაზ, ნადირობა ყარისა, მოიწვია ძე თვისი მეფე კახეთისა ერეკლე კახ-ლარბაისლით. წაბძანდნენ ქალაქით თვეს იანვარსა, ქორონიკონს ულე, რა ჩაბძანდნენ ნაკებში, განაწესნეს ყოველნი რიგნი ნადირო-ბისანი და განაწყვნეს ჯელგა, ვითა წესი იყო: ინადირნეს პირველნი ტყენი და მოწყვიტეს ნადირნი ურიცხვი. ამისა შემდგომად გაისტუმ-რეს ჯელგა ღამით, გაუმძღვარეს პაპუნა გაბა-შვილი, შემოარტყა მინ-დორს ყარისასა და მობძანდნენ ბატონებიც ღამითვე, წესისა-ებრ ცის-

კრისა ჟამსა დაუვსნენ, დიდი ჟამი გარდაცვლილ იყო და ყარაია აღა-რა-ვის ენადირა და ქართლი ასე წახდარ იყო, რომ მშვილდ-ისრო-თა*) მოჰგნა გაუჭირდათ ქართველთა: უბძანა ბატონმა. „ვისაც მშვილ-დი არა ქონდეს, ხის მშვილდები დაიკეთონ, იმით დადგნენო:“ ყვე-ლამ დაიკეთეს მშვილდ-ისარი ხისანი და ის ეჭირათ, წესი იყო ყა-რის ნირობისა თოფით კარზე ჯერანს ვერა-ვინ მოკლევდა: დაიწყო-დენა ჯერანმა, რომ რიცხვი არ ეგებოდა, მოკლეს ბატონებმა კარზე ჯერანი:

აგრეთვე ამოწყვიტეს ქართველთა და კახთა ურიცხვი, გაიყარა ნადირობა, მობძანდნენ ბატონები, ჩამოხდენ ხევასსა შისა, მიართვეს ყოველთა ჯერანი, აღწერეს მდივნებმა და მას დღეს მოკლულ იყო სამასი. დასხდნენ მეჯლისად. ნახეს ლხინი უზომო, დიდად მხიარუ-ლად ბძანდებოდნენ ბატონები ორნივ, ამით რომ დიდი ხანი გარ-დაცვლილ იყო ყარაია არა-ვის ენადირა, კარგადაც შექცნენ და ხელ-მწიფეც მწყალობელი ჰყავდათ და ეგრე თავის ნებად იქცეოდნენ: გაბძანდნენ მტკვარს, ნადირეს ჭალა, გამოვიდა სიმრავლე ღორთა. მას დღეს შვიდი ქართველმა ბატონმა მოჰკლა ისრით ღორი და ხუ-თი კახმა ბატონმა, ამოწყვიტეს, რომ ერთი ამის-თანა ნადირობა და შექცევა არას ქართველის ბატონის დროს არა ყოფილ-იყო, გასტუმ-რეს ნადირნი ყოველნი ქალაქსა და კახეთს იყო სიხარული ფრია-დი, მიბძანდნენ ბატონებიც ქალაქს, დაიდგეს ნადიმი და გარდიხა-დეს ლხინი. უბოძა პაპუნა გაბაშვილს ხალათი მძიმე, ვითაც კარგა გაისარჯა და შეაქციანა მეფენი, აგრეთვე ვინ გაბა-შვილი ახლდა ყვე-ლანი დამოსნა ხალათით და ყომ-და წყალობა პაპუნასა:

მოვიდა ასული ხელმწიფისა და დაუბარა ბინა ქართლისა და კახეთის ომალები: მაშინვე წაასხეს. მირზა იბრეიმ, რომელი იყო ვეზირი ქართველის ბატონისა, ვექილები, ვეზირი მუსტოფა, ყოვე-ლავე მოხელენი ქართლისა და კახეთისანი, ბატონმა თვისი მეითარი ზურაბ თან-გაატანა რა მიახლენ ფარსაღლავთა-გან ემრავლეს ჯარსა მოხსენდა ხელმწიფეს შაჰნადირს, რომელსა ახლა აწვდეოდა შანშე: მაშინვე მოასხმევინა ომალები და თვით გაიკითხა, არბაბი დაერქმიოს,

*) ი. ართი უნდა. დ. ჩუბინაშვილი.

ყოველსს ქვეყანას უმრავლეს თეთრს შეაგდებდის, არომელდის და ადარიბებდის. ამის-გამო ქართლ-ზედაც ქებნა მიზეზს, რათა თეთრის ჯარიმა დაედვა: ჰკითხა ომალებს: „ქვეყანაში ან ხარებმა და ან ქართლის დიდრონმა კაცმა რა შეუწამეს-თ:" ამათ ყოველთა არა რაი იცოდეს და ვერა რა მოახსენეს რა: რაც ქართლს სახელმწიფო ხარჯი ედვა, ის როდის გამოდიოდა ან მეხუთედი, რომ მეტი ვისმე შეეწამა: არ მოეშვა ხელმწიფე კითხვისა-გან, გაუწყრა და თითო თვალი მოსთხარა: წადგა ყაზახის ვექილი, რომელი ქართლს ვექილად იჯდა და ქართველს და კახს ბატონ ქართლისა და კახეთის დიდრონს კაცებს ყველას არბაბი დაუწერა. მაგრამ არც ეს იყაბულა, თითონ გააკეთა არბაბი ქართლსა და კახეთ-ზე, ორასი ათასი თუმანი დააწერა და ქართველის ბატონის ვეზირს მირზა ისრაიმს, ვექილებს, ვეზირს მუსტაფას ყველას თუ რამ ჰქონდათ წაართო ორისავ თვალები დათხრა ბძანა: დათხარეს ყველას და აგრეთვე ბრმნი ქართლში გაისტუმრა: მოვიდა ზურაბ მეითარი და მოიტანა ეს ამბავი და რაცამიც ჰქონდა, რომ ქართველის ბატონისა-თვის ებძანა: „ეს თეთრი მზათ დაიჭირეთ სამასი ათასი ყიზილბაშისა-თვის." ამ თეთრის ასაღლობა ებძანა: კახი ბატონიც ქალაქს ბძანდებოდა: რა ეს ამბავი მოისმინეს დიდად შეწუხდენ, აგრეთვე ქართველნი და კახნი. ჯავრისა-გან შეიშვთნეს, არ ჩივეს. მაგრამ ამის მეტი ღონე ველარ დაიდეს, რომ გაქცევის მეტი გზა აღარა ჰქონდათ რა, აიყარა მეფე ცხებული თეიმურაზ, ერთ პირ თან-გაჰყვა ბატონის-შვილი აბდულა-ბეგი, ერთ პირ, აგრეთვე პატრიარქი, ბატონის-შვილი ანტონი, ეპისკოპოზით და ყოვლის სამღუდელოს დასით და ქართველნი ყოველნი, ვინა ქალაქს შინა სახლეულად იდგნეს. ეს ყოველნი გაყვნენ ბატონს: ქალაქის მელიქი აღა აიყარა სახლით. აგრეთვე მოქალაქესა, რომელსა შეეძლო, ურიცხვი აიყარა ქალაქსა და წავიდნენ. მიბძანდა ბატონი და დადგა ანანურს, ეს ყოველნი თავადნი ანუ მოქალაქენი დააყენეს თვის-თან და არა რომელი გაუშვა თვისსა ადგილსა: ორბელიან-სარდალს ქაიხოსროს უბძო. ახალდაბის ციხე, მიიყვანა ცოლ-შვილი და დააყენა მას შინა. სარდალი ქვეშის ციხეში იდგა ერთ-პირად, ბატონი მიბძანდა ანანურს, ბძანებითა მეფისა გამოგზავნა ძე თვისი რევაზ და აყარა და მოაყვანა

სახლეულნი თვისნი ციხესა ახალ-დაბისასა, ვინა ორბელიანთ სახლისშვილნი იყვნეს. ყოველნი სახლეულით ბატონს გაუგზავნეს: რად-გან თვისსა ქვეყანასა შინა აღარა-ვინ ეგულებოდათ. ქვეყანა ასე ირყეოდა ყაენის შიშისა-გან, რომ ქართლის ქვეყანაში გამაგრების იმედი აღარა-ვის ჰქონდათ. მაგრამ პაპუნამ ორბელიანმა და ყაფლან თავის მამულის დაკარგვის ისევ თავისი წახდენა ირჩიეს, გამოსთხოვეს ბატონს ჯარიმ.ნი და წამოვიდნენ თვისა მამულსა შინა, მოვიდნენ პირველ ხრმისა ხეობასა შინა და სადა ციხე იყო ანუ გალავანი გაამაგრეს და მისცეს იმედი: „თუ რომელი ამბავი მოხდეს მტრისა-გან თქვენ-თან დავიხოცებითო: მის მეტი ღონე აღარა ჰქონდათ, რად-გან ბატონს მოშორდენ თავისის მამულის გულისა-თვის, უსიკვდილოდ გაშვება აღარ ეგებოდა: აიყარნენ სახლეული-თურთ და მივიდნენ თვისა სამკვიდროსა ციხესა დმანისისასა, აყარეს მამული თვისი და შემოკრიფეს ციხესა შინა, აგრეთვე აყარეს ტაშირის ქვეყანა და შემოიყვანეს ციხეში იყვნენ პაპუნა და ყაფლან ორბელიანნი დღე-დაღამ მატებასა სიმაგრეთა ციხისა და აგრილებდნენ ყმათა თვისთა და ყმათაც ეს იმედებოდათ, რომ რახან ცოლ-შვილით ესენი იქ დაიგულვეს, გული დააჯერეს ერთ-გულობასა ზედა: რად-გან ყაენს ლორის ხანისა-თვისაც არბაბის თეთრი ბევრი ეთხოვნა და გასცლოდა ხანი ლორიდა-მ, დარჩომილ-იყო ქვეყანა უპატრონოდ, მოვიდნენ ქეთხუდები ლორისა დმანის და შემოეხვეწნენ ამათ: „ჩვენ მუდამ ორბელის შვილით ოჯახის შემწეობით ვდგომილ-ვართო და ახლა ასე უპატრონოდ ვართო და მოგვიარეთო:" წავიდა მაშინვე ყაფლან ჯარით და შევიდა ციხესა ლორისასა და დამშვიდნა ქვეყანა ლორისა, შეაყენა კაცნი თვისნი ციხესა და თითონ მოვიდა დმანის: გაგზავნეს კაცი და სადა ლეკი იყო ქართლის ქვეყნებში, რომ დიახ ბევრს ახდენდნენ და წინა-აღმდეგიც აღარა-ვინ ჰყვანდათ, ეს ლეკის ჯარები სულ შემოირიგეს და დმანის მიიყვანეს, რაც უფროსი კაცნი იყვნეს დამოსნეს ხალათითა, მისცეს ჯარის ულუფა და დააყენეს სოფელსა წინწახურს, ციხის მახლობელ და აღარსად გაუშვეს ლეკნი მარტოდ, ინახევდნენ თავისის მამულით და არასა აწუხებდნენ ქვეყანათა: აგრეთვე გამაგრდნენ მეთვნი ქართლისანი ციხეში ვისა ჰქონდა და ვისა არა

ჰქონდა ერთმანეთში იხიზნებოდენ: კახეთი მთლივ ოთხ თარაფად გაკეთდა და ოთხი სიმაგრე გააკეთეს. ერთი კალური მთა, რომ თი-თონ კახი ბატონიც იმაში დგებოდა და მეორე ბოჭორმა, მესამე ლოპოტის მთა, მეოთხე თიანეთის-კენ, აგრეთვე ყოველნი მყოფნი ქართლისა და კახეთისანი იყვნენ მზადებაში საომრად და მოელოდენ ჯარსა ყიზილბაშისასა. ბძანდებოდნენ ბატონები ანანურს:

ამა ყოფასა შინა გორს ისევ ავღნის ჯარი იდგა. რა ეს ამბავი მიესმათ და ბატონების ანანურს მიბძანება, დაცალეს გორის ქალაქი და ავიდნენ, გაამაგრეს ციხე გორისა, ხალხიც აიყარა და მთებში შევიდა: შემოიყარა მეფე-მ თეიმურაზ მთების ჯარი, აგრეთვე ქარ-თველთა და მიბძანდა გორს, დაუწყო ავღნის ჯარს ლაპარაკი. მაგრამ ნებით არ დაცალეს, ბატონს თოფხანა არ ახლდა, ამით ციხის აღება საჭირო შეიქნა: ამაში ქსნის ხევის ჯარი მიესივა გორის ქალაქსა და აიკლეს. ვინც მათის ჯარი იყო ყველამ დაუწყო გლეჯა და ოხრება, ეცადა ბატონი. მაგრამ ჯარი დიდი იყო და მერე დიდი ხანი გაპო-სულ იყო, რომ ქართველის ბატონის მორჩილება აღარ ექნათ, ვერ დააშლევინეს, აიკლეს რაც დაახელეს, საყდრები აოხრეს, მრავალი ხატი დაამტვრიეს. აღარ დადგა ბატონი და წაბძანდა ისევ ანანურს: შეუსდგომოდა ამ ყაენს მთლივ ადრიბეჯანის ქვეყანა, რა მისდიოდათ მეფე თეიმურაზ, ქართველთ და კახით სულ შეუდგნენო, განეხარათ დიდათ:

მოეწერათ ერევნის ხანსა და სულ იმ ქვეყნის უფროს კაცთ-ბატონისა-თვის არზი: „და რახან თქვენ ეგ საქმე გიქნიათო, ჩვენ თქვენს ყმასავით გვიმსახურეთ, საცა გეპრიანებოდეს, ჩვენს ჯარს იქ გაახლებთო:“ ბატონმაც ამისი შესაფერი პასუხი მისწერა და გაის-ტუმრა კაცი: საჰის თვის ამის წინათ სპასალარი ამირ ასლან-ხან მო-სულ იყო დიდის ჯარით და ერევანს ადგა, იყო ყოველ დღე სროლა ზარბაზანთა და ყუნბარათა. მაგრამ ვეღარა ავნეს-რა ციხესა ერევნი-სასა: ამ ქართლისა და კახეთის შეუდგომა-ზედ კიდევ უფრო გამაგ-რდენ, ჩასლოდა ამბავი შაჰნადარ ყაენსა, რომელსა ახლა ერქვა შან-შე: „მეფე თეიმურაზ და მეფე ერეკლე შეუ-გიდგნენო, დაცალეს ქართლი და კახეთი, მთებში ავიდნენ:“ მიეცა ფრიადსა შეჭირვებასა

გამოუსივა მაშინვე ჯარი დიდი. მაგრამ ისევ დააბრუნა გზიდამ, ამის-თვის რომ ბევრ ჯერ ენახა ქართველთ ხმალი და თვისი საწადელი ქართლში ვეღარ აღასრულა: თითო თავადი ქართლისა უკუდგის და ერანის ჯარი ამოწყვიტის, ხაზინა რამდენი გაფუჭის და ძლივ ისევ ქართლის ჯარით დაიმორჩილის: ახლა ქართლი და კახეთი ორივ ერთად გაერთებით გაუდგნენ, რას დააკლებდა. მერე მეფის თეიმურაზის სახელი ასე გაფენილ იყო, რომ ერანში ერთმანეთისა საქადურად და საყვედურად ამისი სახელი ჰქონდათ:

მოუვიდა ბატონს ჩაფარი ყაენისა, მოუწერა რაყამი სიტკბოებოსა და წყალობისა. თხუთმეტი ათასი თუმანი, რომ მეფეს თეიმურაზისა-თვის ეთხოვნა და ათი ათასი თუმანი მეფეს ერეკლესა-თვის, ეს თეთრი ეპატივებინა და ქვეყნის თეთრისაც ებძანა: „როგორც შენ გინდოდეს ისე გაარიგეო, ბძანება კი გააგონე ხალხს ჩემიო, ისეც ქალაქში ჩამოდი და ქვეყანას მოუარეო:“ ეს ჩაფარი ჯაშუშსავითაც იყო, ხელმწიფის ბძანებას არ დამორჩილდებოდნენ ამის ჯარსა და რიგს გაშინჯევდა, ჩავიდოდა, ამბავსა რომ ჩაიტანდა. მაშინვე დიდი ჯარით წამოვიდოდა: ბატონი შვილი აბდულა-ბეგ და სარდალი ქაიხოსრო საბარათაშვილოში იყვნენ, რომ მერაპირედ დაეყენებინა ბატონს: ამა ამბავ-ზე მაშინვე მოუვიდათ ჩაფარი და დაიბარეს ანანურს. მივიდნენ რა ესენი, რაყამი წაუკითხეს, ერთი რაყამიც მეფეს ერეკლეს-თან იყო, რომ ხელმწიფეს თავის-თან დაებარებინა: „რასაც მაგის პირით მოგახსენებთო გარიგებული გეგონოსთო:“ შეიქნა ამისი რჩევა, ბატონმა მეფეს ერეკლეს წასვლა შორს დაუჭირა, მის-მეტი ძე, არ ესკა და მერე რამდენი ხანი ინდოეთსა და ქვეით ქვეყნებში ახლდა მეფე ერეკლე ხელმწიფეს. კახეთიც უპატრონი დარჩებოდა, ქალაქს ჩამობძანება კი ამჯობინეს. ამის-თვის რომ ქართველთ დარბაისელთ ჯალ ბხი, რომ ბატონს თან-ახლდენ ყველამ ფარვანი მოსთხოვეს: „ჩვენს ალაგებში წავალთ ჩვენის ცოლ-შვილითა და ჩვენს ქვეყნებს გავამაგრებთ:“ ქართლის ჯარიც მართებულად არ შემოეყარა, მთის ქვეყნის ჯარებმაც უარშიობა დაიწყეს, ასე ამ რიგის უოფვასა, ისევ ხელმწიფის მორჩილება არჩიეს: აიყარა ბატონი, აყარა დედოფალიც და ჩაბძანდა ქალაქსა თბილისისასა, ქართველთ ყველამ თავი-

სი ცოლ შვილი თავ-თავის ადგილს წაასხეს, ბატონი-შვილმა აბდულა-ბეგ თავისი არამი მოიყვანა ციხესა სამშვილდისასა:

გამოვიდა დიდი ჯარი ლეკისა, შეიარეს სომხით-ზე, დაესხნენ, ყაზახის ელი და ბაიდრისა ერთად იდგნენ, მთა-ზე მრავალი სული საქონელი და ტყვე წაასხეს და გარდაიტანეს ჯავახეთს:

რად-გან მეფის ერეკლეს წაბძანება აღარ ამჯობინა, ქალაქშიაც ჩამობძანდა, ბატონმა ესევ ამჯობინა, რომ თავისა წ ბძანება. ბძანა: „ხელმწიფეს-თან წავალო, ჩემი თავი ქვეყნისა-თვის დამიდვიაო, თუ ქვეყანას უშველო რამე და ან ხელმწიფეს ჩემი სიტყვა შევასმინე, ქართლს პირველს რიგ-ზე დავაყენებთ და თუ ვერ შევასმინერაო, მერე ყველამ თქვენს თავს უშველეთო:“ გარდადვა თავი ქრისტიანობისა-თვის, წაბძანდა მეფე ცხებული თეიმურაზ ერანში ყაენ-თან, რომელსა ეწოდებოდა სახელად შაჰნადირ:

გაბძანდა ქალაქით, მას ი, თან-იახლო ორბელიანი სარდალი ქაიხოსრო, თარხანი ღუარსაბ, მარტყოფის მოურავი ქაიხოსრო, მოლარეთ-ხუცესი პაატა, მილოხორბაში რევაზ, სუფრაჯი მამად-უსეინ და ოროდ უულუხჩი და ეგრე სუბად (სუბუქად) წაბძანდა ქალაქით ბატონი, მიბძანდა სამშვილდეს, ნახა და ორი დღე ნახეს ლხინი და მესამეს დღეს წაბძანდა სამშვილდით და მიბძანდა ბოლნის, თან-გაჰყვა აბდულა-ბეგ ბატონი-შვილი და სულ ქართველთა და კახთ დარბაისელნი, უბძანა ქართველთა: „ბატონის-შვილს აბდულა-ბეგს ნუ გაეყრებითო და ჩვენის ერთ-გულობით ამისი სიტყვის გამგონნი იყავით:“ აგრევე აბდულა-ბეგს უბძანა: „რადგან მეფე ერეკლე მუდამ ქართლისა-თვის ვერ მოიცლისო, ქართლს მოუარეთ და ერმანეთის ნებით და შეკითხვით ორივ ქვეყნები მტრისა-გან კარგა გაამაგრეთო და ჩემდა მოსლვამდის მშვიდობიანად იყვნეთო: მიბძანდა ბატონი, ჩამოხდა ლორის მიწაში, ლორის ციხე ყაფლანს ორბელიან ეჭირა, გამოართო ბატონმა და ისევ ლორის ქეთხუდებს მიაბარა და ლორის სულთანობა ქალბი-უსეინ ხანის შვილს მუსას მისცა:

წამოიღო ლორის ციხიდამ აბდულა-ბეგ ბატონი-შვილმა ზარბაზნები და ჯაბახანა, შეიტანა, ციხესა სამშვილდისასა და მოესალმნენ ქართველნი და კახნი ბანბაკს და გამობრუნდნენ. ბატონი წაბ-

ძანდა, აბდულა-ბეგ ბატონი-შვილი მოვიდა სამშვილდის ციხეში და დაუწყო კეთება და მაგრება ციხესა:

მეფე თეიმურაზ რომ ერევნის მიწაში მიბძანდა, გაგზავნა წინ მამად უსეინ სუფრაჯი ამირ ასლან ხან სარდალ-თან, რომელი ადგა ერევნის ციხესა და იყო ყოველ დღე ომი ფიცხელი: რა სცნა მეფე თეიმურაზის მისლვა განიხარა ფრიად და უბოძა მამად უსეინ ხალათი მძიმე და თეთრი ურიცხვი, თითონ შეჯდა ცხენსა სარდალი და ბატონს სამ ალაჯ-ზე წინ-მოეგება, მოესალამა მდაბლად და მოართვა თავისი საჯდომი ცხენი, რად-გან ერევანი და სარათის ქვეყნები ხელმწიფეს უკუ-სდგომოდენ და ამ სარდლისა-თვის თავს დაედვა და გამოეგზავნა, ცდილობდა დაჭერასა, ქართლის იმედი სულ არა ჰქონდა: რახან მეფე თეიმურაზს გაუსჯელად და დაუპატიჟებლად მიბძანდა, დიდად იამა და მისართმევით და დახდომით კარგად ეცადა, ამით რომ ხელმწიფესაც სამსახურად დაანახვა: მიართვა ბატონს მისართმევი, აგრევე დარბაისელნი, რომელნი ახლდენ ყველას ხალათი, ცხენი და ინამი მისცა, გაატანა კაი მემანდრები და გაისტუმრა ხელმწიფესთან: წაბძანდა ბატონი ერევნით ყაენ-თან.

გამოვიდა ჯარი ლეკისა ფრიადი, წაახდინეს მრავალი ადგილი, წაიღეს ურიცხვი ტყვე და საქონელი, წაბძანდა მეფე ერეკლე კახთა და ქართველთ ჯარით, ქისიყის ბოლოს შეებნენ, გააქციეს ლეკი, ამოწყვიტეს მრავალი, რომ ერთი ამის-თანა გამარჯვება ამ ცოტას ხანში არ ყოფილ-იყო, წამოასხეს ტყვე და საქონელი, მობძანდა ქალაქსა თბილისისასა და უბოძა ისევ თვისავე პატრონებსა. განისვენა ცოტას ხანს ლხინ ფრიალობით და წაბძანდა მეფე ისევ კახეთს:

მეფე თეიმურაზ რომ წაბძანდა, დედოფალი კეთილ მორწმუნე და შვენებისა სადგური ანახანუმ მძიმედ ბძანდებოდა. შემდგომად მცირედთა ხანთა დაწვა დედოფალი და შვა ძე კეთილ-ნერგად აღმოცენებული, ძირით იესესით აღმონორჩებული, ცხებულ მეფის ძეობით აღმოცისკრებული, ბატონი-შვილი სოლომონ, თვესა მაისსა კდ. ქორონიკონს ულე, ქრისტეს აქეთ ჩჳმზ: 1747 წ.

შემოირიგა აბდულა-ბეგ ბატონი-შვილმა რაც ქართლში ლეკი იყო, აგრევე სულხანს ორბელიანს ლეკი ჰყვანდა შერიგებული დმანის

ჰსთხოვა და მოუძღვა სულხან და შემოარიგა, დამოსა ლეკთა ბელადები ხალათით და დააყენა ციხესა სამშვილდისასა: დახვდა ლეკის ჯართა ქისიყის მოურავი თამაზ წინა, გაემარჯვა ლეკ-ზე, ამოწყვიტა მრავალი და წამოვიდა გამარჯვებული მეფეს ერეკლეს-თან, მოართვა თავი ლეკისა მრავალი:

შეიქნა ადრიბეჟანის ქვეყნებში ურიღობა და არეულობა, შეუდგნენ ყაენს შაჰნადირს და თავრიზს თითონ დასვეს ყაენი, რომელსა ერქვა საამ-შა, ძველის ყაენის შვილობით იხსენებდენ, რაც გაეწყობოდათ ყაენის რიგი მისცეს და ჯარი შემოახვივეს: თურმე დიდი ყაენი შაჰ-ნადირც მოეკლათ, თავის ძმის-წულს ალიყული-ხანს ელალატა და თითონ მის-წილ ყაენად იქ ის დამჯდარ-იყო და ამისთვის უფრო ირეოდა ქვეყნები: ეს ამბავი ჩვენ რა ვიცოდით, ქართლში ვინ გვეტყოდა და ვერც მეფეს თეიმურაზს შეეტყო, თორემ რადათ წავიდოდა, სპასალარი ამირ-ასლან რომ ერევნის ციხეს ახადებლად იდგა, ამას საამშაჰ მტრობა დაუწყო და ეს სპასალარიც გაეცალა ერევანს და ასამ შაჰ სამტროდ წავიდა: რადგან ეს ქვეყნები ასე აირივა და მეფე-მ თეიმურაზ ყაენ-თან ველარ მიაწივა, ყაზმინს დააყენეს და აღარ-სად გაუშვეს: ამასობაში ქართლში მეფის ამბავი *) აღარ მოვიდა, ორი სამი ჩაფარი აქედამ გაგზავნეს და ვერდა-რა იმით შევიტყევით და ვერცა-რა მეფე-მ თეიმურაზ იშოვა გზა, რომ ქართლში ჩაფარი გამოეგზავნა და თვისი ანბა ეცნობებინა:

ამა ამბავში ბატონი-შვილი აბდულა-ბეგ საბარათასშვილთ შემოიფიცა: „შენს მეტი ბატონი არ გვინდოდესო, შეუდეგ სამშვილდისა და ბირთვის ციხეების კეთებასა:“ განიზრახა: „თუ მეფეს თეიმურაზს დაუშვანდა, ქართლი ჩემი არის და აღარა-ვის დავანებებო:“ ააშენა სამშვილდის ორი დიდი ბურჯი, ამიერ და იმიერ გააკეთა აუზი დიდი წყლისა სადგურად და დაიჭირა ორის წლისა თადარიკი ყოველი-ფრით. ვინა თვისისა სიტყვის მორჩილი იყო, გლეხი ყოველივე აყარა და ამ ორს ციხეში დააყენა, ანუ თუ-რამ ქალაქით უნდოდა, ყველა მიატანინა, წინა-აღმდეგიც აღარა-ვინ ჰყვანდა: ბორჩალოს სუ-

*) დედანში ჰსწერია: ამბავის მაგიერად ანბე, დ. ჩუბინაშვილი.

თანი, რომელი შანადირს გამოექცა და სამღერეთს იხიზნებოდა ასიოდენ კაცითა ისიც აყარა და ციხეში შეიყვანა და თვისი საზდათი *) ინახევდა: მისწერა საამშას, რომელი იჯდა თავრიზს ყაენად, აცნობა ყმობა და ერთ-გულობა თვისი და თავს-იდვა ქართლი და სამსახური მისი: ეს ამბები არ **) შეიტყო მეფე-მ ერეკლე-მ, მაშინვე გაგზავნა კაცნი ყოველ-გან და დაიბარა ჯარები, მოვიდა კახეთისა თუშფაშსა, ხევსურ-მოხევისა, ორისავ საერისთოსი და ქართლისა, ყოვლის ადგილს ჯარი შემოეყარა ქალაქსა თბილისისასა მეფე ერეკლეს:

წავიდა სამშვილდით ჯარი ლეკისა, მიუხდენ სომხითის მელიქს და წაუხდინეს ქვეყანა და წამოიღეს ტყვე ანუ საქონელი მრავალი, მოიტანეს სამშვილდეს:

უბოძა მეფე-მ ერეკლე-მ შანშეს ისევ ერისთობა ქსნისა და მამული თვისი და სთხოვა ჯარი: შეიყარა მაშინვე კაი ჯარი და ჩამოვიდა ქალაქს და დაუდვა ფიცი მტკიცე, პატრიაქიცა თავდებობითა: „მამას შენსა და შენს მეტი ბატონი არ ვიცოდე:“ მოუვიდა აბდულა-ბეგს ქართლის ბატონობის რაყამი საამშასან და შანადირის სიკვდილიც გამოკვიცხადა და აქამდის ქართლში არ ვიცოდით ყაენის სიკვდილი, მოსწერა აბდულა-ბეგ ბატონის-შვილმა მეფეს ერეკლეს: „მეფე არჩილობით ქართლი ჩემია, დამანებეთ და შენ კახეთს მიეპატრონეთ:“ აგრევე ქართლის დარბაისელთ ყველას მეფობის ბძანებით წიგნები მოუვიდა: „ახლაც ჩვენს სამსახურში მოდითო:“ ეს ამბები დიდად იწყინა მეფე ერეკლე-მ და აგრევე ქართველთა ყოველთავე დიად შორის დაიჭირეს, ამით რომ მეფე თეიმურაზ ქართლის გულის-თვის თავი გამოიმეტა და წავიდა, ჯერ მისი ამბავიც მართალი არა იცოდენ რა, მერე ადილშა, რომელი ახლდა ყაენად დამჯდარ იყო, სიძე იყო მეფის თეიმურაზისა, ქეთევან ასული მისი ცოლად ჰყვანდა: მის-გან უფრო კიდევ დიდს წყალობას მოელოდენ: ეს საამშა ერთი არზარქარი ვინმე გამოჩენილ-იყო და იმის სიტყვით მეფეს თეიმურაზს როდის წაუვიდოდნენ: მისწერა მეფე-მ ერეკლე-მ

*) საზრდოთი დ. ჩუბინაშვილი.

**) აქ უნდა: რა შეიტყო და.... დ. ჩუბინაშვილი.

მუქარიანი წიგნი და აგრეთვე ქართველთა და უარი და წინა-აღმდეგი სიტყვები: „ჩვენ-გან შენი ყმობა აღარ იქნებათ:“ რა ეს ამბავი მოვიდა აბდულა-ბეგს დიდათ ეწყინა, თადარიკს შეუდგა, ნება რომ აღარ იქნა, ძალით ცდასა შეუდგა, ყაზახს ბორჩალუც აბდულაბეგთა-გან დადიოდნენ და ემსახურებოდნენ: გაუსივა მეფე ერეკლე-მ ჯარი დიდი ბორჩალუსი და ყაზახისა ელები სულ წაახდინეს. ვინა მოენდოთ, არა აწყინეს რა, მოიტანეს. ნაშოვარი ურიცხვი, შეიყარა ბორჩალოსი და ყაზახის ქეთხუდები, მოვიდნენ მეფეს ერეკლეს-თან, მიართვეს ფეშქაში და ითხოვეს დანაშაულის ფარვანი. რად-გან ქაიხოსრო სარდალი მეფეს თეიმურაზს ერანში თან ახლდა, ემიკალას-ბაში დიმიტრი რუვაზ სარდლის-შვილი და იოანე ორბელიანი ქალაქს ცოლ-შვილით მეფე ერეკლეს ახლდენ და არც ამათგან მეფის ერეკლეს გაურა იქნებოდა. ამათს ქალაქს ყოფასა და თავის-იან უმეოფლობას აბდულა-ბეგ წყინობდა, ვითაც მხლებელი იყო. გაუსივა ლეკის ჯარი და ბარათიანნი, აიღო ივნობის ქვაბები, იავარ-ჰყვნეს საქონელი და ტყვე ლეკთა, მისცა და შეაყენნა კაცნი თვისი მისანდო ქვაბებში. ვინა ქაიხოსრო სარდლის კაცნი იდგნეს გამოიყვანა ყოველნი რისხვით: აგრეთვე წავიდის სამშვილდით მარბიელი და მოათხრის ორბელიანთ-მამული და ბატონის ციხესა სამშვილდისასა:

მოვიდა ერთი უცხო ჯარი ლეკისა, რომ ჯერ ქართლის მიწაში ამ გვარი კაცნი არ გვენახა, ზღვის პირს კაცნი იყვნეს და სულ მოისარ-შუბოსანნი და კარგა დაკაზმულნი, სანახავად კარგნი, შემოიარეს ალგეთის ხევ-ზე, კუმისის და იმ ძირობის საქონელი წამომელოთ, თან-მოუყვანდათ საბელადობით, ბირთვისის ძირი გაიარეს, დახვდენ ბარათიანნი ჩახიქვათას, ომი ძალიანი აკიდეს, გაიქციეს და არა დაანებეს რა: წავიდა ეს ჯარი, მიუხდა ციხე-ქვაბს, გატეხეს ზევითი. გალავანი, აიკლეს, ტყვე ანუ საქონელი წამოიღეს, დიდ-გორი ჩაატარეს და უვნებელად გაატარეს, წავიდნენ ისევ თვისა ადგილსა:

მეფე-მ ერეკლე-მ გამოუგზავნა ბატონის-შვილს აბდულა-ბეგს თბილელ ეპისკოპოზი ათანასე, დაელაპარაკა და აღუთქვა საბატონოშვილო მამული თვისი სარჩოდ, დაწყნარება დაპატიჟა და ნახვაზე მოინდომა: ეს არ ინება და რად-გან მეფობა ეთქვა აღარ შეიკლიმა

აბდულა-ბეგ, შემოუთვალა: „ქართლი ჩემიაო და კახეთი შენიაო, შენ იმას დასჯერდი, მე ქართლი დამანებეო:“ ზაალ მესხაბ-შვილიც თან-გაატანა, ჩამოვიდა თბილელ ეპისკოპოზი და ეს ამბავი ჩამოიტანა ქალაქს: რომ ახლა მართლა გული დააჯერა მეფე-მ ერეკლე-მ, რომ შფოთი აღარ დაწყნარდა, ჯარისა მატებასა და ყოველ-გზის მტრის პასუხის მიცემისა თადარიკს შეუდგა აგრეთვე დარბაისელთა ქართლისათა დიდი უარი შეუთვალეს ბატონი-შვილს აბდულა-ბეგ: „ჩვენი და შენი ბატონ-ყმობა აღარ იქნებაო:“ ეს ამბავი რომ მოუვიდა სამშვილდეს მანც ციხის მაგრება და ჯარის მატებას შეუდგა, გაგზავნა მეფე-მ ერეკლემ და ვინა თვის მოსამსახურენი პირ-აქეთი დეკი იყო, მათი ჯარი სულ მოასხმევინა:

რად-გან საბარათაშვილო მას-თან იყო და სომხითი კი არ მოუდგა, დასცა ჯარს დასტური და წავიდის, მოარბის სომხითის ხეობა, გადაუხდიან ახპატ-სანაინსა, აოხრიან და ტყვევიან და ურიცხვი საქონელი მოიტანიან ციხესა სამშვილდისასა. პაპუნა ყაფლან და სულხან ორბელიანი თვისა ციხესა ხულუტსა იდგნენ და იქიდამ თვისა მამულსა პატრონებდენ, წავიდის ამათი ჯარი, მიუხდის ყარსისა ქვეყანასა და წამოიღიან უთვალავი საქონელი, ასე შეაშინეს ოსმალეს ქვეყანა, რომ თუ არ სიმაგრეთა და ციხეთა სხვა-გან ვეღარსად დად გიან ჯავახნი ანუ ყარსელნი:

შეიყარა ჯარი ალიხან, რომელი მცირედთა ხანთა ქართლში ხანად იჯდა, ნადირშაი რომ მოკვდა ამანაც აქა იქ ტაცება და რბევა დაუწყო. ეს წამოვიდა ქართლ-ზე, მეფე თეიმურაზ რომ ქვეით ბძანდებოდა ქართლში თვისი წინა-აღმდეგი კაცი აღა-რა ვინ ეგონა. მოვიდა ყაზახში, შემოეყარა ყაზახის ჯარი, მოსცა თალი-ბეგ ყაზახის სულთნის ძმა მ პირობა: „ქართლს მე დაგაჭერინებო:“ გამოუძღვა წინ, მოვიდნენ ქალაქ-ზე წინ ორი ჩაფარი გამოგზავნა, ერთი მეფეს ერეკლეს-თან და ერთი აბდულაბეგ-თან სამშვილდეს. ორივ თავის-თან დაიჭირა და დიდათ ამაყანი სიტყვა შემოეთვალა: მეფე ერეკლე-მ შეუთვალა: „თუ ყაენის ბძანება და რაყამი გაქვს ის შემატყობინეო და თუ სამტროდ მოხვალ, მეც მზა ვარო:“ არც აბდულა-ბეგ მოენდო:

მოვიდა, ჩამოხდა კუმის. მინბაშს კაცი გამოეგზავნა, არც იმან შეუშვა ციხეში: იწყინა ალი-ხან, ჯარი დიდი ჰყვანდა, მოუხდნენ ქალაქს, ხევთ და ვერის ხეობის საქონელი სულ წამოიღეს: უბძანა მეფე ერეკლე-მ ჯარს გასვლა, უთავა ორბელიანი დიმიტრი ეშიკაღაბაში: რა მივიდნენ ქალაქით მაშინვე დაწკიპეს ცხენები და რა მოწივნეს, შიგ დაერივნეს, გაიქცა ყიზილბაშის ჯარი, მიყვნენ ხმალ-და-ხმალ, ამოწყვიტეს მრავალი, რომ რისხვა ღ̃თისა დასცეს: მიყვნენ გაქცეულთა კუმის თავამდის, ვინ მორჩა ცხენები აქ დარჩათ, ეგრევე იარაღები ჰყარეს და ქვეითნი უიარაღონი ალიხანს შემოეყარნენ: გამოუძღვა დიმიტრი ეშიკაღასბაში და შემოვიდა ქალაქში გამარჯვებული, მოართვა თავები ბატონს, იმა დიდად და დაპირდა დიმიტრი ეშიკაღაბაშს წყალობასა ფრიადსა: გასცეს ქალაქის ციხითა, ამზადეს, კიდევ ალიხანს იმავ ღამეს თავს-დასხა დაუპირეს, ალი-ხან იმავ წამს აიყარა და წავიდა ისევ ქვევითვე სირცხვილეული:

ჩავიდა განჯას და ახლა მოინდომა საამშას მტრობა, რომელი იჯდა თავრიზს ყაენად, მივიდა ალი-ხან, ამა-ზედა დაიჭირა საამშა ხელებ-შეკრული სარდალს ამირ ასალან გაუგზავნა: იმანაც თვალები დასთხარა და ალიშას ყაენს გაუგზავნა: ეს ამბავი მოვიდა ქართლში, ქართველთ დიად იამათ და განიხარა მეფე-მ ერეკლემ და დაჭმუნდა აბდულ-ბეგ, გაუგზავნა კაცი და ფეშქაში სარდალს ამირ ასალან ხანს, მოვიდა მის-გან წიგნი დიდის იმედისა აბდულა-ბეგს: შეიქნა მეფეს ერეკლესა და აბდულა-ბეგს შუა მტრობა და ომი, ცემა ერთმანერთისა, გაუსივა ჯარი სამშვილდით ლეკისა და საბარათაშვილოხი, შემოაყენა თაფანის ციხესა, იყო სროლა ორი დღე და ვერა ავნეს რა: ამასობაში მოეშველა დიმიტრი ორბელიანი ქალაქიდამ დიდის ჯარით, შემოუტიეს, გააქციეს და სამშვილდემდის ცემით მიყვნენ, პაპუნა ჯაფლან და სულხან ბატონის-შვილს აბდულას-თან იყვნენ, ცდილობდნენ მის-გან თავისის მამულის მოხმარებასა. რა-ხან ამათის სამშვილდეს ყოფით ორბელიანთ მამულს არა ეშველა რა, თავისი ძმებიც ქალაქს მეფეს ერეკლეს სამსახურში ჰყვანდათ, პაპუნა და ჯაფლანც წამოვიდნენ, მოვიდნენ მეფის ერეკლეს სამსახურში, უფრო წყალობა იხვე პირველი:

აესივნენ ლეკნი, აგრევ საბარათასშვილოს კაცნი და დაუწყეს რბევა ქართლის ქვეყანასა, სულხან-ორბელიან ისევ დმანის დადგა, ვწინვე ლეკში ყოფილ-იყო და ბელადები კარგა იცნობდენ, შეურიგდა ლეკთა და ზოგი რამ თავისი ქვეყანა მოარჩინა, ბატონი-შვილმა აბდულა-ბეგსაც სულ-ხან კარგად მიაჩნია და ერთ-გულთა თანა აღრაცხა:

რად-გან მტრობა აღარ დაშალეს და ამ ლეკისა-გან ბევრი ადაგიც წახდა, მეფე ირაკლიც გამოვიდა ქალაქიდა-მ. თოფხანა, ჯაბახანა ყოველივე მინაბაშს გამოართო და გამოემზადა საბარათაშვილოზე. მოვიდა მეფის თეიმურაზისა ამბავი მშვიდობისა, რომ აღილშასთან მიეწია, რომელი იყო სიძე მისი, მიეცა პატივი, დიდი იმედი და მამაშვილური, ებოძა ურიცხვი საქონელი, შეიქნა სიხარული, ამდენი ხანი ყოფილა, რომ ბატონის ამბავი აღარა გაგონილ-იყო-რა, შეიქნა სიხარული ფრიადი ქართველთა შინა:

მიბძანდა მეფე ერეკლე დიდის ჯარით, შემოადგა სამშვილდეს, იყო სროლა ზარბაზანთა და ყუმბარათ დაუცდელად. აგრეთვე ისროდენ ციხიდამ თოფითა და ზარბაზანთა: მეფე ერეკლე იდგა კრწანის ქვემორე და ჯართა ყოველ-მხარეთ საფრი ჰქონდათ და ეგრე იბრძოდენ, იყო რამთენიმე დღე ბრძოლა (იყო) და მერე იგულს-მოდგინეს მყოფთა ციხისათა და შეიქნა ერთმანერთში ლაპარაკი, მოითხოვა აბდულა ბეგმა ბატონის-შვილმა დიდრონი კაცნი, შევიდა სალთხუცესი კახისა გრიგოლ, თუშთ მოურავი ჯიმშერ და ელისეთ მოურავი დავით ალაპარაკეს და ეს პირი დადვეს: „მანამდისინ მეფე თეიმურაზ ერანის ქვეყნიდამ მობძანდებოდესო ჩვენ ორნივ მეუდროებით ვიყვნეთო:“ რაც სამშვილდეს ციხეში ლეკის ჯარი ჰყვანდათ, მეფეს ერეკლეს რომ ლეკის ჯარი ახლდა, ამისმა ბელადებმა ლაპარაკი დაუწყეს და სულ გამოიყვანეს და მეფეს ერეკლეს შემოეყარნენ, ისევე ინებეს მშვიდობა და შერიგდენ თითო პირობის წიგნი ერთმანერთს მისცეს და მოშალეს ბრძოლა: შეიქნა ერთმანერთში მშვიდობა, ჯარის კაცი ციხეში შევიდის და ციხის კაცი ჯარში გამოვიდის, აიყარა მეფე ერეკლე, ჩაბძანდა ქალაქს, ბატონი-შვილი აბდულა-ბეგ დარჩა ისევ ციხესა სამშვილდისას:

გამოვიდა ჯარი წარიდა-მ, მოუხდენ დამითვე, დაესხნენ სონ-

დადუხს, მრავალი ცხვარი და ზროხა წაასხეს: გამოუდგა დიმიტრი ეშიკაღასბაში მცირის კაცით, მოეწია ყარაიაზე, გააქცია ლეკი, გააყრევინა საქონელი და შემოვიდა გამარჯვებული ქალაქსა თბილისისასა: მიუხდა ლეკის ჯარი ბოლნისის ხეობას, მიაშველეს ყაფლან ორბელიანი ქალაქიდა-მ, მივიდა, შეება გულ-სრულად. გააქციეს ლეკი, დახოცეს, მაგრამ დიდათ რომ შიგ დაერივნენ, ფიცხელი ომი რომ შეიქნა, ჰკრეს ყაფლანს თოფი და გამობრუნდნენ: მაშინვე წამოიყვანეს დაწყლულებული, მოკვდა ყაფლან ბოლნისს: მეორეს დღეს მოუვიდა მეფეს ერეკლეს სპასალარის ამირ ასლან ხანიდამ ცხენი შეკაზმული და ხალათი მძიმე, აგრევე ქართველთა და კახთა დარბაისელთა-თვის ოცდა-ათი ხალათი ბძანებითა ალი-შაჰ ყაენისათა: შეიქნა სიხარული ფრიადი. ამათ რომ ალი შას ყაენობასაც გული დააჯერეს და მეფის თეიმურაზის წიგნი და კაი ამბავი, რომ მოუვიდათ ამით კიდევ უფრო შეექნათ სიხარული:

გამოვიდა ბელადები ლეკისა ათასის კაცით, შემოიარეს ქართლი, მოვიდნენ, აიღეს საკირისციხე, გარდმოვიდნენ, შემოადგნენ, ატენის ბოლოს ციხე იყო, აიღეს ისიც, წამოიღეს ორისავ ციხის საქონელი და ტყვე უთვალავი, გარდმოვიდნენ საბარათაშვილოში, მიაგება კაცი აბდულაბეგ ბატონი-შვილმა, შეირიგა ეს ლეკის ჯარი და დააყენა ციხეს გარეთ კრწანის:

მოვიდა ალი-შაჰ ყაენისა-გან ჩაფარი, ებოძა მეფის ერეკლესათვის ხალათი მძიმე და რაყამი დიდის წყალობისა: „რად-გან მეფე თეიმურაზ ჩვენს სამსახურში არისო, ქართლსა და კახეთს ორსავ კარგა მოუარეო:“ აგრევე მეფის თეიმურაზის წიგნი და მშვიდობიანი ამბავი მოვიდა, შეიქნა დიდი სიხარული და განცხრომა, რომ უკეთესი აღარ ეგებოდა, შესწირეს ქართველთა მადლობა ღმერთსა: ებოძა იქიდამ მეფეს თეიმურაზს ორბელიანის-თვის მდივანბეგობა ქართლისა, მეფე-მ ერეკლემაც ბრძანებისაებრ მამისა და აღრისხეს დალიჭასა საბრძნოსა და მისცეს სასწორი სიმართლისა, ვითაც იოანე საფილოსოფოსოთა წესითა აღჭურვილ-იყო და კიბეთა ბრძნობისათა აღმხდარიყო და ქართლშიაც უბრძნე და უმცოდნე არა-ვინ იპოვებოდა, და-

უმტკიცეს ესე საბრძნო ხარისხი და საზომისა-ებრივ არა დააცალებ-და მეცნიერად ყოველთა მიგებებასა სამართლისასა:

შეუდგა სპასალარი ამირ-ასლანს ალი-შაჰს და ამინც მოინდომა ადრი-ბეჟანის ქვეყანაში ყაენობა: დაიპყრა ქვეყნები, ყაენიც ამ ქვეყ-ნებს დაშორებულ-იყო და ქვეით წასულიყო, დაუწყო სპასალარმა აქა იქ ცემა:

აბდულა-ბეგ ბატონი-შვილმა გაუგზავნა ფეშქაში სპასალარს, ალაჯან უზბაშის ხელით და სთხოვა ჯარი და მოხმარება: გამოებ-რუნებინა ალაჯან და მოეწერა იმედი და დაპირებოდა მოხმარებისა: გაუსივეს ფანა უზბაში, დაახვედრეს ლორეს, წინ მოკლეს ალაჯან უზბაში, სხვანი სულ დაიჭირეს, ორი სპასალარის კაცი იყო და სხვა აბდულა-ბეგ ბატონი-შვილისა, მოასხეს ქალაქს, მოართვეს მეფეს ერეკლეს: უყო წყალობა ფრიადი ფანა უზბაშს და სპასალარის კა-ცებს არა ავნო-რა, პატივიც მისცა და სხვანი პყრობილ ჰყვნა, ზოგ-თა თვალნი დასთხარა: ამა-ზე ისევ აიშალნენ, საბარათაშვილოს კა-ცებმა ქალაქის პირს სოფლებს ცემა დაუწყეს, ქალაქიდამ ჯარი გა-ვიდის და საბარათაშვილონ ჰსცემდენ და აოხრებდენ ყოველ-თვის:

მაჰმად სულთანი ლორისა, რომელი იყო სამშვილდეს, მოუვიდა რაყამი, მიეცათ განჯის ხანისა, წავიდა სამშვილდიდამ და ჩავიდა განჯას, არ ინება სპასალარმა ალიმასა-გან მიცემა: დიდ მრავალი ტყვე ჰყვანდა ლეკებს სამშვილდის ციხეშია და გაიყო ჯარი, ზოგმა ტყვე წაასხეს დაღისტანში და სხვა ჯარები აქავ დარჩა და არბევდენ მუდამ სომხითს და აგრეთვე დმანისის ხეობას და მიქონდათ სამ-შვილდეს:

გამოეგზავნა სპასალარს კაცი და ხალათი მეფის ერეკლეს-თვის და ეცნობინა ხერხით ნდომა და სიყვარული:

უბოძა მეფე-მ კახეთისა-მან და გამგებელმა ქართლისა-მან, სათ-ნოებისა საფუძველ-მან, ძე-მან ცხებულის მეფისა-მან. მეფე-მ ერეკ-ლე-მ ორბელიანს დიმიტრი ეშიკაღბაშს ელიაღასობა სრულიად ქართ-ლისა, ელის საჯილდაოთ, ვითარცა ალიხანის ჯარ-ზე დიდად გაი-მარჯვა დიმიტრი-მ და მერე ლეკ-ზე მხნედ გაისარჯა და გააქცივა,

ნაშოვარი დაადგებინა, ვითა წყალობას გმართლებოდა და აგრეთვე აღუსრულა და დაუმტკიცა წყალობა ესე:

აჭყარეს ყაზახის სულთანი მუსაბეგ და ქალაქში დააყენეს, აგრეთვე ქეთხუდები ბეიდრისა და ყაზახ-ბორჩალუსი შემოკრიბეს ქალაქს:

უბოძა მეფე-მ ერეკლე-მ ქალაქის მოურაობა მეხრანის ბატონს, სახლთ ხუცეს კონსტანტინეს: დახვდა ლეკთა ზოურავი ქისიყის თამაზ, გაემარჯვა დიდათ:

ალი-შაჰ ყაენი მაზანდარას წასულ-იყო, მეფე თეიმურაზ თანახლდა, ადრიბეჟანის ქვეყნებს დაშორდენ: მოიცა ძალი სპასალარმა ამირ ასლა-ხან, ჯარი დიდი შეიყარა, ადრიბეჟანის ქვეყნები სულ მიუდგა. მაგრამ ქართლი და კახეთი არ მიუდგა, ამის-თვის რომ ეს არც ხელმწიფე იყო და რასაც იქმოდა თავისის ძალითა, მერე რომელიც ერანის ხელმწიფე იყო მეფე თეიმურაზ იმას ახლდა: ამით ეს სპასალარი ქართლსა და კახეთს ემუქარებოდა, მტრობაც უნდოდა. მაგრამ ვერ იჩენდა, ბევრ-ჯერ ენახათ ქართველთ ხმალი: გაგზავნა მეფე-მ ერეკლე მ სპასალარ-თან დემეტრე მდივანი საცნობელად ამბისად: ჩავიდა მდივანი შამახიას, შეეყარა სპასალარს, დიდი პატივი მისცა და იამა, ამით რომე ამათის გალაპარაკების იმედი არ ჰქონდა: აბდულა ბეგს ბატონიშვილსაც სამ ბარათა-შვილი და გლახა ციციშვილი გაეგზავნა, ესენიც იქ წავიდნენ: გამოისტუმრა მდივანი, ხალათი მიეცა და მეფის ერეკლესა-თვის კაი თავაზიანი წიგნი მოეწერა და ყაზახ ბორჩალუს და ქალაქის ქეთხუდები დაებარებინა. სამნი და გლახა გამოესტუმრებინა და აბდულა-ბეგ ბატონი-შვილი დაებარებინა, ქორონიკონს ულე:

კახეთისა დედოფალი ანნა მარტყოფს წაიყვანეს, იქ დაწვა, შვასული შვენიერი თამარ: მოვიდა მდივანი დემეტრე, ეს ამბავი მოუტანა მეფეს ერეკლეს. მაგრამ ქეთხუდები ვერ გაუგზავნა, იცოდენ რომ ყველას ხერხით ეკიდებოდა, თორემ რად-გან მეფე თეიმურაზ ყაენ-თან მგულებოდა და ეს ყაენის უკუმდგარი იყო, ქართლისა და კახეთის კაცს როდის დაინდობდა, მის-თვის არც ესენი მიეხდვნენ: წავიდა აბდულა-ბეგ ბატონი-შვილი სპასალარ-თან, ჩაიარა ყაზახში, უკუ-დგა ყაზახი მეფეს ერეკლეს, გაუვა თალი-ბეგ ყაზახის ქეთხუდებითა,

ჩავიდნენ, მოსცა ქართლისა და კახეთს ბატონობა და ჯარად რვა ათასი მეომარი კაცი თან-გამოატანა.

მოვიდა ეს ამბავი ქალაქში, შეიქნა მზადება ომისა, აუარეს ანნა დედოფალი მარტყოფიდამ, მიიყვანეს ბოჭორმის ციხეში. ქართველთ დიდრონის კაცების ბარგიც იქ მოვიდა: თუ გაუჭირდებოდათ ცოლშვილით იქ მოვიდოდნენ, ქალაქის ციხის მინბაში მეფეს ერეკლეს აღარ მოენდო, დაჯდა ციხეში და აღარ ჩამოვიდა ქალაქში: მოვიდა აბდულა-ბეგ ბატონი-შვილი ამ ყიზილბაშის ჯარით, ჩამოხდა კოდაზე: ამ ჯარის თავი ქაზუმ-ხან იყო, რომ შაჰნადირ ყაენის მახლობელი ყმა ყოფილ-იყო და თვალებიც იმ ყაენს დაეთხარა და ახლა იმ ყაენის სიკვდილის უკან სპასალარ-თან მოსულ-იყო და დიდი პატივი მიეცა და ახლაც სარდლათ აქეთ გამოელაშქრებინა, აბდულა-ბეგ ბატონი-შვილისათვის გამოეტანებინა, არცა ომი და პირ-და-პირი ეგონათ: გამოუგზავნეს ერეკლეს მეფესა კახეთისას და გამგებელსა ქართლისასა, „ქალაქი დაგვიცალეთ." და ქართველნიც დაებარებინა კოდა-ზე და აგრეთვე მინბაში ციხისა: რა მოისმინა მეფე-მ ერეკლე-მ ამბავი ესე ბძანა: „სანამდის სული მიდგას ჩემ-გან აქიდამ გასვლა არ იქნებათ:" აგრეთვე ქართველთა ყოველთა შეუთვალეს, ჩვენი და შენი ბატონ ყმობა არ იქნებათ არც მინბაში მიენდო: ეს აბდულა-ბეგ ბატონის-შვილმა დიდად იწყინა, აიყარნენ დილას ადრე, ლაზარობის წინა-დღე პარასკევი იყო და ამოვიდა ეს ჯარი მთლივ შინდისის წვერზე, იქავ კოდა-ზე შემოუერთდა ძმა თვისი ჰუსეინ-ბეგ, რომელი ჰსცევდა ბირთვისის ციხესა საბარათაშვილოს ჯარით. აგრეთვე სულხან თრბელიანი შემოეყარა, მოვიდნენ ქალაქ-ზე, წინ საბარათაშვილო მოიმძღვრეს: შეიქნა ქალაქში მზადება ომისა, შეყარა სამღთო დასნი ყოველნი ანტონი პატრიაქ-მან, კეთილ-სათნოებისა საფუძველ-მან და ეკლესიანი ქალაქისანი ყოველნი პარაკლისათა და ცრემლთა დინებით მოილოცნა. ამის შემდგომედ აკურთხა მეფე ერეკლე ჯარითურთ და გაბძანდა ქალაქით ომად: უბძანეს რევაზს თრბელიანს და ქისიყის ჯარს მეწინავედ მისვლა საბარათაშვილოსი, აქ მეფეს ერეკლეს-თან იყვნენ- თრბელიანნი სრულიად, სულხანს გარდა, ზურაბის შვილები, იარაღის შვილები, სოლაღა შვილები; წვაბაანი და

თურქისტანის შვილები. ესენი შემოიყარა რევაზ სარდალმა, აგრეთვე პაპუა ქისიყის მოურავის შვილმა ქისიყელნი და მოქალაქენიც ამათში იყვნენ, ავიდნენ ესენი თაბორისა-კენ. მეფე ერეკლეც წაბძანდა წავკისის მხარეს: მოვიდნენ ისინიც ქვეით, საბარათაშვილოს ჯარს უსეინ-ბეგ ბატონიშვილი მოუძღვა, ლეკისა და ავღნის ჯარს (ჯარი) ამათში იყო, ზევით წავკისაკენ აბდულ-ბეგ ბატონი-შვილი, თალი-ბეგ და ყაზახის ჯარიც თან-ახლდა და შუაზე ქაზუმ-ხან. ამ დიდის ჯარით ამ ციხეს უკან მთა-ზე წამოდგიან. შექნა ომი ფიცხელი, რომ თოფის ხმისა-გან აღარა ისმოდა-რა და კომლისა-გან ჯარი აღარა ჩნდა, პირველსავე მისლვა-ზე გაემარჯვათ რევაზ ორბელიანს და ქისიყელთ გაიქციეს ჯარი: ესე რა ნახეს ჯარის გაბრუნება შეუტივეს ქართველთა და კახთა ერთ-პირ გაიქცა ეს ჯარი მთლივ, დაუწყეს კაფა რომ ღუთის რისხვა დასცეს რა დაშვრა ჯარი ხოცისა-გან მოსდიან შუბი ანუ ხმალი და ხუთი და ექვსი თითო კაცმა ყიზილბაში ეგრე იჭირის მიიყვნენ იაღლუჯის ბოლომდის, დარჩათ კარავი მოფენილობა. თუ რამ სხვა:

ასეთი გამარჯვება მოუხდა მეფეს ერეკლეს, არას ქართლში ამის-თანა გამარჯვება არ მამხდარ-იყო და რაც (არც) ამ რიგად ყიზილბაშს ქართლში დამარცხებოდათ, ხანებს დროშები აქ დარჩათ, წავიდნენ სირცხვილეულნი და გარჯ მდის ვეღარ დადგნენ და აბდულ-ბეგ ბატონი-შვილი მიბძანდა სამშვილდეს, ბარათიანი, ვინა გარდარჩნენ მივიდნენ ბირთვის: მეფე ერეკლე შემობძანდა ქალაქში გამარჯვებული. მიეგებნენ დასნი სამღვთონი და ანუ გუნდნი ერთანი და შეასხმიდან ქებასა, დაბძანდა და შეიქნა მოტანა თავისა და მოლოცვა, აღწერდენ მდივანბეგი, იქნა რიცხვი თავისა ანუ ცოცხლისა ათას შვიდასი, გამოგზავნეს ყოველ-გან მახარებელი და ეგრეთვე ვინც ცოცხალი ყიზილბაში მოართვეს, ყოველი თავ თავის ქვეყნებში გაისტუმრა და ამით კიდევ უფრო გასიფინა ამბავი გამარჯვებისა, ან ვინა ბარათა-შვილი ცოცხალი მოართვეს განუტევა მშვიდობით და პატივცთომა თვისი, დაჯდა ნადიმად, ნახა ლხინი და გასცა საჩუქარი:

გაისტუმრის კაცნი დიდებულნი ბოჭორმას და დედოფალი ანნა ქალაქს რა მოიყვანეს და უმეტეს დამკვიდრდა მეფეს ერეკლეს ქართ-

ლში *), დაუწყეს ყაზახის ქვეყნებმა ხვეწნა მეფეს ერეკლეს და დანაშვილის ფარვანი მოითხოვეს, მოართვეს მოსართმევი ურიცხვი და შეუნდო, აყარა მათი ქეთხუდები და დააყენა ქალაქს იმათ-თან, ვინც სულთანი ყაზახისა ქალაქს იყო ცოლ-შვილით. აგრეთვე ბორჩალოს და ბაიდრის ქეთხუდები აჰყარეს და ქალაქში დააყენეს:

მოვიდა ყაზახი ქვეყნებში ზუბეიდალა, ბელადი ლეკისა შვიდასის კაცით, წაახდინეს მრავალი ადგილი, წამოიღეს ტყვე ანუ საქონელი და მოვიდნენ, შეურიგდნენ აბდულა-ბეგს ბატონი-შვილსა, დააყენა ციხესა სამშვილდისასა და იქიდამ დაუწყეს ცემა ქვეყანათა ქართლისათა: გაუსივა მეფე-მ ერეკლე-მ ცხრა ათასი კაცი ქართველთა და კახთა, მიუხდენ სამშადილოს, წაახდინეს და მოიტანეს ნაშოვარი ურიცხვი: შეეშინდა ადრიბეჯანის ქვეყანას და ყველამ დაუწყეს ხვეწნა და ლაპარაკი მეფეს ერეკლეს, მოვიდა ხილხილის ხანი, მოართვა მრავალი და შემორიგდა: წავიდის სამშვილდით ჯარი ლეკისა, მოარბივის სომხითის ხეობა და მოიტანიან ციხესა სამშვილდისასა შეწუხდა სომხითის ხეობა, ველარ შეიძლეს დგომა ქვეყანაცა თვისთა, აიყარა მელაქი სომხითისა თავისის სახლის კაცით და ყმით, აგრეთვე აროუთას შვილები, მთლივ სანაინის ხეობა და ახპატის ხეობა, ჩამოვიდნენ ქალაქსა და ქალაქით წავიდნენ ერთ-პირ მუხრანში, მისცა ადგილი მუხრანის ბატონმა კონსტანტინე-მ და დააყენა ქვეყანასა თვისსა: მთელს სომხითში ბოლნისის მეტი და სამწევრის მეტი შენობა აღარსად არ იყო, ორბელიანთ მამულიც ასე დაიცალა, რომ დმანისის და ფიტარეთის მეტი შენობა აღარ-სად იყო:

შემოიყარა ჯარი მეფე-მ ერეკლე-მ და წაბძანდა საბარათაშვილო-ზე, მიბძანდა, ჩამოხდა დაღეთს, გაგზავნა ზურაბ საზვერლის შვილი და გაბა შვილი პაპუნა ბირთვის, დაუწყო ლაპარაკი, ენება შემორიგება, ფიცი: „რომ ჩემ-გან არა დაგზიანდეთ-რაო, თუ ჩვენს სამსახურში მოხვიდეთო, თუ არა და წაგახდენო:“ ბატონი-შვილი უსეინ-ბეგიც ბირთვისის ციხეში იყო, მივიდნენ ესენი და უანბეს და-

---

*) დაუმკვიდრა მეფეს ერეკლეს ქართლი. თუ უმეტეს დამკვიდრდა მეფე ირაკლი ქართლში. დ. ჩუბინაშვილი.

ვედრებული ყოველი მეფის ერეკლესი: იმათ მოახსენეს გარდაწყვეტილი. „თუ ბატონი ჩვენი სამშვილდეს ზის, ჩვენ იმისი ყმანი და მორჩილნი ვართ, თუ ის შერიგდება, ჩვენც თქვენს სამსახურში მოვალთ და თუ ეგ არ შეგრიგდებათ, ჩვენ უმისოდ თქვენთან მოსვლა არ შეგვიძლიათ" მოვიდნენ ზურაბ და პაპუნა და ეს სიტყვა მოახსენეს მეფეს ერეკლეს: ბატონი-შვილს აბდულა-ბეგს რაც ლეკის ჯარი ჰყვანდა, ციხეს გარეთ სანგრები შეკრეს და იქ დააყენა, ციხე სამშვილდისა გაამაგრა კარგად და დადგა საომრად:

მეფეს ერეკლეს ოთხი ლეკის ბელადი ახლდა, წავიდნენ დალეთით ეს ბელადები და სამშვილდის ლეკებს ლაპარაკი დაუწყეს, შემორიგებას ცდილობდნენ, მიიტყუვეს იმათ და სამშვილდეს გაიყვანეს, დაიჭირა აბდულა-ბეგ ბატონი-შვილმა ეს ბელადები და შეუყარა ხელ-ხუნდი და ეგრე დააპატიმრა. ერთს ბენდა ბელადი ერქვა, მეფის ერეკლეს ერთ-გული იყო, ის კი მოკლა და სხვები დაჭერილი შეინახა რა მოისმინა მეფე-მ ერეკლე-მ, ეწყინა დიდად. მაგრამ აღარა გაეწყობოდა რა, რა ნებით შერიგება არ მოხდა და არც ციხის (აღება) და არც შემოდგომის რიგით გამოსულ-იყვნენ, შებძანდა თითონ და ჯარი სულ რაც სამშვილდეს გამოღმა, ან დაღეთებისა, საცა რამ მოსავალი იყო, მკის ჟამი მოახლებულ-იყო, ყანა სულ გათიბეს, ვენახები სულ გაკაფეს და აიყარნენ დაღეთიდამ და გარდმობძანდა, ჩამოხდა ფარცხის, იქაური მოსავალიც ბირთვის ქვეით სულ გათიბეს: ჩამოეგებნენ ბარათიანნი ტბის, შემოებნენ გულ-სრულად, შეიქნა ომი ფიცხელი, დილით-გან შუადღემდის ჭროლა იყო, ქვეითი ჯარი ბევრი ჰყვანდა მეფეს ერეკლეს, თითონ დაბძანდა ტბის გამოღმა გორაზე საყდარ თან და ქვეითობა შეუსივა, გააქცივეს ბარათიანნი და მიყვნენ ციხემდის. ბირთვისის ციხის ომი, ხომ არ იქნებოდა, ჩამოეცალნენ, წაახდინეს, საცა რამ შენობა იყო, სამის შვილის სასახლე დაწვეს და ბძანა ქალაქსვე წაბძანება მეფემ-ერეკლე-მ: იქ უბოძა ამირინდოს ამილახორობა, დიმიტრის გამოართო: აიყარა ფარცხისიდამ და ჩამობძანდა, ჩამოხდა ლურნუკს ბოლოს ალაყაფ-ზე. აქ მოუვიდა ჩაფარი ადილშას ყაენისა, რაყამი დიდის წყალობისა, მეფეს ერეკლეს-თან კახეთის ბატონობით და ქართლის ნაიბობით მო-

ეწერათ. აგრევე მეფის თეიმურაზის წიგნები მშვიდობიანი და მრავლის წყალობის მინიჭება ადილ-შაჰსა გან: შეიქნა დიდი სიხარული; ჩამობძანდა მეფე ერეკლე მაშინვე ქალაქს და შეიქნა ცემა ქოს-ნადარათა და სპილენძ-ჭურთა, სროლა ზარბაზანთა, ამით რომე დიდი ხანი იყო მეფის თეიმურაზის ამბავი არა სმოდათ და მერმე ადიშას წყალობა და ქართლის ბატონობის განახლების რაყამიც მოუვიდათ:

მიუდგა სააბ იხტიერი ამირ ასლან-ხან ადიშას ყაენის უფროს ძმას და ყაენს ადიშას უკუ-უდგნენ, შეექნათ ერთმანეთში მტრობა. რად გან მეფე თეიმურაზ ადიშას-თან იყო და არც მეფეს ერეკლეს იმედი ჰქონდათ, იბრეიმ მირზას და ამირ ასლან-ხანს ბატონი-შვილის აბდულა-ბეგისა-თვის წიგნი მოეწერათ: „თუ ქართლს ჩვენ გვიმსახურებ, ქართლს შენს მეტს არა-ვის ვაბატონებთო:“ აგრევე ქალაქის ციხის მინბაშისა-თვის მოეწერათ: „ვინც ჩვენი ერთ-გული ყმა არ იქნებაო, ციხეს ნუ მიანდობთო:“ ამ ამბავზე ციხიდამ შეიქნა სროლა ზარბაზანთა, ის შადლუხი იყო, ამა ამბის სიხარული გარდაიხადეს: მეორეს დღეს დაკეტეს კარი ციხელებმა და შეიქნა მტრობა ქართველთა და თათართა, ვინც მაშინ მძევლად ყაზახისა და ბორჩალოს ქეთხუდები ცოლ-შვილით მოაყვანინა მეფე-მ ერეკლე-მ ბორჩალუს სულთანი და ბაიდრის სულთანი, ესენიც სულ ციხეში დარჩნენ და ვითაც ქრისტიანობის მტერნი იყვნენ, ეგრევე იმათაც გამოიჩინეს. ამათ ცალკე მეტეხის ციხე გაამაგრეს, შეუკრეს ქალაქით საფრები ციხის მეიდან-თან მტკვრიდამ კლდის უბნამდის სულ გაკრეს: ჩამობძანდა მეფე ერეკლე და გაარიგა საფრის კაცნი. ქართველთა და კახთ დარბაისელნი სულ ყოველნი საფრებში იყვნენ, აგრევე ჯარი გუნდნი და გუნდნი გააწყვნა: უბძანა წყალობა ყოველთა და განაძლიერნა. ერთობით ქართველთ ასეთი ერთ-გულობის სიყვარული დაედვათ მეფის თეიმურაზისა და მეფის ერეკლესი, ასე არას ბაგრატიონისა არ ყოფილ იყვნენ, შეიქნა სროლა ციხით ყუმბარა-ზარბაზანთა, რომ კომლისა-გან ციხე აღარ ჩნდა, ხმისა და ზრიალისა-გან ქალაქი აღარა ჩნდა:

და აქათ ქალაქით იყო სროლა თოფით და იქით ციხით, რომ

ყურთა ხმა აღარ ისმოდა: გამოეგზავნა აბდულა-ბეგს ბატონიშვილს თავისი უფროსი შვილი ალასი და გამოეტანებინა სამოცი კაცი საბარათასშვილოსი, ვინ საბატიოს კაცის შვილი იყო, ვინ აზნაურ შვილი. სახლიდამ ერთი არა-ვინ დააკლდა, შემოკიდნენ ციხეში, დააყენეს ნარიყალაში, იყვის სროლა მუდამ დღე-ღამ. საშვილდიდამ მუდამ უგზავნიდა პურსა და ღვინოს და ან რა აკლდისთ ციხეში შემოგზავნის მუდმისად და აძლიერებდა ციხესა თბილისისასა ბატონი-შვილი აბდულა-ბეგ: რა შეიტყო მეფე-მ ერეკლე-მ, რომ ციხეში საზრდო აკლდათ და საბარათასშვილოდა-მ მოსდიოდათ ყოველ-ღამ, უთავის ერთი სარდალი ხუთასს კაცს და გაგზავნის, შეუკრის გზები: ეს რომ აბდულ-ბეგ ბატონიშვილმა შეიტყო, ორასი ლეკი შეგზავნა ქალაქის ციხეში, მინბოშომა დააყენა აბანოებში, ზეიდამ რომ საზრდო მოსასვლელი შეიქნის, ეს ლეკნი მიეგებებიან წინ და შეიტანიან ციხეში: მრავალ-ჯერ დაურევიან მეფეს ერეკლეს ჯარ-მან და აკიდებული პური შეიტანიან ქალაქსა თბილისისასა:

გურიელს თავისი ბიძა შემოქმედელ ეპისკოპოზი გამოეგზავნა, მოერთმევინა ფეშქაში მეფის ერეკლესა-თვის და შემოხვეწოდა ურუმზე მოხმარებასა: შესწამეს ქალაქის მელიქს ალას ღალატი და ციხელების ლაპარაკი, დაიჭირა მეფე-მ ერეკლე-მ, პატიმარ-ჰყო ცოლ-შვილით ავჭალას, წაართვა მელიქობა და ათასი თუმანი ჯარიმა და ანტონი პატრიარქის შუა-მავლობით ისევ განათავისუფლა პატიმრობისა-გან, მელიქობა უბოძა... პაპას....

შეიქნა უფიცხე ომი, რომ ზარბაზანი და ყუმბარა ასე მოდიოდის ქალაქ-ზე, რომ ვითა ცეცხლი წვიმსო, მარა ბძანებითა ღვთისათა ვერა-რას ავნებდიან მყოფთა ქალაქისათა: მოუმართეს მეტეხით ზარბაზანი და ესროდიან სასახლესა მეფისას, ხან-და-ხან ციხიდამ სიხარულის შადლუხი ჰყვიან. „იბრეიმ ხანისა და სპასალარის რაყამი მოგვივიდაო, ალიშა გაუფუჭებიათ:" გზები წახდა, არეულობა შეიქნა ადრიბეჯანის ქვეყნებში და აღარც ალიშას ყაენის რაყამი მოუვიდათ მყოფთა ქალაქისათა და ვერც მეფის თეიმურაზის ამბავი შეიტყვეს, მაგრამ არა მოუძლურდა მეფე ერეკლე და უმხნეს და უმხნეს

იწყეოდა და გოლიათობის ძალსა გამოიჩენდა: ქართველნი საბარათაშ-შვილოს გვარდა, სრულიად თან-ახლდენ, მთებისა ჯარები და კახნი-გაუგრელად, აგრეთვე მოქალაქეთა ვისაც თოფის აღება შეეძლოთ ყოველნი საფრებსა არა დააკლდენ, დიდნი და მცირენი ერთ-გულად დაუზარებლივ სამსახურსა არა დააკლდებოდნენ:

გაგზავნა ბატონმა ამილახვარი ამირინდო და გორიდამ დიდი-ზარბაზანი დაიბარა, ეს ზარბაზანი შანადირ-ყაენმა მოიტანა ქართლში-ერევნიდამ, იტყოდენ: „ორი ათასი ათასი ლიტრა არისო." მოიტანეს პირველ და მეტეხის ციხეს მოუმზადეს, აგრეთვე თაბორის ციხეს სროლა დაუწყეს: რა ეს ზარბაზანი ნახეს ციხელებმა, მაშინვე შეშინდენ, დიდად აქცევდა, საცა მოხვდის და მისისა ხმისა-გან ქალაქი ირყეოდა, ათი ლიტრა ტყვია მოუნდის და წამალიც მისი შესაფერი: შემდგომად მცირედთა ხანთა მოვიდა ჯანდიერის შვილი ჯანდიერ, მეფის თეიმურაზის მშვიდობიანი ამბავი მოიტანეს, ადიშას ყაენისა-გან მრავლის საქონლის მიცემა და ქართლის გაკეთების და გამდიდრების პირობაც მიეცათ მეფის თეიმურაზისა-თვის: განიხარა ფრიად მეფე-მ ერეკლე-მ და ქართველთა ყოველთა შეექნათ ურიცხვი სიხარული: აბძანდა მეფე ერეკლე თაბორის სამხრად, სანგარი შეკრეს ქართველთა პირ-და-პირ და იქიდამ ჩავიდის მებრძოლი, სადამომდის იყვის სროლა ერთმანერთში და სადამოს ბატონი ისევ ქალაქს ჩამობძანდის და თითო სარდალი დადგის: რა გაჭირდა აღება ციხისა, ბძანა ბატონმა დიდის ზარბაზნის გამოტანა თაბორ-ზე: წამოიღეს, სონღალუხს წყალში გამოიტანეს, თელეთ-ზე შემოატარეს და შინდისის მხრიდამ მოიტანეს თაბორ-ზე, მოუმართეს ციხესა თაბორისასა, განუმზადეს ჯარი იერიშისა, დაუშინეს ეს დიდი ზარბაზანი, მეოთხე რომ ჰკრეს და უყვეს იერიში, მივიდა ქართველთა და კახთ ჯარი და მთლივ ციხეს გარს შემოეხვივნეს, გარს მიწით სავსე თომარა შემოეხვივნათ ციხისა-თვის, რომ ხიმაგრე მიეცათ, მცირედნი კაცნი იყვნეს შიგა. მაგრამ არ ავად იყვნეს მყოფნი ციხისანი. არც თოფის სროლა გაუწყვეტიათ და სანამდის ციხეში შიგ არ ჩაუცვივდენ, არც იმისა-გან დასწყნარდენ, აიღეს ციხე და იავარ-ჰყვნეს საქონელი, შიგა მყოფნი კაცნი ზოგი ცოცხალი მოართვეს მეფეს ერეკლეს

და ზოგთა თავი წარკვეთეს: არ ავად იყო იმ დღეს მდებრის შვილი მაგერდა, ყმა პაპუნა ორბელიანისა. მივიდა გულ-სრულიად და ზედ კოშკ-ზე აიჭრა, მეტის სიახლოვისაგან იარაღი რომ ვეღარ ახმარა ციხიდამ ხელ-და-ხელ ეჭიდებოდენ, რომ ჯარი სულ ხედვიდა და უქებდენ მამაცობასა, დააწყლულეს ბაირამ და წამოიღეს, ეგრე დაწყლულებული მოართვა პაპუნამ მეფეს ერეკლეს, უბძანა წყალობა და სცა ნუგეში: ამისა შემდგომად დააყენა მუშა ფრიადი, შემოავლო სწრაფად გალავანი თაბორის ციხეს და დააყენა ჯარი კახთა, აგრეთვე რომელი იყო სანგარი ჯარისა იქაც დაადგმევინა კოშკი მაგარი და შეაყენა კაცნი მისანდონი, თითონ ჩაბძანდა ქალაქს გამარჯვებული და იურვა საქმე ციხისა:

წავიდის ქალაქით მარბიელი, მოარბივის საბარათასშვილო, მიუხდიან სამშვილდეს და ბირთვისის გარემემო მოარბივიან და მოიტანიან ქალაქსა თბილისისასა. აგრეთვე წამოვიდნენ ჯარი ბარათიანთა ლეკის ჯარით, რომელი იდგა ციხესა სამშვილდისასა, მოუხდიან კოჯრის კერძოი და ცხენი დაახვდისთ ბალახზე გასული ანუ კაცი ჯარისა და მოიტანიან და ციხესა სამშვილდისასა მიიყვანიან:

წავიდა სამშვილდიდა ბელადი ერთი ლეკისა ცოტას კაცით, შემოიყარა ცხენოსანი ჯარი დაღისტანში, მოვიდა, მოუხდა დამითვე, დაესხა აგ-ჭალას და ქალაქის საქონელი და ნაპირის სოფლებისაც სულ ლილოებ-ზე იდგა, დაესხნენ ყველას ერთად და მრავალი საქონელი წაიღეს. აგრეთვე ტყვე უფრო მცირედი. მაგრამ საქონელი სიმრავლისა-გან უფრო ვერ მიუდიოდათ, ეგონათ: „ციხეს ადგანან, იმას ვერ გაუშვებენო და არა-ვინ გამოგვიდგება და ეს საქონელი ჩვენ შეგვრჩებაო:“ მაგრამ მეფე-მ ერეკლე-მ, გოლიათობისა საფუძველ-მან, არა ინება მათი ეგრე წარსვლა, ჯარი, ვითა იდგნენ საფრებსა და ქურაბანდებსა არ მოუშალა არც ერთი და თითონ მცირეს კაცით წაბძანდა, წინ ჩაფარი გაგზავნა, კახნი კაის ჯარით, ზოგი საგარეჯოს, ზოგი მანავის ბოლოს შემოეყარნენ: გამოუდგა და შირაქის ბოლოს მოეწივა ჯართა ლეკისათა, ახსენა დამბადებელი ღმერთი და პირველ თითონ შეუტივა და უბძანა ჯარსა: „ვის უყვარს ღმერთი და ერთ-გული არის ჩემი, გულ სრულიად შეიბასო:“ მის-

ღვასავე ჩამოაგდო კაცი და შეუტივეს, ერთობით გაიქცნენ ლეკნი, გაერივნენ ქართველნი და კახნი ხმალ-და-ხმალ და ხოცდენ ლეკთა, ვითა კატათა; ამოწყვიტეს, რისხვა ღჳთისა დასცეს: ბატონი ერთს ადგილს ჩამოხდა, ჯარი მაშვრალი იყო და მერე ვითაც მოართვეს და გამარჯვება მოულოცეს, თურმე ეს გაქცეული ლეკის ჯარი, ერთს მომავალს დიდს ლეკის ჯარს წინ შემოყროდათ, თვისი ამბავი ეანბათ: „ღალატიდ საქონელი წაგვართვეს კახთაო, ცოტანი არიანო:“ მოეცთუნებინა ეს ლეკის ჯარი, მოუძღვნენ ამ დამარცხებულის ლეკის ჯარის კაცნი დიდას, რომ ჯერ მართლა არ ენათლა, ზოგი ტან გახდილი იყო, ზოგი ილოცვიდა და ზოგთ ეგონათ, ვერა გაიგეს-რა ქართველთა, ეგრე უფიქროდ თავს წამოადგნენ: რა შეიტყვეს მაშინვე ბატონი ცხენს შებძანდა, შეუტივა, ვინ ცხენი მოისწრო ერთმანეთს არ მოუცადეს, შეუტივეს, გააქციეს, გაერივნენ შიგა, დაყარის ცხენისა-გან ლეკნი და ვინა გარდარჩათ ისიც ქვეითი წავიდნენ, რომ ცხენები დაყარეს და ეგრე ტყეში შეცვივდნენ: ეგეთი ომი გარდაიხადა იმ დღეს მეფე მ ერეკლე-მ, რომ პირველი ომი ლალობად ჩაიგდებოდა, მოართვეს თავი მრავალი და ცხენსა და იარაღს რიცხვი არონდა, რაც საქონელი იყო ისევ პატრონებს უბოძა და ეგრე გაარჯვებული წაბძანდა ქალაქს თბილისისასა, ჯერ ქალაქში არ შემობძანებულ-იყო. ბატონი-შვილი სოლომონ დამარცხდა ივლის იჱ: გამარჯვებისა-თვის დიდი სიხარული იყო. მაგრამ ზედ ეს სიმწუხარეც დაერთვათ, შეიქნა დიდი წუხილი, მიიღეს სიონში: შეწუხდენ მეტეხში მყოფნი ციხოვანნი და მიაგებეს წინ კაცი ბატონს მარტოფს, შეეხვეწნენ და შენდობის ფარვანი სთხოვეს: „კაცი გვიბოძეთ, ხეს მოგართომთო:“ გამოგზავნა მაშინვე სულხან ეშიკ აღას-ბაში ჯერ თუშთ-მოურავი, რომელსა ებარა არაგვის ერისთვის მაული, იმის-თვისაც ებძანა მეტეხის ციხე-ზე მისვლა, მარტყოფის არეჯოს ჯარი გარს-ადგა: მოვიდა სულხან ეშიკაღასბაში დაჯიმჯერ ქალაქიდამ, გავიდა საერისთოს ჯარით, მონასტერ-თან ნავები იყო მრავალი და ჯარი მას ზედა დადიოდა, თორემ ხიდი ხომ აღარ ჭ.ა რათ, მიადგნენ ღამითვე, გაუღეს ქვეითი კარი და შევიდნენ ჯარიახთა, მიადგნენ გალავნის ძირს, რა ინათლა და შევიდნენ მეტეხის

ციხეში: რა ეს შაიტყვეს, ქართველთა აღარ იყოვნეს და მიადგნეს დაბლა ციხესა, მოიტანეს კიბები მოქალაქეთა, მიიდგეს და შეიქნა დენა გალავან-ზე. ამათი მიმძღოლი და თავი მეხრანი ბატონი კონს-ტანტინე იყო და ორბელიანი, მდივან-ბეგი იოანე და პაპუნა თავისის მსახურ-აზნაურ-შვილითა, გარდაუცვივდნენ ციხეში და მოადგნენ, შიგ-ნიდამ ციხის კარსა პირთამდის მიწით აევსოთ, დააყენეს მუშა და კარის გაღებას ეცადნენ: მოსქდა ქალაქი და ან ვინც ქართველნი იყვნენ ქალაქში, ზოგმა ახლა შეიტყვეს; აგრე მალე ციხის აღების იმედი არა ჰქონდათ და მოჰყიდნენ, კარიც გაადეს და სულ ციხე ჯარით აივსო. გაიქცნენ ციხელები და სულ ნარიყალაშა აკრბნენ, დარჩათ გამარჯვება და ციხის აღება ქართველთა, შეიქნა ზევით ციხიდა-მ სროლა თოფთა და ზარბაზანთა, რომ ყურთა ხმა აღარ იყო, კაცი ბევრი მოკლეს. მაგრამ, რა ნახე *) ნაშოვარი ციხეში ნახეს და იშო-ვეს ქართველთა, აღა-რა ინაღვლეს-რა, შეიქნა მაღლა ციხე ყალაბან-დი, განჯის კარი და აბანოების კარიც ქართველთა დაიჭირეს:

ამა ამბავთა შინა მობძანდა მეფე ერეკლე, მიეგებნენ ქართველ-ნი და კახნი, მიულოცეს გამარჯვება, უიმედა წყალობა და უბძანა: „თუ ჩვენ გამარჯვებულნი მივედითო, არც ავად თქვენ დაგვხვდითო:“ მერე მობძანდა სასახლეში, გაუშვლავნეს ბატონი შვილი სოლომან და შეიქნა წუხილი უზომო:

ამისა შემდგომად მოვიდა ჯარი ლეკისა, სულ ცხენოსანი, შეი-არეს მეხრანი, წაახდინეს საამილახვაროსი, მრავალი წაიღეს და ერთი კოშკი ამილახვარისა აიღეს, ქარუმიძები იდგნენ შიგა, აიკლეს ამი-ლახვარის სალთხუცესი ქარუმ, მოკლეს, წაიღეს ეს ნაშოვრები და მიადგნენ აბაშიძის ქვიშხეთის ციხესა, აიღეს ისიც და წამოიღეს უთვალავი ტყვე ანუ საქონელი ურიცხვი, და მოვიდნენ ციხესა სამ-შვილდისასა: მისცა ხალათები ბელადებს ბატონი-შვილმა აბდულა ბეგ და დააყენა სამშვილდეს, უგზავნიდა შემოპარვით კაცსა მინბაშსა და თავის შვილს და ეგრევე ბარათიანთ აძლიერებდა. მაგრამ რა ეს ცი-ხები აიღეს, დიდად შეშინდნენ მეოფნი ციხისანი, ციხე ცოტა იყო

*) ნახე აქ საპირო არ არის, დ. ჩუბინაშვილი.

და სული მრავალი, ზაფხულის ჟამი იყო ივლისი და სულმა დიდათ შეაწუხათ, საზრდოც მოაკლდისთ, დაუწყეს ლაპარაკი და ხვეწნა მეფეს ერეკლეს: „თუ დანაშაულს გვაპატიებთ და არ დაგვხოცთ ციხეს დაგანებებთო:“ ერთი ამან უფრო შეაწუხათ, თაბორიდამ რომ დიდი ზარბაზანი მოუმართეს, შიგ ჩამოესროდათ და დიად ბევრს ახდენდა და აოხრებდა: ვითა ხელმწიფობის წესია, შემცოდე კაცი რომ შენდობას მოითხოვს მიუტევებენ. ამასც ეგრე მოწყალების კარი განაღო და მიუტევა ვინც ციხეში იყვნენ ყველას ერთად ცოდვა თვისი. დიდი მოწყალება იხმარა, თორემ ციხის თათრებს ეს როგორ შეენდობოდა, სიონს მონასტერს ზარბაზანს ესროდენ და მეფის საჯდომი სასახლე ყუნბარით აავსეს და ზარბაზნითა დაამტვრიეს, ყუნბარით ერთი ქვის სროლა შემოიღეს, რომ ქალაქი სულ ქვით აავსეს, ასეთს ქვას ისროდნენ, რომ იყო ლიტრა, მოვიდოდა: ეს ყველა აპატივა და თავისის საქონლით გაშვება ბძანა, რომ არც საქონელი წაართვა. ეს უფრო დიდი მოწყალება იყო, გაგზავნა ქისიყის მოურავი თამაზ და ეშიკაღაბაში სულხან, შეფიცეს: „რომ არ დაგიშავდეთ რაო:“ გამოვიდნენ სულ ერთ-პირ და მოუხვდნენ, წამოვიდნენ ბატონთან. აბდულა-ბეგის შვილი ალასი, ვინც ბარათიანი ახლდენ, იმათით მინბოში თავისის თაბუნის კაცით, ცხენები სულ და ყაზი მათი, სჯულის თავნი არიან, მოვიდნენ, თავი დაუკრეს მეფეს ერეკლეს, სიტყვა უბძანა მიტევებისა, დაამჯერეს გული მათცა და უბძანა დაუნება და სადგომების მიცემა და უბოძა ულუფა ყოველთა და დააყენა ქალაქში. გამოზიდეს ციხელებმა ბარგი ციხიდა-მ და მოასხეს ცოლ-შვილი, დაცალეს ციხე: აბძანდა მეფე ერეკლე ციხეში, ნახა ჯაბახანა, ყოველი დაწერა სრულიად და დააყენა ნარიყალაში მერაბ ენდრონიკას შვილი სამოცის კახის კაცით. დაბლა ციხის სახლები უბოძა თავადთა ყოველთა და მეტეხის ციხეში დააყენა ალადალ ჩერქეზის შვილი კახის კაცითა:

რა ეს ამბავი შეიტყვეს, ადრიბეჟანის ქვეყნების კაცთა შეშინდნენ დიდად და მაშინვე გამოუგზავნა განჯის ხანსა და ერევნის ხანს ფეშქაში მეფის ერეკლესა-თვის, აგრევე აჯიჩალაბის, რომელი იყო ისიც ერთი ჯარის პატრონი დაღისტნის მხარეს და პატივსა სდებდენ

ყოველნი: ამა ამბავში მოუვიდა ხალათი მეფეს ერეკლეს ალიშა ყაე-ნისა-გან, შეიქნა სიხარული დიდი და შადლუხი, სროლა ზარბაზნთა, ებოძა მეფის თეიმურაზისა-თვის ყაენს ალიშას ურიცხვი ოქრო და ვეცხლი და ყოველივე ხელმწიფური შესაფერი საქონელი, აგრევ ორ-ბელიანს სარდლის ქაიხოსროსა-თვის ხუთასი თუმანი და ცხენი შე-კაზმული, დანა მურასა ძვირ-ფასისა და ხალათი მძიმე, აგრევე ვინ ქართველნი, ანუ კახნი დარბაისელნი ახლდენ, საქონელით აღვსო: მეფის წიგნი და ეს ამბავიც, რომ მოვიდა უფროსად განიხარეს, მე-ფის მშვიდობიანი ამბავი და მრავლის შოვნა დიდად იამათ. მაგრამ სარდალი ქაიხოსრო (არ) აგად განმწარ-იყო, გამოესტუმრებინა ბა-ტონს მრავლის საქონლით. მაგრამ აღქანთას რომ მოსულ-იყო, იქ დამარცხებულ-იყო, თარხანი ლუარსაბ, პაატა მოლარეთ-ხუცესი და ზურაბ მეითარიც მიცვლილ-იყვნენ: ბატონს დარჩომოდა ქაიხოსრო მარტყოფის მოურავი და ამილახვარი რევაზ: ამა ამბავ-ზე მეფე ერეკლე შეწუხდა, ამის-თვის რომ მეფე თეიმურაზც შეწუხებულ-იყო, თორემ სხვა რიგად სიმდიდრე და ხელმწიფის წყალობა არ აკლდა, ყაენი გამოსტუმრებასაც დაჰპირებოდა მეფეს და ქართველთა და კახთა გამ-დიდრებას და მრავლის მოცემას:

აეშალა ცხადად ყაენ ალიშას თავისი ძმა იბრეიმ მირზა, სარდალი ადრიბეჟნისა ამირასლან ხან, მივიდნენ ერთმანერთ-ზე, ორსავ დიდი ჯარი ჰყვანდათ. მაგრამ ვითაც მეხანათნი არიან ერანელნი, ამ უმცრო-სის ძმის-კენ უფრო მოიწივეს, შეიბნენ, გაემარჯვა ყაენ-ზე იბრეიმ მირზას და ადრიბეჟანის სარდალს, ამოუწყვიტეს ალიშას ყაენსა, წა-ართვეს ხაზინა და თითონ დაიჭირა და თვალები დასთხარა: დიახ დიდი ხაზინა სადმე ჰქონდა, ნადირშა რომ მოჰკლეს, იმისი დარჩო-მოდა, აავსო იბრეიმ მირზამ თავისი ჯარი საქონლით და უმეტესი ჯარები შეიმატა: ახლა თითონ განემზადა ყაენად. მეფე თეიმურაზ თავისის ღოტას კაცით განშორებოდა ამ ჯარს და წასულ-იყვნენ მა-ზანდარისა კენ, მრავალი ჭირი გარდაეხადათ, თუ რამ საქონელი ან სიმდიდრე ჰქონდათ სულ ასე დაკარგოდათ, რომ თითოს ცხენისა და თითოს ხელის იარაღის მეტი არა შერჩომოდათ რა: მრავლის ცდითა და სასჯელით მაზანდარის ქვეყანაში მისულ-იყვნენ, იქ ამო-

ლახორი გივი დახვედროდა და მოგებებოდა, ვითაც მართებდა ეგრე განეხარა და მრავლის მისართმევით და ლხინ ფრიადობით განესვენა მეფისა-თვის, ცდილ-იყო სამსახურსა მონურსა და არა რა კლებულ-ექმნა, რაცა ძალი სდებოდა: ესე ამილახორი გივი იყო, რომელ ქართლსა შინა საჩინოდ ქმნილ-იყო და სახელოვნად ხსენებით, რომელსა ყოველთა ქართლისა მეპატრონეთა-გან მარად პატივ-ცემულ ქმნილ იყო და როდეს ყიზილბაშთა განუდგა და მეფეს თეიმურაზს უბძანა მრავლის ჯარის წარმოვლენითა, გამოიყვანეს სურამის ციხიდამ ფიცითა მტკიცითა და წარავლინეს წინაშე შაჰნადირ ყაენისათა: რად გან მეფეს თეიმურაზს ფიცი მიეცა, ვერც ყაენმა მოკლა და რად-გან სახელოვანი კაცი იყო, არც ამდენს ენდო რომ კიდევ ქართლში გამოეგზავნა, ხორასანს დაპატიმრა: შაჰ-ნადირ რომ თავისმა ძმის-წულმა ადილშა-მ მოკლა და თითონ ყაენად დაჯდა, ეს ამილახვარი გივი იმან გამოიყვანა, მრავალი უბოძა და რად-გან შემძლებელი კაცი იყო ყულარაღასობაც მისცა და მაზანდარას ერთის ციხის ქალაქის გაკეთებაც უბძანა: ეს ციხე გაეკეთებინა. ადილ-შაჰ ყაენიც თავის ძმას წაეხდინა და მეფე თეიმურაზც იმ დროს მიბძანდა, დიდათ ეცადა თავისის ხელმწიფის დახლომას და ვითა ერთი მცირე მონა, ეგრე მოქცეოდა. მრავალიც მოერთმევია: ამა ამბავსა შინა იბრეიმ მირზას მოეკითხა ქართლის ვალი: „მეფე თეიმურაზ ჩემს ძმას-თან იყო, რა იქნათ, სადა ჩემს საბძანებელში იყოს მოიპოვნეთო:“ მისულიყო მაზანდარას ეს ბძანება და წაეყვანათ დიდის პატივით და ხელმწიფურის რიგით. რა რომ ენახა იბრეიმ მირზას დიდი პატივი ეცა და მრავალი ებოძა და თვისისა დიდების საკადრად დაედგინებინა:

ამისა შემდგომად სარდალი ამირ ასლან ხან უკუდგა, გაუსივა ჯარი, ეძლივათ მის-თვისაც და მოერთმევინათ იბრეიმ მირზის-თვის დაჭერილი. დასთხარა თვალები და აიკლო სრულიად: ამა ამბავში ებოძა მეფის ერეკლეს-თვის ხალათი მძიმე და რაყამი წყალობისა: „რად-გან მამა შენი მეფე თეიმურაზ ჩვენს სამსახურში არის, შენ ქართლსა და კახეთს კარგად მოუარეო:“ დიდათ განიხარა მეფე-მ ერეკლე-მ ხელმწიფის წყალობა და უფროსად მეფის მშვიდობიანი ამბავი და ამ მირზას-თან მისვლა და იმის გან შეტკბობა, რომ რად-

გან ერანის ჯარს ხმალი დაჰკრა ეშინოდათ და ახლა ამით გული და-აჯერეს, რომ თუ გასწყრომოდა, არც მეფეს თეიმურაზს პატივს მისცემდა და არც აქ ხალაის გამოუგზავნიდა: ამისდა სასიხარულოდ გაგზავნა ჩაფარი მრავლისა მიცემითა მეფე-მ ერეკლე-მ და უფრო არზი-ერთ-გულობისა, დაიდო სამსახური თავსა რომ რამ-წამს ჩავიდა ჩაფა-რი, მაშინვე გამოუგზავნა, კიდევ მეორედ მურასა დანა და ხალათი მოუვიდა და წყალობისა და ერთ-გულობისა რაყამი: აგრევე პატრიაქსა ანტონის მოუვიდა ხალათი და რაყამი წყალობისა, თანვე აბდულა-ბეგს ბატონი-შვილს მოუვიდა ხალათი და რაყამი დაბარებისა: წავიდა მა-შინვე სამშვილდიდა-მ და დააგდო თვისად ნაიბად ძმა თვისი უსეინ-ბეგ: მაშინ იბრეიმ მირზა მოსულ-იყო თავრიზს, დაჯდა ყაენად და დაირქო შაჰ-სულთან იბრეიმ: მოვიდა ბძანება, დაებარებინა კახის ბა-ტონის-შვილი ასან მირზა და ქართლისა და კახეთის თავადნი და უფროსნი კაცნი: გაისტუმრა მეფე-მ ერეკლე-მ ბატონი-შვილი ასან მირზა ხელმწიფურის რიგითა და თან-ახლდა ქართველნი და კახნი სახლის-გან ერთი თავადნი: ამილახორს, რომელსა ერქვა შაჰყული-ხან და ყულარაღასი ყაენისა, გამოეგზავნა ქართლში ოქრო და ვეც-ხლი მრავალი თვისისა მსახურ აზნაურ-შვილთა-თვის და ესენიც სულ და თვისი ძმის-წულიც დავით, დაებარებინა თავრიზს: გაიკეთეს იარა-ღი ყოველთა ოქროსი და წავიდნენ თავრიზს: დიდათ მოსწონებოდა ბატონი-შვილი ასან მირზა და ერთობით ქართველთა და კახთა-თვის ორი ათასი თუმანი თეთრი და ასი ხელი ხალათი მოეცათ, დაეყენე-ბინათ ულუფით: აგრევე ბატონის შვილის აბდულაბეგისა-თვის ხალათი და ინამი უბოძა, ან ვინ ბარათიანი ჩაუდოდენ ყველასა-თვის ცალ-ცალკე ეწყალობათ. მოუვიდა კიდევ მეფეს ერეკლეს შაჰ სულთან იბ-რეიმისა-გან ხალათი. სალთ-ხუცესი გრიგოლ გაგზავნა ჩაფრად თავ-რიზს, ჩავიდა, დიდი პატივი მიეცა ხელმწიფეს და ხალათი, დანა ოქ-როსი, თეთრი ინამად ებოძა და მოვიდა ქალაქს, მოუტანა მეფეს ერეკლეს რაყამი დიდის წყალობისა და მეფის თეიმურაზის წიგნები და მშვიდობიანი ამბავი, ხოჯა გამოეგზავნა და ტყვეები გთხოვნა: ამა-ზე დიდათ წუხდა ბატონი, გარევა ეზარებოდა, მაგრამ დიდათ ეფიქრებოდათ, მტერი ბევრი ჰყვანდათ და აბეზღებდენ, მერე მეფე

თეიმურაზც იქ ეგულებოდათ და ეს აჭმუნვებდა, თორემ მეფე იყო მორწმუნე და პატრიაქი იყდა ზენათ ტროფიალი ქართლიდა-მ ტყვის გასყიდვა როგორ იქნებოდა: გაგზავნეს ჩაფრად რამაზ ყორჩიბაშის შვილი და სოლომონ მორდალი: რა ჩავიდნენ, ნახეს ყაენი, ამათ უბოძა ხალათი და ოქროს დანები და ინამად თეთრი, მოვიდნენ ისევ მალე და მოართვეს რაყამი და ტყვეების დაბარება მალობით:

რევაზ ამილახორი მოვიდა, რომელი ახლდა მეფეს თეიმურაზს და მოიტანა ბატონისა კაი ამბები და მობძანების იმედი და კიდევ ხალათი მოუვიდა მეფეს ერეკლეს: გამოეგზავნა თალი-ხან სარდალი ყაენს, მოვიდა ბარდას, გამოეგზავნა ჩაფარი და დაებარებინა ქართლის და კახეთის უხუცესი კაცნი: გაგზავნა მეფე-მ ერეკლე-მ სომხითის მელიქი ბაადურ და ესენი კი აღარ გაუგზავნა, გაგზავნეს ზაზა დედოფლის ეშიკაღასბაში შაჰ-სულთან იბრეიმ-თან ჩაფრად, მოვიდა ბაადურ მელიქიც და მიეცა ხალათი და ინამი: გაისტუმრეს ხოჯა და ტყვეები, მრავალი აჩუქეს ხოჯას, დიაღ მახლობელი და კაი ყმა იყო ყაენისა, რომელსა ერქვა აღათალიბ, მოვიდა ჩაფარი და დაებარებინა ხელმწიფეს აბდულა-ბეგის შვილი აღასი, რომელი იყო ქალაქში პატიმრად, გაისტუმრეს, მივიდა სამშვილდეს სახლსა მამისა თვისასა და იქიდამ წავიდა, ჩავიდა თავრიზს, ნახა ხელმწიფემ და დააყენა მახლობელად თვისსა:

მოუვიდა კიდევ ხალათი მეფეს ერეკლეს და ხმალი მურასა, დიაღ მალ-მალ მოსდიოდის წყალობა. ამით რომელ, თუ ქართლი და კახეთი არ მისდგომოდა, ვერც ადრიბეჟანის ქვეყნებს დაიმორჩილებდა, ყველას მეფეს ერეკლეს-თან ჰქონდათ პირი, ხანები ასე უთვლიდენ: „ვისიც შენა ხარ, ჩვენც იმისი ვიქნებითო:“ მერე ხმალიც აჩვენა და შეშინდენ და ხელმწიფეც ეფერებოდა: ეს ხოჯა და ტყვეები, რომ ჩასულ-იყვნენ, დიდათ ამებოდა ხელმწიფეს და ხოჯასაც დიდი მადლიერობა და ქება ეთქვა მეფის ერეკლესი: მეფეს თეიმურაზს ბატონი შვილი აბდულა-ბეგ შეერიგებინა. სელიმ-ხან, რომელი იყო ეთიმადოვლე ყაენისა, შუა ჩამოვარდნოდათ და მიეცათ ბატონის შვილის აბდულაბეგისა-თვის, რაც საბატონიშვილი იყო სომხით საბარათაშვი-

ლოსი და ბოლნისები, წინწყარო და სხვა რაც ძალით ეჭირა ხელი აღებინათ:

მოუვიდა ხალათი კიდევ მეფეს ერეკლეს და ამ ხალათისა მერვესა დღესა კიდევ მოუვიდა ცხენი, თვისი საჯდომი მურასა უნაგირით და ოქროს რახტით შეკაზმული, ხალათა და ათასი თუმანი სულ ფლურად, რომელი იყო ერთი ფლური ექვსის მინალთუნისა: აგრეთვე პატრიაქს ანტონი ბატონი-შვილს ხალათი მძიმე და რაყამი წყალობისა, კვალად დარბაისელთა ქართლისა და კახეთისათა. მუხრან ბატონს კონსტანტინეს, სარდალს რევაზს, ეშიკაღასბაშს დიმიტრის, შანში ერისთავს, ამილახორს, ალავერდელს, ქისიყის მოურავს თამაზს, თუშთ მოურავს ჯიმშერს, ელისეთ მოურავს დათუნას, ეშიკაღასბაშს სულხანს. ამათ ყოველთა ხალათი მოუვიდათ: ქართლის დედოფალსა ანახანუმს და კახეთის დედოფალს ანნას, ოროლი ხელი ხალათი და ასი თუმნის ჯამაგირის რაყამი მოუვიდათ. აგრეთვე ბატონის შვილის ანნასა-თვის ორი ხელი ხალათი ებოძა და რაყამი დიდის წყალობისა:

უბოძა მეფე-მ ერეკლე-მ სარდლობა სომხით საბარათაშვილოსი რევაზს ორბელიანს, ვითაც ძველათ-გან მკვიდრად ამათი სახლის სახელო ყოფილ-იყო და მერმე ამ რევაზის მამა სარდალი ქაიხოსრო მეფეს თეიმურაზს ერანის ქვეყანაში გაყოლოდა, მრავალ-ჟამ ემსახურა და იქავ დამარცხებულ-იყო: ამანაც არა უგულებელს-ჰყო შრომა მისი და თვისივე ხარისხი და პატივი შვილთავე თვისსა მიუნიჭა:

ამა ამბავსა წინათ გამოეგზავნა ხელმწიფეს ერთი ხანი სამოცის კაცით და ეთხოვნა ათასი ნოქარი ქართლიდამ და კახეთიდამ: მეფე-მ ერეკლემ არზი უყო: „ჩვენ-გან ეს არ გარიგდებაო:“ ესმინა ეს მოხსენება და ამ ათასის ნოქარ-ზე ხელი აეღოთ და მარტყოფის მოურავი ქაიხოსრო, რომელი ახლდა მეფეს თეიმურაზს ის გამოეგზავნათ და ამილახორი ამირინდო, ასან მირზა ბატონი-შვილს რომ გაყვა, ამათის პირით ეთხოვნა ხელმწიფეს სამოცი თავადის შვილი და აზნაურ შვილი ქართლიდა-მ და ორმოცი კახეთიდა-მ. „ჩამოვიდნენ და ბატონის-შვილს ასან მირზას-თან იყვნენო.“ სამასი ნოქარი, კიდევ უაზახ ბორჩალოსა-თვის ეთხოვნა: ეს ყველა ასან მირზასა-

თვის მიებარებინა ამათი სარდლობა მიეცა, გაარიგეს ეს ბძანება და ისევ გაუძღვა მოურავი, ქაიხოსრო და წავიდნენ:

გამოეგზავნა შაჰ-სულთან იბრეიმს თავის სახელ-ზე ზარაფხანა ქალაქში და დაჰკრეს სიქა, ბძანებისა-ებრ მისისა მოსჭრეს სამ-აბაზიანი და შაური, ფლური ოც-და-ათის შაურისა:

გამოეგზავნა ამილახორს გივს, რომელი იყო ყულარაღასი ყაე-ნისა შაჰ-ყულიხან, ფეშქაში მეფისა-თვის და ქართველთ დიდრონის კაცებისა-თვის, აგრევე პატრიარქის ანტონის ბატონის შვილისა-თვის ორასი თუმანი უდაბნოებისა-თვის, ცალ-ცალკე ფრანგების საყდრებისა-თვის, და იმერეთს ანუ ახალ-ციხესა, ამ ქვეყნებში ვისაც იცნობდა დიდრონის კაცებისა-თვის ყოველთა-თვის მრავალი ოქრო და ანუ და-რი ტურფა მოუძღვანა ყოველთა ცალ-ცალკე:

ჩამოვიდნენ ბარათიანნი სრულიად მეფეს ერეკლეს-თან და მოით-ხოვეს შენდობა დანაშაულისა, აპატივა ცთომა თვისი ყოველთა და არა უსაყვედურა რა: აგრევე ყაზახელთ რამდენი ორგულობა იდვეს თავსა და მესცოდეს. მაგრამ როსცა მოვიდნენ მიუტევა დანაშაული, ვითა ქრისტიანობის წესაა: „ვინც შეინანის მიეტევის ცთომა მათი:“

მეფე-მან კეთილ-მორწმუნემან და პატრიარქმა სათნოებისა სა-ფუძველ-მან ინებეს და სურვილითა მოიძიეს სჯულნი ქრისტესნი და სიმართლით და ღვთის-მსახურებით წეს-ქცეულებანი ქართლისანი. კარგა ხანს გამოყვლო, რომ ქართლს ქრისტიანი მეფე აღარ სჯდო-მოდა, აგარიანნი პყრობდენ მრავალ-ჟ.მ. ამის მიზეზით მრავალ-რი-გად მართლ-მადიდებლობის რიგი შეცვლილ-იყო, რომელიმე ნათესაო-ბისა აღრევითა, რომელიმე მრუშებისა მიზეზით წმიდასა სახარებაზე. წინა-აღმდგომ ექმნებოდეს, რომელიმე სამღვდელოთა დასთა თვისი ქცევა და ეკკლესიის რიგი შეეშალათ, სხვაცა რაიმე ამ გვარი საქმით მრავალ რიგად კლებულ-ქმნი-იყვნეს მყოფნი ქართლისანი: შემოკრიფეს ქართლისა და კახეთის ეპისკოპოზნი ანუ სამღვდელოსი დასნი სრუ-ლიად, დაბძანდა მეფე ერეკლე სახლსა ანტონი კეთილ-მორწმუნისა პატრიარქისასა და ესე სამღვდელოთა დასნი ყოველნი მიკრიფნეს იქა, დაისვენეს ცხოველს-მყოფელი ჯვარი პატიოსანი, დაიდვეს წმიდა სა-ხარება და სჯულის კანონი და იქნა მსოფლიო კრება ქალაქსა ტფი-

ღისისასა, თვესა. განარჩივეს და აღმოფხვრეს ყოველივე უწესოდ ქცევანი და დაუდვეს მოციქულთ და მღვდელთ მოძღვართ კანონით სჯული მტკიცე და შეურყეველი ქრისტიანობისა, რომელსა მოგითხრობსთ წმიდა კანონი მათი: ესეცა შესძინეს, გამოიძიეს დიდის ცდით და გამოიღეს სტამბა, რომელ პირველ მეფეს ვახტანგს მოეღო ვლახეთით და მის მეფობას აქეთ ქართლში აღარსად იყო: ანტონი ბატონი-შვილმა, პატრიარქმა კეთილ-მან და სარწმუნოებისა და ქრისტეს სჯულისა განმაძლიერებელმა იგულის-მოდგინა ფრიად. შემწე ექმნა მეფე ერეკლე და გამოიღეს სტამბა და აღავსეს წიგნითა ქართლი: ყოვლით კერძო იჯდა ქართლსა შინა მას ჟამსა ეპისკოპოზად. მთავარ-ეპისკოპოზი თბილელი, ღმანელი, ბოლნელი, წორკნელი, სამთავნელი, მროველი, ურბნელი, ნიქოზელი. აგრეთვე კახეთში ალავერდელი, ბოდბელი, სამებელი, ნეკრესელი, ჭერემელი, რუსთველი, ნინო-წმიდელი: მოუვიდა ამბავი ორბელიანს რევაზს სარდალს ხელმწიფის რაყამი სარდლობისა, აგრეთვე მეფის თეიმურაზის წყალობის წიგნი: „როგორც მამა შენს ჰსჭეროდეს, ჩვენც მამის სახელით და პატივი შენ-თვის გვიბოძებია, რად-გან მამა შენი სარდალი ქაიხოსრო ჩვენ-ზედ ერთ-გულობა-ზე და სამსახურ-ზე მრავალს გაისარჯა და აქავ ჩვენ სამსახურში მოკვდა, ჩვენ-გან მუდამ წყალობისა და პატივის მოიმედე იყავი:“ რა მოუვიდა წყალობისა რაყმები რევაზს სარდალს განიხარა დიდად; ვითა სიმწუხარესა მისსა შეეფერებოდა, ეგრე სიხარულით მიითვალა და მადლობდა ღმერთსა:

გაგზავნა დედოფალმა ანახანუმ სუფრაჯი ზურაბ ყაენ-თან და მიართვა ფეშქაში საკადრისი ხელმწიფისა და მეფის მობძანებას რომ გვახარებდენ ამის შესატყობლადცა: წავიდა ზურაბ, მიართვა ფეშქაში, უბოძა ხელმწიფე-მ ხალათი და ინამი და მაშინვე გამოისტუმრა და მეფის მობძანების ამბავიც ზურაბ მოგვიტანა და მოვიდა, შეიქნა სიხარული ქალაქსა შინა:

აყარეს ბარათიანნი სრულიად ცოლ-შვილით ბირთვისის ციხიდამ და ჩამოიყვანეს, დააყენეს ქალაქში: ხანი, რომელი იყო ქალაქში ყაენის გამოგზავნილი, იმისი დაჭერა ებძანა მეფის ერეკლესა-თვის ყაენს, დაიჭირეს მაშინვე და მოუყენეს მცველნი: თავრიზს ქალაქსა

შინა უღალატეს ბებურის შვილებმა პაპამ, რომელი ახლდენ კახი ბატონის-შვილს ასან მირზას, მათს ვეზირს აბითურაბეგს, დაკაფეს ხჳალ-და-ხმალ და გამოვიდნენ თვისის ხლმის ძალით, მოვიდნენ კახეთს: მოხსენდა ყაენს და უკვირდათ სულ ერანელთ ასე თამამად გაბედვის-თვის და უქებდენ ყოველნი მამაცობასა: ხელმწიფე აქ იჯდა. „ეს გაბედესო, ქართველს კაცს თავის ალაგში ვინ დაუდგნობსო:“ ეწყინა მეფეს და აგრევე ასან მირზამ დიდი სიმწუხარე გარდაიხადა. მაგრამ რაღა გაეწყობოდა:

დაითხოვა მეფე თეიმურაზ ყაენმა, გამოისტუმრა ქართლში, გამოდგა თავრიზით თვესა მარტსა კთ, მოვიდა მახარობლად რევაზ. მილახვარი და ბატონის მობძანების ამბავი მოიტანეს: შეიქნა სიხარული დიადი, მისცეს მახარობელთა უზომო მეფე მ ერეკლე-მ, დედოფალთა და ქართველთა: საცა მობძანდა ბატონი ადრიბეჟანის ქვეყნებში დიდად გამომჩვენებით დახვდენ, მრავალი მოსართმევი მოართვეს, ყაზახ ბორჩალუში რომ მობძანდა, ვითაც თვისი ყოლბეგოიეთ, ახლა კიდევ უფრო ამ შაჰ-სულთან იბრეიმს ასეთი რაყამი მოეცა მეფის თეიმურაზის-თვის რომ: „როგორც საქართველო ეგრე ყაზახ-ბორჩალო იმსახურეო:“

მიეგებნენ ყაზახისა და ბორჩალოს სულთნები, თავისის ჯარებით დახვდენ ემურად და მიართვეს მისართმევი, წამობძანდა რა ყაზახის ქვეყნით, აქედამ წაბძანდა მეფე ერეკლე ქართლისა და კახეთის ჯარით, აგრევე პატრიარქი, ბატონი-შვილი ანტონი სამღვდელო დასით: მობძანდა ბატონი ბაიდარში, ესენიც მოვიდნენ. რა მოხსენდა ბატონს მეფის ერეკლეს მობძანება, ჩამოხდა, დაბძანდა და იახლეს გვერთ დარბაისელნი, რომელ ახლდენ-თან: მობძანდა მეფე ერეკლე, მოეგება მამა და ვითა წესია მამა-შვილთა საყვარელი და მერე ეგრე შორით გზით.... ეგრე შეიყარნენ, გარდაეჭდენ ერთმანერთსა, რომ ყოველნი კაცნი.... უყურებდეს. მერე მიესალმა წმიდა პატრიაქი და შემდგომად დასნი სამღვდელონი, შემდგომად მოვიდნენ ქართველთა დარბაისელნი, მიესალმნეს მუხლს-კოცნით და ეგრევე კახთ დარბაისელნი და შორით თაყვანი-სცეს ჯართა ყოველთა:

მობძანდნენ ხავსუნი სიხარულითა, ჩამოხდენ იმ ღამეს მარნეულს,

მეჯლისი გარდაიხადეს და იყო ლხინი უზომო, მეორეს დღეს მობძანდნენ, ჩამოხდენ კოდაზე, მეჯლისის რიგი ყოველივე მზა ექმნათ ბძანებითა ერეკლე მეფისათა და ის დღე იქ ილხინ-ფრიადნეს და საღამოს დროს მობძანდნენ ქალაქსა თბილისისა, მიეგებნენ მოქალაქენი, დასნი სამღვდელონი, შემოსილნი შესახმიდენ ქებასა და მადლობდენ ღმერთსა ბატონის მობძანებისა-თვის: გაუშალეს მოქალაქეთა ფეინდაზი, მორთვეს ბაზარნი და აღამჭარნეს ჩირახდნით: შებძანდა ბატონი სახლთა პატიოსანთა, მოეგებნეს დედოფალნი მშვენიერნი და ასული თვისი ანნა, ნათლით მოცული, იყო სიხარული უზომო, რომ იმ დღისა სიხარულსა ჩემი უძლური სული ვერ შეიძლებდა. შეიქნა სროლა თოფთა და ზარბაზანთა, რომ ყურთა ხმა აღარ იყო და კომლისა-გან ქალაქი აღარ ჩნდა, გამოეტარებინა ყაენს მინბაში სამასის კაცით და ებძანა: „რად გან ჩემი ერთ-გული ხარო, რაგვარადაც აქამდის ქალაქისა თბილისის ციხეში ჩემი კაცი მდგარაო, ახლაც ისევ დააყენეო:“ დააყენეს მინბაში თავისის დასტით მაღლა ნარიყალაში და ვინც მკვიდრნი ციხის კაცნი იყვნენ ესენი სულ ბატონისა-თვის მოეცა ხელმწიფეს. „რად-გან შენ-თვის ამდენი შეუცოდებიათო, მომიცემია, სადაც გენებოს იქ დაასახლეო.“ აყარა მეფე-მ სულ ერთობით ეს ციხელები და კახეთს გაღმა მხარში გაიყვანა და გრემს დაასახლა:

დაებარებინა ხელმწიფეს ხანი, რომ იყო დაჭერილი ქალაქში ყასუმ ხან, აუშვეს და გაისტუმრეს მშვიდობით:

ბატონი შემობძანდა ქალაქში თვესა აპრილსა გ, ქორონიკონს უდზ, მარად ცდილობდენ მეფენი ქვეყნის შემატებასა და აშენებასა, ვითაც ლეკისა-გან ქართლისა და კახეთისა ქვეყანა დიდათ შეწუხებულ-იყო, მოინებეს სადა მოსავალი გზა იყო ციხეების აშენება: წაბძანდეხ ორივ მეფენი საგურამოს, მოიყვანეს ქართლის მუშა და აღაშენეს ციხე ბოკოწინს, დააყენეს კაცნი ფრიადნი, წაბძანდა მეფე ერეკლე კახეთს, აღაშენა ციხე ჭოეთისა და გაამაგრა ფრიად. მაშინ განსარულდა ციხე ბოჭორმისა, ჩამობძანდა მეფე თეიმურაზ ქალაქსვე და მობძანდა ერეკლე მეფეცა, ლხინობდენ და უკუიურიდენ და სადაც მტერი გამოჩნდის ქვეყანათა თვისთა რისხვასა მიფენდენ: გამოიყვანეს ცირიდამ მიმბაში ზეიდალიხან, დააყენეს ქალაქში, ციხეში ისევ

დააყენეს მერმე ენდრონიკა-შვილი, მოუყენეს ჯარი კახეთისა და მოქალაქეთა-გან, ვინცა-ვინ ბარათა-შვილი იყო ცოლ-შვილით ქალაქს იდგნენ და ბირთვისის ციხეში აბდულა-ბეგ ბატონის-შვილის კაცნი იდგნენ: გაუსივა ბატონმა რევაზ მილახორი ბოლნის, დაიჭირეს ბოლნისის მოურავი გლახა ციცი შვილი და სხვა ვინც ბატონი-შვილს აბდულა-ბეგს კარის კაცი და მოხელე ჰყვანდა სულ ბოლნისებში იყვნენ ყველა დაიჭირეს და ჩამოიყვანეს ქალაქს, ჰსთხოვეს ციხე ბირთვისისა და დაჰპირდნენ აშვებასა ამა კაცთასა: აბდულა-ბეგ ბატონი-შვილი ხომ ქვეით იყო და უსეინ-ბეგ ბატონი-შვილი სამშვილდის ციხეში იყო და ცოლ-შვილიც იქ უდგათ.... დაცლევინეს ბირთვისის ციხე, გაგზავნა ბატონმა უზბაში დავით დიასამიძე, თავისი წინა-მდგომნი მეთოფენი და დააყენა ციხესა ბირთვისისასა და ესე ვინა დაჭერილნი იყვნენ უყო წყალობა და აუშვეს ყველანი:

შეიქნა ყრილობა ერანის ქვეყანაში, ულალატეს ყაენს შაჰ-იბრეიმს, გაიქცა მცირეს კაცით. აიკლეს ჩაზინა და არაში ყაენისა, შეიქნა დიდი არეულობა, შეიყარა ვინც ქართველნი იყვნენ ან კახნი, შემოეხვივნენ ბატონი-შვილს ასან მირზას, დააპირეს წამოსვლა ქართლში, მაგრამ გაუჭირდათ დიდათ, ამით რომ ღარიბად იყვნენ, შიმშილმან შეაწუხა და თუ არა დაეხარჯათ-რა, ვერც მარტო თავის ძალით წამოსვლას შეიძლებდენ: ამილახორმა გივმა, რომელი იყო ყაენის ყულარაღასი შაჰ-ყულიხან, მისცა ქართველთა, ვის როგორ ეფერებოდა ან საზდელი და რაც კლებულობა ჰქონდათ, ყველა გაურიგა ქართველთა, გამოუძღვა და წამოვიდნენ ქართლისა-კენ: დახვდნენ წინ ეიზილბაშნი მრავალ-ჯერ, მაგრამ ასე ლომ-გულად და კაის სარდლობით მოიქცა შაჰ ყულიხან, რომ სცა მტერი აუწყნდისთ რისხვა ღვთისა დასციან და ეგრე ხლმის ძალით მოვიდნენ ქვეყნისა ქართლისათა: მოვიდა წინა-კაცი და მოახსენა ბატონს, ბატონი-შვილის ასან-მირზას მოსვლა, დიდათ იამა ძმის-წულის ნახვა და მერმე ამდენის ქართველის კაცის გამოხსნა: მიაგება ქაიხოსრო ბოქაულთ-ხუცესი ორბელიანი, შემოვიდნენ ქალაქსა თბილისისასა, მაგრამ რომ გახსათ გივი ამილახორი, რომელსა ერქვა შაჰ-ყულიხან, მნახავთა-თვის სასიამოვნო იყო, დიდის დიდებითა და გამოჩენით, ვითაც შეეფერებოდა

სიმდიდრესა და სიმაღლესა მისსა, ეგრე განეწყო მონანი თვისნი და აღემკო მოხელთამით და აღეჭურა ყოველნი იარაღითა ოქროსათა, ესე იყო სიკეთე მისი, რომელსა საძნელსა საქმესა ჩავარდის, ასე რიგად მოიყვანის საქმე, რომ დიდება და პატივი არ მოაკლდის და უმაღლესსა ხარისხსა აღვიდის სიბრძნითა და მხნე და ქცევითა თვისითა: ესე რომე აუშვა პატიმრობისა-გან ყაენმა ხორასნით და რა მიაწივა ხელმწიფის კარზე, ასეთი სამსახურები აჩვენა ხელმწიფეს, რომ სიმაღლეს აღიყვანეს და უშურველად უთვალავი საქონელი უბოძა და ერთი დიდი პატივი ეს მიანიჭა, რომ ულღარალასობა მისცეს და სჯული ვერ დააგდებინეს და ეგრევე ქრისტეანობით მოვიდა ქართლში. დიდი პატივი მისცა მეფე-მან თეიმურაზ და მეფე-მან ერეკლემ და დადგა ქალაქში და აღარ წავიდა სამკვიდროსა თვისსა და სუფევდა მდიდრობით ქალაქსა თბილისისასა:

შეიქნა დაღისტანში ყრილობა, შეიყარა დიდი ჯარები ლეკისა, რომ ამის-თანა ჯარი ჯერ ერთად არ შეყრილ-იყო, წამოვიდნენ, პირველ დააპირეს ჩამოსვლა კახეთში: შემოიყარა ჯარი ქართლისა და ყაზახ-ბორჩალუსი მეფე-მან თეიმურაზ და მაშინვე გაბძანდა კახეთში, შემოეყარა მეფე ერეკლე კახეთის ჯარით, მიბძანდნენ და დადგნენ ბაკურ-ციხესა: შეიტყვეს ლეკთა ამ ჯარების ამბავი, წამოვიდა ერთი ბელადი მცირეს კაცით ცნობად ამბისა, გავიდა მტკვარს, დაჰკრეს შამშადილოსა, შეიტყვეს ბატონებმა, გამოუდგნენ, შეუკრეს გზა შირაქის ბოლოს, იგრძნეს ლეკთა, გაიქცნენ და გავიდნენ ჭარში: შემოირეს მეფეებმა ჭარის პირ-და-პირ, დაელაპარაკნენ ჭარელებს და მოსთხოვეს მუქარა: შემოჰფიცეს ჭარელებმა: „არც ჩვენს ქვეყანაში დაღისტნის კაცი შემოუშვათო და რაც თქვენი ბძანება მოგვივიდეს თავს ვიდვათო:“ წამობძანდნენ ბატონები ამ ჯარებით და ჩამოხდნენ ისევ ბაკურ-ციხესა: მოუვიდათ ამბავი, რომ ეს ლეკის ჯარები შეყრილიყვნენ კახეთში ჩამოსასვლელად, შეშინდნენ, ველარ გაბედეს ჩამოსვლა და ისევ მოიშალნენ:

გამოეგზავნა ერევნის ხანს კაცნი სანდონი და შემოხვეწოდა მოხმარებასა: ერთი ერევნის მემკვიდრე კაცი გამოჩენილ-იყო, რომელსა შაჰნადირ ყაენი ღალატით მოეკლა, მაჰმად ხან. ამას ეშოვნა

ჯარი და ერევნის ხანის ძმა დაეჭირა, ცოლ-შვილი აეკლო და ერევნის ციხეს გარეთა ქვეყანა სულ დაემონებინა და მუდმის დ ციხესაც სთხოვდა: დიდათ ეწყინათ ბატონებს, ერთის იმ გვარის კაცისა-გან თავისის ძალით ქვეყნების დაჭერა, ბძანეს წაბძანება და მოხმარება ერევნისა: შეეტყო ეს იმ მაჰმად-ხანს, რომ ერევნის ხანი ქართველს ბატონს შეეხვეწიაო, გამოეგზავნა იმასაც კაცნი ბატონ-თან და მუქარა გამოეთხოვა: ეს იწყინეს და წაბძანდენ ქართველი ბატონი და კახი ბატონი დიდის ჯარით ერევანს, ყაზახში რომ მიბძანდენ მოუვიდათ განჯის ხანის კაცი, დაედვა თავს სამსახური და ისიც შემოხვეწოდა მოხმარებასა, იქაც გამოჩენილ-იყო, ერთი ჯავანშირელი კაცი, სახელით ფანა, შეეყარა ჯარი და გლეჯდა განჯა-ყარაბაღის ქვეყნებსა: მოვიდნენ სიღნახის მელიქის შვილებიც ასი-ოდენ კაცით და ისინიც შემოეხვეწნენ ფანაზე მოხმარებასა. მაგრამ რად-გან ერევან-ზე გამხადებულნი იყვნენ, აღარ მოიშალეს, ამათაც მოხმარებას დაპირდენ და წაბძანდენ ერევანს. რომ შეიტყვეს ჯარის მისვლა, შეიქნა დიდი სიხარული ერევნის ციხეში, მოაგებეს კაცნი წინა და მოახსენეს ამბავი მაჰმად-ხანისა, ერევნის ციხის ერთს მანძილზე რომ მიბძანდენ, შეეტყო მაჰმად-ხანსაც, დაეწყო რაზმი, მოსულ-იყო და ნახევარ აღაჯზე, ციხეს სიახლოეს დამდგარ-იყო, მიბძანდენ მეფენიც, მოეგება ერევნის ხანიც, დაუპირდაპირდენ, განაწყვეს ჯარი ქართველთ და კახთ, ოთხს დროშად, მეწინავედ ორბელიანი, რევაზ სარდალი საბარათაშვილოს ჯარით და თათრის ქართლის ელით, ქსნის მოურავი თამაზ ქსნის ჯარით და ვინა დროშის კაცნი ჰყვანდენ, მემარჯვნედ ამილახორი ამირინდო ზემო-ქართლის ჯარით და ვინა მემარჯვნე ჯარი იყო კახის ბატონისა და ყაზახის ჯარსაც ამათ-თან უბძანეს მისვლა, მემარცხნედ მუხრანის-ბატონი, სახლთ-ხუცესი კონსტანტინე ორივ საერისთოს ჯარით და ბორჩალუს ჯარით, ჩერქეზის ბატონიც ჯარით თან-ახლდათ, იმასაც მემარცხნე დროშაზე უბძანეს მისვლა, ორისავ ბატონის დროშები თვისისა ჯარებით ბატონებს ეხვივნენ და ესე რაზმ დაწყობილი გავიდნენ საომარსა ალაგსა: მეფე თეიმურაზ რაზმ წყობით მიბძანდებოდა და მეფე ერეკლე ხან ერთს დროშაზე მიბძანდის და ხან მეორეს დროშაზე, ჯარებს არიგებდის, აძლიერებდის და

-უბძანის იმედი წყალობისა: შეიქნა ომი ფიცხელი, სარდალმა რევაზ და მოურავმა თამაზ მიიყვანეს მეწინავე ჯარი გულ-სრულად. ასე შე-ცვივდნენ ყიზილბაშის ჯარში, რომ ვითაც ქორი გუნდსა ტრედისა-სას, გაიქცა მაჰმად-ხან, შეუტივეს მემარჯვენე-მ და მემარცხენე-მ ჯარმაც, გაერივნენ ქართველნი და კახნი, კაფეს ხმალ-და-ხმალ აგრევე იჭირეს ცოცხალი თათარი ურიცხვი, უბძანებლად მოიშალა ბატონის დროშის ჯარიცა და ამათაც შეუტივეს გაქცეულს ჯარსა, იწყინა მე-ფე-მ თეიმურაზ დიდათ და გაუწყრა თვისის დროშის კაცთა. მიუვნუნ ქართველნი თოხს ალაჯზე, ასე გააქცივეს მაჰმად-ხან, რომ თვის ცი-ხეში ველარ შევიდა ცოლ-შვილში: ჩამოხდენ ბატონები ერთს გორა-ზე, გათავდა ომი მზის ჩასვლამდას, რომ მიართვეს თავი და ცოც-ხალი კაცი ათას-შვიდასი, შეიქნა შადლუხი და სროლა ზარბაზანთა, ერევნის ციხეში მიბძანდენ ბატონები, ჩამოხდენ ციხეს გარეთ, ერთი ამის-თანა ხმალი და გამარჯვება ქართველთა-გან ერანის ქვეყანაში არ მომხდარ იყო:

წაბძანდა მეფე ერეკლე იმავ ღამესვე ჯარით, მიუხდა მაჰმად-ხანის ციხეს, სადაცა უდგა ცოლ შვილი, აიღო ციხე, აიკლო ცოლ-შვილი, იავარ-ჰყო საქონელი, გამოიყვანა ძმა ერევნის ხანისა, რო-მელი პატიმარ ექმნა მაჰმად-ხანს, წაბძანდა მეფე თეიმურაზ და აიღო მეორე ციხე, რომე რაც მაჰმად ხანის სანდო კაცი იყო იმაში იდგნენ, ტყვის დატყვევება და კაცის სიკვდილი კი აპატივა და საქონელი იავარ-ჰყვეს: მობძანდა მეფე ერეკლე მამას-თან, მრავლის საქონლით, შე-ყარეს ორისავ ციხის საქონელი ერთად და გაუყვეს ჯარსა, სარდლებს, თავადთა, აზნაურთა, გლეხთ, ჯარს ყოველთა, ვის როგორ შეეფე-რებოდა, ეგრე უბოძეს თეთრი, ლარი ანუ ხოვსტანგი: აიყარნენ, მობძანდენ ისევ ერევნის ციხესა, მოართვეს ხუთი-ათასი თუმანი ერევნელთა, ისიც გაუყვეს ინამად ჯარსა და წამობძანდენ ისევ ქვე-ყანასა ქართლისასა. ყაზახში რომ გარდმოვიდნენ ერევნის ხანიც თან-გარდმოჰყვა. ფანა, რომელი იდგა შამახიის ქვეყანაში მაჰმად-ხან შეჰხვეწოდა და იმათი საქმეც ერთი იყო, შეყარა ჯარი დიდი, მო-სულ-იყო განჯას და წინ დახდომასა ლამოდა: ბატონები რომ ყაზახს მობძანდენ, ფანა მოვიდა ალაქოლას, შეიქნა მზადება ომისა, გზა-ზე

დამარცხდა კახის ბატონის-შვილი ასან-მირზა, ამის-თვის ორივ მეფენი მჭმუნვარე იყვნეს. თორემ ომი სიხარულად მიაჩნდათ, ქართლის ჯარი კიდევ დაბარებული-იყო და კახეთისა: მოვიდა ქართლის ჯარით ეშიკაღასბაში დიმიტრი ორბელიანი, სიძე მეფის თეიმურაზისა, რომელი იჯდა ქალაქში ზანიშინად, შემოეყარა ბატონს, ესეთი ჯარი მოიყვანა, რომ მტერს თვალი დაუბნელდა, მოყვარეთა-თვის დიდი საამო იყო, კაის რიგითა და წყობილებითა, რომ ორთავ მეფეთა დიდათ იამათ და აღუთქვეს წყალობა, აგრეთვე მოვიდა ჯარი კახეთისა: რა ესმა ამბავი ესე ფანახანს, აღარა მოინდომა შემობმა და დაუწყო ლაპარაკი, ენება შემორიგება, გამოეგზავნა ფანახანს კაცი და მიეხმა მუხრანის ბატონი კონსტანტინე, ვითაც კაი ყმა იყო და ერთგული ბატონისა და მისის პირით შემორიგება უნდოდა: გამოართვეს მზევლად შირვანის და განჯა-ყარაბაღის ქვეყნების დიდებული კაცნი და გაგზავნეს მუხრანის ბატონი, თან-ახლდეს მდივანი გოჯასპი: მივიდა რა მათს ჯარში, დიდათ იამა ფანას და დახვდა მხიარულად: ერთი თავი კაცი იყო კაის ჯარის პატრონი, აჯი-ჩალაბი გვარად ლეკი, ისიც ფანას მოჰყოლოდა. მაგრამ ის ბატონებს უდგა და შერიგებასაც ცდილობდა, მოსცეს მუხრანის ბატონს მოსაცემი საკადრი, გამოისტუმრეს, შემოუკვეთეს: „მამად-ხანის ცოლ-შვილის საქონელი მოგვეცით და ყაზახის ქვეყანაც დამანებეთ და შემოგრიგდებით:“ ეს დიდათ ეწყინათ მეფეს თეიმურაზს და მეფეს ერეკლეს, იმის-განისე ამაყად ლაპარაკი და ასეთი იმედიც ჰქონდათ, რომ ორი იმდენი ჯარიც ჰყოლოდა, მაშინც ქართველნი ასე დათამამებულნი იყვნენ ყიზილბაშ-ზე, რომ ერთის შეტევით ვერ გაუძლებდენ: იმ სიტყვის პასუხი ეს შეუთვალეს ფანას: „ეს რაც შემოგვეთვალა, ხომ არც ერთი იქნებაო და შენ ეს კი უნდა ქნაო, რაც ჯარი გვახლავსო კაც-ზე ხუთი თუმანი ანამი უნდა მისცეო და რაც ელი გისახლობს ჯავანშირი მუდამ ქართველის ბატონის ყმა ყოფილაო, ეგ ელიც დაგვანებოო. თორემ ჩვენი შერიგება არ იქნებაო:“ ეს ამბავიც იმის-გან ძნელად საქნელი იყო, შუა-მავლებმა ასე გაარიგეს რომ, აღარც ბატონებს ელი ათხოვნინეს და თეთრი არც ფანას, რაც შემოეკვეთა ის გაუგონეს და ბატონის სამსახური ფანახანს თავს დაადვეს და შერიგდენ, გაიყარნენ

მშვიდობით, ესეც უბძანეს: „რად-გან მაჰმად-ხან ერევნელი არის იმის ცოლ-შვილს ერევნის ხანს მივსცემთ და ამან ვისაც ენებოს მისცეს:“ ფანა-ხან აიყარა, განჯას წავიდა, ქართველი ბატონი და კახი ბატონი მობძანდა ქალაქსა თბილისისასა, ერევნის ხანიც თან-მოჰყვათ:

დედოფალი კახეთისა ანნა დამარცხდა ქალაქს, დეკემბერს ზ, ქორონიკონს ულზ: მიიღეს მცხეთას, იქნა გლოვა მწუხარება ფრიადი, იქრა წმიდა კრება და აღმოფხვრეს ქართლისა ქვეყნისა გან საქმე ყოველი უჯერო, წმიდამან პატრიაქმან ანტონიმ განმართნა განდრეკილება და წინა-აღმდეგი სჯულისა, ტირილი და უჯერო კერპური გლოვა ყოველივე დააყენეს:

მოვიდა განჯის ხანის ბიძა ყოჯა-ხან და ჯაფარ-ხან ერევნელი, რომელსა დასტყვევებოდა ცოლ-შვილი მაჰმად-ხან-თან, ამათი ცოლ-შვილი ითხოვეს, შეეხვეწნენ ბატონებს, უბოძეს ყოველივე ერევნის ხანს და იმათი ნებაც მისცეს იმას ისინი, ამ პირობით გაისტუმრეს და ერევნის ხანს აჩუქეს მრავალი, გაატანეს ზაზა თარხნი შვილი მემანდრად და გაისტუმრეს საბეგლაროსა თვისა:

გამოეგზავნა ნახჩევნის ხანს, ბამან-ხანს ჩაფარი და შემოხვეწოდა ორსავ ბატონს ქართლისას და კახეთისას, ეთხოვნა ჯარი და მეშველე: უბძანეს ზაალს ორბელიანს, რომელი იყო ფანქჩი-აღასი, წავიდა მცირეს ჯარითა და მივიდა ნახჩევანს, იამა დიდათ ბამან-ხანს და მოსცა ურიცხვი ზაალს და კაცთა მისთა და დააყენა ქალაქსა ნახჩევნისასა დიდებულებისა რიგითა: გაითქვა ხმა ყოველ-გან აღრიბეჟანის ქვეყანაში: „ქართლის ჯარი ჩამოადგათ და პირველისა-ებრ აღრიბეჟანის ქვეყანა ქართველმა ბატონმა დაიპყრათ:“ შეშინდა ყოველი ქვეყანა და მონებდენ მეფესა ქართლისასა თეიმურაზს და ძესა მისსა მეფესა კახეთისასა ერეკლეს:

აიშალნენ ფანა-ხან და განჯის ხანი შავერდი-ხან, მოინდომა ფანამ განჯის-ხანობა თავის-თვის და აღრიბეჟანის სარდლობასაც ცდილობდა: ეს შავერდი-ხან არ იყაბულა და ფანამ ჯარი შემოიყარა, თითონაც კაი ელი ჰყვანდა, ჯავანშირი და ყარაბაღში შიგ ჩადგა, ჯარი ასე შემოიყარა, რომ განჯის ქალაქის მეტი აღარ დარჩა, გამოგზავნა

განჯის ხანმა თავისი ძმა რიზაყული-ბეგ ქართლში და შემოეხვეწა მეფეს თეიმურაზსა და ძესა მისსა მეფეს ერეკლეს: „დამიხსენით ამ გაცისაგანაო, მე და ჩემი ქვეყანა თქვენი მონა შევიქნებითო, ჯარსაც ჯამაგირს მივსცემო და სიღნახის ორი მელიქიც, რომ აქ იყვნენ და ეხვეწებოდენ. „ქრისტიანე ხელმწიფევ ბძანდებითო, თქვენ დაგვიმონეთო, თათრის ხელისა-გან დაგვიხსენითო:“ ამა ამბავსა შინა ერთი სომხის ეპისკოპოზიც მოვიდა, ფანა-ხან სიღნახში ჩამდგარ-იყო, დიდათ შეეწუხებინა: ესეც რომ შემოეხვეწა ბატონებმა თავს შეიდვეს და ჯარის თადარიკი დაიჭირეს: ამა ხანთა შინა მოვიდა განჯის ხანის ჩაფარი, ფანა-ხან განჯის ციხეს გარს-შემოდგომოდა, ააოხრებინა ქალაქი განჯისა და შეეწუხებინა მყოფნი ციხისანი: უბძანეს მეფეთა ქართლისა და კახეთის ჯარებსა და დაეშურნენ მიშველებასა განჯისასა. ამისა რომე, ჯერ პირი მოეცა ფანა-ხანს. „ჩვენს ელს დავჯერდეთ და არას ქვეყანას არა უმტეროთ რაო:“ ეს პირი გაუტეხა, მერე თუ განჯას ძალით დაიჭერდა ყაზახ-ბორჩალუსაც მოინდომებდა ყაენი აღარსად იჯდა მას ჟამში და ამით ბევრს შფოთებს აშლიდა. მერე ქართველნი ყიზილბაშთა საომრად დიდად აღლესილ-იყვნეს, მოიწვივნეს ჯარები ქალაქსა თბილისისსა ქართველნი სრულად, იმერნი, ჩერქეზნი, ოსნი და კავკაზისანი, აგრევე კახს-ბატონს შემოეყარა კახნი სრულად, თუშნი, ფშავნი, ხევსურნი და ლეკნი, რომელნი მონებდენ კახს ბატონს: რა ეს ჯარები შემოკრბნენ ქალაქსა თბილისისასა, გავიდა თოფხანა და გაბძანდა მეფე თეიმურაზ და მეფე ერეკლე ქალაქით თვესა ფებერვალსა ჱ, ქორონიკონს ულჱ, გატეხილ-ხიდზე რომ ჩაბძანდენ, ბორჩალუს ჯარი შემოეყარათ, ყაზახის ჯარი ყაზახში და მიბძანდენ სამშადილოში, ერევნის ჯარებიც დაბარებულ იყო და მოელოდენ, მოვიდნენ სამშადილოელნი და მოართვეს ფეშქაში ორსავ ბატონებს:

რა ესმა ფანა-ხანს: „ქართველ ბატონნი შენ-ზედ მოვიდაო:“ ვითაც ვერ შეიძლებდა პირდა-პირ ქართველთასა, აიყარა მაშინვე ღამით განჯიდამ და წავიდა, ჩავიდა თავის ელებში. დაუწყო აყრა და მაგრება: მოეგება განჯის ხანი მიჩარის ბოლოს, მიბძანდენ ბატონები, ჩამოხდენ განჯას ქალაქისა მახლობელ, მოვიდა ჯარით ერევნის ხანი,

შემოეყარა და მოართვა განჯის ხანმა მეფეს თეიმურაზს და მეფეს ერეკლეს ცხენები, შეკაზმულნი მძიმედ და მოსართმევი ხელმწიფური. აგრეთვე დიდებულთა კაცთა ყოველნი აღავსნეს ხოჯსანგითა*) და დარითა ტურფითა:

გაგზავნეს კაცი შირვანს და აცნობეს აჯი-ჩალაბს, რომელი იყო შაქელი და პყრობელობდა შაქსაცა და შირვანსაც. მაშინ-ვე გამოსცა პასუხი და მოახსენებინა ბატონებისა-თვისაცა: „მიბძანეთო, ჩემის ჯარით იქ გიახლებიო, ყოვლივე სამსახური თავს მიდვიაო:“ ასე გაეხადა ფანა-ხანის ჯარს განჯა, რომ ციხის მეტი შენობა აღარ-სად გაეშვა, მეჩითებიც კი დაექცია, ვითაც ემართლებოდა დაქცევას თორემ სხვას რას შენობას გაუშვებდა, გამოვიდა განჯის ხალხი ციხიდამ და ისევ დაუწყეს შენობა ქალაქსა განჯისასა. ბატონები აიყარნენ მეექვსეს დღეს და წაბძანდნენ ფანას ხან-ზე. მასცა თავისი ელები ჯავანშირი აეყარა, არაზის პირისა-კენ გაესტუმრებინა და თითონ ექვსის ათასის კაცით გზა-ზე დაგვდგომოდა, ყარაბაღის ჯარი ჯავანშირისა შამშადილისა, სიღნახისა, ბარგუშათისა და მჭისევანისა, ამ ქვეყნების ჯარი სულ თან ახლდა, მოსულ-იყო და ხეივანს დამალულ-იყო, დამოდა ზავით შემობმასა: რა ჩავედით ხეივანს, იქ შემოეყარა აჯი-ჩალაბის-შვილი ცხენოსნის ჯარით და მოვიდა თეიმურაზ მელიქი სიღნახისა და ოქავარტერი განძასარისა, მოართვეს ფეშქაშები ბატონებს და დაიდვეს სამსახური და მოიტანეს ჯარისა-თვის სურსათი, რომელ არს ულუფა:

გავედით იქით, რა ერთსა აღაჯსა გავიარეთ, გამოჩნდა ჯარი ფანა-ხანისა. თურმე იდუმალ იდგნენ და ჩვენმა ყარაულმა არ შეიტყო, თითონვე გამოჩნდნენ. მაგრამ საომარსა ალაგსა ვერ გამოვიდნენ, ტყეთა პირ იდგნენ და ტყე და სიმაგრე ზურგად ჰქონდათ: იმ დღეს აღარ მოხდა შებმა. წაბძანდნენ ბატონები, ჩამოხდნენ სიღნახის ქვეყანაში, იქ მოერთვათ იმ ქვეყნების სურსათი და ქეთხუდები მოვიდნენ სამსახურში: ამათან მუხრან ბატონის-შვილი ორის კაცით უკან საშოვნად დარჩომილ-იყვნენ, ამათ ფანას კაცნი შეუროდნენ და დაეხო-

---

*) ხუჯ·ტანგითა უნდა: დ. ჩუბინაშვილი.

ჭათ, თავები ფანა-ხანისა თვის მიერთმევიათ: ამ აშათანს ფანა მრა-
ვალ-ჯერ ენახა და იცნობდა, დიდი კაცის შვილი იყო, მისწერა ჭარში
წიგნი: „დაუმარცხე ქართველთაო, გავაქციეო, მუხრანის ბატონი მოვ-
ჭკალო, გაქცეულნი მთის ძირისა-კენ ავიდნენო და მე უკან მივსდევო,
თქვენ გამოდით, გზები შეუკარითო, საქონელი სულ თქვენ დაგრჩე-
ბათო და თქვენც წყალობას სხვასაც გიზამო:" აგრევე შამშადილო-
ლებს მიუწერა და იმათი ჯარიც თან ახლდა: დაიჯერეს, გამოვიდნენ
ჭარელნი, ზოგნი უაფან დაგვიდგნენ და ზოგნი ისევ მტკვარს გაღმა
იყვნეს აგრევე სამშადილოელთ შეგვიკრეს გზები, ჩვენ რა ვიცოდით,
წავედით სიღნახიდამ და მივმართეთ. სადა გვეგულებოდა ფანა-ხანის
სადგური: რა გავიარეთ მცირე რამ ადგილი, მივედით ერთსა კლდო-
ვანსა ადგილსა, მოვიდა ჩვენი ყარაული, მოახსენა მეფეს ერეკლეს:
„აქათ ჯარი დგას ფანასიო:" თურმე თითონ ფანა-ხან მოსულ-იყო
დარჩეულის კაცით და წინ გვიდგა, ლამოდა შემობმასა, მინდვრად
კი ვერ გაბედა ომი და სადალატოსა ადგილსა ცდილობდა შემობმასა:
არ მოისმინა მეფე-მან ერეკლე-მ, მამას მეფე თეიმურაზს კაცი
ახლო: „თქვენით ჯარით მინდვრათ წამობძანდით და მე მცირეს კაცით
მათ ვნახაო:"

წაბძანდა მეწინავეს ჯარით, ვისაც შეეძლო ის იახლა, აღმართი
იყო და კლდე. ისინი, ტყიანი მთა იყო, იმა-ზე წამომდგარ-იყვნენ,
სანამდის ავიდოდით, რაც ჯარი მიგვდევდა ნახევარი ველარ ამოგვევა:
რა აბძანდა მეფე ერეკლე, მცირე რამ კაცი აყვა, ასე დავახლოვდით,
რომ ჩვენი და იმათი კაცი ერთმანერთის ეცნენ: ბძანა მეფე მ ერეკ-
ლე-მ: „ვინ არის ერთ-გული ჩემი და აქვს გული მამაცობისაო, ჟამი ეს
არის:" თითონც, ვითა ლომი ეგრე მიესივა და ჯარი ვინა იქ იყვნეს.
ვინღა დადგებოდა, მეფეს ერეკლეს-თან თავს ვიღა დაზოგავდა. მერე
ყიზილბაშის ჯარ-ზე ქართველნი და კახნი ასე გამამაცებულ-იყვნეს,
რომ ერთი ჩვენი კაცი ას ყიზილბაშს არ დაერიდებოდა: მიუძღვა რე-
ვაზ ორბელიანი, სარდალი საბარათაშვილოს ჯარისა და ქისიყის მოუ-
რავი თამაზ ქისიყელთ, თითო თოფი დასცალეს და მერე ხმალ-და-
ხმალ გაერივნეს, პირველ-ზე ისინიც კარგად იყვნეს, რომ ალმები
ჩვენს ჯარში შემოიტანეს. მაგრამ რა ქართველნი და კახნი თავ-გა-

მომეტებით, იმათ ჯარში შიგ შეცვივდენ, ველარ დადგნენ ყიზილ-ბაშნი და გაიქცნენ:

რა შეიტყო ფანა-ხანმა, მეფე ერეკლე ამ მეწინავეს ჯარში ურევიათ. მაშინვე გაიქცა: ეს მეწინავე ჯარი ცოტანი იყვნეს. მაგრამ დიდათ მამაცად გაისარჯნეს, რომ დიდის ჯარის მგზავსი საქმე ქნეს: თრბელიანი სრულად მეწინავეში დაესწრნეს და არ ავად იყვნეს, რომ ქება რადა მოგახსენო: მეფე თეიმურაზ დიდის ჯარებით ქვეიდამ მინდვრით მობძანდა, კაცი აახლო მეფე-მ: „თქვენის დოვლათით ამათი საქმე ჩვენს ხელთ დარჩათ და ჯარი მოგვაშველეთო, რომ მართლად ჩვენი ხმალი გაჩვენოთო:“ ბძანა მეფე თეიმურაზ ჯარის შეტევა, შეიქნა ზამბურაკის სროლა და ნაღარახანის ცემა, შემოუტივეს ამ დიდმა ჯარმა. მაგრამ აღმართი იყო და გვიან ამოვიდნენ. სანამდის ეს ჯარი მოვიდოდა, მეწინავე ჯარი ომობდა, მრავალი კაცი ჩამოაგდეს, ცოცხალიც ბევრი დაინარჩუნეს, მოვიდა ჯარი, გაერივნენ შიგა გაქცეულს ჯარში, გაიყარეს წინა და მიჰყვნენ კაფვით, რომ რისხვა ღუთისა დასცეს. ოთხი საათი კიდევ დარჩენილ-იყო და შუადამემდის ჩვენი ჯარის კაცი ისევ უკან მისდევდა და ხოცდა ყიზილბაშთა: ამდენი კაცი მოკლეს და ცოცხალი დაინარჩუნეს, რომ ერთი ამის-თანა გამარჯვება არას დროს ერანში ქართველის პატრონისა-გან არ მომხდარ-იყო.

ჩამოხდენ ბატონები მას ღამესა ნაომარსა ალაგსა, მიართვეს თავი ანუ ცოცხალი ყიზილბაში, რომ სიმრავლისა-გან აღმწერელნი დაშვრებოდეს, ქართველთა ზოგთა ოთხი თავი მოქონდისთ, ზოგთა ოთხი და ხუთი ცოცხალი ეჭირისთ, უკეთუ ყოველნი თვითოეულად აღმეწერა, სიგრძისა-გან ამბისად საწყინო შეიქნებოდა: ქართველნი და კახნი ერთობით ყოველნი კარგად იყვნეს და უმეტესად მიწინავე ჯარი, თრბელიანნი, საბარათაშვილო და ქისიყის ჯარი: ამ გამარჯვებაში არა ჯარი ყიზილბაშისა არა რევულა, ერევნისა, განჯისა და ანუ აჯი-ჩალაბისა, შაქელნი და შირვანელნი, ყოველნივე შორით იმზერიდეს და ვინა საქართველოს ჯარი იყო, დემურჩასალი, ყაზახნი და ბორჩალუ ესენი დიდად მამაცად გაისარჯნენ და კაცი ბევრი დაინარ-

ჩუნეს: წავიდა ფანა, რაც კაცი დარჩენოდა იმითი და ყარადაღის მთას შიმართეს,. თავის ელსაც გასწივა:

მეორეს დღეს წაბძანდენ ბატონები, გამარჯვებულნი და სიხარულით სავსენი, მიბძანდენ, სადა იყო სანგარი ფანა-ხანისა, სიღნაღის ბოლოს თელში იქ დარჩომოდა ფანა-ხანს თოფხანა და ჯაბახანა: შაართვეს მეფეთა მორწმუნეთა და ღთმ-გულობისა საფუძველთა და მოულოცეს ყოველთა, აღავსნეს ნუგეშით და წყალობის სიტყვით ქართველნი და კახნი: მოვიდა თელის მელიქი, რომელი იყო დიდის ჯარით ფანახან-თან და ითხოვა მიტევება დანაშაულისა და დაიდვეს სამსახური თავს, ვითა ჩვენი მეფენი ღ̃თის-სიყვარულითა და მოწყალებითა სავსენი იყვნეს: აპატიეს ცოდვა თვისი: უბძანეს სიღნაღელთ ექვსის დღის ჯარის ულუფის მიცემა და განემზადნენ ბარგუშათისა და ფანახანის გაქცეულს ელ-ზე: გამოგზავნეს მახარობლები განჯასა, შირვან-შაქსა, ჭარსა, კახეთსა, ქართლში, ყაზახ-ბორჩალოში, ერევანსა და ნახჩევანსა და აცნობეს გამარჯვება: შეიქნა სიხარული, ყოველ გან და მოიშალა ჯარი ჭარელთა, რომელი შეყრილ-იყვნენ წინ დასახდომად ქართველთა და შერცხვათ შამშადილოელთ, რომელთა წაეხდინეს გზანი და აპირობდენ დალატსა ქართველთა და კახთასა:

განარჩივეს კაცი მეომარი და რჩეულის ჯარით წაბძანდენ მეფენი არაზის პირისა-კენ აღმოფხვრად წინა-აღმდეგთა თვისთასა, დააგდეს თელას ჯორ-აქლემნი, ბარგნი, სამძიმონი და თოფხანა. მოუყენეს ჯარი და უთავეს მისკრობაში: აღარა გაყიარეთ ორი დღე, მესამეს დღეს გაუშვეს მარბიელი, წავიდა ჯარი, მოიცვა ალაგნი ბარგუშათისა და არაზის გაღმა-გამოღმა, დარჩათ უთვალავი საქონელი, დახვდა ფანა-ხან მცირეს კაცით ხოზაფუნის ხიდ-ზე, ეწყდა ომი. მაგრამ რა სცნა მისვლა ქართველთა, დაუტევა ელი თვისი და გაიქცა და მორჩა მცირეს კაცით: ჩამოხდენ ბატონები არაზის პირ-ზე და წავიდა ჯარი, მოარბიეს მუღანჩოლს ზევით, ნაშოვრის სიმრავლესა ამის მეტს ველარ მოგახსენებ. ეს დიდი საშინელი ჯარი ახლდათ ქართველს ბატონს და კახ-ბატონს და იმ ნაშოვრის მოვლა ვერ შეიძლეს: წაბძანდა მეორეს დღეს მეფე ერეკლე, მპყრობელი კახეთისა ბარგუშათის ქვეყანა-ზე. მოეგება ხანი ბარგუშათისა, შემო-

ხვეწა დიდათ: „ნუ წამხდენთ:“ აპატივა სახლი და ქალაქი თვისი დაბძანია მოოხრება ქვეყნისა, ამდენი წამოვიდევით, რომ პირველის ნაშოვრისა გან უმეტესი, ეს ორივ ერთად რომ შეიყარა, დიდი სიმრავლე შეიქნა საქონლისა, რომ შენახვა ვისა არა ძალ-ედვა, ორ-შაურად ცხვარსა ჰყიდდენ და ხუთ-აბაზათ ძროხას. ორ-მილახთუნად ტყვეს: უბოძეს ჯარსა თეთრი, სამი ათასი ტყვე გამოიხსნეს და განუტევეს პატრონთა ჩვენთა და არა ინებეს დაპატიმრება ტყვისა: გაგზავნეს გუგუნა ბოქაულთ-ხუცესი ყარადაღს ქაზუმ ხან-თან, რომელი იყო დიდებული კაცი და პატივ-ცემული შაჰნადირ ყაენისა-გან, აცნობეს ამბავი ესე ყოველი: წამოვიდა თითონ ნახჭავდ მეფეთა ჩვენთა: რა მოუვიდათ ამბავი მოსვლა ქაზ-უმხანისა, მიეგება ორას ალ-ჯაზე მეფე ერეკლე, მოიყვანეს დიდის პატივით, ჩამოხდა მეფეს თეიმურაზ-თან, მიეგება და დაისვა მახლობლად, მოართვა ფეშქაში ორთავ მეფეთა და დიდებულთა თვისცა თითო ცხენი უბოძა, დაიყოვნეს დღენი რაოდენიმე ბარგუშათისა ქვეყანათა, აჰყარეს გარემონი კაცნი, ვინა მიეყვანეს ფანას მძლავრებით:

დავარდა ხმა: „მოვიდა ქართლის ვალი და მეფე კახეთისა, აოხრა ქვეყანა და დაიმონა ქალაქნი და ქვეყანანი ადრობეჟანისათ:“ შეშინდენ ყოველნი და მოართვეს ფეშქაში თავრიზის ხანმა და ანრომელ მისსა საბეგლარბეგოსა ხანი სადმე იჯდა, აახლეს კაცი, მოულოცეს გამარჯვება და მოართვეს მოსართმევი ხელმწიფური: წამობძანდნენ ბარგუშათით, მობძანდნენ ისეკ თულას, მოართვა ორთავ მეფეთა განჯის ბეგლარბეგმა შავერდიხან თავისის ქვეყნით და ულუბეგით ათი ათასი თუმანი, გააწერეს ქვეყანასა თვისსა, გაგზავნეს შავერდი ხანის ძმა რიზაყულიბეგ და თან გაატანეს ბატონის შვილი ისაყ-ბეგ ამ თეთრის ასაღებად. აგრეთვე გაგზავნეს იასაულად ქართველთა, კახთა თავადთა და აზნაურთაგანი და გაატანეს ყოველის ქვეყნების კაცნი ასაურლად გზ ეხთა, რაც საქართველოსი, კახეთისა, ეზახ-ბორჩალუსი ანუ ერევნისა, რაც გლეხი ყარაბაღის და სიღნაღის ქვეყნებში ჩასულ-იყო სულ ააყრევინეს მეფეთა ჩვენთა:

ბატონის-შვილი ელისაბედ დაიბადა თვესა მარტსა კე, ქორონიკონს უღფ, მახარობელი მოუვიდა ბატონს ქვეყვით: და განჯას რომ

მოვიდით ერევნის გლეხი ერევნის ხანს უბოძა, ყაზახისა ყაზახის სულთანს, ბორჩალუსი ბორჩალუს და ქართლისა ქართლში გაისტუმრეს და კახეთისა კახეთში: ასეთი ბძანება გადის ადრიბეჟანის ქვეყნებში მეფის თეიმურაზისა, რომ რასაც ალაგს ამისი კაცი და ბძანება მივიდის, ვითა ყაენისა ეგრე დამორჩილდებოდა, მონებდა ყოველი ქვეყანა ადრიბეჟანისა ქართველს ბატონსს: აჯიჩალაბისა და შირვანის ჯარი იქავ ბარგუშათიდამ დაითხოვა და სხვის ჯარებით განჯას მობძანდა, ჩამოხდა ორას ალაჯზე, მოართვეს ეს ათი-ათასი თუმანი და ამის-გან ათას ხუთასი დააკლდათ, რომ ვერ აღოთ, ამ ათას ხუთასის თუმნის გირაოდ მოართვეს შამშადილოს ქვეყანა: წამობძანდენ განჯიდამ, მობძანდენ შამშადილოს. განჯის ხანმა მოიყვანა შამშადილოს ქეთხუდები, მიართვა ბატონს და თითონ დაითხოვა ბატონმა, წავიდა განჯას, ერევნის ხანი დაითხოვეს, წავიდა ერევანს, ბატონები წამობძანდენ ქართლისა და კახეთის ჯარით ქართლისა-კენ: ყაზახში რომ მობძანდენ, იქ მოეგებნენ ბამან-ხან, ორი ავღნის ხანი, ოდეს პყრობდა ავღანი თავრიზს, მოართვეს ფეშქაში და თან გამოჰყვნენ ქართლში: ნაშოვარი ქართლისა ქართლში წავიდა, კახეთისა კახეთში. მაგრამ სიმრავლისა რაღა მოგახსენო. ასე იტყოდენ: „ორასი ათასი ცხვარი იყოო, რაც სულ ჯარმა იშოვა და ამისა შედეგათ ძროხა და ანუ კიდებული საქონელი: და აქებდენ მეფეს თეიმურაზს და ძესა მისსა მეფეს ერეკლეს: შეშინდა ყოველი ქვეყანა და მონებდენ ქართველ ბატონს ხმლის ძალით გარეშემონი ქვეყანანი, მობძანდენ საუალთუთანში, წმიდა აღდგომა იქ გარდაიხადეს და შემობძანდენ ქალაქს თბილისს, აპრილს იგ. წმიდა პატრიაქი ანტონი სამღვდელო დასით იქავ საუალთუთანში მიეგება და რა მოეახლა, მოეგებნენ მოქალაქენი და დასნი სამღვდელონი, შეასხმდენ ქებასა: შეიქნა სროლა ზარბაზანთა ქალაქსა შინა, რომ ურთა ხმა აღარ იყო: მორთვნეს მოქალაქეთა ბაზარნი და იყო ჩირაღდანი და ლხინი ქალაქსა შინა, დღესა სამსა: დაითხოვა ბატონმა ჩერქეზის ბატონი, უბოძა მრავალი, აგრეთვე ჯარსა მასსა და ოსისა პირ-იქით ჯარსა, აღავსო ყოველნი საბოძვრით და გაისტუმრა ქვეყანასა თვისსა:

ისაუ ბატონის შვილი, რომელი ესევდა სჯულსა მაჰმადისასა,

აღიარა წმიდა სჯული ქრისტიანობისა და განიხარა მეფე-მან მორწმუნე მან, ცხებულ-მან თეიმურაზ, განიყვანეს ქალაქისა გარეთ, ჩასვეს ისაყ მტკვარსა შინა, განანათლეს შვილი-თურთ წმიდისა ნათლისღებითა და აღბეჭდეს წმიდისა ბეჭდისა მირონისათა. აღმქმელ ექმენ თითონ მეფე ცხებული და უწოდეს სახელი ქრისტიანობისა ალექსანდრე და ძესა მისთა უწოდეს იოანე და სოლომან და ეგრეთვე ნათელ ჰსცეს ოსთა, გაურიგეს მამული საბატონიშვილონი ალექსანდრე ბატონი-შვილს და მარად ცდილობდენ მეფენი მორწმუნენი მატებასა ქრისტიანობისასა: იჩებს და განაშვენეს მეტეხის ყოვლად-წმიდისა მონასტერია, წმიდას ეკკლესიად, დაადგინეს დასნი სამღვდელონი, რომელი ქმნილ-იყო. ხოლო განაბრწყინვა წმიდა-მან პატრიარქ-მან ანტონიმ სახლად ღვთისად და განანათლა ყოველი კერძო:

ბრძანა მეფე-მან და აღიღეს გალავანი ქალაქისა, რომელი იყო ციხესა და ქალაქსა შუა და გააერთნეს ციხე და ქალაქი თბილისისა:

დაითხოვეს ხანები ნახჩევნისა და ავღნისა, უბოძეს საბოძვარი, წავიდნენ ქვეყანათა თვისთა და მონებდენ ბძანებასა მეფეთა ჩვენთასა:

აღიარა წმიდა სჯული ქრისტიანობისა ციცი-შვილმა მერალი-ბეგ და ნათელ-ჰსცეს წმიდისა ემბაზით ქალაქსა თბილისსა, უწოდეს სახელი ქრისტიანობისა დიმიტრი:

[illegible] მოვიდა წელსა ამას მკალი ურიცხვი, რომელ მთა ანუ ბარი ასე ხელთ ეპყრა, რომ კაბდოები შეაბეს მრავალი და ისე ხვეტეს და ვერა რასა თავს აუვიდნენ, ქართლისა და კახეთის ქვეყანა ასე გაათავა, რომ მიწის ნაყოფიერება აღარ-სად დარჩა: იყო დიდი ტირილი და ვედრება, და მაღლთა ღუთისათა *) მოაკლდა ძალი მათი და შემცირდენ სიკვდილით: უბძანა მეფე-მან ცხებულ-მან თეიმურაზ დიმიტრი ეშიკაღასბაშს ორბელიანსა და წარავლინა აღშენებად ციხეთა და სიმაგრეთა ქვეყანასა სომხითისა და საბარათასშვილოსათა: ისმინა ბძანება და აღაშენა მაღლად ციხე შულავრისა, ციხე ბარნაულისა და ციხე რა-

*) უნდა: მაღლითა ღუთისათა, დ. ჩუბინ-შვილი.

ტევნისა, დააყენა მეთოფენი მცველად ციხისა და დაასახლნა გლეხნი, რაოდენი დაიტევდენ ციხენი ესენი:

შეიქნა ურილობა დაღისტანში და მოინდომეს გარდამოსვლა კახეთში და ეგრეთვე დაპყრობა ქართლისაც მოინდომეს: ისმინეს ამბავი მეფეთა ჩვენთა, შეიყარა ქართველთ ბატონმა ჯარი ქართლისა, ყაზახ-ბორჩალუსი და წაბძანდა კახეთს, კახეთის ჯარიც იქ შემოეყარა და დადგნენ მაღაროს: რა მიესმა ლეკთა ამბავი ესე ქართლისა და კახეთის შეყრილობა, ვეღარ გაბედეს გარდამოსვლა და უკუდგნენ. ისევ ინადირეს, ვითაც კახეთის ქვეყანა კაი სანადიროა. შირაქის მინდორში მრავალი ირემი ამოწყვიტეს, ლხინი და ნადირობა კარგა გარდაიხადეს და ქართველ ბატონი ისევ ქართლში წამობძანდა და მეფე კახეთისა ერეკლე განაგებდა საქმეთა კახეთისათა, ეგების მცირეს ხანს სტუმართა ებრ, თორემ მეფე ერეკლე კახეთში არ მიბძანდის, სულ მამას თან ქართლში ბძანდებოდის და ორისავ ქვეყნის საქმეთა იურვიდა და დიდათაც მორჩილებდა მამასა თვისა მეფეს თეიმურაზს:

მოვიდა ქალაქში კაკის სულთანი, რომელსა ეწოდებოდა მამადხან, თან მოჰყვა ჭარელთ ქეთხუდები, შემოხვეწოდენ ჭარელნი შემორიგებას და ეს კაკის სულთანი მისცეს მეფეთა ჩვენთა, შერიგებასაც დამორჩილდენ. მაგრამ მზევლები ჰსთხოვეს ჭარელთა და უბოძეს შესაცემელი ფრიადი და გაისტუმრეს: რა მივიდნენ ჭარში მოისმინეს მეფეთა ჩვენთა ბძანება. თურმე დაღისტანშიაც ელაპარაკებოდენ და აქაც შიშისა-თვის სიტყვით ცდილობდენ შემორიგებასა, თორემ მზევლებს როდის მოსცემდენ: მისცეს პირი დაღისტანს და შეიქნა ჯარის მზადება და დააპირეს წამოსვლა ქართლსა და კახეთზე: მცირეთა ხანთა მოვიდა კაცი, მოახსენა მეფეს ერეკლეს დაღისტნის შეყრა და აქეთ ამომავალობა: მოახსენა მამასა თვისსა მეფესა თეიმურაზს. შეაწერეს ჯარი ქართლში და შეიქნა მზადება კახეთს წასასვლელად, გაბძანდა ბატონი, დადგა ლილო-ზე, შემოეყარა ჯარი, ჯარი ქართლისა და ყაზახ-ბორჩალუსი, იქიდამ წაბძანდა, ხაშმზე დადგა და იქ უყურებდა ამბავთა ლეკისათა. რა გამოხდა ხანი და ლეკის ჯარი აღარ გარდმოვიდა, ეგონათ აღარ გარდმოსვლა, მაგრამ ეს ლეკთა ოსტატობით ჰქნეს, შეეტყოთ ქართლისა და კახეთისა შეყრა და და-

ყოვნეს და ხმა დაიგდეს. „აღარ გარდავალთო:“ ვითაც ამას წინათ, რომ ქართველი ბატონი მაღაროს დიდის ჯარით ჩაბძანდა. კიდევ ამავ ლეკის შესაბამელად. რა შეეტყოთ ლეკთა გაბრუნდნენ და თუშეთს მიხდომოდენ. აქედამ კახი ბატონი მეფე ერეკლე მიეშველა, იქიდამ გაიქცენ და ახლა ეს იყო, კიდევ მეორედ შეიყარნენ, დიდათაც შიშობდენ კახეთში და ქართლში მოსლვას, ბევრ-ჯერ ენახათ მეფეთა ჩვენთა ხმალი. მაგრამ ამას განიზრახვიდენ: „თუ ჩვენ არ გარდავალთო ქართველთა ჯარი აქ დაღისტანში გარდმოვლენო:“ ამა საქმეზე ჭარელნიც ემოწმებოდენ და მხარსაც აძლევდენ: ახლა რომ გარდმოსლვა დაუგვიანდათ, უიმედონი შეიქნენ კახნი და მოახსენა მეფე-მ ერეკლე-მ მამასა თვისსა ცხებულს მეფეს: „ისევ ქალაქს მიბძანდითო, ლეკის ჯარი მოიშალათ:“ წამობძანდა ბატონი, მობძანდა ქალაქსა თბილისისასა და უბოძა ჯარებს დასტური, წავიდნენ ყოველნი სახლად თვისად:

ქალაქის მოურაობა მაჰ-ყულიხანს უბოძა ამილახორის-შვილსა: ბამან-ხანის ცოლ-შვილი მოვიდა ნახჩევნით ქალაქში, რომელი იყო ასული ქსნის ერისთვის შვილის იასე ყულარაღასის:: გამოვიდნენ ლეკნი და დაიფანტნენ, მრავალი ტყვე და საქონელი იშოვეს, საციციანოს მიუხდენ, მრავალი წამოიღეს თრიალეთ-ზე დიდი ქარვანი წაახდინეს: გამობძანდა მეფე თეიმურაზ, ჯარი შემოეყარა, დადგა შულავრის ბოლოს აივაზოღლოში, გააყენეს ყარაულები ყოველ-გან, მოვიდა ერთი ჯარი ლეკისა, რომელსა წაეხდინათ საციციანო და ქარვანი აზრუმს მიმავალი ალგეთ-ზე, მარნეულის ბოლოს რომ ჩამოვიდნენ ყარაულმა მოახსენა ბატონს, შებძანდა ბატონი და მობძანდა ზედ ლეკ ზედ. ლეკნი ერთს ჭალაში გამაგრდენ, ბძანა შემოხვევა ჯარისა, შემოეხვივნენ გარს, შეიქნა სროლა, რომ თოფის კომლისა-გან ჯარი აღარა ჩნდა. ბძანა და დაუშინეს ზარბაზანი, შეესივა ჯარი ქართველთა, ამოწყვიტეს ლეკნი, რომ რისხვა ღვთისა დასცეს:

ამისა შემდგომად, მოვიდა მეორე ჯარი ლეკისა, ორბელიანთ მამულს და სომხითის ნაშოვარი მოქონდათ და მერე ბატონს მოახსენდა, გამოუდგა უკან, გავიდნენ მტკვარს, მოეწივნენ ნაგებში, დააყრევინეს თუ რამ მიქონდათ და მრავალი ლეკი მოკლეს და მოართვეს

თავი ანუ ცოცხალი: ბატონს გაეგზავნა მახარობელი კახს ბატონ-თან, გამარჯვებისა და ბატონი მობძანდა მხიარულად, გამარჯვებული ქალაქსა:

უსეინ-ბეგ ბატონი-შვილი ჩამოვიდა სამშვილდით, შემოირიგა მეფე-მან და ბოლნისები კი დაადებინეს და ისევ სახასოდ დადვეს და უსეინ-ბეგს სარჩოდ საბატონის-შვილო სოფლები უბოძეს და ორმოცი თუმანი ჯამაგირი გაურიგეს: ამისა შემდგომად მოვიდა ზაალ ორბელიანი ნახჩევნით ქალაქსა თბილისისასა, აზათ-ხან, რომელი სპასალარობდა ადრიბეჟანში ის გასწყრომოდა ბამან ნახჩევნის ხანს და ის თავისის დედა-წულით წამოსულ-იყო, ცოლ-შვილი აქ რომ ქართლში გამოეგზავნა და თვითონ ერევანს ამოსულ-იყო, ზაალიც ვისთან-და დადგებოდა, მოვიდა ესეც თავისის ჯარით, რაც ქართლიდამ გაუთლოდა, დარჩა ნახჩევანი აზათ-ხანს, დასვა ხანად თავისი მისანდო კაცი ნახჩევნის ქვეყანასა:

რა შეიტყვეს ლეკთა ქართლისა და კახეთის ჯარები ისევ გაბრუნდენო, ჯარი შეყრილ-იყო და გარდმოვიდნენ, რაც დაღისტანში ბელადი იყო სულ შეყრილ-იყვნენ, დიად დიდის ჯარებით, რომ ასე მოხსენდა ბატონს: „ლეკის ჯარი ამის-თანა არას-დროს არ გარდმოსულათ:“ მოვიდნენ ჭარში ჭარელნიც შეეყარნენ, ჯარსაც უსადგურეს, ულუფა მისცეს და გამოვიდნენ ჭარიდამ, ქისიყს ცემა დაუწყვეს: მიეშველა კახი ბატონი, ორ-ჯელ გაემარჯვა, გააქციეს, ლეკიც ბევრი მოკლეს. დიდათ დაუმარცხა მეფე-მ ერეკლე-მ და იმ ომებში კაის სარდლად მოიქცა თამაზ მოურავი და თითონაც გულოვნად შეება, ბევრი დაუზიანეს ლეკთა, ისევ ჭარში გავიდნენ. მაგრამ ასეთი ჯარი იყო ლეკისა, რომ ამ დამარცხებით არ გაბრუნდებოდენ და არც ჭარელნი უშვებდენ, თავის თავისაგანაც ეშინოდათ: ეს ამბები მოახსენა მეფე-მ ერეკლე-მ მამასა თვისსა მეფეს თეიმურაზს, მაშინვე შემოუარა დიდი ჯარი და წაბძანდა კახეთს: ამ ლეკის ჯარი წავიდა შვიდი ათასი ცხენოსანი, ყაზახის ქვეყანას დაჰკრეს, მრავალი საქონელი, ტყვე წაიღეს, სხვა ქვეითობის ჯარი ისევ ჭარში ჰყვანდათ: ქართველ ბატონი, რომ საგარეჯოს მიბძანდა, ყაზახიდამ კაცნი მოვიდნენ და მოახსენეს ყაზახის წახდენა: წაბძანდა საჩქაროდ ბატონი, შიამურა ქი-

სიეს, რომ კახი ბატონიც იქა ბძანდებოდა და კახეთის ჯარიც იქ შემოეყრებოდა, მოეგება კახი ბატონი ბეჟან-ბაღზე, მიბძანდენ მაღაროს, დაუძახეს, შემოიყარეს კახეთის ჯარი, მოვიდა ამბავი: „ლეკისა ჯარი იორზე ჩამოვიდაო:“

წაბძანდენ ორნივ მეფენი ქართლისა და კახეთისა ჯარით, შირაქზე ჩაიარეს, სადაც გზები იყო ლეკთა გამოსასვლელი, ის გზები შეეკრეს, ლეკნი გაბრუნდენ, იორის პირს დაჰყვნენ და განჯის ბოლოს, ალაზანი და იორი რომ იერთება დანდიზს, იქ ჩავიდნენ: ეს ამბავი მოახსენეს მეფეთა ჩვენთა: წაბძანდენ დღით და ღამით საჩქაროდ, მიეწივნენ ალაზნის პირ-ზე, დილას ადრე შეიქნა ომი ფიცხელი, ლეკნი ასე უწინ შემოგვებნენ, რომ უფროსი ომი აღარ იქნებოდა, მეწინავის ჯარი რომ მივიდა მეწარცხნის ჯარიც მიეშველა, ძლიეს ლეკთა, გაიქცნენ ლეკნი, შეიტყვეს ქართველთა და კახთ, ერთობით გაჰყვნენ ალაზანსა და აგრის შუა ერთი მთა არის, ლეკის ჯარი იმაში შეცვივდა, მიუვა ჯარი ქართველთა, დაიქვეითეს და ისე შეესივნენ: თითონ მეფე ერეკლე მოწინავეს ჯარში ბძანდებოდა და ისე აბრძოლებდა და აძლიერებდა წყალობასა სიტყვით, დაკაფეს, ამოწყვიტეს ლეკნი, რომ უთვალავი დამართეს, რომ ერთი ამის-თანა გამარჯვება და ძალიანი ხმალი ბატონს ჩვენს არ მოსვლოდა: მიბძანდა მეფე ერეკლე, ჯარი ძალიან ჩამოსცალდა, თორემ ორის სამას დღით ჩვენი ჯარი ლეკთ არ მოეშვებოდა, გამოუძღვა გამარჯვებულს ჯარს და მოულოცა ცხებულს მეფეს, მამასა თვისსა. ბატონი ჩამომხდარიყო ალაზნის პირ-ზე კალმა, მიართვეს ლეკის თავი და ცოცხალი შვიდასი და ცხენი ლეკისა ათას ხუთასი. წამობძანდა დიდის სიხარულით გამარჯვებულნი:

ჩამოხდენ ნათმარსა ალაგსა და შეიქნა შადლუხი სიხარულისა, სროლა ზარბაზანთა და ზამბულაკთა: მიესმათ გარემოსთა სოფლებთა და მოვიდნენ მილოცვად დანდიზელნი და იმა ადგილებისა კაცნი, რომელთა პატრონობდა ჰაჯი ჩალაბი, მოართვეს მოსართმევი და შეასხეს ქება: მეორესა დღესა გამოუმართა გამარჯვებული დროშა კახეთისა-კენ, შეიქნა ნადირობა ივრის პირზე, ამოწყვიტეს ირემი, ღორი და სხვა მრავალი ნადირნი, რომ სიმრავლის რიცხვი არ შეი-

გებოდა: მოვიდა იმ დღეს, მოეგება განჯის ხანის ეშიკაღასბაში განჯის ჯარით, მოულოცეს გამარჯვება და შეასხეს ქება, მოვიდა ჭაჭაჩაღაბის კაცი და მოულოცა გამარჯვება: ესე სიხარულით სავსენი მობძანდნენ ისევ კახეთს მაღაროს, გაისტუმრეს მახარობელნი საცნობელად გამარჯვებისად, პირველ ქართლსა შინა და მერე ადრიბეჟანისა ქვეყანასა. ყოველ-გან, ეს ლეკის ჯარი დამარცხებულნი წასულიყვნენ, ზოგი კაკში და ზოგი აჯიჩალაბის მამულში. იმათაც ქართველ ბატონის შიშით არ დაეყენებინათ და წასულ-იყვნენ ქვეყანათა თვისთა: ჭარელნი რა ჭარსა შინა მივიდნენ, ვინც ქვეითობა ლეკის ჯარი იქ იდგა გულხადარა, შეშინდენ და მაშინვე დაღისტანისა-კენ გასწივეს, ჭარელნი ეცადნენ მრავლის მისაცემლით, რომ დიდად ეშინოდა ჭარელთა და ვერ დააყენეს: ამისა შემდგომად ბატონმა ჯარებს მურახასი უყო და მცირეს ჯარით მიბძანდნენ, ორივ მეფენი ალავერდს წმიდის გიორგის მონასტერში, მოილოცნეს, წმინდათ საფლავნი. მაშინ განსრულებულ-იყო გუმბათი და სამხრონი ეკკლესიისანი, რომელ დაიქცა ძვრისა-მიერ, იგულს-მოდგინა და ხელ ჰყო აღშენებად საფასითა თვისითა, სულ-ბრწყინვალე-მან და ცხებულთა მეფეთა ასულ-მან, დედოფალ-მან ქართლისა და კახეთისა-მან თამარ და შემდგომად მისსა განასრულა ძე-მან მის-მან, პატრონ-მა კახეთისა-მან მეფე-მ ერეკლე-მ და შეამკო ყოვლადვე:

მერე წამობძანდნენ თელავს, დახვდა მეფესა ცხებულს მამასა თვისსა, აჩვენა ლხინი, გარდაიხადეს სიხარული ფრიადი და უბოძა მეფე-მ ერეკლე-მ ქართველთა დარბაისელთა ყოველთა საბოძვარი უშურველობით: და მოვიდა ჩაფარი შარუხ-შაჰ ყაენისა და ებოძა რაყამი მეფის თეიმურაზისა-თვის, არაყისა და ადრიბეჟანისა სპასალარობისა და მეფის ერეკლესა-თვის ამის ნაიბობისა და დიდის წყალობისა, შეიქნა სიხარული უზომო და წამობძანდნენ ქალაქს, რა მოეახლნენ, შეიქნა სროლა ზარბაზანთა, რომ ყურთა ხმა აღარ იყო ქალაქსა შინა: ერევნის ხანის ძმა და აირუმლუს ხანიც მოსულ იყვნეს ხილვად მეფეთა ჩვენთა, დახდომოდა გამომჩვენებით სიძე მეფეთა, ეშიკაღას ელიაღასი დიმიტრი ორბელიანი, რომელი იჯდა ქალაქში

ჯანიშინად. რა ბატონი გაბძანდის ლაშქარს, ეს განაგებდა საქმეთა ქართლისათა:

წარავლინეს იმერეთად ხორაშან ბატონის-შვილი და თან აახლეს ჭილო-წმიდელი საბა ეპისკოპოზი და ითხოვეს ქალი დადიანისა დარეჯან, მეფის ერეკლესა-თვის: წამოიყვანეს სახლით მეფისა ალექსანდრესით და მოიყვანეს სურამს: ქალაქიდამ წაბძანდა მეფე ერეკლე, თან-გაუკა პატრიაქი ანტონი ბატონის-შვილი, მიბძანდენ სურამს, ნახა ქალი მეფე-მ, დიდად მოეწონა შვენიერება მისი და წამოიყვანეს ლხინ-მრავლობით და ჩამობძანდენ ქალაქს: მზა ექმნა რიგი ქორწილისა მეფეს თეიმურაზს ცხებულს და შეიქნა ქორწილი და სახლსა ახალსა, რომელი აღეგო მეფეს თეიმურაზს მტკვრის პირს, შვენიერი და შემკული ყოვლით კერძო: იყო შვიდს დღეს და ღამეს შვება და განცხრომა უზომო, რომ ერთი ამის-თანა სიხარული არ გვენახა: დაპატიჟებულნი იყვნეს განჯის ხანი, ერევნისა და ჭაჯა-ჩალაბის ძმისწული. მოვიდნენ, მოართვეს მოსართმევი, ხელმწიფეთა საკადრი, და მცირეთა ხანთა ალხინ-მრავლნეს, უბოძეს მეფეთა ჩვენთაც საფერად თვისად, დაითხოვრეს და წავიდნენ ისევ ქვეყანათა თვისთა: იყვნენ მეფენი ჩვენნი მარადის სიხარულსა და განცხრომასა შინა: მას ჟამს გაერთნეს ქართლი და კახეთი, იურვიდენ საქმეთა ორისავ ქვეყანისას ერთად. ვითაც მამა-შვილნი იყვნეს. მეფენი ჩვენნი სახელმწიფონიც გაერთნეს, დაადგინა მეფე-მ ერეკლე-მ დედოფალი დარეჯან სახლსა მამისა თვისისასა:

ერთი შაზადა მოვიდა ადრიბეჟანის ქვეყნიდა-მ ქალაქსა თბილისისასა, რომელი ამბობდა ყაენის შვილობას. შემოეხვეწა ქართველს ბატონს ჯარსა და მოხმარებასა, დააყენეს ქალაქში პატივით და ალარსად გაუშვეს:

რად-გან ლეკთა ქართლისა და კახეთის (მტრობა) არ მოიშალეს, ამას სულ ჭარელნი ამტრობდეს, გარდმოუკანდეს ჯარი დაღისტნიდამ, უსადგურიან ბელადი მისციან და აოხრებდიან მუდმისად ქართლსა და კახეთს: მოინდომეს ქართველთა და კახთა ჩინებულთა კაცთა ჭარზე მისლვა, მეფე-მან თეიმურაზ და ძე-მან მის-მან მეფემ ერეკლე-მ დაამტკიცეს რჩევა ესე და შემოიყარეს ჯარი ქართლისა და კახეთის,

ყაზახ-ბორჩალუსი სრულიად და გაემართნეს ჭარ ზე, დაიბარეს განჯის ხანი, გზიდა-მ გაისტუმრეს წყალობით აჯიჩალაბის ძმისწული, რომელი იახლა ასის კაცით და დააჯერა ფიცით ერთგულობა თვისი აჯიჩალაბმა: რად-გან ჭარს გარდა პირ-აქეთ ბატონს ჩვენს მტერი აღარა-ვინ ჰყავდათ, ჭარის დაჭერის იმედი ჰქონდათ, ჯარიც დიდი ჰყვანდათ და კაის ხელმწიფურის რიგით და თადარიგით წაბძანდენ: თოფუარაღაჯში რომ ჩაბძანდნენ, შემოეყარა განჯის ხანი ყარაბაღის ჯარით: ჭარელთ ხვეწნა დაუწყეს და შერიგება მოინდომეს. მაგრამ როგორც ბატონს ჩვენებს უნდოდათ და ან შერიგების გზა იყო, ისე არ შემორიგდენ და არც ამათ ინებეს: აჯიჩალაბმაც მოინდომა მათი შემორიგება. მაგრამ რაც თითონ უნდოდათ იმას ამბობდენ, ბატონების ბძანება, რომელიც იყო, იმ ბძანებას არ დამორჩილდენ: მიბძანდენ, ჩამოხდენ ალაზნის პირ-ზე, ფადარში გადვეს ხიდი: უბძანეს მეფეთა ჩვენთა მეწინავეს ჯარს, გავიდნენ ალაზანს გაღმა, დადგნენ სანგარსა შინა. თურმე ჭარელნი სულ აურილ-იყვნენ, ზოგი სიმაგრეებში შესულ-იყო და ზოგი აჯიჩალაბის ქვეყანაში დახიზნულ-იყვნენ: ამა ამბავთა შინა გამოეგზავნა აჯიჩალაბს კაცი. „თუ გამოეცლებითო ჭარელთა კარგიაო, თუ არა და მე ჩემის ქვეყნით მაგათ-თან ამოვსწყდებიო:“ ეს მექარის გამოთხოვა და ამაყიანი სიტყვა დიდათ ეწყინათ მეფეთა, მოშალეს მაშინვე ხიდი. გამოიყვანეს მეწინავე ჯარი სარდალი რევაზ და ქისიზის მოურავი თამაზ, აიყარნენ იმავ დღეს და წარევლინენ აჯიჩალაბის ქვეყანა-ზე: მეორეს დღეს აჯიჩალაბის მამულში გავიდნენ, მესამეს დღეს ორშაბათს დილაზე შემოება აჯიჩალაბი, თურმე ჭარელნი, იმ ძირობის ლეკის ქვეყნები, კაკის სულთანი და ის ქვეყნები სულ შემოეფიცა და ჯარი შეეყარა და მზათა ჰყვანდა. აქა იქ ქვეითობის ჯარები დაემალა და თითონ ცხენოსანის კაცით შემოება: უბძანა მეწინავეს ჯარს, მივიდნენ სარდალი რევაზ და ქისიყის მოურავი თამაზ საბარათაშვილოს ჯარით და ქისიყის ჯარით, ასე იყვნენ, რომ ქება აღარ უნდა: აგრევე მიეშველა მემარჯვენე ჯარი ამილახორის დროშა, გააქციეს ლეკი და მრავალი კაცი მოუკლეს აჯიჩალაბს: ამ გამარჯვების ამბავში დამალული ჯარები, რომ ჰყვანდა აჯიჩალაბს, ამათ მე-

მარცხენეს ჯარს შემოუტივეს, პირველსავე შემოტევაზე გამოაქცივეს საერისთოების ჯარი, ვეღარ შემაგრდენ, ამათ განჯის ჯარი უდგა უკან, ეს რომ გამოქცეულნი ნახეს, ის განჯის ჯარი უკრავად გაიქცა, აირივა ჯარები, მეფე ერეკლე მეწინავეს და მემარჯვენეს ჯარებში ბძანდებოდა, აბრძოლებდა. ქართველი ბატონი უკან დასტაში ბძანდებოდა: რა ეს დიდი ჯარი ერთმანერთს ეცა და აირივა, ეცადნენ ორივ მეფენი და ჯარი ვეღარ დააყენეს, გამოიქცა ჯარი, ვერსად შემაგრდა, დარჩათ ჯორ-აქლემი, კარავნი ანუ ბარგნი და საცხოვრებელი ჯარისა, ვინა ქვეითი კაცი ლაზანს ვეღარ გამოვიდა, სულ დარჩათ ლეკთა:

მობძანდნენ ბატონები დამარცხებულნი მაღაროს, იქიდამ ჯარს ყველას თავ-თავის ქვეყანას დასტური უბოძეს. თითონ ჩამობძანდენ ქალაქსა ტფილისსა, ამის მეტად მეფეს თეიმურაზს და მეფეს ერეკლეს არ დამარცხებოდათ და ახლაც გაუწორებლად უბრალოდ დაუმარცხდათ, ერთის ავის კაცის მიზეზით, თორემ ამათი ხმლის ძალი და სახელი ყოველს ქვეყანას გაფენილ-იყო: ამა ამბავს უკან ასტყდა ლეკის ჯარები, უაზახად ჩამოდგნენ, ქართლსა და კახეთში და მრავალი ალაგი წაახდინეს, წაბძანდა მეფე ერეკლე კახეთს, დახვდენ ლეკნი მანავის თავში, ძლიერებითა ღმრთისათა გაემარჯვა მეფეს ერეკლეს და ამოწყვიტეს ლეკნი, მოვიდა სხვა ჯარი ლეკისა, დაესხა ავჭალას წაიღეს საქონელი: მოხსენდა ბატონს, გაბძანდა მაშინვე, მიბძანდა მარტყოფს, იქ შემოეყარა ძე თვისი მეფე ერეკლე, წაეწივნენ იგრის პირ-ზე. გაემარჯვათ დიდათ, რომ რისხვა ღმრთისა დასცეს: მკვდარს გარდა ას სამოცი ცოცხალი ლეკი მოართვეს. შემობძანდენ ქალაქში გამარჯვებულნი: ნიუხდა კიდევ სხვა ჯარი ლეკისა საგურამოს და მრავალი საქონელი წაიღეს. გაუსივა ჯარი, მიეწივნენ, იმათაც გაემარჯვათ იქაც და გააქცივნეს ლეკნი და წაართვეს საქონელი სრულად:

ამა ამბავთა შინა წამოთამამდენ ყიზილბაშნი და მოინდომეს მტრობა ქართლისა. მაგრამ რად-გ'ნ განჯა და ერევანი ქართველ ბატონის მოდგომილნი იყვნეს, ჯერ იმ ქვეყნების დაჭერა მოინდომეს: აზატ-ხან ავღანი, რომელი თავისის ძალით ადრიბეჟანის ქვეყნებს

პატრონობდა, ამან გამოუსია ჯარი ერევნის დასაჭერად და მამად-ხან, რომელი იყო ერევნელი უთავა: მოვიდა ჩამოდგნენ ერევნის ქვეყნებში, მოვიდა ერევნის ხანი და უფროსნი კაცნი, შემოეხვეწნენ პატრონთა ჩვენთა, სთხოვეს ჯარი და მოხმარება, გაგზავნეს კაცნი, მაშინვე ჩერქეზში, ოსეთში და მთების ქვეყნებში, ჯარები დაიბარეს და აქაც მზადება შექნეს ჯარებისა ამით რომე თუ ერევანი უიზად-ბაშთ ძალათ დაეჭირათ, განჯა და ყარაბაღიც ხელთ დარჩენოდათ და მერე სულ ადრიბეჟანის ქვეყნები ქართლ-ზე დაიწყებდენ მტრობასა: გააყენეს მენაპირეს ჯარად ბამან-ხან რომელი იყო მცირედ ხანს ნახჩევანს და პატრონობდა იმ ქვეყნებს ბრძანებითა სპასალარისა, მეფისა საქართველოსა თეიმურაზისათა: ესე ბამან-ხან სიძე იყო ქსნის ერისთავისა, მტრის გამოცლილი ველარ დამდგარ-იყო ნახჩევანს, მოვიდა ქალაქსა და იყოფებოდა ბძანებასა ქვეშე პატრონისა ჩვენისათა: ამას მისცეს ჯარი თათრისა, აგრევე ზაალ ორბელიანს უბოძეს ჯარი ქართლისა და გაისტუმრეს, უბძანეს: „სანამდის ჩვენ გამოვემართნეთ, ჩვენ გვაუწყევიო ყოველივე ამბავნი და ძლიერებითა ღუთისათა, ჩვენცა ადრე მოვალთ და დავსცემთ რისხვასა მტერთა ჩვენთა ზედა:“

წავიდნენ, მივიდნენ ბანბაკის ხევში, მოინდომეს ერევნის ქვეყანაში გარდასვლა. მაგრამ ერევნის ქვეყნები დიად მოეოხრებინა და შიგ ჯარი იდგა ავღნისა, ერთის ციხის მეტი აღარ დარჩომილ-იყორა, სულ მტერს ეჭირა, დადგნენ ესენი ბანბაკში და მოახსენეს მეფეთა ჩვენთა ესე ამბავნი ერევნისანი: მეფენი ჩვენიც მოემზადნენ და შემოიყარეს ჯარი ქართლისა და კახეთისა და ყაზახ-ბორჩალუსი, რაც მთებისა მოესწრათ: მეფე-მან თეიმურაზ თითონაც მოინდომა წაბძანება. მაგრამ ქართლი მტრით სავსე იყო, რომ ალაგი აღარ იყო, რომ ლეკი არ იდგა. მაგრამ სხვის მტრების ფიქრებიც ჰქონდათ: მოახსენეს დიდებულთა, წარჩინებულთა თავადთა დაუშალეს წაბძანება: მოახსენა ძე-მან თვის-მან სასურველ-მან, პატრონმა კახეთისა-მან, მეფე-მან ირაკლიმ: „ბძანდებოდე აქა და დადექ ქალაქის გარეთ ჯარით და მე მიბძანე და წავალ ვეპასუხები მტერთა ჩვენთაო:“ ისმინა რჩევა ძესა თვისსა, აარჩივა ჯარი, რომელი ენება მეფეს ირაკლის და გაატანა, გაისტუმრა ძე თვისი,

ოთხივე სარდალნი საქართველოსი თან-ახლით: წაბძანდა მეფე ირაკლი ერევანს, შეიარეს სომხით-ზე, მიბძანდა ბამბაკში, იქ დახვდენ ჯარით ბაბან-ხან და ზაალ ორბელიანი: მოვიდა ქალაქში ჯარი ოსეთისა პირიქითნი კაცნი, უბოძა მეფემა ულუფა და გაუმძღვარა კაცნი და გაუგზავნა ძესა თვისსა, მივიდნენ, შეეყარნენ მეფეს ირაკლის ბამბაკში: წაბძანდა ბანბაკიდამ, რა გარდაბძანდა ალაგთა ერევნისათა იგრძნეს ავღანთა, აიყარნენ ქანქირიდამ და ჩავიდნენ ქვეით, დადგნენ მახლობელ ციხისა ერევნისათა: მიბძანდა მეფე ირაკლი, დადგა ქანქირს: გამოვიდნენ ერევნის ციხიდამ წყვდიულსი ყიზილბაშნი და შეასხეს ქება, დიდ შიშშილს ძალი ექნა ციხის მყოფთა-თვის: უბძანა ჯარსა თვისსა, მკის ჟამი იყო, ამკევინა, აღეწვინა ჯარის კაცსა და ათი ათასი კოდი პური გამოართო ჯარსა და შეუგზავნა ციხესა ერევნისასა: ასე მოოხრებული იყო ერევნის ქვეყანა, მკის მუშაც აღარ იშოებოდა: ერევნის ციხისა და ეჩმიაწინის მეტს ალაგს შენობა აღარსად იყო: ეს ავღნის ჯარი და მამად-ხან ისევ ერევნის ქვეყანაში იდგნენ, პირ დაპირი ომი კი ვერც გაბედეს და მოუხდიან უაზახად, ცხენსა და კაცს მოიტაციან, გავიდის ჩვენი ჯარი, შეუტიის, გაექციან და არა მოუცადიან საომრად ავღანთა: აიყარა მეფე ირაკლი, მიბძანდა შარურისა და სადარაგიას იალაღებზე. დადგა მთაზე და იქიდამ გაუსივა ჯარი მარბიელად: სადა მიმდგომნი კაცნი სადმე იყო ავღნისა სრულად მოარბივეს, აათხრეს, იავარ-ჰყვეს ნახნევანს აქეთი არაზის პირამდის ქართველთა და კახთა, აღივსნენ ყოველითა ხოვსტანგითა. ეგრე აღვსილნი საქონლით მოვიდნენ. ჩამოხდა ბატონი ყირხბულახს, აყარა ერევნის ციხიდამ ცოლ-შვილითი ზეიდალიხან, ერევნის მინბაში ბადიმბეგ და ოთხი კიდევ დიდებული კაცი, გამოატანა ჯარი ბორჩალუსი და ზოგი საბარათაშვილოსი, გამოუგზავნა ცხებულსა მამასა თვისა დასაყენებელად ქალაქსა თბილისისასა: ამათ აბრალებდენ ღალატსა და გაცემასა ერევნის ციხისასა თითონ მეფე ირაკლი დადგა იქავ და განაგებდა საქმეთა ერევნისათა:

მიუვიდა ეს ამბები აზატხანს, აღბორგდა მხეცი ცოფოვანი და განიზრახა საქმე ბოროტი. ყათლამი ქართველთა და მოოხრება ქართლისა, შემოიყარა თვრამეტი ათასი კაცი, თოფხანა ხელმწიფური,

ზამბურაკნი მრავალნი. აქლემთა კიდულნი, მძლომელნი წინა ეგრე დიდებით წამოვიდა მეფეს ერეკლე-ზე, ლამოდა იდუმალ დასხმასა, მოვიდა ყრიხბულახს და სადა მეფე ირაკლი იდგა მთათა ზე წამოდგა: მოვიდნენ ყარაულნი, მოახსენეს მეფესა მორწმუნესა, უბძანა ჯარს შესხდომაა და თითონ დადგა ლოცვად, დავარდა ქვეყანათა და ევედრა ღმერთსა მხურვალედ და სთხოვა ძლევა აგარიანთ-ზე: რა გაათავა ლოცვა შებძანდა ცხენთა, აღჭურვილი საბერძოთა იარაღთა მიერ, გენახათ ბძანებლით: „კაცისა-გან ამას არა დაეგვარება-რათ:“ გაბძანდა საომართა ალაგთა, მიუძღვა ამირ სპასალარი რევაზ ორბელიანი მეწინავეს ჯარით, ქისიყის ჯარიც ამას-თან ერთვნეს, აგრეთვე მემარცხნე და მემარჯვნე ჯარი ქართლისა და კახეთისა ერთად რეულნი, წესისა-ებრ განეწყვნეს, ბატონი თვისითა ჯარითა, მახლობელ ჯარებსა ზურგით კერძო უდგა, ერევნის ჯარი ბაშან-ხან და რაც თათართა ჯარები ახლდა, რომელთამე მეწინავეთა ჯართა თანა უბძანა, რომელთამე მემარჯვნესა და მემარცხენეს თანა, ეგრე მივიდნენ საომრად: გამოვიდა აზატ-ხანც ზამბურაკთა სროლით და ამაყად, რომ გულსა მათსა შიშსა ვერ შეატყობდა კაცი, მასცა ჯარი ხუთად, ექვსად გუნდად გაეკეთებინა და ჯარიც ასეთი ჰყვანდა, რომ ქართველთა ჯარი მათი მეხუთედი ძლივ იქნებოდა: პირველსავე მოსვლაზე მოუხდენ მემარცხნესა ჯარსა, პირველ გაემარჯვათ ქართველთ, მერე გაემარჯვათ ავღანთა, გამოაქციეს მემარცხნე ჯარი ქართველთა, გამაგრდა ქვეითობა ერთს ნასოფლარში ქართველთა, და დიდი ომი გარდაიხადეს, დაიხოცა ორგნითვე:

ამა ამბავში მოვიდნენ გუნდ-გუნდად ჯარები აზატ-ხანისა და მეფის ერეკლეს სამსავ დროშის ჯარს ალყად გარს შემოერტყა, ასეთი იერიში მოუტანეს ავღანთა, რომ შიგ ჩვენს ჯარში შებით კაცნი ჩამოუყარეს: უბძანა მეფე-მ ირაკლიმ ამირ სპასალარს რევაზ ორბელიანს თავის-თან მახლობელობა. მივიდნენ მეწინავენი და ბატონის ჯარს შეუერთდენ: ჩამოხდა ბატონი და ბძანა: „ვინა ხართ ვაჟ-კაცი ეს არის ჟამი, გულოვნობისათ, თავი ჩემი დამიდვია საკვდავად და მე აქადამ ხმალ მოუქნეველად არ გავალო:“ ამისი ბძანებაც გასცა: „სანამდის მე თოფი არ ვესროლო, ნურა-ვინ მოინდომებთ შეტევასათ:“ ოთხ-

კუთხივ ავღანთა პირველსავე მოსვლაზე შესტყოცა თოფი მეფე-მან
და ერთი ავღნის ჯარის უფროსი კაცი ჩამოაგდო: ამის ჩამოგდებაზე
გადრკა ჯარი აზატ-ხანისა, შეუტივეს მეწინავეთა ჯართა. რევაზ-
სარდალი იბრძოდა, ვითა ხვდებოდა სიმხნესა და ძალ-გულობასა მის-
სა, გაიქცა ეს დიდი ჯარი, რომ სიდიდის-გან ძლივ იძროდა, გაე-
რივნენ ქართველნი და კახნი, კაფეს ხმალ-და-ხმალ: მეფე ერეკლე,
ვითა ლომი დაუშრომელი, ეგრე იბრძოდა თვითცა და ჯარსაც აბრძო-
ლებდა: ამოწყვიტეს ავღანნი და ყიზილბაშნი, რომ ყათლამი დამარ-
თეს, ოთხ-ალაჯზე ხოცით უკან მიყვნენ, გამობრუნდენ, დარჩათ თოფ-
ხანა, ჯაბახანა, ურიცხვი ზამბურაკნი აქლემ კიდებულნი, სრულიად
ჯორ-აქლემნი, ბარგ-კარავნი, მეითარ-ხანა და ყოველივე აზატ-ხანისა
და მისის ჯარისა სულ ასე დარჩათ ქართველთა, რომ თითოს ცხე-
ნის მეტი არა გაუოლიათ-რა: აზატ-ხან ასეთი კაცი იყო რომ საყე-
ენოდ ემზადებოდა, ადრიბეჟანის ქვეყნებიც დაემონებინა და ამ დი-
დებით დავიდოდა: აიალაფეს ესე ყოველი ქართველთა. მაგრამ სიმ-
რავლისა-გან ვერა ზიდეს: დაუდგეს აზატ-ხანის კარავი, დაბძანდა
მეფე ირაკლი მას შინა, მოვიდნენ ერევნისა, ნახჩევნისა, აირუმლუსი
ანუ რომელიმე ხანები ახლდენ, მიულოცეს და შეასხეს ქება, აგრეთვე
მოვიდნენ ქართველნი, კახნი მოულოცეს გამარჯვება, მოართვეს ცო-
ცხალი ანუ თავი, რომ რიცხვი არ იყო: შეიქნა სროლა ზარბაზანთა
ერევნისა ციხესა შინა და სიხარული დიდი, აგრეთვე განეფინა მაშინვე
ამბავნი ადრიბეჟანისა ქვეყნებთა შინა: ყოველ-გან უბოძა წიგნი და
აცნობა გამარჯვება გარემოს ქალაქებისა ხანებსა, მისცეს ურიცხვი მა-
ხარობელია: მოვიდა ქართლში მახარობლად მეითარი იოანე და ბერი
მამუჩის-შვილი, მოულოცეს მეფეს თეიმურაზს, განიხარა ფრიად და
უბოძა საბოძვარი მახარობელთა, დაჯდა მეჯლიშად, შეიქნა ლხინი და
სიხარული უზომო, ბძანა შადლუხი და ჩირახდანი ბაზართა, შეიქნა
სროლა ზარბაზანთა, რომ კომლისა-გან ქალაქი აღარა ჩნდა, მორთ-
ვნეს ბაზარნი და აღალამპრნეს და იყო სიხარული დიდი ქართლსა
და კახეთში:

მიბძანდა მეფე ერეკლე ერევანს ბძანებითა მამისა თვისისა მე-
ფისა თეიმურაზისათა, უბოძა ერევნის ბეგლარბეგობა აბდულა-ხანს,

რომელი იჯდა ციხეში მინბაშად, რომელ-არს ათასის თავი: აგრევე დააყენა ქართველთა თავადთაგანი გამგეთა საქმეთა ერევნისათა, უბრძა ჯარი ყაზახ-ბორჩალუსი და ერევნისა ბამანახანს. აგრევე ჯარი ქართველთა ზაალს ორბელიანს და გაისტუმრა ნახჩევანს: რა ჩავიდნენ, დაიჭირეს ისევ ნახჩევანი და დადგნენ შიგ:

მეფე ერეკლე აიყარა ერევნიდა-მ, წამობრძანდა ქართლში, მობრძანდა სომხითს, დახვდა წინ ლეკის ჯარი, რომ დიდი ტყვე და ნაშოვარი მოყვანდათ: უბრძანა ჯარსა, შემოეხვივნენ ლეკსა, თქვენმა მზემა, სულ ცოცხალი დაინარჩუნეს: ესე ორ-გზის გამარჯვებული მეფე ერეკლე მობრძანდა ქალაქსა თბილისისასა, გაეგება ქალაქის მახლობელ მამა თვისი, ცხებული მეფე თეიმურაზ, დიდებულნი კაცნი ქართველთა და მოქალაქენი, ეგრე ქება მრავლობით შემოიყვანეს ქალაქსა შანა: იყო სიხარული და განცხრომა ფრიადი: უბოძეს ბორჩალუს ხანობა მუსას ქალბუსეინის ხანისშვილს, ამით რომე აზატხანის დამარცხებაში დიდათ კარგად ყოფილ იყო და მეფეს ერეკლეს მოსწონებოდა სიმხნე მისი: ამისა შემდგომად წაბძანდა მეფე ერეკლე კახეთს, განაგებდა საქმეთა კახეთისათა და ქართლს მართავდა და აძლიერებდა მეფე თეიმრაზს. ფიქრი აღარა-ვისი ჰქონდათ, თვინიერ ლეკის მეტისა:

შეიქნა დაღისტანში ყრილობა ჯარისა, გარდმოვიდა დიდი ჯარი ლეკისა ჭარში, ასეთი რომ ჯერ ამის-თანა ჯარი ერთად არ გარდმოსულ-იყო: მოინდომეს ქართლისა და კახეთისა სრულიად წახდენა: შემოიყარა ჯარი კახმა ბატონმა, ჩაბძანდა ქისიყში, მოახსენა მამასა თვისსა, შემოიყარა ჯარი ქართველთა და ყაზახ-ბორჩალუსი ქართველ-ბატონმა, გაემზადა კახეთს მისაშველებლად, გაამაგრნეს ციხენი ქართლისა და კახეთისანი: მიუვიდათ ესე ამბავი ლეკთა. „ერთად გამოსვლა კი ვეღარ გაბედეს და იმათგანი ჯარი სამათ, ათას-ათასი კაცი. ერთი ჯარი მივიდა ყაზახს დაჰკრა, ერთი ჯარი მივიდა ორბელიანთ-მამული წავახდინა და მესამე ჯარმა საციციანოს დაჰკრეს: იმას ქვეითი სულ მოაოხრეს და წამოიღეს: ქართველ-ბატონი წაბძანდა მისაშველებლად, სანამდის გორს მიბძანდებოდა ლეკის ჯარი დიდ-გორ-ზე ჩამოვიდა, ჩამოიარა, ბატონი სურამს მიბძანდა: იმერელნი კიკინაბები

ქართლის ქვეყანას მუდამ არბევდენ: ამათი წახდენა მოინდომა. რა შეიტყვეს გარდმოვიდნენ კოკინაები, მოართვეს ფეშქაში და შემოეხვეწნენ: დაბრუნდა ბატონი, ჩამობძანდა ისევ ქალაქს: რა ნახეს ლეკთა ძალი და შეყრა ჯარებისა, შამხლის-შვილი.... და ერთი წადაარის-შვილი კაცი, მოვიდნენ ათასის კაცით და კახს ბატონს შემორიგდენ, მოიყვანა კახმა ბატონმაც ქართველს ბატონს შემოარიგა ჯარი, თითონ შამხლის-შვილი და თავისი მისანდონი კაცნი ქალაქში დააყენეს და ჯარს ედიშერ მდივანი გაატანეს და ბორჩალუში დააყენეს, მისცეს ჰატივი თვისა თვისად შესაფერად ყოველთა:

სიღნახელნი აჯი ჩალაბს შერიგდენ, ფანა-ხანც გაძლიერდა. ამის შესატყობლად მეფეთა ჩვენთა ჩაფრები გაგზავნეს. ყარადაღის ხანსაც წიგნი მისწერეს: მოვიდა აჯი-ჩალაბი, განჯას შემოადგა, გარეშემო სულ წაახდინა, ელები აყარა ყარაბაღისა და წაიყვანა თავის ქვეყანას: ჩვენი ჩაფრები მოვიდნენ სიღნახიდამ, ვართაპეტიც თან-მოჰყვა, აჯი-ჩალაბთან ყოფილ იყო და შერიგებას ცდილობდა, შემავლად მოვიდა: მარტყოფის მოურავი განჯას გაგზავნეს ამის შესატყობლად, ვინ იყო ქართველის ბატონის ერთ-გული, ვინ-არა:

მოუხდა აზატ-ხან ნახჩევანს, გამოეცალნენ ჩვენი ჯარი. ბამან-ხან მოვიდა გოგჩას, ზაალ ორბელიანი მოვიდა ქალაქსა, ბამან-ხანც დაიბარა ბატონმა, მოვიდა ქალაქს თავისის ჯარით:

მოვიდა განჯიდა-მ მოურავი ქაიხოსრო, თან-მოჰყვა განჯის ვექილი, ფანა-ხანის ბიძა-შვილი და ყარადაღის ქეთხუდები და ჯავანშირსა, ბარგუშათის ხანის ძმის წული: მოეხსენებინათ. „ეს ქვეყნები თქვენი არისო, თქვენ აგდან-ზე მოგვეხმარენითო, ბევრსაც მოგართმევთო და ჩვენ ეს ქვეყნები ჩვენის ჯარითა და ხარჯით ლეკ-ზე მოგეხმარებითო და თქვენ-თან დავიხოცებითო:“ ეს ამბავი ბატონებსაც იამათ, ქართველთა და კახთაც. ამით რომ ლეკ-ზე ჯარი იშოვნეს და ამ მიზეზით. „ადრიბეჟანის ქვეყნებიც ხელში დაგვრჩებაო:“ სომხითში რომ ლეკის ჯარი იდგა, წავიდა ეს დიდის ნაშოვრით: გავიდნენ ორივ ბატონები ქართლის და კახეთისა, დახვდენ წინ ყარაია-ზე, ასე გაემარჯვათ, რომ სულ ცოცხლები დაინარჩუნეს, ტყვე და საქონელი გამოართვეს და ლეკნი დახოცის-გან შამხლის შვილმა იპატივა და-

ქალაქის თავის ჯარ-თან დააყენა: კიდევ მოვიდა მეორე ჯარი ლეკი-
სა ნაშოვრით სავსენი, კიდევ ამასაც დახვდენ ბატონები და გაემარ-
ჯვათ და ცოცხალი დარჩათ: სულ ესეც შამხლის შვილს აპატივეს და
დააყენეს ქალაქში ესენიც:

ერევნის უფროსნი კაცნი დაიბარეს, კაკის სულთანს თავისი
ძმის-წული გამოეგზავნა, შერიგებას შემოხვეწოდა, ჭარელთ განჯის-
ხანი შუა ჩამოაგდეს, შერიგებას იხვეწებოდენ:

მოვიდა პაატა ბატონი-შვილი ძე მეფის ვახტანგისა ხარჯა სტამ-
ბოლით: რუსეთს სასწავლოში უოფილ-იყო, ესწავლა არტილერია,
საქმე თოფხანისა, მეფე ვახტანგ, რომ მიცვლილ-იყო რუსეთს აღარ
დამდგარ-იყო, იქიდამ გაპარვით წასულ-იყო, საფრანგეთის ქვეყანა
მოევლო, სტამბოლს მისულ-იყო და იქიდამ მოვიდა ქალაქსა თბი-
ლისისასა: ნახა მეფე-მ თეიმურაზ და მეფე-მ ერეკლე-მ, ვითაც ბიძა
იყო მეფის ერეკლესი და მისცეს პატივი, დააყენეს მიჩნევით ქალაქში,
ქორონიკონს უმ:

შემოიყარეს ჯარი ქართლისა და კახეთისა, პირიქითი და პირ
აქეთი თუშ-ფშავნი, მოხევე ხევსურნი და უოველი მთის ჯა-
რები, რომელნი მოხმობდენ ქართველ-ბატონს ანუ კახ-ბატონს, შამ-
ხლის შვილი ლეკის ჯარით, ეს უოველნი თან-იახლეს და წაბძანდენ
მეფე თეიმურაზ და მეფე ირაკლი განჯას, იქიდამ ენებათ აჯიჩალა-
ბის წახდენა, გავიდნენ ქალაქიდამ თვესა იანვარსა თ, გატეხილ ხიდ-
ზე შემოეყარათ ჯარი ბორჩალუსი და ლეკისა, რომელნი იდგნენ
ბორჩალუსი ლეკის ჯარი დიდი შეეყარათ: არა ინებეს პატრონთა
ჩვენთა ამდენის ლეკის წაყვანა, დაარჩიეს ათასი კაი ყაყ-კაცი ლე-
კისა, შამხალს აახლეს, თან-წაიყვანეს და სხვას დასტური მისცეს წა-
ვიდნენ ქვეყანასა თვისსა: წაბძანდნენ, ყაზახში, რამდენიმე დღე დაი-
ყოვნეს. შემოეყარათ ჯარი ყაზახისა, მერე ჩაბძანდნენ შამშადილოში,
მოართვეს ფეშქაში და ჯარი, ულეოა კარგი საკმარად ჯარისა, რაც
მოუნდებოდათ, მოეგება განჯის ხანის ძმა და შემოეყარათ ერევნის
ჯარი: რა განჯას მახლობელ მიბძანდენ მოეგებათ განჯის ბეგლარ-
ბეგი, შაჰვერდი-ხან, დახვდა კარგად და მოართვა ფეშქაში: გაგზავნეს
ჩაფრები განჯიდამ ყარადაღს ქაზუმხან თან, ფანახან-თან და დაიბარეს

იმათ ჩამოღმა ხანები ადრიბეჟანის ქვეყნებისა: დაიბარეს პაატა ბატონი-შვილი განჯას წასაყოლად, არ წავიდა, დაიჭირეს ქალაქსა შინა, დაპატიმრეს: რა შეიტყვეს ქართლის ვალი განჯას მობძანებულაო, იამათ, დაემზადნენ, წამოვიდნენ მაშინვე: „თქვენც აზარმათას ჩამობძანდითო და ჩვენც იქ შეგეყრებითო:“

აიყარა ქართველ-ბატონი განჯიდა-მ, ჩაბძანდა აზარმათას, თანიახლა განჯის ხანი, შემოეყარათ სიღნაღის მელიქები ჯარით, ორის მელიქის მეტი, მოართვეს ხარჯი ჯარისა, რაც ეხებოდათ: მოუვიდათ კაცი: „მოდიან ადრიბეჟანის ქვეყნების ხანებიო:“ მიაგებეს ამირ-სპასალარი რევაზ ორბელიანი: რა ნახეს ხანებმა ასეთი პატივი მისცეს, რომ ამხანაგურად მიიჩნიეს: ყარადაღის ხანი ქაზუმ-ხან დიდათ გამომჩვენებით და დიდებით წამოსულიყო, რომ ამას იტყოდა კაცი. „ყაენის რიგი აქვსო:“ თანა-ხან ბარგუშათის ხანი, შაისევანის ხანი და ამათი ქვეყნების უფროსი კაცნი სულ თან-მოყვნენ: რა მოახლოვდენ ჯარსა, მიეგება მეფე ერეკლე და სულ ქართლისა და კახეთისა ჩინებულნი კაცნი, მოვიდნენ, ნახეს სპასალარი ადრიბეჟანისა: მეფე ქართლისა თეიმურაზ დახვდა მხიარულის პირით და დასვა პატივი უზომო. ამ ხანებსაც კაი ჯარები მოყვათ და ქართველთა ჯარი ხომ ისეთი იყო, რომ ამას ბძანებდი ერთ-ჯარად კმა არსო: დააყენეს ჯარს მახლობელ, მოართვეს ფეშქაში ყოველთა ხანებმა მეფეთა ჩვენთა, სარდლის რევაზისა-თვისაც მრავალი ძღვენი ტურფა და ანუ ცხენ-ჯორი მოეცათ ცალ-ცალკე ხანებსა და დიდათ დაჯერებულნი შექნილ იყვნენ: „რომ ჩვენ ქართლის ვალისა-გან კაის მეტი არა დაგვემართება-რაო:“ იყვნენ ლხინსა და განცხრომაშია, ქართველ-ბატონი იქმოდა მეჯლისსა და უბძ ნელდა ხანებსა, უბძახებდის ნუგეშს და პირდებოდა სიკეთის ქნასა ურიცხვსა: აგრევე დაპატიჟა ყარადაღის ხანმა მეფეთა და ქართველთა და კახთა ჩინებულთა თავადთა. ასე დახვდა, რომ ასე იტყოდენ. „თუ არ ყაენისა-გან, სხვისა ამ გვარის კაცისა-გან ასეთი დახვდომა ძნელად შესაძლებელი არისო:“ წამობძანდენ მეფენი მხიარულად კარავსა თვისსა:

ამა ამბებში ადიდდა ალაზანი, ველარ გავიდნენ აჯიჩალაბ-ზე. ეს ხანები ქვეით ავლან-ზე ეპატიჟებოდენ, თურმე ღალატი ეწადათ

ქართველთა-თვის: ეს ამბავი შეიტყვეს მეფეთა ჩვენთა, ეს არჩიეს: „ეს ხანები დავიჭიროთ და ამათი საქონელი ჯარს მივსცეთ:“ დაასკვნეს ესე თათბირი და მოიწვივნეს ხანები. განჯის ხანი თავისის ძმით, ქაზუმ ხან ყარადაღელი, ბარგუშათის ხანი, შაისევანის ხანი ფანა-ხან და ამისი შედეგი უფროსნი კაცნი, იმ ქვეყნებისა და სიღ ნაღელი ჩანახჩის მელიქი, ესე ყოველნი დასხეს ქართველ-ბატონის სევახში. ესენი ლხინსა და მეჯლიშს მოელოდენ, ვერა იგრძნეს-რა, დიდრონი კაცნი ქართლისა და კახეთისანი ხანებ-ზე მიჩენილნი იყვნეს: მეფენი ორნივ ხალვაითში ბძანდებოდენ: რა გარიგდენ, ყალიონს წყვა დაუწყეს და ყავა მიართვეს, იმ დროს მიესივნენ ქართველნი და კახთა თავადნი, დაიჭირეს ხანები: რა რომ შეიტყვეს ჯარის კაცთა: „ხანები დაიჭირესო:“ ასეთი არეულობა და შფოთი შეიქნა, რომ მეორედ მოსვლის დღეს დაემსგავსა. რამდენი რიგი ჯარი ახლდა მარტო ქართველნი ხომ არ იყვნენ, მიესივნენ იმ დაჭერილს ხანების ჯარსა და კარავსა და ბარგსა, აიკლეს, აითორიაქეს, ვინ ცხენს შეჯდა, გაიქცა, ვინ დაიჭირეს დაატიტვლეს, რომ ადარ-რა შეარჩინეს რა: ბატონებს ქაზუმ ხანისა და შეისევანის ხანისა დაჭერა არ უნდოდათ. მაგრამ ჯარს თავი ვერ დაუჭირეს, ისინიც სხვა ხანებსავით აიკლეს: გასცეს ბძანება და რაც იმათი საქონელი იშოვეს. ცხენი, ჯორი, კარავი ანუ იარაღი, ყოველი მოაგროვეს, თავისიც ბე რი დაადვეს და მისცეს ისევ: აიყარნენ იქიდამ ამ საქონლით და მოვიდნენ განჯას, დაჭერილნი ხანებიც იქ მიიყვანეს; ენებათ განჯის ციხე დაეჭირათ, თვისი მისანდო კაცნი დაესვათ და წამოსულ-იყვნენ ქართლში და ეს ხანებიც დაჭერილნი ქართლში მოეყვანათ: განჯის ხანის ბიძა ყოჯა-ხან და დის-წული ხუდათ-ბეგ განჯის უფროსის კაცებით უწინვე განჯიდამ გამოისტუმრეს ქალაქსა თბილისის მძევლად, განჯის ციხეში ერთი შიხალისდამი იყო, სხვანი განჯელები შეშინდენ:

ამ ამბავ-ზე დაკლიტეს ციხის კარები და აღარ შეუშვეს ქართველთა კაცი, დადგნენ მეფენი ჩვენნი ქილისა ქანთას: ფანა-ხან ჯავანშირი, რომ ბატონებს შემორიგდა, თვისი შვილები, ძმის-წულები და ან რაც ნათესავი და მოყვარე ჰყვანდათ, შორეული თუ თვისის

სახლისა, სულ თან მოიყვანა, უფრო მენდობიანო: ამ დაჭერაში ეს ამის შვილი და ძმის-წული კაის ცხენს შეასწრეს, წასულ-იყვნენ და აჯი-ჩალაბს შეხვეწოდენ: „გვიშველე და ეს შენი შეიქნებაო:" აჯი-ჩალაბმაც გული დააჯერა, თუ ამდენს ხანს და კაცს დაჭერილს ხმლით დაიხსნიდა ამათი ქვეყნები ამისი შეიქნებოდა: შირვან-შამახიის ჯარი, ჭარელნი, კაკის სულთანი, თავის ჯარი, შამახიის ხანი, ესენი შეყრილნი იქა ჰყვანდა, რომ ამ ქართველთ ჯარს იქ გაელოდა: ამ ამბავზე მომზადებული ჯარი წამოიყვანა, მაშინვე წამოვიდა, მოუხდა განჯას, ვნებათ-კვირის პარასკევი იყო, იმ დღეს კი აღარ მოხდა ომი, დაღამდა, მეორესა, რომ დიდი შაბათი გათენდა, გამოვიდა ქართველთა ჯარი და მეფე თეიმურაზ და მეფე ერეკლე არიგებდენ ჯარსა დას-დასად, მოვიდა აჯი-ჩალაბცა დიდის ჯარით. შეიბნენ განჯის ქალაქს ზევით, შეიქნა ომი ფიცხელი, რომ ამის-თანა ომი არ გვენახა იბრძოდეს დილით-გან საღამომდის, გაძლიერდა ომი, დაიხოცა ორგნითვე ურიცხვი: უბძანა ერევნის ჯარსა მეფე-მან ქართლისა-მან, მისლვასავე გამოიქცნენ, აღრიკეს ზურგი, ეცა ამ სხვას ჯარებსა და არივეს ერთმანერთს ჯარები, ველარ დააყენეს ბატონებმა ჯარი, ვერცა რისხვით და ვერც წყალობის დაპირებით, დამარცხდენ ქართველნი, დაწყდენ, ზოგი წავიდა სიღნაღის-კენ, ზოგი ერევნის მხარეს და ზოგი მაშინვე მოვიდა ქალაქს თბილისისასა:

მეფენი ორნივე ავიდნენ განჯის მთაში: რა შეღამდა, ჩამოვიდნენ შამშადილოს ბოლოს და ვინა შერჩათ მით მობძანდა ყაზახში, იქიდამ ქალაქში შემობძანდენ დამარცხებულნი, დარჩათ საქონელი ურიცხვი, რომ თითოს ცხენის მეტი არა მოჰყოლიათ-რა: ომში არ დარჩა იმდენი კაცა, რომელიც აჯი-ჩალაბიცა დაიხოცა. მაგრამ გამოქცეულსა ჯარს დახვდა წინ შამშადილოელნი, ზოგი ხოცეს და ზოგი ატირვლეს, რომ საქართველოს სისხლი შამშადილოელთ დაიდვეს:

ჩავიდა აჯი-ჩალაბი განჯას, ჩამოხდა გამარჯვებული და საქონლით სავსე, აუშვა დაჭერილი ხანები, რომელი ჰყვანდა პატიმრად ქართველ-ბატონს, ყველა შეიფიცა და თავისად გახადა, ყველა თავ-თავისა ქვეყანასა დააყენა.*) აჯი-ჩალაბმა, რაც ვაჭარი იყო ტფილი-

*) ვიღასაც ეს ადგილი დედანში გაუსწორებია ასე: თავ-თავისა ქვეყანასა წავიდნენ, დააყენა კაცნი აჯი-ჩალაბმა: დ. ჩუბინაშვილი.

სის ქალაქისა ამათი საქონელს სულ აიკლო, რომ ზიად დიდ-ძალი საქონელი და ლარი წაიღო და წავიდა შირვანს ქვეყანასა თვისსა: კაცნი გამოგზავნა, მოსწერა წიგნი ყაზახ ბორჩალუს, დემურჩასალის ელებს, ბაიდარს: „ქართველ-ბატონს ნულარ ემსახურებით, თორემ ეათლამს გიზამთ, თათარს ქართველს კაცს აღარ გაუშობთ:“ იამათ ეს ამბავი ამ თათრებს, მაშინვე გააკეთეს ფეშქაში ყოველმა საქართველოს ელებმა და ყაზახ-ბორჩალუმ, მივიდნენ, მიართვეს აჯი-ჩალაბს და დაიდვეს სამსახური და მისცეს პირი ყმობისა და ერთობისა. მოვიდნენ ისევ შინ, შეიყარეს ჯარად, დაუწყეს ცემა სომხით საბარათაშვილოს, მოვიდნიან ბორჩალუ-ბაიდრელნი და ქალაქის გარეშემო მოარბივიან და წაიღიან. აგრევე გამოასხეს ყაზახელთ ჯარი ლეკისა, ნავებით გამოუყვნენ-თან და დაუწყეს რბევა ქართლს: იყვნენ შეწუხებულნი მეფენი ერთის ამისთანას დაბალის კაცის-გან დამარცხებისა თვის, რომ ბაიდარიც-კი მტრათ აესივა, რომ ამათის შიშით ერანის ქვეყანა იძროდა: ეს ყოველივე ჩვენის ცოდვის სიმრავლით მოგვევლინა, რომ ახლა ამ ხანსა და დროში ამათი დამარცხებული კაცი არსად იყო:

გაგზავნეს ზურაბ ზედგინიძე ჩერქეზში ჯარისა თვის, ბატონი-შვილი ვახტანგ საერისთოს დუშეთს დააყენეს და მოუყენეს ერისთავი ჯიმშერ: კახი ბატონი წაბძანდა კახეთს, წაიყვანა დედოფალი დარეჯან, ქალაქის ციხესა და ქალაქს მაგრება დაუწყეს: რევაზს სარდალს უბძანეს სამშვილდეში დგომა. ბატონი-შვილი უსეინ-ბეგ და მათი ხიზანი ქალაქში ჩამოიყვანეს, სარდალი დადგა შიგ. სომხითი აჰყარეს, დააყენეს სამშვილდეს, სადა შენობა იყო სიმაგრეებში შევიდა:

აუშვა პაატა ბატონი-შვილი, კახეთს-წაიყვანა, ამყოფა პატივით, გამოეპარა კახეთიდა-მ, გარდავიდა იმერეთს, შეეხვეწა აბაშიძე ლევანს:

ელისაბედ ბატონი-შვილი გიორგის მისცეს ამილახორის-შვილს ცოლად: შამხლის შვილს ცოლი შერთვეს, ქორწილი მეფე-მ გარდუხადა, დაჰპირდა ჯარის შოვნასა, წავიდა დაღისტანში: მუხრანის ბატონს სალთ-ხუცეს კოსტანტინეს და ამილახორის-შვილს შაჰ-ყული-

ხან გივს დადვეს საქმე ქართლისა, ასე რომ ამათსა უნებურსა და გარდუვალსა ვერცა მეფენი და ვერცა თავადნი ვერა-რას იქმოდენ: გამოიტანეს მეფეთა ჩვენთა თვისსა სალაროთი ოქროსა და ვეცხლის იარაღი, მისცეს ზარაფხანაში, მოაჭრევინეს ფლური და თეთრი და აძლევდენ ჯარსა, ცდილობდენ კიდევ შეყრასა ჯარისასა: გამოვიდნენ მოქალაქენი თბილისისანი სამი-ათასი კაცი ვაჟკაცნი. კარგ-იარაღითა, ბძანებითა მეფისა ჩვენისათა და დადგნენ ყველ-გან ქალაქთა გარემო და მაღლა ციხეთა მეტეხისა, ციხეთა თაბორსა და სცვიდენ დღე-და-ღამ და მოელოდენ ბრძოლად ყიზილბაშთა:

მოუხდიან ყაზახისა, ბორჩალუსა და ბაიდრის ჯარი ქალაქისა გარემო და წაიღიან საქონელი ურიცხვი, აგრევე მოიყვანეს ჯარები ლეკისა, დააყენეს ყაზახში და ბორჩალუში, გაერივიან მათი ჯარებიც, წამოუძღვიან და აოხრებდიან სომხითსა და საბარაშვილოსა. დაწვეს ნაშრომი და აღარ-სად გაუშვეს შენობა, თვინიერ სამშვილდისა, ქვეშისა, ბირთვისისა და ციხე-ქვაბის მეტი, სადა მთებში არ ჯავახეთის ქვეყნებში საქართველოს ქვეყნების საქონელი სადმე იყო, იპოვეს და სულ წამოიღეს, სადაც პური სადმე იყო სომხით საბარათაშვილოში სულ გაზიდეს: ამის-თანა მტრობა ყიზილბაშს არ უქნია, რაც ამათ ქნეს, აღივსო საქონლით ყაზახ-ბორჩალუ და ბაიდარი. დაიდვეს თავს ორგულობა ქართველ-ბატონისა ყაზახელ ბორჩალუელთა და ბაიდრელთა, აგრევე დაუწყეს ცემა ქვეყანათა ჯავახეთისათა და ყარსისათა, თვისის ძალით წაუვიდნენ ქართველ ბატონს და ემსახურებოდენ აჯი-ჩალაბს, მიიყოლიეს დემურჩასალის ელებიც და თათარი ვინც იყო სულ დაიჭირა აჯი-ჩალაბმა, ჩამოუყენა თავისი მისანდო კაცნი ამ ელებს და ართმევდა ძალიანს ხარჯს:

რაჭის ერისთავი და ლევან აბაშიძე დიდის ჯარით იმერელ მეფე-ზე წამოვიდნენ. სოლომონ მეფეც წამოვიდა ჯარით, შეიყარნენ, შეიბნნენ, დაიხოცა ორგნითვე ურიცხვი, ბოლოს რაჭის ერისთავსა და ლევან აბაშიძეს გაემარჯვათ: მეფე სოლომონ გაიქცა, ახალ-ციხის ფაშას შეეხვეწა. მეფის მამული აოხრეს:

ბამარ-ხან და ასლან-ბეგ თავეთის ჯარით მენაპირეთ გაშლოვანს დააყენეს ლეკ-ზე, გაემარჯვათ, თავები ქალაქს მეფეს მოართვეს, ბო-

ბოლოს ღალატი შეაჩნდათ, აზატ-ხანს ლაპარაკი დაუწყეს. ბაშან-ხან და ჰუსეინ-ბეგ დაიჭირეს:

რად-გან ეს ქვეყნები ასე აირია, მტერი ქართლის ქვეყანა-ზე დიდათ გათამამდენ, ჯარი აღარ-სად იყო შეყრილი, ქართლისა და კახეთისა ჯარები დაითვანტნენ, ყველა თავ თავის ალაგს ამაგრებდა, მეტი ღონე ვეღარ მოაპოვეს, აჯი-ჩალაბის შერიგება მოინებეს და ყოჯა-ხან განჯის ხანის ბიძა, რომელი იყო ქალაქსა თბილისსა მძევლად, იმას წიგნი მიაწერინეს: „თუცა გნებავს ქართლისა ვალსა და კახეთისასა ორსავ მე შეგარიგებთ:" მოეწერა აჯი-ჩალაბს: „შენ წამოდი და ერთი ვალის მისანდო კაცი წამოიყვანეო და შევრიგდებით:" ამ ამბავზე გაისტუმრეს ყოჯა-ხან, თან-გაატანეს მილახორი რევაზ და მდივანი ედიშერ, რა მივიდნენ აჯი-ჩალაბთან, დახვდა ამაყად და ამათ-გან შეკვეთილი შერიგების ამბავი იმან არც ერთი არ იყაბულა, შემოეკვეთა: „რაც თათარი ქართველ-ბატონს ემსახურებიანო სულ ყველა-ზე ხელი აიღონო, ქართლს დასჯერდესო, ადრიბეჟანის ქვეყნებში საქმე არა ჰქონდესო და შევრიგდებიო. თორემა მტრობა-ზე ხელს არ ვიღებო:» ეს ხომ არც ერთი ქართველის ბატონის-გან არ იქნებოდა, ვერც ერთ-ზე ხელს ვერ აიღებდა. ეს ელჩები განჯას გამოგზავნა და უთხრა: «მეც იქ მოვალო და იქიდამ გაგისტუმრებო:" მოვიდნენ განჯას რევაზ მილახორი და მდივანი ედიშერ, დააყენეს განჯას და აღარ გამოუშვეს. ქართლში მოეწერათ: „შერიგება აღარ მოხდაო, თქვენი ფიქრი ნახეთო:' აჯი-ჩალაბმა ჯარი შემოიყარა, შვილი გამოგზავნა, მოვიდა განჯას, იქაც შემოიყარა ჯარი ყარაბაღისა და სიღნაღისა:

ჩერქეზიდამ მურაბ ზედგინიძე მოვიდა, ჯარის იმედი მოიტანა. მაგრამ ჯამაგირი ეთხოვნათ, კიდევ გაგზავნეს კაცნი, დაპირდნენ ჯამაგირს: ტფილელ მიტროპოლიტი ძე ამილახორისა ათანასი, გაგზავნეს რუსეთს დიდს ხელმწიფეს-თან, მიართვეს ფეშქაში და არზა ხვეწნისა: ,,აოხრდა ქართლი ურჯულოსა-გან, შეიბილწა მონასტერი და დაიჩაგრა ქრისტიანობა. ვევედრებით შენს ხელმწიფობას და სიმაღლეს გვიხსნა ურჯულოს ხელთა-გან და ვაქოთ ხელმწიფება და სიმაღლე შენით:'' წავიდა ტბილელი მაის ლ:

გარდმოვიდნენ ჩერქეზთ თავადნი და აზნაურნი და მოისმინეს ბძანება მეფისა ჩვენისა და მათიცა სიტყვა ეს იყო: ჯარი რამთენი უნდოდათ, რომ იმათი ჯამაგირი იქავ გარდაკვეთილ-იყო და მერე ჯარი გარდმოეყვანათ: მტერი დიად მოგვეახლა, ეს ამბები დაგვიანდებოდა, ითხოვა ფარვანი მეფე თეიმურაზისა-გან ძე-მან სასურველ-მან მის-მა მეფე-მან კახეთისა-მან ერეკლე-მ და წაბძანდა თვით ჩერქეზში, მიბძანდა, ხევში დადგა, იქიდამ დაგზავნა თავადთა შვილნი ჩერქეზში, სანამდის შემოეყრებოდა ჩერქეზი, მანამდის შემოეყარა ჯარი ოსეთისა, მოვიდნენ უფროსნი კაცნი ჩერქეზისანი და მეფეს ერეკლესთან განარჩივეს ჯარის საქმე და გაურიგეს ჯარს ჯამაგირი, წავიდნენ ესენი, შეუყარეს ჯარი. წინ მოვიდა ხუთასი კაცი ჩერქეზთა და ამათ მოუძღვა მეფის ერეკლეს ბიძა ჩერქეზის ბატონი, თითონ მეფე ერეკლე იქავ ხევს დადგა, ჯარს ერისთავი ჯიმშერი გამოუძღვარა მუხრანში: მიაგება ბატონმა შაჰყული-ხან და მუხრანის ბატონი, შეიყარნენ შიოთ-უბანს, უმასპინძლა ამ ჯარებს მუხრანის ბატონმა კონსტანტინე-მ. სანამდის მეფე ერეკლე სხვას დიდს ჯარს გარდმოიყვანდა, ამ ჯარს მუხრანში უნდა მოეცადა:

ზუბეიდალა ბელადი ათას ხუთასის ცხენოსანის ლეკით გამოვიდა, ჩამოდგა ზემო ქართლში, მრავალი ადგილი აოხრეს, ციხეები აიღეს, ბევრი იშოვეს, თიღვას ციხეს შემოადგნენ, ათი დღე გაუმაგრდნენ, შაჰყული-ხან მიეშველა და ერისთავი ჯიმშერ თეთრი უბოძა შაჰყული-ხან, კაი ვაჟკაცი აარჩივა ამირეჯიბი ქაიხოსრო უთავა, დამით ციხეში შეაპარა, დაუშინეს თოფი, მრავალი ლეკი მოკლეს: რა ჯარის შემატება შეატყვეს ლეკთა, აიყარნენ და მორჩა თიღვის ციხე აღებასა: გაუძღვა ჩერქეზისა ჯარსა მუხრანის-ბატონი, მიიყვანა ზემო-ქართლში და დადგნენ ხვითსა. წამოვიდა ეს ლეკის ჯარი დაარბივეს, პატალა ლიახვის შეუოლება სადა რამ შენობა იყო, დწვეს კულბითის გარეშემო: შესხდნენ მუხრანის-ბატონი, შაჰყული-ხან, ერისთავი ჯიმშერ არაგვისა, ამილახორი ამირინდო ზემო-ქართლის ჯარით, გაუძღვნენ ჩერქეზის ჯარს, შეეყარნენ ლეკის ჯარს კულბითის ბოლოს, შეიბნენ, გაემარჯვათ ლეკ-ზე დიდათ, ამოწყვიტეს მრავალი ლეკი, მიჰყევნენ ორსოძლის მთის ძირამდის, გამობრუნდნენ გამარჯვე-

ბულნი მრავლის ნაშოვრით ჩერქეზნი და ქართველნი. ჩამოხდენ ისევ ხვითს: ლეკნი გამოქცეულნი წავიდნენ ღამე, მივიდნენ წალკას თრიალეთ-ზე, იქ კიდევ ნაშოვარი ჰყვანდათ და ჯარი იქიდამ გარდვიდნენ ჯავახეთს, დაუწყვეს ცემა: აიღეს ციხე ფიტარეთისა ლეკთა და იავარ-ჰყვეს საქონელი ურიცხვი საყდრისა, წაასხეს ტყვე ფრიადი:

წამოვიდნენ აჯი-ჩალაბის შვილი და განჯის ხანი შავერდი-ხან ქართლ-ზე დიდის ჯარით. მიეგებნენ ყაზახისა, ბორჩალუს ჯარი და დემურჩასალისა, შამშადილოში მოვიდნენ. ყაზახში ეთქვათ ყაზახ-ბორჩალუს ქეთხუდებს აჯი-ჩალაბის და მისის შვილისა აღაქიშისათვის: „თქვენ მოდითო და ქართლის საქმე ჩვენ დაგვადევითო:“ ამ სიტყვით მოეღორებინათ, თორემ ქართლში სალაშქროთ არ მოვიდოდნენ. ამით რომ ერანელთ ქართველთ ხმალი ბევრ-ჯერ ენახათ:

მოუვიდა ჯარი ჩერქეზისა მეფეს ერეკლეს ხევს, მაჩაბელი იასე დიდს ჩერქეზში გაგზავნა კიდევ ჯარისა-თვის და თითონ ამ ჯარით წამობძანდა მუხრანში, შემოეყარნენ მუხრანის ბატონი და მაჰყული-ხან, ჯიმშერ ერისთავი და ჩერქეზის ჯარი, რომელი პირველ გამოეგზავნა, წაბძანდა, დადგა მცირედ ხანს საამილახოროში, შემოიყარა ჯარი ზემო-ქართლისა და ერისთვებისა. კიდევ მოელოდა ჯარსა ჩერქეზისასა:

აიყარა ყაზახიდამ აჯი-ჩალაბის-შვილი აღაქიში და განჯის-ხანი, მოვიდნენ, დადგნენ ბაიდარში: გაგზავნა ჩაფარი მეფე-მ ძესა თვისთან, დაიბარა ჯარით: წამობძანდა მეფე ერეკლე, ჩამობძანდა ქალაქს. ჩერქეზის ჯარი დიღმის ბოლოს დააყენა და ქართველთ ჯარი ქალაქში შემოეყარა კახეთის ჯარიც: გამოეგზავნა აჯი-ჩალაბის, შვილს ყოჯა-ხან, გამოეტანებინა ერთი თვისი მისანდო კაცი აჯი-ფრინა, რევაზ მილახორიც გამოეშვა და მდივანი ელიშერც, მოვიდნენ ქალაქს: რად გან ამ ჯარების შეყრა და მეფის ერეკლეს გარდმობძანება შეეტყოთ, შერიგება მოინდომეს. მაგრამ პატრონთა ჩვენთა აღარ ინებეს. რად-გან კარ-ზე მოხლომილნი-იყვნენ, უომბრობ აღარ იკადრეს: გაბრუნდნენ მოციქულნი, რა ამბავი მიუტანეს ჯარის სიკეთისა და შეურიგებლობისა აიყარნენ მაშინვე და ჩავიდნენ ყაზახში:

შემოადგა ჯარი ლეკისა ხრამში მუგეთის ქვაბებსა, დიდათ საქმე გაუჭირეს. უბოძეს ჯარი ქართველთა და კახთა დიმიტრი ქმიკალასბაშს, მიუძღვა წრაუთის მხარეს, შეიბნენ სოფელში, გაემარჯვათ ლეკ-ზე, მრავალი ამოწყვიტეს და ჩამოვიდნენ გამარჯვებულნი ქალაქს, აყარეს ხრამის ხეობა: ჩამოიყვანეს ქალაქს: გარდმოვიდა ისე მაჩაბელი, მოუვა დიდის ჩერქეზის ბატონის შვილი ჯარით, დაიწყეს მზადება მეფეთა ჩვენთა საომრად: მოვიდა რუს ხელმწიფის ბძანებით ერთი პოლპოლკოვნიკი *), რომელი არს ხუთასის თავი ქალაქსა თბილისისსა ცნობათ ამბავთა ქართლისათა:

გაბძანდნენ მეფენი ქართლისა და კახეთისანი აჯი-ჩალაბის შვილსა და განჯის ხან-ზე, რომელნი იდგნენ ყაზახში, გატეხილ-ხიდს რომ გაბძანდენ დახვდათ ლეკი, გაემარჯვათ ჩერქეზთა ლეკ-ზე: მიუვიდათ ამბავი ქართლისა და კახეთის ვალი. ორივ შენ-ზე მოდიანო. აიყარა მაშინვე და წავიდნენ განჯისა-კენ: მოხსენდა ბატონებს, წაბძანდენ მაშინვე საჩქაროდ, რა მიბძანდენ იმათ ნასადგომარში ბარგი და ქვეითობი იქ დააყენეს და ბატონები ორნივ ცხენოსანით ჯარით გამოუდგნენ, ჩერქეზის ჯარი, სულ ქისიყელთა ჯარი და ქართველთა თავადთა შვილი არჩევით, ეს მეფე-მ ერეკლემ იახლო და მეწინავედ წაბძანდა, სხვა რაც ჯარი იყო ქართველთა და კახთა ეს სულ ქართველს ბატონს იახლნენ და ისე რაზმ დაწყობით წაბძანდა, ყაზახის-ხანი და ზოგი ყაზახელნი ბატონს შემოეყარნენ: გაჯდა უკეთესა ცხენსა მეფე ერეკლე. ჰკრა მათრახი და წავიდა, ვითა მავარდენი. ყაზახისა და სამშადილოს სამზღვარში რომ ჩავიდა აჯი-ჩალაბის შვილი, მოეწივა მეფე ერეკლე. რა ცნეს ჯარის მიწევა დადგნენ და შემოებნენ. ასე ძალიან მოინდომეს (თმი), რომ სახმლოდ შიგ ჯარში შემოვიდნენ, ცოტას ალაგს ოსის ჯარიც გამოაქცივეს: მეფე-მ ერეკლემ იწყინა, მიბძანდა თვითონ, მიუძღვა ჯარს და ვითა ლომი ეგრე მიესივა, გაერივა ხმალ-და-ხმალ, ამის მნახველი გინდა დადგებოდა უომრად, თამაზ მოურავი მიუძღვა ქისიყის ჯარს და ამას ბძანებდა. „ამის უკეთესად ერთი მეომარი კაცი აღარ იქნებაო.“ გააქცივეს აჯი-

*) დედანში პოლპოლკოვნიკი ჰსწერია, დ. ჩუბინაშვილი.

ჩალაბის შვილი და განჯის ხანი, გაერივნენ ჩერქეზნი შიგა და ვითა
კატათა ეგრე ხოცდენ ყიზილბაშთა: დიდის ჩერქეზის ბატონი-შვილი,
რომელსა ერქვა-ქერუყ ასე შევიდა ყიზილბაშის ჯარში, ასე ეგონე-
ბოდა კაცსა ლხინად მივათ. ქება აღარ გაეწყობოდა, ასე ლომ-გულად
იყო, აგრევე ჩერქეზთა ჯარი ყოველივე ვაჟ-კაცურად იყვნენ და კაი-
ხმალი მოიქნივეს: უბძანა ჯარს მეფე-მ თეიმურაზ შეტევება, მოიმა-
და რაზმი, გაერივნენ ქართველნი, კახნი, ჩერქეზნი ყიზილბაშთა
ჯართა შინა. გაიყარეს წინ და ხოცით განჯის მინარამდის მიყვნენ,
ამოწყვიტეს, ყათლამი დამართეს, მკვდარს გარდა ათას-ხუთასი აჯი-
ჩალაბისა და განჯის ხანის ჯარის კაცი დაინარჩუნეს, შირვან შამახისა
დიდროვანი კაცები დაიჭირეს, აჯი-ჩალაბის სარდლები დახოცეს:
დარჩათ საქონელი, ჯორი, აქლემი, ყოველივე საცხოვრებელი მათი:

მიბძანდნენ მეფენი გამარჯვებულნი და ჩამოხდენ ნაომარსა
ალაგსა სამშვიდობოსა ალაგსა შინა, ისინი წავიდნენ დამარცხებულნი.
განჯის ხანი განჯას შევიდა, აჯი-ჩალაბის-შვილი შაქს მივიდა, სხვა
რაც ჯარი გარდაჩომოდა დაითვანტნენ, ყველა თავ-თავის ალაგს მი-
ვიდნენ, გაუსივეს მარბიელი სამშვიდობოს ქვეყანასა, მოარბიევეს ქვე-
ყანა მ.თი, დაწვეს, მოაოხრეს, ვითაც ემართლებოდენ ქართველნი,
აიყარნენ იქიდამ, მობძანდენ ყაზახში, შემოეყარნენ ყაზახის უფროს-
ნი კაცნი, რომელთა დანაშაული ჰქონდათ, ამხილეს მეფეთა ჩვენთა
და დამნაშავენი და ორგულნი რომელიმე მოაშთვეს წყალში, რომელ-
თამე თავი წარკვეთეს და რომელთამე პატიმარ-ჰყვეს, ერთგულთა
წყალობა უიმედეს:

მუსაყული-ხან ძველი ბორჩალუს-ხანი, რომელი შემორჩა ქალაქს
და არ მიუდგა აჯი-ჩალაბს ამას უბოძეს ბორჩალუს ხანობა და გაის-
ტუმრეს ადჯაყალას: ბორჩალუს ხანი, მუსა ბაიდრის სულთანი, ვითაც
დამნაშავენი იყვნეს და ორგულნი გაიქცნენ, მივიდნენ ქვეყანათა ერევ-
ნისათა:

აიყარნენ მეფენი ყაზახიდა-მ გამარჯვებულნი და საქონლით სავ-
სენი მობძანდენ სონღალუხში, დადგნენ იქ და იქიდამ განაწყვეს საქ-
მენი ყაზახ-ბორჩალუსნი, შეუნდვეს ცთომა და აპატივეს დანაშაულნი,
მოართვეს მოსართმევნი და აქებდენ მოწყალებასა მეფეთა ჩვენთასა:

დაიბარეს ხუთად-ბეგ განჯის ხანის დის-წული, რომელი იყო ქალაქს თბილისს მჴევლად, გაისტუმრეს განჯას და შემობძანდენ ქალაქს, ჩამოხდენ სეითაბადში, გაიხადეს ფეხთ ორთავე მეფეთა და სულ ქართველთა და კახთა დარბაისელთა, პატრიარხი ანტონი სამღვდელოდასით წინ წამოუძღვა და ეგრე მობძანდენ სიონს ეკკლესიაში და სამადლობელი პარაკლისი გარდაიხადეს: იქიდამ ისევ ცხენებით და ჯარით მობძანდენ სამეფოთა დალიჯთა ზედა, შეიქნა სროლა ზარბაზანთა და ცემა ქოს-ნაღარათა და სპილენძ-ზურთა, იყო ქალაქსა შიგან სიხარული ფრიადი:

ჩერქეზის ბატონები და მათი თავადნი ქალაქსა შიგან დააყენეს და მათი ჯარი დიღომს, ხუთი დღე მეჯლისით და ლხინით განუსვენეს და მეხუთესა დღესა უკან დაეთხოვნენ ჩერქეზნი და წასასვლელად დაემზადნენ, მისცეს მრავალი ბატონთა ჩერქეზისათა და თავადთა მათთა ოქრო, ვერცხლი, ლარი ტურფანი და აგრეთვე ჯართა მათთა თეთრი, რომელსა დაპირდებოდა მეფე ერეკლე: წავიდნენ ჩერქეზნი გამარჯვებულნი და საქონლით სავსენი ქვეყანათა თვისთა და ეს პირობა მოახსენეს მეფეთა: „რასაც დროს თქვენი ბძანება მომივიდეს, მაშინვე ჯარით გიახლოთო, ჩვენი თავი თქვენს სამსახურ-ზე დაგვიდვიაო:“ მოუვიდა ქართველს ბატონს კალმუხის ხანისა-გან ფეშქაში და მოეხსენებინა: „რაერთსაც ჯარს გვიბძანებთ, კაის ჯარს გაახლებთ:“ უბოძა საბოძვარი კაცთა მისთა და გაისტუმრა, ზამთრის ჟამი იყო და მისწერა: „გაზაფხულის ჟამს ჩვენს კაცს გაახლებთო და რაც ჯარი მოგახსენოთ იმდენი გამოგვიგზავნეთო:“

ზეიდალი-ხან გაგზავნეს ერევანს მეფეთა ჩვენთა, ამის-თვის რომ ქართველ ბატონის დასმული ხანი აბდულ-ხან აზატ-ხანს დაებარებინა და თავის-თან შეენახა, აღარ გამოეშვა, ერევნის ხანობა გამოერთმევინა და ისევ ასან ალიხანისა-თვის მიეცა, რომელი უწინ იჯდა: გამოგზავნა ეს ხანიცა და ავღნის ჯარიც ერევნის ციხეში დაეყენებინა: ესეები ყველა ბატონის ჩვენის წინააღმდეგი საქმე ექნა: ეს ზეიდალ-ხან ერევნის ციხეში უნდა შესულ-იყო და თავის მაგიერად აზატ-ხანს დალაპარაკებოდა: „თუ შერიგებას მოინდომებდა, ბატონებიც შერიგდებოდენ, შაბაზ-ხან იყო აზატხანისა-გან გამოგზავნილი

ერევანს, დიდებული კაცი, ეს მოეგება ზეიდალ-ხან და დიდი პატივი მისცა, ერევნის ციხეში დააყენა და ლაპარაკი დაუწყო აზატ-ხანს:

სულ-ხან ემიკალასბაში გაგზავნეს ყაზახში, იმ ქვეყნისა საქმის გასაგებლად. კახი ბატონი წაბძანდა კახეთს, ქართველთ ჯარები დაითხოვეს ყოველნი, წავიდნენ ქვეყანათა თვისთა:

შეიტყეს გარემოს მტერთა, რომ საქართველოსა და კახეთის ჯარება მოიშალათ, შემოიყარა ჯარი ჭარისა და შირვანისა აჯი ჩალაბის შვილმა ალაქიმიმ, წამოვიდა, განჯის ხანმაც თავის ქვეყნის ჯარი გამოუსივა, ეს ჯარები ყაზახ ზე მოვიდნენ: სულხან ემიკალასბაშს ამბავი მოუვიდა, ჯარი ხომ არა ჰყვანდა, ამის მეტი ვერა ღონე მოიპოვა, წამოვიდა ჩაფრად ქალაქს, ქართველს ბატონს მოახსენა ეს ამბავი და ჯარი სთხოვა მოხმარებისა. ამა ამბავში მოვიდა აჯი-ჩალაბის-შვილი დიდის ჯარით და ყარაბაღის ჯარი ყაზახში, დაუწყეს რბევა, ყაზახელნი აყრილ-იყვნენ, სიმაგრეებში შესულ-იყვნენ. მაგრამ სიმაგრეები გატეხეს და მრავალი იშოვეს, ბევრი ალაგები დაარბიეს, ეს საქონლით სავსენი ჩამოხდენ, ისევ ყაზახში: ყაზახს ამა-ზე მტრობდა და ელაპარაკებოდა: „თქვენ მომიყვანეთო და დავმარცხდითო და ჯარი ქართველთ ამომიწყვიტესო, სისხლი თქვენ-გან მინდაო:“ უფრო მტრობას აპირობდა, ჯერ წასვლა არ უნდოდა, იდგა იქავ და არბევდა: ქართველ-ბატონმა ამის მეტი ჯარი ვეღარ მოისწრა, სომხით საბარათაშვილოს ჯარს საჩქაროდ დაუძახეს, ამას დიმიტრი ემიკალასბაში და მდივან ბეგი იოანე უთავა. მოქალაქეთა ჯარი, ცოტა-რამ მთის ჯარი იყო ქალაქში ისი, ბამან-ხან თავისას თაბუნის კაცით, ბორჩალუსა და დემურჩასალის ჯარი, ესე ყოველნი საჩქაროდ შეყარეს: ამ ჯარს ყველას ბატონმა თავის ნაიბად მუხრანის ბატონი სახლთ-ხუცესი კონსტანტინე უთავა და ყაზახს მიაშველა: ეს ჯარი რომ აღჯაყალას ჩავიდა, შეიტყო აჯი-ჩალაბის შვილმა, „ქართველთ-ჯარი მოვიდა შენ-ზედაო.“ აიყარა მაშინვე ამ ნაშოვრით და წავიდნენ: სულ-ხან ემიკალასბაში და ბამან-ხან კაის ცხენოსნის კაცით, ჩავიდნენ ყაზახში. მაგრამ ვეღარ ჩაუსწრეს. ესენი იქავ ყაზახში დადგნენ, მუხრან-ბატონი და ეს ქართველთა ჯარი დადგნენ აღჯაყალას: ქართველ-ბატონმა გაგზავნა ჩაფარი, ეს ამბავი აცნობა კახს ბატონს, დაიბარა

ჯარით ქისიყელნი, მიუხდენ სამშადილოს, მრავალი კაცი ამოწყვიტეს და საქონელი წაუხვნეს, წავიდნენ გამარჯვებულნი, გზა-ზე დახვდათ მიმავალი ლეკის ჯარი, ნაშოვრით მათ-ზედაც გაემარჯვათ, ლეკი ბევრი მოკლეს, ტყვე ანუ საქონელი, რაც ჰყვანდათ სულ დააყრევინეს.

ჩამობძანდა კახი ბატონი მეფე ერეკლე, ერთ-პირად ქალაქის თბილისისას, თან-ჩამოყვა დარბაისელნი კახეთისანი და ჯარი შეოყარნენ მამა შვილნი და იყო ლხინი და გახცხრომა ფრიადი. დაიბარეს ალჯაყალიდამ მუხრან ბატონი კოსტანტინე და ჯარი ქართველთა, რომელი ახლდა თან შემოიყარეს ზემო-ქართლისა და ორისავ საერისთოს თავადნი, თვისის ჯარით ქალაქს თბილისისას:

მოვიდა აზატ-ხანის ჩაფარი, მოერთმევინა ბატონებისა-თვის წიგნი დიდის ერთობისა და შერიგებისა. ერევანს რომ ზეიდალ-ხან აქედამ მისულ-იყო შეეტყო, მაშინვე დაებარებინა, რა ჩასულ-იყო და ენახა დიდი პატივი მიეცა და დიდათ სიხარულად მიეთხრა ქართველ-ბატონისა და კახ-ბატონის გალაშქრება და შერიგება: ეს ჩაფრები წინ გამოგზავნა და მერე ზეიდალი-ხან გამოესტუმრებინა მისაცემლითა ფრიადითა და შემოეფიცა ყურან-ზე ზეიდალიხანისა-თვის: „მე ქართველ ბატონის ორგული არ ვიყო და სამსახურიც მინდოდეს და რაც მიბძანოს მორჩილი ვიყოვო:“ ეთქვა: ,,მე რომ შენ შემოგფიცეო, შენ ჩემ მაგიერად მეფეს თეიმურაზს და მეფეს ერეკლეს შეფიცეო:“ მოვიდა ზეიდალი-ხან ქალაქსა თბილისისა, მოიტანა ეს ამბავი, თან-გამოეტანებინა აზატ-ხანს ოთხი თვისი მისანდო კაცნი, მოვიდნენ, ნახეს მეფენი მორწმუნენი და დასჯერდნენ ფიცს და ამ შემოთვლასა აზატ-ხანისასა, უბოძეს საბოძვარი კაცთა მათთა და გაისტუმრეს ისევ და თან გაატანეს მარტყოფის მოურავი ქაიხოსრო და მელიქის შვილი ათაბეგ. ამათაც მისწერეს წიგნი ერთობისა და ნდომისა, უბძანეს პირობა: ,,თუ შენ ჩვენ-ზე არა იმტყუვნო-რაო, ჩვენც შენ-ზე არა გიმტყუვნოთ-რაო, წავიდნენ ესენი: მაშინ აზატ-ხან იდგა.....

მეფეს თეიმურაზს მეფის ერეკლეს მეტი ძე არ ესვა და ორთავ მეფეთა სასურველი ვახტანგ იყო ძე მეფის ერეკლესი, შვენივ-

რი და ხელმწიფობისა მათისა საკადრისი ძე და ყოვლისა სიკეთითა შემკობილი, ასაკითა იყო მცირე. მაგრამ ამას იტყოდა მისი მნახვე-ლი. „ახლავ ჴელმწიფობა შეეფერებაო:“ ამას უბოძეს მეფეთა რაც ქართლში და ან კახეთში საბატონიშვილო მამული იყო, სოფელი ან ციხე და ალაგი, აგრევე არაგვის ერისთვის მამული მთლივ მთა და ბარი საუფლისწულოდ გაურიგეს: უბძანეს ჯიმშერს ერისთავს: „სანამდის ეს ჩვენი შვილი გაიზრდებოდესო, ან ქვეყნის მოვლას შეიძ-ლებდესო, ეს ჩვენი შვილიცა და ეს ქვეყნებიც შენ-თვის მოგვიბა-რებია, რიგიანის საქმით ამ ქვეყნებს მოუარეო და ჩვენს შვილს ამ-სახურეო:“ ამისა შემდგომად აღაშენა ციხე დუშეთისა ჯიმშერ ერის-თავმა და ცდილობდა შემატებასა ამა ქვეყნებისასა მეფენიც ჯეროვნად უსმენდენ:

ქორონიკონს უმა, თვესა იანვარსა, ჩაბძანდა მეფე ირაკლი ქარ-თლისა და კახეთის ჯარით ბაიდარში: იქ სანი აილო ჯარისა და ენე-ბა ყაზახში წაბძანებულ-იყო, დამდგარ-იყო და იქიდამ გარემოთა მტრი-სა-თვის პასუხი მიეცა და ყაზახ-ზედაც გული დაეჯერებინა ერთ-გუ-ლობისა: შეიტყვეს ყაზახელთ, მოვიდა სულთნის ძმა თალიბეგ და ყაზახის ქეთხუდები, მოართვეს ფეშქაში და შემოეხვეწნენ: „ამდენის ჯარის დახდომას ჩვენ ვერ შევიძლებთო, მძევლებს მოგართმევთ, რომ თქვენის მეტი ბატონი ჩვენ არ გვინდოდესო და ჯარიც დაგვი-ყენეთო და თქვენ კი ნუ გაირჯებითო:“ უსმინა ეს მოხსენება მეფე-მ ერეკლე-მ, გამოართო მძევლები და გამოგზავნა ქალაქსა თბილისი-სასა: აარჩივეს ხუთასი ცხენოსანი კაცი, ამას უთავეს მილახორი რე-ვაზ და ამილახორის შვილი რევაზ ქართლისა და კახეთის კაცსა, ბა-მან-ხან თავისის კაცით და ესენი გაგზავნა ყაზახში, დააყენა მენაპი-რეს ჯარად. რად-გან ელების კაცთ ბევრი შემოსცოდეს ქართველ-ბატონს და ამათაც დანაშაული აპატიეს, აღარც ასე ენდვნენ, რომ კიდევ იმ გვარი საქმე ექნათ, ჩაუყენა მეფე-მ ერეკლე-მ კაცნი ჩინე-ბულნი ბორჩალუსა ბაიდარში, ლემურჩასალის ელებში, კახეთის ელებ-ში და ვინც თავი დობების ქეთხუდები იყვნენ სულ ყველა ცოლ-შვილით აჰყარა და მოიყვანა ქალაქსა თბილისისასა:

თითონაც აიყარა ჯარით, წამობძანდა ქალაქიდა-მ ქართველ-ბა-

ტონი. გაბძანდა, შეიყარნენ მამა შვილნი ერთად, ისადირეს, ილხი-
ნეს, და ეგრევ ერთად ორივ მეფენი შემობძანდნენ ქალაქსა თბილისსა:
აჰყარა კახეთის ელი კახმა ბატონმა, წაიყვანა კახეთს, დააყენა თია-
ნეთს: მოუხდა ჯარი ყაზახს, შეებნენ ქართველნი და კახნი, გაე-
მარჯვათ ლეკ-ზე: გაიქცა ბამან-ხან თავისის კაცით ყაზახიდამ, თან-
გაყვა ცოტას კაცით ზურაბ ქსნის ერისთავის შვილი, მივიდნენ გან-
ჯას, მოეგება განჯის-ხანი, იამა დიდათ. დააყენა პატივით განჯას,
აცნობა აჯი-ჩალაბს: მაშინვე დაიბარა, წავიდნენ მაშინვე ბამან-ხან და
ზურაბ, მისცა ხალათი და თეთრი ინამად და დაჰპირდა ბამან-ხან და
ზურაბ ერისთვის-შვილი ქართლის დაჭერასა: დაუჯერა აჯიჩალაბმაც
და შექნა მზადება, შემოიყარა ჯარები და დააპირა წამოსვლა ქართლ-
ზე და კახეთ-ზე, ორ-პირად გაყო ჯარი, ერთს ჯარს ბამან-ხან მო-
უძღოდ ქართლ-ზე, მეორეს ზურაბ ერისთვის-შვილი კახეთ-ზე, ამათ
ახლდათ ჭარელნი, შაქის-შირვანისა განჯა-ყარაბაღისა, ბარდისა, ბარ-
გუშათისა და სიღნაღისა: ამ ქვეყნების ჯარი ყველა ქართლსა და კა-
ხეთ-ზე გამოემზადენ: ამა ამბავსა შინა აეშალა აჯიჩალაბს შამახიის
ხანი და ყუბა-ხან, შემოებმენ, გაემარჯვათ, დაუმარცხეს აჯიჩალაბს და-
განჯის ხანს, ასე რომ ყათლამი დამართეს: მოვიდა განჯას გამოქ-
ცეული განჯის ხანი და თან-მოყვნენ ბამან-ხან და ზურაბ ერისთვის-
შვილი, ჩაუარათ ცუდმა თათბირმან დარჩნენ განჯას შეწუხებულნი,
ცოლ-შვილი დარჩა ქალაქსა თბილისსა: ბამან-ხანს ქსნის ერისთვის
ქალი ყვანდა ცოლად და აღარ მისცეს: რად-გან ერევანს აზატ-ხან-
ეჭიდებოდა მძლავრებით, ქართლისაც უნდოდა დაჭერა. მაგრამ ქარ-
თველთ ხმალი ბევრ-ჯერ ენახა და ძალით ვეღარ გააწყო რა და ახლა
დაიწყო ცდილობა შერიგებისა-თვის გამოგზავნა კაცი და მიეთხოვა
თავის-თან ბატონის სანდო კაცი: აქედამ რომ გაისტუმრეს მოურავი
მარტყოფისა ქაიხოსრო და რად-გან იმან შემორიგება მოინდომა მე-
ფეთაც ნება დართვეს: რა ჩავიდა ქაიხოსრო მოურავი, მისცა პატივი
დიდი და მრავლის მისაცემელით გამოისტუმრა, შემოეკვეთა: „ჩემი
სამსახერი გეპრიანებათო და ჩემ-გან გულის დაჯერებაო, ერთი თქვე-
ნის სახლის ქალი ჩემდა საცოლოდ მომეცით და მერე მე ვიცი
რამდენს თქვენს ქვეყანას შევმატებო:“ მოვიდა მოურავი, გამოეტ-

ნებინა თვისნი მისანდონი კაცნი: რად-გან ადრიბეჟანის ქვეყანაში გამორჩენილი კაცი იყო და მერე ქართლს სხვა მტრებიც ბევრნი ყვანდნენ ამის-თვის ამას უარი ველარ უთხრეს მეფეთა ჩვენთა და უბოძა მეფე-მ თეიმურაზ ივისი დის-წული, (რომელი) ყვანდა აბდულა-ბეგს ბეგუმ, იმასი ქალი მარიამ ბეგუმ, აზატ-ხანის კაცთ გაატანეს მეითარი იოანე კახი და დაიბარეს წასაყვანელად კაცნი: რა ჩავიდა მეითარი, იამა აზატ-ხანს დამოყვრება ქართველ-ბატონისა და კახ-ბატონისა, მისცა მეითარს ფრიადი:

ამის შემდგომად გამოუგზავნა აზატ-ხანს ქალის წასაყვანელად მირზა შეფა თავრიზელი, დიდებული კაცი, რომელი ყოფილ-იყო შაჰნადირ ყაენისა მახლობელი კაი ყმა და მდიდარი კაცი, ამას მოყვა ათი-თხუთმეტი ავლნის უფროსნი კაცნი ასის-თავნი და ათასის თავნი. ამათ თვის გამოეტ ნებინა მცირე ჯარი, მოერთმევინა საქორწილოდ თვალ-მარგალიტთა-მიერ შეთხზული იარაღნი ოქროსანი ქალისა-თვის და აგრევე ბატონისა-თვის ლარი ტურფანი, კიდებულნი ჯორთა და აქლემთანი და დედოფალთა-თვის, უფლისწულთა-თვის თეთრნი და ოქრონი. აგრევე დიდებულთა თავადთა ქართლისა და კახეთისათა ყოველთა-თვის ლარნი თვისად და თვისად შესაკადრნი: ესე ყოველთა მიუძღვ ნეს და მეფეთაც ამა მოსულთა ყიზილბაშთა უბოძეს ურიცხვი: ამზადეს ქალი მარიამ ბეგუმ და გაისტუმრეს. ამას-თან გაატანეს, ორბელიანი იოანე მდივან-ბეგი და ზაალ თვანქჩი აღასი: წავიდნენ, შეეყარნენ აზატ-ხანს ქვეყანასა არაყისასა ფერიას, სცა დიდი პატივი მდივან-ბეგს იოანეს და ზაალს, უბოძა ხალათი მძიმე და ინამად თეთრი, გამოუგზავნა კაცი თვისი მახლობელი მეფეთა და შემოუთვალა მადლი ქალისა და დაპირდა ერთობასა და სიყვარულსა: თითონ წავიდა ქალაქსა ისპაანსა დასაპყრობად და თანა-წაიყვანა მდივან-ბეგი და ზაალ ორბელიანნი. ამათ მიანიჭნა პატივი დიდი მისაცემელითა ფრიადითა და ღხილ-განცხრომითა განუსვენა ყოველ-დღე იყვნენ აზატ-ხან-თან და სცემდა პატივსა უზომოსა:

გარდმოვიდა დიდრონი ჯარები დაღისტნიდამ, მივიდნენ ქვეყანასა ბანბაკისასა, გატეხეს ციხები, დაატყვევეს, ამოწყვიტეს, ურიცხვი ტყვე და საქონელი წამოიღეს: მიუხდნენ ყარსისა ქვეყანათა,

წაახდინეს მრავალი ადგილი, ვერსად გამოუჩნდათ წინა-აღმდეგი, მოვიდნენ გოგჩას, აიღეს ციხე და აიკლეს ყოველი საცხოვრებელი მათი. მიუხდნენ ერევნისა ქვეყანასა, დაუწყეს რბევა ქალაქისა თბილისისასა გარეშემოთა: შემოიყარა ჯარი ქართველმა ბატონმა მეფე-მ თეიმურაზ და კახმა ბატონმა მეფე-მ ირაკლი-მ ქართლისა და კახეთის ჯარი, გაბძანდენ ქალაქით, დადგნენ მარაბდას: მოვიდა ჯარი ლეკისა, შეიბნენ, შეუტივეს მეფეთა ჩვენთა გულ-სრულად და განაძლიერეს ჯარი, ვინდა დადგებოდა მნახველი მათი, რომ არ შეეტივათ, ქართველთა და კახთა ყოველთავე ერთობით შეუტივეს, გაწყვიტეს ჯარი ლეკისა ორად: ერთი წავიდა ზევით ბირთვისის მხარეს და მეორე ჯარი იადლუჯისა-კენ ზევითსა ჯარსა, თვით მეფენი ორნივ გამოუდგნენ ხოცითა და ხმალ-და-ხმალ კაფვით და ერთსა ვიწროსა ხევსა შიგან ჩაყარეს და მიბძანდენ მეფენი და ჯარი გარს შემოიხვიეს: იყო სადამომდის სროლა, ამოწყვიტეს ლეკნი, რომ ყათლამი დამართეს. იადლუჯისა-კენ რომ ლეკნი გაიქცნენ ამათ მუხრანის ბატონი კონსტანტინე გამოუდგა და ზოგნი ვინმე ქართველთა და კახთა თავადთაგანი, დაერივნენ შიგ ხმალ-და-ხმალ, ასე ამოწყვიტეს ლეკნი, რომ მცირედიღა გარდარჩნეს, იმ დღეს გენახათ მუხრან ბატონი ფალავნისა მსგავსად იბრძოდა, დააწყლულეს მუხრან ბატონი და გამობრუნდნენ გამარჯვებულნი. მოვიდნენ, ჩამოხდენ ისევ მარაბდას მეფენი და მიულოცეს გამარჯვება ქართველთა და კახთა. უბძანეს ყოველთა ჯართა იმედი და წყალობიანი სიტყვები: მიბძანდნენ ორივ მეფენი მუხრან ბატონისა კარავსა შინა, მოიკითხეს დაწყლულება მისი და ნუგეშინის-სცეს, უიმედეს წყალობა და უქეს გულოვნება და გაისტუმრეს ქალაქსა თბილისისასა:

ამილახვარის შვილს რევაზს მინბაშობა უბოძეს, ქალაქის ციხე მიაბარეს: აიყარნენ მარაბდით, შემობძანდენ ქალაქსა რამდენთა დღეთამე, წაბძანდენ ლართის კარ-ზე, დაუვლეს ხანი ცოტა, კიდევ დაიბარეს ჯარი საერისთოებისა, დაიჭირეს ერისთავი შანშე, მისცეს ქსნის ერისთაობა მის ძმის-წულს დავითს. შანშე გამოგზავნეს ქალაქს, შეიპყრა სენმა და მოკვდა შახშე: კახი ბატონი წაბძანდა კახეთს, განასრულა გალავანი თელავისა, ქისიყელნი მიუხდნენ, ჭარის სოფლები დაარ-

ბიჭეს: ღართისკარ-ზე ჯარი დააყენა, ბატონი მიბძანდა ქალაქსა: კახი დედოფალი დაწვა, შვა ასული ელენე:

ქორონიკონს უმბ, მამუკა იმერელ მეფის შვილი გარდმოაგდეს თავისის მამულით ურუმთა, გარდმოვიდა, შემოეხვეწა ქართველს ბატონს და კახს ბატონს, გაგზავნეს ელჩად ახალ-ციხის მოურავი იორამ, შეარიგეს ისევ ფაშას და მამული, რომელი წაერთმივა უშვეს ისევ და გაისტუმრეს ისევ ქვეყანასა თვისსა: მოვიდა ელჩი ახალ-ციხის ფაშისა, მოეწერა წიგნი ერთობისა და სიყვარულისა: წაბძანდა კახი ბატონი ფშავში, შემოიყარა ჯარი ფშავისა და ხევსურისა და ჩამობძანდა ქალაქსა თბილისისასა:

მოვიდა ჯარი ლეკისა, ჩადგა სომხითში, მივიდნენ იდუმალ დამით, შეეპარნენ სამწევრისის ციხესა, აიკლეს ერთი მხარე ციხისა, გაუმაგრდენ მეორესა მხარესა მყოფნი: შემდგომად ამისა მიუხდენ, შემოადგნენ ციხესა მჩხიკვითისასა, შემოუგ'ხნეს ცეცხლი გარსა და გამოწვეს კოშკსა შინა ვინა ბარათიანთაგანი იდგნენ შიგა: მივიდა ეს ლეკის ჯარი ამა ციხების ნაშოვრებით და დადგნენ ფიტარეთის ციხეში: გზა იყო საჭირო და ვერა მივიდნენ ჯარნი ჩვენნი. მოინდომეს მეფეთა ჩვენთა მათი შებმა, იგრძნეს ლეკთა, გავიდნენ ისევ სომხით-ზე, მივიდნენ ახპატს, ოქიდამ, ჩაიარეს ყაზახის მთა-ზე და ჩავიდნენ განჯას' :

აპრილს ქორონიკონს უმბ, დამარცხდა ამილახვარის-შვილი გივი შაჰყული-ხან, რომელი დიდებული და მდიდარი კაცი და ყოველგან სახელ-განთქმული, ქალაქის მოურაობა მისცეს ბატონის-შვილს ვახტანგს, ნაიბობა მილახვარს რევაზს: მოვიდა კაცი განჯის ხანისა, მოეწერა წიგნი შერიგებისა და ერთობისა, მეფეთა გაიტანეს მარტყოფის მოურავი ქაიხოსრო, ამათ ინებეს ერთობა და შერიგება. შირვანის ხანისა, აგრეთვე ერევნის ხანისა ელჩები მოვიდნენ, ცდილობდნენ გარეშენი ქვეყნების კაცნი შერიგებასა და ერთობასა ქართველთასასა: წაბძანდა მეფე ერეკლე კახეთს, მიბძანდა ქისიყს, დაიჭირა ქისიყის მოურავი თამაზ და პყრობილ გაგზავნა და დააპატიმრა ციხესა სურამისასა: მიბძანდა ქართველი ბატონი, აღაშენა ციხე წარასყურისა და დააყენა მას შინა ბარათიანნი: მცირედთა ხანთა უკო-

წყალობა ქისიყის მოურაობისა ამილახვარი-შვილს იასეს და დაადგინა ქისიყს მოურავად: განუტევა მშვიდობით პატიმრობისა გან თამაზ მოურავი:

მოვიდა მარტყოფის მოურავი განჯიდა-მ, მოჰყვა კაცი განჯის ხანისა, მოეწერა წიგნი ერთობისა და სიყვარულისა: ბამან-ხან, რომელი იყო სიძე ქსნის ერისთვისა და განჯას იყოფებოდა შემოწყრომით, შემოხვეწილ-იყო და მოსვლის დასტური ეთხოვნა: გაგზავნეს მეფეთა ჩვენთა ამის მოსაყვანად ნახჩი-ბაში სვიმონ მუხრან ბატონი-შვილი: მოვიდა კაცი მდივან-ბეგის იოანე ორბელიანისა და ზაალისა, რომელნი იყვნენ ისპაანს აზატ-ხან-თან, მოსულ-იყვნენ ერევანს, მოეცა აზატ-ხანს ამათ-თვის ოქრო და ლარი ურიცხვი, ორი თავისი მისან-დო ყულიც თან-გამოეტანებინა მეფეთა და დედოფალთა-თვის საკად-რად თვისად ოქროთა იარაღი ან ლარი, ტურფანი მოერთმევინა აგრეთვე პატრიარქისა და ქართველთა და კახთა დიდებულთა კაცთა-თვის: დავარდა ამისი ხმა ყოველ-გან. ერანის ქვეყნიდა-მ დიდი ხა-ზინა მოდისო, ტყუვილი არ იყო. მაგრამ რომ ეგონათ გარემოსთა ქვეყნებისა კაცთა, იმდენი კი არ იყო: წამოვიდა ორ-სამ პირად ლეკის ჯარი. ერთი წავიდა ერევნის მხარეს, მეორე სომხითის მხარეს და მესამე ჯარი ზემო ქართლისა-კენ შეიარეს: ბატონებს მოხსენდათ. ეს ჯარები ყველა იმათს დასახდომად გამოვიდნენ: მაშინვე გაგზავნა ბა-ტონმა ჩაფარი ერევანს, მისწერეს მდივან-ბეგს იოანეს და ზაალს: „მანდავ მოიცადეთო, ეს ჯარები თქვენ ზე წამოვიდაო და როგორც ჩვენი ბძანება მოგივიდესთო ისე ქენითო:“ დამდგარ-იყო ერევანს და მიეცა ერევნის ხანს დიდი პატივი. აგრეთვე კარგათ დახდომოდათ სომ-ხითს პატრიარქი ეჩმიატის: ერევნისა-კენ რომ ლეკის ჯარი წავიდა, იმან წაახდინა სადარაგო, უყვეს ყათლამი, წამოიღეს საქონელი, ტყვე ამდენი, რომ სიმრავლისა-გან ძლივ მიქონდათ, ჩაიარეს ყაზახ-ზე და წავიდნენ ნაშოვრით სავსე. ყაზახის ჯარიც თან-გაუოლოდათ ამ ლეკის ჯარს, იმათაც ბევრი ნაშოვარი მოიტანეს:

აბძანდენ ორივ მეფენი ქართლისა და კახეთის ჯარით, მიე-შველნენ ზემო-ქართლს, გაგზავნეს ჩაფარი და მდივან-ბეგი და ზაალ ორბელიანი დაიბარეს: „მაგ აზატ-ხანის კაცსა და საქონელსა გამოუ-

ძეხითო, ურუმის ქვეყანა-ზე გამოიარეთო და ზემო-ქართლში შემოგვეყარეხითო:" რად-გან სომხით საბარათაშვილოს ადაგები ხარაბა იყო და მტრით სავსე, იქით მშვიდობისა-თვის დაიბარეს, ისპაანის უაფიდაც მოსდევდათ, და ემორჩადეს ჯარი მიაგებეს ერევანს, გამოუძღვნენ, მოვიდნენ ახალ-ქალაქს, დახვდენ საკადრად დიდის პატივით ურუმნი, მოართვეს სამასპინძლო, წამოვიდნენ, იქ მიაგებეს ჯარით აბაშიძე ნიკოლაოზ, ჩამოიარეს ხეობა-ზე, მოვიდნენ ქვიშხეთს, ვითაც სიძე იყო ნიკოლაოზ აბაშიძე მდივანბეგისა, განუსვენეს ლხინით უზომოთა და მისცა მდივან ბეგმა ასულსა თვისა თვალ-მარგალიტი და ლარი ტურფანი, აგრეთვე სიძესა თვისსა, წამოვიდნენ, მოვიდნენ გორს: ლეკის ჯარმა წაახდინა ტინის-ხიდი და მივიდნენ, შემოადგნენ ღირბის ციხესა: მიაგებეს დიმიტრი ემიკალაბაში მდივან-ბეგს და ზაალს ორბელიანთ, წაუძღვა გორით, მივიდნენ ქრცხილვანს ქართლისა და კახეთის პატრონნი ორივ მეფენი ჯარებით იქ იდგნენ დაემზადებოდენ შებმასა ლეკთასა: რა მივიდნენ მდივან-ბეგი და ზაალ ნახეს მეფენი, აგრეთვე აზატხანის კაცნი თან-მოუყვათ, დიდათ იამათ მეფეთა და სცეს პატივი უზომო, მიართვეს აზატხანისა-გან გამოგზავნილი ფეშქაშნი. ორავე მეფეთა-თვის მოერთმევინა, მძიმენი და უცხო-ქსოვილნი ლარნი, ტურფანი, საკადრად მეფობისა მათისა, ქართველის დედოფლის ანახანუმისა-თვის ლარი ტურფანი და ქამარი ოქროსი, მურასად გაკეთებული ძვირ-ფასისა, კახის დედოფლისა-თვის ლარნი საკადრნი მრავლობით, აგრეთვე წმიდის პატრიაქის ანტონისა-გან მძიმერი ლარნი და აგრეთვე ყოველთა დიდებულთა საჩინოთა თავადთა ქართლისა და კახეთისათა ყოველთა-თვის ლარნი ტურფანი მოეძღვანებოდა, ესე ყოველთა მიართვნეს: დააყენეს აზატ-ხანის კაცნი გორს, მეფენი მიეშველნენ ღირბს, პირველსავე მისვლაზე აგრძნეს ლეკთა, მოეგებნენ, შემოებნენ, შეიქნა ომი ფიცხელი: უბძანეს წყალობა მეფეთა ქართლისა და კახეთის ჯარსა, მივიდნენ გულ სრულად, ასე რომ თავადთა შვილნი რომელიმე მოკვდა, რომელიმე დაწყლულდა, სძლიეს ლეკთა ზედა, გააქციეს, ამოწყვიტეს ლეკნი, გაემარჯვათ მეფეთა, გაიქცნენ ლეკნი, მივიდნენ ციხესა წალკისასა: მორჩა ტყვეობისა-გან ღირბელნი, დიდათ გაეჭირებინათ საქმე, რომ

ადებად მიეწურათ. მაგრამ იოანე ხერხეულიძე დასწრებოდა ციხეში
და იმას გაემაგრებინა და ძალა მიეცა და რა მეფენი მიეშველნენ,
ვითა შავარდენთა გუნდნი ტრედთანი, ეგრე დაფანტეს ჯარი ლეკ-
თანნი (ლეკთანი), წამობძანდენ გამარჯვებულნი, ჩამობძანდენა გორს,
დასხდენ მეჯლისად, ნახეს ლხინი უზომო:

ამა ამბავთა შინა მოვიდა ამბავი კახეთით. „ხუნძახის ბატონი
დიდის ჯარით შილდის თავს ამოვიდა, კახეთ-ზე მოდისო, მუქარა
მოეთხოვა ქართლსა და კახეთს დავიჭეროო, ჯარიც ასეთი უავსო, რომ
ჯერ ამის-თანა ლეკის ჯარი ქართლსა და კახეთში არ ჩამოსულაო:"
შეწუხდენ მეფენი და თავადნი ქართლისა და კახეთისანი, ამის-მეტი
რჩევა ვეღარა გააწყვეს-რა, ქართველი ბატონი ისევ ქართლის ჯარით
იქავ ქართლში დადგა და კახი ბატონი კახეთის ჯარით კახეთს მიე-
შველა, პირობა ასე დადვეს: „თუ კახეთს გაუჭირდებოდა, ქართველი
ბატონი მიეშველებოდა და თუ ქართლს გაუჭირდებოდა კახი ბატონი
მიეშველებოდა. თუ თავ-თავისად პასუხი შეეძლოთ, ეს ქართლს გაა-
მაგრებდა. ის კახეთსა: მიბძანდა კახი ბატონი მეფე ერეკლე თელავს,
ქუნძახის ბატონი იდგა შილდის თავში და ყოველ დღე ემატებოდა
დაღისტნიდა-მ ჯარი ლეკისა: აყარა კახეთი კახმა ბატონმა და სულ
ციხეებში შეიყვანა და ჯარი სულ კახეთისა თელავს შემოიყარა და
ქართლშიაც ხიზნობა სიმაგრეებში შეიქნა. ჭარელთ, კაკის სულთან-
მა, აჯი-ჩალაბმა, შირვანელთ ფანა-ხან, განჯის ხანმა, ამათ ყოველთა
პირი მიეცათ: „თუ ეს ქუნძახის ბატონი ქართველსა და კახს ბატონ-
ზე გაიმარჯვებდა, ეს კაცნი სულ ქართლსა და კახეთ-ზე მოვიდოდნენ
და ვითაც მტერნი იყვნენ ეგრევ აოხრებდენ, დაატყვევებდენ და მერე
აოხრებულს ქვეყანასა რას უზამდენ, თავის-თვის უნდოდათ ის კი არ
ვიცით: გაგზავნეს მეფეთა კაცნი ჩურქეზში, აღუთქვეს მისაცემელი
ფრიადი და დ იჭირეს ჯარი, ეგრევე ოსისა და მთის ჯარები, კავ-
კას..და მ მოიწვივეს ჯარები: ამ ამბავში წამოვიდის თრიალეთის წალ-
კას რომ ლეკის ჯარი იდგა, გამოვიდის საციციანოზე, დაარბიეს
ზემო-ქართლის ქვეყანა და მიიტანის ციხესა წალკისასა, გამაუწყის
ქართველი ბატონი მეფე თეიმურაზ, უპასუხის და ზოგ-ჯერ წაიდის
და ვეღარ მოეწიკიან ქართველნი, ამით დიდ შეაწუხეს ქვეყანა ქარ-

თლისა: ამისა შემდგომად ჩამოვიდა ხუნძახის ბატონი კახეთში: მოს-
წერა კახმა ბატონმა მამასა თვისსა მეფეს ცხებულს თეიმურაზ:
„მოშველების დრო ეს არისო, ჯარი ჩამოვიდა კახეთში და ახლავ-
უნდა წამობძანდეთო:“ რევაზ სარდალი საბარათაშვილოს ჯარით ტა-
ბახმელას იდგა მენაპირეთ, მოუვიდა ბძანება: „ახლავ შემოგვეყარეთო:“
წამოვიდა სარდალი მაშინვე, წამობძანდა ბატონიც ქართლით კახეთი-
სა-კენ: გამოიარა ქუნძახის ბატონმა გაღმა-მხარზე, დაწვა ზოგი-
ერთი ალაგები, გამოვიდა ალაზანს, მოვიდა, დაწვა რუის-პირი, აიყა-
რა, ავიდა, დაწვა ახმეტა, გაიარა, აკიდა გაგნაკორას: ქართველი ბა-
ტონი ჯერ არ მიბძანებულ-იყო და მარტო კახეთის ჯარით კახი ბა-
ტონი ვერ შეებმა. ხუნძახის ბატონს დიდი ჯარი ჰყვანდა, წამოვიდა
ქართლზე, კახეთზე ხელი აიღო, გამოუგზავნა კაცი მეფეს თეიმუ-
რაზს მეფე-მ ერეკლემ. „ჯარი ქართლ-ზე წამოვიდაო და ეგ ქვეყნები
გააბრთხილეთო, მეც უკან მოვსდეო:“ წამოვიდა თითონც კახეთით,
ჯარი კახეთისა ქვეითი და ცხენოსანი მთლივ თან-ახლდო: გაუო ჯარი
ლეკისა ოთხად ხუნძახის ბატონმა და გამოვიდა არაგვს ოთხ-პირათ,
შემოუშვა ჯარი არაგვის ერისთვის მამულში, დაწვეს, აიკლეს, აოხრეს
ანანურს აქეთ ალარსად-რა გაუშვეს-რა წაუხდენელი: მივიდნენ დუ-
შეთს, დაწვეს სასახლე ერისთვისა, შეაბილწეს მონასტერი, ჩამოხდენ
იქ დიდის ნაშოვრით. მიბძანდა ქართველ-ბატონი ახალ გორს ქარ-
თლის ჯარით, მოელოდა ძესა თვისსა კახს ბატონს, აიყარა ხუნძახის
ბატონი დუშეთიდა-მ თვესა აგვისტოსა ი, გარდმოვიდა, შემოაყენა
ჯარი ციხესა მჭადიჯვრისასა, რომელი აღეშენებინა მუხრანის ბატონს
სალთხუცეს კონსტანტინეს, ჩამოხდა თითონ ხუნძახის ბატონი ციხის
ბოლოს ჭალაში, გაეკეთებინა სანგარი მაგარი, დაადგმევინა კარავნი,
დადგა შიგ და აბრძოლა ციხესა ჯარი ლეკისა. იყო დღე-და-ღამ
ბრძოლა და ომი გაუწყვეტლად: არ ავად იყვნენ მეოფნი ციხისანი,
მრავალი ლეკი მოუკლეს და დიდათაც გულ-მამ-ცად იყვნენ ციხის
კაცნი, უგზავნიდა მუხრან ბატონი ყოველ-დღე კაცსა და ტყვია წა-
მალსა, აძლიერებდა, უთვლიდა იმედსა დაპირდებოდა წყალობასა და
მოხმარებასა: მიბძანდა კახი ბატონი დუშეთს, აცნობა ქართველ-ბა-
ტონს, წამობძანდა ახალ-გორიდამ, იქ დააყენა პატრიარხი ანტონი,

თან-ახლდა მდივან-ბეგი იოანე ორბელიანი, მობძანდა ბატონი დუშეთს, შეეყარა ძესა თვისსა, შეიყარნენ ქართველნი და კახნი ერთად, შეექნათ რჩევა შებმისა, წამობძანდა მეფე ერეკლე, დახვდა ზევით მთიდამ ჯარსა ლეკისსა, ბევრი დიდრონი ჯარები ენახა ერანის ქვეყანაში, ბევრი ხანი დაეყო ჰინდოეთს, თან-ახლდა ყაენს და ჯარის ბევრსა და ცოტაობას კარგად იცნობდა:

ნახა რა ჯარი ლეკისა დიდათ მეტი იყო ქართლისა და კახეთის ჯარ-ზე, ამით რომე ეს ხუნძახის ბატონი დაღისტნის ერთის ქვეყნის პატრონი იყო და მერე რა ქართლ-ზე და კახეთზე წამოსულა აცნობა ლეკთა, რაც დაღისტანში ბელადები და უფროსი ჯარები კაცები იყვნენ, თან-გამოყოლოდენ და ამის-თვის დიდი ჯარი შეყრილ-იყო: ეს ხუნძახის ბატონი კაის დიდებით წამოსულ-იყო, რაც ლეკობას გაეწყობოდა, მართლა ხანობის რიგ-ზე თურმე იქცეოდა: დიდათ წუხდენ ქართველნი და კახნი და შებმაც არ ენებებოდათ. მაგრამ შებმის მეტი რაღა ღონე ჰქონდათ, შეაწუხეს ციხე და მოსდიოდა კაცი პუხრანის ბატონს: „თუ არ მოგვეშველებით, ამის მეტი ღონე აღარა გვაქვსო:" ჩერქეზის და მთების ჯარებს მოელოდენ, გაგრძელდა ხანი და რა ეს ჯარი აღარ მოუვიდათ დაასკვნეს ხვალისად შებმა. წამობძანდნენ დუშეთიდამ მეფენი შესაბმელად ლეკისა, გარდმოვიდნენ ჭილურტის მხარეს, ჩამოვიდნენ ზევიდამ. ზედ-ადგა გარე-შემოცვით ლეკის ჯარი ციხესა მჭადისჯვარისასა და იყო ომი ფიცხელი. შეეწუხებინათ მყოფნი ციხისანი და თურმე აპირობდენ მიცემასა ციხისასა:

რა ჰსცნეს მისვლა ქართველთა განძლიერდენ და შეექნათ ომი ფიცხელი ციხიდა-მ: გაუყვე' ჯარი მეფეთა, ცალ-კერძ დააყენეს ქართველნი და ცალ-კერძ კახნი. აგრეთვე ამიერ და იმიერ ქვეითობის ჯარი მიიმძღვარეს, თოფხანა ამათ მიაყოლეს და ერთი სხვა რაიმე ღონე მოიპოვნეს. აღავსნეს ურემი მრავალი ჯარჯითა და ნახევარ ამიერ და ნახევარ იმიერ, ესეცა თოფხანას მიადევნეს. ამის-თვის რომე ჯარს საფრად გაუკეთეს: მივიდნენ ამ რიგით ქართველნი და კახნი, გამოუკიდნენ ლეკნიცა საომარსა ადაგსა. ლეკის ქვეითობამ ქარ-

თვალთ ქვეითობას შემოუტივა და ცხენოსანი ლეკის ჯარი ცხენოსან-ზე მოვიდნენ. მაგრამ ლეკის ცხენოსანი სამად გაყოფილ-იყო და ყოვლის-მხრიდა-მ მოვიდნენ, ქართველთ ჯარები დიად თვალში ეცოტავათ და დიდათ ამაყად მოინდომეს ომი ლეკთა: შეიქნა ომი ფიცხელი, რომ უფიცხე აღარ ეგებოდა, მოვიდნენ ასე რომ ლეკის ქვეითობას ცოტადა უკლდათ ხმალ-და-ხმალ ჩვენს ჯარსა შინა შემოსვლა. რა გაჭირდა ომი ბძანა ბატონმა დაქვეითება ჯარისა, გარდახდა თვით მეფე ერეკლე ცხენისა-გან და უბძანა გარდახდომა ყოველთა: „ეს არის დღე ვაჟ-კაცობისათ და სიყვარული რჯულისათ:" დაიქვეითეს ქართველთა და კახთა, შეიქნა სროლა თოფთა, რომ კომლისა-გან კაცი აღარა ჩნდა, მეფე ერეკლე ხან იქით და ხან-და-ხან აქა აძლიერებდა ჯარსა დაპირდებოდა წყალობასა, შეუტივეს ქართველთა და კახთა გულ-სრულად, დაუშინეს ზამბურაკნი და ზარბაზანნი, გააქცივეს ერთი დასი ჯარი ლეკისა, ჰკრეს ეს გაქცეული ჯარი მეორესა ჯარსა, აირივა ეს საშინელი ჯარი ლეკისა. გაიქცნენ, შეუტივეს ხმალ-და-ხმალ, დაერივნენ შიგ, რომ ვითა კატა ეგრე ხოცდენ, ლეკთა. თითონ მეფე-მ ერეკლე-მ ჩამოკაფა ლეკი ხმალ-და-ხმალ, მიუვნენ ხოცით არაგვამდის, რომ მათის მძოვრით აღვის ტყე და ველი (აავსეს). ვინა მორჩა მათი ცხენიც და იარაღიც ჩვენს ჯარს დარჩათ:

იმ დღეს მამაცად და ლომ-გულად მეხრან-ბატონი კოსტანტინე, სარდალი რევაზ ორბელიანი, ქსნის ერისთავი დავით, არაგვის ერისთავი ჯიმშერ, ამილახვარი ამირინდო, ციცი-შვილი ალექსანდრე და ყოველივე თავადნი ქართლისანი. ასე რომ ქებისა-გან უზომოდ გაისარჯნენ, მხნედ ხმალი მოიქნივეს, თითონც შეიბნენ და ჯარიცა კარგად შეაბეს და განაძლიერნეს. აგრეთვე მამაცად ვაჟ-კაცობისა თვისისა საკადრად კახნი შეიბნეს, თავადნი გლეხის კაცისა გან უმჯობეს და გლეხი კაცი თავადისა-გან უკეთესად. ეგრე ყოველივე უკეთეს და უკეთესად გაისარჯნენ. ქისიყის მოურავი ძველი და ახალი ორივ მოსაწონად შეიბნენ, რომე იმ დღეს მათი ქება ბევრისა-გან მოგვესმნეს, ვითა ქართველთა და კახთა ომისა სიკეთე და ხმალი განთქმუ-ლა ყოველ-გან. იმ დღეს იმის-თანა გამარჯვება მოუხდათ, დახოცეს, ყათლამი დამართეს უფროსი-ერთი უკრავად კლდე-ზე გარდაცვივნით

დაიხოცნეს: ხუნძახის ბატონს მოუკლეს ბიძა და ბიძა-შვილი, დარჩა კარავნი და ყოველივე საცხოვრებელი და დიდება, რომელი წამოეღო დაღისტანიდამ: მოვიდნენ ნაომარნი ჯარნი, მოულოცეს მეფეთა მორწმუნეთა და მოართვეს თავი ლეკისა ხუთასი: განიხარეს მეფეთა, უბძანეს წყალობა, ყოველთა თითოსა თავისა-თვის ერთი თუმანი ინამი: წავიდა ყოველ-გან მახარობელი ამბისა ამისად, შეიქნა სიხარული ურიცხვი ქართლსა და კახეთში: წავიდა ეს დამარცხებული ჯარი, საცა გაიარა, დახვდნენ კახნი და დაუმარცხეს: მივიდა ხუნძახის ბატონი სირცხვილეული დაღისტანში, ჩამობძანდნენ მეფენი ქალაქსა თბილისსა, დასხდნენ მეჯლიშად, ნახეს ლხინი და გასცეს საბოძვარი ჯარსა ქართლისა და კახეთისა-ზე, რომელ აღეთქვათ, უბოძეს დიდით მცირემდი ყოველთა:

ამისა შემდგომად გარდმოვიდა ჯარები შემწედ, რომელნი დაიბარეს მეფეთა ჩვენთა, ჩამოვიდნენ ანანურს ჯარი ჩერქეზისა, კალმუხისა, ჯიქისა, ქიშტისა, ღლიღვისა, ნოღისა და ოსისა, ამა ქვეყნების ჯარები თავ-თავისისა უფროსითა კაცითა იყვნეს:

ესენი სხვა-და-სხვა რჯულთა მსახურნი, მომადიანნი და უფრორე კერპთ-მსახურნი, ავად-მქცევნი და საჭმელთა ფინთთა და არაწმიდათა მჭამელნი. ზოგნი კარგი თვალად ტანადნი და ზოგნი დუხჭირნი და ავ-სანახავნი, თმათა-წვერთა უქონელ და ცხვირთა ძნიად ჩენილ, კარგ-ცხენოსან-მოისარნი და ფიცხად-მქცეველნი: გამოუძღვა ერისთავი ჯიმშერ და ჩამოიყვანეს ქალაქსა თბილისსა მახლობელ, დააყენეს დიდუბეს, დააყენეს მეშანდარნი და უბოძეს ულუფა კმა საყოველად მათდა:

მას ხანთა შინა იდგნენ მეფენი ჯარით ტაბახმელას, ამის-თვის რომე ზემო-ქართლი, რომ წაახდინეს ის ლეკის ჯარი თრიალეთს წალკის ციხეში იდგა. კიდევ ქვეიდამ სხვა ლეკის ჯარი გამოვიდა, შეიარა, ჯავახეთს გარდავიდა, ერთი ციხე აიღო, დიად მრავალი იშოვეს ტყვე ანუ საქონელი, რომე სიმრავლისა-გან ძლივღა მოუდიოდათ: ამათაც მოატანეს წალკას, იქ რომ ლეკის ჯარი იდგა, იმათაც ქართლში ნაშოვარი ბევრი ჰქონდათ: ახალ-ციხის ფაშას წიგნი მოეწერა ქართველ-ბატონისა-თვის: „ჩემი ქვეყანა ლეკმა გააოხრათ და

მჴავალი საქონელი მოაქვთო, თქვენი სახელი და ხმალი გვასმიათ და მოგვეხმარენითო:“ ამის-თჳს ტაბახმელას დადგნენ, რომ ყარაულები ჰყვანდათ, რომელსაც გზა-ზე ჩამოვლიდენ, წინ დახვდებოდენ. იქ დაიბარეს ამ ახალის ჯარის უფროსი კაცები: ავიდნენ ყოველნი, ნახეს მეფეთა, უსალმნეს და რომელნი მათ შეეფერებოდა ჰატივი-სცეს: ამათი სიტყვა შეიტყვეს და გაგზავნეს კაცი და ამათი ჯარებიც იქ დაიბარეს: მეფენი წაბძანდენ ქართლისა და კახეთისა და ახალის ჯა-რებით ლეკის თავ-დასასხმელად. წალკას ბედენის მთა-ზე რომ აბძან-დენ, იგრძნეს ლეკთა მისვლა ჯარისა, აიყარნენ ღამე ლეკნი, წაიღეს ეს ნაშოვარი, გაიარეს დმანისის თავს, მთის-ძირზე ტაშირ ზე ჩაია-რეს და მივიდნენ აზჰატის ხეობა-ზე: მოხსენდა ყარაულებისა-გან მეფეთა. გამობრუნდენ ბედენიდამ და ჩამობძანდნენ ნახიდურს, იქიდამ გაგზავნეს კაცნი ყაზახსა და ბორჩალუში, ცდილობდენ შეკვრასა გზა-თასა ვითაც ქართლისა და კახეთის ჯარები დიად კაი ჯარები ახლდათ. აგრეთვე ეს ახალნი გარდმოსულნი ჯარები დიდათ კაი ჯარები იყვნეს და ერთად რომ შეიყარნენ დიდი ჯარი შეიქნა. გავარდა ყოველ-გან ხმა: „ქართველ ბატონს უცხო ჯარები უშოვნია და დიდი ჯარი შე-უყრია:“ შეშინდენ გარემოს მტერები და ფიქრი შეექნათ, ქუნძა-ხის ბატონ-ზე გამარჯვებაც შეეტყოთ:

ეს ამბავი ახჰატს რომ ლეკის ჯარი იდგა ნაშოვრიანი თათარ-თა ქართლისათა აცნობეს, ვითაც რჯულის მტერნი არიან და ჩვენსას იმათი ირჩივეს: „დიად დიდის ჯარით მეფე თეიმურაზ და მეფე ერეკლე წინ-გიდგათო, თქვენი ყათლამი უნდათო:“ აიყარნენ მაშინვე და შედგნენ ყაზახის მთა-ზე და განჯისა-კენ გაემართნენ ღამით და წავიდნენ. აიყარნენ მეფენიც, წაბძანდენ ამ ჯარებით, მტკვრის ჰირს დადგნენ საყალთუთანს: რამდენთა-მე დღეთა აიყარნენ იქიდამაც და შემობძანდენ ქალაქსა თბილისსა: ეს ახალი ჯარები დააყენეს დიღომსა მინდორსა შინა და რომელი-მე ვერის ხევ-ზე ბაღებსა კერძო: დავარდა ხმა ამ ჯარებისა, შეუდგა მტერნი და აღარსად გამოუჩნდეს, თვინიერ მცირედ აფაზაკთასა: მოახსენეს ამ ჯარის უფროსთა კაცთა: „ან გვა-ჩვენე მტერი თქვენით და ზედ შემოგვახოცეთო და ან დასტური გვი-ბოძეთო ჩვენ ქვეყანაში წავიდეთო:“ ქართლი მტრისა-გან დიდათ შე-

წუხებულ-იყო და ღარიბნი შენახვასა დაზარდენ, რომ ხარჯი ბევრი უნდებოდათ: ბძანეს მეფეთა ჩვენთა გასტუმრება, უბოძეს უფროსთა კაცთა ოქროსა და ვეცხლისა თასნი და ღარნი ტურფანი და ჯარის კაცთა ყოველთა მისცეს თვის თვისად შესაფერნი ღარნი და თასნი და ან რომელთა ოსთა ჰქონდათ ძველთაგე ბაგრატიონთა-გან ჯამაგირის წიგნი განუახლეს და უბოძეს ჯამაგირი, აღავსეს ესე ჯარები საბოძვრითა და გაისტუმრეს ქვეყანასა თვისსა. მისცეს პირობა მეფეთა ჩვენთა ამ ჯარების უფროსთა კაცთა: „როდესაც ბძანება თქვენი მოგვივიდეს, ვითა უმანი ეგრე სწრაფად შევეყარნეთო და თქვენსა სამსახურში დავიხოცნეთო:“

მოვიდა რუსეთით ბარათას-შვილი თომა ქართლში, რომელი გაყოლოდა ქართველს ბატონს მეფეს ვახტანგს რუსეთს: მეფე ვახტანგ რა გარდაცვლილ-იყო, ვინა ქართველი თავადთა-შვილი იყო რუსეთს ხელმწიფის დავთარში დაწერილ-იყვნენ, მიეცათ ჯამაგირი და მას აქეთ იყოფებოდენ იქ ქართველნი რომელი-მე და მსახურებდეს: ახლა ამ თომასა-თვის მიეცათ თეთრი და იმ ქვეყნიდა-მ ეთხოვნათ ხელმწიფისა შესაკადრნი ცხენნი ბედაურნი: წავიდა ეს თომა ახალციხის ქვეყანასა, გადავიდა იმერეთს, ოდიშ-გურიასა და სადა პოვა ცხენნი ბედაურნი, იყიდნა ძვირ-ფასად და გარდმოიყვანა და დააყენა სურამს, ბძანებითა ქართლის მპყრობელისა მეფის თეიმურაზისათა, მოუყვენა რუსნი. რომელნი ახლდენ რუსისა ხელმწიფისა გამოტანილნი რუსნი. თითონ თომა ჩამოვიდა ქალაქსა თბილისისასა, დააყენა პატივით მეფემა:

მოვიდნენ რუსეთის ხელმწიფეს-თან შესახვეწრად გაგზავნილი სვიმონ მაყას-შვილი და თბილელის კრებულნი, ქალაქსა თბილისისა და თბილელი ათანასე, სნეულების მიზეზით მოსკოვსა ქალაქსა შინა დამდგარ-იყო: ებოძა რუსეთის ხელმწიფეს ქართველის ბატონის მეფის თეიმურაზის-თვის და კახის ბატონის მეფის ერეკლეს-თვის ბეწვნი სამეფოსანი და ღარნი ოქრო-ქსოვილნი, ძვირ-ფასად ღირებულნი და ხელმწიფობისა შესაკადრნი და მოხმარებისა თვის იმედი ებძანა, ჯარი კი არ მოეცათ, შურითა ვისმე დაეჩხუბა ისევ ქართველთა შვილსა, თორე-მ დიდი მოხმარებისა და ჯარის იმედი გვქონდა

და დიდისა მაღლისა სანატრელის პეტრე ხელმწიფის ანდერძიც იყო. საქართველოს მეფე ვახტანგ, რომ რუსეთს მივიდა შესახვეწნელად ჯარის სათხოვნელად ქართლის მოხმარებისა-თვის და მეფე ვახტანგ ველარ მიუსწრა: რუსეთის მპყრობელი პეტრე ხელმწიფე რომ შეწუხებულ-იყო. მაშინ ანდერძი ებძანა: ,,საქართველოს უჭირსო და რჯულის გულისა-თვის მოეხმარენითო, ჩემის ხაზინით ჯარი ათხოვეთო:''

მას აქეთ, ვინცა ხელმწიფენი დასხდენ რუსეთისა მპყრობელად იმათაც მოინდომეს, რომ პეტრე ხელმწიფის ანდერძს ვერ მოშლიდენ. მაგრამ ვინა ქართველთა შვილნი რუსეთსა შინა იყოფებოდენ იმათ ერთმანერთის მტრობა და შური არ მოშალეს და ამათის მიზეზით ქართლში მოხმარება-რუსთა აღარ ინებეს:

ქორონიკონს უმგ. ამა ხანთა შინა ხევსურის ქვეყანა აღარ დამორჩილდა კახს ბატონს და პირველისა-ებრ აღარ მონებდენ. ჩამოძანდა კახეთიდა-მ კახი ბატონი ერეკლე ქალაქს და მოსთხოვა ფარვანი მამასა თვისსა ქართველ ბატონს მეფეს თეიმურაზს, ინება ხევსურეთისა დალაშქრვა, გაისტუმრა მამა-მან ცხებულ-მან ძე თვისი მეფე ერეკლე და გასცა ბძანება თავადთა ქართლისათა, რათა იახლნენ თან: მიბძანდა მეფე ერეკლე ანანურს, შემოეყარნენ იქ ქართველნი ამორჩევით დიდებულთა შვილნი და აზნაურ-შვილნი, ზემო ქართლისანი და ერისთვები ორივე დავით და ჯიმშერ, წაბძანდა ანანურიდა-მ, მიბძანდა თიანეთს, იქ შემოეყარნენ ჯარი კახეთისა. ზამთარი იყო, თოვლი დიდი და გზა საჭირო, დაიქვეითეს ყოველთა, თვინიერ მეფისა და იმანცა ბევრ-ჯერ იარის ქვეითად, მივიდნენ, ფშავნი მოეგებნენ, ფშაველნი დახვდნენ, რაც იმ ქვეყანას გაეწყობოდა მთართვეს მოსართმევი, ენებად იქიდამ გარდასვლა ქვეყანასა ხევსურისასა:

რა შეიტყეს ხევსურთ შემოეხვეწნენ ხევსურნი და ითხოვეს დანაშაულისა მოტევება, შეუნდო ცთომა მათი და შემოირიგა, იახლნენ უფროსნი კაცნი და მოართვეს ჯორნი, ძროხანი და ცხვარნი ფეშქაშად და დაიდვეს თავს სამსახური, რაცა ძველთა-გან კახ ბატონებისაგან სდებოდათ, გამოართო ბატონმა მძევლები და განუტევა ხევსურნი მშვიდობით, აგრეთვე მოართვეს ფშაველთა ფეშქაშნი და ბეგარა და

წაბძანდა ბატონი, ჩამობსანდა ქალაქს, შეეყარა მამასა ცხებულს მეფეს:

გაბძანდენ ორივ მეფენი ბორჩალუსა მხარეს და მოვლეს სომხითისა ქვეყანა, მტერი ვერსადა დახვიდეს (დაახედეს) და ინადირეს და შემობძანდნენ ისევ ქალაქსა თბილისისასა:

გამოართვეს ბორჩალოს ხარობა მუსაყულო-ხანს და დააყენეს დიმიტრი ეშიკაღასბაში ორბელიანი მონაპირედ ჯარში ბორჩალუს:

მოვიდა ბამან-ხან ლეკის ჯარით ყაზახის ქვეყანაში, ექვსი ბეგლადი, დაღისტნის უფროსი კაცი წამოეყვანა, დაპირდებოდა მრავალისა ტყვისა და საქონლის შოვნასა. მაგრამ ეს იყო მისი ცდა დარჩევა, ცოლ-შვილი რომ ქართლში ეგულვებოდა, ქსნის ერისთვისა და იყო, აღარ მისცეს. ამის-თვის რომ დაბალი კაცის-შვილი იყო და თათარი: ეს ქალი ოდეს შანშე ერისთავი და ძმა მისი ყულარაღასი ისე შაჰ-ნადირ ყაენის რისხვით ურანის ქვეყანაში ცოლ-შვილით პატიმარ-ქმნეს იქ შეერთო, აქ ქართლში, რომ მოვიდა თავისმა ძმა-მ ერისთავმა დავით თვისი და თვისა სახლში დააყენა: რაზათ*) ბამან-ხან ქართლით გაიქცა, ცოლ-შვილი აღარ დაანებეს. ამას ცდილობდენ ერთის მიზეზით ეს წაეყვანა, ყაზახიდა-მ დაპარაკი დაუწყო მეფეთა: „თუცა ჩემი ცოლ-შვილი მომცეთ, თქვენი საწყენი ჩემ-გან არა იქნას რაო:“ მაშინვე სარდალი რევაზ და სულხან კახის ბატონის ეშიკაღასბაში ქართლისა და კახეთის ჯარს უთავეს და გაისტუმრეს, მივიდნენ, დადგნენ ბაიდარში: აიყარა ბამან-ხან ყაზახიდა-მ და მოვიდა ბორჩალუს ქვეყანასა, გამოგზავნა თვისი მისანდო კაცნი ქალაქსა თბილისისასა, მოახსენა მეფეთა ჩვენთა: „ცოლ-შვილი მიბოძეთ და შემირიგეთო, ორი თქვენი მისანდო კაცი მიბოძეთო, გული დამაჯერეთო და მე თქვენს სამსახურში მოვალო:“ გაგზავნეს რევაზ ქართველის ბატონის მილახვარი და მოურავი მარტყოფისა ქაიხოსრო, მივიდნენ აღჯაყალისა ციხესა შინა: ბამან-ხან და ლეკის ჯარი იდგა სომხითის მელიქის მამულში, ჩამოვიდა იქიდამ ბამან-ხან, აქეთ ესენი გავიდნენ, ნახეს ერთმანეთი და აცნობეს ანბავნი გულთა თვისთა–

*) უნდა რახან დ. ჩუბინაშვილი.

ნი ერთმანეთს: ესენი ისევ შემოიქცნენ ალჯაუალისა ციხესა და ისინი წავიდნენ ჯართა შინა ლეკისათა: ეთხოვნათ ლეკის ბელადებს მზევალი ქართველთა, რათა შემოვიდეთ ციხესა ალჯაუალისასა და მოვისმინოთ ბძანება მეფეთა: გაგზავნეს შიოშა არღუთას-შვილი მზვერად ლეკებთა: რა მივიდა, დააყენეს ლეკებმა თვის-თან და წამოვიდა ხუთი ბელადი. ზუბეიდალა, ამირ-ხან, ამირ და ორი სხვა, მოვიდნენ ციხესა ალჯაუალისასა, მიეგებნენ მილახვარი რევაზ და ქაიხოსრო მოურავი, ჩამოახდინეს სამყოფსა თვისსა, ამათსა მისლვაში ქართველთა ჯართა გან დიდებულნი კაცთა შვილნი ბევრნი მივიდნენ ციხესა ალჯაუალისასა. სხვათ კი არა იცოდენ რა, მილახვარი და მოურავი დარიგებულნი იყვნენ და ბძანება ჰქონდათ მეფეთა-გან «თუ ბამან-ხან, ამ (ან) ლეკის ბელადი ხელთ ეგდოთ, უნდა დაეჭირათ:‘‘ ბამან-ხან ხომ აღარ ჰყვანდა, ეს ბელადები, რომ სახლში დასხდენ, ქაიხოსრო მოურავმა თქვა: ,,ბძანება არის, დაიჭირეთო:‘‘ მიესივნენ დარბაისელთა შვილნი და დაიჭირეს ეს ხუთის ლეკის ბელადნი, აყარეს იარაღი და შეუკრნეს ხელები: ამათის ჯარისა-გან ლეკი ბევრი ჩამოსულ-იყო ბორჩალუში პურისა-თვის, შერიგება ეგონათ, იმათ მიესივნენ ჯარი ქართველთა და ბორჩალუსი და მრავალი ლეკი ამოწყვიტეს, დარჩათ ცხენი და იარაღი: წამოვიდა ჩაფარი, მოახსენეს მეფეთა დაჭერა ბელადებისა და მოწყვიტეს, (მოწყვეტა) ლეკის: იამათ დიდად პატრონთა ჩვენთა, მაშინვე შებძანდა ცხენსა კახი ბატონი ერეკლე მეფე და წაბძანდა ბორჩალუში, წარასუურს რომ მობძანდა, მოეგებნენ მილახვარი რევაზ და მოურავი ქაიხოსრო, მოულოცეს გამარჯვება, მოართვეს ბელადები ლეკისა ხელ და-ხელ-ხუნდითა. უბძანა დიდი მადლობა და უიმედა წყალობა უზომო მილახვარსა და მოურავს: ეს დაჭერილი ლეკები ამათისავ ხელით გამოუგზავნა მამასა თვისსა ქართველს ბატონს, ერთი ბელადი გარდმოაგდეს ავლაბრის კლდე-ზე და სხვათა წარკვეთეს თავნი: კახი ბატონი წაბძანდა ბორჩალუხის, ბამან-ხან და ლეკის ჯარი ისევ სომხითის ტყეში იყვნეს: ჩაბძანდა მეფე ერეკლე ბაიდარში, ცდილობდა იქ ჯარის შეყრასა: რა ჩაბძანდა ბაიდარში, მოართვეს თავები ლეკისა და ცოცხალი, რომელი შეეჰყრათ ბორჩალოელთა: რა სცნა ბამან-ხან და ლეკთა: „მობძანდა მეფე

ერეკლე დიდის ჯარით თქვენ-ზედაო:" გაიქცნენ მაშინვე, დღე-და-ღამ იარეს და ჩავიდნენ განჯას: არღუთა-შვილი შიოში, რომ ჰყვანდათ ლეკებს მზევლად მოეკლათ გზა-ზე: მიბძანდა მეფე ერეკლე ბორჩალუში, დადგა რაოდენსა დღეთამე და წამობძანდა, მობძანდა ისევ ქალაქს თბილისისასა:

მცირეთა ხანთა შინა წამოვიდა ჯარი ისევ ლეკისა განჯიდამ და დადგა სომხითის ქვეყანაში და დაუწყო ცემა აქა-იქ და დადგა გზებ-ზე, მრავალი მიმსვლელ-მომსვლელი ქარვანი წაახდინა. დიმიტრი-ეშიკაღასბაშს ორბელიანს უბოძეს ჯარი, დააყენეს მონაპირედ: წავიდა ეს ლეკის ჯარი და ჯავახეთისა მთებ-ზე ავიდა, შეკრა გზები:

მოვიდნენ რუსეთის ქვეყნიდამ კაცნი თომას წასაყვანებლად, რომელი იყო ბარათა-შვილი და ყმა რუსეთის ხელმწიფისა, მოვლინებული საქართველოში, რომ მის ამბავი ზემო აღგვიწერია. უბოძეს მეფეთა საბოძვარი და გაისტუმრეს, წავიდნენ და წაიყვანეს ცხენები, რომელი ეყიდა თომას რუს ხელმწიფისა-თვის: რად-გან ლეკმა ქართლსა და კახეთ-ზე მტრობა აღარ დამალეს, ზამთარ და ზაფხულ ჩამოდგის და აოხრებდის უმეტეს ქ რთლსა, მარადის ქართლის ჯარი ვერ შეინახეს ერთად შეყრილი. ამით რომ, ჯარი შემოეყარის მეფეთა ჩვენთა, ლეკის ჯარი ჩაუდგის სახლებში და აღარა-ვინა ჰყვანდათ მეპასუხე. ამის მიზეზისა-თვის გამოართვეს ქართლსა და კახეთს ათასი კაი ვაჟ-კაცი, ჯამაგირი გაუწესეს, უზბაშები განაწესეს და დააყენეს ქალაქსა თბილისსა, ვაცა ვისმე გასჭირებოდათ ამათ მიაშველებოდენ და თუ დიდი მტერი მოვიდის, თვით მეფენი მიეშველებოდენ ქვეყნის ჯარებით:

გაისტუმრეს ეს ახალი განწესებული ჯარი და დააყენეს ბაიდარში მონაპირედ, ამ ჯარებთაა ასის-თავნი და უფროსნი იყვნენ ამილახორი შვილი ნიკოლაოზ, ამირეჯიბი ზაზა, ციცი-შვილი თეიმურაზ და თარხნი შვილი მამუკა. აგრეთვე საბარათაშვილოს უზბაში რომელ-არს ასის-თავი, იოთამის-შვილი რევაზ, აგრეთვე კახთა თავადთა შვილნი:

ამისა შემდგომად მოინდომა ხუნძახის ბატონმა მტრობა და დალაშქრება ქართლისა და კახეთისა, შეკრა გზები იალბუზისა და არც ჯარი ლეკისა და არც ყაზახად აღარა-ვინ გამოუშვა, ყველას დაპირდა-

დაღისტნის ლეკთა: „სულ მე გამომყევით ქართლსა და კახეთს დავიჭერო და ამდენს ტყვესა და საქონელს გამოგნინებო, რომ შვილითი შვილამდის გეყოსთო:“ ეს ის ბატონი იყო, რომ პატრონთა ჩვენთა მჭადისჯვარის ციხე-ზე დაუმარხეს ჯარი, ამოუწყვიტეს და დამარცხებული და სირცხვილეული გაიქცა იმ დღის ნაცვალს ცდილობდა, შემოიყარა დაღისტნის ჯარი ასეთი, რომ შამხალი და სურხავიც მოიყენა და თავისის ჯარი თან-წამოიყვანა, პირ-იქითი და პირ-აქეთი რაც ლეკი იყო, ყველას ჯარი გამოართო, ზოგს ძალად და ზოგს ნებით გამოემზადა პირველ კახეთ-ზე. მოხსენდათ ეს ამბავი მეფეთა ჩვენთა: მაშინვე წაბძანდა კახი ბატონი ერეკლე კახეთს, რა მიბძანდა თელავს, შემოიყარა ჯარი კახეთისა და აყარა კახეთი სულ და ციხეებში გაამაგრა და ყოველს ციხეს ოთხ-ოთხის-თვის თადარიკი დაუჭირა, აავსო პურით, ღვინით, აგრეთვე მეთოფით და ტყვია წამლით: ბატონი-შვილი ვახტანგ გაგზავნა ფშავში და იმ ქვეყნების ჯარებიც შემოიყარა: ქართველ ბატონი, მეფე თეიმურაზ წაბძანდა ზემო-ქართლში, მიბძანდა გორს, შემოიყარა ჯარი ქართველთა, რომ იარაღის ამღები აღარა-ვინ დააგდო შინა გლეხი, თორე თავადი და აზნაურთაგანი ვინ დააკლდებოდა: ამ ჯარებით მიბძანდა ახალ-გორს, შემოეყარა ქსნის ერისთავი თავისის ჯარით, მივიდა სარდალი საბარათაშვილოსი რევაზიც ჯარით და შეეყარა მეფესა, იქიდამ მიბძანდა და ანანურს დადგა და მოელოდა ამბავსა ძისა თვისისა მეფის ერეკლესა:

მოვიდა ხუნძახის ბატონი დაღისტნის დიდის ჯარით, რომელი აღვსწერეთ ზემორე, დადგა ყვარელის მთა-ზე, იქიდამ გაგზავნა შამხლის შვილი გაბაგ-ბეგ ჭარში და დაიბარა ჭარელთ ჯარი. აგრეთვე გაგზავნა კაცნი აჯიჩალაბის შვილ-თან, კაკის სულთან-თან, განჯის ხანთან და ამათ ყველას ჯარი და მოხმარება სთხოვა: ესენი ყველანი ქართლისა და კახეთის მტერნი იყვნეს, აჯიჩალაბის შვილი თვითან მოვიდა ჯარით, კაკის სულთანიც შემოეყარა, აგრეთვე ჭარელთ ჯარი შეიყარა და ესენი ერთად შეეყარნენ ხუნძახის ბატონს. განჯის ხანსაც გამოეგზავნა ჯარი. ეს ყველანი ერთად შეიყარნენ და წამოვიდნენ კახეთ-ზე. გამოგზავნა კახმა ბატონმა მეითარი თვისი იოანე და

მოახსენა მამასა თვისსა: „დრო ეს არის მოშველებისაო, მობძანდითო:“ წაბძანდა ქართველ ბატონი მეფე თეიმურაზ ანანურიდამ ჯარითა საქართველოსათა, მობძანდა კახეთს, შეეყარა ძესა თვისსა მეფეს ერეკლეს. დადგნენ თელავს და შექნეს მზადებად ლეკთა ომისად: მოვიდა ეს ლეკის ჯარი, შემოადგა ციხესა უვარელისასა, დიად დიდი ჯარი იყო და შეიქნა ფიქრი ყოველ-გან, აყარეს საკარეჯო და მარტყოფი, შემოვიდა ქალაქსა ტფილისისასა, აგრეთვე აიყარა ზემოქართლი, მუხრანი და ზოგი საერისთოებში შევიდა და ზოგნი სანდოთა მაგართა ციხეთა შეეხიზნეს, იყო ყოველ-გან შიში დიდი და ცდა სამაგრეთა ციხეთა ქვეყანათა ქართლისა და კახეთისათა: გაგზავნეს რამაზ ენდრონიკა-შვილი იმისავე წინათ ჩერქეზში ჯარისა-თვის, მოვიდა მცირე-რამ ჯარი ჩერქეზისა, კალმუხისა და ოსისა, შეეყარნენ მეფეთა და თან-ახლდა მეფეს ერეკლეს ჩერქეზის ბატონი ცოტას ჯარით, რომელი იყო სიმამრი გიორგი ბატონის შვილისა, ანანურიდამ გაეგზავნა ქართველ ბატონს იასე მაჩაბელი ჩერქეზში ჯარისა-თვის და აღუთქვეს ფრიადი: მივიდა იასე ქვეყანათა ჩერქეზისათა, ეცადა დიდად და ვერ დაიმორჩილა, არავინ გამოყვა: „მთელი დაღისტანი წამოვიდაო და ჩვენ იმათი ომი არ შეგვიძლიაო:“ მოვიდა იასე მაჩაბელი თელავს, მოახსენა ესე ყოველი მეფეთა:

ამა ამბავთა შინა დაეტანებინა ძალა სიღნაღისა-თვის ფანახანს ყარაბახელსა, ვეღარა ეძლოთ სომეხთა, აურიდ-იყო ერთი ხეობის მელიქა უსუფ-ბეგ თავისის ხიზნით ასის კომლის კაცით, მოვიდა საქართველოსა შინა და შემოეხვეწად მეფეთა: მოხსენდა ესე ამბავნი თელავს მეფეთა, მაშინვე უბოძეს კაცი და დაასვენეს ეს სიღნაღელნი ქალაქსა შინა კლდის უბნის მხარესა და თითონ დაიბარეს კახეთს, წავიდა მელიქი უსუფ ბეგ თვისისა ჯარით კახეთს, შეეყარა მეფეთა, უბძანეს წყალობისა სიტყვები და დაასვენეს პატივით:

წამოვიდა ლეკის ჯარიდა-მ საქართველო-ზე წასახდენელად სამე ხუთასი ცხენოსანი კაცი ლეკისა, რად-გან ბატონები და სულ ქვეყნის ჯარი კახეთს ეგულებოდათ, აქეთ ფიქრი აღარავისი ჰქონდათ, თუ ამათის მიზეზით ჯარს მოშლიდენ მეფენი, მერე ლეკთ კახეთ ზე მტრობა უფრო გაუადვილდებოდათ და თუ ჯარს არ მოშლიდენ ამით

უფრო ბევრს იშოვნიდენ: მეფეთა ჩვენთა ხომ ჯარი ვერ მოშალეს და ვერ გამოჰევრენ: წამოვიდა ეს ლეკის ჯარი, გამოიარა, ავჭალის საქონელი წაელო, შეიარა არმაზის წყალ-ზე, ავიდა კავთის ხევისა. ხანდაკსა და ის შეუთლება, საცა რომ ციხეებს გარეთ დაახელეს წაახდინეს, წაიღეს ნაშოვარი და ავიდნენ ატენის მთაში, იქიდამ დაუწყეს რბევა გორისა გარეშემოთა:

ჭარელნიც ქისიყს მიუხდენ, ქისიყელთ გაემარჯვათ, შემოსათვრეს ყვარელის ციხე ლეკთა, იყო ომი დღე-და-ღამ, კარგად კაცურად და მამაცურად ებრძოდენ მყოფნი ციხისანი. მაგრამ ასეთი მაღალი საფ-რები შეუკრეს გარედამ, რომ შიგ ციხეში თოფს ჩაიროდენ: ამით შეაწუხეს თორე-მ სხვა რიგად არა უჭირდათ-რა, მუდამ დღე უგზავნიდენ მეფენი კაცსა, ტყვია წამალსა ანუ რომელი რამ აკლდათ ციხეში და აძლიერებდენ იმედით მყოფთა ციხისათა: ომი მოინდომეს მეფეთა ლეკისა. მაგრამ მისავალი გზა საჭირო იყო და ლეკის ჯარი დიდი ჰყვანდათ და ამათ ამისი შესაბამელი ჯარი არა ჰყვანდათ: ვეღარ გაბედეს ომი, ბძანეს: „სხვა ღონე რომე მოვიპოვნეთო და ყვარელის ციხე განვაძლიეროთო, თუ იმ ციხეს აიღებდა გაღმა-მხარი ხელთ დარჩებათ და რახან გაღმა-მხარს იშოვნიან, კახეთის შიგნაც გაუადვილდებოდათო. მერე დასუსტებულს ქართლს რითღა შევიმაგრებთო:“ ამის ფიქრში და რჩევაში იყვნენ მარად-დღე, ამის-მეტი ღონე ველარა მოიპოვნეს-რა. უბძანეს ქართველთა და კახთა ერთობით: „რომელიც ინებებს და თავისის გულოვნებით მინდომით წარვალს და შეგვალს ციხესა ყვარელისასა და იმათ შემწე რჯულისა სიყვარულისა-თვის და ჩვენის ერთ-გულობისა თავის გარჯასა და თავს არ დაზოგავს ჩვენც სამუფქმოდ ამ წყალობას უზომოდ (უზამთო). თავადის შვილს თავის შესაფერს სახელოს და რომელსაც თავის მუნასიბსა და სამსახურსა მამულს შემოგვიკვეთს წყალობას უზამთო და. აგრევე აზნაურ-შვილს და გლეხს კაცს, კაცზე ოთხს თუმანს, ორს საკომლო მამულსა და სათარხნეს მივსცემთო:“ გამოირჩივნენ ამათში საბარათოსშვილოდამ. ითამის-შვილი რევაზ-უზბაში, ბუბუნას-შვილი ვახტანგ, სოლოლას-შვილი ტარიელ და ზოგნი ვინმე გლეხთაგანი, აგრეთვე ზემო ქართლიდამ. მაჩაბელი ძაღლუა, მუხრან ბატონის შვილი.

ზედგინიძე და ერთი ხუცესი, აგრეთვე ქსნის ერისთვისა ორი კაცი და ზემო ქართლიდამ აზნაურ-შვილი ნამორაძე ერასტი და სხვა ცოტა რამ კაცი. აგრეთვე კახთა თავად-შვილთაგან. ბებური-შვილი პაპა, მდივანის-შვილი სოლომან, თაყა-შვილი ფარემუზ, რომელი იყოფებოდა კახეთსა შინა შეხაზნვით და ბექან რატის შვილი, მახლობელი ყმა მეფის ერეკლესი, ერთი ორი კაცი თელავიდამ და სხვა კახთა კაცთა-გან ვერ-ვინ დაიმორჩილეს: შებძანდა მეფე ერეკლე, თან-იახლნენ ჯარი ქართველთა და კახთა ცხენოსანნი და ჩაბძანდა ქისიყს, ქართველ ბატონი თელავს დადგა ჯარითა საქართველოსათა, დაუძახა მეფე-მ ერეკლე-მ ქისიყელთ, აღუთქვა წყალობა, რომელი ებძანათ სხვათათვის და ზემორე აღვწერეთ: „ვინა გამოვა თვისა ნებითა და წავა ციხესა უვარელისასა შემწედ აღვრაცხო ერთ-გულთა თანა და მივსცე წყალობა უშურველი:“ აერჩივნენ ქისიყელნი ას ოც-და-ათ ვაჟ-კაცი, ეს ქართლისა და კახეთისა კაცნი ერთად შეეყარა ბატონმა უბოძა ტყვია, წამალი უშურველად, უბძანა იმედის სიტყვები, გაუმძღვარა ეს ქართლისა და კახეთისა თავადთა შვილნი, რომელნი ზემორე აღვწერეთ და გაისტუმრა ქვეთნი: წავიდნენ ქისიყით, გავიდნენ ალაზანს, მივიდნენ ღამე და მალენდვრენ ხმალსა და მამაცობასა თვისა: რა მიეახლნენ ციხესა უვარელისასა ქვემორე გავაზისა მხარე იდგნენ ჭარელნი. კაკის სულთანი თავისის ჯარით და აჯიჩალაბის შვილი შაქისა და შირვანის ჯარითა, ზემო მხარეს იდგნენ ქუნძახის ბატონი, შამხალი და სურხავი დაღისტნის ჯარითა: იგრძეს ყარაულთა ლეკისათა მისვლა ამათი, შეუკრეს გზები მაგრამ გულოვნობისა ძალითა და სიმხნისა და ვაჟ-კაცობისა მინდობითა მივიდნენ ქართველნი და კახნი ციხესა უვარელისასა, მოეგებნენ ციხოვანნი, იამათ დიდათ და უიმედათ მისვლა მათი, დაუშინეს ციხით და ქნეს შადლუხი, შეატყობინეს მისვლა თვისი ციხესა და თვისთა ყარაულთა მაუტანეს ამბავი. „შემოვიდა ჯარი ქართველთა ციხესა:“ ხოცდენ ლეკთა ციხით და განძლიერდენ ფრიად ციხოვანნი: ამა ამბავთა შინა აარჩივა კაცნი გულოვანნი და კარგ-ცხ ნოსანნი ქისიყელნი კახმა ბატონმა და გაუსია ჭარისა ქვეყანასა წასახდენლად: გავიდნენ ალაზანს, დაჰკლეს საქონელი ურიცხვი ფადარისა, წამოიღეს მრავალი ცხენი, ძროხა, ტყვე უფრო ცოტა,

მოიტანეს ქისიუს და მოართვეს მეფეს ერეკლეს: მიუვიდათ ამბავი ჭარელთ, დაჭმუნდენ დიდად, დასდვეს საყვედური ქუნძახის ბატონს: „ჩვენ აქ უბრალოდ ერთს ციხეზე ვიღალებითო და ჩვენს სახლებს კახი ბატონი აოხრებსო:“ უთხრა ხუნძახის ბატონმა: „აგერ ამ ციხეს ავიღებო და კახეთიც ხელთ დამრჩებაო და თქვენს გარჯას გარდავიხდიო:“ გაუსივა კიდევ ჯარი მეფე-მ ერეკლე-მ ქართველთა და კახთა ჭარისა ქვეყანათა: რა გავიდნენ ალაზანს, შეეტყოთ ჭარელთაც და წამოსულ-იყვნენ წინა-დასხდომად: მიუვიდათ ეს ამბავი ქართველთა, გამოუბრუნდნენ ქისიყის მოურავი იასე, სულხან ეშიკაღასბაში და მარტყოფის მოურავი ქაიხოსრო, მოიყვანეს ჯარი ისევ ქისიყს. ამისთვის შექნათ ლაპარაკი და ჩხუბი ჭარელთა და დაღისტნის ლეკთა: ამა ამბავზე ჭარელნი ეუბნებოდენ: «ციხეს ხომ ჯარი მოიშველეს, ამას ჩვენ ძლით ველარ ავიღებთო, ჩვენს ქვეყანას ქართველთა და კახთა ცემა და მტრობა დაუწყესო, ჩვენ აქ რას ვიხოცებითო:“ ამა-ზე ჩხუბი გამოერივათ ერთმანეთში, კაციც მოუკვდათ და ბევრიც დაიჭირა. შემოსწყრნენ ჭარელნი და წავიდნენ ქვეყანათა თვისთა, კაკის სულთანიც თან-გაუვა და აღარც აჯიჩალაბი შვილი დადგა, მოიშალა ერთი მხარი ჯარი, მეორე ჯარშიაც შეიქნა ლაპარაკი, აიყარა სურხავი თავისის ჯარით და წავიდა ქვეყანათა თვისთა, აწ დაღისტნის ჯარიც ბევრი გაიყვა, დარჩა ხუნძახის ბატონი და შემოვიდნენ ქართლზე, გამოიარეს, წაახდინა საგარეჯო, გამოვიდნენ მტკვარს, დვინობის თვე იყო და ელი, ახალი ჩამოსული მთიდამ: გაიყო ხუთად ეს ლეკის ჯარი. ერთი ჯარი მივიდა ალჯაყალაზე, ება პორი ქციისა და დებედის შუა, რომელები სულ იქით დგა და თითონაც ქუნძახის ბატონი მოვიდა ბაიდარზე, შემოადგა ბაიდრის ციხესა, შიგ დახვდენ ბაიდრის სულთნის შვილები. დაუწყეს სროლა თოფითა ციხიდამ და რომელი კარში დაესწრა, კარში ისინიც გამაგრდენ სახლებში, ლეკიც ბევრი მოუკლეს, არც ციხე დაანებეს და არცა-რა წაადებინეს. ასე კაცურად იყვნეს, რომ ასისა და ორასის კაცისაგანაც ძნელი შესაძლებელი იყო: საღამომდის იდგა ხუნძახის ბატონი ბაიდრის ციხეს და საღამ-ოს გაეცალა, გავიდა ბორჩალუს მხარეს: აეკლოთ ლეკის ჯარს დემურჩასალის ობები და დებედას გამოღმა ბორჩალუს სოფლები და

ჭრბივათ, ეშოვნათ ძროხა, ცხვარი, ჯოგი ცხენთა ანუ სახლთა საგან-ძერნი ურიცხვნი: ის ღამე იქავ დაადამეს, დადგნენ ალაჩუხთა თათა-რისათა ლეკნი, ამდენი იშოვნეს, რომ სხვა კიდევ ყოფილ-იყო იმის მეტს წაღებასაც ვერ შეიძლებდენ: ბორჩალუს ელმა აღჯაყალის ცი-ხესა შეასწრა და ვერა ავნეს-რა, წაიღეს კი დიდი ნაშოვარი და ტყვეც მრავალი, ავიდნენ ახპატის ხეობაზე, გამოუგზავნეს კაცი და ითხო-ვეს ფასი ტყვეთა: წავიდნენ თარაქამანი, ტყვეც ბევრი დაიხსნეს და საქონელიც მრავალი მოიყვანეს, რომ სიმრავლით ვერ მაუდაოდათ და რჩებოდათ გზათა ზედა: ავიდა ეს ჯარი ფანბაკშა ყარაქლისასა, გაი-ყვეს ნაშოვარი: ხუნძახის ბატონი და შამხალი თავისის კაცით წავიდ-ნენ განჯას, ჩაიტანეს ეს ნაშოვარი, იქ თითონ წავიდნენ ქვეყანათა თვისთა. სხვა დაღისტნის ჯარი დარჩა ფანფაკშა ყარაქლისას, დააგ-დეს ნაშოვარი იქ, თითონ წავიდნენ, ერევნის ქვეყანა დაარბიეს, მერე წავიდნენ, დაკრეს ყარსის ქვეყანათა, მოიტანეს მრავალი საქო-ნელი და ტყვე, აგრეთვე გარდავიდნენ ჯავახეთს, დაარბიეს ბარალეთი, წამოიღეს მრავალი ნაშოვარი, გარდმოიტანეს ფანბაკშა და არა-ვინ აუჩნდათ მებრძოლი.

ჩამობძანდნენ ბატონები კახეთიდამ ქალაქსა ტფილისსა და გა-ვიდნენ ციხეებიდამ კახეთისა და ქართლის კაცნი სოფლებთა თვისთა, რომელნი შეხიზნულ-იყვნეს შიშათა ლეკთასა, უბოძეს დასტური ჯა-რებთა მთისათა ანუ რომელნი ახლდენ ოსნი და ჩერქეზნი, უბოძნეს ლარნი კმასაყოფელნი თვისნი. აგრეთვე უბოძეს წყალობა ქართველთა და კახთა. თავადთა, აზნაურთა და გლეხთა, რომელნი შევიდნენ ცი-ხესა ყვარელისასა და დიდათ შეეწე-ქმნეს, რომელსა დაჰპირებოდენ და აღუთქვა მამული, სახელონი ანუ აზატობანი გლეხთანი და თეთრი ინამად:

ამისა შემდგომად დაიფანტა ჯარები ლეკთა უაზახობით და დაუწ-ყეს ცემა და მოაცვეს ყოველნი ალაგნი, მოვიდიან ბევრ-ჯერ და ქა-ლაქის გარემოთა ბაღებთა, წისქვილებ-თან და მოათარეშიან. უკეთუ ერთსა მხარეს გავიდის ქალაქიდამ მებრძოლი და გააურევინას და გააქ-ცივის, მეორე მეორესა მხარეს დაკრიან და წავიდიან: უბოძეს ჯარი ქართველთა მუხრანისა ბატონს სალთ-ხუცეს კონსტანტინეს და გაის-

ტუმრეს მონაპირედ და პასუხისა მიცემად მტერთასა, თან-გაატანეს კახ-ბატონის ემიკალასბაში სულხან კახეთის ჯარით. მივიდნენ ესენი და დადგნენ ამ ჯარებით ყულარში, რომელ მახლობელ-არს ბაიდრისა, გამოართვეს პური, ქერი და ძროხა, ცხვარნი ბორჩალუსა ქვეყანასა-კმა-საყოფელად ჯარისა და სცვიდნენ გარემოთა ქვეყანათა: რადგან ჯარი ბაიდრისა და ბორჩალუს მხარეს დაიგულვეს ლეკთა, შევიდნენ ლეკნი ტყვეთა და კლდეთა სომხითისა და საბარათაშვილოსათა, იქიდამ დაუწყეს რბევა ქალაქისა გარეშემოთა სოფლებთა: ასეთსა კლდეთა შეიტანიან ნაშოვარი, რომ ქართველთა ჯარი იქ ვერ მიუდგიან: მოვიდნენ ღამე ერტისისა ციხე-ზე, მიდგეს კიბები, გარდაუცვივდენ შიგ ლეკნი, აიღეს, აიფორიაქეს და ისევ ღამე წაასხეს ტყვე ანუ საქონელი, აიტანეს ბირთვისისა მახლობელ ტყეთა შინა: მოხსენდა მეფეთა ჩვენთა, გაუსივეს ქვეითი მეთოფეები საბარათაშვილოსი, დაესხნეს ღამე, ამოწყვიტეს ლეკნი და წაართვეს ნაშოვარი ანუ ტყვე ყოველი, ჩამოიყვანეს ქალაქსა შინა: მიუხდენ კიდევ ღამე ლეკნი, გარდვიდნენ იგინიცა კიბებით სომხითს სამწევრისისა ციხესა შინა, შეუტყვეს ადრე, ზოგნი გაუმაგრდენ შიგავ ბურჯებში და ზოგნი გამოცვივდენ ქვეით პატარას კარიდა-მ და ჩამოვიდნენ ციხესა ბოლნისისასა:

ამისა შემდგომად მოვიდა ცხენოსანი ლეკის ჯარი, დაყარეს ცხენები ტყეთა შინა, დააკეთის კიბები, მივიდნენ ბოლნისისა ციხესა ზედა, მიდგეს კიბენი და გარდვიდნენ ციხეში: მაშინ ბოლნისის ციხეში დადგენილ-იყო ითამის-შვილი დავით, შეუტყვეს, მაშინვე აცვივდენ კოშკებში. გაამაგრნეს ბურჯები და საყდრის თავში აიყვანეს დედაკაცნი ანუ ყმაწვილნი, რომელნი იყვნეს ციხესა შინა, დაუშინეს თოფი, დახოცეს ლეკნი, რომ გალავანი სულ ლეკის სისხლით შეღებნეს, ხოცდენ ლეკთა გალავანზე და არა შეიშინეს და კიდევ გარდადიოდენ ლეკნი ციხესა შინა, აივსო ლეკითა ციხე, იყო ერთი დღე და ღამე ერთმანერთში სროლა, ლეკნი სახლებში იყვნეს და ციხის კაცნი კოშკსა და ბურჯებში: ასე მამაცურად იყვნენ ბოლნელები, რომ დიდად საქებელი არის, აგრეთვე ორბელიანთ აზნაურშვილები და ყმანი დაესწრნენ ციხეში, ასე ლომ-გულად ომი გარდაიხადეს, რომ

ჰნახავთა-თვის სანატრელი იყო: აცნობეს მუხრანის ბატონს, წამოვიდა მაშინვე შველად მათდა, ჯაპალას რომ მივიდა, ამბავი დახვდა: „ლეკნი ციხიდამ გავიდნენო:“ თითონ აღარ ავიდა, ჯარი აარჩივა ციხისა კმა-საყოფელად და შეგზავნა ციხეში ბოლნისისა: ლეკნი წავიდნენ დამარცხებულნი, მუხრან ბატონი კონსტანტინე ჯარით ისევ წამოვიდა ყულარში და დადგა: დავით იოთამის-შვილი და ფარსადანა ჩობანას-შვილი ქალაქს იხლდნენ, მიულოცეს გამარჯვება მეფეთა და მოახსენეს ესე ყოველი ყოფილი: უბოძეს ხალათები და უმეტეს მათ წყალობა: უბოძა ეს ჯარი საბარათასშვილოსი და ზემო-ქართლისა დიმიტრი ორბელიანს ეშიკაღასბაშს და დააყენეს ციხესა ბოლნისისსა შემწედ მათდა: შეიკრა გზები მტრის-გან, რომ მგზავრი აღარ გაატარეს, აღარც ზემო-ქართლიდამ ჩამოუშვეს და აღარც ახალ-ციხისა ქვეყნიდამ ქარვანი, ამით ქალაქს თბილისს ძვირობა შეიქნა და ხალხი დიახ შეწუხდენ: გაბძანდა ბატონი საქართველოს ჯარით, რომელი ქალაქში ახლდენ, მობძანდა, დადგა მცხეთას, შემოიყარა საყრისთოების ჯარი, დააყენა გზებზე, გაიხსნა გზები და უკუდგა მტერი, ჩამოვიდა ურიცხვი პური, ღვინო, თუ რაც რაფერი საზდო, აივსო ქალაქი ყოვლითა სანოვაგითა: ქართველ ბატონი რომ მცხეთას მობძანდა იმ დღე'ზე კახი ბატონი მეფე ერეკლე კახეთის ჯარით ბაიადარში მიბძანდა, მოუგება მუხრან ბატონი კონსტანტინე და სულხან ეშიკაღასბაში ჯარითა, მიუძღვნეს, ჩამოახლინეს ყულარში, დაიბარეს ყაზახ და ბორჩალუს ხანები და ქეთხუდები: მოვიდნენ ორნივ თავისის ქვეყნების უფროსის კაცებით, მოართვეს ფეშქაშნი და პურნი და საკლავნი ჯარისა ულევად: იქიდა-მ ჩაბძანდა საყალტუთანში, იქ განაგო საქმე ყაზახის ქვეყნისა და ბორჩალუსი და გაისტუმრა ხანები ქვეყანათა თვისთა, გაიხსნა ამა მხრის გზებიც და შემოვიდა ქალაქში საზდო ურიცხვი ყოვლისა ქვეყნიდა-მ რომელნი იყვნენ ქართლისა მახლობელ:

შებძანდა ისევ მეფე ერეკლე ქალაქსა თბილისსა და ქართველ ბატონი მეფე თეიმურაზ ისევ ბძანდებოდა მცხეთას: მივიდა ლეკის ჯარი დამე კუმს, გარდავიდნენ კიბით ციხეში, გაუმაგრდნენ სახლებში, ისევ დამე გამოასხეს ლეკთა ტყვენი და საქონელნი, ზოგი წა-

ასხეს და მიმართეს ტყეთა და ნაპრალთა: იმავ ღამეს მოხსენდა მეფეს ერეკლეს, მაშინვე შებძანდა ცხენს, თან-იახლნენ ჯარი ქართველთა და კახთა, გაუდგა ფიცხად ვითა შავარდენი, მიეწივა იმავ დღეს სამღერეთს ტყეთა შინა, შეუტიეს მამაცად, შეუცვივდნენ ლეკნი ტყეთა, მოკვდა და დაწყლულდა ლეკნი რამდენიმე, გააურევინეს ტყვე ანუ საქონელი და ბარგნი და ცხენიცა თვისი და ესე გამარჯვებული შემობძანდა ქალაქსა თბილისსა, შეასხეს ქება ყოველთა: ამ გამარჯვების მახარობლად მაჩ:ბელი ძალღუა წარავლინა მცხეთას მეფესა საქართველოსა ცხებულსა თეიმურაზს-თან. რა მოისმინა, იამა ფრიად და შემოსა ხალათი მაჩაბელს:

ამა ამბავთა შინა მოუხდენ ჭარელნი აგლაბარს და ბადების კერძოვე მრავალი ძროხა და ცხვარი წაასხეს: მოხსენდა მეფეს ერეკლეს, აღიჭურა მაშინვე საომართა იარაღთა მიერ და განვიდა ბრძოლად მათდა. რა ნახეს ლეკთა, გაიქცნენ მაშინვე და დაყარეს რაც მიუყვანდათ, მოეწივა მოურავი ქისიყისა თამაზ და ვითა ეფერებოდა სიმხნე მამაცობასა, ეგრე ბრძოლა-ჰყო, მიენდო გულოვნობასა და გაერივა ლეკთა შიგან და ჩამოაგდო უფროსი კაცი თოფითა და შეუტივა მტერესა ხმლითა: ამა ამბავთა შინა ჰკრა თოფი ლეკმა მოურავს და დააწყლულა ფრიად, გამოვიდა დაწყლულებული: უბძანა ნუგეშისა სიტყვები მეფე-მ ერეკლე-მ და უქებდენ ყოველნი მამაცობასა. ამაზე დაშალეს ომი და წამობძანდა ბატონი გამარჯვებული ქალაქსა შინა და მოართვეს თავნი ლეკთანი:

ამისა შემდგომად წაბძანდა მეფე ერეკლე კახეთს და ქართველბატონი ჩამობძანდა მცხეთიდამ ქალაქსა თბილისსა: როსტომ მირზამ, ძე-მან აბდულა-ბეგ არჩილის-მან იშოვა მრავლის დაპირებით ზოგნი ვინმე საბარათაშვილოდამ თავადთა ძენი ბარათიანნი, ზოგი მცხეთელი აზნაურ-შვილი და მოქალაქეთა შვილი და დააპირა გაპარვით წასვლა ერანის ქვეყანასა: შეუტყვეს მეფეთა, დაიჭირეს როსტომ მირზა და ამხედრნი მისნი და ყოველნივე პატიმარ-ჰყვნეს და მცირედთა ხანთა შინა აუშვეს ისევ პატიმრობისა-გან და ქალაქიდამ წავიდა ყიზიბაშისა ქვეყანათა, სადა ჰყვანდენ ძმები თვისნი და რომელნი ბარათიანთა ძენი

აჭყოლოდენ ისინიც აუშვეს პატიმრობის-გან და დაადგინეს ისევ სახლთა შინა:

აზატ-ხან რომელი პყრობდა არაყისა და ადრიბეჯანის ქვეყანათა გამოუგზავნა ერთი ყული თვისი ერევნისა ქვეყანასა: „რაც საქართვე-ლოს ელებიდამ კაცი იმ ქვეყანაში ესახლოსო, სულ აყარე და ქარ-თველ ბატონს მიაბარეო:“ მოვიდა ეს იასაული, ბორჩალუს ელები და კიდევ ქართლისა ელებისა, კიდევ სხვა ბევრი ესახლა, ქართველს ბატონზე ბევრი დანაშაული ჰქონდათ, ეშინოდათ და ვერ მოენდუნენ: ეს აზატ-ხანის ყული გამოგზავნეს, ქართველისა და კახის ბატონი-სა-გან ერთი მისანდო კაცი ითხოვეს, მოვიდა ეს ყული, მოახსენა ეს ამბავი მეფეთა, გაისტუმრეს კახის ბატონის ეშიკაღასბაში სულხან და თან გაატანეს სომხითის მელიქის შვილი აფთანდილ, უბძანეს ფი-ცი და აპატივეს დანაშაული ყოველთა შემცოდეთა ბორჩალუსათა: წა-ვიდა სულხან ეშიკაღასბაში და ბძანება ჰქონდა. ყაზახისა, ბორჩალუსა, დემურჩასალის უფროსი კაცები სულ თან-წაიყვანა, მივიდა ერევანს, შემოეყარნენ ბორჩალუს ხანი და ქეთხუდები, ლორისა და ფანბაკის ქეთხუდები იქ იყვნენ: შეფიცა სულხან ეშიკაღასბაშმა, დააჯერა გული ყველასა და გამოუძღვა, მოიყვანა ქალაქსა თბილისისა, კახი ბატო-ნიც ჩამობძანდა კახეთიდამ:

შეიყარნენ ორნივ მეფენი, უიმედეს წყალობა ფრიად სულხანს ეშიკაღასბაშს და უბოძეს ისევ ხანობა მუსა-ხანს ბორჩალუსი და დაა-ყენეს ციხესა აღჯაყალისასა: ბძანებითა მეფეთა წავიდა ასან-მირზა, ბატონი-შვილის დედა აზატხან-თან, თან-იახლეს ძმა თვისი ასლან ბებური-შვილი და კახის ბატონის მოლარეთ-ხუცესი ელიზბარ გლურ-ჯიძე: რა ჩავიდნენ აზატხან თან, მისცა პატივი დიდი, ვითაც სიძე იყო და ამ ქეთევან ხანუმის ქალი ცოლად აზატ-ხანს ედგა, შეიყვანა არამში და დედა-შვილურად მიიჩნივა: უბოძა ელისბარს მოლარეთ-ხუცეს ხალათი მძიმე და ინამად თეთრი და წარმოგზავნა ისევ სა-ქართველოსა მეფეთა წინაშე და წარმოატანა კაცი თვისი მისანდო და მოსწერა წიგნი სიყვარულისა და ერთობისა: ამათაც მისწერეს წიგნი მაგიერი და დააჯერეს ერთობაზე: გაჰყვა ისევ ელისბარ, ჩავიდნენ, რა ნახა აზატ-ხან, უბოძა კიდევ ელისბარ მოლარეთ-ხუცეს საბოძვარი

და გამოგზავნეს, ისევ ქართლში გამოისტუმრა ასან მირზა, დედა ქეთევან ხანუმ მისცემულითა ფრიადითა და პატივითა დიდითა, მოვიდა ერევანს. აგრეთვე უბოძა საბოძვარი ურიცხვი ასლანს ბებურისშვილს, ხალათი და ცხენი და ყოვლითა საბოძვრითა აღავსო:

ქორონიკონს უმდ, თვესა თებერვალსა ქალაქსა თბილისისასა დაწვა დედოფალი დარეჯან კახეთისა, შვა ძე კეთილ-სახითა შემკობილი დავან, იყო სიხარული ფრიადი ორმოცსა დღესა: მოვიდა გურიელის ბიძა შემოქმედელი ეპისკოპოზი, შემოეხვეწა მეფეთა ჩვენთა შველად გურიელისად. ჩამოსდგომოდენ ურუმნი და მეფე იმერეთისა სოლომან, გარდმოეგდოთ გურიელი მამია, დაესვათ უმცირესი ძმა გურიელისა, უწყრებოდა ფაშა ახალ-ციხისა და თუ ხელთ-ეგდო, გურიელს სიკვდილსაც უპირებდა: ამისა შეშველად გაგზავნეს ახალ-ციხის ფაშას-თან ელისბარ თაქთაქის-შვილი და პაპუნა გაბა-შვილი, მისწერა მეფემა საქართველოსა-მან ფაშას: რა მივიდნენ მოციქულნი, შეიწყნარა ფაშამ ბძანება ქართველ ბატონისა, მოსწერა ფიცი გურიელისა მოუკლველობისა-თვის: „რომელიც თქვენი ნება იყოსო, ჩვენ თქვენის სიტყვის წინააღმდეგობა არ შეგვიძლიაო:“ გამოესტუმრებინა ფაშას საბოძვრით ელისბარ და პაპუნა: მოიტანეს ამბავნი ესე ფაშისანი, რა მიესმა გურიელს მამიას ამბავნი საამონი, თითონ წამოვიდა ქართველს ბატონთან, რაჭის ერისთვის სახლიდამ და თანგამოყვა კათალიკოზი იმერეთისა ბესარიონ, ძმა რაჭის ერისთვისა: რა გარდმოვიდნენ საქართველოსა მიწაში და მოაგებნეს თავადნი და მისცეს ულუფა სკადრად და კმა-საყოფელად მათდა: მოახლოვდნენ რა ქალაქს, ჩამოახდინეს დიდუბეს, მიაგებეს ბატონი-შვილი გიორგი დარბაზისა ერნი, ჩინებულნი თავადნი, ყოველნი მოუძღვნენ ეგრე პატივათ ქალაქსა შინა. გურიელი ჩამოახდინეს ქაშოეთს და იმერეთის კათალიკოზი ალავერდისა სახლსა შინა: ნახეს მეფეთა ქართლისა და კახეთისათა, მიეგებნენ, მიიმჩნივეს დიდი პატივი, დაიდგეს ნადიმი. ჰქნეს მეჯლიში გამოჩვენებით, რომელი ზნეობა და ქართლის წესი იყო, ამ რიგით აჩვენეს ლხინი. მერე შებძანდნენ ცხენთა, თვით მეფე ქართლისა თეიმურაზ და მეფე კახეთისა ირაკლი, წაიყვანეს მამია გურიელი და ინადირნეს ლოჭინის მინდორი, დახოცნეს ჯერანი

მრავალი და ეგრე შექცევით მიბძანდეს ქალაქსა შინა. დასხდენ ლხი-ნად და გასცეს საბოძვარნი გურიელისა დიდებულთა კაცთა ზედა და ეგრევე რაჭის ერისთვის ჩინებულთა კაცთა ზედა, რომელნი მოუძ-ღოდენ კათალიკოზს ბესარიონს: რაოდენთა დღეთა ეს ლხინითა გა-ნუსვენეს გურიელს, კათალიკოზს იმერეთისასა. მერე მიართვნეს ლარნი ტურფანი საკადრათ მათდა და გაისტუმრეს ახალ-ციხესა ფაშისა შე-სარიგებლად, თან-გაატანეს სალთ-ხუცესი მუხრანის ბატონი კონსტან-ტინე შუა-მავლად: რა მიახლნეს ქვეყანასა ახალ-ციხისათა, მოაგება ფაშამ კაცნი საჩინონი და გამგენი კარისა თვისისანი, დიდი პატივი მისცა ფაშა-მ მუხრან ბატონს და რომელი საქმე მოხსენდა გურიელსა (გურიელისა) გაუგონა კარგად შეარიგა და უშოვა ქვეყანა თვისი გუ-რია. მისცემელითა ფრიადით გამოისტუმრა მუხრან ბატონი იხევ ქალაქს და მოსცა საჩუქარნი შესაფერად ამისად და გურიელი ისევ დაიჭირა თვისთან პატივით, დაპირდა ჯარის გატანებასა ქვეყანასა თვისა: აგრევ მეფეთა მისცეს საბოძვარი იმერეთის კათალიკოზს ბე-სარიონს და გაისტუმრეს ქვეყანასა თვისა: მოვიდა მუხრან ბატონი ქალაქს თვესა.

ამისა შემდგომად მოვიდა ლეკის ჯარის ქვეითობა, შემოადგნენ ციციშვილის გივის ციხესა ნიჩბის ზევით, აიღეს ციხე, იავარ-ჰყვეს საქონელი ანუ ტყვე, წაასხეს ცოლ-შვილი გივისა და მისის ბიძა-შვილისა, წაიყვანეს ყარის კერძო: გამოუდგა კახი ბატონი მეფე ირაკლი ქართლისა და კახეთის ჯარებით, მოჰლნეს უდაბნოებისა მთები და ყარაიისა მინდვრები, გაასწრა ამ ნაშოვრიანმა ჯარმა ჭარში, და-ხვდა სხვას მეორეს ნაშოვრიანს ლეკის ჯარს ღამე, შეუტივეს ხმალ-და-ხმალ მაშინვე და გაემარჯვათ ფრიად, გაუყრევინეს ტყვენი და და-ხოცნეს ლეკნი: შემობძანდა გამარჯვებული ქალაქსა თბილისისასა მეფე ირაკლი და წაბძანდა კახეთს და წაიყვანა დედოფალი დარეჯან და გა-მოართვა ძე თვისი ლეონ დედოფალ-მან ანახანუმ აღსაზრდელად სახლსა თვისსა:

მოუხდა ცხენოსანი ლეკის ჯარი: წაახდინეს სათარხნოს სოფ-ლები, გამოუდგა ქართველ ბატონი თეიმურაზ საქართველოს ჯარით, მიეწია დიდგორ-ზე, გაემარჯვა დიდათ, ამოწყვიტეს ლეკნი და გა-

აურევინეს ტყვენი ანუ საქონელი ფრიადი და უბოძა თვისთა პატრონებსა და შემობძანდა ქალაქსა გამარჯვებული: წაბძანდა კათალიკოზი ანტონი ბატონი-შვილი გორიდამ რუსეთს თვესა აპრილსა. ., მივიდა ანანურს, თან-გაჰყვა ხევის სამძღვრამდის ერისთავი ჯიმშერ, ჩაბძანდა ანტონი ბატონი შვილი თავისის კრებით ყიზლარს, დააყენეს პატივით და მოახსენეს ამისი მისვლა ხელმწიფესა რუსეთისასა: ჯიმშერ ერისთავი, რომ გამობრუნდა, მივიდა მთიულეთს სახლსა ნაზღ:იძისასა, უღალატეს ღამით კაცთა საერისთოელთა და მოკლეს თოფით და ჩამოიტანეს გვამი მისი, დაფლეს ანანურს მონასტერსა შინა: დაჯმუნდენ მეფენი ამ ამბავ-ზე, ფრიად უმეტეს მეფე ირაკლი თან-შეზდილ-იყო ჯიმშერ და კაი ყმა. მაგრა რა გაეწყობოდა, საერისთოს კაცნი ჩვეულ-იყვნენ ერისთვების სიკვდილს და არცა მას რიდეს:

დედოფალი საქართველოსი ანახანუმ წაბძანდა გორს, თან-იახლნენ დარბაისელთა ჯალაბი, რომელნი იყოფებოდენ ქალაქსა შინა, ადაშენა სახლნი გორისა ციხესა შიჩა და დადგა მას შინა ერთი ზაივხული:

გამოვიდა სამი ათასი ცხენოსანი ლეკი, ზოგნი მიუხდენ ახალციხის ქვეყანათა და მრავალი ტყვე და საქონელი წამოიღეს, რომ სიმრავლისა-გან ძლივღა მიუდიოდათ, ზოგნი დაიფანტხენ საქართველოსა შინა და იყო ცემა და ტაცება, ყოველ-გან ხოცა და ტყვეთა წასხმა: მოეშველა კახი ბატონი ირაკლი კახეთის ჯარით, გაბძანდა ქალაქიდა-მ მეფე თეიმურაზ, შემოიყარა საქართველოს ჯარი, შეიყარნენ ორივ ერთად მამა-შვილნი, შეებნენ ლეკის ცხენოსანთა ჯართა ნიჩბის, გააქციეს ლეკნი, მიუჭვრენ უკან ხოცით, ერთს ადაჯ-ზე ამოწყვიტეს, დახოცეს ბელადები ლეკისა და ეგრე გამარჯვებულნი ორივ მეფენი მიბძანდნენ გორისა ქალაქსა შინა და უმეტეს შემოიყარეს ჯარები ქართლისანი, თვე იყო ივლისი, მიბძანდნენ ამ ჯარებით, ჩამოხდენ ახალ-დაბას: ღამესა მას მოვიდა ცხენოსანი ლეკის ჯარი, მოადგა კარალეთისა ციხესა, აიღეს ქვეითი გალავანი, იმავ ღამეხვა წაიღეს ნაშოვარი, ურიცხვი, ტყვე ანუ საქონელი: მოხსენდა მეფეთა მორწმუნეთა, შესხდნენ ცხენთა დილას ადრე, ქვეითო-

ბისა ჯარი წინ მიიძღვარეს და ცხენოსანი ჯარი უკან შეუდგნეს: რაშეიტყვეს გაასწრეს ლეკთა, მიაშურეს საციციანოსა მთასა, აიშალა-ჯარები, გამოუდგნენ ფიცხად, თითონ ბატონები და ვისა კაი ცხენი ჰყვანდათ მივიდნენ წინარე, მიეწივნენ სკრას ნასოფლარშინა, დააურევინეს ტყვე ანუ საქონელი, დახოცნეს ლეკნი და მოართვნეს თავნი მეფეთა: იმ დღეს რომ გენახათ ქისიყის მოურავის შვილი ზაქარია, ამას ბძანებდით ერთის ფალავანდისაგანც ძლივ შესაძლებელ არისო, რომ ის მამაცურად გაისარჯა, კაცი და ცხენი იშოვნა და ლეკის სისხლით შესვრილმა ორთავ ბატონებს თავი და ლეკის ცხენი და იარაღი მოართო: ასაკითა იყო მცირე. მარა დიდად მამაცურად ომსა შინა შევიდა და გამარჯვებული სახელოვნად გამოვიდა, იამათ მეფეთა და უიმედეს წყალობა, მიბძანდენ და ჩამოხდენ ღირბისის ბოლოს: მოვიდნენ კიდევ ლეკნი და ქარელის საქონელი და მინდვრიდამ ტყვენი წაასხეს, გამოუდგნენ მამინვე, გაყარეს ლეკთა ნაშოვარი, შეასწრეს ტყეთა შინა, აყვა ჯარი ქართველთა და კახთა ტყეთა შინა, დახოცეს ლეკნი და მოართვეს თავნი მეფეთა:

მიბძანდენ, დადგნენ მცირედ ხანს სურამს, უკუდგნენ ლეკნი და წავიდნენ ქართლისა ქვეყნიდამ, ბატონები ჩამობძანდნენ ისევ გორს: ხუნძახის ბატონს გამოეგზავნა კაცნი მოხსენდონი და შემოხვეწოდა კახ-ბატონს შერიგებასა: მეფე-მ ირაკლი-მ ეს მოციქულები კახეთიდამ თვისსა მამას ცხებულს მეფეს თეიმურაზ-თან მოიყვანა, უბოძა საბოძვარი, დამოსეს ხალათით და გაისტუმრეს გორიდამ და ეს პირი შეუთვალეს: „თუ შენ ჩვენ-ზე არა იმტყუვნო რაო, ჩვენც შენ-ზე არა გიმტყუნოთ-რაო:“ წავიდნენ ამა პირსა ზედა ხუნძახის ბატონის კაცნი დაღისტანში, მიუტანეს ამბავი ესე: შეიყარნენ საქართველოს ელები ერთად, რომელნი იდგნენ ოსმალეთს ქვეყანასა, დადვეს პირი და ფიცი: „ნულარ მივალთ საქართველოში, ნუ გვემსახურებით ქართველ ბატონსაო, წავიდეთ ერანის ქვეყანაშიაო:“ აიყარა ყაზახის ხანიც, სულ ყაზახის ელით და ჩავიდა ფანბაკს: ესმა ამბავი ესე მეფეთა ჩვენთა, ცოტას ჯარით ქართველ ბატონს გორს დადგა და კახი ბატონი წაბძანდა ბძანებითა მამისა მეფის თეიმურაზისათა და თან-იახლნენ საქართველოს სარდლები და კახეთისა ჯარებით,

გარდაიარეს თრიალეთი, გარდავიდნენ ფაიჟუდს, იქ მოეგებნენ დე-
მურჩასალის და ბაიდრისა ქეთხუდები, (ჩვენი) ჩემის ერთ-გულობა
თავს დაიდვეს და ბელადობა *). უბძანა წყალობა, არჩევით გაგზავნა
კაი ცხენოსანი ჯარი წინა და თითონ ბატონი დიდის დასტით უკან
ჩამოუდგა, მიეწივა მოწინავე ჯარი ყარასუზე ამ ელებს და გარსშე-
მოერტყნენ, მიბძანდა ბატონიც, დიახ დიდი ელები იყო. მაგრამ
მეფის ერეკლეს ხმა განფენილ-იყო და ქართველთ ხმალი ყიზილბაშთ
ბევრ-ჯერ კარგად ენახათ: შიშით ვეღარა იკადრესრა ომად ხელ-ყოფა,
მოეგებნენ წინ და შესხეს ქება და ითხოვეს დანაშაულისა მოტევება.
რომელთამე თავნი წარკვეთა და რომელნი აიკლო სახლით და საქონ-
ლით: აჰყარეს ეს ელები სრულიად, გამოუმძღვარეს სარდალი ორბე-
ლიანი რევაზ და დიმიტრი ელიაღას ემიკაღასბაში და წინა ჩამოუყე-
ნეს, უკან ერისთავი ქსნისა დავით და მაჩაბელი იასე, წამოიყვანეს ეს
ელები, ჩამოიარეს ტაშირზე დმანისის ციხის პირ-და-პირ და მოიყვა-
ნეს და დააყენეს სონღალუხსა:

იქავ გზიდამ გაგზავნეს მცირე რამ ჯარი ქართველთა და კახთა,
უთავეს იოათამის-შვილი, უზბაში რევაზ ყაზახის ხანის, გივის ხანის
ციხეში დააყენეს. მოხსენდა ესე ყოველი ქართველ ბატონს, წამობ-
ძანდა გორიდამ, ჩამობძანდა სონღალუხს და შეეყარა ძესა თვისსა
მეფეს ირაკლის: გამოართვეს ბორჩალუს დემურჩასალის ბაიდარს და
ზოგთა ყაზახელთა უფროს კაცებს მძევლები და აჰყარეს, შემოიყვა-
ნეს ქალაქსა თბილისისასა და დააყენეს, მოაყენეს მცველნი. დააყე-
ნეს სარდალი რევაზ და ზოგი ვინმე თავადთა შვილნი იასაულად:
ამ თათრის ელებს გამოართვეს ხუთი-ათასი ცხვარი, ოთხი-ათასი
ძროხა და ასი ცხენი ჯარიმად და ვინა თან-ახლდა მეფეს ერეკლეს
და ამ ჯარებს წყალობად უბოძეს, ამით რომე ამ ელების ჯარი შე-
რილ-იყო მთა-ზედა, იქიდამ მიხდომოდენ, ყარსის ქვეყანა დაერბივათ
და მრავალი საქონელი მოესხათ. მეფის ირაკლის მიბძანება რომ
შეეტყოთ, ერევნის ხანსაც ეახლებინა დიდებულნი კაცნი ერევნისანი

*) მგონია დედანში ასე უნდა იყოს: ჩვენი ერთ-გულობა თავს დაიდვეს და ბელადობა. დ. ჩუბინაშვილი.

და მოერთმევინა ცხენები ბედაურნი და ფეშქაშნი საკადრნი: აგრევე გამოეგზავნა ყარსის ფაშას ფეშქაში და კაცნი თვისისა ქვეყნისანი: „თქვენმა ელებმა ჩემი ქვეყანა წაახდინესო, რად-გან თქვენსა და ჩვენში შერიგება არისო სამართალი გვიყავთო:“ ამის-თვის გაუწყრნენ მეფენი, წაართვეს რაც ყარსის ქვეყნიდამ საქონელი მოესხათ და ისევ ყარსის ფაშას გაუგზავნა მეფე მ ირაკლი-მ და სხვა ეს რაც ჯარს უბოძეს ჯარიმად წაართვეს, აყარეს ეს ელები სონღალუხიდამ, გაუმძღვარეს ბორჩალუს ხანი მუსახან, დააყენეს აღჯაყალას, ბაიდრის სულთნობა უბოძეს მამაჯან-ბეგს და დააყენეს თავისის ელით ბაიდარში, აიყარნენ ბატონებიც. ქართველ ბატონი შემობძანდა ქალაქში, კახი ბატონი წაბძანდა კახეთს. დაითხოვეს ჯარები, წავიდნენ სახლად თვისად:

შეიყარნენ გაღმა-მხარს კახნი და თუშნი ითავეს თუშთა მოურავის ძმა ჯანდან, გარდუხდენ დაღისტნის სოფლებს, წამოიღეს მრავალი ცხვარი და ძროხა, ვინა ლეკნი მოეწივნეს დახოცეს და უვნებლად ნაშოვარი კახეთში გარდმოასხეს: აგრევე მიუხდენ ქისიყელნი, აოხრეს ჭარელნი, სოფლები, წამოიღეს ნაშოვარი, მოიტანეს ქისიყში: წამოვიდნენ, ქვეითობის ჯარი ლეკისა დაიფანტა საქართველოსა შინა, დახვდენ მუხრანის ბატონს სახლთ-ხუცეს კონსტანტინეს დარიალის-კარში ლეკნი მომავალნი, მოკლეს მუხთლად და რომელნი ახლდენ კაცნი თვისნი, ყოველნი გაიქცნეს და ვერათი სახმარ-ექმნეს, ჩამოიტანეს გვამი მისი, დაფლეს მცხეთას სასაფლაოსა თვისსა შინა: ესმათ ამბავი მეფეთა დაჭმუნდენ ფრიად: შემოიყარა ჯარი კახმა ბატონმა ირაკლიმ დახვდა ამ მუხრან ბატონის მკვლელს ლეკის ჯარს წინა, ლალის ყურის-ბოლოს, გაემარჯვა დიდათ, რომ მოამბე არ წასულიათ, დაერივნენ კახნი და თუშნი ხმალ-და ხმალ შიგა და უათლამი დამართეს: დასჭრეს თავები, აჰკიდეს ულაყთა და საპალნებით მოართო მამასა თვისსა მეფეს თეიმურაზს ქალაქსა შინა: მუხრან-ბატონს ხომ აღარა ეშველებოდა-რა, თორე-მ სისხლი კარგი აიღო მეფე-მ ირაკლიმ და აიყარა თითონ კახეთიდა-მ, მობძანდა ანანურს; დააყენა ღედოფალი დარეჯან, თითონ ჩამობძანდა მცხეთას: ქალაქიდამ გაბძანდა მეფე თეიმურაზ ნოემბერს კა. შეიყარნენ ერთად, მიხ-

ძანდენ მუხრანში, იტირეს მწუხარედ მუხრან ბატონი და ნუგეში-სცეს ცოლსა მისსა ბარბარეს, რომელი იყო ასული არაგვის ერისთვისა ბარძიმისა, მას-თან დარჩა ორი ძე დავით და იოანე და სამი ასული. უფროსი ქეთევან ნათხოვნი, იყო ვახტანგ ბატონი-შვილისა, სახლთ-ხუცობა უბოძეს იასე ამილახორის შვილის-შვილს, რომელი იყო მცირედ ხანს ქისიყის მოურავი, ისევ უბოძეს თამაზს მოურავს, ვი-თაც მამა-პაპით მისი სახელო ყოფილ იყო, მუხრანის ბატონობა უბოძეს სვიმონს ძესა ლევანისასა: გაგზავნეს ჯარი გორს, ჩამოიყვა-ნეს დედოფალი საქართველოსი ანახანუმ, ჩამობძანდენ მცხეთას, აკურ-თხეს კათალიკოზად იოსებ რუსთველი, კახი ჯანდიერის-შვილი, სათ-ნოებითა და სიწმიდით სიყრმითგანვე განბრწყინვებული. დასვეს ტახტსა ზედა საპატრიაქოსა, თქვეს ყოველთა წმიდათა ეპისკოპოზ-თა ღირს არს და შემდგომადი. რა განსრულდა ესე ყოველი, წარ-ვიდნენ ყოველნი ეპისკოპოზნი თვის-თვისად ეკკლესიასა და მეფენი ჩამობძანდენ ქალაქსა თბილისსა:

ქორონიკონს უმე დაიცალა საბარათაშვილო, სომხითი, ორბე-ლიანთ მამული და ზოგი გავიდა კახეთს, ზოგნი ავიდნენ ზემო-ქართლში და საერისთოებში, აღარ-სად დარჩა შენობა იმ მხარეს, მცირედნი კაცნი ქვიშის ციხეში იდგა და ყარაბულახის შვილები სამ-შვილდესა შინა: იყო ჭემა ლეკთა-გან მარადის და ოხრება საქართვე-ლოსა შინა. გავიდიან მეფენი ქალაქით, შეებიან, ზოგ-ჯერ გაემარ-ჯვისთ ლეკ-ზე და ზოგ-ჯერ წაიღიან ფრიადი: მიუხდა ფათიხანის შვილი მამად ჭასან-ხან აზატ ხანს, ამოუწყვიტა ჯარი, წაართო ცოლ-შვილი, ციხენი და თოფხანა, თითონ ცოტას კაცით გაიქცა, ურუმთ შეეხვეწა, იქ ამოწყდენ ქართველნი ბევრნი. ეს ხანი მოადგა განჯას, იქ დაიბარა ქართველ ბატონი ზაკვით, ლამოდა ქართლის წახდენასა, აუჩნდა ამას სხვა მტერი ქვეიდამ, გაბრუნდა ისევ და მორჩა ქართლი მისის მტრობისა გან:

მოვიდა ათასი ლეკი ქვეითი ავ‘ლიშვილების მამულში ხეობაში, აიღეს ყავბისის ციხე, მერე მიადგნენ ჯაბის ხევს ციხესა, მიეშველა მეფე თეიმურაზ ქართლის ჯარით, დადგა თითონ ქვიშხეთს, უთაფა ამილახვარი, მოუსია ჯარი, მიაშველა ციხეს, გაეცალნენ ლეკნი უომ-

რად, მეფე ჩაბძანდა ისევ ქალაქსა თბილისისასა, წავიდნენ ეს ლეკნი, წაახდინეს ჯავახეთის ქვეყანა:

გურიელმა მამია-მ წმიდის გიორგის ხატი მოართო ბოჭორმისა მეფეთა, ძველად დახიზნული იყო ეს ხატი გურიას *): დაუმარცხა იმერეთის მეფე-მ სოლომან ურუმის ჯარს, რომ ლევან აბაშიძეს და რაჭის ერისთავს მოეყვანათ მის წასახდენათ, მოკლეს ლევან, ამოწყვიტეს ჯარი მისი და ურუმნი სულ ხელთ დარჩათ, სამი ფაშები ცოცხალნი დაიჭირეს: ჭარელნი შერიგდენ კახს ბატონს:

ქორონიკონს უმვ მოვიდა ბამან-ხან, ქართველს ბატონს შერიგდა, მისცეს ბორჩალუს ხანობა, განჯას რაც ქართლის ელები იყო ყაზახ-ბორჩალუ დემურჩასალოსი სულ მოიყვანა, თავის ალაგებში დააყენა ყველა: ჭარელნი შემოირიგა კახმა ბატონმა, მისლვა მოსლვა შეიქნა კახთა და ჭარელებში: აქ განძლიერდა მამად ასან-ხან. ელაპარაკებოდა ქართველთა, დაიბარებდა თვისად მონებად, გაგზავნეს დიმიტრი ემიკალასბაში და ვეზირი მირზა ალინდი-ბეგ იმას-თან ფეშქაშებით და შეტყობადცა საქმისა მისისა, სანამ ესენი წავიდნენ, იმას ჯარმა ულალატა, თითონ გაიქცა ქვეყანასა თვისა. ესენი ქართლსავე გაბრუნდნენ, ულალატეს გზებში ყიზილბაშთა, გამოვიდნენ ხლმითა:

ლელოფალი ანახანუმ მიიყვანეს, დააყენეს სამაჩაბლოში ციხესა, რომელსა ქვიან ციხე-კლდე:

წამოვიდა კიდევ ქენძახის ბატონი ქართლის სამტროდ დიდის ჯარით, მოვიდნენ ორნივ მეფენი ქართლისა და კახეთის ჯარით გორს. გამოიარა ქუნძახის ბატონმა კახეთი, შემოვიდა ქართლში, მეფენი მობძანდნენ ქრცხილვანს, მოვიდა ლეკის ჯარიც ქრცხილვანს, შეიქნა ომი, მოშკელდენ ბალე. იმ ღამეს ნიქოზს დადგა ის ჯარი ლეკისა, მეორეს დღეს აიყარა, მიადგა ალაის ციხეს, აიღეს, ამოწყვიტეს, დაატყვევეს და წაიღეს ურიცხვი ანუ საქონელი, მიიტანეს ახალ-ციხეს, მისცა პატივი და ულუფა ფაშა-მ ახალციხისა-მან: დაიმშა ჯავახეთი, მოვიდა ქარვანი ჯავახეთიდამ პურისა-თვის, დიდად ბევრი იყიდეს ქართლში, წავიდნენ, დახვდნენ ქართლის მიწაში იმერელნი,

---

*) ეს ვილას ც მოუმატებია. დ. ჩუბინაშვილი.

ამოწყვიტეს ჯავახნი, აიკლეს საქონელი: მეფეთა ქსნის ერისთავი გაგზავნეს იმერეთს, სთხოვეს ჯარი, დიდი ჯარი წამოვიდა, მარა ველარ მოუსწრეს, ქართველთ ჯარი ცოტა იყო და ვერ შეებნენ, მეფე სოლომან მცირეს ჯარით გარდმოვიდა, ნახა მეფენი გორს, დახვდენ საყვარლად და გაისტუმრეს ისევ მიცემითა და შერიგდენ პირითა მტკიცითა: „რომელსაც ქვეყანაში მტერი შემოვიდესო ერთმანეთს მიეშველნეთო:

ეს ქუნძახის ბატონი ამ ლეკის ჯარით გაუსივა ფაშა-მ იმერეთის ქვეყანასა და დაპირდა ჯამაგირსაც, ჩავიდა ქუთაის ქვეით და ზევით სულ დაატყვევეს, გაათხრეს იმერეთი, მრავალი იშოვეს: მეფე სოლომანმა შებმა ვერ გაბედა, არც ქართველთ სთხოვა ჯარი, გელათის ეკკლესია მაშინ წახდა, ეს ნაშოვარი მოიტანეს ახალ-ციხის ქვეყანასა, მისცა ფაშამაც ბევრი ლეკთა და გაისტუმრა დაღისტანსა შინა: მეფენი ისევ ქალაქს ჩავიდნენ, დედოფალიც ჩაიყვანეს, კახი ბატონი ლეკის ჯარს დახვდა, გაემარჯვა ლეკზე: ეს ნაშოვარი ნახეს ლეკთა, წამოვიდა დაღისტნიდამ ქვეითი და ცხენოსანი, აივსო ზემო-ქართლის ქვეყნები ლეკით, ათხრებდენ და მიქონდათ ურიცხვი:

სრულ-იქმნა ძალითა ღჳთისათა წიგნი ესე მცირე ქართლის ცხოვრება ხელითა ხარების საყდრის დეკანოზის ძის დავითისითა: ღმრთმკითხველთა გევედრებით, უკეთუ ნაწერსა ამას შინა ჩემსა ცთომილება იხილოთ რაიმე, ნუ მწყევთ. არამედ კურთხევასა ჰყოფდეთ ჩემ-თვის, თქვენ უზრუნველად იქნებით და მე დიდად შემწე მექმნება:. თთვესა აგვისტოსა რიცხვსა ლ, ქორონიკონს უჲა:

დედანში რუსულად ჰსწერია ბოლოს:

Въ Тифлисѣ, Сентября 27, 1773 года..

მეფობა ირაკლი მეორისა მეფის თეიმურაზის ძისა:

შემოკლებული ისტორია ირაკლი მეორისა-თვის, თუ ვითარითა შრომითა მიიღო მან მეფობა ქართლისა, რომელსაცა გარდამატებულისა-თვის სიმხნისა მისისა პირველად მიებოძა შაჰნადირ კახთ მეფობა და შემდგომად შეაერთა მან სკიპტრა ორ-მეფობითი:

ქმნილი ომან მდივან ბეგისა-გან: (ხერხეულიძე).

წელსა 1722 დაჯდა ყაენად ძე შაჰ-სულტან უსეინის შაჰ-თამაზ და იმ ჟამად იჯდა ქართლში მეფედ ვახტანგ ლეონის ძე. ხოლო კახეთს იჯდა მეფედ კონსტანტინე ირაკლის ძე, რომელსა ეწოდა სახელად მაჰმად-ყულიხან თათრობის გამო: გარნა ესე ორნი მეფენი იყვნენ სიყვარულსა და ერთობასა ზედა ურთიერთისადმი: ხოლო ოდეს ჰსცნა ერთობა ამათი შაჰ-თამაზ არა მცირედ შეუძნდა მას ესე და განიზრახა მათ-შორის შთაგდება შურისა, რომლისა-თვის მისწერა და მისცა მეფობა ქართლისა მაჰმა-ყულიხანს და მოუმცნო მას: „ვინად-გან ხარ მაჰმადიანი, შენ ამის-თვის სარწმუნოდ გრაცხ და მეფესა ვახტანგს ვერღა-რა ვენდობი, განაძე მეფე ვახტანგ და ქართლი იპყარ:“ და მისცა ამის-თვის შემწედ განჯა, ყარაბაღი და ერევანი: და ამის-ძლით შეჰკრიბნა ამ ადგილებით ჯარები და მივიდა მეფე მაჰმად-ყულიხან მახლობელ ტფილისისა სეიდაბადში, სადაცა განვიდა მეფე ვახტანგ, ეწყო და აოტა მაჰმად-ყულიხან და წარვიდა მეოტი: გარნა არა ინება დაყოვნება დროისა, არამედ მასვე ჟამსა მეოტი განვიდა ჯარში, შემოიკრიბნა ჯარელნი და განიმრავლნა სპანი: კვალად

მოვიდა მეორედ სუიდაბადში და განვიდა მეფე ვახტანგცა, ეწყვნენ ურთიერთთა, გარნა ივლტოდა მეფე ვახტანგ და არღა-რა შეიქცა ტფილისად. არამედ წარვიდა ზემო-ქართლს. ხოლო მაჰმად-ყულიხან შემოვიდა ტფილისს და დასჯდა მეფედ ბრძანებითა შაჰ-თამაზისათა:

ხოლო წელსა 1723 ხონთქრის სარასკარი მოვიდა ყარს და ამან ჰსცნა ესე ვითარება ქართლისა და ნახა ჟამი მარჯვე, რომლისა-თვის მიუწერა მეფესა ვახტანგს: „მე წარმომივლინე ერთი ნათესავ-თა შენთაგანი და მე ვაოტო მაჰმად-ყულიხან და შენ დაგიმტკიცო ქართლი: და მეფე-მან წარუვლინა ძმა თვისი იესე, სარასკარი წარ-მოემართა ყარსით და მოვიდა შანბიანს და კვალად მიაგება მეფე-მან ძე თვისი ბაქარ და წამოეშართა სარასკარი, მოვიდა და დაიბანაკა ყურყუთას: ხოლო ჰსცნა რა ესე მაჰმად-ყულიხან, რომელ არა აქვს პირის-პირ ბრძოლისა შეძლებაი. ამის-თვის მიეგება და მიართვა კლი-ტენი ციხე-ქალაქისა და ეგედრა მიცემასა ქართლისასა და დამტკიცე-ბასა მეფობისასა: ხოლო მან არა ინება და შეაპყრა თხოვნითა ბაქა-რისათა და პატიმარ-ჰყო: ხოლო მასვე წელსა ივნისის თვესა შინა სარასკარი შემოვიდა ტფილისს და მისცეს მეფობაი ბაქარს ძესა მე-ფის ვახტანგისასა და ვინათ-გან არა ნებისა-ებრ ამეფეს იგი, მასვე წელსა განივლტო მან ოსმალთა-გან და შივიდა მამისა თვისისა-თანა:

წელსა 1724 მეფე ვახტანგ და ბაქარ წარვიდნენ რუსეთს, წელსა 1725 ძმა მეფის ვახტანგისა მეფე იესე გამაჰმადიანდა და კვალად მისცეს ოსმალთა მეფობა ქართლისა. გარნა არცა იგი აუფ-ლეს ნებისა-ებრ თვისისა და მოკვდა მეფე იესე წელსა 1733:

ამასვე წელსა კახთ მეფესა მაჰმად-ყულიხანს უღალატეს ოსმალ-თა და მოკლეს სამჭირალში და მრავალნი თავადნი და გლეხნი მოს-წყვიტეს მის-თანა. გარნა კახეთი ვერა ნებისა-ებრ თვისისა დაიპყრეს და მაშინ მოინდვეს ძმა კახთ-მეფისა- მაჰმად-ყულიხანსა თეიმურაზ და მისცეს მეფობა კახეთისა ზაკვით, ვინად-გან ნებავდათ დაპყრო-ბაცა კახეთისა, მსგავსად ქართლისა:

წელსა 1734 ესუფ-ფაშა მოვიდა დიდის ჯარით ქისიყს-მადა-როს და დასდგა მუნ, რათა ნებისა-მებრ თვისისა დაიპყრას კახეთი:

ხოლო ჰსცნა ზაკულება მეფემან თეიმურაზ, შემოიკრიბნა კახნი მოვიდა ღამე და თავს დაესხა და გაემარჯვა ოსმალთა ზედა და მრავალნი მოწყვიტნეს და უკუ იქცა უსუფ-ფაშა მეოტი და მიერით ვერღა-რა იკადრეს ოსმალთა შესლვად კახეთად: და ამასვე ჟამსა მოსულ-იყო თამაზ-ხან განჯას, რომელსა ეწოდა შემდგომად ნადირ-შაჰ და რა ესმათ ესე ქართველთა, უკუდგნენ ოსმალთა-გან ქართველ-კახნი და განჯას თამაზ ხანთან წარვიდნენ: და რა იხილეს ოსმალთა უკუდგომა ქართველთა, ამის-თვის გაიერთეს ლეკნი და მოიმწყს მუნით სპანი და აოხრებდენ ქართლ-კახეთსა და უფროსად სომხით-საბარათიანოს, და ესრეთ აღაოხრეს, რომელ არღა-რა იპოებოდა შენობ ქართლსა შინა, თვინიერ ციხეთა და სიმაგრეთა კიდე და კახეთით გალეკდენ ქისიყელნი და გაღმა-მხრელნი და შისცეს პირი ლეკთა. გარნა ეგრეს მტკიცედ თავადნი და აზნაურნი და შაგნით კახნი სარწმუნოებასა ზედა მართალსა და განამაგრეს თელავი და ალავერდი და შეჰკრბენ მას შინა, შეაწუხეს ქისიყი ლეკთა და გაღმა-მხარი, რომლისა-გამო ვერღა-რა შეუძლეს მოთმენა და უღალატეს მუნ მყოფთა ლეკთა და მრავალნი ლეკნი მოსწყვიტნეს და მოიყვანეს მეფე თეიმურაზ ფშავით და დასვეს მეფედ კახთა:

ხოლო წელსა 1735 მოვიდნენ ლეკნი და ქისიყი მოარბიეს: მაშინ იყო ძე მეფისა თეიმურაზისა ირაკლი წლისა 15, რომელმან შემოიყარა სოფლებიდამ ჯარი, ეწია ნეიშნის მინდორში და ძლიერად შემოებნენ ლეკნი. გარნა თვით ესე ყრმა, ძე მეფისა თეიმურაზისა ირაკლი, მეორედ შევიდა შინაგან ჯარსა ლეკისასა და პირველად ამან მოკლა კაცი და ამის მხილველთა კახთა ერთ-პირად მიმართეს ყივილით და წინა-წარიქციეს ჯარი ლეკისა, აჰყარეს ტყვენი და საქონელი და მოსწყვიტეს უმრავლესნი, და მოვიდა მაღაროს გამარჯვებული, რომლისა-თვის ფრიად მხიარულ-იქმნენ კახნი, იხილეს რა სიმხნე და მამაცობა მემკვიდრისა თვისისა:

ამასვე წელსა 1735 შაჰნადირ დემურ-ტაშზედ სარასკარი დაამარცხა, მაისის 19 და ივნის 11 ტფილისში მყოფთ ოსმალთა ნადირ-შაჰს წერილი მოუვიდათ: „სარასკარზედ გავიმარჯვე და თქვენც მზად იყავითო:“ ივლისის 30 ოთხშაბათს დღეს ოსმალნი ტფილი-

სით განვიდნენ და ოკდომბრის 6 ნადირ-შაჰ ტფილისს ქალაქს შე-მოვიდა. 25 ქალაქით განვიდა და კახეთი მისცა თეიმურაზს, და მე-ფობა ქართლისა ძმის-წულსა მეფის თეიმურაზისასა ალიხანს და თანა-წარიყვანა იგი. ხოლო ტფილისს ქალაქსა შინა დასვა სხვა ხანი ერთ-ყიზილბაშისა:

წელსა 1736 ნადირ-შაჰ სეფი-ხან სარდალი წამოუვლინა ქართლს. ამან მიუწოდა მეფესა თეიმურაზს კახეთით და ქართველნიცა შეჰკრიბ-ნა ფხვენისის სოფელში, სადაცა უღალატეს მეფესა თეიმურაზს და-დაიჭირეს ყიზილბაშთა და ამას-თანავე დაიჭირეს გივი ამილახორი, არაგვის ერისთავი ბარამ და თარხანი ლუარსაბ და ეგრეთვე კახნიცა ჩოლაყასშვილი სახლთ-უხუცესი გივი, ქისიყის მოურავი ქაიხოსრო და წარასხნეს ესე ყოველნი სპარსეთს. და რა ისპაანს მიიყვანეს იქ პყრო-ბილობისა-გან განსხნეს და პატივით შეიწყნარეს: გარნა იმ ჟამად შაჰ ნადირ ყანდაარს წარვიდა და მეფე თეიმურაზცა თან-წარიყვანა, რაიცა ქართლ-კახნი თან-ახლდნენ ისინიც თან-იახლნა ყანდაარს, და-ოდეს მიაწიეს ყანდაარად. მაშინ აუწყეს გაცხადება მეფეს თეიმურაზს: „რომელ შენი შვილი დაიბარე და რა ის მოვა, შენ მაშინ და-გითხოვთო:“ ვინად-გან ჰხედვიდა ქართველთა მხნედ, ამის-თვის თვით შაჰ ნადირ მოსწერა წიგნი დაბარებისა ირაკლის და მას-თან-დაიბარნა ქართველ-კახნი: ხოლო მსმენელთა ამისთა ქართველ-კახთა ერთ-პირობით არა ინებეს წასვლა ირაკლისა სპარსეთად, რომლისა-თვის შეიყარნენ ქართველ-კახნი და არა აუფლებდენ წასვლად ირაკლის. გარნა არა მიხედა პატივსა და დიდებასა ამის სოფლისასა. არამედ სათნო-ეყო ბრძანებასა მამისასა, მორჩილი ჰგულისა, „პატივ-ჰსცემდე მამასა და დღე-გრძელ-იქმნე:“ და დიდად უარ ჰყო წარუსვლელობა-თვისი და ჰსთქვა. „მამა ჩემი იქ უნდა ჰყვანდესთა და ჩემის იქ მის-ვლით გამოუტევებდენ და მე ამა-ზედ დავბრკოლდე და არა წარვიდე, ეს ჩემგან შეუძლო არისო:“

წელსა 1737 წარვიდა ირაკლი ფებერვალს შაჰ-ნადირ-თან და ყანდაარს ჰშთავიდა. ხოლო ნადირ-შას, ყანდაარი მარტის 16 აეღო და ოდეს მოვიდა ირაკლი, მეისვე წინაშე შაჰ-ნადირ დაპარაკი დაუწ-ყო და ჰკითხა ირაკლის ბრძანების გვარად საშიშარის სახით. „არ-

გასთათრდებით,“ და ვითარცა მოწამე-მან აღიარა მძლავრისა წინაშე ქრისტე და პასუხ-აგო წლითა და დღითა, ყრმა-მან. ხოლო გონებით ბრძენ-მან, „ჩემი სიკვდილი შესაძლებელ არს და სულისა ვერ-ვის ძალ უძსო და არცა მე გავმაჰმადიანდებით.“ შემდგომად უბრძანა ნადირ, „ნუ გეშინიან, მე აღარ გაიძულებთ.“ და მეორეს დღეს მეფე თეიმურაზ და ქართველ-კახნი მიაყვანინა და ყოველნი დაითხოვა და გამოისტუმრა და თვით ნადირ ინდოეთ-ზედ განიმხედრა და ძე მეფის თეიმურაზისა ირაკლი თან-წარიყვანა. შთავიდა ინდოეთს და ინდოეთის ხელმწიფე ამად-შაჰ შემოება 300,000 კაცითა. გარნა ნადირ-შაჰს გაემარჯვა და მთელი ინდოეთის სახელმწიფო დაიპყრა, მუნით დაბრუნდა და სინდეთს შევიდა და სინდეთის სამეფოცა დაიპყრა. გარნა მუნ დიდნი ბრძოლანი გარდაიხადნა, რომელსაცა ყოველთა ამათ ბრძოლათა და ომებთა შინა თან დასწრებულ-ჰყვა და ყოველთვის თვალითა იგისითა უწარჩინებულეს მხნედ ჰხედვიდა ძესა მეფის თეიმურაზისა ირაკლის და ამის სიმხნისა და სიკისკისისა-თვის ფრიად შეიყვარა, მუნით გამობრუნდა და მოვიდა ყანდაარს შაჰ-ნადირ:

წელსა 1739 შაჰ-ნადირ ყანდაარს მოვიდა და ვინადგან მადლიერ-იყო მეფის ძის ირაკლისა, რომელმანცა აჩვენა სიმხნე და ერთ გულება. ამის-თვის უბრძანა. „მეფის ძევ ირაკლი, შენ შენს ქვეყანას ეჭირვები და ნება მომიცია შენს ქვეყანაში წასვლისა და მარადის ჩვენის წყალობის მოიმედე იყავო:“ ხოლო მან მადლობა მოახსენა და მაისის 28 ყანდაარით წარმოსრულ დეკემბრის 13 ღამის ოთხს საათს გასულს კახეთის ალავერდს მობძანდა: ამ ჟამად შაჰ-ნადირ თურქისტან-ზედ წაბძანდა ბალხიბუხარი, ორგანჯი, სამარყანდი და მრთლად თურქისტანი სრულიად დაიპყრა და იქ რაოდენიმე ხანი დაჰყო, მუნით წარმოსრული დაღისტანში მოვიდა ძლიერის ჯარითა და შეამჭირვნა ლეკნი ძლიერითა ბრძოლითა და აგრეთვე ქართველნი სურსათის თხოვნითა, რომლისა-თვისცა განჰსდგნენ ნადირ-შაჰსაგან, ვიეთნიმე ქართველნი და მოიყვანეს ლეკისა და ოსმალისა ჯარები, აოხრებდენ, დაატყვევებდენ ურთიერთარს, ვინათ-გან ვერღა-რა შეუძლეს პირის პირ სამსახური ნადირ-შასი. ხოლო ტფილისს შაჰნადირისა-გან დასმული ხანი ჰბრძოდა მარადის ქართველთა და აოხრებდენ

მარადის ორნივ მხარენი ქართლისა და ესე ყოველი აცნობა ტფილისს მჯდომ-მან ხან-მან შაჰ-ნადირს, რომელიცა განძვინდა საქართველოსა ზედა და განიგულა აურა მათი და მოწყვეტა ქართლ-კახეთის ერისა. ჰსცნა რა ესე მეფე-მან თეიმურაზ წარავლინა დედოფალი თამარ, ასული მეფის ვახტანგისა ვედრებად ყაენისა წინაშე, რათა არა ასწყვიდოს ქართლ-კახეთისა ხალხი და დასცხრესცა მრისხანება მისი ქრისტიანეთა ზედა: ხოლო მოვიდა რა დედოფალი თამარ დაღისტანში ნადირ-შაჰს-თანა და ევედრა აყურელობასა ქართლ-კახეთისასა და ესრეთვე აცნობა უცოდველობა ქრმისა თვისასა მეფის თეიმურაზისა და ერთგულება ძისა თვისისა ირაკლი მეორისა, რომლის-თვის მყის თანად ლმობიერ-იქმნა მძლავრი იგი და პატივ-ჰსცა, ვითარცა დედასა და ყოველი თხოვილი მიანიჭა და გამოუტევა დიდითა ნიჭითა კახეთს და მოუწერა შაჰ ნადირ ტფილისს მჯდომს ხანსა, უკუმდგართა ქართველთა ზედა ბრძოლა და ოხრება: მივიდა ესე ტფილისს მჯდომი ყიზილბაშით და მოადგა აწერის ხევსა, შემუსრა აწერის ხევი და გამოიყვანა ქსნის ერისთვის შანშეს ცოლ-შვილი და ძმებისა მისისა, ხოლო შანშე ივლტოდა ადსიხას (ახალციხეს), გარნა ჰსთხოვეს იგი ყიზილბაშთა და მოსცეს ოსმალთა შანშე და შეიპყრეს ძმაცა შანშესი იესე და წარგზავნეს ცოლ-შვილით ხორასანს და დაიპყრეს ქსნისხევი და მამული შანშესი ამილახორ-მან გივ-მან: და ამ ჟამადვე მოჰკლეს არაგვის ერისთავი ყმათა თვისთა და გამოაძეს სახლის კაცნიცა მისნი და მაშინ იწყო გივ-მან დაპყრობაცა არაგვისა, მოიცა ძალი ოსმალთა-გან და განსდგა ყიზილბაშთა-გან: ესე ყოველი აცნო ტფილისს მჯდომ-მან ხან-მან და გამოუცხადა შაჰ-ნადირს ერთგულება მეფის თეიმურაზისა და ძისა მისისა ირაკლისა: ხოლო შაჰ-ნადირ უბოძა არაგვის საერისთავო მეფეს თეიმურაზს და მოუმცნო ბრძოლა და კირთება გივი ამილახორისა, რამეთუ გივს აქვნდა ქსნის-ხევისა ციხენი განმაგრებულნი და ჰყვა ბიძა შვილი თვისი რევაზ: ეზრახნენ მეფენი ამ რევაზს და აღუთქვეს წყალობა, უკეთუ მოსცეს ციხენი და მაშინ მოსცა რევაზ ციხენი ქსნის-ხევისანი და დაიპყრეს ქსანიცა მეფე მან თეიმურაზ და ირაკლი-მ და მრავალნი ბრძოლანი გარდაიხადეს: ხოლო ვიეთთამე ქართველთა მოუწოდეს ძესა მეფისასა ირაკ-

ლის და წარვიდა ირაკლი სამასისა კაცითა და წარიყვანა სამასი ლეკიცა და შემოეყარნენ რაოდენნი-მე ზემო-ქართლელნი თავადნიცა ირაკლის ძესა მეფისასა, მივიდნენ და დასდგნენ ქრცხინვალს ზემო, აბო-წმიდას: ჰსცნა რა ესე გივ-მან სურამს მდგომ-მან, შემოიყარა ოსმალისა და ლეკის ჯარი, ვიდრე 5000 და ვიეთნიმე ქართველნიცა შეეწყოდენ გივსა, მოვიდნენ ღამე და დილას ბინდს დაესხნეს ირაკლის: ეკვეთა ირაკლი, ძე მეფისა ძლიერად და ფიცხელი ომი მოუხდათ. გარნა მოსცა ღმერთმან ძლევა ირაკლის ძესა მეფისასა და ამათ-გან ლტოლვილნი იგი ოსმალ-ლეკნი წავიდნენ გივითურთ სურამს: ხოლო მეფის ძე ირაკლი წაბძანდა კახეთად და მეფე თეიმურაზ მივიდა ზემო-ქართლს და ერედუს დასდგა:

არამედ ამ ჟამად ძველი ყაენის შვილი, ლტოლვილი შაჰ-ნადირისაგან, დაღისტანში იყოფოდა, ამას დაღისტნელთ ლეკებო გამოუძღვანეს და ხონთქარ-თან გაისტუმრეს და ვინად-გან ქსან ზედ გივი ამილახორი ეგულვებოდათ, იქ მივიდნენ: ჰსცნა ესე მეფის ძე-მ ირაკლი-მ კახეთს მყოფ-მან და ფიცხლად დევნა უყო. ეწია ქსან-ზედ ეანჩაეთს და შეიპყრა იგი და მისთანანი, წარასხნა და ერედუს თავის მამას მიართვა: ხოლო მეფე-მან თეიმურაზ მაშინვე თვისი ძე ირაკლი ნადირ-შასთან გაისტუმრა და იგი ყაენის შვილიც თან-წარატანა: იმ ჟამად შაჰ-ნადირ ოსმალთ მოსულს ჰბრძოდა და შენ მიესმა: „ვითარმედ შირვანი უკუდგა, ყაენის შვილი მოიყვანეს და დაღისტანიც ითანხმეს და გაახელმწიფესო:“ ამის-თვის თვისი შვილი ნასრულ-მირზა გამოისტუმრა დიდის ჯარით და მტკვრის პირ-ზედ რა მივიდა შირვანში განსასვლელად, იმ ჟამად მეფის ძე ირაკლი მივიდა და ყაენის შვილი პყრობილი მიართვა, რომელმანცა ფრიადი მადლობა უბრძანა და ესე ყოველი მისწერა მამასა თვისსა ნასრულ-მირზამ, ვიდრე მისვლამდე ამისსა: ხოლო შაჰ-ნადირ მესულით წარმოსულიყო და ესე ამბავი გზასა ზედა ემთხვია, რომელიცა ფრიად მადლიერ-ექმნა და მოსწერა წიგნი მადლობისა მეფეს თეიმურაზს და მიუბოძა ათი ათასი ოქრო და მოუმცნო ტფილისს მჯდომს ხანს ყიზილჯალი-ხანს: „მეფის თეიმურაზის-თვის იხტიარობა მომიცია და ყველას საქმეს მაგას ჰკითხვიდესო,“ და თვით შაჰ-ნადირ უკუნ-იქცა

და ყარსის ციხეს მოადგა: ხოლო ნასრულ-მირზამ მისცა მრავალი ჩიჯი მეფის ძეს ირაკლის და გამოუტევა დარწმუნებულისა სიტყვით. „შენ წარვედ, რად-გან ახლა შენს ქვეყანას ეწირვები, იქ მიეშველე და მაგიერს ჯილდოს მსწრაფლ-მოელოდე:“

ხოლო წელსა 1744 წარმოავლინა ხონთქარ-მან უსუფ-ფაშა სპითა დიდითა და წარმოატანა ხაზინა, რათა წარგზავნოს იგი დაღისტანსა შინა და მით გამოიყვანოს ჯარი და მწე-ეყოს ამილახორს გივს: ხოლო მოსრული უსუფ-ფაშა და გივი მივიდნენ რუისს და დასდგნენ მუნ: ხოლო ჰსცნა რა ესე ტფილისს მჯდომ-მან ალიხან, ამან აცნობა მეფესა თეიმურაზს და იგი წარმოვიდა სწრაფად კახეთის ჯარით და მოვიდა ალი-ხანისა-თანა: ხოლო ხანმაცა შემოიყარა ქართველნი, მოვიდნენ და დასდგნენ გორს, მოვიდნენ ოსმალნი თედო-წმიდას და ყიზილბაშ ქართველნი განვიდნენ გორით საომრად, იკვეთნენ ძლიერად. გარნა იძლივნენ ოსმალთა-გან ყიზილბაშ-ქართველნი, გამოაქციეს და მოჰყვნენ გორის გალავნის კარებამდე, გაბრუნდნენ ოსმალნი და დასდგნენ რუისსვე მაშინ მოიყვანეს დაღისტნის ბელადი მალაჩი და მიაბარეს დაღისტანში გასაგზავნი ხაზინა: ხოლო ესე მალაჩი იყო იმ ჟამის წარჩინებული დაღისტნის პირველი ბელადი და ყოველნი დაღისტნელნი მორჩილ-იყვნენ მისა, ესე წარუძღვანეს ორი-ათასის ლეკით და თან წარატანეს ორი ათასი ოსმალნი და გაისტუმრეს: ხოლო ესე ყოველი მოუწერა ხან-მან ირაკლის ძესა მეფესასა და აცნობა ყოველი ყოფილი, სმენასავე თანა-ახლდნა და მსწრაფლ შემოიკრიბნა რაოდენნიმე ნაშთნი სპანი კახეთით და ორასნი ყიზილბაშნიცა მოერთვნენ ტფილისით და ამ მცირედის ჯარით შეუკრა არაგვის პირი: და მივიდნენ რა დიდას ოსმალ-ლეკნი დაიწყეს განსვლად არაგვისა, მყის ეკვეთა ირაკლი და იქმნა ბრძოლა ძლიერი და სასტიკი: შეჰკრეს სანგარი ლეკთა დასავალით არაგვის პირთა და იწყეს მუნით ძლიერად თოფთა ცემა და დარჩა ძე მეფისა ირაკლი არაგვს გამოღმა აღმოსავალით კერძო, რომელ არაგვის მდინარე მაშინ ფრიად განდიდებულ-იყო და უფონოდ არ გაისვლებოდა და განგრძელდა თოფთა ცემა იმიერ და ამიერ: მაშინ შეუხდა ძე მეფისა ირაკლი არაგვსა და პირველ ყოველთასა თვით განვლო ფონი იგი.

ხოლო მხილველთა სპათა არღა-რა ჰრიდეს საშინელებასა წყალთასა და შეუდგნენ ყოველნი სპანი მისნი და იქმნა ბრძოლა უძლიერესი, ვინაით გან ოსმალ ლეკნი უმეტესობდენ და ძლიერსა ამას ომსა შინა პირველ მიუხდა ირაკლი ძე მეფისა და დაღისტნის პირველი ბელადი მალაჩი თვით მოჰკლა. ხოლო სიკვდილსა მისა შჳის იძლივნენ ოს-მალ-ლეკნი და მიჰყვნენ ესენიცა ვიდრე ქსანს გაღმა ოკმადმდე და მრავალი მოსწყვიდეს და დაიჭირეს. და რაიცა წარჩიდენ ნაშთნი ოსმალ ლეკნი, მივიდნენ რუისს უსუფ-ფაშისა-თანა. გარნა ფრიად შიშნეულების-გამო მასვე ღამესა წარივლტო უსუფ-ფაშა, ვითარცა მეოტი: ხოლო მეფე-მან და ყიზილბაშთა დევნა უყვეს ოსმალთა. მაგრა ვერღა-რა ეწივნენ: ესე ყოველი ყოფილი და ქმნილი ირაკლის მიერი მიუწერა ხ-ნ-მან შაჰ-ნადირს, რომელიცა ფრიად მადლიერ-ექმნა მას და მოხარულ-მან წარმოუვლინა ცხენი ოქროსა აღკაზმუ-ლობითა და ხრმალი მძიმედ მოჭედილი და მოუბოძა ქართლის მე-ფობა თეიმურაზს და კახეთის მეფობა ირაკლის, ძესა მისსა, წელსა 1744:

ხოლო ამასვე წელსა შაჰ-ნადირ ყარსით გამობრუნდა. ჰსცნა ესე მეფე-მან თეიმურაზ და წინ-მიეგება აბოცს (რომელ-არს ყაიყული), იქიდამ მობძანდა ბორჩალის და დებედის პირ-ზედ, გოგთაფას დას-ხდა, და რაოდენსამე დღეს მუნ დაჰყო. ხოლო აქ მობძანდა დედო-ფალიცა თამარ და კახეთით ირაკლი, რომელთაცა დიდად პატივ-ჰსცა და უმეტესის პატივით მიიღო და მაშინ ევედრნენ მეფე თეიმურაზ და ირაკლი დედოფლის თამარით და მოითხოვეს ერისთავი შანშე, ძმის-წულნი და სახლეულნი და მასვე წამს პატივ-სცა და მიანიჭა და მიუწერა ბრძანება ხორასანს ხან-თან განთავისუფლებისა მათისა და გამოტევებისა: გაბრუნდა შაჰ-ნადირ, ყაზახსა და განჯა-ზედ ჩავლო, მუღამს შთავიდა და მუნ რაოდენსა-მე ხანსა დაადგრა. სადა მოვიდა შანშეცა ხორასნით სახლეულით თვისით და მეფე-მან თეიმურაზ და მეფე-მან ირაკლი ოსმალთა-გან წანართმევნი მამულნი მისნი და ერის-თაობა ქსნისა კვალადვე მიუბოძეს შანშეს:

კვალად წელსა 1745, გივ-მან ამილახვარ-მან განამაგრა ციხე სურამისა ოსმალთა მიერ, შევიდა და დასხდა მუნ: მაშინ მოვიდა

მეფე თეიმურაზ და მეფე ირაკლი ბრძანებითა ნადირ-შაჰსათა და ერ-
თი ყიზილბაშის ხანიცა და მოადგნენ გარს და შემდგომად რაოდენი-
სა-მე თვისა გამოიყვანეს ციხით პყრობილი და წარუგზავნეს შაჰ-
ნადირს:

შემდგომად ამისა, წელსა 1747, შაჰ ნადირ განრისხდა ყოველსა
სამფლობელოსა ზედა თვისსა და საქართველოსაცა არბაბი შემოაწერა,
ვითარცა სხვათაცა ქვეყანათა: ამასვე წელსა მოჰკლეს შაჰ-ნადირ ყი-
ზილბაშთა და დასვეს ტახტად ძმის-წული მისი ადილ-შაჰ: ხოლო მან
მოუწოდა მეფესა თეიმურაზს და მეფე-მან თეიმურაზ ქართლი მია-
ბარა ძესა თვისსა ირაკლის. გარნა დავედრა საქმის კითხვა იესე მე-
ფის ძის აბდულაბეგისაცა. არამედ ამან აბდულა-ბეგ გარდაჰბირნა
რაოდენნი-მე ქართველნი სომხით საბარათიანოდა-მ და ვიეთნიმე სხვა-
ნიცა და უკუ-უდგა ირაკლის მეფესა. მოიყვანა ყიზილბაშის ხანი სა-
ხელით სააბიხტიარ ჯარით. ამას მოჰყვნენ განჯა-ყარაბაღის ხანები,
დაღისტნის ხანი აზატ-ხან და საქართველოს ელები. შამშადილი,
ყაზახი, ბორჩალუ, დემურჩასალი, ბაიდარი და სხვა ყოველი ყურდა
თიმალები და მოვიდნენ მახლობელ ტფილისსა: მხილველი ამისი
მეფე ირაკლი განვიდა ურიდად მცირითა სპითა, ეკვეთა ძლიერად,
მოსცა ღმერთმან ძლევა და განემარჯვა და ივლტოდა აბდულა-ბეგ
მეოტი და შევიდა ციხესა სამშვილდისასა და განამაგრა იგი:

წელსა 1748, კვალად მოირბინა ქალაქის ციხის-მცველნი მე-
ციხოვნენი აბდულა-ბეგ და განუდგნენ ირაკლი მეფესა და უგრძნეუ-
ლად საქმისა იწყეს ციხით თოფთა და ზარბაზანთა ცემა ქალაქსა
შინა: ხოლო ამას მოადგა მეფე ირაკლი ქართლ-კახეთის ჯარებით და
უმეტეს ტფილისის მოქალაქენი ჰბრძოდენ ციხესა და მტკიცედ
სდგნენ ერთგულებასა მეფის ირაკლისასა და აბდულა ბეგცა შემოა-
მწყვდა ციხეში 500 ლეკი და იყო დღე ყოველ ბრძოლა: ამ ჟამად
მოვიდა დაღისტნის ბელადი ყოჯახ დიდის ჯარით და ავ-ჭალები მო-
არბივა, ტყვე და საქონელი წარიღო: ჰსცნა რა ესე მეფე-მან ირაკ-
ლი-მ, რაიცა ჯარები ჰყვა ტფილისის ციხის ბრძოლად დაუტევა და
თვით ორასის კაცით სატიოზედ მტკვარი განსცურა და ყოჯახ-ბე-
ლადს წარუდგა და მძლავრულად ქისიყის ჯარიც შემოიყარა ნაპირის

სოფლებიდა-მ და გადაასწრო ქისიყის ბოლოს შირაქში. მუნ შეება ყოჯახს და ფიცხელი ომი მოუხდათ, მოსცა ღმერთმან ირაკლის ძლევა და განუმარჯვა, მრავალი მოწყვიტეს, ტყვე და საქონელი სულ დააყრევინეს, უკმოიქცა მეფე ირაკლი და მუნვე შირაქის თავში დედოფლის წყარო-ზედ მობრძანდა და იქ დასდგა და ამა ყოჯახს დანაშთის ჯარით გაქცეულს სხვა დაღისტნის ჯარი შემოეყარათ ახალი მომავალი და ამ დამარცხებულთა ყოველივე თვისი გარდასავალი უამბეს: იმ ახალმა მომავალ-მან ჯარ მან უთხრა ყოჯახს ბელადს. „თუ იმ თქვენ-გან ნაშოვარს ტყვესა და საქონელში წილს დაგვიდებ დღეს ისინი ვერ-სად გაგვასწრობენ, ჩვენც გიშველით, მოვეწევით და ისევ დავაყრევინებთო:“ რა ეს ყოჯახს ესმა ფრიად მხიარულ-იქმნა, შეითქვნენ და წარმოვიდნენ, იმ ღამეს იარეს და მეორეს დილას დედოფლის წყარო-ზედ მეფეს ირაკლის თავს დაესხნენ: გარნა ძლიერი იგი და მხნე მეფე ირაკლი უწინარეს ყოველთა აღმხედრდა ცხენსა და პირველ თვით ესროლა თოფი და ყოველთა უწინ ამან მოჰკლა კაცი და უბრძანა ჯართა მხნედ შეტევება და უმეტეს პირველისა დაამარცხეს იგი ლეკთა ჯარნი და უმრავლესნი ლეკნი მოსწყვიტეს: მუნით უკმოქცეულ-მან აღიღო ტფილისის ციხე და თვისი მეციხოვნები შეაყენა, წაბრძანდა და სამშვილდის ციხე აღიღო და შემოიქცა გამარჯვებული ტფილისადვე:

წელსა 1749 მეფე თეიმურაზ ერანით მობრძანდა. იმ ჟამად ერანში იბრეიმ-შაჰ მოკლეს და სრულიად ერანი აირივა და ურთიერთარს რბევა, ტყვევნა და თხრება დაუწყეს: ამ დროს მაჰმად-ხან ვინმე ადრიბეჟანის მხარეს განძლიერებული. მრავალსა ქვეყანასა აოხრებდა, რომლისა-თვის მოსწერეს ერევნელებ-მან მეფესა თეიმურაზს და მეფეს ირაკლსა: „ერანში მეპატრონე აღარ არის და ეს მაჰმად-ხან ამ ქვეყანას აოხრებს, თქვენ მოგვეშველენით, ამას მოგვარჩინეთ და თქვენ გმსახურებთო:“ ხოლო სმენასა-თანა მეფენი ორნივე წარვიდნენ ჯარებით, ერევნის მისაშველებლად. გარნა მეფე ირაკლი წინ-წარვიდა ხუთასის კაცით და რა ეს მაჰმად-ხან-მან შეიტყო თავისის სრულის ძალით წინ მოეგება და მეფე ირაკლი შემოება, მოსცა ღმერთმან ირაკლის ძლევა და გამარჯვება, გაიქცა მაჰმად-ხან და ყარაბაღში შე-

ყოდა, რამეთუ მუნ ხარ-გვირაბის ციხე განმაგრებული აქვნდა და თვისა ცოლ-შვილნიცა მას-შინა ჰყვა: მიჰყვა ირაკლი მეფე და გარს მოადგა, აღიღო ციხეცა და ცოლ-შვილიცა მაჰმად-ხანისა გამოიყვანა და რაცა აქვნდა სიმდიდრე ხაზინისა ყოველივე მეფე-მან ირაკლი წამოიღო და მობრძანდა ერევანს: მუნ მოვიდნენ ერევნელნი მეფისა თეიმურაზის-თანა და მეფის ირაკლისა და თვით ერევნის ხანიცა. მაშინ მოსცეს თავი მოხარკედ და თავს-იდვეს სამსახური. და ამათ მეფეთა დასვეს თვისი კაცი ერევანს და უკმო-იქცნენ: ხოლო ვიდრე მუნით მეფენი გამობრუნდებოდნენ ყარაბაღის-ხანი ფანა, განჯის-ხანი შავერდი-ხან და ნუხის-ხანი აჯი-ჩალაბი, ესენი შეკრბნენ განჯა ყარაბაღისა და შაქი შირვანის ჯარებით და მოვიდნენ ყაზახს აღსტაფაზედ და ამ ჟამადვე მეფენიცა ერევნით ყაზახში გარდმობძანდნენ. გარნა ამ შეკრებულ-მან ხანებ-მან ომი ველარ გაუბედეს, მირიდეს და სიმაგრეში დასდგნენ და დაუწყეს მეფეთა ლაპარაკი მშვიდობისა, ზავ-ჰყვეს ურთიერთარს და უკუნ-იქცნენ და მეფენი მოვიდნენ ტფილისს გამარჯვებულნი და მიერ დღით იყო ერევანი მოხარკეობასა ქვეშე მეფეთასა, ვიდრე მოსვლადმდე საქართველოსა შინა ყაჯარი მაჰმად ხანისასა. გარნა ვერცა მან მოშალა სრულიად ერევნისა სამსახური საქართველოსადმი:

და შემდგომად წელსა 1750 მოვიდა ყარაბაღის ხანი ფანა და მოადგა განჯას. მაშინ მოსწერა წიგნი განჯის ხან-მან და ითხოვა შეწევნა მეფის თეიმურაზისა და მეფის ირაკლისა-გან: შემოიკრიბეს ჯარები მეფეთა და წარემართნენ. ესენი რომ ყაზახში შთავიდნენ და ჰსცნა ფანა-ხან-მან მსწრაფლად განჯას მირიდა და თვისსავე ქვეყანასა მიიქცა და ჯარები განიმრავლა და რა ესე მეფენი განჯას შთავიდნენ. მაშინ შავერდი-ხან თავის ჯარით მეფეთა მოერთო და მუნით წარვიდნენ ყარაბაღში და ფანა-ხანიცა დიდით ჯარებით წინ მოეგება საბრძოლველად, ურთიერთისა მოშორვებით დასდგნენ და მეფე ირაკლი ორასის კაცით ჯარების დასახედავად წარვიდა: რა ესე მათ ჰსცნეს სრულიად ჯართა შემოუტიეს და მეფე-მან ირაკლი-მ ერთი კაცი ამა ამბისა საცნობლად უკმოაქცია მეფეს თეიმურაზ-თან და ესე ყოველი აცნობა და თვით ირაკლი ამ ცოტას კაცით პირის-პირ საბრძოლვე-

ლად დაუდგა, ესრეთ ურიდი შემმართებელი არა ჰრიდებდა ომსა დაშეექმნათ ომი და განგრძელდა ბრძოლა და მეფე თეიმურაზცა ჯარებით მოეშველა. გარნა უწინარესვე მისცა ღმერმან ძლევა, ვიდრე მეფე თეიმურაზ მიბრძანდებოდა და ამ მცირის კაცით დამარცხდა იგი მძლავრი ჯარი და ამ გაქცეულთა ჯართა მოსწვდენ მდევრულად მეფის თეიმურაზის ჯარნიცა და მრავალი მოკლეს და დაიჭირეს: მეორეს დღეს ორნივე მეფენი ყარაბაღის მოსარბევლად განემზადნენ, წარვიდნენ და არაზს გაღმა მრთელი ყარაბაღის მამული მოარბიეს და იშოვეს და დაჰყვეს მუნ თვე ორი და მოინდვეს მრთელნი ყარაბაღელნი და დასდვეს ხარკი განჯა ყარაბაღსა და მოსცესცა ამისა პირი: „რომელი სადაცა ჯარი გთნდეს, იქ ჯარიც მოგცეთო:“ მაშინ უკმოიქცნენ და მოვიდნენ ტფილისს გამარჯვებულნი: ხოლო ამასვე წელსა შეძკრბნენ დაღისტნელნი და მოვიდნენ მოპარვის გვარად, ვითარცა არს მარადის ჩვეულება მათი, მოარბიეს ელები და მრავალი იშოვეს ტყვე და საქონელი: ესე ჰსცნეს მეფეთა და დევნი-უყვეს, ეწივნენ დამღისს, მუნ სადაცა ერთვის იორის მდინარე ალაზნის მდინარესა და იმ ალაზნის პირზედ შეიბნენ: მოსცა ღმერთმან ძლევა მეფეთა, განემარჯვათ და მრავალი კაცი მოკლეს და უმრავლესნი ალაზნისა-გან მოიშთვნენ ლეკნი. ხოლო ნაშთნი რომელნიც გაღმა გავიდნენ, არცა იგინი ათავისუფლეს, გაუხდნენ გაღმა და შიშნეულთა მათ გარდაჩომილთა ლეკთა მიმართეს ერთს დამწვარსა ფლატიან გორასა, სიმაგრის იმედეულთა შევიდნენ ამ გორაებში, მოსქდა ეს დამწვარი ფლატიანი გორა და ესრეთ დაინთქნენ ეს დანაშთნი ლეკთ ჯარნი, რომელ მატყვიცა ვერღარა განერა: უკმოიქცნენ მეფენი გამარჯვებულნი და მოვიდნენ ტფილისს და მიერითგან ვერღარა იკადრეს ლეკთა ჯარად გამოსვლა გარნა ქურდად არა დასცხრობოდნენ ავაზაკობასა:

წელსა 1732, ქორონიკონს 439, წავიდნენ ორნივ მეფენი ჭარისა და შაქი-შირვანის დასარბევლად, შემოიყარეს ჯარები და შთავიდნენ იორ-ზედ სადაცა მოერთვნენ განჯა-ყარაბაღის ხანები, წარვიდნენ მუნით, ჭარი დაადგეს და ჭარს ქვემო აგრისჩედ განვიდნენ: მოვიდა ნუხის ხანი აჯი-ჩალაბი, შემოიყარნა ჭარელნი და დაუდგნენ

პირის-პირ: ეზრახა აღა-ჩალაბი იდუმალ მეფეთა თანა-მყოფთა განჯისა და სხვათა ხანებთა, გარდაჰბირნა ესე ხანები და მეორეს დღეს შემოება აღა-ჩალაბი, მეფეთაც დასტები დააწყუეს და მიმართეს ძლიერად და ორი და სამიცა დასტა დაამარცხეს აღა-ჩალაბისა ქართველ-კახთა და ორი ძლიერი სანგილი დააგდებინეს: მაშინ აღა-ჩალაბი მოუბდა ყაზილბაშთ ხანებისა დასტასა და განზრახვითა ურთიერთითა, უწინარეს მისჳლისა გამოიქცნენ ესე ხანები პირობისა-ებრ და წარვიდნენ თვისსა მხარესა მშვიდობიანად: რა ესენი გაქცეულნი ნახეს ქართლ-კახეთის ჯართა, ესენიც აირივნენ და ურეგულომან ჯარ-მან ვერღარა შეიძლეს დადგრომა და გამოიქცნენ: ხოლო მეფენი სიმხნითა თვისითა მრავალსა ეცადნენ. გარნა ვერცა გარე შეიმაგრეს ჯარი და მიზეზთა ამით მრავალნი მოსწყვიტნენ ქართველ-კახნი და უმრავლესნი ალაზანსა შინა მოიშთვნენ და მოვიდნენ ორნივ მეფენი ტფილისს დამარცხებულნი: ხოლო ესე იქმნა თვესა ფებერვალსა და მასვე წელსა ივნისის თვეში მოვიდა დიდძალითა ჯარითა აზატ-ხან და დაუწყო ერევანს რბევან და ოხრება, ვინად-გან აზატ-ხანს ეპყრა მიდია (რომელ-არს ადრიბეჟანი) და იწოდებოდაცა პეროზელად სპარსეთისად. ხოლ ამის-თვის მოუწერეს მეფესა ირაკლის ერევნელთა: „ვინად-გან მივიღებთ ხარკსა და ვართ მორჩილებასა ქვეშე თქვენსა, გვქვსთ ვალი და თანამდებობა, რათა განგვათავისუფლო ესე-ვითარისა მძლავრის ხელისა-გან.“ და ჰსთხოვეს მიშველება, რომლისა თვის ინებაცა მეფე-მან ირაკლი-მ მიშველება ერევნისა: გარნა ოდეს ჰსცნა მუსახან-მან, რომელიცა მოსდგომოდა ერევნისა ციხესა მისვლა ირაკლი მეფისა, მასვე წამსა მიჰრიდა მან ციხესა. ხოლო მეფე ირაკლი მივიდა ერევანს და დიდად შეჭირვებულნი უსაზრდელობითა ერევნელნი აღავსო სურსათითა, მიუტანა მრავალი საზრდელი და თვით გამობრუნდა ქანაქირს და ყარაბულაღზედ კარვს ჰაერში დასდგა, მახლობელად ერევნისა, რომელიცა შორავს ერევანს ვიდრე 12 ვერსამდე, ვითარცა აღაჯი ერთი:

თუმცა ესე მუსა-ხან ერევანს შემოეცალა. გარნა დაუყოვნებლივ მისწერა წიგნი აზატ-ხანსა და აცნობა მყოფსა მიდიასა შინა მისვლა ირაკლი მეფისა და ყოველი ქმნილიცა მის-გან: ხოლო ჰსცნა რა მან

ესე, განძვინებულ-მან შემოიკრიბნა ჯარები ყიზილბაშ-ავღანისა. ვიდ-
რე ორმოცდაათასამდე, ესრეთ რომელ ათორმეტი-ათასი მხოლოდ
შუბოსანი კაცი ჰყვა, თვინიერ თოფოსანისა და აქვნდა ათორმეტი
ზარბაზანი და ორასი ზამბურაკი, რომელიცა უგრძნეულად მოვიდა
და გარნაჩაი-ზედ ჩამოხდა, რომელ ესე გარნი-ჩაი მორავს ქანაქირს
ოცითა ვერსითა და სადამო-ზედ ჰამბავი მოერთვა მეფეს ირაკლის.
„აზატ-ხან დიდის ჯარით მოვიდა და გარნიჩაი-ზედ გარდახდაო:“
მოუწოდა მეფე-მან ირაკლი ქართველ-კახთა და რჩევა შეექმნათ ქარ-
თველ-კახთა, დაბრუნება არჩიეს უფროსი-ერთთა. გარნა მეფე-მან
ირაკლი არა ინება დაბრუნება. „იცოდეთ მე აზატ-ხანის შეუბმელი
არ დავ'დგები, ამადამ რომ გავიქცეთ, ხვალ გზა-ზედ მოგვეწე-
ვიან და უნამუსოდ სიკვდილს ნამუსიანად სიკვდილი ჰსჯობსო,
ესე ყველამ უწყით, რომ სიკვდილის შვილნი ვართ და ჩვენს გვარსა
და სახელსა ორის დღის სიცოცხლისა-თვის ნუ მოვაყივნებთო:“ და
ამაზედ რაოდენი-მე თავადნი და წარჩინებულნი გვამნი ემოწმენ მეფეს
ირაკლის, დაამტკიცეს ომი პირის-პირ მძლავრისა მის და აღრიცხა
მეფე-მან მხედრობა თვისი, რომელიცა იყო რიცხვით სამი-ათასი და
ამ რიცხვსა შინა იყო თათარი ხუთასი და ავად-მყოფი ხუთასი. ხო-
ლო ესე ავად-მყოფნი და ბარგის კაცნი დარჩნენ სანგალთა შინა და
წარვიდა ორის-ათასის კაცითა აზატ-ხანის შესაბმელად და მცირედი
რა წარვლეს, იქით მხარესაც გამოსჩნდა აზატ-ხანის ჯარები დასტე-
ბად: მაშინ გარდახდა მეფე ირაკლი, დაემხო მიწასა და ღმერთსა
ევედრა. ხოლო ზე რა აღსდგა, გამობრუნდა და უთხრა მხედრობათა:
„ჩემნო ძმანო და შვილნო, თქვენ ჩემის განძლიერებისა და ჩემის გუ-
ლისა-თვის იხოცებით და მე ღმერთ-თან თქვენი დიდი მოვალე ვარო
და დღეს რაც მე გითხარით ის დამიჯერეთ და სისხლსა თქვენსა მე
ვინდობო:“ მაშინ ყოველთა მხედრობათა ერთ-პირად ნება-სცეს და
მოახსენეს. „მეფეო და დიდებაო ჩვენო, სისხლი ჩვენი თქვენ-თვის
შემოგვიწირავს და ბრძანებასა თქვენსა ვერჩით და ნებასა თქვენსა
აღვასრულებთო:“ და ვინად-გან ეს-ოდენი ერთ-გულება და სიმხნე
მხედრობათა თვისთა იხილა, მაშინ უბრძანა. „ვირემ მე ცხენ-ზედ არ
შევჯდე, თქვენც ნურ-ვინ შესხდებით და ვირე ჩემი თოფი არ გა-

ვარდეს, თქვენ თოფს ნურ-ვინ ესვრითო:“ მაშინ ქართველ-კახთა ერთობით აღუთქვეს ბრძანებულისა მის აღსრულება. ხოლო ხუთასნი იგი მყოფნი თათარნი ირაკლი მეფისანი შესხდნენ ცხენსა და განეშორნენ ქართველთა ჯარსა, განსდგნენ ცალ-კერძ და გაკეთდენ ერთდასტად. გარნა დაადგრა ერთი ერევნელი თათარი აირუმლის სულტანი მეფის ირაკლის-თანა, სახელით ალავერდი და მხილველ-მან მეფე-მან თვისისა ჯარისა სიმცროსა-მან ფრიად მხურვალე თაყვანისცა ჯვარსა ქრისტესსა ცრემლით და ყოველნი სპანი თვისნი ათაყვანნა ჯვარსა და მაშინ მოვიდა თათარიცა იგი ალავერდი სულტანი და ჰრქვა ჯვარსა ქრისტესა, მეტყველ-მან ესრეთ. „უკეთუ შეძლება რამე არს შენ შორის დღეს გამოჩნდებაო.“ და დაადგრა მეფის ირაკლის-თანა: მაშინ გაუძღვა მეფე ირაკლი ათას-ხუთასსა კაცსა დაქვევითებულსა წინარად და სადაცა უფრო უდიდესი დასტა იყო აზატხანისა მუნ მიჰმართა: მოვიდა განძვინებული აზატ-ხან და თვისი დასტები გარს შემოახვია და ოთხ-კერძოვე ესოდენ ახლოს მოაწიეს, რომელ შუბი აღარ გაიმართებოდა და ლამოდენ იგინი ერთობლივ ცოცხლივ შეპყრობასა ქართველთასა. მაშინ მოახსენა ერთ-მან ხანმან ვინმე აზატ-ხანს. „დასტური მეც, რათა წარვიდე და მეფე ირაკლი ცოცხლივ შეპყრობილი მოგართვა:“ მანცა ნება ჰსცა და იგი დიასწრაფით და ცხენ-მალედ მოვიდა, რომელსა საბრძოლველად აქვნდა შუბი ხელთა და ხმა ჰყო: „ჰამამან ჰანიერ ირაკლი ხან (რომელ-არს ქართულად, სად არის ირაკლი მეფე):“ მაშინ გაუხდა მეფე ირაკლი მკვირცხლ და შესძახა: „მე ვარ ირაკლი მეფე“ და ხმა ყოფას-თანა მისცა თოფსა ცეცხლი, გავარდა თოფი მეფისა და მოხვდა მას ხანსა გულსა, გარდმოვარდა ცხენით და დაეცა წინაშე მეფისა ირაკლისა და რა იხილეს ესე-ვითარი სიმხნე მეფისა ირაკლისა-გან ქართველთა და კახთა განმხნდნენ ესენიცა და ერთობით მისცეს ცეცხლი თოფთა თვისთა და რაცა მახლობელად მოსრულნი ყიზილბაშნი და ავღანნი იყვნენ ერთობით ჩამოყარნეს და დაეცნენ მიწათა ზედა: მაშინ აღმხედრდა ირაკლი ცხენსა თვისსა და აღუზახნა სპათაცა თვისთა აღმხედრება. აღმხედრდნენ სპანი და იკრეს ხრმალთა ხელი და ერთობით შეუტივეს და მყის-თანად მისჳლასავე აოტნეს ყიზილბაშ-ავღანნი:

ხოლო მას დღესა-თანა ჰყვებოდა აირუმლის სულტანი ალავერდი, რომელმანცა ითხოვა სასწაული ჯუარისა-გან და იყო მხნეცა: წარივლტო, ვითარცა მელოტ-მან სირცხვილეულად აზატ-ხან და გამარჯვებასა ამას შინა დარჩა მეფესა ირაკლის 24 ზარბაზანი, 200 ზამბურაკი თავისის ასის აქლემით და დროშა მრავალი და ორი ათას-ხუთასი კარავი და ტყვისა და საქონლის რიცხვი არ შეიძლებოდა. ხოლო იგი ალავერდი სულტანი დიდად განკვირვებული იტყოდა წინაშე ჯვარისა: „ესე საქმე კაცობრივის ძალისა-გან შეუძლებელი იყო. მაგრამ ამ ჯუარის ძალ-მან ჰყო:“ და ესრეთ ჰსთქვა. „ხან სანა ყურბან ოლიმ (რომელ-არს, ჯუარო, შენ-თვის მსხვერპლად შევიწირვით):“ გარნა არა ნათელს-იღო. წარმოვიდა მეფე ირაკლი და მობრძანდა ტფილისს გამარჯვებული. ხოლო ესე ძლევა იქმნა ივლისის თვეში:

წელსა 1753 ქორონიკონს , თვესა იანვარსა, მოსწერეს წიგნები განჯის ხან-მან, შუშის ხან მან და ყარადაღის ხან მან მიიწვიეს და აღუთქვეს მეფესა თეიმურაზს და მეფესა ირაკლის, რათა იქებონ მასთანა ნუხის ხანს აჯი-ჩალაბ-ზედ და ესრეც იახლნენ თვისითა ჯარებითა: ამის-თვის ინებეს მეფეთაცა წაბრძანება და ჯარები შემოიყარეს: წარვიდნენ მეფენი და განჯას ჩაბძანდნენ. იქ ზემო-ხსენებულნი ხანები შემოეყარნენ თვისითა ჯარებითა და შემოჰფიცეს ერთ-გულებასა ზედა. გარნა არა დაადგრნენ ფიცსა ზედა და ჰსძლიათ ჩვეულება-მან სიმუხთლისა-გან, ვითარცა ჰქმნეს ჭარის ომსა ზედა, მგრეცა აქედამ დაუწყეს წიგნების წერა იდუმალ ნუხის ხანს აჯი-ჩალაბს და დაიბარეს: „შენ გამოდი შენის ჯარებით და როდესაც შენ გამოხვალ, ჩვენ შინ უღალატებთო:“ ეს ამბავი მეფეთა ჰსცნეს და იმათი მიწერილი წიგნებიც ხელთა შთაიპყრეს და ვინად-გან ერწმუნებოდნენ მეფენი მათ-გან ესე-გვარსა დრკუობასა: ვინათ-გან არა აქვნდათ ჭეშმარიტებათი ერთ-გულება, ამის-თვის განიზრახეს შიგება მაგიერისა და ზემო-ხსენებული იგი ხანები ერთობით დაიჭირეს და ხანების დაჭერა-ზედ მათი ჯარებიც აირივა და თვით მეფეთაცა თვისი ჯარები დაუწყობელნი ჰყვანდნენ: შემთხვევასა ამას შინა მოვიდა ნუხის-ხანი აჯი-ჩალაბი შირვანისა და დაღისტნის ჯარებით, დამარცხნენ მეფენი და მრავალნი მოისრნენ ქართველ-კახნი ბრძოლასა შინა და

უმრავლესნი შამშადილელთა გასწყვიტეს გზა-ზედ. ხოლო მეფენი მოვიდნენ ტფილისს ლტოლვილნი, თვესა მარტსა: ამავე წელსა მაისის თვეში, შემოიყარა ჯარები აჯი ჩალაბის შვილ-მან ალიქიმიმ, გამოვიდა განჯას მაქის შირვანის ჯარით და იქ შემოეყარა ყარაბაღის ხანი ჯარებით, მოვიდნენ და ყაზახ-ბორჩალუ აჰყარეს და თვით ბაიდარში დასდგნენ უშიშრად. ვინადგან ქართველ-კახნი, ახალნი დამარცხებულნი იყვნენ და დასუსტებულნი: მაშინ წაბძანდა ირაკლი მეფე არაგვის ხევსა, მოიყვანნა ჩერქეზ-ოვსნი ჯარად და მთის კაცნიც მოიყვანა და ვიდრე მეფე ირაკლი მჴრით გარდმობრძანდებოდა, მანამდის დაღისტნის ბელადმა ზუბეიდალამ დაღისტნის ბელადები თვისის ჯარებით შემოიყარა, მოვიდა ზემო-ქართლში და ქართლს რბევა დაუწყო და ვანის გალავანს შემოადგა და აიღო. შიგ-მყოფნი მრავალნი სულნი დაატყვევა და მუხით წარსული თიღვას შემოადგა და იმ ჟამ-ზედ მეფე ირაკლი ხევიდამ გარდმოვიდა ჩერქეზის ჯარით და ეს ამბავი დუშეთს მოერთვა: ამ ჩერქეზის ჯარს წარუძღვანა ჯიმშერ ერისთავი და გივი ამილახორი და იმ ლეკის ჯარ-ზედ გაისტუმრა თიღვის მისაშველებლად და თვით მეფე ირაკლი კახეთს წაბრძანდა ჯარების გამოსაყვანად: ლეკთა თიღვა ვეღარ აიღეს, პატარა ლიახვს გამოღმა, კარბის სოფელ თან რა მოაწიეს, იქ ჯიმშერ ერისთავი და გივი ამილახორი შემოეყარნენ ჩერქეზის ჯარით, შეეტივეს და ეს ლეკის ჯარი დამარცხეს, მრავალი ლეკი მოკლეს და ქალაქს მეფეს თეიმურაზ-თან შთამოვიდნენ. ირაკლი მეფეც კახეთის ჯარით შთამოვიდა და ორნივ მეფენი ქართლ-კახეთისა და ჩერქეზის ჯარით ტფილისით განვიდნენ: რა ესენი სომხითს შთავიდნენ. მაშინ ბაიდრიდამ აჯი-ჩალაბის შვილი ალიქიმი და სხვა ხანები ვინც იყვნენ აიყარნენ და უკან გაბრუნებულნი ყაზახში მივიდნენ: ხანები, რომელიც გემი-ყაიაზედ იდგნენ, აიყარნენ და ვითარცა მეოტნი მსწრაფლ წარვიდნენ და შამშადინში თოუზზედ მივიდნენ და იქ ორ-დასტად გაიყვნენ და დაემალნენ ქართველ-კახთა გარნა ამათი ესრეთ საჩქაროდ წასვლა რომ იხილეს, ამათაც დასტები მოშალეს და ჩაფაულებრ ცხენ-რბევით ჰსდევეს: ხოლო მეფე ირაკლი ამ წინა-ჩაფაულთა შინა იყოფოდა და მეფე თეიმურაზ წყნარად დასტა დაწყობილი წარვიდა. ხოლო ოდეს თო-

უზზე ქართველთ ჯარი თავს-წვრილიადათ მისრული ნახეს, ისინი დასტა-წყობილნი მზირ უდგნენ და ფიცხელად შემოუტივეს და მრავალი კაცი მოკლეს, ამ დროს მოასწრო მეფე-მან ირაკლიმ და დიდი გრძელი ომი შეექნათ, მოსცა ღმერთმან ძლევა ირაკლის, გაემარჯვა და მრავალი კაცი მოკლეს და მრავალი ცოცხალი დაიჭირეს, ოც-და-ათი ვერსი ჰსდივეს (რომელ შეკრების ვიდრე სამის საათის სავალად), გამობრუნდნენ გამარჯვებულნი და მოვიდნენ ტფილისს:

ხოლო ამასვე წელსა კვალად ასტეხნენ დაღისტნელნი რბევად ქართლისა, ორასობით და სამასობით დავიდოდნენ მრავლად მრავალთა ადგილთა და დიდად შეაშჭირვეს ქართლი და მეფე ირაკლი მრავალს ადგილს დახვდა და აოტნა მოწყვეტით ლეკნი, გარნა ეგრეთაცა არა დაჰსცხრნენ რბევად ქართლ-კახეთისად სიმრავლისა-გამო მათისა და განგრძელდა ჰრბევა მათ-გან ქართლ-კახეთისა:

წელსა 1755, ქორონიკონსს 442, ავარის ხან-მან, ხუნძახის ბატონ-მან ომან-ხან შემოიყარა დაღისტნის ჯარები და მოვიდა უგრძნულად შიგნით კახეთს, შუნით შემოიარა, მოვიდა არაგვ-ზედ და დუშეთს შემოადგა (რომელ-არს ციხე კობია) და ალიღო მუხით, მოვიდა მჭადის-ჯვარს და გარს მოადგა: ამისი მცნობელი მეფე ირაკლი კახეთის ჯარით მოეშველა და არაგვზედ დუშეთს მოვიდა და მეფე თეიმურაზიც ქართლით მობრძანდა და ორნი ესე მეფენი დუშეთს შეიყარნენ: მეორეს დღეს მივიდნენ და მჭადის ჯვარს მდგომს ომარხანს ჭილურტის მხრით შემოებნენ, მოსცათ ღმერთმან ძლევა და განემარჯვათ მეფეთა, დაამარცხეს ხუნძახის ბატონი და მრავალი ლეკი მოკლეს და წარვიდა ხუნძახის ბატონი ფრიად მეოტი. ხოლო მოვიდნენ მეფენი ტფილისს გამარჯვებულნი: გარნა არა დასცხრენ ლეკნი კვალად ქურდულად რბევად ქართლისა და კახეთისა. კვალად შეჰკრბენ დაღისტნელნი, მოვიდნენ ქართლში და ლარბის ციხეს შემოადგნენ, მოეშველნენ მეფენი და დაამარცხეს ლეკის ჯარი, მრავალი მოსწყვიტეს და ციხე იგი განარინეს ალებისა-გან:

წელსა 1755, კვალად შემოიკრიბა ავარის ხანმან, ხუნძახის ბატონ-მან ომარ-ხან დაღისტნის ჯარები, გარდმოვიდა და მოადგა ყვარელის სოფელსა, ამას მოერთვნენ ჭარელნი და შაქი შირვანელნი,

ვითარცა არს ჩვეულება მათი დინ დასლობისა ქრისტიანეთა ზედა. მოვიდნენ და მოადგნენ ციხესა უვარელისასა კაცი, ვითარ ოცი ათასი და ოც-და-რვას დღეს გარ-მოდგომილთა შეამუსრეს უვარელის ციხე. გარნა გამოერჩივნენ ქართველ-კახნი მხნენი, ვიდრე ორასამდე და შესწირეს სისხლი მსხვერპლად ქრისტიანობისა და ერთ-გულებისათვის მეფეთასა, ბრძანებითა მეფეთათა შეემუსრნენ ციხესა უვარელისასა და შეიღეს ტყვია წამალიცა მრავალი: მეფე თეიმურაზ დასდგა თელავს და მეფე ირაკლი წაბრძანდა ქისიყს და იქ შეჰკრიბნა მხედრობანი და გაუსია ჯარს. მოსწვეს ჯარი და მოარბიეს ყოვლი თურთ: ხოლო ამისი მსმენელნი ჯარელნი აირივნენ და გაეცალნენ უვარელიდა-მ და ამათ გაჰყვნენ მაქი შირვანელნი და მეფერიცა წარვიდნენ უვარელის მხრისა-კენ. ჰსცნა ესე ავარის ხან-მან, აიყარა და წარვიდა, ვითარცა მეოტი:

წელსა 1755, დაიწყეს კვალად ჰრბევა და ტხრება ქართლისა დაღისტნელთა ქურდულად, ვიდრე ასობით, ორასობით და უმეტესობითცა ვლიდენ მრავალთა ადგილთა ცალ-ცალკე და ამით დიდათ შეაწუხეს ქართლი გარნა არცა მეფე-მან ირაკლი მისცა განსვენება თავსა თვისსა დევნისა-გან მათისა, რომელმანცა უმრავლ-ჯერეს სდევნა, აოტნა და მოსწყვიტნა, რომლისაცა რიცხვი კნინღა თქმად შესაძლო არს და ესრეთითა შრომითა და სიმხნითა აქვნდა მეფობა და მართვიდა კეთილად: გარნა ეგრეთცა არა დასცხრნენ დაღისტნელნი ავაზაკობისა-გან:

ამასვე წელსა საქართველოს თათრის ელები, ჩვეულებისაებრ მთა-ზე წარვიდნენ, მუნით გაიქცნენ და ერევნის მამულში შთავიდნენ: მცნობელი ამისი მეფე ირაკლი ზემო-ქართლში წაბრძანდა. იქ ოდუმალ ჯარება შემოიყარა აგვისტოს თვესა, თრიალეთი გარდაჰვლო, შთავიდა ერევნის მამულში სეკდემბრის თვესა, არაზის პირ-ზედ ყარსუ ეწოდება, მუნ მოეწია და ეს წარსრულნი ელნი სრულიად დააბრუნა და ოკდომბრის თვესა თავ-თავის ადგილს დასხნა:

წელსა 1757, ქორონიკონს 445, მეფე თეიმურაზ და მეფე ირაკლი ზემო-ქართლს ბრძანდებოდნენ და წვრილს ლეკის ჯარებს სდევნიდნენ, ორ-გან, სამ-გან დაამარცხეს, მივიდნენ ქრცხინვალს სუ-

ბექად თავის ამალით, დაჰსდგნენ და სხვა დაბარებული ჯარები არა ჰყვათ. ამ ჟამად დაღისტნის ბელადი ჩონჩოლ-მუსა ჰტარისა და იტინა მოვიდნენ ქრცხინვალს დაღისტნის ჯარით, ვიდრე ოთხი-ათასამდე და პირის-პირ სრთლა უწყეს და ვინად-გან არა ჰყვათ ჯარები მეფეთა, ამის-თვის ვერ იკადრეს რაზმით ომი მინდორთა ზედა და ამის-გამო სიმაგრით ბრძოლა უყვეს ძლიერად, რომელ მასვე დამესა აიყარა დაღისტნის ჯარი, წარვიდნენ და ალის-ციხე აღიღეს და მრავალნი სულნი ტყვე-ჰყვეს:

კვალად წელსა 1758, ქორონიკონს 446, ოკდომბრის თვესა დახვდა დიდი ჯარი ლეკისა ღართის-კარში, კოსტანტინე მუხრანის ბატონი მოჰკლეს და სხვა-გზის ქარავანიც წაახდინეს: ჰსცნა ირაკლი-მ, დახვდა ნაფარეულში და ისე მოსწყვიტა, რომელ მცირედნიღა გარდაეხვეწნენ:

წელსა 1759, გარდმოვიდნენ კვალად დაღისტნის ბელადი კოხტა და ჩონჩოლ-მუსა დაღისტნის ჯარებით, ვიდრე რვა ათასამდე კაცნი: ესერი გაიყვნენ. ჩონჩოლ-მუსა მივიდა აჩაბეთს და აღიღო და მრავალნი სულნი დაატყვევნა. შევლო ლიახვ-ზედ, სამაჩაბლოს თსები დაარბივა და მუნით წამოსრული ავნევს სოფელს შემოადგა და კოხტა ბელადი ატოცის ციხეს შემოადგა: მივიდნენ მეფენი თეიმურაზ და ირაკლი ქართლ-კახეთის ჯარით ყორნისს და მეფე იმერთა სოლომონ შემწე ექმნა მეფეთა და მოვიდა ჯარით და სამთა ამათ მეფეთა შეექმნათ რჩევა, თუ რომელსა მიეშველნენ ავნევს ანუ ატოცსა და უმჯობეს განიგულვეს მიშველება ატოცისა: მივიდნენ მოსწრაფედ და დილას ადრე თავს დაესხნენ ლეკის ჯარს ატოცს, აოტეს კოხტა ბელადი და ლეკის ჯარნი მრავალნი მოსწყვიტნეს და სამთა ამათ მეფეთა სპათა სიმხნე და სიმარჯვე ყოველთა კაცთა-გან მოსაწონ-იყო და ჰსდევნეს და ლტოლვილნი იგი ლეკნი მივიდნენ ავნევს და აცნობეს ჩონჩოლ-მუსას ესე ყოველი ყოფილი: ამისი მსმენი იგიცა შემოეცალა ავნევს, მოვიდა და დგანს სიმაგრეში დასდგა ჯარით: მასვე დღესა მოვიდნეს სამნივე მეფენი ავნევს მოსაშველებლად. გარნა არღა-რა ადგნენ ლეკნი ავნევსა: ჰსცნეს მეფეთა დგანს დგომა მათი, მივიდნენ მეფენიცა და პირის-პირ დაუდგნენ. გარნა ვერღა-რა იკადრეს გამო-

სვლა ლეკთა საომრად დასტით. არამედ მცირეთა კაცთა-გან მოხდა თოფთა ცემანი, სიღამე-მან უსწრათ და არღა-რა მოხდა ომი და დასდგნენ მეფენი მას ღამესა ახლოს ლეკისა ჯარისა, ხვალისად ომისა იმედულნი. გარნა მას ღამესავე აიყარა ჩონჩოლ-მუსა და გაიპარა ჯარით, მეორეს დილას ჰსცნეს მეფეთა გაპარვა ლეკისა ჯარისა, წარუდგნენ. გარნა ვერღა-რა ეწივნენ:

ქვალად წელსა 1760, ქორონიკონს 448, წარვიდა მეფე თეიმურაზ როსიასა შინა იმპერატრიცა ელისაბედ-თან თხოვად შეწევნისა: ამასვე წელსა ზანდი ქარიმ-ხან განძლიერდა, უაჯარი მაჰმად-ხან დაამარცხა და ომში მოკლა, ავღანი აზატ ხან გამოაქცია თავის ქვეყნისა-კენ ვერღა-რა წარვიდა და ადრიბეჟანისა-კენ წარმოვიდა ჯარითა და ბევრი ავი საქმე ჰქმნა ავაზაკებრ: და მოუწერა ქარიმ-ხანმან მეფეს ირაკლის ძმობით და სიყვარულით წიგნი: „აზატ-ხან ადრიბეჟანის მხრისა-კენ წარმოვიდა და ქვეყნებს არბევს და აოხრებს და უკეთუ მაინთ გამოჩნდეს სადმე დაიჭირე და გამომიგზავნე, რომლისა-თვისცა ერან-ზედ დიდი ვალდებულება გექმნებათ:“ ამ ჟამად აზატ-ხანცა იმ ადგილებში ვეღარ მოიცადა და დაღისტნისა-კენ წარმოვიდა. ჰსცნა ესე ირაკლი-მ და ყაზახში გარდაასწრო და თავის ჯარებით სრულიად, შეიპყრა აზატ ხან, ქარიმ-ხანს გაუგზავნა და ჯარნი მისნი ყოველნი განათავისუფლნა და თავის ქვეყნებში გაისტუმრა: ეს საქმე ქარიმ ხან-მან დიდათ დაუმადლა და მრავალი ფეშქაშები წარმოუვლინა და დაუმტკიცა ერევანი და მოუწერა ხანსა ერევნისასა: „შენ რაიცა ხარკი სახელმწიფოთ გედვას ყოველსავე მეფეს ირაკლის მისცემდეთ და ჰმორჩილებდე, ვითარცა არს წესი მორჩილებისა:“ და მოსწერა სხვათაცა ხანთა ადრიბეჟანისათა მორჩილება მეფის ირაკლისა:

ამასვე წელსა ლეკებმა ჯავახეთი მოარბიეს და მრავალი ქრისტიანე დაატყვევეს, დახვდა მეფე ირაკლი ყარაია-ზედ ღამე. ეს ლეკის ჯარი დაამარცხა, მრავალი ლეკი მოჰკლა და ტყვე, საქონელი სულ გაარევინა და მისცა ნება ყოველთა თვისსავე ქვეყანასა წარსვლისა: ესე გამარჯვება იყო ივნისს 4:

წელსა 1761, წარმოვიდა დაღისტნის ჯარი საქართველოსა საოხრებლად: ჰსცნა რა ესე მეფე-მ ირაკლი-მ ჯარის შეყრა ვეღარ

მოასწრო და თვისის ამალით წარვიდა, საჭურჭლიანში დაემალა რომელ-არს ნათლის-მცემლის მონასტრის კერძო, მეხით მეფე ირაკლი ყარაულად წარვიდა და განიმსტრო და ჰსცნა, რომელ ზომად უმეტესობდა ლეკი მისს ჯარ-ზედ, გამობრუნდა და ასეთს ადგილს დაახვედრა და ესრეთ შეაძგერა ეს თავისი ამალა, რომელ მისვლასავე-თან აოტნეს და მრავალნი მოსწყვიტნეს:

წელსა 1762, შიგნით კახეთს ახმეტას სოფელს ლეკის ჯარი მივიდა და ამათ მყის-თანად მიუხდა მეფე ირაკლი, შეება და დაამარცხა და მრავალნი მოსწყვიტნა და დანაშთნი წარივლტნენ სირცხვილეულნი:

წელსა 1763, მოვიდა სამაჩაბლოში კეხვისს ლეკის ჯარი, მიასწრა მეფე-მან ირაკლი, განემარჯვა და მრავალი მოსწყვიტეს:

წელსა 1764, ქორონიკონს 451, დასცა მეფე ირაკლი ლეკის ჯარს მრავალ წყარო-ზედ, გაიმარჯვა და მრავალი მოსწყვიტეს:

კვალად წელსა 1765, ქორონიკონს 452, ლეკის ჯარია გორი დაარბიეს და ტყვენი წარასხნეს, დაუხვდა მეფე ირაკლი სამ-გორის მინდორში ღამე, ეს ლეკის ჯარიც სრულიად მოსწყვიტეს და ტყვენიცა განათავისუფლეს:

წელსა 1767, ერევნის ქურთები განსდგნენ და არღა-რა მოსცეს ხარჯი, წარვიდა მეფე ირაკლი ივნისის თვესა, მათაც ჰსცნეს მეფის მომავლობა გაიქცნენ და არეზის მდინარესა განავიდნენ, არარატის მთის იქით არა მივიდნენ ეწია ირაკლი მეფე, დაარბია ქურთები და მრავალი იშოვეს, ესრეთ რომელ უმეტეს მოსაცემელისა ხარჯისა, ვიდრე ათ-ზომამდე და მოვიდა ტფილისს: ამასვე წელსა დაღისტნის ჯარი გარდავიდა იმერეთს, რაჭის სოფლები მოარბიეს, სამასამდის ქრისტიანე ტყვე იშოვეს და წარმოვიდნენ: ჰსცნა ესე მეფე-მან ირაკლი შემოიყარა ჯარები, წარვიდა და იორის წყალ-ზე დასდგა, ყარაულნი განაწესნა ცნობისა-თვის მათის მომავლობისა: მივიდნენ ლეკნი საქონლით და ტყვით სავსენი, ამათ მიეგება მეფე. ტყვე და საქონელი სრულიად დააურევინა და ის ლეკნი ასე გასწყვიტნა, რომელ დაღისტანში იმათი მოამბე ვერღარა მივიდა:

წელსა 1769, ქორონიკონს 457, კვალად განსდგნენ ერევნის-

ქურთები და არა-რა მოსცეს ხარკი. წარვიდა მსგავსადვე ჯარით, მოეწია, არეზს გაღმა დაარბია და მრავალი იშოვეს ჯარებმა და მოვიდნენ ტფილისს და ქურთნიცა მოვიდნენ ერევნის მამულში, თვისავე ადგილსა ზედა დასდგნენ და მოსცემდნენ ხარკსა და მიერით ვერღა-რა იკადრეს განდგომა და იყვნენ მოხარკეობასა ქვეშე მეფის ირაკლისასა:

ავალად წელსა 1770, ქორონიკონს 458, განიზრახა მეფე მან ირაკლი ახსიხაზედ განმხედრება, ვინად-გან რუსნი და ოსმალნი აშლილნი იყვნენ და რუსეთის მხედრობა ეჰბრძოდა ოსმალთა საბერძნეთის მხარეს და საქართველოსაცა წარმოუვლინა იმპერატრიცა ეკატერინამ რუსეთის უძლეველი მხედრობა, მხედართ-მთავრობასა ქვეშე ღენერალ-მაიორის გრაფ ტოტლებენისასა, რომელიცა წინას წელიწადებში იყო მოსული და ჰსდგა ჯარით ქრცხინვალს: ეზრახა მეფე ირაკლი ამ ღენერალს ტოტლებენს, შეითქვნენ და წარვიდნენ ახსისად, მივიდნენ და პირველად მოადგნენ აწყურსა და რამდენიმე დღე ადგნენ: ამა-ზედ შეიყარნენ ოსმალნი და დაღისტნის ბელადი კოხტა მაშინ ფრიად გამოჩენილი იყო და ესეცა დიდის ჯარით იყოფოდა ოსმალთ ჯარში შემწედ ოსმალთა, მოვიდნენ და შემოეშველნენ აწყურსა და იყო მარადის ძლიერი ომი და დაუცხრომელი ფიცხელი თოფთა ცემა: ხოლო მთააგდეს შური ბოროტთა კაცთა და უზიდევდენ გრაფ ტოტლებენს ავსა სიტყვასა და ამის ძლით შემოსწყრა გრაფ ტოტლებენი მეფესა, აიყარა თავისის ჯარით და წარმოვიდა: მოვიდა მეფე ირაკლი მრავალს ეხვეწნა. გარნა მან არა უსმინა და ნებისაებრ თვისისა გამობრუნდა: ხოლო დასდგა მეფე ირაკლი მუნვე და სთქვა ესრეთ: „უმჯობეს არს სიკვდილი ჩემი, ვიდრემდის ამათ-გან რუსეთის მხედრობას ევნოს რამე:“ ხოლო ამისი მხილველნი ოსმალლეკნი გაბრუნებისა-თვის რუსეთის მხედრობისა არა მცირედ განჰსძლიერდებოდენ, გამოვიდნენ გაამაყებულნი და შემოებნენ, იქმნა ბრძოლა ძლიერი და ფიცხელი, ვიდრე სამ-საათამდე და ლეკნი და ოსმალნი უკუდგნენ სიმაგრეთა და რუსნიცა შემოვიდნენ ხეობაში სამშვიდობოს და ამისა შემდგომად მეფე ირაკლი აიყარა მასვე დღესა და წამოვიდა ჯავახეთის მხრისა-კენ მინდორ-ზედ, გამოვლო აწყვე-

რიდამ 12 ვერსი და ამას ღამესა მუნ დაიკანა და გამოჰყვნენ ოსმალ ლეკნიცა: ამას ღამესვე აარჩივეს ოსმალთა კაცნი ცხენოსანნი, მოასწრეს წინ და ასპინძის ხრამის პირი შეუკრეს, მოვიდა მეფე ირაკლი და ასპინძის ხიდის ისრები აუგრევინა და მტკვარში გადააყრევინა: ამ ჟამს ვიეთნიმე ქართველნი ჯარის კაცნი აყრილს სოფლებში საქონლის საშოვრად წარვიდნენ: შემოუტივეს დამალულთა ოსმალთა თავ-წვრილად მიმავალს თარეშის კაცთა, დაამარცხეს ჩაფაულის კაცნი და მიჰყვნენ ხოცით, ვიდრე მეფელმდღე და ამისი მხედველნი მეფის ჯარნიც შეიძრნენ, რომელნიც მეფეს-თან იყვნეს, დაიწყეს ლტოლვად და მეფე ირაკლიცა მოჰყვა მცირედ და ევედრებოდა დაბრუნებასა. გარნა ვერავის ასმენა მცირედთა-გან კიდე. უკმოუბრუნდა თვით მცირედითა, ეკვეთა ძლიერად და ძალითა ღვთისათა აოტნა ოსმალნი: ამისი მხილველნი სპანიცა მეფისანი მოიქცნენ და დაუწყეს დევნა ლტოლვილთა ოსმალთა და მრავალნი მოსწყვიტეს, გამობრუნდენ გამარჯვებულნი და ვირე ერთი საათი განვიდოდა, უკან გამოდგომილნი ოსმალ-ლეკნი, მოუწივნენ რიცხვით ვიდრე ათასამდე და სპანი მეფისანი გზის სივიწროს მიზეზითა აშლით და თავ-წვრილად მოვიდოდეს დასტა დაწყობილნი. ოდეს იხილნა მეფე-მან ირაკლი ეს ჯარები მიწევნილი, მაშინვე თვით გამობრუნდა რაოდენითამე ჩინებულითა და შინა-ყმითა თვისითა და მცირედითა ხევსურითა, განჰსწირა თავი თვისი და ეკვეთა ფიცხლად, ვიდრე სიკვდილადმდე და იყვნენ ყოველნი მეფისა-თანა მყოფნი ქართველ-კახნი მხნედ და უმეტეს მკვიდნი იგი ხევსურნი: თუმცა თავადნი მრავალნი სახელოვნად გაისარჯნენ. გარნა განვრცელებისა-თვის დავიდუმე: ამ-ჟამად უკანანიცა ჯარნიცა მეფისანი, რომელნიცა იყვნენ გზის სივიწროვისა-გან გაგრძელებულნი, ჰსცნეს რა მეფისა ესე ვითარებანი, იგინიცა შედგნენ და ვიეთნიმე მამაცნი კაცნი მობრუნდნენ მეფისა-თანა და იქმნა ბრძოლა ძლიერი და თვით მეფე-მან მოჰკლა დაღისტნის წარჩინებული და მხნე ბელადი კოხტა და მეისვე ივლტოდენ ოსმალ-ლეკნი და მოუდგნენ ქართველ-კახნი და უმრავლესნი ოსმალ-ლეკნი მოსწყვიტეს: ხოლო ლტოლვილთა ოსმალ ლეკთა ასპინძის ხიდს მიჰმართეს და ქართველნიცა ჰსდევნიდენ ფიცხლად, ხიდის ფიცრები უწინარესვე

აურიელი იყო და რომელმანცა სიკისკისითა ერთს ისარ-ზედ არ გან-ვლო, მისგან კიდი ყოველნი მოსსყვიტნეს და მრავალნი წყალში შთასცვივდნენ და მოიშთვნენ, ვინადგან იმ ჟამს მტკვარი განდიდე-ბულიყო, ამის-თვის ვერ უძლეს მშვიდობით განრინება მტკვრისაგან. მრავალი იშოვეს ქართველ-კახთა და მოვიდნენ ტფილისს გამარჯვე-ბულნი.

წელსა 1771, ქორონიკონს 459, მეფეს ირაკლის-თან იყო ღვთვი ივან ლავრენტიჩი მინისტრად წარმოვლენილი, ამან უთხრა მე-ფეს ირაკლის: „ვინად-გან თქვენსა და ღრაფ ტოტლებენსა შორის შფოთი რაიმე არს შთამოვარდნილი, თუ რომ ოსმალთ არ აეშლები და ერთს რასმე სამსახურს არ დაანახვებ იმპერატრიცა ეკატერინა ხელმწიფეს, შენ უთუოდ ღრაფი შეგასმენს და ეს ასე არ გარგათ:“ ამისის რჩევით განიგულა მეფე-მან ირაკლი აშლა ოსმალთა და მოი-ბირა ერთი ბელადი ხერთვისისა, შეჰყარა ჯარები, მივიდა საწინა-აღმდეგოდ ხონთქრისა და რომელიცა არის პირველი ციხე ათაბაგისა ხერთვისი, დიდად განმაგრებული იგი, აღიღო და თვისნი მეცხოვ-ნენი შეაყენნა, გარნა ღვთვ-მან ივან ლავრენტიჩ-მან არა ინება ციხი-სა შენახვა, სიტყვითა ამით „რომელ ესე საქმე ერთ-გულებად რუ-სეთის ხელმწიფისად კმა არსო და ციხეში მცველი კი ნუღარ შეა-ყენებო. ამის-თვის რომელ არამც ხონთქრის ძალი მოვიდეს და ეს ციხე, რომ ძალად აგვართვან სირცხვილი არისო:“ მაშინ მეფე-მან ირაკლი გამოიყვანნა მცველნი, ხერთვისის ციხეს შეყენებულნი და მრავალი ტყვე და საქონელი გამოიტანეს და ძვირ-ფასი ნივთები იშოვეს, რომელშიაც ესახლნენ მდიდარნი ხალხნი და არს იგი ხერ-თვისი ქალაქი და ამის-გამო აქვნდათ მრავალი სიმდიდრე, მეფე ირაკლი ჯარით ქართლში გარდმოვიდა. გარნა სამაგიეროდ ხერ-თვისისა გამოუსია ახლციხის ფაშა-მ ოსმალისა და ლეკის ჯარი ქართლის მოსარბეველად, იმ ჟამს მეფე ირაკლი ქრცხინვალს უდგა და ეს ჯარი რა ხვითის სოფელს მოუხდა და ამ ზემო მინდორ-ზედ ჩაფაული გამოუშვეს, მოასწრო სწრაფად მეფე-მ ირაკლი სოღთვისის მინდორზედ, დაამარცხა ოსმალ-ლეკნი და მრავალ-ნი მოსწყვიტნეს და ლტოლვილნი ოსმალ-ლეკნი ავიდნენ ახსი-

ხას, ხოლო ამა ზედ გაიერთა ალსისიხ ფაშა-მ ლეკნი, მოიყვანა დაღისტნის ჯარები და ათხრებდენ ავაზაკებრ ქართლსა და იყო მარადის ქართლსა შინა შათ-გან დაუცხრომელი ჭრბევა, თუმცა მეფე-მან ირაკლი არა მისცა თავსა განსვენება და მრავალ-გზის დაამარცხნა ლეკნი. გარნა იგინი არა დაჰსცხრნენ და ესე ყოველი აცნობა ლვოვ-მან ივან ლავრენტიჩ-მან იმპერატრიცა ეკატერინას:

წელსა 1772, ქორონიკონს 460, კვალად უთხრა ლვოვ-მან ივან ლავრენტიჩ-მან მეფეს ირაკლი: „ერთ-ხელ კვალად დაჰკარ ხონთქრისა მამულსათ, რომელ შენს ერთგულება-ზედ გული დააჯეროსთ:“ უზრახა ამ საქმე-ზედ იმერთა მეფესა სოლომონს, შეჰკრბნენ ორნივე მეფენი სურამის ბოლოს, გარდავლეს მთა სატიციანოსი, მივიდნენ და ჯავახეთის ახალ-ქალაქს შემოადგნენ და ძლიერად შეამჭირვეს, კნინღა აღებამდე. გარნა ამ ჟამსა მეფე იმერთა სოლომონ ფრიად ავად შეიქმნა სათიელით, რომელი სიკვდილდ მიახლდა, ამისა-თვის ინებეს წარმოყვანა მეფის სოლომონისა, გაუშვეს, მოაბა, აიყარნენ იმერნი და წარმოიყვანეს მეფე სოლომონ და მეფე ირაკლიცა შემოეცალა ციხესა ახალ-ქალაქისასა და მოარბიეს მამულნი ალსიხისანი, არტაანი და ჯავახეთ, მრავალი ტყვენი და საქონელი წარმოასხეს და წარმოვიდნენ: ხოლო ესეცა მისწერა ლვოვ-მან ივან ლავრენტიჩ-მან იმპერატრიცა ეკატერინას ხელმწიფეს და აცნობა ერთ-გულობა მეფის ირაკლისა და მეფის სოლომონისა: ხოლო შემდგომად ამისა იმპერატრიცა ეკატერინამაც წარმოუვლინა ღენერალ-მაიორი სუხოტინი და დაიბარა ღენერალ მაიორი ღრაფი ტოტლებენი:

ამისა შემდგომად მიესმა ესე ყოველი ყოფილი მეფის ირაკლისა-გან ხონთქარს და განძვინდა მეფეს ირაკლის ზედა და მისცა აზრუმს აქეთი სულეიმან ფაშას და წარმოუგზავნა უნჯი, რათა განიმრავლოს ჯარები და ემტეროს მეფეს ირაკლის და ქართლსა: ხოლო მან წარგზავნა საგანძური დიდ-ძალი დაღასტანს და მოიყვანა დაღისტნის ჯარები ალსიხას და იწყო ავაზაკებრ რბევა ქართლისა და იმპერატრიცა ეკატერინამაც წარასხნა მხედრობა თვისი მიზეზითა ამით, რომელ ზავ-ჰყო ხონთქრისა თანა და საქართველოცა დაშთა მფარველობას ქვეშე რუსეთის იმპერატორისასა: გარნა არა დასცხრა

სულეიმან ფაშა, ბრძანებითა ხვანთქრისათა და იყო მარადის ტყვენვა. თხრებისა შინა ავაზაკებრ და ჯარადაცა წარმოავლინა ერთი პირი ჯარი ზემო-ქართლს, მოარბიეს ზემო-ქართლი და მოვიდნენ უფლის-ციხეს: ამ ჟამად კახეთის ჯარი იყოფოდა ქართლსა და ეწივნენ ქართველ-კახნი, ეწყვნენ და იძლივნეს ქართველ-კახნი და მრავალნი მოსწყვიტეს ოსმალ-ლეკთა. ხოლო დღეს მეორესა ქალაქის პირსა გამოუშვეს თარეში ოსმალ-ლეკთა, განვიდა მეფე ირაკლი, შეება და მრავალნი ოსმალ-ლეკნი მოსწყვიტნა და აოტნა და სადაცა განემარჯვა მენვე გარდახდა ვანად: გარნა მოერთვა ამასვე ჟამსა ამბავი. „უფლის-ციხეს იქვენი ჯარი დაამარცხესო:“ რომლისა--თვის ფრიად მწუხარე იქმნა; ხოლო დროსა ამას განძლიერდა ქარიმხან და ჰსცნა მეფის ირაკლისა-გან რუსეთის იმპერიისა საფარველოსა ქვეშე შესვლა განძვინდა ამის-თვის, ვინაძ-გან იყვნენ მრავალნი მეშურნენი მეფის ირაკლისა ქარიმ ხანისა-თანა, რომლისა-თვის შეჰკრიბნა ჯარნი ერანელნი და მოვიდა თავრიზს და ჰსცნა რა მეფე-მან ირაკლი მომავლობა ქარიმ-ხანისა არა მცირედ მწუხარე იქმნა, ვინაძ-გან იმედეულ-მან რუსეთისა მფარველობისა-მან არა რიდა ბრძოლად ხვანთქრისა და არცადა ჰმორჩილებდა მოადგილესა ყაენისასა და ამ ჟამად დაშორვებულიყო მფარველობა რუსეთისა. გარნა გამბედავ-მან და გამოცდილ-მან ირაკლი წარგზავნა ორნი სანდომნი გვამნი კარის-კაცნი თვისნი, თავადნი. ანდრონიკა-შვილი ქაიხოსრო მდივან-ბეგი და თავადი თარხნის-შვილი ზაზა ყორ-იასაულ-ბაში დესპანად და აცნობა ყოველივე ერთგულება და მხნეობა თვისი, თუ ვითარ ჰბრძოდა ოსმალთა და აქვნდა ოსმალთა-გან შეწუხება: ხოლო მივიდნენ რა ესე წარგზავნილნი თავადნი თავრიზს ქარიმ ხან-თან, რომელიცა მზად იყო წარმოსავლელად და ბრძოლად მეფის ირაკლისად. მაშინ მისრულთა ამათ თავადთა მრავლითა ლაპარაკითა და ღონის-ძიებით, ვითარცა აქვნდათ დაპარება მეფისა ირაკლისა-გან, ეგრეთ მოამშვიდეს ქარიმ-ხან, რომელ უკუიქცა თავრიზით და განერა მეორეს მძლავრსა მეფე ირაკლი. გარნა ვერა დაამშვიდა ახისხის-ფაშა სულეიმან და ბრძოდა მარადის ლეკის ჯარითა ქართლსა: მოვიდნენ უგრძნულად და ქრცხინვალი წაახდინეს, რაც ციხეს გარეთ ხალხი იყო სულ დაატყვევეს, ვიდრე ექვსას სუ-

ლადმდე და თსიაურის ციხეც აღიღეს და იქმნა ესე ყოველი ბოროტ-შემთხვეულება მიზეზითა ამით, რომელმანცა ურჩია აშლა ოსმალთა და არა ჰქონდა შემწე, რომლისა გამო არა ერთ-გზის მაედა მწუხარებანი. გარნა ეგრეთცა სამხნითა თვისითა ვერცა რომელ-მან მძლავრმან დაიმორჩილა ირაკლი მეფე პყრობაცა თავის-უფლებისა-გან და მარადის ჰბრძოდა ოსმალთა და ლეკთა- ვინად-გან ჰბრძ და მძლავრი ვინმე ხელმწიფე და არა აქვნდა პირ-და-პირი ძალი, არცა ჯარითა და არცა ხაზინითა და თვინიერ სიმხნისა კიდე არა რაი აქვნდა პირის-პირი იანასწორება: მაშინ ფრიადისა ღონის-ძიებითა და შრომითა ექება მამულსა თვისსა მიწა ოქროსი და ვეცხლისა, რომელმანცა იპოვა სომხეთის მამულსა შორის ალტალას, რომელ-არს მამულობით თავადთა სომხითისა მელიქისა და მოიყვანნა საბერძნეთით ბერძენნი მცორედნი, გამომღრობელნი ოქროსა და ვეცხლისა მიწისანი. ვითარცა დაიწყო მადნისა მის მუშაკობა, ისარგებლა მით ფრიად. ხოლო ამ მადნების ძებნის ჟამსა შთამოვიდა იაკით სულეიმან ფაშა დიდის ჯარით და მოადგა ქარელის ციხეს, ერთი დღე ადგა, მეორეს დღეს მიუტანეს მას ამბავი: „მეფე ირაკლი წამოვიდა შენ-ზედაო:“ აიყარა მსწრაფლ და ვითარცა მეოტი ივლტოდა. გარნა იყო მარადის აგაზაკებრივ რბევა რაოდენსამე წელსა: კვალად მოუვიდა ამბავი მეფეს ირაკლის: „დაღისტნის ჯარი შეუყრია ფირუდად ბელადს და ალაზანს გამოვიდაო:“ ამის-თვის წარვიდა მეფე ირაკლი და სამგორის გზა შეუკრა, დახვდა ღამე და დიდად დაამარცხა. კვალად იყოფოდა რა მეფე ქისიეს, გამოვიდნენ ჭარელნი და თარეში მოუშვეს, დაუხდა მეფე ირაკლი თავისის ამალითა და მდევრით და ძლიერად დაამარცხა. ხოლო ესე ვითარნი გამარჯვებანი ირაკლი მეფისა-გან უანგარიშონი არიან და ამად ყოველივე ვერ მოვიხსენეთ. არამედ იგი აღვრიცხეთ, რომელი ღირსად-ხსოვისა იყო და სხვანი მრავალნი წვრილნი გამარჯვებანი დავიდუმეთ:

კვალადცა არა დასცხრებოდა ფაშა ახალციხისა სულეიმანდა მარადის აბეზღებდა ხონთქარ-თან მეფეს ირაკლის, რომლისა-გამო სარგებლობდა ძლიერად ხაზინის მოტანითა და აგრეთვე საქართველოს რბევითაცა. გარნა დარწმუნებულ-იყო ხვანთქარი, რომელ ფრიად შეაწუხა

შამული მისნი და ამის-თვის წარავლინა ელჩი თვისი ხვანთქარ-მან
ერანის მეპატრონის ქარიმ ხანისა-თანა და შეუთვალა: „თუცა ჩვენსა
და თქვენსა შორის არს მშვიდობა, რამეთუ ზავ გვიყოფიეს. გარნა
ეგრეთცა აღგიშკია ერთი ლომი (რომელ--არს საქართველოს ვალი),
რომელი აოხრებს მარადის სამფლობელოსა ჩემსა და ამის-გამო იხარ-
ჯვის ჩემ-გან არა-მცირედი ხაზინანი, რომლისა-თვის მაქვს განცხა-
დება მეგობრობისადმი თქვენისა, რათა დააყენოთ იგი ესე ვითარისა
მძლავრებისაგან:“ ხოლო მსმენელი ამისი ქარიმ-ხან ეტყოდა ვეზირ-
თა თვისთა და ადრიბეჟანისათა ხანებთა, რომელნიცა აბეზღებდენ
მეფესა ირაკლის: „შეხედეთ მეფეს ირაკლის, ახლა მე ის როგორ
არ უნდა მიყვარდესთ, რაც ჩემ-თვის უმსახურია, იმას გარდა ეს
უმეტესი ჩემი დიდება არის, რომელ ხონთქარი დააჩოქა და ჩემ-თან
აჩოვლებსო, ამის-თანა კაცი ერანის ხელმწიფისა-გან დიდად პატივ-
საცემელი არისო:“ რომლისათვის განუცხადა სიყვარული და მოსწერა
წიგნი ქარიმ ხან-მან მეფესა ირაკლის და წარმოუგზავნა ხრმალი და
ცხენი ოქროსი იარაღითა აღკაზმული: შემდგომად ამისა განიზრახა
ხვანთქარ-თან გაგზავნა ელჩისა და წარავლინა კარისა თვისისა მირზა
გურგინა, სომეხი ვინმე ყარაბაღით მოსრული. გარნა მრავალთა ენათა
მეცნიერი და ცნობით გონიერი, რომელიცა მოვიდა კოსტანტინე-
პოლის და ყოველივე დაბარებული მეფისა ირაკლის მიერ, განუცხადა
ვეზირსა ხვანთქრისასა, რომელმანცა მიიღო იგი და დიდი პატივ-
სცა: თუცა აქვნდა მრავალი წყენა მეფის ირაკლისა-გან გარნა დიდად
მხიარულ-იქმნა ვეზირი მისვლისა-თვის ირაკლის ელჩისა, ცნობილ-
იყო მეფე ირაკლი ფრიად წინა-აღმდგომ ყოველსა ხვანთქრისა საბ-
რძანებელთა შორის და ამის-გამო ესე ვითარითა პატივითა შეიწყნა-
რეს რომელ უმეტესისა წადილი არა-რა აქვნდა ელჩსა მეფისა ირაკ-
ლისასა: აჩუქეს მრავალი, წარმოუვლინეს დესპანი, მოუძღვანეს ცხენი
შვენიერად აღკაზმული და ძვირ-ფასი ქურქი და გარდა ამისა, რომე-
ლიცა უწინარეს ამისსა დატყვევებულნი ხალხნი აღსიხას წარყვესათ რა-
ოდენნიმე თავადთა გვამნი ცოლ-შვილით და სხვანიცა მდაბალნი
გლეხნი, რომელნიცა ქრცხინვალით წარუვანილ-იყვნენ და გინა-თუ
სხვათა სოფლებთა-გან აღსიხას იგინი ყოველნი განათავის-უფლნეს

და მოუწერეს სულეიმან-ფაშას განთავისუფლება მათი და მშვიდობა ურთიერთისადმი და მოიყვანეს იგი ტყვენი ტფილისად და რომელნი-ცა ჰყვა ფაშას ჯარად დაღისტნელნი, იგინიცა დაითხოვა ჭამელიხა-გან თვისისა: გარნა ჩვეულნი იგი ლეკნი არა დაცხრებოდნენ რბევასა ქართლისასა. არამედ მოჰსცა ღმერთმან მეფესა ირაკლის ძე ერთი სახელად ლეონ, რომელიცა ემსგავსა მამასა თვისსა სიმხნითა და მრავალ-გზის შემუსრნა მან ლეკნი და მოსპო ამან ლეონ ხშირად რბევა ქართლისა ლეკთა-გან და ეგრეთვე განაწესა მეფე-მან ირაკლი მორიგე ქართლ-კახეთით, რომლითაცა დიდად ისარგებლა და იყო მარადის სამი ათასამდის განმზადებული ჯარი, თავადნი. აზნაურნი და გლეხნი და ამათ-თანა თვით და ძენიცა მისნი, ყოველნივე თვი-თოსა თვესა გარდაიხდიდენ და სადაცა იყო ლეკთა-გან საფიქრო ადგილი, მუნ მდგომარეობდენ, რომლისა-გამო დიდად შეშინდნენ ლეკნი და ამის-გარე კვალად შეირიგა დაღისტნის პირველნი ბელად-ნი და თვით ომარ-ხან და მისცა ჯამაგირი რაოდენ ძალ-ედვა და ამ ჟამსა ფრიად დაამშვიდეს ქართლ-კახეთი და იწყეს მოოხრებულთა დაბნებთა შორის საქართველოსათა შენობა და მრავალნი სოფელნი აშენდნენ ქართლ-კახეთისა შინა და სომხითსა:

ხოლო წელსა 1780 ქორონიკონს 467, ერევნის ხანი ასან ალი-ხან შეუდგა და არღა-რა მოსცა ხარკი, წარუგზავნა თავადი თარ-ხნის-შვილი ყორა-იასაულ-ბაში ზაზა და განუცხადა ყოველი შრომა თვისი და სისხლ დათხეულება ქართლ-კახეთისა ერევნისა-თვის და თვით ამ ასან ალი-ხანის ხანობის მიღება, თუ ვითარ მისცა ხანობა ერევნისა მეფე-მან ირაკლი: თუცა ესე ყოველი ყოფილი საქმენი განუცხადა. გარნა არა ისმინა, ვინად-გან აქუნდა შეპატიჟებული ძალი რაიმე გამრავლებისა-გამო ყმისა და სიმდიდრისა, რომელმანცა შე-მოუთვალა სიტყვანი ფრიად მკვახენი და ბრძანა მეისვე მეფე-მან ირაკლი მოწვევად ლაშქრისა ქართლ-კახეთისა და ლეკნიცა მოიწვია ჯარად რაოდენიმე ათასი და წარვიდა ამასვე წელსა აგვისტოს, მი-ვიდა და დასდგა მირაბათის სოფელში, რომელი შორავს ერევანს ვიდრე ორს ალაჯადმდე და იწყო ჯარ-მან რბევად ერევნისა და აღარ-სად დარჩა შენობა, თვინიერ ერევნისა და ეჩმიაწინისა: ამასვე დროსა

დამორჩილებულ-იყვნენ ირაკლისადმი განჯა, ყარაბაღი და მოერთვნენ შენით ჯარნიცა რაოდენნიმე ათასნი, ხოლო ერევნით ლტოლვილნი ელნი წარმოსულ-იყვნენ ბაიაზეთის მამულში, რომელიც არის სამოვლობელო ხვანქრისა. წარვიდნენ ქართლ-კახეთის თავადნი და ჯარნი და მოარბ-ეს სრულიად მამული ბაიაზეთისა და მრავალი ტყვე და საქონელი წარმოასხეს: მოეწივნენ ქურთნი. გარნა იგინიცა დაამარცხეს და შეურაცხ-ჰყვეს და ყოველი ადრიბეჟანის ხანები დაემორჩილნენ მეფესა ირაკლის და მოართვეს ელჩნი და ფეშქაშნი ძვირ-ფასნი თავრიზის ხანისა-გან ხუის-ხანისა, ურუმის ხანისა, შაყაყის-ხანისა, ბაიზეთის ფაშისა და ყარსის ფაშისაგან და ეგრეთვე მოერთვა ერევნის მამულში მდგომი შამადინლო ქურთი, ძლიერი კაცი და მრავალთა ქურთთა მეპატრონე და მისცა თავი თვისი ყმად: გარდა ამისა შორაგალის სულთანი ფარაჰან მოვიდა და მოერთვა ყმად ყოვლითა შორაგლის ხალხითა და მამულითა და ესოდენ განძლიერდა ერევანს ყოფისა ჟამსა მეფე ირაკლი, რომელ ელოდნენ ერანელნი უთუოდ გახელმწიფდა და ერანი ნაწილებსაც დაიპყრობსო. ვინად-გან აქვნდა ცნობა ნადირ შაჰს-თან ყოფილთა და ესმოდა მარადის სიმხნე ქველობა მისი და ვერცა ვის ჰხედვიდენ მოპირ-და-პირედ ირაკლისა და ამისთვის დიდად ჰფიქრობდნენ და ყოველ-თვის მოლოდება აქვნდათ. „ერანის-კენ წარმოვაო.“ ესოდენთა მიზეზთა-გამო დიდად შეამჭირვეს ერევანი და იხვეწებოდა შერიგებასა: ხოლო ერთსა დღესა წარვიდა მეფის ირაკლის ძე გიორგი, რათა გარდახედოს ერევნის ციხესა და ქალაქსა ერევნისასა: მაშინ იხილეს-რა მცირე ცხენოსანნი მახლობლად მისრულნი ერევნელთა, გამოვიდნენ იგინიცა, შეხვეწნის უმეცონი და დიდითა მჭიდროებითა თავ-განწირულნი, ეკვეთნენ სავნებელად ამ მეფის ირაკლის ძეს გიორგის და შეექმნათ ომი ძლიერი: და ვინად-გან ეს ერევნელნი უმეტეს მახლობელ-იყვნეს ციხისა. ამის თვის არა მცირედ შეაწუხეს მეფის ძე. ხოლო ესე აცნობა გიორგი-მ მამასა და სთხოვა ჯარი შემწედ:

გარნა ჯარნი მეფისა ირაკლისა უმეტესნი ნაწილნი წარსულ-იყვნენ ჩაფაულად და რაოდენიცა თანა-ჰყვა, უბრძანა მიშველება ძესა თვისსა ლეონს და სპატაცა და ეგრეთვე აღმხედრდა თვითცა მეფე

ირაკლი და სარდალნი მისნი, მიჰმართეს ბრძოლასა მას და ერევნით-ცა გამოვიდნენ რაოდენნიცა იყოფოდენ მბრძოლნი და შექმნეს ბრძოლა ძლიერი, ვიდრე სამ-საათამდე: თუმცა ვერ შემძლებელ იყვნენ გს-ოდენ ყამ პირის პირ ომისა. გარნა აქვნდათ ერევნელთა ფრიადნი სიმაგრენი კლდეთა და კედელთანი და ჰყვათცა ლეკნი შეომრად ხანსა ერევნისასა და ჰმაგრობდენ მით: ხოლო მხილველი ამისი მეფე ირაკლი განრისხდებოდა, ვითარცა თხათა ზედა ლომი და ამ დროს შეცნობულ-მან ვინმე ერევნის ციხით ესროლა პირის პირ ზარბაზანი მეფესა ირაკლის და წინა-მდებარესა კლდესა მოჰხვდა, რომელიცა განერა ფრიად განსაკვირვოდ და შემდგომად ამისა განრისხებულ-მან აღუზახნა მჴრისედ სპათა და მეისვე აოტნა და მოსწყვიტნა ფრიადნი და მოსპო ყოველი ძალი ერევნისა და მრავალნიცა ცოცხალნი შეიპყრნეს და მისცა ბრძანება სპათა თვისთა, რათა ყოველ მან კაც მან სახლი კაიკეთოს და იზამთროს მუნ: მხილველნი და მსმენელნი ამისნი, ფრიად მძრწოლარე იქმნენ და ევედრა ერევნის ხანი და დაიდვა, ვიდრე ოთხი-ათას თუმნადმდე გარდასკვეთით და უმეტეს სხვადა ფეშქაში შესამატნი მიერთმეოდეს. გარნა არა დაჰრთო ჯერეთ ნება მეფე-მან ირაკლი: ხოლო მუნ ყოფასა შინა მოუვიდა წიგნი ქართლით რომელ: „მოვიდა ბაქარ მეფის-შვილი ალექსანდრე იმერეთს და მეცადინეობს, რათა ვიეთნიმე ქართველნი შეიტყუოს და გარდაჰბიროს:“ თუმცა არა სარწმუნო იქმნა გარნა ურჩივეს ვიეთთამე ვეზირთა და უმეტეს ტფილისით დაუწყეს წიგნების წერა ხშირად: „მოეშველე ქართლს, თუ-არა საქართველო აირივა.“ და ამის მიზეზით გამობრუნდა ერევნით მუსამეს თვესა. აჰყარნა მრავალნი მეკომურნი სომეხნი და წარმოასხნა საქართველოსა შინა, რომელნი დღესცა მდგომარებენ რაოდენსამე ადგილსა და სხვა ტყვე, საქონელი ურიცხვი იშოვეს ჯართა, მრავალი თეთრი მოართვა ოქივატერმა და ზემო-ხსენებული რიცხვი თეთრისა დასდვა ერევანს ხარკად. შემდგომად განუწესა მოურავადცა თვისი მეხრანის ბატონი, სიძე თვისი იოანე, კონსტანტინეს ძე და იყო ერევანი მოხარკედ მეფის ირაკლისა, ვიდრე მოსვლადმდე უსჯარო აღა-მაჰმად ხანისა:

შემდგომად რაოდენისამე წლისა კვალად იძია შური სულეიმან-

ფაშამ და იწყო საქმობა იდუმალ შუშის ხან-თან და დაღისტანში ომარ ხან-თან და ეგრეთვე ასტეხნა ლეკნი მარბეველად ქართლისა დაფარვით. რომელიცა ჰმართლობდა თავსა მეფეს ირაკლის-თან, რეცა არა იყოს ნება მისი, ოდეს ლეკნი ახსიხის მხრით აფაზაკობდენ: ჟამსა ამას მოიწია უბადრუკება და გარდაიცვალა ძე ირაკლი მეფისა ლეონ და ოდეს მიესმა ახსიხის ფაშასა სულეიმანს, მაშინ ჰსთქვა ფაშამ: „მოხუცების ჟამსა მეფეს ირაკლისსა ერთი ფარდა აქვნდა საქართველოს, რომელიცა ოთხ კერძოვე იგუნდივ იფარებდა და აწ დიდი შემწე მოეშალა ირაკლი მეფესა:" ჰსთქვა ესე და უმეტესად განიგულვა ქართლის ოხრება: მაშინ მეფე ფრიად მგლოვარე ძის-თვის ლეონისა დამცხრალ იყო ომებისა-გან და აღარ ნებავდა ლაშქრობა, არცა ერთსა მხარესა და ასტუდენ ლეკნი ახსიხის მხრით ოხრებად ქართლისა: ამისსა შემდგომად ჰსცნა იმპერატრიცა-მან ეკატერინა როსიასა-მან წინანი ქმნილნი და შემდგომნიცა ესე ახსიხის ფაშასა-გან საქართველოს რბევა და ოხრება, რომლისა-თვის წარმოავლინა მეფეს ირაკლის-თან მინისტრად პოლკოვნიკი და ორი ბატალიონი მხედრობა: გარნა უმეტეს განძვინდა სულეიმან ფაშა და შექმნეს სხვათა ადრიბეჟანის ხანებთაცა მიშინეულება მხედრობისა-გამო რუსეთისა. ვინად-გან აქვნდათ მარადის რიდი მეფის ირაკლისა-გან და უმეტესად განიგულვეს მაშინ დაპყრობა თვისი ძალითა როსიის მხედრობისათა და ამის გამო მექმნათ ურთიერთისადმი დაფარვით დინასლიბისა თან-ხმობა: ხოლო ამას ჟამსა ეპყრა საუმთოდ განჯა და ყოველი მამული მისი მეფესა ირაკლის და აქნდა ფრიადი შეგობრობა შუშის ხანსა-თანაცა, რომელ ერთი ამისი კაცი და ერთი მეფის ირაკლისა განაგებდენ ქალაქსა განჯისასა. გარნა ზემო-ხსენებულისა ფიქრისა და შურისა-გამო გამოაძევს მან მყოფი იგი კაცი მეფის ირაკლისა, თავადი ანდრონიკა-შვილი, მდივან-ბეგი ქაიხოსრო, შეიყვანეს იგივე მემკვიდრე ჯავათ-ხან და დასვეს ხანად. მასვე დროსა სულეიმან ფაშამ მოუწოდა დაღისტნის ომარ-ხანს, ხუნძახის ბატონს, მან შემოიყარა დაღისტნის ჯარები და ეგრეთვე ჭარელნი, ვიდრე ოცი-ათასამდე და მოვიდა ურდო-ჭალდ (რომელ-არს ალაზნის-პირი) და მოვიდა მეფე ირაკლიცა რუსეთის მხედრობით ქასიეს და დასდგა სიღნახს, რომელ

ხუნძახის ბატონი სიღნაღ-ზედ მისვლას აპირებდა და მუნ მოელოდა მეფე ირაკლი. გარნა იგი აყარა უგრძნულად, ამოვლო ჭირხლის ხევს, ამოვიდა დედოფლის წყარო-ზედ და გარდავიდა იორ-ზედ: მცნობელი ამისი მეფე ირაკლი გამოუდგა ჰსწრაფად რუსის მხედრობით. გარნა ვერღა-რა ეწივა, მივიდა ომარ-ხან ახტალის მადანსა, აღიღო ციხე ახტალისა, აღაოხრა მადანი და დაატყვევა ყოველნი მუნ მყოფნი ბერძენნი და ქართველ-სომეხნი და აღვიდა ახალციხის ფაშას-თან, რომელსამე ხანსა მუნ განისვენა და შემდგომად წარმოუძღვარა კაცი ფაშა-მ ხუნძახის ბატონს და მოჰგზავნა საბაშიო-ზედ და ვახანის ციხეს მოადგა აქაც მიეშველა მეფე ირაკლი თვისისა და რუსის მხედრობით მიბრძანდა სურამს: გარნა ვერ დაამტკიცეს მისვლა ვახანს და მიშველება მისი, ვინად გან არ იყო ადგილი მარჯვე, რათა რეგული მოხმარებულ-იყო და აღიღეს ციხე ვახანისა და მრავალნი სულნი დაატყვევეს და თავადნი აბაშიძენი ცოლ-შვილით და სიმდიდრითა და ყოვლითა საგანძურითა ცარიელ ჰყვეს და წარასხეს და უკუნ-იქცა ომარ-ხან ახალციხედვე. მას ზამთარს მუნ ისადგურა და მეორე ზამთრის პირს შემოდგომა-ზედ გამოისტუმრა: გარნა ვერღა-რა იკადრა შთამოვლა ქართლ-ზედ. არამედ გარდავლო მთანი და შთავიდა ყარაბაღში იბრაიმ ხან-თან: შემდგომად ამისა მეფე ირაკლიცა წარვიდა განჯას და ეგრეთვე მხედრობაცა რუსეთისა თანა-წარასხნა. ვინად-გან მასვე წელსა განქდაულ-იყვნენ საქართველოს ელნი ყაზახისა და შამშადილოსნი და იყოფოდენ განჯა-ყარაბაღსა შინა და ყარაბაღითცა გამოიქცნენ მელიქნი იბრაიმ ხანისანი, სომეხნი ფრიად მდიდარნი და განძლიერებულნი ყმითა და ციხე სიმაგრითა, რომელნიცა მოვიდნენ მეფეს ირაკლისთანა და ჰსთხოვეს შეწევნა, რათა მისცეს ჯარი და აჰყარონ ყოველი საყმო თვისი: ამის-თვის წარგზავნა ძე თვისი იულონ და წარატანნა სარდალნი და სხვანი საქართველოსანი. მივიდნენ რა მამულსა ყარაბაღისასა, მუნით-ცა მოეგება ჯარი და სარდალი იბრაიმ ხანისა და მოინებეს აყრა მელიქებისა. გარნა ჟამსა ამას განუცხადა მინისტარმან ბურნაშოვ-მან. „რომელ ბრძანება მომივიდა, დღესვე უნდა გავბრუნდეთ:“ ჰსთხოვა მოცდა. გარნა არა ინება პოლკოვნიკ-მან და გამობრუნდა განჯიდა-მ და მეფეცა მათ-თანა. ხოლო ამასვე ჟამსა

თანხმობისა-თვის იბრაიმ-ხანისა შთამოვიდა ომარ-ხან ჯარშა დაღის-ტნის ჯარებით და მეფე ირაკლი მიბრძანდა ქისიყს, რამეთუ რუსე-თის მხედრობა მოკიდა ტფილისს და მუნით წარვიდნენ რუსეთს: ომარ-ხან რაოდენსამე თვესა ჯარშა დაშთა. გარნა ვერღარა იკადრა მოსვლა ქისიყ-ზედ, გაბრუნდა და შამახიას მოადგა:

ხოლო მეოთხესა ამისსა, რომელიცა დავსწერე ძლევანი სახელ-დობ, გარდა ამისა ვჰქონებ უმეტეს ოც და-ათისა ძლევანი მიუწდომს და ჰყვა საცხოვრებელსა შორის მოხარკეობასა შანა განჯა, ყარაბაღი და ერევანი და ჰონსახურებდენ შესაბამითა ვალ-დებულებათა, ვიდრე მოს-ვლამდე ყაჯარი აღამამად-ხანის: მეფობასა ამისსა აშენდნენ სიმაგრე-ნი ქართლ-კახეთისანი, ვიდრე ას სამოცამდე გალავანი და ბურჯნი მტერთა-თვის:

ხოლო თვით მეფე-მ ირაკლი-მ განაახლა ციხე გორისა, გალა-ვანი სიღნაღისა, თელავისა, ბოჭორმისა, ჭოეთისა, გალავანი სვეო-რელისა, საუბისა, გრემისა, ფიღისა, პატარძეულისა და ნორიისა:

ხოლო შრომანი და ღვაწლნი მეფის ირაკლისანი არა ადვილ შესაძლებელ-იყო აღწერად. არამედ რაოდენ ძალ-მედვა სმენითა და მეხსიერებითა, სარწმუნოთა კაცთა-გან ცნობით აღვსწერე:

ხოლო რომელნიცა მოიწია მას-ზედა, ჟამსა ღრმად მოხუცებისა მისისა, საქმე უბედურებითი და მოვიდა აღა-მამად-ხან და აღაოხრა ტფილისი, მას-თვის არა-რა დავიწერიეს ჯერეთ. ვინად-გან მიზეზნი და ვითარებანი განვრცელდებიან:

შემდეგი კახეთის ცხოვრებისა:

ნახეთ ამის დასაწყისი პირველ წიგნში.

მოსცა ნადირ-შამ თეიმურაზს ქართლი, ხოლო ერეკლეს, ძესა მისსა, კახეთი, მერმე მოვიდა თეიმურაზ ტფილისს ქრისტეს აქეთ ჩღმდ, ქართულს ხუთასიანს ქორონიკონსა ულბ: ჟამსა ამას იქმნა ესრეთი განსაცდელი, რომელ არა-სად შემთხვეულ-არს ესე-ვითარი. მით რამეთუ ყოველთა შორის უბოროტეს-მან თაქის-შვილმა ტარიელ მოკლა ხანჯლით კათალიკოზი ნიკოლაოზ და იგი განლტოლვილ განიტევინა ქვემო სატიოსა რიყესა ზედა და ნაცვლად მისსა ჰყვეს კათალიკოზად ანტონი, მეფის იესეს ძე: ხოლო წელსა ჩღმე, ქორონიკონს ულგ, განძვინდა გული ნადირისა ყოველსა სპარსეთსა ზედა და წარსწერა არბაბი: წელსა ამას დასდებენ ქართველნი ეპოხად ანუ ქორონიკონად, რომელსაცა უწოდებენ არბაბობის წლად: ხვედრსა ამას ქართველთაცა შეხვდათ ორმოც-და ათი-ათასი თუმანი, რომლისა-გამო მიეცნენ ერნი ჭმუნვასა და იწყეს განბნევად უცხოთა ქვეყანათა: მხილველი ამისი მეფე თეიმურაზ წარვიდა იძულებული წინაშე ყაენისა, რათა განარინოს სამეფო თვისი ესე ვითარისა სიმძიმისა-გან და ოდეს მიიწია თავრიზს, მუნ ჰსცნა სიკვდილი ნადირისა, რომელიცა მოიკლა მამად-ხან ყაჯარისა, მუსა-ბეგ ირიდელისა და ყოჯა-ბეგ ბუდუზლელისა-გან, ბირებითა ძმის წულისა მისისა ალიყულ-ხანისა-თა, რომელ მასცა შეხვდა არბაბსა ამას ურიცხვი ჯურუმი და იქმნა ალიყულ-ხან ყაენად, რომელსაცა უწოდეს ადილ-შაჰ: მაშინ თეიმურაზ მეფე არღა-რა მოიქცა ტფილისად. არამედ წარვიდა წინაშე ყაენისა, ვინად-გან იყო სიძე მისი: ჟამსა ამას ორგულ-ექმნა ადილშას ძმა მისი იბრეიმ-ხან, რომელიცა იყო ბეგლარ-ბეგი ისპაანისა: ამან მოკლა ზორაბ-ხან სააკაძე, ვეზირი ადილშაისა: ხოლო ესე იქმნა და-

საბამი სიძულილისა ძმათა-შორის: მოვიდა ესე ადრიბეჯანს და მიუ-
წოდა თვისთა-თანა ამირ-ასლან-ხანს, რომელიცა იყო ესე დადგენილი
ბეგლარ-ბეგად ნადირისა-გან ადრიბეჯანსა შინა: ესე მივიდა მის-თანა.
სცნა რა ესე ალიდ-შაჰ-მ, მოვიდა ზანგანს, იკვეთნენ მუნ, იძლივა
ალიდშა. უკანასკნელ შეიპყრეს და აღმოხადა თვალნი იბრეიმხან-მან:
ხოლო დაუტევა მუნ ამირ ასლან-ხან გამგედ და თვით წარვიდა ჰამა-
დანს. სცნეს რა ესე ხორასნელთა, მაშინ გამოიყვანეს ციხით შარუხ-
მირზა, ძე რიზაყული მირზასი და ძის ძე ნადირისა, რომელიცა
ჰყვა პყრობილად მაშინ ალიდშას, შემდგომად მოწყვეტისა ძეთა ნადი-
რისათა, რომელიცა მოსწყვიტნა მან და დასვა ესე განძრახვითა ამით:
„უკეთუ ერანელთა არა ინებოს მონება ალიდშაისა და მოითხოვონ
მეფედ ძევე ნადირისა. მაშინ გამოიყვანოს ესე და დააცსროს ამით
რუდუნი ერთა ამათ:“

ჟამსა ამას მოვიდა ყილიჯლი ალი-ხან განჯით მხედრობითა: ესე
ალი-ხან, რომელიცა პირველ იმყოფებოდა ტფილისს ხანად, მოიყვანა
ამან სამ ვინმე, რომელსაცა უწოდდა სეფაბიათა შთამომავლობათა-
გან და შეუგზავნა კაცი მოსრულ-მან კუმისს მეფესა ირაკლის, რათა
ემონოს და წარუგზავნა დაბეჭდილი თეთრიცა სახელსა ზედა საამი-
სასა. გარნა იძლივა-რა მეფისა-გან, მსწრაფლ უკუნ-იქცა: ჟამსა ამას
ორგულ-ექმნა იბრეიმ-ხანს ამირ-ასლან-ხან და მოადგა შუშის. ხოლო
ციხეცა ქალაქისა განამაგრა დურა-ხან ბეგ-მან, რომელიცა იყო დად-
გენილი სპარსთა-გან მცველად და ციხესა ამას შეერთდენ ციხელნი
თათარნი: სცნა-რა ესე აბდულ-ბეგ-მან, ძე-მან მეფისა იესესა-მან,
რომელიცა ჟამსა მას დადგენილ-იყო განმგედ ბარათიანთა ზედა
მეფისა თეიმურაზისა-გან, ესე ორგულ-ექმნა მეფესა ირაკლის და
სთხოვა ამირასლან-ხანს მხედრობა. ხოლო მანცა წარმოუგზავნა: მა-
შინ მოვიდა სოღოლაკსა ზედა უეცრად, განვიდა მეფე მცირედითა
მხედრობითა, ვინად-გან მაშინ მცირე ჰყვა მხედრობა, განვიდნენ ერ-
თისა უკვე მხრით მოქალაქენიცა, რომელთაცა ბრძოლეს ფრიად მხნედ,
იძლივნენ მხედრობანი სპარსთა და ბარათიანთანი, ესრეთ რომელ
ერთი იპყრობდა ათსა, ხოლო ერთ-მან მებადე-მანცა შეიპყრა ცხრა
ყიზილბაში და უკუნიქცნენ სირცხვილეულნი და შეიქცა მეფე ქალაქად

გამარჯვებული: მაშინ გამოვიდა ლეკი და მოარბია ავჭალა და მარტყოფი და წარვიდა. ხოლო მეფე განვიდა საგინულეს-თანა წყალს ტივებითა, ვინად-გან არა ძალ იდებოდა კარსა ავლაბრისასა განსვლა, რომელ მეტეხიცა აქვნდათ გამაგრებულ ციხელებსა, შთავიდა ქისიყს, შემოიკრიბნა მხედრობანი კახთანი, ეწია ლეკთა ღანღისს და სძლო: ესე საკვირველი, რომელ ლევანსა მას ლეკთასა წარმოიქცა ფალატე იურისა და მოსწყვიტნა უმეტეს სამასისა ლეკნი ცხენი-იურთ პატარითა ქვეშე და სძლო და უკმოქცეული მოვიდა დამესა მას და დადგა დედოფლის წყალსა ზედა: ხოლო ლტოლვილნი იგი ლეკნი მიიწივნენ რა ალაზანსა, შენ იხილეს ხოჯას ლეკი ვინმე, რომელსაცა ჰყვა მეყრილობა ლეკთა და სწადდა გამოსვლა კახთა ზედა: მაშინ მკვრთადენ კსენი დამესა მას და დაეცნენ განთიად თავსა ზედა მეფესა. გარნა იძლივნენ ლეკნი: მაშინ შემოიკრიბა მენ მეფე-მან მხედრობანი კახთანი სრულიად, გორიდამაცა მოამოსტანანს ზარბაზანი იგი დიდი ბოჭორმისად წოდებული და აიღეს მეტეხი. ხოლო უკანასკნელ თაბორი და აბორითა იწყეს რა ცემა ზარბაზნითა მით შეკარვებულთა მათ ერთა მოსცეს ციხე მეფესა:

ჰყვნა რა იბრეიმ ხან-მან თერგუღება ამარ-ასლან ხანსა, წარმოვიდა მას ზედა. ხოლო ძლეული ამირ-ასლან-ხან შეიპყრეს ყარადაღს და მიიყვანეს იბრეიმ-ხანისა წინაშე, რომელმანცა წარკვეთა თავი და იწოდა იბრეიმ-ხან უაენად, ესე იგი იბრეიმ შაჰ და წარვა და შარუხსა ზედა. სადაცა მხედრობათა მისთა შეიპყრეს იგი კლდსა ზედა და მიიყვანეს შარუხ-ხანისა წინაშე და მან წარკვეთა მას თავი: ხოლო შარუხსაცა ქურთთა ხაბუშანისათა აღმოჰხადეს თვალნი და ჰყვეს მამათსა მისა ხელმწიფედ: და იქმნა ერანსა შინა ფრიადი აღრეულება: ხოლო მეფე თეიმურაზცა მოვიდა წელსა ჩღმზ, ქორონიკონს ულე: ჟამსა ამას მოადგა მამად-ხან ყაჯარი, ერთი იგი მკვლელთაგანა ნადირისა ერევანს და ლამოდა დაპყრობასა მისსა: ევედრნენ ერევნელნი მეფესა თეიმურაზს და წარვიდა ესე მხედრობითა, სძლო მამად-ხანს. ადიდო ფრიადი ალაფი, განარინა ერევანი მოოხრებისა-გან. გარნა და მოხარკე-ჰყო მან ერევნელნი და მოვიდა ტფილისს:

ხოლო მოვიდა წელსავე ამას ფანა-ხან შუშისა განჯას: მაშინ

წარვიდა მეფე თეიმურაზ ძით-ურთ თვისით მეფე ირაკლით შველად განჯისა: ჰსცნა-რა ფანახან-მან მიმავალობა მათი, დაუტევა გარშემოგომა განჯისა და უკუნ-იქცა ყარაბაღად. ჰსცნეს-რა ესე მეფეთა შეუდგნენ უკანა ამას და შთავიდნენ ყარაბაღს, ეკვეთნენ ყარათაბად წოდებულსა ადგილსა მუნ იძლია ფანა-ხან, სადაცა მხედრობა-მან ქართველთა-მან მოარბიეს, ვიდრე ხუდაფრინადმდე და ესე-ოდენი იშოვეს ალაფნი, რომელ ცხვარი იყიდებოდა აბაზად. ხოლო ცხენი, კამბეჩი და ძროხა ხუთ-აბაზად და უკმოიცნენ ალაფითა გამარჯვებულნი:

გარნა წელსა ჩღმთ, ქორონიკონსა ულზ შეერთდენ მეფენი აჯიჩალაბისა მაქისა ხანისა-თანა, სადაცა შემოიკრიბნეს მხედრობანი და წარვიდნენ ჭარსა ზედა და რათდენ ევედრნენ ჭარელნი მონებასა არა უსმინეს მეფეთა და მივიდნენ რა ჭარსა ზედა. მაშინ აჯიჩალაფიცა შეერთდა ჭარელთა და განტეხა აღთქმა თვისი, იძლივნენ მუნ ფრიად მეფენი. გარნა მეფენი განერნენ მშვიდობით. ხოლო ალაზანსა შინა, ვინადგან-გაუჭირდა მეფესა ერეკლეს გამოსვლა, რომელ ქვევითნი იგი ქართველთანი, რომელნიც მოაქვნდა წყალსა ესვეოდენ ცხენთა განრინებისა-თვის. მაშინ ბებურის შვილ-მან პაპამ მოსწყვიტნა კაცნი იგი და გარიყვანა მეფე მშვიდობით. ხოლო ვინად-გან ნაპირი მდინარისა ალაზნისა არს ფლატიან, ამად პაპამ მუნ ვერღარა აღიყვანა ცხენი მეფისა და ვირე მოატარებდა შორის ქვეითისა მეოფსა მეფესა შეემთხვა ბოსტა-შვილი მაჩხანელი და მიართვა ცხენი და ესრეთ განერა მეფე: ხოლო ამასვე წელსა განძლიერდა აზატ-ხან ავღანი სპარსეთსა შინა წარმოვიდა ერევანსა ზედა, ევედრნენ უკვე ერევნელნი მეფესა თეიმურაზს, რომელმანცა წარუგზავნა ძე თვისი ერეკლე შესაწევნელად სამ-ათასითა მხედრობითა მიიწივნენ-რა ყირიხბულახს, იგიცა მოვიდა, რომელსაც ჰყვანდა უმეტეს ათვრამეტი-ათასის კაცის ეკვეთნეს მუნ, იძლია აზატ-ხან ქართველთა გან და განარინეს ერევანი და მოიქცნენ გამარჯვებულნი ფრიადითა ალაფითა, ესრეთ რომელ მრავალთა მოლაშქრეთა იშოვნეს ყათარობით, აქლემი და ჯორი:

მაშინ მეფე თეიმურაზ-მან, მდგომ-მან მარაბდას, სძლო ლეკთა და მოიკლა ბრძოლასა შინა ქალაქის მოურავი თარხნის-შვილი იორამ

და ჟამსა ამას გარდაიცვალა დედოფალი აბაშიძის ასული ანნა და იქორ-
წინა მეფე-მან ირაკლი-მ დადიანის ასულსა ზედა: მხილველთა ხანებთა
ადრიბეჟანისათა ძლევისა-თვის აზატ ხანისა სთხოვეს მეფესა თეიმუ-
რაზს, რათა წარვიდეს მხედრობითა დასაპყრობლად ადრიბეჟანისა და
თანა წარიტანოს ქსენიცა თან ხმობილი: ამას ზედა მეფე თეიმურაზ
შთავიდა რა განჯას ძი-თურთ ერეკლეთი, მაშინ მოვიდა წინაშე მე-
ფისა ხანი განჯისა, შუშისა და ყარადაღისა. გარნა ნებითა მეფის
ირაკლისათა შეიპყრეს ხანნი ესე. თუმცა-და არა-სადა სწადდა მეფესა
თეიმურაზს ესე ვითარისა უგვანისა საქმისა ქმნა და ვერცადა აღუდგა
ძესა თვისსა: ჰსცნა-რა ესე ძე-მან აჯი-ჩალაბისა მან აღაქიშიმ, გამო-
ვიდა მტკვარსა, ეკვეთა მეფეთა, რომელთაცა ამხილა ღმერთმან ესე-
ვითარისა უსამართლოებისა ქმნა და დაჰყარნეს მუნ პყრობილნიცა იგი
და ივლტოდნენ, რომელთაცა მიეცად ფრიადი ნაკლულევანება. ხოლო
იქმნა ესე წელსა 1751, ქორონიკონსა ულთ: მაშინ ძლევა-შემოსილი
აღაქიში მიიწია-რა სახლად თვისად, შეკრიბნა მან მხედრობანი შა-
ქისა, შირვანისა და ლეკთა და წამოვიდა წელსავე ამას, ამოვლო
განჯა, თან-წამოიყვანა ხანი განჯისა მხედრობითა თვისითა, ამოვლო
შამშადილო და ყაზახი და მოვიდა ბაიდარს: ჰსცნა რა ესე მეფე-მან
თეიმურაზ, წარგზავნა ძე თვისი ირაკლი სტეფან-წმიდას და მოუწოდა
მხედრობასა ჩერქეზთასა. მაშინ მოვიდნენ მხედრობანი ჩერქეზთანი:
განვიდნენ-რა მეფენი ტფილისით, მცნობ-მან აღაქიშიმ უწყო უკან-
ქცევა. მაშინ მეფენი ეწივნენ შამშადილოსა მისა თულქი-თასვად წო-
დებულსა, იკვეთნენ მუნ, იძლია აღაქიში, რომელსაცა მიჰყვნენ კაფიით
მამქორამდინ:

ხოლო წელსა 1751 (1753 უნდა), ქორონიკონსა უმა, მოვიდა
ნურსალ-ბეგ ავარელი ფრიადითა მხედრობითა და მოადგა მჭადიჯვარს.
გარნა ერთ-მან მოხუც-მან დედათაგან-მან დაუწვა მათ შვიდი საფარი
მიტანილი ციხესა ზედა და მოკლეს იგიცა ლეკთა მერვესა საფარსა
ზედა. ხოლო სძლეს მუნ მეფეთა მათ და მოსწყვიტნეს ფრიადნი
ლეკნი და სირცხვილეული უკან-იქცა სახლადვე თვისად:

წელსა 1752 (1754 უნდა), ქორონიკონსა უმბ, შეიკრიბნა ამავე
მხედრობანი ლეკთანი და მოადგა ყვარელს. მაშინ შეაშველეს მეფეთა

დაუთადაბად ბებურის-შვილი პაპა, მდივანი სოლომონ ქობულის ძე, თაყა-შვილი ფარემუზ, რატი-შვილი ბეჟან, ჩამორაძე ერასტი და სხვანი კეთილ-შობილნი და განარინეს ციხე ესე და ლეკთა ვინად-გან გერა-რა ჰყვეს, უკუნ-იქცნენ სირცხვილეულნი:

ხოლო წელსა 1753 (1756 უნდა), ქორონიკონს უმგ, იქნა კათოლიკოზი ანტონი ძე მეფის იესესი შეცთომილ და მიიღო სარწმუნოება რომისა კათოლიკისა, რომელიცა განძებულ-იქმნა მეფისა თეიმურაზისა-გან რუსეთად და მიიწია რა იგი რუსეთად მუნ ეწყალობა ელისაბედ პეტროვნასა გან არხიერობა ვლადიმირისა: ჟამსა ამას მოვიდნენ ლეკნი შთამოსრულნი მთით და მოაოხრეს რუის-პირი, გარდავლეს გორნბორი და შთამვლელნი მიიწივნენ დელოფლის-წყალს: შთამოსრულთა თოფ-ყარაღაჯს შთაეწივნენ კახნი ქიზიყელითურთ. გარნა იძლივნენ კახნი და მოსწყდნენ უმრავლესნი მუნ, რაოდენისამე თავადთა ძეებითურ: ჟამსა ამას აიყარნენ ბორჩალოელნიცა და დასახლდნენ ყარსუსა ზედა ერევანს: მაშინ მეფე-მან ირაკლი-მ შეიყარა მხედრობა, მოვიდა ერევანს და დაჭყარნა იგინი და გარდამოასახლნა ბორჩალოდვე: კვალად შეყრილობანი ლეკთანი მოკიდნენ დარითისკარს, წარტყვევნეს ქარავანი ქართლისა და მოკლეს მუნ მუსრანის ბატონი კოსტანტინე, მიმავალთა მათ ლეკთა: კახეთს მსმენ-მან მეფე-მან ირაკლი შეუკრნა მათ გზანი და მოსწყვიტნა სრულიად. კვალად მოვიდნენ ლეკნი და მოაოხრეს ჯუგაანი: მაშინ მეფე თეიმურაზ და მეფე ირაკლი იმყოფებოდნენ ქისიყს და შეუდგნენ მეფენი უკანა. მიეწივნენ მახლობელ დანდოსისა და მოსწყვიტნეს ლეკნი და მოუღეს ყოველი იგი ნატყვევნავი:

ხოლო წელსა ჩღნზ, ქორონიკონს უმე. იქმნა ფრიადი სიყმილი, ესრეთ რომელ ერნი იზრდებოდენ მდელოითა და განიბნივნენ მრავალნი ცხოვრებნი: მაშინ გამოვიდა მამად-ასან ყაჯარი, რომელმანცა დაიმყრა უმეტეს ნახევარი სპარსეთისა და მოადგა შუშის: ამან იხმო თავის-თანა მეფე თეიმურაზ, რომელმანცა იწყო მზადება წარსვლად მის-თანა: ხოლო გამოჩნდა რა მირაზს ქარიმ-ხან, მაშინ წარვიდა ესე მამად-ასან მისს ზედა, სადაცა გარდმოდგომასა ქალაქისასა დაეფანტნეს მხედრობანი და თვითცა ლტოლვილი მოიკლა. მსახურის

მისგან, რომელმანცა მოჰკვეთა თავა და მიართვა ქარიმ-ხანს და ნაც-
ვლად ესე ვითარისა ბოროტ-მოქმედებისა-თვის ბრძანა ქარიმ-ხან მონი-
საცა მის სიკვდილი ჟამსა ამას განაკრცეს ლეკთა ხდომა და გამოხდა
ჩონჩოლმუსა, მაშინ ორნივე მეფენი იყვნენ ქრცხანკალს, მოვიდნენ
ლეკნი ზღუდერს, ხოლო მეფეთა ვერ თავს იდევს პირის-პირ გამოს-
ვლა ვინაჲ-გან არა-ჰყავთ მხედრობა: მუნ იქმნა მცირედი კინკლაო-
ბა, გატრიალდნენ მუნით ლეკნი, მივიდნენ და აიღეს ალი და აღვიდ-
ნენ ახალ-ციხეს: კვალად მუნით შთამოვიდნენ, სადაცა განიყვნენ
ორად, ჩონჩოლ-მუსა მოადგა აჯნევს, ხოლო კოხტა ატოცს: მეფეთა
იხმეს შველად მეფე სოლომონ, რომელიცა გარდმოვიდა იმერთა მხედ-
რობითა. მეფე-მან თეიმურაზ და ირაკლი-მ მოიკრიბნეს მხედრობანი
ქართლისა და კახეთისანი, შეერთდნენ იმერთა-თანა, დაეცნენ ატოცს
და მოსწყვიტნეს ფრიად ლეკნი და ჩონჩოლ-მუსა, მხილველი ამისი,
განივლტო ღამე და ესრეთ განერა: ესე იქმნა წელსა ჩღხჱ, ქორო-
ნიკონს უმვ: უწინარეს ერთისა წლისა ამის, ოდეს აშენებდა მეფე
თეიმურაზ ციხესა პატარძეულისასა, მუნ მოვიდნენ ლეკნი, ხოლო
მეფე-მან ირაკლი-მ მოსწყვიტნა აზამბურს უმეტეს სამასისა. მუნ მო-
იკლა ბრძოლასა შინა სამის-შვილი ედიშერ:

ხოლო წელსა ჩღხთ, ქორონიკონს უმზ, მოვიდნენ ლეკნი ტე-
ზერს, მუნ სძლო მეფე მან თეიმურაზ. გარნა ბრძოლასა შინა მოიკ-
ლა ციცის-შვილი გლახა, გერი მეფისა თეიმურაზისა:

წელსა ჩღჲ, ქორონიკონს უმჱ, წარვიდა მეფე თეიმურაზ რუ-
სეთს: მეფე-მან ირაკლი კვალად სძლო სუჯუღლიანსა შინა ფრიად ლეკ-
თა და მეფე თეიმურაზ რუსეთს: მეფე-მან ირაკლი კვალად სძლო
სუჯუღლიანსა შინა ფრიად ლეკთა და მეფე თეიმურაზცა გარდაიცვალა
წელსა ჩღჲბ, ქორონიკონს უმი და დაფლეს ასტარხანს და იწოდა
ირაკლი მეფედ ქართლისაცა: ამან მოიყვანა კათოლიკოზი ანტონი
რუსეთით და განაწესეს შკოლა ახლის ფილოსოფიისა ბაუმეისტერისა,
რომელიცა რუსეთს ყოფასა შინა სთარგმნა კათოლიკოზ-მან რუსულით
ქართულად:

განძლიერდა რა ქარიმ-ხან სპარსეთსა შინა. მაშინ ლტოლვილი
და დაცემული აზათ-ხან მოვიდა მეფისა წინაშე და ევედრა შეწევნასა.

ხოლო ამან შეიპყრა და წარუგზავნა ქარიმ-ხანს, რომელმანცა ნაცვლად სამსახურისა მის უძღვნა მეფესა მაღლობა საბოძვარი-თურთ: ჟამსა ამას აღდგა ფათალი-ხან ავშარი, მოიკრიბნა მხედრობანი ადრიბეჟანი-სანი და მოადგა შუშის და სთხოვა მეფესა შეწევნა. ამან მიაშველა მხედრობა და ოდეს წარმოემართა ამათ ზედა ქარიმ-ხან, მაშინ არღა-რა წარყვნენ მხედრობანი ქართველთანი და მოიქცენ უკანვე და შა-ვერდიხან განჯისა, რომელიცა ჰყვა ფანას პყრობილად და განსათავი-სუფლა ფათალიხან-მან, იგი მოვიდა მეფისა წინაშე, რომელმანცა წა-რატანა მხედრობანი, აღიღეს კვალად განჯა და ჰყვეს ესე ხანად: გარნა განჯელ-მან მსახურ-მან უკვე შავერდიხანისა-მან მოკლა ხანი და გამოაძეს განჯელთა ძენი მისნი, რომელნიცა ჰყვიდნენ მეფისა ირაკ-ლისა წინაშე: ხოლო ამან წარატანა მხედრობანი, აღიღეს განჯა და ჰყვეს პარ-მშო ძე შავერდი-ხანისა მაჰმად-ასან ხანად. გარნა სძლო კვალად მეფემან ყარაიასა ზედა ლეკთა, რომელთაცა განერყვნად გო-რისა გარემონი და დაეყრევინა მუნ ყოველი ნატყვევნავი. კვალად სძლო ახმეტას ლეკთა და მოსწყვიტნა ფრიად, რომელნიცა დაეცნენ ახმეტას:

კვალად შეკრბეს შეურილობანი ლეკთანი და სწადდათ ზედა დასხმა სამაჩაბლოსა: სცნა მეფე მან, შეუკრნა კეხვი და მოსწყვიტნა სრულიად: კვალად მოვიდნენ შეურილობანი ლეკთანი და დაეცნენ ბორჩალოს და მოსტყვევნეს აღმამადლი. გარნა იძლივნენ ფრიად ბორჩალოველთა-გან: მუნ იყო მხნედ თარხანი გიორგი მოურავი ბორ-ჩალოსი, რომელთაცა მოსწყვიტეს უმრავლესნი ლეკნი და წარვიდნენ სირცხვილეულნი:

ხოლო წელსა ჩღჲე, ქორონიკონს უნე შეითქვნენ მეფესა ზედა ამილახორის-შვილი დიმიტრი სახლთ-უხუცესი და ესე იყო მძახალი მეფისა, რამეთუ და მეფისა ელისაბედ ჰყვა ძესა მისსა გიორგის და ცოლად ციცის-შვილი და თაქთაქის შვილი ელისბარ. ამათ მისცეს პი-რობაი პაატას ბატონის-შვილს, რომელიცა იყო ესე არა-რჯულიერი ძე მეფისა ვახტანგისა, რომელიცა იმყოფებოდა მეფისა წინაშე დი-დითა პატივითა. გარნა იყო კაცი ესე ფრიად მეცნიერ, რათამცა წარ-სწყმინდოს მეფე: ჰსცნა რა ესე მეფე-მან შეიპყრა ესენი, შეკრბენ

ქართველნი და მოჰკლეს პაატას თავი და დაწვეს ცეცხლსა შინა. თაქ-თაქის-შვილი ელიზბარ და დიმიტრი პატიმარ-ჰყვეს და შეუპყრობ-ჰყვეს ალყუდოშითა მისთა კარაულსა ზედა და მოჰკვეთეს ძესა მისსა ალექსანდრეს ცხვირი და გლახასაც მოჰკვეთეს ენა: მოაყ-რინნა კვალად მეფე-მან მხედრობანი და დაეცა ქართთა ერევნისათა. წარტყვენნა და მოიქცნენ ქართველნი ალაფითა დიდითა: მაშინ ფაშასავე იყო რა თხოვნ, გამოსთხოვა პირმშო-მან ძე-მან მის-მან გიორგი-მ და ალაშქრა: კვალად შეიყარნენ ფრიადნი ლეკნი. დაეცნენ თუშეთს, გარ-დაეშვნენ ფშაველნი, სძლეს და მოსწყვიტეს უმეტეს ორასთასი-სა და წარიყვანეს სირცხვილეულნი: განძლიერდა-იყო რა მეფე სო-ლომონ იმერთა-გან და ჩაიყვანეს რა მხედრობანი თურქთანი იმერთა, რომელთაცა ჰქონდეს თეიმურაზ ბიძა-წული მისი მეფედ. იწყო ცდად განს-ხდევნა მეფე-მან სოლომონ თურქნი და შეიპყრა თეიმურაზ და შესვა ციხესა, რომელსაცა დაეცა მეხი და მოკვდა. გარნა კვალად თურქთა-მე აქვნდათ რამდენნიმე ციხენი და ვინადგან ერისთავი რაჭისა როს-ტომ არა ერჩდა, რომლის-გამო მეფე-მან იმერთა-მან იხმო მხედრობა ლეკთანი და წარსტყვენა რაჭა და ალაფითა სავსენი ლეკნი უკუ-იქცნენ რა თვისად. მაშინ მცნობ-მან მეფე-მან ირაკლი-მ შეუკრნა იორი, სადაცა მოსწყვიტნა სამასნი და მიიღო ყოველნი ნატყვენავი:

ხოლო მეფე სოლომონ ევედრა კარსა რუსეთისასა, რათა მოს-ცენ მხედრობა შესაწევნელად და მოვიდა გრაფ ტოტლებენი ექვსი-ათასითა მხედრობითა რუსთათა, წელსა ჩღჲთ, ქორონიკონს უნზ: ჰსცნა რა მეფე-მან ირაკლი-მ მიეგება კოჯს, შეითქუნენ მეფე და ტო-ტლებენი, რომელიცა არღა-რა წარვიდა იმერეთად. ამავე წარვიდნენ ორნივე ახალ-ციხესა ზედა, წარმოაგზავნა შორის მეფისა და გრაფისა სამღვრამდი, სადაცა აწყურით დაბრუნდა გრაფი: ხოლო იხილეს რა დაბრუნება რუსისა ქართველთა იწყეს ლტოლვად. სადაცა გზასა ზედა შეემთხვა მეფესა მხედრობა დელუისამშებისა რომელსაცა სძლო მეფე-მან, მოვიდა და დაიბანაკა ასპინძას: ჰსცნეს თურქთა უკუნ-ქცევა ქარ-თველთა და რუსთა, ჰგონეს თურქთა, რაცა ქართველნი შიშისა-გან ივლტიან და შეუდგნეს უკანა მრავალნი მხედრობანი ლეკთა და თურ-ქთანი: ჟამსა ამას მრავალნი ლეკნი იმყოფებოდნენ ახალ-ციხესა. დაშთეს

მას გამოვიდნენ უკვე ნახევარნი ხიდსა ასპინძისასა და ნახევარიცა დაშთნენ მეორესა დღესა გამოსვლად, ხოლო ღამესა მას წარგზავნა მეფე-მან ქრისთაის-შვილი ალაბარა, სვიმონ მუხრან-ბატონის-შვილი ნასარჩიბაშო და ხუდია ბორჩალოელი, ჩინებული და მამაცი ყოველსა საქართველოსა შინა და ამცნო მათ, რათა აჰყარონ ხიდი ასპინძისა და მათ სრულ-ჰყვნეს ყოველივე ბრძანებული მეფისა: დღესა მეორესა იქმნა რა ბრძოლა, იძლივნენ ლეკნი და თათარნი, ჰკრეს მათ ხიდისა მის კვალად-გება, რომელნიცა მიივლტნენ მუნ, ესრეთ უკვე იყვნენ შეშინებულ, რომელ ერთი მეორესა ჰკრიდა ხიდისა-გან ისრეთი მტკვართა შინა, დღესა მას მოკლა მეფე-მან ირაკლი ხელითა თვისითა კოხტა ბელადი; რომელიცა იყო ჩინებული მძლავსა ლეკთა და მოისრთვნენ უმეტეს წყალთა შინა ორის ათასისა ლეკნი და თათარნი და მოიქცნენ ქართველნი ალაფითა სავსენი სახლად თვისად: შთავიდა რა გრაფი სურამს. გარდაკლო მთა საფიჩხიასა და შთავიდა იმერეთს, მიეგება მეფე იმერეთისა სოლომონ მიუძღვა და აღიღეს ციხე ცოც-ხკამისა, შორაპნისა და ქუთაისისა, რომელიცა ეპყრა თურქთა: ხოლო ჟამსა ამას იქმნა საშინელი მომსვრელი ჟამი საქართველოსა შინა: და მოადგილედ მოვიდა ამა გრაფისა წილ მის დ[ე]ნერალი სუხატინი და გრაფი წარვიდა როსიად: ხოლო სუხატინი შთავიდა ფოთს, გარნა ოდეს ვერ უძლო დაპყრობა უკმო-იქცა: ხოლო ჟამსა ამას წარვიდა კვალად მეფე ირაკლი ქურთთა ზედა, მოარბივნა იგინი და მოვიდნენ ქართველნი ვრიადითა ალაფითა. ხოლო რუსნ ცა უკუნ-იქცნენ რუსეთადვე:

წელსა ჩღობ, ქორონიკონს უჲ. რომლისა-გამო მეფე-მან წარგზავნა რუსეთად ძე თვისი ლევან და კათალიკოზი ანტონი. მოვიდნენ კვალად შ[illegible]ურილობანი ლეკთანი ქართლში. მაშინ ქართლისა და კახეთისა მხედრობანი იყვნენ შეყრილ. გარნა იკვეთნენ უფლის-ციხეს, იძლივნენ ქართველნი და მოსწყდნენ მრავალნი განვიდნენ ლეკნი გორის-ბოლოს ლიახვსა და წარვიდენ ახალ-ციხესა: განილტო ხიდირბეგის-შვილი როსტომ ახალ-ციხესა და მოუხდა ლეკისა შეყრილობითა და შემოვიდა ქრცხინვალს, მოარბია გარე ციხისა და მრავალნი ტყვენი წარასხნა: ხოლო იყვნენ თურქნი განძვინებულ საქართველოსა ზედა

და იყოფოდენ ლეკნი მრავალნი ახალ-ციხესა შინა და სტყვევნიდიან ქართლსა: გარნა ჩვენნიცა მარადის უხდებოდიან და აოხრებდიან ჯავახეთსა, ესრეთ რომელ ძეთა მელიქისათა გიორგი-მ და ავთანდილ მოიმკრეს უმეტეს ხუთასისა ორასითა კაცითა მლევარნი თურქთანი: კვალად უხდებოდის და აოხრებდის ჯავახეთს და ზედა დასხმასა უყოფდის ლეკთა ხუდია და სხვანი ბორჩალოელნი და სხვანი ელნი ჩვენნი, რომელთაცა მოიყვანნეს კარძო ახალ-ციხისა და ყარსისა ძრწოლასა. ხოლო შეკრბენ ყაზახნი ბორჩალოელნი და ფანბაკელნი, მოსტყვევნეს ნახჩევანი და სძლეს ხანსა მესხბულსა შაქურლას, რომელიცა ეწვია მდევრად და მოიქცნენ ალაფითა დიდითა:

შემთხვევასა ამას ექმნა ორგულ ფაშასა ახალ-ციხისასა სულეიმანს ათაბაგისა იბრაი-ბეგს ხერთვისელი, რომელმანცა მოსცა ციხე მეფესა და კინად კარ შეაყენა მუნ მეფე-მან მცირენი ტალანი. კვალად წიუღეს ციხე თურქთა და ტალანთა მათთაგანი რომელნიმე ტყვეჰყვე და რომელნიმე განილტვნენ, რამლისა-თვის მეფე-მან მოუწოდა მეფესა იმერთასა სოლომონს და შემოიკრიბნეს ორთავე მეფეთა მხედრობანი ქართველთა და იმერთანი, მივიდნენ ახალ-ქალაქს და მოერტყნენ გარს, იქმნა უძლებ მუნ მეფე იმერთა სოლომონ, რომლისა-გამო უკუმოიქცნენ. გარნა ქართველთა მოსტყვევნეს ჯავახეთი, მუნით წამოსრულნი შთამოვიდა მეფე ირაკლი ქრცხინვალს: ოდეს ჯდა სადილად მეფე, მოვიდა ფრიად შეურილობანი ლეკთანი და დაესხნენ ხვითებს, ამხედრდა თვით მეფე ამალითა თვისითა და სძლო ფრიად და მოსწყვიტნეს მრავალნი. მუნ იყო მხნედ ქიზიყის მოურავის-შვილი იესე რომელმანცა მოკლა ოთხი, ხოლო აბაშიძესა ოთანესა მოსწყვიტა თითი ლეკმა ხმლითა: განვრცელა რა ხლოშვა შორის ქართლისა და ახალ-ციხისა და იქმნენ ორნივე კერძონი შემორ-გებულ, ამად ზავ-ჰყვეს ურთიერთ-არს და წარგზავნა მეფემან დესპანი თვისი ორ-გზის მირზა გურგინა ენაკოლოფა-შვილი, რომელსაცა მოერთვა სულთანისა-გან აჰმადისა ორ-გზასვე ქურქი, ხმალი, ალკაზმული ჰუნე და უმეტეს ათორმეტი ათასისა ოქრო, ხოლო ვეზირისა-გან საათი ძვირ-ფასი მოოჭვილი:

ხოლო ახალ-ქალაქისა ყოფასა მეფისასა მოვიდნენ ლეკნი ჭა-

რისა კერძოდ და წარსტყუენვეს სოფელი ფხოველი და წარიყვანეს ტყუედ მოურავის შვილის პაატას მეუღლე, რომელიცა შეირთო უსეინ-ხან-მან შაქისა-მან: კვალად შეიყარა ნურსალბეგ-მან მხედრობა დიდი ლეკთა და შთავიდა შაქი-შირვანსა კერძო, მყნით უეცრად წარმოვიდა და დაესხა ბოდბეს და იავარ-ჰყო რაოდენიმე უბანი: მაშინ მხნედ იქმნენ ბაღდანი, ამოვიდა სიღნაღით მოურავი რევაზ ენდრონიკაშვილი მაღაროს, სადაცა შემოკრბნენ ქიზიყნი, ჰსძლეს და მოსწყვიტნეს უმეტეს ათასისა და მყნ ლეკ მან ერთ-მან ჰყო ტყვედ დიაცი ერთი, სწადდა რა დამდაბლება მისი, წაძრო ხანჯალი და მოკლა ლეკი იგი დიაც-მან მან და ესრეთ განერა დიაცი იგი და წარვიდა ნურსალ სირცხვილეული. ვითარმედ შთამოვიდა ნურსალ-ბეგ და წარვიდა შამახიას, რომელსაცა უსტუმრა ფათალი-ხან ყუბელმა, უღალატა და მოკლა იგი: ჟამსა ამას მოვიდა ფათალი-ხან დარბანდელისა უსეინ-ხან შაქელსა ზედა ესე ევედრა შეწევნისა-თვის მეფესა: ამან მიაშველა მხედრობანი თვისნი და განარიდა უსეინ-ხან:

იქმნა კვალად საკვირველი შემთხვევა ჟამსა ამას, რომელ ბირებითა ეშმაკისათა, განივლტო დავით-გარეჯისა მონასტრით მონაზონი დაყუდებული ლეკთა შინა, მოუძღვა ლეკთა და ვინად-გან ციხისა კარნი იყვნენ დახშულ, მყნ ვერა შესრულ-მან აღმოიყვანა ლეკნი წმიდის ნიკოლაოზისა ეკკლესიისა ხვრელისა დაფარულისა გზით და წარსტყვენეს წმიდა ესე მონასტერი: ხოლო შეიიქმნენ მეფე ირაკლი და შუშის-ხანი იბრაიმ და წელსა 1778, ქორონიკონსა უჲვ, აიღეს განჯა და შეიპყრეს მამად ხან განჯისა სახლეული-თურთ, რომელიცა წარიყვანა იბრეიმ ხან-მან შუშისა-მან ტყვედ და დაადგინნეს ორთავე გამგენი თვისნი განჯასა შინა: ჟამსა ამას ქართლით მომავალსა ქისიყის მოურავისა ასულსა, მეფის სძალსა ქეთევანსა, მეუღლესა პირ-მშოსა მეფის ძის გიორგისასა დაუხვდნეს ლეკნი ღართის-კარს, ვიდრე ხუთასამდე და მეფის სძალსა ქეთევანს რა ჰყვა თანა უმეტესი სამასისა მხედრობანი, მორიგედ-წოდებულნი, რომელნიცა თან-გამყოლად ახლდნენ მას და არცა-ვინ ჰყვა თვის-თანა მეცნიერი ბრძოლისა. მაშინ თვით იქმნა თავ-მხედრობისა თვისისა და გასხნა მორიგენი, ეწყო და იძლივნენ ლეკნი და გასწყვიტნეს მორიგეთა მათ უმრავლესნი

ლეკთანი: ხოლო ჰსცნა რა მეფე-მან ირაკლი ესე ვითარი სიმხნე ძლისა თვისისა მხიარულ ქმნილ-მან შეიყვანა ტფილისს დიდებითა დიდითა და ზარბაზნის სროლითა და ღამესა მას ყოველსა ქალაქსა იყო ჩირაღდანი: ჟამსა ამას უკუ-უდგა ყულარაღასი გიორგი ერისთავი ქსნისა, ამას ზედა წარგზავნა მეფე-მან ძე თვისი გიორგი და ლევან, რომელიცა შეიპყრეს და მოიყვანეს პყრობილად: თუმცა-ღა მეფე-მან მიუტევა შეცოდება. გარნა მიუღო მათ ქსანი და მიუბოძა ძესა თვისსა გიორგის და ლიახვი იულონს:

ვინად-გან ლეკნი მარად აოხრებდენ ქართლსა, იღონასძია მე-ფე-მან და განაწესა ყოველთა სახლთა-გან კაცის თავს ერთი, რაო-დენიცა იყვნენ სახლსა მას შინა, რათა მსახურონ თვითოსა თვესა მამულსა მორიგედ წოდებული და ეგრეთვე განაწყო თოფხანა მებრ-რუსეთისა კანონითა და განასწავლა თოფჩები, რომელიცა განაწყო ესენი ქისიყის მოურავის შვილ-მან პაატამ: ესე განსწავლილ-იყო მოს-კოვს და თვითცა მეფე ძეებითურთ თვისით დაეწერა მორიგედ და იხდიდა თვითოსა თვესა: უკეთუ გლეხთა დაიყოვნიან, მაშინ იგინი წკეპლასა შინა განივლიდიან რაოდენსა დღესა დაიყოვნიან ეგოდენ-გზის და უკეთუ თავადთა და აზნაურთა დაიყოვნიან, ეგოდენ დღე პატიმარ იქმნებოდიან: ხოლო ესე ექმნა ქართლსა სარგებელ ფრიად, მით რამეთუ თვით მეფე-მან რაოდენმე-გზის აოტნა ლეკნი. ეგრეთვე მეფის ძემ გიორგიმ, რაოდენმე ღართისკარსა შინა, ეგრეთვე იორსა ზედა და ლევანმაცა მისაქციელსა და ქისიყსა შეიმოსა ფრიადი ძლევა ლეკთა ზედა და მსგავსადვე თვით მორიგენიცა აოტებდიან მარადის გამომსვლელთა ლეკთა: ესრეთ იქმნენ შიშნეულ ლეკნი, რომელ ვერღა-რა სადა იკადრეს გამოსვლა და ესრეთ დამშვიდდა ქართლი, რომელ ღართისკარსა შინა დიაცნი, თვინიერ მამაკაცისა ვიდოდიან:

წელსა ვითარცა ვთქვით, ჩღოთ, ქორონიკონსა უჲზ არღა-რა ინება ხან მან ერევნისა-მან უსეინ-ყულიმ ხარკისა მოცემად ქართველ-თა, რომლისა-გამო წარვიდა მეფე მას ზედა, იქმნა მუნ ბრძოლა, სადაცა მუნ მხნედ აღმოჩნდა მეფის ძე გიორგი მუნ ძლო მეფე-მან ერევნელთა მხედრობასა, მოხარკე ჰყო და მსწრაფლ უკმოიქცა ამად ვინად-გან იყო სამდურავი შორის ირაკლისა და მეფისა იმერთასა

სოლომონისა და მან სოლომონ მოიყვანა ძე ბაქარისა და ძის ძე მეფისა ვახტანგისა ალექსანდრე შირაზით: ურჩ-ექმნა უკვე ძე თვისი მეფესა იმერთასა სოლომონს, რომელსაცა ეწოდა ალექსანდრე და რომლისა კიდე არა ჰყვანდა სხვა ძე და მოვიდა მეფისა ირაკლისა წინაშე: ამან შეიწყნარა, პატივ-სცა და დააგო მამასა რომლისა-გამო ზავ-ყვეს და მეფემანცა სოლომონ განუტევა ძე ბაქარისა ალექსანდრე, წელსა ჩღპა, ქორონიკონს უჲთ: ჟამსა ამას მოვიდა თავრიზით მცბიგრი ვინმე. ამან იჩემა გაკეთება ქიმიისა, რომლისა-გამო უწოდეს მაზ:და და ოდეს ვერა-რა აღმოაჩინა მოქმედება თვისი და ჰსცნეს სიცბილი მისი, ამან შეჭამა თრიაქი და წარიწყმიდა თავი: შეედვა მწუხარება სახლსა მეფისასა სიკვდილისა-გამო მეფის ძის ლევანისა:

წელსა ჩღპბ, ქორონიკონს უო, გარდაიცვალა მეფე იმერთა სოლომონ და ჰყვეს მეფედ დავით, ძე გიორგისა ბიძა წული მეფისა სოლომონისა, და მოკვდა ხანი ერევნისა ჰუსეინ-ყული და ჰყვეს ხანად ძე მისი ყულამალი: ვინად-გან ესე იყო გონება მსუბუქი, მოკლეს ესე ერევნელთა, სადაცა იძულებულ-მან მეფე-მან წარგზავნა მირზა გურგინა ენა-კოლოფა შვილი და ჰყვეს უმრწემესი ძე ჰუსეინ ალიხანისა მაჰმადხან ხანად და განამტკიცეს ესე ბრძანებითა მეფისათა ხანად ერევანს: წელსა ჩღპგ, ქორონიკონს უოა, შევიდა მეფე ირაკლი საფარველსა ქვეშე რუსეთისასა, რომელსაცა წარმოუგზავნა იმპერატრიცა ეკატერინამ ნიშანნი სამეფონი. გრამმატა და ორი ბატალიონი მხედრობა, რომერნიცა შეიკრნენ უცვალებელითა პირობითა და წარგზავნა კარსა რუსეთისასა ორნი ძენი თვისნი ანტონი და მირიან:

ამას ზედა განქვინდა ფაშა ახალ-ციხისა სულეიმან ათაბაგი, აღუწოდა ლეკთა და იყო ოხრობა ქართლისა: ჟამსა ამას მოვიდა იარანალ-პორუჩიკი პოტომკინი ამან დაუტევა მეფესა-თანა იარანალ მაიორი სამაილოვი და თვით წარვიდა რუსეთადვე: შეითქვნენ უკვე ესენი ჯარსა ზედა და წავიდნენ საქართველოსა და რუსთა მხედრობითა. მიიწივნენ რა ურდოს, მუნ შეემთხვა მცირედნი მხედრობანი ლეკთანი, სადაცა უქმნეს მათ მხედრობათა ქართველთა და რუსთასა მცირედ რამ ვნება და მოკლეს პრინცი ლესენ რეინფელსისა: პოლპოლკოვნიკი

და მუხით ვინაიდგან გერდა-რა განვიდნენ მდინარესა ალაზნისასა სი-ღიღისა გამო, უკმო-იქცნენ და წარვიდა სამათლოვაცა რუსეთად: განერცნა უკვე ტუკენვა ახალ ციხით: ლეკთა-გან, სადაცა კვალად შე-კრბენ უმეტეს ორი-ათასისა მხედრობისა, მოვიდნენ და აიღეს სა-ქაშეთი და ტყვე-ჰყვეს სახლეული დისამიძისა. სცნეს სურამს მეოფთა რუსთა და ქართველთ-მეოთვთა მორიგეთა, მოეგებნენ ჭალას, იქმნა მუნ ბრძოლა, მხნედ ბრძვეს ქართველთა, იძლივნენ ლეკნი და ესრეთ მამხეულ-იქმნენ, რომელ მტკვართა შიგან შესრულნი მოაშთვნენ უმე-ტეს ათასისა კაცისა: მუნ დიაც მა ერთ-მან, ტყვეთა ქართველთა-მან შეიპყრა შემპყრობი თვისი ლეკი და მოიყვანა მხედრობასა შინა ქარ-თველთასა:

კვალად შეკრბენ ლეკნი და თათარნი და მოვიდნენ ფხვენისს და ვინაიდ-გან მუნ ვერა რა ჰყვეს, უკუნ-იქცნენ, სადაცა მოხისს შე-მოხვდათ რუსნი და ქართველნი და ძლევა-შეიმოსნეს ფრიად მათ-ზედა და უკუნ-იქცნენ სირცხვილეულნი: წელს ჩღჲე. ქორონიკონს უოგ: გამოვიდა ომარ-ხან ავარელი, ძე ნურსალ ბეგისა, გამოვლო ითრი და ყარაია, განვიდა მტკვარს, მივიდა და აღილო ახტალა და მივიდა ახალ-ციხეს. მუნით შთამოვიდა, აღილო ვახანი და ტყვე ჰყო სახ-ლეულნი აბაშიძე-სანი: ჟამსა ამას უკუდგა განჯაცა და გამოუყარნეს მო-ურნენი მეფისა და იბრეიმ ხანისანი, გარივლტო მუშათ ძე შავერდი-ხანისა რაიმ-ხან, რომელიცა მაშინ ჰყვა იბრეიმ-ხანს პყრობილად. მივიდა და იქმნა ხანად განჯასა შინა: ხოლო მოსრულ-მან იბრეიმ-ხან განჯისა ზედა სთხოვა შეწევნა მეფესა: აღიღეს კვალად განჯა და ჰყვეს ძე შავერდიხანისა ჯავად-ხან ხანად, რომელიცა მამან ჰყვა მას პყრობილად. ხოლო ომარ-ხან-მანცა განვლო გოგჩა, მივიდა, მოაოხრა შამქორი და წარვიდა:

წელს ჩღპვ, ქორონიკონს უოდ, მაშინ ნახჩევნელთა ჰყვეს შფო-თი და გამოაძეს ნახჩევნით ხანი თვისი ქალბალი. იგი მივიდა და ევედრა ხანსა ერევნისასა მაჰმადსა და მაჰმად-ხან ევედრა მეფესა, რათა შეეწყე-ექმნას: მაშინ მეფე-მან წარავლინა მუხრანის-ბატონი იოანე მხედრობითა და ზარბაზნებითა, შეერთდნენ ესენი ერევნელთა-თასა, მივიდნენ ნახჩევანს და იგვეთნენ, იძლივნენ ნახჩევნელნი და

ქვეღრნენ მხედრობასა ქართველთასა: „უკეთუ უკუნ-იქცევიან ნახჩევ-ნით, კვალად ჰყოფენ ნახჩევნელნი ხანად თვისთა ზედა ქალბალის“ და პირობითა ამით მოიქცნენ ერევანსა და ერევნით ქართლადვე ძლევა-მოსილი: აიყარა სრულიად ყაზახი და წარვიდა შუშას და შამ-შადილი განჯას: შემდგომად ერთისა წლისა წარვ-და მეფე ირაკლი მხედრობითა რუსთა და ქართველთათა, რათა აყაროს ელნი თვისნი და ხამსისა მელიქნიცა, რომელთაცა აქვნდათ პირობა მეფისა-თანა, მიიწია-რა განჯას, წარგზავნა მხედრობითა ძე თვისი იულონ, მიი-წივნენ-რა ზეიბას, შეემთხვათ მათ მხედრობანი ყარაბაღელთანი, იძლივნენ ყარაბაღელნი და მოსწყვიტნეს უმრავლესნი ყარაბაღელნი ქართველთა. შემთხვევასა ამას მოვიდა ჩაფარი განჯას რუსეთით, სა-დაცა იხმეს მხედრობანი რუსთანი. არამედ უკუნ-იქცა რა რუსი, არღა-რა რაცხა მეფე-მან წარსლვა ყარაბაღსა ზედა და უკმოიქცა მე-ფეცა განჯით და დაშთა ელნი აყრელნი და წარვიდა რუსი წელსა ჩღპზ, ქორონიკონსა უოე:

წელსავე ამას მოკვდა კათალიკოზი ანტონი, ხოლო მოვიდა რუსეთით ძე ირაკლი მეფისა ანტონი, რომელიცა ჰყვეს მუნ რო-სიას ეპისკოპოსად: ესე უკვე გამოირჩიეს და ჰყვეს კათალიკოზად:

წელსა 1789, ქორონიკონს უოზ წარგზავნა მხედრობანი თვი-სნი განჯასა ზედა, მივიდნენ შამქორს მოარბიეს ჩანგილი, და აჰყა-რეს შამშადილი და მოიყვანეს. უკანასკნელ მეფეცა მოვიდა შამქორს, მუნ მოვიდა ფათალიხანი დარუბანდისა და მაჰმად-ხან შაქისა, დასკ-ვნეს წარსლვა სამთავე ყარაბაღსა ზედა, ამად ვინად-გან დაივიწყა იბრეიმ-ხან-მან კეთილობა მეფისა ირაკლისა, რაოდენ-გზის განარინა იგი ხელისა-გან ფათალი ხანისა და ანუ ვითარ შეეწია-ექმნა, ოდეს დაიპყრა მან ყარადაღი და გილანი. ამად შეირთეს ჯავათხანცა, რო-მელსაცა ეპყრა კერძო იბრეიმ-ხანისა. გარნა ეგანრუზომა განზრახვასა მათსა უძლებ-ყოფა ფათალი-ხანისა და უკუნ-იქცნენ თვის-თვისად: გარნა ძე არჩილისა, ძმის-წული მეფისა სოლომონისა დავით იპო-ვებოდა მაშინ, განმოდევნილი მეფისა დავითისა-გან და იზრდებოდა სახლსა შინა მეფისასა. ვინად-გან იყო ასული-წული მისი, იქმნა შვილ სამკვიდრავი ორთავე მეფეთა შორის და შორის მეფისა დავითისა

და დადიანის გრიგოლისა იქმნა შერი და განვიდა მეფე დავით და მოსწყვა ოდიში. შემთხვევასა ამას წარატანა მეფე-მან ორაკლი ძის ძესა თვისსა ძესა გიორგისასა დავითს ძე არჩილისა დავითი, რათა წარგზავნოს იგი ოდიშს და მან წარგზავნა: იხილეს-რა ოდიშართა ძე არჩილისა, შეკრბენ მის-თანა: სცნა-რა ესე მეფე-მან დავით, ამანცა შეიკრიბნა მხედრობანი იმერთანი და მივიდა ხუნწს. მაშინ ძის ძემანცა დავით ჰქო მოძრაობა სამძღვართა ზედა ზემო-იმერთა, ჰკრნეს გო-თარმედ ქართველთა, რეცა სწადთ გარდასლვა მუნ:

ჟამსა ამას შინა სახლიცა. წერეთელისა იყო ორ-გულ მეფისა დავითისა, იკვეთნენ ხუნწს, იძლივა მეფე დავით და განივლტო ახალ-ციხეს: შემდგომად ძე არჩილისა ჰყვეს იმერთა მეფედ და უწო-დეს სახელად სოლომონ მეორე: და მეფე დავით მოვიდა მეფისა ორაკლისა წინაშე და ამან დააგო მეფისა იმერეთისა წინაშე და ჰყვეს ზავ: კვალად მოვიდნენ ახალ-ციხით შეურიდობანი ლეკთანი და დაეც-ნენ ძევერას. გარნა მეფის ძის ძემ დავით-მან სძლო მათ და განაბ-ნივნა: იყო უკვე ხდომა ლეკთა-გან ახალ ციხით და ჰრყვნიდიან ქარ-თლსა და სომხითსა, მით რამეთუ აღვიდნენ ძენი ერისთვისანი ახალ-ციხეს და ზაქარია ციცის-შვილი სალთ-ხუცესი დედოფლისა მოვიდ-ნენ და დაეცნენ ხელუბანს და წარტყვევნეს იგი:

კვალად მოუხდნენ ქისიყს ჭარელნი, სძლეს ქისიყის მოურავს ზაქარიას და მოსწყვიტნეს უმეტეს სამასისა ქისიყელნი: მაშინ შეუ-რიდობანი ლეკთანი ფრიადნი მოვიდნენ და დაეცნენ ჟარადაჯს, სა-დაცა გორს მყოფნი მეფის ძენი იულონ ორაკლისა და ძის ძე მეფისა იოანე გიორგისა განვიდნენ, იქმნა უკვე ბრძოლა ზედაველას. მუნ მხნედ იყო მეფის ძის ძე იოანე, იძლივნენ ლეკნი და წარვიდნენ სირცხვილეულნი, რომელნიცა იყვნენ მოყვანილ ერისთვის ძის მი-ხაილისა-გან: კვალად მოიყვანა არღუთა-შვილმან მიქელამ ლეკნი, მო-უძღვა და წარიღეს კრწანისი: თუმცადა განვიდნენ მდევარნი ქალაქით. არამედ ვერდა-რა ეწივნენ, კვალად მოუძღვა არღუთა-შვილი მიქელა და მოსტყვევნეს ფალაჩა, სადაცა წარიყვანეს უმეტეს ორასისა ტყვენი სომეხთანი: კვალად შეკრბა ლეკთა და თათართა მხედრობა, მოვიდა და აღიღო რუსთავი და მეფე იძულებული წარვიდა მათ ზედა, სადაცა

წარგზავნა ძის ძე თვისი დავით, რათა უყოს ზედა-დასხმა ჯავახეთს: ხოლო მან წარგზავნა ხიდ-ზევითი შეერილობა თათართა და მოარბივეს ჯავახეთი და მოვიდნენ გამარჯვებულნი ალაფითა დიდითა და ლეკთა მათ განვლეს ტყით და წარვიდნენ მშვიდობით ახალ-ციხეს, მით რამეთუ მეფე მან არღა-რა ამჯობინა მისვლა ტყეთა შინა ლეკთა ზედა:

წელსავე ამას ბრძანებითა მეფისათა მიუხდა მეფის ძის ძე დავით ყარსს ათასითა კაცითა და მოსტყვევნა ინჯადარა, ოვალდერევანი და ჯომუშლი და აიალაფეს უმეტეს ათასისა ტყვისა: მაშინ მოეწივათ უკანა მხედრობა დიდი თურქთა, მძღვანველობითა ალი-ბეგისა და მამად-ბეგისა ძეთა ხათუნისათა: მუნ თვით მეფის ძის ძე დავით იყო ფრიად მხნედ, რომელმანცა ხელითა თვისითა მოკლა თიქნისელი სანი თოფანჩიბაში, რჩეული მხედარი თურქთა შორის: უკანასკნელ მოვიდა მას ზედა იშიუ-ბეგ, გამოჩენილი მხედარი ყოველსა ყარსსა და ქურთსა ზედან, სადაცა მეფის ძესა დავითს სცა მან შვიდი ხრმალი. გარნა დაიცვა იგი ჯაჭვ-მან, ვინად-გან აქვნდა დათვარვით ტანსა ჯაჭვი. უკანასკნელ მოკვდა ესეცა ხელითა მეფის ძისათა: ესე იყო საკვირველ, რომელ ყრმა წლისა ოც-და-სამისა და გამოუცდელი ბრძოლისა ესრეთ იყო დღესა მას მხნედ, რომელ განაკვირვნა, ვითარცა ქართველნი და ეგრეთვე თურქნი. გარნა ბრძოლასა მას დაეფლა ლიასა ცხენი და გარდმოვარდა, გაექცა ცხენი, რომელიცა შეიპყრა და მოართვა გულმაჭმადა სარვანმან, ძე-მან შარიფასამან და აღჯდა კვალად: მუნ მოსწყდნენ ბრძოლასა წინაშე მისსა ორნი ყრმანი ბებურის შვილები, რომელნიცა იყვნენ მხნენი მამაცნი: კვალად მოუძღვა არღუთა-შვილი მიქელა ახალ-ციხით ლეკთა, მოსტყვევნა გაურახი, სადაცა ეკვეთა საბარათიანოსა მხედრობითა სარდალი დავით ორბელიანი დურნუკს:: მუნ იძლივა სარდალი და მოკლდა უმეტეს ასისა ცოცხალი და მკვდარი, გარნა შემოვიდნენ საკურამოსა შინა: კვალად ლეკნი მოვიდნენ უმეტეს ათასისა კაცისა, რომელნიცა გაიყვნენ ორად. ნახევარ-მან წარიღო პირუტყვი მახლობელ ქალაქით, სადაცა ქისიყს მყოფ-მან მეფის ძე-მან იულონ შეუკრა იორი, განაბნივნა ლეკნი იგი და მიუღო ნატყუენავი მათი და ნახევარ-მან აღიღო ფრეზეთი და წარვიდა საგუ-

რამოთ დალისტრად: მაშინ მეფის ძე-მან დავით-მან, მყოფ-მან მატანსა შინა, მოიკრიბნა ახმეტელნი. ვიდრე ასს კაცამდე, შეუკრნა გზანი ჭინჭარისა, სძლო მათ და მიუღო ყოველივე ნატყუევნავი და ტყვენი: ესრეთ მიშვნეულ-იქმნენ ლეკნი, რომელ ოდეს იწყეს რა ლტოლვა ერთი მეორესა ჰკრიდიან ფლატესა ზედა ივლტოსასა, ვინ წინაუსწრას ურთიერთ არს, რომელნიცა იყვნენ უმეტეს ხუთასისა. სისხლმან ლეკთა დახოცილთა-მან სრულიად შეღება წყალი იგი იტლოსი წითლად: იქმნა კვალად ს მდურავი მეფისა სოლომონისა და დავითისა, მაშინ დავით-მან შემოიკრიბნა მცირედნი ლეკნი ახალ-ციხით, წელსა ჩღჟ, ქორონიკონს უოჱ, სძლო მეფესა სოლომონს და დაიპყრა კვალად იმერეთი შემოკრბენ ამას-თანა ოდიშარნი და აფხაზნი, მით რამეთუ მანუჩარს დადიანის ძესა აქვნდა ამას-თანა შეკრულობა და ორგულ-იყო, ვითარცა ძმისა თვისისა დადიანისა გრიგოლისა, ეგრეთვე მეფისა სოლომონისა: მხილველ-მან ამის-მან მეფე-მან ირაკლი-მ მიაშველა ძის-ძე იოანე მეფესა სოლომონს, მაშინ მეფე სოლომონ დამაგრებულ-იყო სახლსა წერეთლისასა: ვინად-გან წერეთელი პაპუნა და ზურაბ იყო ორ-გულ მეფისა დავითისა იქმნა ლოსიანთ ხევს ბრძოლა, იძლივა მუნ მეფის ძის-ძისა იოანესაგან მეფე დავით, რომელსაცა ჰყვანდა უმეტეს ათას-ათასისა იმერნი, აფხაზნი და ოდიშარნი და ქართველნმ არა იყვნენ უმეტეს ხუთასისა, მით რამეთუ ზარბაზან-მან დასცა მათ ზარი: ამავე წელსა მეფის ძე მან დავით შემოიკრიბნა ქისიყელნი, მიუხდა პაიამათლოს და ფადარსდა მოსტყვევნა, დღესა მას სამ-ჯერ სძლო გამოსრულთა ლეკთა მდევართა:

ვინად-გან აქვნდა შური ხანსა განჯისასა ჯავადს ალი-სულთნისა შამშადილისა, რომელიცა არა მორჩილებდა და ძმასა მისსა მაჰმად-ხანს უკუ უდგა, პირველ ხანობასა მისსა აჰყარა შამშადილი და მოიყვანა შულავერსა: ხოლო მუნით მისრულს შამშადილადვე დაესხა მაჰმადხანს მხედრობითა. გარნა სძლო მან მაჰმად-ხანს და გარდა ამისა მრავალგზის იძლივა, ვითარცა ხანი, ეგრეთვე განჯელნი ალი-სულთანისაგან, თუმცა მრავალ-გზის უკუ უბრუნა მეფემან განჯელთა შამშადილი, გარნა არა ემონენ: ამად დაიცა დრო და მოუხდა ჯავად ხან განჯურითა და მელიქებისა მხედრობითა და მოსტყვევნა შამშადილი, რომელსაცა

ჰყვა უმეტეს სამოათასისა მხედრობანი; მაშინ გარდაეჴვეწნენ ყაზახნი, სადაცა შეკრბნენ ყაზახნი და შამშადინელნი უმეტეს სამასისა, სძლეს ჯავად-ხანს და შეიპყრეს უმეტეს რვა-ასისა განჯელნი და დაუშთა ჯავად-ხანს თვისი ყოველივე ბარგი, ჯორი და აქლემი და განივლტო სირცხვილეული კვალად მიუხდა ბაიამათლოველთავე მეფის ძე ალექსანდრე დმ მოსტყვევნა იგინი:

ხოლო გარდაიცვალა რა ქარიმ-ხან და ზაქი-ხანცა ძმა მისი მოკლეს სპარსთა ბარბაროზებისა და ტირანობისა-თვის, რომლისა შემდგომად დაიპყრა სპარსეთი ალი-მურად-ხან-ზანდმან: და ოდეს გარდაიცვალა ესე, მაშინ გამოჩნდა აღა-მაჰმად-ხანად წოდებული, ძე მაჰმად ასან-ხანისა, გვარით ყაჯარი, რომელიცა ჰყო საჭურისად ადილ-შამ, ძმის-წულმან ნადირისა-მან- ამან სძლო ჯაფარ-ხანს ზანდსა და დაიპყრა არაყი და მოვიდა ადრიბეჟანს მუშკანბარსა ზედა. მუნით აბირა მეფე მეგობრობასა თვისსა ზედა და უკუნ-იქცა შირაზად: ამად ვინად-გან შირაზსა იპყრობდა მაშინ ლუთვალი-ხან, ძე ჯაფარ-ხანისა, ესე გამოვიდა პირის-პირ ამისა. გარნა იქმნა ამბოხი შორის მხედრობისა ამისსა, რომლისა-გამო განიბნივნენ მხედრობანი ლუთვალი ხანისანი და მივიდა ქირმანს, განვლო ხოჯა-მან აღიღო შირაზი, წარვიდა და მოადგა ქირმანს და დაიპყრა იგი. განივლტო მუნით ლუთვალი-ხან, რომელმანცა განარღვია ერთი კერძო მხედრობისა ხოჯასი. ვინად-გან იყო ესე ლუთვალი ხან ჟამსა ამას ესრეთი მხედარი და მხნე, რომელ მსგავსი მისი ყოველსა შინა სპარსეთსა არა იპოვებოდა. ხოლო მისრული ბამს, შეიპყრეს ესე ბამელთა და მოიყვანეს ხოჯასა წინაშე, რომელმაცა აღმოხადნა თვალნი:

მოიცალა რა ხოჯამ საქმის გან სპარსეთისა, მოვიდა და მოადგა შუშის, მით რამეთუ არა ერჩდა მას ხანი შუშისა იბრეიმ. გარნა ვერა აღიღო ციხე ესე და მოვიდნენ ელნიცა ქართლისანი განვლტოტვილნი, ძველნი და ახალნი და სხვაცა მრავალნი ყარაბაღისა მცხოვრებთაგანი, შიშისაგან ხოჯასა: მაშინ მეფის ძე იულონ და ალექსანდრე მიუხდნენ განჯას და მოსტყვევნეს, რომლისა-გამო განძვინებული ხოჯა წარმოერთა ტფილისსა ზედა: ჟამსა მას ძე არჩილისა, მეფე იმერთა სოლომონ იმყოფებოდა ტფილისს შემწედ პაპისა თვისისა.

პირველსა დღესა იკვეთნენ ველსა კრწანისისასა მეწინავენი სპარსთა და ქართველთანი, სადაცა მეწინავეთა შორის იმყოფებოდა მეფისა ძის ძე დავით, წერეთელი ზურაბ, მუხრანის ბატონი იოანე, მოურავი ქისიყისა ზაქარია და ამილახვარი ოთარ: დღესა მას იო-ვნენ მხნედ ქართველნი, რომელთა ძლით იძლივნენ სპარსნი: ხოლო დღესა მეორესა. ვინად-გან იმერთა აწყეს ტყვენა აგარიანთა მთი მცხოვრებთა ტფილისისათა: დღესა მეორესა არღარა უკადრებდათ ერთავე მეფეთა მბრძოლობა უმეტეს ათას-ხუთასისა კაცისა. იქმნა ბრძოლა ველსა ზედა კრწანისისასა, იძლივნენ ქართველნი და იმერნი, განაკლდნენ მეფენი და აღიღეს ტფილისი წელსა ჩღჟე, სეკდემბრის ია. ქორონიკონს უპგ, და მიუღეს ყოველივე თოფხანა მეფესა: დღესა ამას იყო მხნედ მეფის ძის ძე იოანე. ესრეთ, უკეთუ იგი არა ყოფილ-იყო მუნ შეიპყრობდნენ მეფესაცა: ხოლო მეფის ძემ დავითმა შთაყარა ხევთა შინა საგუბარისათა ზარბაზანნი იგი, რომელიცა აქვნდა მას თაბორისა კერძო, რათა არა დაუშთეს სპარსთა და ესრეთ განარინა: აღიღეს ტფილისი და მოსწვეს და თვით მეფე განივლტო მთიულეთს: დაჰჯდა უკვე ხოჯა-მან რვა დღე სოღანლუხს, მუნით აოჯარა და შთავიდა მუღანსა და მუნით წარვიდა ხორასანსა ზედა: მაშინ მოვიდა შემწედ ორი ბატალიონი რუსეთისა მხედრობისა: იხილეს რა ლეკთა უძლურება ქართველთა, შეკრბენ უმეტეს ათას ხუთასისა, მოვიდნენ ნორიას. გარნა იძლივნენ ფრიად მოურავის-გან მათისა ზაალ ენდრონიკაშვილის-გან, რომელიცა იყო სიმხნითა აღმოჩენილ ყოველსა საქართველოსა შინა: მუნით განვლეს დიღომი, ავლეს დიდგორი და მივიდნენ კოთელიას, მუნით წამოსრულნი მივიდნენ და დაეცნენ იეღიბოლუქსა ზედან დემურჩიასანს: მაშინ მეფის ძის ძე დავით იმყოფებოდა ბორჩალოს შინა: სცნა რა მან, მოიკრიბნა ბორჩალოველნი, ვიდრე ასს-კაცამდე, ეწია იეღიბოლუქს, სძლო მათ და მიუღო ყოველივე ნატყვევნავი: ესრეთ შიშვნეულ-იქმნენ ლეკნი, რომელ მოიშთვნენ მტკვარსა შინა უმეტეს სამასისა და დღესა მეორესა შემოვიდა ტფილისად გამარჯვებული, რომელმანცა შემოიტანა ჯორთა ზედან აღკიდებული საპალნითა თავნი ლეკთანი: ამას ზედა განმხნდნენ ტფილისელნი:

ხოლო დაიწყეს კვალად აოხრებულისა ქალაქისა შენება და იბრეიმ ხან შუშისა მოვიდა განჯასა ზედა. ვინაღ გან ხანი განჯისა იყო მიზეზ აოხრებისა ყარაბაღისა და ტფილისისა, სოხოვა მეფესა შემწეობა, რომელმანცა წარუვლინა ძე თჳისი ალექსანდრე და ძის ძე დავით, მივიდნენ ესენი განჯასა ზედა, აღიღეს ქალაქი და მოსწყვეს და რაოდენ გამოვიდოდიან ციხით განჯელნი ეგოდენ იძლეოდიან, სადაცა ფიცხელად ბრძოდიან ქართველნი, რომელ სიმხნესა მათსა განკჳრვებულ-იყვნენ ყარაბაღელნი და ლეკნი. უკანასკნელ შთავიდა თჳთ მეფე, გამოართჳა ყოველნი ტყუენი საქართველოსანი დროსა ხოჯისასა ტყუედ ქმნილნი, უმეტეს ათასისა, ზავ-ჰყო განჯელთა-თანა და უკუ-იქცა: ჟამსა ამას მოვიდა მჴედრობა რუსთა, მძღვანველობითა უგალერიანე გრაფ ზუბოვისათა. ამათ დაიპყრეს დარბანდი, შამახია, ბაქო და სალიანი, წელსა ჩღჟვ, ქორონიკონს უპდ:

მაშინ აღამამად-ხან ხოლო იპყრობდა ხორასანს, დაპყრობისათჳს მისისა რომელმანცა აღიღო მაშათი, ტყუე-ჰყო ძის-ძე ნადირისა შარუხ და მიუღო უმრავლესი ნაქონები, უკანასკნელ მოიკლა ესეცა: ხოლო ზუბოვმანცა წარმოგზავნა მჴედრობითა ღენერალ-მაიორი კორსიკოვი: დაიპყრა განჯა მუნ დაუტევა მცირედი მჴედრობა და მოვიდა თჳთ ტფილისს მჴედრობითა:

წელსა ამას გარდაიცვალა ეკატერინა იმპერატრიცა და იქმნა ძე მისი ხელმწიფედ პავლე: ამან უკუნ-აქცივნა ყოველნი მჴედრობანი რუსთანი რუსეთადვე: ოდეს მოიცალა აღამამად-ხან საქმისაგან ხორასანისა, წარმოემართა და მოვიდა შუშის. სცნა-რა იბრეიმ-ხანმან მომავალობა მისი განივლტო სახლეული-თურთ თჳსით ბელაქანად და აღამამად-ხანმან დაიპყრა ციხე. მუნ მოიკლა ესე მონათა თჳსთა-გან წელსა ჩღჟზ, ქორონიკონს უპე და უკუნ-იქცნენ სპარსნივე თჳსთჳსად: წელსა ამას იქმნა მეფე უძლებ წყლისა მანკიერებითა: ჟამსა ამას შთამოვიდა ომარ-ხან, მოწვა ველის-ციხე და მუკუზანი და უკუ-იქცა და შთავიდა მაქად და მეფეცა გარდაიცვალა თელავს 80 წლისა, წელსა ჩღჟჱ, იანვრის ია, ქორონიკონს უპვ და იქმნა ძე მისი გიორგი მეფედ:

ჟამსა ამას მოვიდნენ კვალად შეყრილობანი ლეკთანი და დაეც-

ლეკთანი: ხოლო ჰსცნა რა მეფე-მან ირაკლი ესე ვითარი სიმხნე სძლისა თვისისა მხიარულ ქმნილ-მან შეიყვანა ტფილისს დიდებითა დიდითა და ზარბაზნის სროლითა და ღამესა მას ყოველსა ქალაქსა იყო ჩირაღდანი: ჟამსა ამას უკუ-უდგა ყულარაღასი გიორგი ერისთავი ქსნისა, ამას ზედა წარგზავნა მეფე-მან ძე თვისი გიორგი და ლევან, რომელიცა შეიპყრეს და შთამოიყვანეს პყრობილად: თუმცადა მეფე-მან მიუტევა შეცოდება. გარნა მიუღო მათ ქსანი და მოუბოძა ძესა თვისსა გიორგის და ლიახვი იულონს:

ვინად-გან ლეკნი მარად აოხრებდენ ქართლსა, იღონასძია მეფე-მან და განაწესა ყოველთა სახლთა-გან კაცის თავს ერთი, რათა-დენიცა იყვნენ სახლსა მას შინა, რათა მსახურონ თვითოსა თვესა მამულსა მორიგედ წოდებული და ეგრეთვე განაწყო ოთხსანა მებრ-რუ'ეთისა კანონითა და განასწავლა თოფჩები, რომელიცა განაწყო ესენი ქისიყის მოურავის შვილ-მან პაატამ: ესე განსწავლილ-იყო მოსკოვს და თვითცა მეფე ძეებითურთ თვისით დაეწერა მორიგედ და იხდიდა თვითოსა თვესა: უკეთუ გლეხთა დაიყოვნიან, მაშინ იგინი წკეპლასა შინა განივლიდიან რაოდენსა დღესა დაიყოვნიან ეგოდენ-გზის და უკეთუ თავადთა და აზნაურთა დაიყოვნიან, ეგოდენ დღე პატიმარ იქმნებოდიან: ხოლო ესე ექმნა ქართლსა სარგებელ ფრიად, მით რამეთუ თვით მეფე-მან რაოდენმე-გზის აოტნა ლეკნი. ეგრეთვე მეფის ძემ გიორგიმ, რაოდენმე ლართისკარსა შინა, ეგრეთვე იორსა ზედა და ლევანმაცა მისაქციელსა და ქისიყსა შეიმოსა ფრიადი ძლევა ლეკთა ზედა და მსგავსადვე თვით მორიგენიცა აოტებდიან მარადის გამომსვლელთა ლეკთა: ესრეთ იქმნენ შიშნეულ ლეკნი, რომელ ვერღა-რა სადა იკადრეს გამოსვლა და ესრეთ დამშვიდდა ქართლი, რომელ ლართისკარსა შინა დიაცნი, თვინიერ მამაკაცისა ვიდოდიან:

წელსა ვითარცა ვთქვით, ჩღოთ, ქორონიკონსა უჲზ არღა-რა ინება ხან მან ერევნისა-მან უსეინ-ყულიმ ხარკისა მოცემად ქართველთა, რომლისა-გამო წარვიდა მეფე მას ზედა, იქმნა მუნ ბრძოლა, სადაცა მუნ მხნედ აღმოჩნდა მეფის ძე გიორგი მუნ სძლო მეფე-მან ერევნელთა მხედრობასა, მოხარკე ჰყო და მსწრაფლ უკმოიქცა ამად ვინად-გან იყო სამდურავი შორის ირაკლისა და მეფისა იმერთასა

როსტომ მეფის ცხოვრება:

გამოწერილი საქართველოს ისტორიიდგან გორგიჯანიძის მიერ თხზულისა:

§. 1.

აქა იმერეთის ბატონის-შვილის მამუკას ჩამოსვლა ახალ-ციხით ქართლსა:

მეფის გიორგის შვილი (მამუკა) და მეფის ალექსანდრეს ძმა იყო. მამაცი და უხვი და უშურველი კაცი იყო. ლევან დადიანი ნამეტნავად განძლიერებულ-იყო და იმერეთი დაეჩაგრა. მამუკა ბატონის-შვილს ჩხეიძის ბეჟიას ქალი ნათხოვნი ჰყვანდა და დადიანს თავისის ქალის მიცემა უნდოდა: ჩხეიძენი და მათნი კერძნი ბატონის-შვილს უდგნეს. მაგრამ დადიანის ძალით იმერეთით გაურიდნი-იყვნენ და ბატონის-შვილი მამუკა და ჩხეიძენი თავისის სიძეს საფარ ფაშას-თან იყვნენ ახალ-ციხეს, ჩხეიძენი და სხვა მრავალი თავადის შვილებიც თან-ახლდნენ, იმერეთსა და გურიას არბევდეს. და ქართლის თავადნი მეფეს როსტომს შემოეხვეწნენ და მოციქული მოუგზავნეს: „ამის-თვის საქართველო არ წყნარდებისო, რომ შვილი, ძმა და ახლო ნათესავნი არა გყვანანო და ოქვენს საბოლოს კერა ხედვენო ამის-თვის მალე აიშლებიან და სხვას ბატონს ეძებენო, მამუკა ბატონის-შვილის სიკეთე თქვენც მოგხსენებიაო, თავად ბატონი და მერმე მეფის-შვილი და თქვენი ნათესავი არისო, ახალ-ციხით ჩამოაყვანინეთო, იშვილეთო და თქვენც მოისვენეთ და საქართველოც მოასვენეთო და ქვეყანა დაწ-

ყნარდებათ: თუ ღმერთმან თქვენ ყმაწვილი მოგცესო, ეს თავის სამკვიდრო-ზე გაახატონეთო. თუ თქვენ შვილი არ გაგიჩნდეს სანამდისინ ბრძანდებოდეთო სურამის შესავალი საუფლის წყლით უბოძეთო, იმერეთიც ზედ-ახიათ და იქიდამაც ხელს მოიმართავსო და თქვენად შვილად აკურთხეთო და ღმერთმან დიდს-ხანს გაცოცხლოსო, თქვენს-უკან მაგას ვიბატონებთო:“ მოატყუვეს მეფე როსტომ, მამუკა ბატონის შვილი ჩამოიყვანეს თავისის ჯარითა და მეფე ნამეტნავად კარგად დახვდა და მრავალი ხარჯი გარდიხადეს ბატონებთა და ყმებს ზედან, თუ სასმელ-საჭმელითა, თუ მიცემითა. აწ შექნეს ეშმაკივით-რჩევა და ღმერთი ჰგმეს და პატრონ-ყმობა სწვალეს და მეფის როსტომის სიკვდილი გაბედეს და მამუკა ბატონის-შვილის გამეფება მოინდომეს ქართლშია და მეფეს როსტომს ქალაქის სასახლის აბხანაში მოღალატეები ჩაუსხეს, რომ როსაც მეფე შევიდეს მოკლან და მამუკა გაახატონონ: იქნა სიმართლისა-თვის მეფე როსტომ ღვთისაგან დაცულ-დაფარული. ერთი მერიქიფეთ-უხუცესის ყმა აბხანაში შევიდა, ბატონი ეგონა, წამოუშინეს ღამით, დასჭრეს. მაგრამე ხმით იცნეს, რომ მეფე არ იყო, მოკვლა აღარ მოიცალეს და მტკვარში გარდასცვივდეს და ცურვით გავიდნენ და დაკოდილი კაცი მეფეს მიჰგვარეს და მოახსენეს: მეფე მრავალ-გვარად ნაცადი და აუჩქარებელი ჭკვიანი, მოხნახული ბატონი ბძანდებოდა, ქვეყნის აშლას და ჯარის არევას ერიდებოდა. თავად ყმათ დაფთხობა არ უნდოდა, დაკოდილს კაცს მეფემ ხუმრობა დაუწყო, ასრე უბძანა: „დამაზი ბიჭა შეგიმწუდევიათ, ძალად საავკაცოდ მოგინდომებიათ, იმასაც დანა შემოუცემიათ და შიშით ეგ ტყუილები მოგიგონებიათ:“ და გარეთ გააგდებინა, უფრო გაიხიარულდა: მისი ამბავი აღარც თვითონ თქვა და არც სხვათ ათქმევინა მაგრამ მეფე-მ თვით იცოდა, თუ ვისი ქრილობაა არის და ან რა სწადიათ და ან მოღალატე ვინ არის, ოცს-დღემდისინ ამისი აღარა ითქვა, მას-უკან მეფე-მ აუჩქარებელ-მან ათის ათასის მ რჩილის საჩუქარი სომანეთის ჭალაში მჯდომს მამუკა ბატონის-შვილს გაუგზავნა და ასრე მისწერა: „ყაენის-გან მერიდებისო, არამც კარ-ზედ გიხმონო, ჩემ-გან საფიცარი გაქვთო, რომ თქვენი უნებური არა კადრო რაო, თქვენც მოგეხსენებისო ყაენის კარის

თქმა არ შეკვიძლიათ, ისრევე ახალ-ციხეს მიბრძანდითო და რაც ჴელით გამოგჳგვათ აქიდამაც მოგიმართავთო ჴელსა: ბატონის-შვილმან შეიტყო, თუ-რა ამბავია და ცუდი და ეშმაკეური რჩევა გაცხადებულა, მის ქართლში დგომა ადარას არგებს. აიყარა და ისრევე ახალ-ციხეს მივიდა სათვარ-თვაშისასა, ჩხეიძენი და ზოგნი სხვა საპატიოს კაცის შვილები ქართლის დადგნენ, ზოგი ციცი-შვილის ნოდარისასა და ზოგნი სხვა-გან. აწ სხვა ეშმაკობა და საქართველოს არევა მოინდომეს და თავადები შეიფიცნეს და ბატონს თეიმურაზს საფიცრები გაუგზავნეს, რომ თვითან ლაშქრით ცხეთას მობრძანდეს და გაღმით ერისთავი და ამილახორი ლაშქრით მოვიდნენ და გაღმართი მხრის ლაშქარი ნოდარ შემოიყაროს, ჩხეიძენიც თან-იახლოს და როსტომ მეფეს მტერობა გაუცხადონ და ძალად ბატონობა წაართვან:

§. 2.

ხოვლეთსა საჯავახიანოში ციცი-შვილი ნოდარ თავის ბატონს მეფეს როსტომს შეება და გაეცალა:

ციცი-შვილმან ნოდარ სამარტოოდ გამარჯვება მოინდომა, არც ბატონს თეიმურაზს მოუცადა და არც ერისთავსა, არც ამილახორსა, ვითაც ჩხეიძენი და სხვა საბატიოს კაცის შვილები მასთან იყვნენ და ყველანი ომ-ნაცადი კაცნი იყვნეს და საციციანოს მხრისა-გან თავისი და სხვის ლაშქარი შემოყროდა, მოვიდა ხოვლეთს, ჩამოხდა თავისის კერძოს. ლაშქარი ვინც არ შემოეყარა მამულები (დაარბივა) და ეს ამბავი იორამ მოურავის-შვილს მეფისა თვის მოეწერა: „მალე წამობძანდით, თარა-და გაღმა-მხრის ლაშქარი შემოეყრებისო და საქმე გაჭირდებისო:“ შუა-დღისას ეს ამბავი ქალაქში მეფეს მოუვიდა, იმავე წამ ეს ისევ კაცი დააბრუნა და იორამს ასრე მისწერა: „რომ რასაც წამს ეს წიგნი მოგივიდესო, ფიცხლავ გზები შეუკვრევინეო. რომ აქითკნივ მიმავალი კაცი იქით არ გაუშვასო და ღვთისა შეწევნით ამაღამ ერთგან შევიყრებითო:“ და იმ მისულს კაცს ასრე უბრძა-

ნა: „ჩქარად წადით, ხვალ ამავე დროსა აქ უნდა ამბავი მომი-
ტანოთ:“ კაც-მან მადლი გარდიხადა და წავიდა, მეფე-მ ქალაქის მო-
ურავს უბრძანა: „ჯარჩი დაასახეთ, ვინცავინ ქალაქში მზად იყვნენო
თათარნი, ქართველნი და სომეხნი. ვისაც ცხენი ჰყვანდესო შესხდნენო
და რა ქარანის ხმა გაიგონონო, სწრაფად წავიდნენო და ცხეთის სა-
ბაჟოს-თან მზათ დაგვხვდენო: იქ აღლუმს ვნახავთ, მაგრა ესეც ვინც-
ვინ ცხენის მყოლებელი არ წაჰყვესო, თავი მოჰკვეთეთო და თავი-
სივე ცხენით უკან მამწიეთო:“ საღამოს ჟამს ქანარები დაასახეს და
ჯარმა საჩქაროდ იარა და მეფე ცხენს შეჯდა და საჩქაროდ წაბძანდა,
მეფის მისვლამდისინ უფროსი-ერთი ჯარი მისულ-იყვნენ, მეფე-მ
ბრძანა: „ღამე არისო და უკანა ჯარიც არ მოგვეწევიანო და ისინიც
მოვიდნენო, თქვენც ჩქარათ იარეთო და გათენებისას სანსა ვნახავ:“
იარა და შუა ღამისას კავთის-ხევს მივიდა და მოურავის-შვილი იორამ
იმ გარემხმოს ლაშქრით კარგ-გვარად წინ-მოეგება: მეფე-მ ქდიზბარ
ბოქაულთ-უხუცეს უბრძანა: „ლაშქარს უკან ჩამოუდექი და ვისაც ცხენი
შეძლება ჰქონდესო, ჩქარათ წამოასხით. რომ ღვთისა შეწევნითა
დილას ნოდარ-თან გავითენებთ:“ მიჯრის ჟამს დილისას მეფე ხოვ-
ლეთის ბოლოს მივიდა, მარქაფა გამოიცვალა და ჯარსაც უბრძანა:
„ცხენებს მოსართავები უნახეთ და გაუკეთეთ და იარაღნი მოიმარ-
ჯვეთ:“ რაზმი გააწყვეს და ქანარები დაასახეს და მეფეს აარე მო-
ახსენეს: „შეუტყობლად თავს-დავესხათო:“ მეფემ თავს-დასხმა არ
იკადრა და ასრე ბრძანა: „ქრისტიანთ სამართლის ქნის გამართლებისა-
თვისო ერთმან ერთს შეუბმიანო, მეც ჩემს ყმას სამართალს-ზედ შე-
ვებმით. თუ იმა-ზედ მეტყუყვნებინოს გამარჯვება იმასათ, ბეჯნიერს
ყაენს გამოეპარათ და მოხოვა და არ მივეცი. ფარსადან მამა მან მის-
მანო მრავალი მაძლიათ, რომ საცოცხლოთ მისის შვილის-შვილის ჰა-
ჰუნა ყორჩი-ბაშისა თვის მოხოვას და არ მივეცი და მაგას უქრთამოთ
მივეცი და ახლა ამდენის სიკეთის მაგიერათ ჩემ-თვის უმეხსანათე-
ბიათ და სხვას ბატონის ჭბირებია, ამა-ზედ მინდა ღვთის სამართალი
გამშინჯო, თუ რომელი ვსტყუვით:“ დაასახებინა ქანანები, ამდენი-
ხანი რაზმს მოაცდევინა, რომ იმათაც შეიტყვეს და საომრად შეიკაზ-
მნენ და ცხენს შესხდეს და რაზმი გაირიგეს და საომრად წინ-წა-

მოდგნენ და შეიქნა სროლა, კინკლაობა. იქიდამ ჩხეიძენი და სხვანი იმერელნი წამოდგნენ. შეიქნა შუბთა ძგერება და ხმალთა ელვარება, დახტების ჯახა-ჯუხი, მუზარადთა ხეთქინება: დიდს ხანობამდისინ ჩხეიძეებთან ძალ-მიცემით ომი გარდიხადეს და საქმეც გაუჭირეს, დაშქარიც დააბალითეს და კარგათაც იყვნენ, მაგრამ ნოდარ ომს არ მოსულ-იყო და უწინვე ვერის ციხისა-კენ წასულ-იყო და ჩხეიძებს ზურგი არ მოაბა და კიდეც დაიჭირეს, დაიდალნეს, მეფემ-ნაც თვითან ცხენს დაუქრა და ერთ-ბორად ქართველნი მიეტყვნეს და წაუშინეს. ბეჟია ჩხეიძე მოურავის შვილ-მან ითრაშ დაირჩინა და ზოგნი ბარათიანთ დაარჩინეს, ზოგნი ელიზბარ ბოქაულთ-ხუცის ეშიბ-მან დაირჩინეს ყველანი, ორგნითვე კარგად იყვნენ და ძალ-მიცემით ომი გარდიხადეს და მეფე-მ გაიმარჯვა, ნოდარ-ვერის ციხეში შეიხვეწა და ჩხეიძენი დაჭრილნი და დარჩენილნი მეფეს წინ-მოასხეს მხარ-წაკრულნი და გამარჯვება მოულოცეს: მეფე-მ ბძანა, ჩხეიძეს მკლავნი გაუხსნეს და გორს გაგზავნეს, რომ ტანი-სამოსი გამოუცვალონ და ქვეშ-საგები და ზედ-საფენი გაუგეთონ და კარგის პატივით ხელი შეუწყონ: და ვისაც მამაცობა ექნა ყველასას ხალათი და საჭილდაოდ მამულები უბოძა. უფროსი-ერთი სიციციანთ დაუყვეს და კაცები უჩინეს, რომ გაქცეულთ კაცთ უკან ნურ-ვინ აედევნებოს და ვისაც საციციანოს კაცი დაეჭიროს გაუშვანო: იმ ღამეს იქივ ნაომარ-ზედ დადგა და მეორეს დღეს გორს მიბძანდა, და მეორეს დღეს გორიდამენ ქალაქს ჩაფარი გაგზავნეს და ქაიხოსრო ბარათას-შვილი, დედოფლის სახლთ-უხუცესი დაიჭირე და ციხეში აიყვანეს და ღამით კოშკიდამენ გარდმოაგდეს და თქვეს: „დამთვრალა და თვითან გარდმოვარდნილაო“ და ამისი შვილები დააჭირვინეს და გორის ციხეში დაატყვევეს და მისი სიძე ბახუტა ჭუსეინ ბეკის-შვილი ბაგრატოანი იყო და ბატონობაც უნდოდა, ის გარდაიხვეწა და კახეთს მივიდა და იოთამ ამილახორი ჯაჯაბობრივ საერთისოში მივიდა: თვითან ბატონს თეიმურაზ-თან მივიდნენ და ზამთარმაც მოატანა: ნოდარ ზოვრეთის ციხეში გამაგრდა, მეფე-მ გორიდა-მ ლაშქარი გაუძახა და სურას ზეითი საციციანო დაარბევინა და ჩხეიძენი ელისბარ ბოქაულთ-უხუცის ელიზბარის ხელით ყაენ-თან გაგზავნა, არზა მისწერა: „ქართველნი

ჩემის უშვილობისა-თვის და უნათესაობისათვის ურჩობენ და აუკაცრობენო, რომ ჩემს საბოლოს ვერა ხედვენო, ჩემს ბიძას-შვილს თეიმურაზ მირზას სამნი შვილნი ჰყვანანო და რომელსაც პაპის ჩემის ლუარსაბი სახელი ჰქვიანო ის შვილად გვიბოძეთო, რომ ჩვენს უკან ქართველთ საპატრონოთ ეგულებოდეს:“ ესენი ყაენ-თან გაისტუმრა და თავთან გორის ციხიდამ ზარბაზნები ჩამოიტანა და ზოვრეთის ციხეს შემოადგა: ზარბაზნებით დაუშინა, მაგრა ქვიტკირს ვერა ავნორა: მალ-მალე ხმას დაგდებდეს. „რომ ბატონი თეიმურაზ მოეშველებოსო:“ მეფეს აშინებდეს. მაგრა მეფე-მ ასრე ბრძანა: „ხონთქარიც მოეშველოსო სიდამდისინ ნოდარს ციხიდამ არ გამოვიყვანო აქით-გან არ დავიძვრით“ წყალ-კურიხევამდისინ სრულ ქართველთ ლაშქარი ზოვრეთის ციხეს ადგნენ და ვერ აიღეს და არც მშველი გაუჩნდა და ციხეს შიგნით ყმათ უმეხანათეს და ჰკლეს ბატონი და გაუორგულდნეს და ციხის გაცემას შეუდგნეს: ეს ნოდარ შეუტყო, რომ ყმანი ღალატს უპირებენ, ჩათრეულს ჩაუთლილი აჯობინა და თავისი დედა კახეთის ბატონის-შვილი როსტომ მეფეს-თან სახვეწარად გამოგზავნა: რა მოვიდა ნამეტნავად მეფე-მ დიდი პატივი დასდვა და სახვეწარი დაუჯერა, გაცლის გზა სთხოვა, ვითაც ნათესავი იყო მეფისა და მერმე დედათა შიგა სიკეთე-ზედ ნაქები იყო და საქართველოში ძველათ წესათ იყო. რომ ვისაც გასჭირებია შესახვეწნად, ან დედასა და ან ქალსა გაუგზავნიდეს, მეფენი და თავადნი პატივს დასდებდიან. მეფემაც გაათავა ძველი წესი, ბატონის-შვილს ფეშქაში მიართვა და უვნებლობის სათვიცარი მისცა, რომ საცა უნდა წავიდეს თავისის მხლებლებითა და ქონებით არა უშავდეს-რა და ამ-დენი ცხენი, ჯორი ათხოვეს ზოვრეთიდამ, რომე თავიანთ ქონ... ბით ახალ-ციხემდისინ მისხან. მაგრა ბევრს შემოიხვეწნეს, რომ ნ... დარ ინახვინოს, არ ინახვინა: მაგრა უზიანოთ სამცხეს მივიდნენ ერისთავი ზაალ და ამილახორი ოთამ ბატონ თეიმურაზ თან იყვ... მაგრა გზებ-ზედ იწყინებოდეს და ნაპირის ალაგებს ერთი-მეორ... ურბევდეს. ვინც იმათ შემოსწყრებოდეს, ამათ მოუვიდის, ვინც ა... შემოსწყრის იმათ მიუვიდის და ამათის საქმით ქართლი და კახ... მოუსვენებელი და არეულ-აოხრებული იყო.

§. 3.

აქა მეფის როსტომის ილღარი ქალაქით, მზის ჩასვლი-სას ცხენს შეჯდა, გათენებისას შობის დღისას ახალ-გორს ერისთვებს თავს-დაესხა და გაიმარჯვა ღვთითა:

ქალაქს შიგ მჯდომს მეფეს როსტომს ამბავი მოუვიდა „რომ ხვალ შობას ორნივ ერისთვები და იოთამ ამილახორი ახალ-გორს შობას ერთ-გან იქმონენო და იქ ლაშქარს შეიყრიანო და ბატონს თეიმურაზს საფურცლეს შემოეყრებიანო, იქიდამენ ცხეთას მოვლენო და ვისაც მათთან პირობა აქვსთო, იქ შეეყრებიან და შეჰფიცვენ « რა ეს მეფეს მოახსენეს, ფიცხლავ მუხრანის ბატონს ბახტას, რომ უკა-ნას დროს თავისის ბატონის ადგილს-ზედ გამეფდა, წიგნი მისწერა: „შენის ლაშქრითაო მზას დამხვდიო, რომე მღვთისა შეწევნითაო, ამაღამ მანდ მოვალო:“ კაცი რომ გაისტუმრა, ჯარზედ დაამახეს „ვაი იმასაო, რომელსაც ცხენი ჰყვანდესო, მზის ჩასვლისას მცხეთას არ დამხვდენო, ავად მივეპყრობიო:“ ვითაც ახლო იყო ყველანი მეფეს უწინ მაეიდნენ: რა მეფე-მ ამდენი ჯარი ნახა, დიად იამა და მრავა-ლი საამედო სიტყვები ჯარს უბრძანა და მუხრანის ბატონს. ჩაფარი გაუგზავნა: „რომ ჩვენც კარგის ჯარით მოვდივართო და თქვენც თქვენის ჯარით მზათ დაგვხვდითო, რომ მღვთის შეწევნითაო გაუ-თენებლივ თავს დავესხმითო:“ რა მეფე მუხრანს მივიდა, მუხრანის ბატონი კარგის ჯარით შემოეყარა და მეფეს იამა და აღარ შეისვენა და ჩქარათ იარეს, შობას დილას ახალ-გორს ლოცვა-ზედ მდგომთ თავს დაესხნეს და იმ დღეს მუხრანის ბატონის მამაცობის ქება თქვეს და ისინი შეუტყობარნი იყვნეს და თავს-დასხმის ეჭვიც არა ჰქონ-დათ: რა ძახილი შეიქნა, ცხენი და იარაღი ველარ მოისწვრეს და არც ამათ დაადგეს, ანაზდეული-მოულოდნელი საქმე მოუვიდა. ისი-ნი ზოგნი ცხენით გარდიხვეწა და ზოგნი ქვეითათ, აქეთ-იქით გარ-დიხვეწნეს და იმათი მასპინძლობის საჭმელი მეფის ლაშქარ-მან შე-

ჯამა: მეფემენაც სადილ-ვახშამი იმათს სადგომს ჯამა და მეორე-დღეს, ვისაც დარჩენილი კაცნი ჰყვანდა მეფეს-წინ მოუსხა: მეფემ ყველასა გაამშვიბინა და თვითან გორის-კენ წაბძანდა და იმ ზამთარს იქ დადგა. ელიზბარ დავითის-შვილი ყაენიდამ მოვიდა ხალათა და ბატონის-შვილი ლუარსაბ მოიყვანა:

§. 4.

აქა ბატონის-შვილის ლუარსაბის გამოგზავნა ყაენისა-გან როსტომ მეფის შვილად:

გორს ყაენის ხალათი ჩაიცვა და რაყამი წაიკითხეს, მოეწერა: „შენის ბიძას-შვილის თეიმურაზ მირზის შვილი ლუარსაბ შენ-თვის შვილად გვთხოვნია, გამოგიგზავნიათ და ქართველთათვის გვიბრძანებიათ, რომ უფლის-წულად და თქვენად შვილად მიაჩნდესო და თქვენს უკან ქართლის მეფობა მაგის-თვის მიგვიცემიაო:“ ეს ამბავი გოჩა-შვილს გიორგის ეწყინა. ამის-თვის რომ ბატონობას თვითან მოელოდა და ლუარსაბის მოყვანისა-თვის გაავგულდა: ეს ამბავი ბატონს თეიმურაზსაც ეწყინა. ამა-ზედ კას მან ბატონ-მან ცალკე და ერისთავმან ცალკე დაუწყეს გოჩა-შვილს ლაპარაკი: „რომ შენ გაგაბატონებთო:“ დატყუეს და ქართველთა და ბარათიანთ წიგნი ჰსწერეს, დაუწყეს ბირება. დიასამიძე კათალიკოზი და რევაზ ბარათა-შვილი და სომხითის მელიქი ყარახმაზ-ბეგ მრავლის ქადებითა დატყუებულ-იყვნენ და ეს საქმნი საქმობდენ: მათი რჩევა და საწადელი ამათ-თან უმალავი იყო და გოჩას შვილს ატყუებდენ, თორა და ყველას მეფობა ბატონის თეიმურაზისა-თვის უნდოდა და ესრე პირობა შეჰკრეს. „რომ როსტომ მეფე ცოტას კაცით ღხირეთს არისო და ბატონი თეიმურაზ ცხენ-კეთილის ჯარით. ანაზდათ მეტეხს მოვიდესო. რა მეფე მისის ჯარის სიცოტავეს ნახავსო, სათმრად მოკაო და იმში მოვკლავთო, რომ სამართლად არ-ვის დაებრალოსო:“ სომხითის მელიქს ყაენისა გან შეეშალა და მათი საწადელი და მონაწერი წიგნები მეფეს

მოართვა, ფიცის გატეხისა და საფიცარის მიცემ-მოცემისა. არდა-რა ინადვლა-რა და იმ ღამეს, რომ ბატონი თეიმურაზ მეტეხს მივიდა, მეფე გორს მივიდა. ამათმა რჩევა-მ ცუდად ჩაიარა და ბატონი თეიმურაზ ისრევ კახეთს ჩავიდა. ქართველნი გორს მივიდნეს უშიშრად, ასრე ეგონათ: „იმათი ქნილობა მეფე-მ არ იცისო:“ მეფე-მ კათალიკოზი და გოჩას-შვილი გიორგი და ერისთვის-შვილი ლარგველი დააჭირვინა. გოჩას-შვილს თვალები დასთხარა, ლარგველი გორის ციხით გაეპარა, სააკაძე ივანე კახეთს გარდიხვეწა და მის ძმას ზურაბს თვალები დასთხარეს, კათალიკოზი ქალაქის ციხეში ტყვედ იყო თათრებში და ისიც დაარჩვეს, ციხიდა-მ გარდმოაგდეს. ბარათა-შვილი რევაზ კახეთს გარდიხვეწა და მეფე გორიდა-მ ქალაქს ჩავიდა და ეს ამბები ყაენს მისწერა და ყაენისა-გან ხალათი და თაჯი და თომარი მოუვიდა და ხმალი და ოქროდ შეკაზმული ბედაური ცხენი ებოძებინა და ადამ სულთან ენდრონიკა-შვილი როსტომ მეფის დის-წული სარდლათ ექნა და ერანის ლაშქარი თან გამოეტანებინა და საქართველოს-ზედ გამოეძახათ. „რომ ვინც როსტომ მეფის ურჩია და მაწყინარი, შუაღამ ამოიღონ და ბატონი თეიმურაზ გააგდონ და მისს ადაგ-ზედ კახეთში ადამ სულთანი გააბატონონ:

§. 5.

აქა ადამ სულთნის სარდლობა საქართველოს-ზედან.

ერანის ლაშქრით თავისის ბიძის როსტომ მეფის მოსაშველებლად: ამ ლაშქრის მოსვლა ბატონ-მან თეიმურაზ შეიტყო და ახალციხით ბატონი ანახანუმ ნოდარის და ზალ ერის თავის სიდედრი მეფეს-თან სახვეწრად მოვიდა და ძმისა და სიძის უვნებლობის საფიცარი სთხოვა და მეფე-მ უბოძა და ნოდარის. ომში ამისი მაზლი, მისის შვილით ოტიათი და ორნი ანახანუმის შვილები, გიორგი და ხუცია დაირჩინეს და ყაენ-თან გაგზავნეს და ისპაჰანს ტყვედ იყვნეს: იმათ მოსხმასაც შემოეხვეწა, მეფე-მ შეიწყალა და

ასრე უბრძანა: თუ ერისთავი ყაენის კარს წავა შემოვირიგებთ და ყაენის კარით ისრევე მალე მოვიყვანთ, ზაალსა და შვილებსაც მოგისხმევინებთ და საციციანოსაც ნოდარს მივსცემთ. ერისთავსაც, რაც ქართლში მამული ჰქონებია მივსცემთ და ყაენისა-გან კარგს სოფლებსაც უშოვნით:“. ამ რიგი საფეშქარაც უბოძა, ვითაც როსტომ მეფე ფიცსა და პირობას არ გარდავიდოდა, არც უმტყუვნებდა: ბატონმან ანახანუმ მეფის საფეშქარი თავის სიძეს ზაალ ერისთავს მიუტანა: რა სიდედრი მოუვიდა, ერისთავი მეფეს-თან ქალაქს ჩავიდა და ფეხს აკოცა და მეფე-მან კარგის თვალით ნახა და მრავალი უბოძა და რაც ქალაქში ვაჭრები ჰყოლებოდა ისინიც მისცა და ისევე მალე საერისთოს გაისტუმრა და რა ნოდარს საფეშქარი მიუვიდა, სავარ-ფაშა-მ თავისი ქეხა ოსმანაღა თან-გამოატანა, ქართლში ჩამოიარა და ქალაქს მეფეს ფეხს-აკოცა, შეაწყალა და საციციანო მისი ნაქონი მასვე უბოძა. ომარ-აღასაც მრავალი მისცა და გაისტუმრა და ეს ამბები ყაენს მისწერა და ჩხეიძე გიორგი და ოტია მოაყვანინა და ბეჟია და ხუცაა იქავ ყაენის კარს დარჩნენ და ადამ სულთან ერანის ლაშქრით ისრევ დააბრუნეს:

§. 6.

სიკვდილი მარიამ დედოფლის შვილის ოტიასი, რომ გურიელისაგან ჰყვანდა:

ამ უმაწვილს როსტომ მეფე თავის-თვის შვილად ზრდიდა და ზაალ ერისთვის სიძე იყო. ამის-მან სიკვდილ-მან ზაალ ერისთვის ყაენ-თან წასვლა ცოტას ხანს უკუაგდო, გორს მიიცვალა, შეიქნა დიდი გლოვა, ტირილი თორმეტს დღეს. იქივე გორს იყო ზარით ტირილი, ქართველნი ჯალაბობით თავიანთ ჯარითა და შეძლებითა ზარის ოქმით მოვიდიან, უწინ მკვდართ მიმგზავსებულს, სახე დახეულს, თმა დაგლეჯილს, შვენება შეშლილს, ტანისამოს სისხლით გასვრილი, მიწა-ზედ მჯდომს, ღონე იმედ-დაკარგულს ბატონს დედოფალს მიუტირიან, მერმე გამდელსა და ჩარიგებით მათს მხლებ-

დებსა, მერმე მეფესა და ჭირის უფლებსა თავადთა და აზნაურთა და მსახურთა და მოხელეთა, მერმე მცხედართა მიუტირებდენ და გარდასაბურავს გარდაფენდიან, აპას უკან იარაღსა და მორთულობასა, ტაჯისამოსსა, მურასა გვირგვინსა და ჯიღასა და ხმალსა და ხანჯალსა, მუზარადსა და ჯაჭვსა და ხელნავებსა და ცხენსა და მისს-შეკაზმულობასა, ყოველს ნიშანს ცალკე ცალკე მიუტირებდენ და ერთს წელიწადსაც არ გათავდებოდა: მეფე-მ ბძანა: „ვითაც გზა-ზედ მიმავალთა ისრევე ტირილში ერთმანერთს მოადევნონ." დილით შუადღემდისინ იტირებდენ და სამხრობით მზის-ჩასვლამდისინ გამოიტირებდეს. მაგრა მაშიც ბევრს რიგი და წობათი არ ერგო ამ თორმეტს დღეში: მერმე მეფე-მ ბრძანა: „ვისაც აქ არ ეტიროს გზა-ზედ მოგვიტიროსო და ან ცხეთას იტირონო," და რაც მკვდარს თავს-ადგნენ. კათალიკოზი, ეპისკოპოზნი, ბერნი და მღვდელნი, რომ სახარებას და დავითნს კითხულობდენ, ასევე ბატონს დედოფალს ადგნენ მონოზონნი და ჩოხოსანნი და ამ სოფლით გადგომილნი მღვთის მონებაზედ მოწონებულნი დედანი და ქალწულნი ცრემლის ფრქვევით სახარებას და დავითნს კითხულობდეს. მაგრამე ბატონის დედოფლის შებრალებით ყველას ამდენი ეტირა, რომ მართლა ველარ ხედევდეს, ყოველს ნიშანს-ზედ ორმოცი ბერი და მღვდელნი ადგნეს, სასარებასა და დავითნს კითხულობდენ, რვა-ასი მეორმოცე დაუყენეს და ქართველნა ძაძით და შავით შეიმოსნეს, ლასტისგან დააწვნევინეს, ვითაც კუბონი და ბატონი დედოფალი, ვითაც მკვდარი მაშინ მიიღეს და ზედ შავი ზეწარი გარდაბურეს, ქვეშ თავადნი და მათნი ძმანი და შვილებნი შეუსხდნეს, ასრევე მცხედარსა ძვირ-ფასის ოქრო-ქსოვილები გარდაბურეს და ახალ-გაზდილნი თავადის შვილები შეუსხდნეს საკაცესქვეშა: საქართველოს ჯარები, ვითაც დროშები წინ-წაიძღვანეს და ამ ვაებით სწორ ზედ გორიდამენ ცხეთას ჩავიდნენ და ბატონის დედოფლის შვილი ოტია საფლავს მიიღეს და მეფე მეორეს დღეს ქალაქს მიბძანდა და საადაპო ძროხა, ცხვარი და თევზი და ხიზილალა, ბანბა, და მარილი, სანთელი და საკმეველი, ამდენი მოატანინა, რომ ორმოცამდინ ცხეთას იდგნეს, სხნილის დღებში ასი ძროხა და ცხვარი დაიკლოდა, მარხვის დღეებში ათასი ხმელი თევზი გაიჭრებოდა, ბან-

ბასა და მარილსა და სანთლებსა და საკმეველს გარდაისად, ამ ორმოცს დღეს დედოფალს მარილიანი ვერ აჭამეს, ქერის პურის მეტი მას არა უჭამია-რა, და რა ორმოცი გათავდა, კიდევ ცხრა-ასი მეორმოცენი დაუყენეს: ბატონ-მან დედოფალ-მან თავისის შვილის ქონება ზოგი იერუსალემს გაგზავნა, ზოგი საყდართა და მონასტერთ შეწირა და შვილის სათვლავი მოათვენინა, სომხითში დარბაზის სოფელი სვეტის-ცხოველს შესწირა, მის გამდელი თავისის მხლებლებით შვილის სათვლავ-ზედ დააყენა და სარჩო გაუჩინა. ტირილით სათვლავს გამოეყარა და ქალაქს ჩაბძანდა. მოქალაქენი შეიყარნენ, კარს მოდგნენ, შეწევნისა და შეძლების ღონით გარდასაბურავნი მოართვეს და საზამთრო მოახსენეს და ამათნი ჯალაბნი თვითოს დღეს თვის უბნისანი მივიდიან და მიუტირებდენ. ვისაც შეძლება ჰქონდათ ძღვენსა და გარდასაბურავს მიართმევდიან: და ამდენი ხარჯი გარდიხადეს და ერთის შაურის ფასი თუმს არა სთხოვეს რა, მიცემის მეტი და ეს ამდენი ხარჯი მეფე-მ თავისის სალაროდამ გაიღო: ოცს წელიწადს ბატონ-მან დედოფალ-მან არც ხორცი ჭამა და არც შავი გამოიცვალა და მის-მეტი არც ვაჟი ჰყვანდა, არც ქალი და არცა შობისა და მოლოდინის იმედი: აქ ამის-თვის არალია ერთის პატრონი. მაგრამე ბრძანება მღვთისა არ-ვის-გან შეიცვლების, ნება მღვთისა არის. თუ უნდა ერთისა-გან, ვითაც ადამისა-გან მრავალს მოაშენებს და თუ უნდა ნოვეს წარღვნასავით ყველას ერთს წამს გარდაავლენს: ხელმწიფენი მის ბრძანებას ვერა სცვლიან:

§. 7

ზაალ ერისთავი და იოთამ ამილახორი ყაენის-კარს წავიდნეს:

ზაალ ერისთავი ყაენ-თან მივიდოდა, იოთამ ამილახორმან მეფეს კაცი მოუგზავნა: „მე და ერისთავი ყაენ-თან ერთ-გან გაგვისტუმროსო:“ ეს მეფესაც იამა და ორთავ მრავალი უბოძა და ჰამზა-ბეგ სუ-

ფრაჩი წინ წაუძღვანეს და გაისტუმრეს და გზებ-ზედ უმედ-გან სამასპინძლოთ მზათ დაახვედრეს და სადაც გზის პირს ხანი და სულთანი იყვნენ წინ-მიეგებნენ და თავისას ჩამოახტუნეს, კარგად ისტუმრეს, ლხინი აჩვენეს და საჩუქარი მიართვეს და გაისტუმრეს და რასაც ქალაქში მივიდნენ, ქალაქის თავნი კაცნი წინ მიეგებნეს და კარგად დახვდნენ და რა ისპანს მიახლოვდნეს, მოურავი ისპაანისა მირ-ყასუმბეგ, როსტომ მეფის ყმა იყო, ამზა-ბეგის ბიძა-შვილი იყო. რა ქაშანით გადგნენ. დღეში ორ-ჯერ სამ-ჯერ წინ ბარხანას მოაგებდიან. რა ისპაანის ერთის დღის სავალზე მიახლოვდნენ, ყაენს მოახსენეს ამათი მოსვლა. მირზა-თაყი ეჰტიმადოვლე და სიაოშ-ხან ყულარაღასის-თვის ებრძანებინა: „რაც მაგათი წესი და სამართალი იყოს ისრე დახვდითო:“ ეტიმადოვლეს ებრძანებინა ისპაანის ვეზირისა და ქალანთრის-თვის და მოურავისათვის: „თავნი უჳროსნი კაცნი ისპაანისანიო, კარგად მოკაზმულის ჯარით, ფიშკაში უყავთ და წინ-მიეგებენითო.“ და ყულარ-აღასმან ადამ სულთანს უთხრა, ყაენის ბრძანება არისო: „ვინც ისპაანში ყულებისა-გან მზას იყვნენო ხანი და სულთანი, მინბაში და უზბაშნიო და თავადნი და აზნაურთ-შვილებიისაგანო, ადამ სულთანს გვერდთ იახლენითო და ერისთავსა და ამილახორს წინ მიეგებენითო და კარგის რიგით ალაყაფის კარს მოიყვანეთო, კარს აკოცნინეთო და იქიდამ ჯულფას მიუძეხითო და ხოჯასაფარას სასახლეში ჩამოახტუნეთო:“ იმათაც ბრძანება გაათავეს და რვას დღეს ყაენის სახლით ოქროს ჭურჭლებითა დამზადებული. სადილ-ვახშამი მოუვიდის. მას უკან დღეში შვიდი თუმანი და სამოცი ლიტრა ღვინო ზალ ერის-თავს გაუჩინეს და ისრევე ითამ ამილახორს გაუჩინეს და ყოველს დღეს ლხინში იყვნეს: ხან აწვევდნენ და ხან ეწვეოდნენ მოყვასთა და მეცნიერთა: უწინ ბოძებაში ხელმწიფე-მ სამასი თუმანი თეთრი და ფარჩა ერისთავს მოსცეს და ესრევე ამილახორს მოსცეს და ხელმწიფე-მ მეჯლიში ქნა და მივიდნეს, ფეხსაკოცეს და ყაენ-მან როსტომ მეფის ამბავი მათ ჰკითხა და ამათაც დიდი ქება მოახსენეს და ნაზირს ქვეით დასხეს. ას-ასის თუმნის ეტიმადოვლეს გამოეგზავნათ და ყაენ-მან ორთავეს ქართული ჩოგანი ათამაშა და ორთავ ოქროთ შეკაზმული ბედაური ცხენები უბოძა:

ამისთანას დროს როსტომ მეფისა-გან ჩაფარი მოვიდა ყაენ-თან, არზი მოეწერა: „ერისთავი და ამილახორი მალე გამოასტუმრე:"

§. 8.

ქორონიკონს ტლვ, ჯანი-ხან ყორჩიბაშმა მირზა თაყუ ეტიმადოვლა მოკლა და ყაენ-მან ჯანიხანც მოაკვლევინა:

ჯანი ხან ყორჩების თავი კაცნი და ან ხანი და ან სულთანნი ვინც კარ-ზედ იყვნენ შემოიფიცა, დილას ეტიმადოვლეს, მირზა თაყის შიგ მიუხდა და მოკლა ნამაზს ზედან, ყეენის ბძანებოდ და მერკეს დღეს ეტიმადოვლობა ხალიფა სულთანს მისცეს და ყაენს არცერთს შეეკითხნეს: ყაენი უმაწვილი იყო, ბებია ჰყვანდა ჩერქეზის ქალი იყო და ჭკუიანი მანდილოსანი ბძანდებოდა, მისი სიტყვა გადიოდა და ჯანი-ხანს იმისი გამოგდება უნდოდა. მაგრამ სიოშ-ხან ყულარ-აღასისა და ყულებისა ჯანი-ხანს ეშინოდა, მაგრა დროს ეძებდა, რომ ყულარ-აღასიც მოკლას და ყულებიც ამოწყვიტოს და მას უკან ყაენის სახლიდამენ ყაენის დედა გამოაგდოს: ყაენის დედა მცოდინარე ბატონი იყო, მალვით ყორჩი-ბაშობის რაყამი თურთუზა ყული ხანს ბეჯირლუს გაუგზავნა და ქოქილუს ბეგლარ-ბეგობის რაყამი სიაოშ-ხანს გაუგზავნა და ორთავ ასრე მისწერა: „რა იქნა თქვენი კაცობათ და ან სით მოსჩანს თქვენი ერთ-გულობათ ჩემს ოჯახს ზედანთ, რომ ჯანი-ხან თავისის ძალით ეტიმადოვლე მამიკლასთ და თქვენ ეს დასთმოთ და არა თქვათ-რათ, დღეს არის, თუ ხვალეთ თქვენც დაგხოცენო. მერმე შვილს მამიკვლევსო და თვითან გახელმწიფდებისო, აწე თუ ჩვენი ერთ-გულნი ხართო, ჩვენი ყულებითო, რომ დამით ჩვენს ქეშიკში მოვლენო, ადრიან თქვენც კარ-ზედ მოდითა, და რა ჯანი-ხან თავისის კერძის კაცით კარ-ზე მოვიდესო, უბრძანეთო, წაუშინონ, დახოცონო:" ბრძანება გაათავეს და გაუთენებლივ კარ-ზედ მოვიდნენ და ეს ამბავი ჯანი-ხანისა-თვის ეთქვათ. რომ ბეგლარი

ადრიან ხელმწიფის კარს მივიდნენო, ისიც აჩქარდა და კარ-ზედ მივიდა: რა ჯანი-ხან მაშის გახდა დაიწყო, რომ ზეით ავიდეს, მუჩათუზა ყული ხან ბეჯირლუმ სახელოს ხელი წასტაცა და შემოუძახა: „შენ ხაინო და მუხანათო ხელმწიფეს ეტიმადოვლე რას-თვის მოუკალო:“ შესცა მუცელში ხანჯალი და მოკლა და დაუძახეს ყულებს. „ხელმწიფის ბძანება არისო, დახოცეთ ეს მუხანათებიო:“ წაიკრეს ხმალს ხელი და ჩვიდმეტი ხანი და სულთანი მოკლეს და მათი მძოვრები თრევით მეიდანში ყაბახის ძირში დაჰყარეს და ცოლ-შვილი დაუწიკეს და მათი ქონება სახელმწიფოდ წამოიღეს: და ცოტას ხანს უკან ერისთავი და ამილახორი მორთმითა და მრავლის ბოძებით გაისტუმრეს. გასტუმრებაში ერისთავს უბოძეს ხუთასის თუმნის თეთრი და ხალათი ოქროთი შეკაზმული ცხენი, თხუთმეტი სოველი ხაზმონის საახლეს მოჭრილი. აგრეთვე ხალათი, თეთრი და ოქროთ შეკაზმული ცხენი ამილახორსა და ორმოც-და-ათი თუმანი ჯამაგირიც გაუჩინეს და რაც საქართველოს კაცნი, იმერელნი, ქართველნი და კახნი ტყვეთ იყვნენ, ყველაკა ამათ აპატივეს და ცხენი, იარაღი გაუკეთეს და სახარჯო უბოძეს და თან გაატანეს. ყველას ხალათი ჩააცვეს და ხელმწიფის კარს მიასხეს და ჭარმის კარი ყორუღი ქნეს და ორთავეს თავისი ქალები აჩვენეს და წასასვლელად ხელმწიფეს ფეხს აკოცეს და ხელმწიფემ ორთავეს ასრე უბძანა: „რასაც როსტომ მეფეს აამებით და ერთ-გულად ემსახურებითო, ჩვენ გვიამებისო და იმისის მოწერილობით ჩვენ-გან წყალობა დაგემართებისო და ისრევე მისის მოწერილობითაო ჩვენ-გან რისხვასაც ელოდეთო:“ მეფეს როსტომს ამათის ხელით ხალათი, და ოქროთ შეკაზმული ცხენიც გაუგზავნეს და მეჭმანდარი გაატანეს და ხელმწიფისა-გან მრავალი წყალობა დამართებულნი, მორთმულნი საქონლითა და იარაღითა მორთულნი, მოკაზმულნი მოვიდნენ: ქალაქის სიახლოვეს მეფე სრულ ქართველნი წინ-მიეგებნენ: რა შორიდამენ მეფე დაინახეს ცხენით მომავალი, ამათ დაუქვეითეს, დიდი გზა ფეხ და ფეხ წაიარეს, მეფეს ცხენს მჯდომს ავჟანდას აკოცეს, მეფე ცხენით გარდმოხდა, ხელმწიფის ნაბოძები ხალათი ჩაიცვა, დიდის სიმხიარულითა და შადლუხის ქნით, ქალაქში შებძანდა: ათს თორმეტს დღეს ქალაქში ლხინი და შესვენა. მერმე

მეფე-მ უბძანა: „გზისა-გან გარჯილნი ხართ და შინაც გელიანო. წადით, ამ ზამთარ თქვენსას შეექეცითო:“

§. 9.

რაც ზაალ ერისთავს კახეთში მამული ჰქონდა ბატონმან თეიმურაზ წაართვა:

ბატონს თეიმურაზს ასრე ებძანებინა: „როსაც რუსტომ მეფეს წამოუვიდით და ჩვენ მოგვივიდათ, ქართლში რაც მამული აქვნდა მეფე-მ წაართვაო, იმისი მაგიერი მე კახეთში მივეციო, ახლა თავის ბატონთან მისულაო, ქართლის მამულებს ისრევე მისცემსო და ნამეტნავი წყალობა უფლისაგან დამართებიაო, ის ჩვენ-თან ველარ მოვაო:“ იიანეთი და ან კახეთში სადმე ზაალ ერისთავს მამული ჰქონდა ბატონმან თეიმურაზ წაართვა, ერისთვის კაცი კახეთში ყეღარ გაივლიდა: ისრევე შეიქნა მიხდომ-მოხდომა, რბევა და ოხრება და გზებსა და გზებ-ზედ უაბასობა: ზალ ერისთავი ჯალაბობრივ ქალაქს ჩამოვიდა და კახეთში მამულების წართმევა მეფეს უჩივლა და მეფე-მ უბრძანა: „მე მაგაზედანო ბატონს თეიმურაზს ვერას შეუვალო, რომ თავისი სამკვიდრო მამული თქვენ არ მოგცესო, მაგიერი მე მამიცემიაო:“ ამ დროს რევაზ ბარათა-შვილი თავის სიძეს როინს ჯავახის-შვილს დაეჭირა იმერეთს მიმავალი და მეფეს მოგვარა, საჩხუბარი წიგნები უპოვნეს და რევაზსა თვალები დასთხარეს: რა როინის ჯალაბ-მან ძმა ნახა თვალ-დათხრილი, ქმარი გაუშვა და ჩოხანი ჩაიცვა და რა ცოცხალ-იყვნენ ქმარი თვალით აღარ იხილა, ძმის დაჭირვის ჯავრითა: და რა რევაზს ეს წიგნები უპოვნეს, ბატონს თეიმურაზს მოციქულობა დაუწყეს: „რას თვის არ დაწყნარდებით და ჩვენ რას-თვის არ დაგვაწყნარებთ, ჩვენსა და თქვენს შუა მრავალი საქმენი ქენანო, ამას წინათ კახეთში სამი სოფელი დაგვიდევითო, გაბრჭობამდისინო. ახლა ორნივე უსაქმოდ ვართო და სიდამდისინ უნდა ჩვენსა და თქვენს შუა საქმენი გარდუწყვეტი არისო, ქართლი და კახეთი არ მოისვენებსო, დრო ამის უკეთესი არ იქნებისო, ორიდე მცოდინარე ბერი და ერიო-

შენს სიძეს მეფეს ალექსანდრეს ვსთხოვოთო და აგრევე ლევან დადიანს ვსთხოვოთო, გურიელსა და ახალ-ციხის ფაშასაც ვსთხოვოთო, გავიბრძნეთ და შევრიგდეთო, ჩვენც მოვისვენოთო და ჩვენი ქვეყანანიც მოვასვენოთო:" ეს ბატონს თეიმურაზს სწყენოდა, გაჯავრებულ-იყო და ის სოფლები რომ გაბრძანებულიყო მეფისა-თვის დაედვა, აგრევე წაართვა და მოხელეები გამოუყარა და მეფისა-თვის აგრე მოეწერა „შენის ძმის-წულის მეფის სვიმონის მკვლელი ზურაბ ერის თავი იყო და მე მოვკალო თქვენ კიდევ უნდა დამიმადლოთო; თორა და ჩემ-თან სხვა რა საბრძოლო გაქვთო, თქვენი მესისხლე ეგ არისო, რომ უფლის-თან გაგიგზავნია და მორჩომილი და გამდიდრებული მოგიყვანიაო, თუ სისხლს ჰკითხულობო, მესისხლის ძმებსა და სახლის კაცებს მოკითხეთო, აქამდისინ რომე ჩვენ გვახლდაო, იქნებოდაო რომ თქვენი მესისხლე გეთხოვნათ და ახლა თქვენ გახლავსთ და თქვენი უმაც ეგ არისო და მესისხლეცაო, რომელიც გეპრიანებისთ ისრე ჰქენითო" მეორეს წლამდისინ აგრე იმოციქულეს. ამასობაში, ჩოლაყა-შვილები რევაზ სახლთ-უხუცესი და ბიძინა სუფრაჩი გარდავიდნენ:

§ 10

ეს ამბავი მეფე-მ ალექსანდრე-მ დარეჯან დედოფალს მოახსენა:

„მამა თქვენი კახეთით მეფეს როსტომს გამოუგდიაო და იმერეთს გარდმოსულაო:" შეექნათ ტირილი და თავს-ცემა, უწინ გენათელი და თავადები წინ მიაგებეს და ყველგან ნუზლი და სამასპინძლო მზას დაახვედრეს. მერმე მეფე წაბძანდა დიდის ჯარითა, მიეგება. ნახეს ერთმანერთი, შექნეს ტირილი და თავს-ცემა და გენათელ-მან ბატონის-შვილის დათუნას მოკვლა მალვით მეფეს ალექსანდრეს აგრე მოახსენა: „იმერეთს ამდენი შეძლება არა აქვსო, რომ ორ-ჯელ ცალკე თემი შევჰყაროთო, ბარემ დედოფალი მობძანდესო და დედა-შვილი შეყრამი გაუცხადოთ, რა ზარი ამადლდესო მეფემანო

თავს-ცემით ბატონის-შვილის დათუნას წამება თათართა-გან ქებით წამოთქვასთ:" ამაღლდა ზარი და მეფე ალექსანდრე მხარ-ჩახდილი თავს-ცემით ბატონს თეიმურაზს წინ დაუჩოქა და ბატონის-შვილის დათუნასი მამაცობითა და ქებით მოკვლა წამოსთქვა: „ბატონი თეიმურაზ და ორნივე დედუფლები. ვით უსულო მკვდარნი შეიქმნენ, განათელი და ეპისკოპოზნი წამოდგნენ და გულ-ზედ წყლის-დასხმით ძლივს სულს-მოვიდნეს, სამღთო სიტყვანი უქადაგეს და განკითხვის დღის შიში დასდვეს და მღვთის საწყენი საქმეები დაარიდეს და ჭირის-უფალნი დასხეს, ორმოცამდისინ ტირილი და ზარი (იყო), იმერეთის თავადნი და აზნაურ-შვილნი დილას საღამოს მოუტირებდეს: ვისიც მამული ახლო იყო, ისინი უმალ მოვიდნენ, ვისიც შორს იყო ისენი გვიან მოვიდნენ: მრავალი გარდასახდელი მოიღეს, მეფე მ გასაკვირვებელი ხარჯი გარდიხადა ცოცხალთა და მკვდართა ზედან: აბათუ ამ გამჟღავნების დღის ამბავი, თუ სრულ დაგვეწერა, ტირილისაგან კაცი ვეღარ წაიკითხავდა. ამის-თვის მოკლებით დაიწერა, მაგრა ვინც ამათნი ცოცხალნი დარჩნენ, ორმოც-და-ათს წლამდისინ ამის გლოვასა და ტირილშა იყვნენ და მეფე-მ ალექსანდრე-მ ბატონს თეიმურაზს და მისს თავადებსა და აზნაურთ უველას ცალკე, ცალკე სოფლები და სარჩო გაუჩინა და ბატონის თეიმურაზის კახეთით გაგდება და შვილის მოკვლა რუსეთის ხელმწიფეს მისწერეს და მეფე-მ ალექსანდრე-მ ამის-თვის ბატონს თეიმურაზს ვერ მოეხმარა, რომ ლევან დადიანი ძლიერი ბატონი იყო და მეფეს როსტომს მისი და მარიამ დედოფალი ცოლად ჰყვანდა, ყაენსაც მწყალობელი და დაშქრითა და სალაროთ მომხმარებელი ჰყვანდა და ყაენი ბატონს თეიმურაზს უწყრებოდეს. თუ მეფე ალექსანდრე თუ იმერეთით დაიძვრადა დადიანი იმერეთს ჩამოუდგებოდა: ბატონი თეიმურაზ დარჩა იმერეთს და მეფე მ როსტომ ბატონის-შვილის დათუნასი და მას-თან დახოცილის თავად-აზნაურთ თავები და ბატონის სუფრაჩი და ბატონის თეიმურაზის დროშა ელიზბარ ბოქაულთ-უხუცესის ხელით ყაენს გაუგზავნა: ყაენს ყანდაჰრის ასაღებლად გაელაშქრებოდა, ესენები ბასტამის ჩიმანში წინ დაახვედრეს, ყაენ-მან უღლურის-თავს კარგ ნიშნად ბძანა და კახეთი როსტომ მეფეს მისცა და [illegible] კანჯაში ელიზბარს

უბოძა და ხუთასი ხალათი ქართველთ გაუგზავნეს და მეფეს როს-ტომს თაჯი, თომარი და მურასა ხმალი ყაენის ფეშში (ყელ-სახვევის) და ხალათი და ოქროს იარაღით შეკაზმული ბედაური ცხენი უბოძეს და ყაენი ყანდაჰრ-ზედ წავიდა და მრავალის ბრძოლითა და ომითა და ლაშქრის ამოწყვეტითა და სიბის მიტანითა და შეთხრა ციხეში მეს-ვლით, უწინ ყალაი-ბისტი აიღეს და მაშიკან მეორე ხანი და უფ-როსნი კაცნი ხელ-ხუნდით ყანდაჰრის ციხეს ქვეშ გაატარეს, რომ მაშინ მეორეთ ყაენებსა და სულთნებს შეეშინდეს და ცასე მოსცეს:

§. 11.

ქორონიკონს სამას ოცდა-თხუთმეტსა, შაჰბაზ ყაენ-მან ყანდაჰრი აიღო:

მრავლის ბრძოლითა და ძალ-მიტანებითა და მრავალი კაცი და-ხოცნეს სებასა და იერიშს ზედან, აიღეს და ყიზილბაში შიგნით შე-ესივნეს, ციხე-ქალაქი დაარბიეს და მრავალი იშოვნეს და ინდოეთის ხელმწიფისა-გან დასმული ხანი თავისის ყმებით ყაენის წინ მოასხეს: ხანი და თავხაჩენნი კაცნი თან-წამოასხეს და სხვათ უჭნებლობის ნი-შანი უბოძეს. რომ საცა უნდოდეს წარვიდნენ და ყანდაჰრი მერაბ-ხანს მისცეს და ყაენი მაშათს წამოვიდა: მეორეს ზაფხულს ინდოეთის ხელმწიფის შვილი დიდის ლაშქრით ყანდაჰრს შემოადგა და ყოვლ-გნით სიბები წინ-წაიღეს და შიგნიდამენ და გარედამენ დაუშინეს თო-ფებსა, ზარბაზნებსა და გარედამენ ბანაკს ესროდეს და სიბები ხან-დაკს მიაწია და ზოგი კიდეც გასცილდა. შეიქნა იერიში კედელ-ზედა და შიგნიდა-მ კარგად იყვნენ, ნამეტნავად ყიზილბაშნი, კაცის მძოვ-რით აივსო ხანდაკი და ინდოელთ გასაკვირვებელი ომი გარდიხადეს და სიკვდილისა-თვის ნაღველი და შეწუხება არ იცოდეს. მაგრა ციხე ვერ აიღეს და ქება ითქვა იმ დღეს ინდოთ მეომართა და კარგათაც იყვნენ და სამ-ჯერ გასაჭირი იერიში ქნეს და ციხე ვერ აიღეს: ამის-თანას დროს მერაბ-ხან ციხეში მამკვდარ იყო. მკვდარი მიფარვით შეი-ნახეს და მაშინც ციხე ვერ აიღეს და ხელმწიფის შვილი ბევრს გაი-

სარჯა და ციხე ვეღარ აიღო და გარჯილი და ლაშქარ-ამოწყვეტილი დაბრუნდა, და ყანდარი ყაენ-მან თარ-ხანს მისცა და ინდოეთის ხელ-მწიფე-მან თარ-ხანს ზედანც თავისი უფროსი შვილი დარაბუქუ მრავლის ლაშქრითა და თოფხანით გამოუძახა, თარ-ხანს ციხეში გარშემოადგა და როსტომ-ხან, დექენის ბატონი, ინდოეთის ლაშქრის სარდარი ყალაი ბისტს-ზედ გამოგზავნა და შაჰაბაზ-ყაენმან მურთუზა-ყული-ხან ბეჯირლუ ყორჩი-ბაშს სარდრობა უბოძა, ერანის ლაშქარი თან-გამოატანა და ინდოეთის ლაშქარს გამოუძახა, ვითაც ინდოეთის ხელმწიფის შვილი ყანდარის ციხეს იდგა. სარდარი ყალაია ბისტს-ზედ გამოეგზავნათ და ლაშქარიც ცოტა ეგონათ და ყიზილბაშთ უკანა ლაშქარიც არ მოიცადეს:

§. 12.

აქა ომი ჴემრანდის 'ხედა ერანელთა და ინდოელთა ეს არის:

მურთუზა ყული-ხან ანაზდეულად ინდოეთის სარდარს დაესხა. იმათ რაზმი გარიგებული მზად დახვედრეს, ვითაც ზღვა სავსე წყლითა, ისრევე ინდოთ რაზმი ათას კაცად იდგნენ და ალაგ-ალაგ ნელად სპილოს მოსდევდეს და ისარსა და ყუმბარს მოისვრიდეს. მსროლი ისროდის და უკუ-დგის და სხვა მსროლი წამოდგის. მაგრა ლაშქარს არ ვინ მოშორდის და ვერცა-ვინ ლაშქარში შეუვიდის და სითკენც ყიზილბაშნი შეუტევდიან ისინი ისარსა და ყუმბარს დააყრიდიან, ან გარდმოაგდიან და ან გაქცევდიან, ბოლოს ინდოელთ გაიმარჯვეს: და ყაენმა მურთუზა ყული-ხან დააჭირვინა და ვითაც ნამსახური კაცი იყო არ მოკლა და უყმს თურადი უბძანა: მაგრა ინდოელთ მაშინ ყანდაჰრი ვერ აიღეს. ხელმწიფის შვილი ლაშქარ-ამოწყვეტილი დაბრუნდა და შაჰ-იჯან ინდოეთის ხელმწიფეს შვილები შეეცილნეს. ოთხნი ძმანი გარდვიდნეს და რომელსაც ევრენგზიბ ერქვა ამან ჭკუით ყველა დაატყუა და თვითან გახელმწიფდა. ძმები დახოცა, მამა ტყვეთ ჩააგდო და ქვეყანა დაიჭირა და ძმის-წულები წაუვიდნენ და ინდოეთის გარე-

შემო მემკვიდრეს ბატონებს შეეხვეწნენ და დაუწყეს ომი და ბრძოლა. ამის-თვის ყანდაჰრს აღარ მოვიდრეს, ხალიფა სულთან ეტიმადოვლე მოკვდა და მისი ადგილი და ვაზირობა მაჰმად ხანს ეტიმადოვლეს მისცა ყაენმან:

§. 13

რა მაჰმად-ხან ეტიმადოვლე შეიქნა, ყაენი ყაზმინს მოვიდა: როსტომ მეფე-მ ბატონის-შვილს ლუარსაბისა-თვის თავისის დის-წულის ადამ სულთან ენდრონიკა-შვილის ქალი თამარი ყაზმინით ქალაქს მოიყვანეს და ლუარსაბ თავისის ბიძის ვახტანგის შვილის თეიმურაზ მირზას შვილი იყო და მეფე-მ უშვილობისა-თვის იშვილა და საუფლისწულოდ მოიყვანა, რომ მეფეს უკან ქართლი მისი იყოს და ადამ სულთანის ქალს თამარს-თან გასაკვირვებელი და სახელოვანი ქორწილი უყო, ქართლი და კახეთი ფუშტუქუ, ისპაჰნის მოურაობა, ხუინი, სამასი თუმანი, გიდანით და ქალაქის ზარაბ და ხუთი-ათასი კომლი თათარი ელი და ოიმახი როსტომ მეფეს აქვნდა და მტერი არსით ჰყვანდა: იყო საქართველო მოსვენებით, ლხინსა და ნადირობაში და რა ბატონის-შვილის ლუარსაბის ქორწილი გათავდა, ვინც ჯალაბობრივ ქორწილს მოსრულ-იყვნენ ყველას მრავალი საჩუქარი მიართვეს და გაისტუმრეს და მეორეს გაზაფხულს მეფე და საქართველოს უფროსნი, დედოფალი, თავადების ჯალაბებით კახეთის დასავლელად წავიდნენ ქალაქით, ლილოზედ მივიდნენ იქ თოვლ-ჭყაპ-მან ძალი ქნა, სამგორს მივიდნენ და ინადირეს და სათისჭალაში დადგნენ, მანავის ბოლოს, მივიდნენ და საგარეჯო ჩაინადირეს და ბეყან-ბაღს მივიდნენ, ისიც ინადირეს, იქით შირაქებში ჩავიდნენ და ორივე შირაქები ინადირეს, ქისიყს მივიდნენ, მაღაროში დადგნენ და იქიდამ ოფადარს მივიდნენ და იქ დადგნენ და ვარცხლები და აღრიტლები ინადირეს და ალაზნის-პირს გარდვიდა, ბაშინჯაღს ზეით დადგა. სამს დღეს უკან აიყარა და მეოთხეს დღეს თოფ-ყარაღაჯი ინადირა, მრავალი ირემი და ჯეირანი და სხვა ნადირიც მოიკლა და ფრინველთ ანგარიში არ იქნებოდა: იქიდამ წინა მინდორში მივიდნენ და ნახევარი ინადირეს და ათას ხუთასი ამ ნახევარს მინდორში ნადირი, რომე რაც მეფეს

წინ მოილეს, იმაების გარდაისად რომ თავ-თავის-თვის წაედო, ხოხობსა და ფრინველთ გარდაის, იქიდამენ აიყარა და ამავე წინა მინდვრის ნახევარი ინადირეს, ჯერ აქ უფრო ბევრი ამოსწყდა და იქით, აბელის მოხზულ მივიდნეს: მეფისა-თვის ჩადური სახლები დაედგათ, იმაში დადგნენ ერთს კვირას და იქიც მრავალი ღორი, ირემი და შველი და ხოხობი ინადირეს, იქით აიყარნენ ნადირობით, ახლო-ახლო ჩამოხტომით ალავერდს მივიდნენ. ალავერდის საყდ რი ბატონის თეიმურაზის დროს დაქცეულ-იყო და აშლილობისა-გან არ დასცალებოდა, რომ აეშენებინა და მეფეს როსტომს მისი დაქცეულობა აეშენებინა: ათს დღეს იქ დადგნენ, იქიდამ ალონს გავიდნენ, მიცვალებულთ მეპატრონეთა-თვის, რომ ალავერდს ემარხნენ, მარიამ დედოფალ-მან ჟამი უწირვინა და ჭამა-უყო და ადაპი გარდიხადა და მეორმოცენი დაუყენა და ყველა ცალკე-ცალკე გამოიტირა: რა იქ იყვნენ წირვა არ დააკლო, ალაზნის წყალს გავიდნენ და ოცს დღეს ალონს დადგნენ, იმ ალონშიც და მის გარეშემოს მრავალ სხვა და სხვა ფერი ყვავილნი, იანი და ყაყაჩონი გაშლილ-იყვნენ: იქით აიყარა და ორს დღეს-ზედ გრემს მივიდა, იქ მრავალი კარგად ნაშენები სასახლენი დაქცეულ-დანგრეულ ვნახეთ, უკართო და უჭერო ნადირთა სადგომ-ქმნილნი: რა როსტომ მეფე-მ ამ რიგი სახელმწიფო სასახლე ასრე აოხრებული ნახა, საწუთროს გაუტანლობას შეუწყინდა და ფარსადან გორგიჯანიძეს უბრძანა: „ამ სასახლის ასრე მინგრეულობისა-თვის ერთა მუნასიბი ლექსი გვითხარო:“ მანც ეს ლექსი მოახსენა, ასე თქვა:

„მღვთის მეცმ ყური მათხოვეთ, გრემის სასახლის ქებასა,
ვისაც გენახოს, ეს ასრე რად გული დაგედებათ.
ესე სოფელი ცუდია, არ-ვის არ გასთავდებათ,
და ამის ამშენი რომ მოკვდეს, თქვენ ცეცხლი მოგედებათ:“

§. 14.

სიკვდილი იმერეთის მეფის ალექსანდრეს ძმის მამუკა ბატონის-შვილისა:

იმერეთის მეფეს ალექსანდრეს თავისის ძმის მამუკა ბატონის-შვილის ნიშანი მეფეს როსტომ-თან გამოეგზავნა, გასამჟღავნებელი და სატირალი წიგნი მოჳწერა: უწინ ლევან დადიანისა-გან ომშიგ დარჩენა, ტყვეობაში ტანჯვით შენახვა და თვალების დაწვა, მრავლის საცადურით წამება და უმატიოთ მკვდრის უმაწვილობით სიკვდილამდისინ გაუკითხავათ, შეუსვენებლად, ათას რიგად უღირსად უკადრისის საქმით მოკვდინება წიგნათ მოჳწერა: და რა ნიშანი გაუშალეს და წიგნი ბატონს მარიამ დედოფალს წაუკითხეს, ვითაც თავის შვილს ოტია-ზედ, ისრევე თმა გაშლით და მკლავ-ჩახრით, გულ-მწუხარის ცრემლის-ფქვევითა, მამუკა ბატონის-შვილი მრავლის ქებით ტირილშიგან მოსთქვა და შავის ჩაცმით იგლოვა და სრულ ქართველნი. თავადნი და დედანი და მანდილოსანნი, ვითაც საყვარელს შვილებ-ზედ, ისრე გულ-მწუხრად გამოიტირეს, ნამეტნავად მრავლის სატანჯავის წამებისა-თვის. ამას სტიროდეს და ლევან დადიანს სწყევლიდეს: მეფე როსტომ ქართველთა და კახთ ჯარით, მხარ-ჩახდითა და თავს-ცემით, გულ-მწუხარად გამოიტირეს, დადიანს ძრახვიდენ: აბა აქ გაშინჯეთ სამართალი ღვთისა, რომ მაგიერი . . ლევან დადიანს შვილი მოუკვდა და მამა-მ შვილის ტირილში ლახტი თავს გარდიკრა და შვილ-ზედ დააკვდა დაუმარხავს: მეფე ალექსანდრე ლაშქრით მიუხტა და მისი სალარო და საბატონო ყველა დაიჭირა და დადიანი კარგის წესით დამარხა და ლიპარიტიანი ვამიყ დადიანად დასვა და სალაროს ნახევარი მას მისცა და რაც კარგი და უკეთესი იყო მეფე-მ წამოიღო და რაც ლევან დადიანს მეფის გიორგის სახსარში უსამართლოდ წაეღო მეფეს გიორგის შვილ-მან მეფე-მ ალექსანდრე-მ სამართლით წამოიღო. და ღმერთ-მან დიდის რისხვით მამუკას ბატონის-შვილის უდიერი ლევან დადიანს და მის შვილებს გარდაახდევინა

და თავისის ხელით თავი მოიკლა და მის-გან ნაძალადევად შეკრობული მრავალი ოქრო, ვეცხლი და მურასა და ძვირ-ფასი თვალ-მარგალიტი, რომ თავის-თვის მოუხმარებელი სხვას დარჩა და თვითან უშვილოთ გარდავლინდა და ყველამ ასრე თქვეს: ,,ლევან დადიანის უშვილოდ გარდავლენა, მამუკა ბატონის-შვილის უსამართლომ მოსთხარა, სახლიან-შვილიან გარდავლინდა. აბა ეს ნიშნად ყველა ბეუთფა, აბა აქ გათავდება იესოს ქრისტეს ნაბძანები სიტყვანი: ,,რომლისათ საწყაოთ მიგიწყავსთ, იმავე საწყავით მოგიწყევნო.'' აბა სამართალი აქ გათავდება და ნაძალადევი არ-ვის შერჩების: ვამიყ დადიანი მეფის ალექსანდრეს მორჩილი იყო: ამ ჟამს ბატონი თეიმურაზ რაჭას იდგა და რუსეთის მიუმზადებოდა. მეფე მ წიგნი და კაცი მისწია ,,მღვთისა-გან ამ რიგი დიდი წყალობა დაგვემართაო, რუსეთს ნუღარ წახვალო, გინდა ოდიშს შიგ გაბატონდიო, თუ გინდაო ქართლსა, კახეთის მეფეთ დაგსვამო:'' არ დაუჯერა და რა ბატონი თეიმურაზ იმერეთს გარდვიდა ქართლ-მან და კახეთ-მან მოისვენა, ლხინისა და ნადირის მეტი სხვა საქმე აღარ-ვის აქვნდა და კიდევ ძველებურად ჩხუბს თავი აუღეს და ასრე თქვეს: ,,ჩვენი მეფე ბერი და უშვილო არისო და ლუარსაბ ბატონის-შვილით თავის-თვის შვილად და ჩვენად საბატონოდ მოიყვანაო და საქართველოს თავადებსაო ყველას მაგისის პაპის ვახტანგის მამული გვიწირავსო და რა გაბატონდებაო, ყველას წაგვართვამსო და თავის-შვილს საუფლის-წულოთ მისცემსო, ამას მოუკვაროთ რამეო: როსტომ მეფე ბერი-კაცი არისო, დიდს არას გამოეკიდებისო. რა ცოცხალი ვემსახურებითო და რა მიიცვალოსო, რომელიც ბატონათ გვინდოდესო ყაენსა ვსთხოვოთო:'' ეს ფიცი და პირი მალვით შეჰკრეს და შეიფიცნენ:

§. 15.

როსტომ მეფემ განჯის გზაზე გატეხილს ხიდს ხეით დებადეზე გუნბეთით ხიდი აგო:

სოფელი და ქარვანსარაია ააშენა, რომ მგზავრი არ გაისარჯოს, სადგომი და საჭმელი მზათ დახვდეს: მეფე ქალაქით დედოფლითა

და თავად აზნაურით იმ ხიდისა და ქარვან-სარაისა და სოფლის გასამინჯავად მივიდა და იქ დადგა: თავადის შვილებ-მან ბატონის-შვილს ღუარსაბს მოახსენეს: „მეფევ, ხუთს-ექვს დღეს აქ იქნებისო, თქვენ გაღმა გაბძანდით, ჭალა ინადირეთო:“ უმაწვილი კაცი იყო, იმასაც იამა და მეფეს დაეთხოვა, უწინ ნება არ მოსცა და კიდევ დაეთხოვა: მეფემანც ბძანა. „წავიდესო.“ გაღმა გავიდნენ რომ ჯერგით ჭალაში ირემი და ღორი ინადირონ, ჯერგა გაარიგეს და ალაგ-ალაგ ნადირის მოსასვლელთ კარები უჩინეს და მეთოფენი ჩაუსხეს და საპატიოს კაცის შვილები, თავადნი და აზნაურნი მშვილდ-ისრით დაჰყვეს და თითოს კარს თითოს თავადის შვილი თავად უჩიხეს და რა ჯერგამ ტყენი გამოიარეს და კარებს მოახლოვდნენ შეიქნა თოფისა და ისრის სროლა დორებ-ზედან: ამ დროს ბატონის-შვილს ღუარსაბს ჴელს *) თოფი ეცა და შეიქნა ტირილი და თავს ცემა, ნადირობა მოიშალა და მეფეს-თან ჩაფარი გაგზავნეს, ამ რიგი ვაების ამბავი მოახსენეს: მეფე-მ ნამეტნავად იწყინა და ელიზბარ ბოქაულთ-უხუცესი ამავე ბატონის-შვილის დედის ძმა გაგზავნეს და ჰაქიმი და ჯარა თან-გაატანეს, თვითან მეფეც ჯარით მივიდა, ცოცხალს მიუსწრა. მაგრამე უველგან ტირილი და თავს ცემა იყო, მეფე ჩამოხდა და საცა ბატონი-შვილი თოფ-ნაკრავი იწვა, იმ კარავში შევიდა: რა ბატონის შვილ-მან მეფე დაინახა, ფეხს ზედა წამოდგომას ეცადა. მაგრამე ღონე აღარ შერჩომოდა, ვეღარ წამოდგა: მეფე-მ ქუდი მიწას დაახეთქა და შექნა თავს-ცემა და ტირილი და ბატონის-შვილს გვერდთ მოუჯდა და გამოჰკითხა: „თუ თოფი სითკენ გეცათ და ან იქით ვინა-და-ვინ იდგნენო და ან გაიგნეთო თუ ვისი თოფი გეცათ:“ ბატონის-შვილმან ასრე მოახსენა: „თუ მოვრჩები, ჩემს მკვრელს მე ვიპოვნი და თუ მოვკვდები თქვენ კარგად იყვენით, რომელიც გეჯობდეს ისრე ჰქენით:“ მეორეს შუა-დღემდისინ ცოცხალი იყო და მიიცვალა და ყოველს კარავში ტირილის ხმა და თავს-ცემა ამაღლდა, ვისაც უხაროდა ის უფრო სტიროდა და თავს იცემდა, აზრის არ მიხდომისა-თვის:

---

*) ყელს უნდა, ქორონიკონში, გვერდი 85 რომელიც დაიბეჭდა 1850 უფ. ბროსეტისაგან, სწერია. ძუძუს-თან დ. ჩუბინაშვილი.

რა დილა გათენდა, თათარნი, თავიანთ წესით, ალმები და დროშები გაშალეს და მოლებნი მესაფის კითხვით ხმანი აჯების მეღთის-წინაშე ტირილით ამაღლდეს და ქართველნი და კახნი მხარ-ჩახდილნი ზარითა და თავს ცემითა და ქება მოთქმით მიუტირეს. ცხენები მრუნდათ დაჭკაზმეს და კუბოსა და მცხედარს ძვირ-ფასის ნაქსოვები გარდაბურეს, სისხლიანი ტანის-სამოსი მხლებლებ-მან მხარს გარდიკიდეს და თავადთ შვილები მცხედარს ქვეშ შეუსხდნენ და ალვაბრის გზით ქალაქში მიასვენეს და ქალაქისა შიგან შეიქნა დიდი ტირილი და ვაება და ყოველნი ვინმენი, თავიანთ რჯულის წესით, მკვდრის საკაცეს წინ გაეგებნენ, ბატონის-შვილის სასახლე ალვაბრის გზის პირ-და-პირ იყო ბატონის-შვილისა-თვის რომ თოფი ეკრათ, იმ ღამეს ბატონს თამარს, ბატონის-შვილის ჯალაბს, სიზმარში ენახა: ,,რომ-თავი მომჭრესო'' და იყო ამ სიზმრის ნახვისა-თვის შეღონებული, დაინახა, რომ ალვაბრის გზით მცხედარი მოაქვთ და ჭკვუანა მას მოსდევს სრულ მხარ-ჩახდილნი, ზარითა და თავს-ცემითა: რა ბატონ მან თამარ-მან ესები ნახა, თავის გუნებათ ასრე ბძანა: ,,ეს ამრიგი დრიალით არ ვისზედ იქნებაო, თუ არ მეფესა ზედანო და ან ბატონის-შვილს ზედანო, უსაცილოდ ჩემი ნახული სიზმარი ეს არისო, ან მეფე მომკვდომიაო და ან ბატონის შვილიო:'' თავი კედლისათვის ეკრა და ვითაც უსულო მკვდარი შექნილი იყო და წყლის სხმით მოესულიერებინათო, ქმარი თოფით მოკლული შინ მოუსვენეს და სრულ ქართველნი და კახნი ჯალაბობრივ ქალაქში მოვიდნენ და მეფე-თვითან და მარიამ დედოფალი სწორამდისინ ბატონის-შვილის სასახლეში ჭირის-უფლად ისხდენ და ყოველ-მან კაც-მან შეძლებითა და შეფერებითა თავიანთ წესით მიუტირეს და გარდასაბურავი მიართვეს. ჭამა ადაპი, გაცემა თათრისა და ქართველთ წესითა გარდიხადეს და მკვდარი არდაველს შახ-სეფის საფლავში მიასვენეს:

რა არდაველს ერთის დღის სავალ-ზედ მოახლოვდნენ, არდაველის ხანი და შახ-სეფის მუთავალი შხალისლამი, ყაზი და ქალანდარი და მოლანი და თაბილელმნი და მუშტეიდნი და მერჯულენი მუსაფის კითხვითა და დროშა ალამით წინ გაეგებნენ: და რა ქალაქს არდავე-ლისას მოახლოვდეს სრულ მოქალაქენი დიდნი და პატარანი გაეგებ-

ნენ და დიდის პატივით მოასვენეს და შახ-სეფის საფლავს ახლო
მიწას მიიღეს: და როსტომ მეფე-მ ეს ამბავი ყაენს მისწერა და ვითაც
ყანდაჰრს-ზედ ლაშქრობი იყო, თემის აშლილობისა-თვის მეფე ამის
ძებნას აღარ გამოეკიდა. მაგრა ვითაც ბარათაშვილ-მან სიაოშ თუმანი-
შვილს ბაინდურს დასწამა და ასრე უთხრა: „შენი ნასროლი თოფის
ფინდიხი ეცაო:“ ამის-თვის სამართალს-ზედ ესენი შეაბეს:

ამ ჟამს ბარათა-შვილი სიაოშ და თუმანის-შვილი ბაინდურ სა-
მართალ-ზედ შეაბეს, ვითაც ყოვლს რჯულში მართებულია, ხელმწი-
ფეთ შეწყენისა და შემცოდლობის დარიდება, ნამეტნავად უკადრისო-
ბის შებედვა და მათს სისხლში გარევა, ქართლში ქართველნი მრა-
ვალნი და ძრიელნი არიან და სომეხნი ცოტანი და უღონონი და მათ-
გან ამ რიგის საქმის თქმაც ძნელია. თორა და ქნა: და ქართველთ
უნდოდა ეს სისხლი სომეხთ-ზედ დაეტეხა, ამის-თვის უღონონი
იქმნეს სომეხნი, რომ სხვა რიგად ფიცითა და ჯერით არ გარდას-
წყდებოდა და სიაოშ ბარათაშვილ-მან წამოსთქვა: „რომ თუმანისშვილ-
მან ბაინდურ ჰკრაო ბატონის-შვილს თოფიო:“ იმან აშორო თქვა.
ამის-თვის სამართალს-ზედ შეაბეს და ბძანებითა მღვთისითა სამართა-
ლი გაცხადდა. ორნივე თავიანთ რჯულის წესი გარდიხადეს და შე-
საბმელად აემზადნეს. მეფე და თათარნი სომეხთა-კენ მოდგნენ და დე-
დოფალნი და ქართველნი სიაოშ მიუდგნენ, მეფეს მოახსენეს: „ამ
რიგი საქმენიო უხმლოდ არ გარდასწყდებისო:“ მეფემანც ბრძანება
ქნა: „თავიანთ რჯულში, რაც მართებული იყოს გარდიხადონო და
პაემანი დაუდვან ერთმანერთსაო, შებმის დროს ჩვენს კარს მოვიდ-
ნენო:“ მეფის ბძანება გაათავეს, გაენდვნენ და ინანეს და თობა და
თმობა აუთქვეს, ანდერძები გაათავეს და ეზიარნენ და ავის ნაქნარნი
ინანეს და ვის-თვის შეეცოდებინათ, შეეხვეწნენ და შენდობა იშოვნეს
და ვისიც რამე ემართა გარდუხადეს. თავიანთ საყდრები დაიარეს და
შესაწირავი მიართვეს და რაც შეეძლო გლახაკთა და უღონოთ მისცეს,
ორჯალსა და პაემან-ზედ თბილის ქალაქს მოვიდნენ და მეფის სახლის
პირ-და-პირ მტკვარს გაღმა საომრის ალაგად უჩინეს. რომ ყველგნით
დასჭვრეტდეს: ორნივ საომრის იარაღით შეიმოსნეს და ცხენს შესხდენ
და გაღმა გავიდნენ და მეფე-მ ექვსი იასაული უჩინა საომრის ალაგ-

ზედან და ციხის კარები დაუგდეს, რომ არც ვინ შეუშვან და არც ვინ გამოუშვან და ერთმანერთის მოშორებით ცხენით იდგნენ: გამოღმიდამ დაუძახეს: „ომისა და შეტევის დრო არისო:" უწინ ცხენ-ჭენებით სიაოშ მოუხდა და შუბი შემოსცა და ზედ შეამტვრია, ჯაჭვი გაუტეხა და გვერდში გასჩარა, შუბის პირი შიგ შეარჩინა. ამას უკან ბაინდურ მიუხდა და შუბი შესცა და ბარკალ-შიგ შეამტვრია და გასცილდა: აწ სიაოშ წაეწია და ლახტი სცა და გასცილდა, აწ კიდევ ბაინდურ მიეწივა და ლახტი სცა. მაგრა ვითაც თავისის სისხლით ხელი სოველი აქვნდა, ლახტი გასხლტა და ცხენ-მან თავ-გამზიდვა. რობა უყო და სიაოშ ლახტის ცემით მისდევდა, ბაინდურ ხმალს ხელი წაიკრა და უკან უკუ ქნია და სიაოშს საცხვირეში მოახვედრა და ფიცხლად ცხენით გარდმოვარდა და თათართა და სომეხთა-გან შეიქნა ხმა-მაღლა „ალაჴ ალაჴ" ძახილი. ბაინდურ მოსაკლავად სიოშს მიუხდა, ისაულებ-მან არ დაანებეს, მაგრა ცხენი მაშინც მოუკლა: მეფე-მ ბრძანა: „სიაოშ ციხოვანთ ტყვეთ მიაბარეს და ბაინდურ ამ დაკოდილობით, ისრევე საომარ-ცმული, თავისივე ცხენ-იარაღით გამოღმა გამოვიდა და მეფეს თაყვანის-სცა და ასრე მოახსენა: „თქვენს მტერს უნდოდა შევბმოდითო, ორნივ უბრალონი ტყვეილად შევიხოცენითო" და თავის სადგომს წავიდა და მეფე-მ ჯარა და შომია გაუგზავნა მრავლის სარჩლით შუბის პირი ამოართვეს, ორს წლამდისინ დაკოდილი ძლივს გაუმთელდა: სიაოშ და ქართველთ იპატივეს და მისი ჯაჭვი და იარაღი მეფე-მ ბაინდურს მისცა და ბატონის შვილ-მან ცუდად ჩაიარა, ვითაც ბატონის-შვილის ჯალაბი მეფის დისწულის ადამ სულთანის ქალი იყო, მეფე-მ ბრძანა: „ბატონის-შვილს დუარსაბსათ ძმა ჰყავს ვახტანგ, სახელად უქვიანთ იმას ჩემად შვილად მოაყვანინებთ და ბატონის-შვილის ჯალაბს იმას შევრთავთ, თაიართ წესით ერგებისო. რად-გან ორნივ მუსურმანნი არიანო:" ეს იწყინეს, მაგრა ვერა თქვეს რა:

§. 16.

აქა მეფე-მ როსტომ თურმან ყაენთან გაგზავნა და ვახტანგ ბატონის-შვილი საუფლის-წულოდ სთხოვა:

ყაენი მაზანდარნას ბძანდებოდა, თურმან მეფის არზები მიართვა და ვახტანგ თავისის ბიძის ვახტანგის შვილის თეიმურაზ მირზის შვილი ვახტანგ შვილად სთხოვა და ვახტანგ კარ-ზედ არ იყო. ყაზმინს მოუჩავად იჯდა: ყაენ-მან ბატონის შვილს რაყამი მისწერა: „როსტომ მეფეს შვილად უთხოვნი-ხარო, თურმან მანდ გიახლებისო, შენი საქმე კარგად გაირიგეთო და ჩვენს კარ-ზედ მოდითო, ხალათი ჩაიცვიითა და აქედამენ გაგისტუმრებთო:" რა ეს რაყამი ყაზმინს ბატონის შვილს მოუვიდა, დედამ მის-მან ასე თქვა: „უფროსი შვილი წამგვარათ და მომიკლესო, ახლა შენც წაგიყვანონსო, მე შენის მეტი არ-სად გამაჩნია რამეო, მე შენ არ-სად გაგიშვებთ და არ-ვის მოგაკვლევინებო, მე თვითან ყაენ-თან წავალო, ან როსტომ მეფის სიცოცხლეში საქართველო შენ მოგცესო და ან საქართველოს სიახლოესა ერთი ასეთი საბატონო მოგცესო, რომ როსტომ მეფის ხელის შემხედავი არ იყოთო და ან როსტომ მეფეს-უკან გაგისტუმროსო:" აქ არის ნათქვამი: „მწიფეს ესროდენო და მკვახე სცვიოდაო:" ბატონისშვილ-მან ვახტანგ თავისი დედა ყაენს-თან გაგზავნა, თურმანს უბძანა: „შენ საქართველოში წადიო და როსაც წამოსასვლელი შევიქნებით ჩაფარს გამოგვგზავნიო და დაგიბარებთ, წამობძანდიო და სწორად წავიდეთო:" თურმანს შესაფერისი პატივი არ დასდვა და არც საჩუქარი მიართვა და გაისტუმრა: თურმან გულ-ნაკლული და გაჯავრებული როსტომ-მეფესთან მივიდა და მრავალი საწყენარი ამბავი მოახსენა: „თქვენ შვილად მოგყავსო და ის ძმის მოკვლას თქვენ გაბრალებსო, მესისხლეს გეძახისო:" მეფე ამა-ზედ გაჯავრდა და ასრე ბრძანა: „შვილად მინდოდაო, თუ ღმერთს ჩემ-თვის შვილი სდომებოდაო ის მამცემდაო, ახლა სიდამდისინ ცოცხალ-ვარო თვითან ვიბატონებო, ჩემს უკან ვისაც უნდა მისცენო:" და ბატონის

შვილის დედა ყაენ-თან მისულ-იყო და შვილის არ გაგზავნას საქართველოში შეხვეწნოდა, ყაენს ებძანებინა: ,,თუ წასვლა არ უნდა შენს შვილსაო, ნუ წავაო:“

ამ დროს ხალიფა სულთან ეტიმადოვლე მაზანდარას მოკვდა და მისი ვეზირობა და ეტიმადოვლობა მჴმ-ბეგს მისცეს და ყაენი ყაზმინს მოვიდა და მეფე-მ როსტომ ფარსადან გორგიჯანიძის *) ხელით ეტიმადოვლობის მისალოცავი ფეშქაში გაუგზავნა: ეტიმადოვლე კარგად დახვდომოდა, მრავალიც მოეცა და მეფის გამოგზავნილი ტყვები და ჩემი მირთმეულიც ყაენს მიართვეს და ჩვენი სახელი მოეხსენებინა და კარგ-გვარად გაეშინჯებინა და ყაენს ებძანებინა: „გამოკითხეო, თუ რას-თვის მეფე-მ ლუარსაბის მკვლელი არ იპოვნაო:“ ერთს ღამეს გეხმევ და ასრე მიბძანა: „რას-თვის მეფე-მ ლუარსაბის მკვლელი არ იპოვნაო:“ მერმე მე ასრე მოვახსენე: ,,თუ ფათერაკად სცემია, ცუდის კაცისა-გან იმას რაღა ძებნა უნდა და თუ შეუენებით უკრავს მაშ დიდის კაცის საქმე იქნება და ხელმწიფე ინდოეთს-ზედ დამქრობით და თუ მოსძებნოს არამც საქართველო არიოს და თქვენი საწყენი იქნას რამე, თორა და მას-თან მოძებნაცა და პოვნაც ადვილი არის:“ ამან ასრე მიბძანა. რომ ყაენს ასრე მოხსენებიაო: „როსტომ მეფეს მოუკლევინებიაო:“ მე ფიცი მოვახსენე: ,,ამას-მეტად არ გამიგონია-მეთქი:“ იმ ღამეს პატრონის-შვილი ვახტანგ იქ უფილ-იყო და მე ვერ ვიცნობდი, მეორეს დღეს ჩემად სანახავად მობძანდა. მითხრეს: ,,პატრონის-შვილი მოვაო:“ წინ გაეგებე, ვიცან რომ წუხელის ეტიმადოვლეს-თან იყო: როსტომ მეფის სიკეთის ამბავი მკითხა და მეც ტკბილად შამიკითხა და მადლი მოვახსენე და არ ხლებოს პალიში მოვსთხოვე და მეორეს დღეს სანახავად მოველ, აღარ გამაშიშვა, კარგად დამხვდა და მრავალი ჭკუიანური სიტყვა ბძანა. და რა ყაზმინს ვიყავ მალე-მალე დამპატიჟის და რა გამისტუმრეს, მეფეს როსტომს არზა მისწერა და საამელი და თავ-დაბალი სიტყვები დამიბარა, მე იმ ზამთარს ლაჭიჯანს დამემყოვნა, მეფის სამასის თუმნის

---

*) ფარსადან გორგიჯანიძე გაგზავნილი იყო როსტომ მეფისა-გან სპარსეთს შემდგომად ლუარსაბის სიკვდილისა, 1649 წელსა.

ასალებლად. ბატონის შვილის მინაწერი წიგნები და ან რაც ჩვენ-თვის ზეპირად დაებარებინა ისიც წიგნად მივსწერეთ, მეფეს გაუგზავნეთ:" რა ბატონის-შვილის მინაწერი წიგნი მეფეს წაეკითხა, ჯილავხანა თალიღი ჩემთან ჩაფრად დაჰიჯასნს გამოეგზავნა, წიგნიც ებოძებინა და ასრე ებძანებინა: „რასაც წამს ეს კაცი შენ-თან მოვიდეს, ფიცხლავ ყაენ-თან ჩაფრად წადით და ჩვენი მინაწერი არზი მიართვით, ბატონის-შვილი ვახტანგ საუფლის წულად გვითხოვნია, სადაც ყაენს იახლოთ, ბატონის-შვილს გამოისტუმრებენ, შენ წინ წამოუძღეთ და დიდის პატივით მოიყვანეთ:" დაჰიჯნიდამე მეხუთეს დღეს ყუმს ყაენს ვიახელ და მეფის მინაწერი არზა ხემწიფეს მივართვი და მეეტიმადოვლისს დამაყენეს და ასრე მიბძანეს: „ისპაჰნს წავალთო და იქიდამ გაგისტუმრებთო:" რა ქაშანს მივედით მეფის ჩაფარი მოვიდა ყაენის-თან ასრე არზა მოეწერა: „თუ ბატონის-შვილი ვახტანგ არ გამოგესტუმრებინოსო, ნუღარ გამოისტუმრებთო, მუხრანის ბატონი გამოგვიგზავნიაო. ის წამოუძღვანეთო და ფარსადან ისრევე გილანს წავიდესო და თუ გამოგესტუმრებინოსო ნუღარ მოაცდევინებთო, მალე წამოვიდნენო:" და ჩემთვისაც ასრე მოეწერა, ეს წიგნიცა და ჩაფარიც ქაშანს მოგვივიდა, ჩვენ ისევ გილანს წავედით და ყაენი ისპაჰანს მიბძანდა და მუხრანის ბატონი ისპაჰნს ჩასულ-იყო, ყაენი კარგად დახვედროდა, ვახტანგ ბატონის-შვილი ავად გამხდარიყო და მიცვალებულ-იყო: ეს ამბავი როსტომ მეფეს მოახსენეს, ნამეტნავად იწყინა და ხოსია ბარათა-შვილი ყაენ-თან ჩაფრად გაგზავნა და მუხრანის ბატონი ჯანიშინად ეთხოვა: ყაენ-მან წყალობა უყო და მრავალი მისცა და გაისტუმრა: რა ქართლს მოვიდა მეფემანც პატივი მოუმატა და ზოგ-ზოგი სავახტანგო სოფლებიც მისცა, ხემწიფის ნაბოძებს მამულის სიგლებში შვილობით დააწერინა, მუხრანის ბატონ-მან უფრო გაძრიელება მოინდომა და მიფარვით მეფის კარგნი ყმანი შემოიფიცა, ნოდარს ციცის-შვილს თავის შვილის არჩილისათვის ქალი სთხოვა, და ზალ ერისთვის შვილს ზურაბს თავისი ქალი მისცა და მარიამ დედოფალმაც საფიცარი უბოძა. კარის-კაცთ მეფის მალვით პატრონ-ყმობა-ზედ შეჰფიცეს, ამის-თვის რომ მეფის როსტომის უშვილობისა-თვის ქართველნი უიმედოდ იყვენ, თავად დიდის

ხნის ბატონი ბძანდებოდა, და სიბერეს დიად მოეტეხა და მერმე შვილი და ახლო ნათესავი არა ჰყვანდა. ამის-თვის ნათქვამია: „ყოველს სიგლახესათ სიბერე უარესიაო“ და მრავალი სახელმწიფო და სამე-ფო და სათავადო და ვაჭართა და გლეხთა თავიანთ წესითა და მეილე-ბით უშვილობის-გან ჵოთხრიდან და მათი ქონება, მორჭმა, ტახტ-გვირგვინი და სალარო, ქვეყანა და ლაშქარი სხვას დარჩომია:

§. 17.

ქორონიკონს ტმდ, ამ ჟამს მეფემ როსტომ ისპაანის მოურაობა მე ფარსადანს მისცა:

ყოვლის მორთვითა და გაწყობით ისპაჰნს ჩამოველ. ბედნიერ-მან შაჰაბაზ ყაენ-მან კარგის თვალით მნახა და დიდი პატივი დამდვა, ასე რომ უფროსი ერთი სადივანბეგოს სამსახური მე მიბძანებდა: ესეები დივანბეგს ეჯავრა და ისპაჰნის დოთეებს ასწავლა, ტყუილად ამიჩივლა და მრავალი ტყუილი მოგონება აიქმევინა, ეს ხელმწი-ფე-მ შეუტყო, დააწირვინა, თვალები დასთხარა და რაც აქვნდა ყვე-ლაკა წაართვა და მე ეშიკაღასობა მიბოძა და ხუთი სოფელი ბუდ-ფეიქანში სარჩოდ გამიჩინა, მე ყაენის კარს დავრჩი და ჩემი ჯალაბნი საქართველოში დარჩნენ: ამასობაში სეხნია თურქისტანის-შვილი სა-ქართველოდამ ჩაფრად მოვიდა, როსტომ მეფეს ყაენ-თან არზა მოე-წერა: „ლევან დადიანი მოკვდავო და მისი ქვეყანა და სალარო მე-ფე-მ ალექსანდრემ დაიჭირაო და ერთი დადიანის შორ ნათესავიო დადიანის ალაგ-ზედ გააპატონაო და მისი ძმა და ძმის-წულები ჩვენ-თან არიანო და ოდიშელნი ამათ ითხოვენ თავიანთ საბატონოთ და ჩვენ შეძლების ღონე აღარა გვაქვსო. ერთი რაყამი მეხრანს ბატონს უბოძეთო, რომ ჩემს უკან მეფობა მისი იყოსო, რომ ჯარსა და ლაშ-ქარს მის-გან შიში აქვნდესო, რომ მინდა სარდრად ვქნათ და ოდიშს გავგზავნოთ, რომ დადიანის ძმის-წული თავის სამკვიდრო ზედ გააპა-ტონოსო:“

ამ ამბავს უკან ადრბეჟანის ვეზირის-გან ჩაფარი მოვიდა..

,,როსტომ მეფე გორს მიიცვალაო და ადრბეჟანის ელი შემოეფრთხა და არაზის წყალს გამოვიდაო:" ამ ამბავს ელოდენ სხვაგნიდამ, აღარ მოვიდა: ყაენ მან ჯილავდარი მამულ-ბეგ საქართველოში გაგზავნა, მართალი ამბავი მოიტანოს, ერთს თვეს წავიდა და მოვიდა და ასრე ამბავი მოიტანა: „არ მამკვდარაო. მაგრა ავად ყოფილაო და ახლაც ავად არისო:" ამის მოსვლა-ზე ზაალ ერისთვის ჩაფარი მოვიდა, ყაენ-თან არზა მოეწერა: „მეფე დიად შეძნელდაო და ეგ არზები, რომ სეხნია-მ წამოიღოო მეფეს მაგის-გან ამბავი არა აქვსო, ბეჭედი მოჰპარესო, ნუ დაუჯერებთო, სიდამდისინ მართალი არ შეიტყოთო:" ამ არზას-ზედ ხელმწიფე-მ ასრე მიბძანა. „ფარსადანო, შენ იქაურობა კარგათ იცითო ჩაფრად წადიო და მეფესა და მუხრანის ბატონსა და ზაალ ერისთავს ხალათები მიუტანეთო და ამ არზებისაც მართალი შეიტყევითო, თუ მეფის მოწერილი არისო, თუ არაო, იქაურ საქმე კარგად გაშინჯე და შეიტყევო და მალე გამობრუნდიო:" მამცეს ხალათები და ასრე მიბძანა: „აქამდისინ ერისთავით მუხრანის ბატონის სიკეთესა მწერდაო და ეხლა არ ვიცითო, თუ რასთვის გაავებულანო, ესეც კარგად შეიტყევო, როსტომ მეფე თუ ცოცხალი იყოსო მისვეს შეკითხულობითაო გუჯარმაზარი დააწერინეო და საქართველოს თავადთა და უფროსს კაცებს დაბეჭდინეო. რომ როსტომ მეფის უკან ბატონად ვინ უნდათო. სეხნიას თან გამატანეს, ჩაფრად წადიო და ისრევე მალე ჩაფრად წამოდიო:" ხალათები ხურჯინებით დავიკარით, სამის ჩემის კაცით ისპაანით მეთორმეტეს დღეს ქალაქს მივედით. მეფე ავად იყო და ხალათი ლოგინში ჩაიცვა და ყაენის ნაბძანები სიტყვანი მეფეს მოვახსენე." იმან ასრე მიბრძანა: „ორნივ ლაშქრით სომხეთის ჭალაში დგანანო, ჯერ ეგ ხალათები მიუტანე, ჩაიცვანო და ათიოდე დღე შენს სახლში დაჰყავო და როსაც გიხმო ჩამოდი და გაგისტუმრებო და აქაურს საქმეს ყველას ხელმწიფეს მივსწერო:" ქალაქით გორს მივედით, ბატონი დედოფალი გორს ბძანდებოდა და ძმის-წულები ოდიშს დასაჭორავად გაეგზავნა. იქ ვნახეთ და ყაენის ამბავი გვკითხა, მოვახსენეთ: მეორეს დღეს სომხეთის ჭალაში მივედით, სრულ ქართველნი და კახნი წინ მოგვეგებნენ, მუხრანის ბატონ-მან და ერისთავ-მან ყაენის ნაბოძები ხალათები ჩაიცვეს

და ხელმწიფე დალოცეს და მუხრანის ბატონის კარავში მივიდნეს და სადილი იქ ჭამეს: მეორეს დღეს სადილით ერისთავ-მან დაპატიჟა და მუხრანის ბატონისა-გან და თავისის სახლის კაცებისა-გან მრავალი საჩივარი ბძანა. მესამეს დღეს დავეთხოვე, გორის ჩემს მოვედ, რომე სიდამდისინ მეფის ბძანება მოვიდოდეს იქ ვიყო, სომხეთს ამბავი მოსულოდა: „მეფე-მ ალექსანდრე-მ გაიმარჯვა და დადიანის შვილები დახოცა:“

§. 18.

აქა ომი მეფის ალექსანდრესი და დადიანის ძმის-წულის ლიპარიტის მოკლვა:

ამა-ზედ ქართველთა და მესხთ ლაშქარი დიპარს ახლდენ, მეფის ალექსანდრეს შეებნენ, მეფე-მ გაიმარჯვა და ქართველნი და მესხნი ზოგნი დაარჩინეს და ზოგნი გარდაიხვეწნეს და გამოქცეულნი სომხეთს მოვიდნეს და ზაალ ერისთავი და ელიზბარ ერისთავი თავიანთ ლაშქრითა და კახნი ერთ-პირად წამოვიდნენ და ქალაქს მეფეს-თან მოვიდნენ, ალვაბარში დადგნენ: მეფე სიბერისა-გან ავად იყო და ლოგინად იწვა და ერისთავებ-მან ჯამალხან მეფეს მიუგზავნეს და მუხრანის ბატონიც ქალაქს ჩამო იდა და ჯამალ-ხანის პირით ასრე შესთვალეს მეფეს: „რა თქვენ ცოცხალნი ბძანდებოდეთ, შენის მეტი პატრონი არ გვინდათ და თქვენს უკან სხვას საქართველოს ბატონს ჩვენ ყმობას არ უზამთო, ჩვენი ბატონი უკენი არისო:“ მეფემ ასრე შესთვალა: „ჯერ ავად ვართ, ჩემი საქმე მოიცადეთო. ვნახოთ როგორ შევიქნებითო. თუ მოვიჯობინებ ყველას მე გავარიგებო, თუ-არა-და კახნი თქვენ-თან იყვნენო, სხვას ხელი არ ჰქონდესო და მუხრანის ბატონიც ქალაქში თავის-თვის იყოს:“ მაგრამე მუხრანის ბატონ-მან მეფეს ასრე მოახსენა: „თუ ერისთავი იმერეთს გარდამყოლოდათ, მეფე ჩვენ-ზედ წამოვიდოდათ და დადიანის ძმის-წული ლიპარი ოდიშს დაიჭერდათ, რამდენ-ჯერ გარდასვლა მოვინდომეთ, არც თვითან წამოვიდათ და არც ლაშქარი გამოუშვათ და რა ჩვენის

დაშქრის დამარცხების ამბავი მოვიდათ ფიცხლავ აიყარა და ქსნის ერისთავი და კახნი თან-წამოასხათ და ალვაბარში მოსულათ:'' იმასაც მეფემ ასრე უპასუხა: „ჯერ აგად ვართ და თუ მოვიმჯობინებთ ორთავ გაგარიგებთ და თუ ვერ მოვრჩით მას-უკან რომელი-რომელიც გაჯობდეს ისი ჰქენით:'' რა მუხრანის ბატონ-მან მეფისა-გან ეს სიტყვა გაიგონა, მეფეს მსტოფი მაჭმად-ზამანა და თუმანის შვილი ბაინდურა თან-გამატანეს და ერისთავ-თან მიჰგზავნეს და ასრე შესთვალა: „თავ-და-პირველ შენ მოინდომეთ ჩემი გაბატონება, ახლა რა შეგცოდეთ, რომ აგრე გაგვგულებულ-ხართ შენის შვილისა-თვის ქალი მიმიციათ და რასაც მამულს იტყვი მოგართმევთ:'' ესები ერისთავს მოვახსენეთ, იმან ასრე ბძანა: „როსაც მისი ბატონობა გამოვარჩიეთ და ჩემს ზურაბს ქალი მოსცათ, ნოდარის ქალი თავის შვილს არჩილს უთხოვათ. ჩვენს-შუა დამხლომი ნოდარ მამკვდარათ, მაგრა თურმან და თბილელი ცოცხალნი არიანთ: ქართლის მეფობა მაგის თვის გვითქვამსთ და კახეთის ბატონობა ჩემ-თვის ითქვა. თორა-და მაგას-თანაც მრავალ-ჯერ დამიფიცავსთ, რომ როსტომ მეფეს უკან სხვას ქართლის მეფეს უმობა არ უყოთ, გინდა ეგ იყოსთ, გინდა სხვათ:'' ეს ერისთვის ნათქვამი სიტყვემი მუხრანის ბატონს ვახტანგს მოვახსენეთ: ამა-ზედ სხვა მოციქულები გაუგზავნა და იმათაც ესევე ამბავი მოუტანეს. მე ფარსადანს ყაენის ბძანება მქონდა. რომ მუჯალა გავაკეთო და ქათველთ დავაბეჭდინო და ყაენს,.....

§. 19.

აქა მეორედ ყაენთან მოსვლა ზაალ ერისთვისა და დიდის პატივის დადება:

ყაენის ბძანება იქნა, ისპაანის მოურავი, ვეზირი, ქალანთარი და ისპაანის უფროსნი და თავნი კაცნი და ყაენის ყულების უზბაშნი და ბინბაშები და თავადის შვილები წინ მიაგებეს და მოვიდა, ყაენის ალაყაფის კარს ემთხვია და მირზა თაყი ეტიმადოვლეს სახლში ჩამოახტუნეს და მეჭმანდარი უჩინეს და ხელმწიფე-მ კარგის თვალით

ნახა და მრავალი ჰატივი მიაჰყრო და მრავალი უბოძა და საზამთროდ მაზანდარის სანადიროდ წაიყვანა და დადიანის შვილი შამადავლე და ქსნის ერისთავი იასე იასეს-შვილი ისპაანით საქართველოში გაისტუმრა და ერისთავი და ჩხეიძე გიორგი და კასნი მაზანდარს მიასხა, ანადირა, ალხისა, ჩრალვანები აჩვენა და ხუთასი თუმანი ჯამაგირი გაუჩინა და კახეთის ნაპირის ალაგიც ერისთავს უბოძა და სხვა კახეთი განჯის ხანს მისცეს და ერისთავი მორჭმითა და ყოვლის რისიმეთი მორთული მაზარდარით საქართველოს გაისტუმრეს: კახეთის ბატონს მურთუზა ყული-ხანს თაბუნათ მისცეს: ეს ამდენი ყაენის წყალობა ერისთვისა-თვის შეშურდათ და თავისივე მოყვრები უაზრობისა-თვის მოსატყუებლად შეუყენეს და აქეს და ადიდეს და ასრე მოახსენეს: ,,შენს დროშიათ რას-თვის უნდა კახეთი თათრით აივსოსო, ასეთი რამე მოახდინეთ, რომ საქრისტიანო არ წახდესო:'' ამაში ერისთავი ვერ ჩამოიყოლიეს ასრე ითქვა ,,შვილი და სიძეო სიტყვით გაერივნესო' და კახთ ერისთვის მტერობით თუშნი ერთმანერთს შეაფიცეს, ასრე რომე, სადა კახეთში თათარი დაესახლებინოს, დაესხან და ყათლამი უყონ: და ასრე ჰქნეს, დაესხნეს და სადაც თათარი ხმალ-ქვეშ დავლეს და ალიყული-ხან ქანგარლუ თვითან ციხეში გამაგრდა: ეს ყველა სხვათა ნაქმარი ერისთავს დააბრალეს და ყაენს მისწერეს, ყაენის ბძანება მოუვიდა: ,,ეცადეთ ერისთავი დაიჭირეთო ცოცხალი:" მისი დაჭირვა ძნელი იყო, მისივე ძმის-წულები დაატყვევეს, მოლალატედ შეუყენეს და არხალუხით, ფარალათად ჯდომს, უიარაღოსა და უჟამს-დროს წაუშინეს და ბიძა მოკლეს და ერისთვის-შვილი ზურაბ და მისი სიძე ქსნის ერისთვის-შვილი შალვა, ცოლის ძმა, ჩხეიძე გიორგი. თიანეთს ყოფილ-იყვნენ და იქიდამენ გაჰპარვით თრიალეთის გზით ახალ-ციხეს მიმავალნი თათართ ენახათ და ეცნათ და ცხენ-ჭენებით ცხირეთს მეფისა-თვის მოეხსენებინათ. მეფეს ჯარი გაეძახა და მიწეოდნენ და გიორგი ჩხეიძე მოეკლათ და ერისთვის შვილები მეფეს-თან მოასხეს და მეფე-მ ყაენს გაუგზავნა და ყაენ-მან უმცროსი ძმა შიგნით შეინახა და უფროსი ზურაბ ქირმანს გაგზავნეს და იქ თავისის დღით მიცვალებულ-იყო და ერისთვობა თათარს მისცეს: კახეთი განჯის ხანს ჰქონდა, ბიძინა სუფრაჩი და ელიზბარ ერისთავი

და შალვა თავიანთ ნებით განჯის ხან-თან მივიდნენ და იმან ყაენ-თან გაგზავნა და კახეთში თათართ ამოწყვეტა იმათ დააბრალეს: უწინ ბევრი ჰატივი დასდვეს. მაგრა შიგნით გარეთ სხვათა მოხმარებისა-თვის დაუწყეს ბეზღობა, დააჭირვინეს და განჯას გაგზავნეს და ვი-სიც კაცნი კახეთში დაეხოცათ იმათ ხელთ მისცეს და უბრალოდ და-ხოცეს სამნივე და ქართველი მეფე გაძლიერდა და. . . . . .

§. 20

აქა დარეჯან დედოფლისაგან თავისის გერის ბაგრატ მეფის თვალების დაწვა.

რა მეფე ალექსანდრე მოკვდა, დარეჯან დედოფალ-მან თავისი ძმის ქალი თავის გერს ბაგრატს შერთო და მეფედ აკურთხა. მაგრა თვითან მკვეც იყო და დედოფალიცა, ბაგრატს არაფერი ეკითხებო-და და შეუჯდნენ დედოფალს ეშმაკივით მაცთურები და ასრე გამო-ურჩვეს. „ბაგრატ მოკალთ და ჭუჭუნების შვილი ვახტანგ ბაგრატთანი შეირთეთ და მეფედ აკურთხეთ და სიდამდისინ ცოცხალი იყოთ, შენ იბატონეთ და მანამდისით რუსეთით ძმის-წულიც მოაყვანინეთ და ის გააბატონეთო" და ბატონი თეიმურაზც რუსეთით ახალი მოსრული იყო და ხორეშან დედოფალს-ზედ მგლოვარედ იყო. სკანდაში ციხეში იყო: გაუწყრა ღმერთი მრჩეველსა დარეჯან დედოფალ-მან ბაგრატ მეფე დააჭირვინა და თვალები დაუთხრევინა და მეფობას თავის მამას შეეჰატიჟა, მამამ უჯავრა: „რას-თვის ჩემს სიძეს თვალები დასთხა-რათ:" სკასდით ქუთათის არ ჩავიდა, დედოფალმანც მამის ჯავრით ვახტანგ მეფედ აკურთხა და ქმრად შეირთო. რომელიც დედოფლის კერძნი არ იყვნენ, ქართლისა-კენ თავადნი ქართლის მეფეს საყმოდ შემოეჰატიჟნენ, იმერთ გარდიყვანეს ჩადმა-მხრის თავადნი, დადიანს საყმოდ შეეჰატიჟნეს და ქუთათის მოიყვანეს, ორნივ იმერეთს ჩავიდ-ნენ: დედოფალმა ქართლის მეფეს წიგნი მისწერა: „თუ მამეშველე-ბით, ჩემს ქეთევანსათ თქვენს არჩილს მივსცემთ და ლიხთ იმერეთს მეფედ ვაკურთხებთ" მეფემაც სამსის მეთოფით კათალიკოზი მიაშ-

ველეს, ქუთაის ციხეში შეგზავნა და ოტია ჩხეიძემ უშუხანათა და ვახტანგ ახალი მეფე ფიცით ციხიდამ გამოიტყუა და დადიანს დაჭირვინა და თვალები დასთხარეს და გარეთ მეფე და დადიანი ასრე შერიგდეს: „რომ არგვეთს აქეთი ქართველს მეფესა და იმას იქით დადიანსა და მასუკან დადიანმა თვისი ქალი მეფეს შვილს არჩილს მისცეს და იმერეთში გა ბატონონ:“

ამ დროს არაგვის ერისთავი უკუსდგომოდა და ბატონის თეიმურაზისა თვის სკანდის ციხეში კაცი და საფიცრის (წიგნი) გაეგზავნა. „რომ ქართლსა და კახეთს თქვენის მეტი მემკვიდრე პატრონი არსად დარჩომილა, მანდ ნუ დგა ხარ, კახეთს ჩამობძანდითო, ქართლიც თქვენი იქნებისო:“ ბატონს თეიმურაზს ეს ამბავი იამა და კიდეც ჩამოჰყვა და წამოსვლა დააპირა: ზოგ-ზოგნი კახნი, რომ ერისთვისა-თვის ავნი იყვნეს და შაჰნავაზ მეფისა-თვის კარგნი, იმათ ბატონს თეიმურაზს ასრე მოახსენეს: „რად გინდათ ამას თანა სიცოცხლეო, რომ ზაალ ერისთავით, თუნდა გაგვაგდებსო, თუნდა გაგვაბატონებსო, ახლათ თუშთათ რაც კახეთში თათარი ყოფილათ, ამოუწყვეტიათო, ყაენს ერისთვისა-თვის დაუბრალებიათ. ახლა უნდა ილეთით ჩაგვასხათ და ჩვენ დაგვაბრალოსო, რომელიც თქვენი ყმანი ყაენთან ჩავიდნენო ბატონობა იშოვნესო და დღეს ყაენი შაჰნავაზ მეფის მწყალობელი არისო, რად-გან არც თქვენს ქალს მიეშველეთო და არც იმერეთი ინდომეთო, სხვა გზა აღარ არის ამის მეტით, რომ შაჰნავაზ მეფის საქმითა ყაენთან წაბძანდეთო:“ იმანც დაუჯერა და თავისი სახლთ უხუცესი ოთარი შაჰნავაზ მეფეს მიუგზავნა და ასრე შეუთვალა: „თქვენის საქმით მინდა ყაენ-თან წავიდეო:“ ეს ნამეტნავად მეფეს იამა და ამილახორი გივი გაუგზავნა და დიდის პატივით გარდმოიყვანეს კიდევ ზაალ ერისთვის კაცი მოუვიდა: „ცუდად ნუ ჩაიკარგებით, ჩემსა მობძანდითო, ქართლი და კახეთი ორივ თქვენიაო:“ კიდევ კახთ არ აქნევინეს და ასრე შეუთვალა, „გინდა მაშცემო და წამართვამო, მე შენეული აღარა მინდა-რაო:“

აქა რევაზ ზაალ ერისთვის ძმა ყაენ-თან შაჰნავაზ ხანს ჩაფრად გამოეგზავნა და ასრე მოეწერა: „იმერეთი დავიჭირეთო და დადიანს შუა-გავუყავითო და ბატონი თეიმურაზ სკანდის ციხეში იყო და ხელ-

მწიფის კარზე წამოსვლას შემოგვეპატიჟეთ და ჩვენც ამილახორი გივი გავგზავნეთ და დიდის პატივით ქართლს მობძანდათ. ხელმწიფის ბძანება რა იქნებისო: ყაენს იამა და სომხითის მელიქის ძმა მაჭმად-სულთან მეჯანდრად უჩინეს და ჩაფრად გაგზავნეს, რომ ბატონს თეიმურაზს წინ წამოუძღვეს და დიდის პატივით ყაენ-თან მოვიდეს და ყველგან ფეიშვაზი უყვეს და ყოვლს მანზილს-ზედ, რაც მოუნდის სამასპინძლო მისად დახვედრიან: რა ისპაანის სიახლოვეს მოვიდა ხელმწიფის კარ-ზედ ვინც მზად იყვნენ ყოვლი მდიდარნი და მათი შვილნი და მოხელენი და ქალაქის უფროსნი წინ მიაგებეს, ხანი იყო თუ სულთანი ყველანი გაეგებნენ და ალაყაფის კარს მოვიდა, ემთხვია და წინ წაუძღვნეს და მირზა თავის ეტიმადოვლეს სასახლეში ჩამოახტუნეს და იმავე ღამეს ვახშამს უკან ყაენი თვითან მიბძანდა ბატონის თეიმურაზის სანახავად მეუტყობლად, ბატონი თეიმურაზ ძილს იყო და ხელმწიფე-მ თვითან გააღვიძა: რა იცნა რომ ხელმწიფე არის ფეხლავ ფეხს მოეხვია და მოახსენა: „მე მაგას რასა ვღირს-ვარო, ხელმწიფევ გარჯილაო, ყაენი გამხიარულდა, იმ ღამეს მეორეს სადილობამდისინ იქ დახინი ნახა და მეორეს დღეს ათასი თუმანი თეთრი და ათასის თუმნის ფარჩა გაუგზავნა და ხელმწიფე-მ, ვითაც შვილმან მამას, იმ რიგად პატივი უმატა, ალხინა, ანადირა, კარგა შეაქცია. დედოფალს ზედ შავი ეცვა, გამოუცვალეს: და ქართველს მეფეს გივი ამილახორი ბატონის თეიმურაზის-თვის გამოეტანებინა და შვენიერობის-თვის და კარგ-საქციელობის-თვის ყაენ-მან მოიწონა და დიდი პატივი სცა და მრავალი წყალობა დამართა და ხელმწიფე-მ ბატონს თეიმურაზს ასრე უბრძანა: „შენის შვილის-შვილი მამგვარეთ, კახეთსაც მოგცემო და სხვას მრავალს წყალობასაც დაგმართებთ:“ ამა-ზე ბატონ-მან თეიმურაზ გიორგი ჩერქეზი და ბებურის-შვილი გაგზავნეს და ყაენ-მან აბასყული-ბეგ თან-გაატანა, ერეკლე ბატონის-შვილის მოსაყვანად.

რა ესენი მივიდნეს ბატონის-შვილი თუშთ არ გამოუშვეს. ეს ამბავი ყაენს მოახსენეს, იწყინა და არ მოსვლა ბატონს თეიმურაზს დასწამა, გაუავდა და ბატონი თეიმურაზ ასტარაბათს გაგზავნა და ცოტას ხანს უკან იქ მიიცვალა და ანდერძი ექნა, რომ კახეთს

თავის მამა-პაპათ სასაფლაოში, ალავერდის საყდარს შეიტანონ და როგორც ანდერძი ექნა ხელმწიფეს მოახსენეს, ბძანება იქნა: „წაი-ღონო“ და შეიტანეს, მისი ყმანი ზოგი მცხედარს გაატანეს და ზოგნი ხორასანს და ყანდარს გააბარეს:

ამ დროს ურუმთა-გან ჩაფარი მოვიდა: „ჩვენსა და თქვენს შუა წყრობა არისო, შანავაზ ხან!: იმერეთი რას-თვის დაუჭირავსო, ოდიშს-შიგ ცოლის ძმა დადიანად დაუსვამსო და იმერეთში შვილი გაუბა-ტონებიაო, არ-ვიცითო თქვენის ბძანებით უქნიაო, თუ თავისის ძა-ლითაო:“ ამათ ასრე მისწერეს: დაუშავებიაო და ჩვენ გარდავახდე-ვინებთო.“ ამირ ჰამზა-ხან თალიში გაგზავნეს, იმერეთი დაუცალეს და მეფის-შვილი არჩილი და გივი ამილახორი მაზანდარას ყაენთან მოკიდნენ, კარგად დახვდა და მრავალი წყალობა დამართა და ორნივ დაათათრა და კახეთი არჩილს უბოძა და შანაზარ-ხან დაარქვა და ყოვე-ლი სამეფო იარაღი და ქარხანები უბოძა და კახეთს გაგზავნა, ქართ-ლში მამა მეფობდა და კახეთში შვილი ბატონობდა: კახთ ასრე მო-ახსენეს: „თუ გინდათ რომ ეს ქვეყანა საბოლოდ თქვენ დაგრჩესო, ჩვენის ბატონის ქალი შეირთევითო.“ ეს მეფე-მ ყაენის შიშით ვერ გაბედა და ამასობაში ბატონის შვილი ერეკლე თუშეთიდამ კახეთში მამა-შვილს დამით თავს-დაესხა და მრავალი კაცი მოიკლა, ზოგნი გაიქცნენ და ზოგნი შანავაზ მეფესა და მის შვილს ბატონს არჩილს-თან გათენებამდისინ იბრძოლეს და მეფე ადგილით ვერ დასძრეს. რა გათენდა ქარაჩები დააძასცეს, დაფანტული ლაშქარი მოგროვდა და ჯარი თუშთ უკან გადევნეს და მიეწივნეს და მრავალი თუში მოკლეს და წარჩალები ხაშთარი გააყრევინეს და ბატონის-შვილს ერეკლეს ვერ წაეწივნეს და მეფე და კახი ბატონი ქალაქს მოვიდნენ და თუშების თავები ყაენს გაუგზავნეს: და მეორეს გაზაფხულს კიდევ ერეკლე ბატონის-შვილი მარტყოფს მოუხდა ცოტას კაცით. მეფე-მ ლაშქარი შეიყარა, თათრის ჯარიც მოეშველა და უჯარმის ბოლოს ომი აჰკი-დეს და სიცოტავით ქართველთ ველარ გაუძლო და ისრევე თუშეთს წავიდა და დედა მის-მან თორღის ციხე უკუ-ჭირა და კახნი ზოგნი თან-გაჰყვნენ და ზოგნი ციხეში შეჰყვნენ: შვიდს თვეს მეფე ლაშ-ქრით ციხეს გარ შემოადგა და ვერ აიღო. მაგრა ციხოვანნი შეჯერ-

დნენ: ერთს ღამეს დედოფალმა თუშური ჩოხა ჩაიცვა და სათოფე მშვილდ-ისარი შემოირტყა, ბოხოხის თუშური ქუდი დაიხურა და ციხიდამ ჩამოვიდა და მეფის ლაშქარ-შიგ გაიარა და თუშეთს მივიდა მეორეს დღეს, რომელიც კახნი ციხეში იყვნენ მეფეს შემოეხვეწნენ და უგნებლობის საფიცარი სთხოვეს: ამათაც მისცეს და იმათაც ციხე მოსცეს და თორღით მეფე აიყარა და ქალაქს მობძანდა:

ბატონის-შვილი ერეკლე დადიანით იქივე თუშეთს იყვნენ და დარეჯან დედოფალი ახალ-ციხეს იყო და თავისი ძმის-წული ქეთევან დედოფალი გვერცს იახლა და მრავალი მუქასა იარაღი და თვალ-მარგალიტი აქვნდა, ფაშას ქრთამად მისცა და ბაგრატს იმერეთი წართვეს, დარეჯან დედოფალს მისცეს: ბაგრატ ლეჩხუმს გაეცალა, დედოფალ მან თავის დარბაისელთ უბრძანა: „წადით თქვენს ადგილასა, ცოტას ხანს თქვენს სახლში მოისვენეთო, დიდი ხანია ჩვენის გულისა-თვის ირჯებითო:“ დარბაისელნი თავისას წავიდნენ და დედოფალი და მისი თვალებ-დათხრილი ქმარი ვახტანგ იქ დარჩნენ, თავის-თავის იყვნენ, შიყსდა დანდობილს, ფიცი გაუტეხა და წაუშინეს და მეფე დედოფალი ორნივე დახოცეს და მათი მკვლელიც იმერელთ დახოცეს და ისრევ ბაგრატ მოიყვანეს და გაამბატონეს და ქეთევან დედოფალი ახალ-ციხეს ფაშის სახლში დარჩა, შვილივით ინახევდენ.

§. 21.

ქორონიკონს ტნე, შააბაზ ყაენი მიიცვალა და შაჰ სულეიმან, შვილი მისი გახელმწიფდა:

ვითაც ახალი ხელმწიფობა იყო აღარ-ვინ იკითხა-რა და ნოდარ-ციცი-შვილი მიცვალებულ-იყო, იმისი ქალი ბატონისა-გან არჩილისა-თვინ ნათხოვნი იყო, იმ ქალის დაგდება და ქეთევან დედოფლის შერთვა უნდოდა და საბოლოთ ციცის-შვილის სისხლს ერიდებოდა, ტყვილი ძრახვა თქვეს, უქადეს და გაწირეს სული და ჰგმეს ღმერთი და ის დაუგდეს, ახალ-ციხის ფაშას ქეთევან დედოფალი სთხოვეს და

მანც, ვითაც თავისი ქალი კარგის წესითა და მზითვით მოსცეს და ამათაც მრავალი მისაცემი გაუგზავნეს და საქებური ქორწილი გარდა-ხადეს: კახი ბატონი შაჰნაზარ-ხან ახალ-ნაქორწილევი კახეთს მივიდა და კახთ ჩვეულობით ისრევე დაიწყეს არეულობა და ასრე მოახსენეს: „კახეთის ბატონს გეძახიანო და უფროსი ერთი კახეთი სხვათ უჭი-რავსო, მაშ შენ რისიდა ბატონი ხართ:“ ეს სიტყვები კახ-მან ბა-ტონ-მან თავის მამას შაჰ-ნავაზ მეფეს მოახსენა, მამა-მ ასრე პასუხი უბრძანა: „ჩვენ-გან არ მისცემიათ და არც წაერთმევათ, თუ არ მემ-კვიდრის ბატონებისაგანო, როგორც ჩვენ მოგვცემიათ, ისრევე იმათ მისცემიათ“ და შვილ-მან მეფეს ასრე მოახსენა: „რაც საკახეთო არისო ბედნიერ-მან ყაენ-მან მე მიბოძაო და მე არ-ვის არ დავანებე-ბო, ერისთავი თქვენი ყმა არისო და თუ მათ-თვის მისაცემი გინდაო ქართლიდამენ უბოძეთო:“ ამა-ზედ მამა და-შვილი დამდურდნენ. მაგ-რა შვილი ვერ დასთმო და ერისთვიანთ მოციქული გაუგზავნეს და შესთვალეს: „რაც საკახეთო ალაგი და მამული გეჭიროსო დაგვიდე-ვითო:“ იმათ ასრე შემოეთვალათ: „ბედნიერ-მან ყაენმანო კახეთის ნახევარი ზაალ ერისთავს მისცაო, ჩვენ თქვენის გულისა-თვისო იმის-თანა სასჯელთანი და შვილსა სამეფოში უამხანაგოთ ქებული და სწორ-უპოვარი ბიძა მოვჰკალითო და სრულ კახეთი თქვენ დაგანარჩუნეთო და რაც თქვენი მტერი გაჩნდა ჩვენ წაგიხდინეთო, ჩვენ სხვას მრა-ვალს წყალობას მოველითო და თავად ყაენისა-გან მოცემული გვაქვსო და ვერც-ვინ უყაენოთ წაგვართვამსო:“ ამაზე მამა-და-შვილ-მან რჩევა დაიწყეს და ასრე თქვეს: „ამათ ამოუწყვეტლად ეს მამული არ წა-ერთმევისო, მაშ ესენი ამოვსწყვიტოთო და ქართლი და კახეთი მოი-სვენებსო.“

ეს ამბავი ერისთვიანთა-თვის ეთქვა ვისმე, მაგრამ აღარ გამ-ჟღავნდა და ერისთვიანნი დაუთხოვრად შინ წავიდნენ და ყაენს არზა მისწერეს და მისვლას შეეპატიჟნეს, ყაენ-მან ჯილავის ჯაბადარბაში ფეესად-ბეგ, რომ უკანის შირვანის ხანი შეიქნა, ის მეჰმანდრად გა-მოეგზავნა და ერისთავი კარ-ზედ ეხმოთ: ყაენის კარს მოვიდა, ჯერ ყაენი არ ენახა, ჩაფარი მოვიდა. „ქართველი მეფე და კახი ბატო-ნით თავიანთ დიდის ლაშქრითაო საერისთოს შეუხდნენო და ერის-

თვის ძმა პაპო მოკლესთ და საერისთო დაარბიევესთ და რაც საკახე-
თო მამული ეჭირათო წაართვესო:“ ეს ამბავი უაენს ეწყინა და ასრე
ებძანებინა: „ჩემს კარ-ზედ მოსვლისა-თვის უქნიათ:“ მანსურ-ხან-
კუდარ-აღასი ბარათა-შვილი უაენის კარგი ყმა იყო და ქართველს მეფეს
უნდა (უდგა) და ერისთვიანთი ავი იყო: ამან უაენს ასრე მოახსენა:
„მისდღეშიაო საქართველო იმად-გან აშლილი და აოხრებული არისო
და იმათი დაჩაგვრა ხელმწიფის დოვლათს უჯობსო. თუარა-და ამაო
სადავეს დაანებებთო, დღეში ერთ-ხელ ქართლსა და კახეთს ბატონი
უნდა გამოუცვალოთო:“ ამ სიტყვით უაენი დაამშვიდა, ოთარ ერის-
თავს აღარა გაუგონეს-რა, ხალათი უბოძეს და იეგან სულთან ერის-
თავს თან-გაატანეს და მეფეს წიგნი მისწერეს: «რაც ამათი წაგერ-
თვას ისრევე ამას მიეცითო:‘‘ აღარ მისცეს და იეგან სულთანი მოშ-
ლურავი გაისტუმრეს და ერთ-მან წელიწად-მან შუაზედ გამოიარა, ოთარ
ერისთავი და მისი ძმა ედიშერ დივანბეგი დაიხოცნენ და მოწამლუ-
ითქვა მათი, ერისთობა მათს ბიძას რევაზს მისცეს, რევაზის ქალი
მეფე-მ თავის-შვილს ლუარსაბს უთხოვა, ვითაც რევაზ ერისთავი რა-
ჭის ერისთვის სიძე იყო, იმის გამოღმით იმერეთის ბატონობა ლუ-
არსაბმა მოინდომა და ახალციხეს ფაშას-თან მივიდა და მრავალი ქრთამი
მისცა, რომ ხონთქრის-გან იმერეთის მეფობა მას უშოვნოს, ვითაც
დიდი ხანი იყო არჩილი იმერეთის შოვნას ცდილობდა. ამის-თვის
ლუარსაბის წასვლა კახ-მან ბატონ-მან თავის მამას დააბრალა და გა-
უავგულდა და ცოლ-შვილი უკან აიდევნა:

§. 22.

აქა შაჰნვაზ მეფის სახლის არევა და შვილების წასვლა ახალციხის ფაშას-თან:

ცოლ-შვილი უკან გაუშვა და ცოტას კაცით არჩილი იმერეთს
გარდავიდა და ვინც ჰბირებოდა აღარც ისინი მოუვიდნენ და იქ ველარ
დადგა და ისრევე ალს გადმოვიდა და დედოფალი სურამს გაუშვა და
თვითან ახალ-ციხის ფაშას-თან მივიდა და მრავალი ფეშქაში მიართვა

და სხვასაც მრავალს დაჰპირდა, რომ ხონთქრისა-გან იმერეთის მეფობა უშოვნოს: ისიც გამორჩომის გულისა თვის ჩამოჰკვა და ასრე უთხრა: „ერთი კაცი თქვენ გაგზავნეთ ხონთქრის კარზედ, ერთს კაცს მეც გავატანო, ვეზირ-აზამს ფეშქაში გაუგზავნოთ: ამანც დაუჯერა და მამაც ბევრს უგზავნიდა იმერეთის შოვნის გულისა-თვის: გაუგზავნეს მრავალი ოქრო და ვერცხლი, იარაღი ვეზირი აზამს: კახეთი უპატრონოთ იდვა და ერისთავ-მან მისი ნაქონი სოფლები ისრევე დაიჭირა და არჩილს ასრე ეგონა: „რა მე წავალო კახეთს ერეკლეს მისცემენო:“ შაჰნავაზ მეფე-მ ყაენს არზა მისწერა: „რომ ჩემად უნებურად შვილები წამიყვანენო, არამც მტერ-მან ჩემი თავი ტყვილად შემოგაბეზღონო ერთი კაცი გვიბოძეთო, რომ ხელმწიფის კარ-ზედ გვინდათ ჩამოვიდეთო, ჩვენი თავი ვიმართლოთო:

მესტაფა ყული-ბეგ ყაჯარ ყორჩი-ბაშისშვილი შაჰნავაზ მეფეს მემანდრათ გაუგზავნეს და შეპატიჟება ინება და სხვების დაბარება, მაგრა წასვლის მეტი ღონე აღარ-იყო. მაგრა კარგის მორთვითა და დიდის ჯარით წავიდა. ყველგან მებატონენი ხანნი და სულთანნი წინ-მიეგებოდენ, დიდის პატივით მიჰყვანდათ და ბატონის შვილების გიორგის და ლევანისა-თვის დაებარებინა. „მე რომ ყაენის წინაშე წავიდე, თქვენ ისრე ერისთავს მიუხედითო და რაც ავი იყოს ის უყავითო“ იმათაც მამის ბძანება გაათავეს, უწინ ყმანი გარდმობირეს, გაუორგულეს, დიდის ლაშქრით შეესივნეს, წინადამ საქართველოს ლაშქარმა და უკანიდამ თავის-მან თოფი დაუყარეს და ცოტას კაცით ვეღარ გაუძლო და ჯალაბები გაუშვა და ხუთის კაცით კახეთ-ზედ ჩაიარა და ყაენის კარს ჩავიდა და სახლ-კარი აუკლეს და დედა და ცოლი და მხლებლები დაუცარცვეს: შაჰნავაზ მეფე ყაზმის ჩასულ-იყო იქ მოახსენეს: „ქსნის ერისთავს ისრე ჩაუვლია და ყაენ-თან წასულაო:“ თავად ავად იყო და მერმე ეს ამბავი დიად ეწყინა. ყაზმინით ავად-მყოფი წავიდა და ხოშკარუს ქარვან-სარაიში ძლივს ჩააწივა:

§ 23.

სიკვდილი შაჰნავაზ მეფის ხოშქარუს:

ხოშქარუს ქარვან-სარაიაში მიაწია და იქ მიიცვალა და ეს ამბავი ყაენს მისწერეს, მკვდარი თავის გაზრდილის მეფის როსტომის სასაფლავოში მიიტანეს და ყაენს მეფის შვილის ალექსანდრეს-თვის ებრძანებინა: „კაცი გაგზავნეო და მამის შენის საქონელი ზავთი აქნევგინეო და ქართველთ როგორც ულუფა აელოსო, ისრევე მისცენ და კარ-ზედ მოვიდნენო: და ყაენს ბატონის-შვილის ერეკლეს-თვის ებძანებოის: „გათათრდიო ქართლსა და კახეთს ორივეს შენ მოგცემო:“ იმას თათრობის უარი მოეხსენებინა, ყაენს სწყენოდა და განჯის ხანის შვილი აბას ყული-ბეგ ჩაფრად ქართლს გაეგზავნა, გიორგი ბატონის-შვილი სამეფოდ ჩამოეყვანა: ამის წამოსვლას უწინ შაჰნავაზ მეფის სიკვდილი ახალ-ციხის ფაშას გაეგონა და არჩილი დაეჭირვინებინა და ციხეში დაეტყვევებინა და ფაშას ქართველთა-გან მუქარის ამბავი მისვლოდა ამის-თვის იმათვე გამოეპარებინათ და სურამს მოვიდა, ლუარსაბ ძმა მისი საერისთოში მივიდა და მამა გაიყლავნეს და თვის-თვის იყვნენ. რომ განჯის ხანის შვილი აბას ყული-ბეგ ჩაფრად მოვიდა გიორგის წასაყვანად, კარგად დახვდნენ და მრავალი საჩუქარი მიართვეს. წინ-წაუძღვა და დიდის პატივ-ცემით ყაენ-თან მიიყვანა: მანამდისინ გიორგი ჩავიდა მის ძმას ალექსანდრეს კარი ქრთამით შეეკრა და მეფობას თავის-თვის ცდილობდა. ამის-თვის ცოტას ხანს გიორგის მეფობა უკუვარდა. ამ დროს ჩაფარი მოვიდა: „უღურლუ-ხან მოკვდაო:“ იმისი ალაგი მეფის გიორგის აბას ყული-ხანს შეჰმანდარს მისცეს განჯის ხანობა და ცოტას ხანს უკან კახეთის ბატონობაც მიეცა და გიორგის დიდი ქება ყაენს მოახსენა და მისის საქმით ქართლის მეფობა გიორგის მისცეს და კიდეც გაათათრეს და სახელმწიფო თაჯი, ხმალი და ხალათი და სხვა მორთულობა გაურიგეს და ორი-ათასის თუმნის ნაღდი და ჯინსი ქართველთ უბოძა და ალექსანდრე-მ მამის საქონლისა-გან ძმას წილი არ მისცა. მაგრა ღჳთისაგან ნაბძანებია: „ძალათა და უსამართლოდ მამისა-გან შეგროვებული საქონელი შვილს

საკეთილოდ არ გამოადგება: „ვითაც შაჰნავაზ მეფის ქონება სრულ სხვათა-გან ძალათა და უსამართლოდ წართმეული იყო: ალექსანდრე მოკვდა და მისს დას დარჩა და. შაველი-ხან ლორის ბატონი ქმრად შეირთო და თვისი ქონება ქმრისას მიიტანა, შეეგზავნა ცეცხლი და ქმრისა და ცოლის სალარო ორივ დაეწვათ და რაც მოურჩა, რომ ცეცხლი ვერ დასწვევდა, ყაენ-მან ქმარი მოუკლა და რაც ებადათ ქმრისა და ცოლისაც სრულ საყეენოთ წაართვეს: „ნაძალადევმან ასრე იცის და ღმერთი ჭეშმარიტ ყოვლის ძლიერის გამაქარვებელია:“

§. 24

აქა იქივ გიორგი მეფის ამბავს მივიდეთ, თუ რა იქნა და რა მოხდა:

ბედნიერმა ყაენ-მან მეფის შანავაზის საბატონო მისავეს შვილს გიორგი მეფეს მისცა და მუსტაფა ყული-ბეგ მეჰმანდრად გაატანა, განჯას რომ მივიდა განჯის ხანი თავისი ჩამემანდარელი აბას ყული-ხან კარგად დახვდა: ხუთს დღეს განჯას შეინახა, წინ-მოეგება და თანაც გაჰყვა და კარგი ფეშქაშიც მიართვა და ქართლისა-კენ გაისტუმრა. რა ქალაქს მიახლოვდა საქართველოს ჯარი და სრულ-მოქალაქენი წინ მოეგებნეს. ციხოვანთ შადლუხი ჰქნეს და ქართველთ მეფეთა აკურთხეს და წესითა მათითა ფეხს აკოცეს და თემის შემინებისა-თვის ჩითახ-შვილს ზალინას თავი გააგდებინა, თავისი მეჰმანდარი ყაჯარ ს ყორჩიბაშის შვილი მუსტაფა ყული-ბეგს საჩუქარი მიართვა და გაისტუმრა, განჯას მიაწია და მოკვდა: კიდევ შაჰნაზარ-ხან იმერეთი დაიჭირა, ბაგრატ გურიას გაექცა და მისი ცოლი დადიანის ნაყოლი ისრევე დადიან-მან წაიყვანა: გურიელ-მან ბაგრატ აზრუმს მიიყვანა, ფაშა-მ ეს ამბავი ხონთქარს მისწერა, იქით ბძანება მოვიდა სავაზს „მანდეთი ლაშქარი შეიყარეთო, მიუხედითო, ან მოჰკალით, ან დაიჭირეთ და აქ გამამიგზავნეთო და თუ ყაენის ბძანებით მოსრულ იყოსო, ჩვენ შეგვატყობინეთო:“ ეს ამბები აზრუმის ფაშას მიხალი-ხან ეტიმადოვლესა-თვის მოეწერა, ამან ასრე მისწერა:

„ჩვენ წაგვსლიათ და ჯალალი შექნილათ, თავის თავათ აქეთ იქით ქვეყანას არბევსო. ჩვენც აქედამან ლაშქარს გაუძახებთო და იქვენც მანდედამ ლაშქარი გამოუძახეთო“ და ჭაჯი ალიჯან ეტიმადოვლეს ძმის-წული გიორგი მეფეს ჩაფრად გაუგზავნეს და ეს ამბავი შეს-თვალეს და იმას ასრე მოეწერა: „ჩვენი ლაშქარი მას არ ახლავსო, ისრევე იმერელნი მოსვლიან და იმათ ჩაუყვანიათო:“ რა ჭაჯი ალიბეგ ქართლიდა-მ მოვიდა, სიტყვით თავისის შოვნისა-თვის, საქართველოს საქმე გაუადვილა და ასრე ეგონა, რასაც ერით იტყვას, მისი ქნაც შეუძლიათ და ეტიმადოვლე საკადრად ჰყვასდა და სარდრობა და თავ-რიზის ხანობა იშოვნა და ადრიბეჟანს მივიდა და აზრუმის ფაშას მისწერეს: „ჭაჯი ალიხან თავრიზს ბეგლარ ბეგი სარდრათ დავაყენე-თო, დიდის ლაშქრით გამოგვიგზავნიათ, თუ ქართველნი არჩილს მიეშველებიანო, ჩვენც საქართველოს წასახდენად ლაშქარ ჩაუყე-ნებთო:“

ამ ამბის დაბრუნებამდისინ ურუმთ ბაგრატ ისევე იმერეთში ჩაიყვანეს, გურიელი თან-ახლდა და იმერელნი სრულ წინ მიეგებნენ არჩილი რაჭას უკუ-ეცალა, იქაც ჯარი გაუძახეს და რაჭა, რომ მის-დღემი არვის-გან დარბეულ-იყო ურუმთ დაარბიეს და მრავალი კაცი მოკლეს და ტყვე წაასხეს, არჩილი ოსეთს გაეცალა და ქუთათისის ციხეში უნგიჩარა დააყენეს და ბაგრატს მცველი გაუჩინეს, ახალ-ცი-ხის ფაშას როსტომ ფაშას თავი მოჰკვეთეს და ხონთქარს გაუგზავ-ნეს არჩილის მოხმარებისა-თვის და მრავლის ნაშოვრითა და კარგის გამარჯვებით წავიდნეს და მეფე-მ ბაგრატ გურიელი იშვილა და თა-ვისი ქალი შერთო, მეფობაც მის-თვის უნდოდა და გურიელი და-დიან-ზედ გაუძახა და რომ ცოლი წაართვას და მეფეს მოჰგვაროს და ასრეც ჰყო. რომელიც გაძრიელდის მისი იყვას:

ამასობაში დადიანი მოკვდა, მისი ცოლი ისრევე მეფეს მოჰ-გვარეს და ცოტას ხანს უკან ბაგრატ მეფეც მიიცვალა და გურიელ-მან სწვადა ღმერთი და ჰგმო თავისი რჯული და ნაქორწილევი ცოლი გაუშვა და თავისი სიდედრი ცოლად შეირთო და ყოვლმან რჯულ-მან შვიდის გზით დაკრულეს და დაიწყევლა და ძალით მეფობა დაიჭირა და მეათეს თვეს ისიც მოკლეს და ცოლიც მოუკვდა და იმერეთის თა-

ვალთ გურიელის მეფობა ეთაკილებოდათ, ხონთქრის შიშით არჩილა-ვერ ჩაიყვანეს, სხვას საბატონოს ეძებდეს და მამუკა დადიანის-შვილი მეფის დის-წული გურიელს სიძეთა ჰყვანდა: აქა გაუწყრა ღმერთი და უფრო გაასცხადა ღვთის გმობა და იესოს რჯულის მწვალებლობა. თა-ვის უგუნურს უმაწვილს მამუკას თოფი აკვრევინა და მოკლა. ამასის ეჭვისა თვის: „რომ მეფის დის-წული არისო, არამც იმერელთ მე-ფედ ქნანო, ამასაც მოვჰკლავო და სხვა მემკვიდრე ბატონი არა ჰყვას-თო. სამკვიდროდ მე დამრჩებისო:“ გაუწყრა ღმერთი გურიელს, საქაოს შერცხვა და საიქაოს წაწყმდა, რომე თავად სიდედრი შეარ-თო და მერმე ფიცით შიბარებული უმაწვილი სიძე უბრალოდ მოკლა: აბა გასინჯეთ სამართალი ღვთისა გურიელ-ზე, რასა იქს: გაუწყრა ღმერთი გურიელს და იმერელთ მამუკა დადიანის შვილისა და მეფის დისწულის მოკვლა გურიელს უწინარეს და ახალ-ციხის ფაშას-თან მივიდნენ და ასრე მოახსენეს: „ჩვენ გურიელის ამხანაგნი ვართ და იმის ყმობას არ ვიკადრებთო, ჩვენი ბატონის-შვილი ქართლის მეფეს ჰყავსო და ლევან დადიანის-შვილი თქვენა გყავსო, ესენი გაგვიბა-ტონეთო:“ ფაშამ ამათი სიტყვა ხონთქარს მისწერეს, იქით ბძანება მოუვიდა: „ქართველს მეფესა ბაგრატის შვილი სთხოვეთო და იმე-რეთს მეფედ დასვითო, დადიანის შვილი დადიანად დასვითო ხონ-თქრის ბძანება გაათავეს, მაგრამ გურიელი ხელში ვერ ჩაიგდეს, ესენი გააბატონეს და ფაშები ისრევე ახალ-ციხეს გარდვიდეს:

და ერანის სარდარი ყარაბაღში იდგა დამქრით, კახეთის ჯანი-შნობა ბედნიერ-მან ყაენ მან კახაბრის შვილს გორძასპის უბოძა, ფარ-სადან გორგიჯანიძის საქმითა. ამის-თვის სხვას არ მისცეს, რომ რუსეთის ხელმწიფეს ელჩი და ფეშქაში გამოეგზავნა და შუა შე-მოსვლოდა, რომ კახეთი თავის მემკვიდრეს ბატონის-შვილს ერეკ-ლეს მისცენ, აქედამ ყაენ-მან რუსეთის ხელმწიფეს ასრე მისწერა: „რომ გვმართებს თქვენის პატივის დადებაო და რომელიც გიბძა-ნებია კიდეც გავათავებთო. მაგრა თქვენ უკეთ მოგეხსენებისო, ამასმა პაპა-მ მრავალი შეგვცოდაო, არც დაწყნარდაო და არც დაგ-ვაწყნარაო, ჩვენ ერეკლე კარ-ზედ ამის-თვის შევინახეთო, რომ კახეთის ჯანიშნობა უმას მიუეცითო და მას ჩვენს ნებას და საქ-

ციეულს გავასწავლებთო და ამასაც ბატონად გავისტუმრებთო:“ კახთ თავიანთ წესი გაახლეს, ზოგთ გორჯასში უნდოდა და ზოგთ არ უნდოდა, აიშალნეს და გორჯასშის თოფი ჰკრეს, ვერ მოკლეს და სარდარს-თან მოვიდნენ და განჯის ხანი ბატონად ითხოვეს, ეს ყაენს მოახსენეს და კახეთი განჯის ხანს მისცეს და ერეკლეს საქმე უკუ-ვარდა და კახთ საქმე საჭიროდ გაუხდა: ყოვლის დღეს წახდენას მოელოდეს, თავის მემკვიდრეს ბატონის-შვილს საქმე წაუხდინეს და ყაენ-თან დარჩა:

§. 25.

ერეკლე ბატონის შვილი, რომ მოვიდა ხუთის წელს უკან დედა მოუვიდა შირვანს:

ქრონიკონს ტნთ, ერეკლეს მოსვლა რუსეთით ხუთის წელი-წადს უკან ბატონი დედა იმისი ზღვით გზით შირვანს გამოსვლა და მისის სიძის კახეთის ბატონის არჩილისა და ბატონის ქეთევან დე-დოფლის რუსეთს წასვლა ჩერქეზის გზით ერთ გან მოხდა, ოც-და-ათის წლის ქაურიდ-მან და ნახვის მოხნატრეთ ერთმან-ერთი ვეღარ ნახეს და ერეკლეს დედას მემანდარ-ბაში უსუფ ბეგ და კახაბერი გო-რჯასში შირვანს წინ მიაგებეს და დიდის პატივით ისპაჰანს მობძანდა. ქრონიკონს ტნიე და ოთხს წელიწადს ამას უკან მარიამ დედოფალი მიიცვალა და შაჰნავაზ მეფის სახლიც აიშალა: გიორგი მეფესა ყაენი უწყრებოდა არჩილის საქმეზედა და მაშინც ძმა ვერ დასთმო და ყმანი გაუორგულდნენ და მოყვარენი გაუავდნენ და ამისთანას დროს ყაენს მოა-ხსენეს: „გიორგინ ხანს ცოლი ავად ჰყვანდაო და დად დასმულ მან ქუდიან-მან, რომ ქართველნი მისანს ეძახიანო იმათ ასრე მოახსენე სო. შენი ჯალაბი მარიამ დედოფლისა გან ავად არისო, კაცი გაგ-ზავნესო და ბარით საფლავში თავი მოსჭრესო და გვერდით ამოდ-ვესო, მაგრა მაშინც მოუკვდა ცოლიო:“ ყაენს ებძანებინა: „მე მუ-სურმანი მეგონაო, ის ისრევ ქაფარი ყოფილაო, მკვდარს თუ შეძ-ლება ჰქონდესო თავის-თავს უშველის, ჩემი და მამის ჩემის ერთ-

გულით და ქვეყნის დამწუნარებელი ბატონი მანდილოსანი იყო რას-თვის აგრე ავი კაცი არისო, რომ თავის დედას აგრე ავ-კაცაი შე-კადრაო:" დასწყევლა მქნელი, გაყავდა და აღარ დაუტკბა და ის ონ ერისთავი განჯის ხანითა და სხვა და სხვა გზით იბეზღებოდნენ და ესეც მისწერა: ერისთობა მიუბოძოსო, გურგენ მეფეს წავსხდენიე-ბო:" განჯის ხანის საქმით ერისთვობა ისთხს მისცეს და მეფეს არ შეეკითხნეს: და ყაენ-თან იმერლის მეფის ალექსანდრეს კაცი ჩაფრად მოვიდა ხელმწიფისა-თვის არზა მოეწერა: „ჩვენს მამა-პაპად ხელ-მწიფის ოჯახისა-თვის უმსახურებიათ და ფეშქაში მოურთმევიათ და ჩვენც ამისი მოხელეწარნი ვართით, რომ ჩვენი თავი იქვენად უმად გვამსახურეთო და ერთი ბძანების რაყამი გვიბოძოთო, რომ ქართლის მეფე მ გზა დაგვანებოსო და ვითაც ამას წინათ მეფეებს, როგორც თავი კაცი გამოუტანებია და ფეშქაშს წამოსძღოლია და ხელმწიფის კარ-ზედ ჩამოუყვანია, ამათაც მათ-ებრ ხელი მოგვიმართონო" ყაენს იმა და იმერელი მეფე კიდეც ებრალებოდა, ერთი რაყამი გიორგი მეფეს მისწერეს: „როსაც იმერლის მეფის ფეშქაში წამოვიდესო, როგორც სხვას ქართლის მეფეებს ექნასო თქვენც ისრე ჰქენითო და ჩვენს კარ-ზედ მოიყვანონო, მესტუმრე და მემანდარი წამოუძღვანეთ. რომ ყოვლგან სამასპინძლო და ცხენი და აქლემი მზას დაახვედრო-ნო:" იმერლის მეფის კაც-მან ეს რაყამა ახალციხის გზით წაიღო, რომ იქიდა-მ მეფეს გამოუგზავნოს, ეს გიორგი მეფეს ეწყინა და ახალ-ციხის ფაშას ასრე მისწერა: „იმერელი მეფეთ ხონთქარს წაუ-ვიდათ და ყაენს ებირათ და თუარ დამიჯერებო, ამა-და-ამ კაცს თქვე-ნის მამულის გზით რაყმები მიაქვთო, უნახეთო:" რა ეს წიგნი ფაშას მიუვიდა. იმერლის მეფის ყმა დააჭირვინა და აღარ გაიკითხა და ჩამოარჩობინა: ესეც ყაენს მოსწერეს. ეს კიდევ უფრო ეწყინა, კიდევ ამ ამბავ-ზე ეს ამბავი მოსწერეს: „თქვენის ერთ-გულებისა-თვისო ზოგის თავები დაუურევვინებიათ და სომხითის მელიქს თოფი აკვრევინათ და ჰაჯი ალიხანს თქვენ თვისა კარგი ტყვეები სდომე-ბიათ და მრავალი ნაქსოვი და ფარჩა და თეთრი გაუგზავნიათ, რომ იმერეთში კარგნი ტყვენი, ქალები და ვაჟები იყიდონო გიორგი მე-

ფეს გზა-ზედ კაცები დაუხვედრებიათ და ყველანი დაუხოციათ და რაც საქონელი ჰქონებიათ, გურგინ ხანისა-თვის მიუტანიათ:“ ეს ამბა-ვები ზედი-ზედ მოსწერეს და ყაენი უფრო გაუწყრომეს:

§. 26.

აქა ერეკლე ბატონის შვილის წამოსვლა რუსეთით, შირვანს მოვიდა თუშეთის გზითა:

აქა მეფის თეიმურაზის შვილის, დავითის შვილის ერეკლეს ამბავი ვსთქვათ, ქორონიკონს ტნი (სამას სამოცსა) უწინ რუსეთით ბედნიერს ხელმწიფეს არზა მოსწერა: „ასრე რომ, თქვენს კარ-ზე მოსვლა მინდათ და ამას მოველი თქვენის ღვთიარი გულების მოწყა-ლებისაგანო, რომ ერთი საიმედო რაყამი მიბოძო, თავ-ზედ დავირჭო და ხელმწიფის ფეხის სამთხვეველად წამოვიდეო:“ ეს ხელმწიფეს იამა და ჯულფელის ხოჯა გრიგორას ხელით ხმალი და ხალათი და რომელიც რაყამი ეთხოვნა გაუგზავნეს და ხალათი არ აჩვენეს. მაგ-რამე რა რაყამი მიუვიდა, რუსეთის ხელმწიფეს დაეთხოვა და დედა შვილი იქ გაუშვა და წამოვიდა და თუშეთის გზით კახეთს ჩამოვიდა და შაჰ ნადირ-ხან კახეთში ბატონობდა და ერეკლეს და ქეთევან დე-დოფლობდა და ოცი წელიწადი იყო და ამათ ერთმანერთი არ ენახა: რა ნახეს დიდი სიმხიარულე შეიქნა მათში და სრულ კახეთში და ლხინსა და ნადირობას შეექცეოდეს და წამს და არ მოშორდის და საჭმელსა და ღვინოს უწინ ქმარს მიართვის და მერმე ძმასა, მამამ-თილისა-გან მოწამლვისა ეშინოდა და რაც აქვნდათ მეფესა და დედო-ფა[illegible] ქეთევსი და უბერესი ძმას მისცეს და უთვლის ფერით მოჭე-კაზმ, ცხენები ოქროთ შეკაზმული და ზოგი ვერცხლითა და ოქ-როთა და ნაქსოვ-ნაჭედითა მას და მისსა ყმებსა: სიძე ცალკე-ცალკე აძღვენა და ცალკე ხოჯა გრიქორა-მ კახეთში სიძეს და დას-თან ხელმწიფის ხალათი მოართვა და ჩაიცვა და კიდევ უფრო გამხია-რულდნენ და შეიქნა ღვინის სმა და ლხინი და ჩანგითა კვრა და მე-ჩანგეთა მუშაირი და სიმღერანი გაახშირეს:

ბატონის შვილ-მან ერეკლე-მ, ყაენთან წამოსვლას დაეთხოვა და საძე ტირილით გაეყარნენ ვითარცა კახეთის მემკვიდრე ბატონის შვილი იყო, თავადთა და აზნაურთ შვილებისა-გან თან-მრავალნი წაჰყვნენ და რა შირვანს მივიდა. შირვანის ხანი მანუჩარ ქრისტიანიკას შვილი მკვდა-რი დახვდა, ყაენის ბძანება იქნა: „შირვანის სან-ზედან ვითარც ერეკლე ბატონის-შვილი მთის გზით გარდმოსულა, არამც აკლდეს რამე, ათასი თუმანი მიართვით და რაც აკლდეს გაირიგოს, წამოვიდეს, ჩვენის ნაზირის ძმა ხალილ სულთან მეჰმანდრად გამოგვიგზავნია ყველგან ეიმშავი უყონ, სამასპინძლო რაც მოინდომონ მიართვან და დიდის პატივით ყაზმინს ჩვენ-თან მოიყვანონ:“ მოვიდა ყაზ-მინის სიახლეს. ხელმწიფის ბძანება იქნა: „ვინცა-ვინ ყაზმინს არია-ნო, ყველანი წინ გაეგებონო:“ საკვირველი ბევრი ერი შეიყარა და აღბაბის სოფლით ყაზმინამდისინ კაცის ფიჩქაზით სავსე იყო და ყაზმინის ქალაქში შემობძანდა, ხუთ-მან დღემ გაიარა, კიდევ ათასი თუმანი ნაღდი და ათასის თუმნისა სხვა მორთულობა და იარაღი შინ მიუტანეს და მეშვიდეს დღეს ყაზმინის ჩილ სუთუნს შიგ მეჯლიში იქნა და ბატონის-შვილს.

§. 27.

ერეკლე ბატონის შვილის მოსვლა ყაენ-თან ყაზმინს და დიდის პატივის დება:

ერეკლე დაჰპატიჟეს და თავისის ჯარით, ქართულად მოკაზმულ-ნი, ყველანი ახალ-გაზდა ვაჟ-კაცნი, ტურფანი და შვენიერნი, ნამეტ-ნავად ბატონის-შვილს ერეკლეს წვერ-ულვაში ახლა ეხვეოდა და ტა-ნად ყველას უმაღლე იყო და ნამქრათ ყველას აჯობინეს: რა ალაყა-ფის კარს მოვიდა თაყვანი-სცა და მიწას დაემხო და კარის ზღურბლს ემთხვივა. ზეინალ ხან ეშიკაღასიბაში კარამდისინ გაეგება და რა მეჯ-ლისშიგ შემოვიდა ბატონის-შვილი სიტურფე-მან და შვენიერობა-მან და ტანადობის ნამქროჩა-მან ყველაყანი გაკვირვებულნი შეიქნეს. წადგა და ხელმწიფეს ფეხს-აკოცა და მარჯვნით ყველას ზეით დასვეს და

თორმეტი ქმანიც მეჯლის-შიგ დაუსხეს: ხელმწიფე-მ სამ-ჯერ წინ მიიხმო და უწინ რუსეთის ხელმწიფის ამბავი ჰკითხა და მერმე თავისი და რუსთ შექცევა და გაწყობა და მათი კაცობა გამოჰკითხა, მას უკან რომლის გზით მოსვლა და გარჯა. უწინ ნახვაზე ხელმწიფე-მ კარგის თვალით ნახა და შეიყვარა, თავად დიდ-გვარის კაცობისა-თვის და მერმე მეჯნიარობისათვის და კარგად აგებულობა მოუწონა: წელიწადში ორი ათასი თუმანი თეთრი და დღეში თორმეტი ჭიქა შირაზული ღვინო და ხუთასი თუმანი ხონსრის მალუკაჰთი ღვინისა და მაზის ფასად გაუჩინა. სხვებს წყალობებს გარდაის ამაებს ყოველს წელიწადს მოსცემდეს: ყაენი ყაზმინით ფირისქეს გზით მაზანდარას წავიდა და ვითაც ხელმწიფეს ჯალაბნი და ჰასაშნი რს დააყენეს და ყველგან სამასპინძლო შეაწყვეს და კარგად დახვდენ და ჩაფარი გაგზავნეს და ეს ამბავი და არჩილის იმერეთში გამეფება და მეფის ალექსანდრეს გორს მოსვლა ბედნიერს ყაენს მოახსენეს: ყაენ-მან იმერეთის მიცემა იმათივს და ალექსანდრე მეფის გამოგდება იწყინა. ამის-თვის რომ ყაენს შაჰნავაზ მეფის შვილები ხონთქრის შეწყენილობისა-თვის გარდეყარა ბატონობითა და მეფეს ნაზარ-ალიხანს რაყამი მისწერეს: „ალექსანდრე მეფეს კარგად ხელი შეუწყევო და კარგად დახვდით, სიამ ჩვენი ბძანება მოგივიდესო“ და მეფეს ალექსანდრესაც საიმედო რაყამი მისწერეს: „რადგან ჩვენს მამულში მობძანებულხართ:“ გვირგვინი სამეფო და ოქროს ქამარი და ოქროთ შეკაზმული ცხენი და მრავალი ძვირფასის ნაქსოვები გაუგზავნეს და ერეკლე მეფე დიდის დიდებითა და მორთვითა და საქართველოს ჯარით მუხრანის გზით გორს წაბძანდა მეფის ალექსანდრეს სანახავად და მეფე ალექსანდრე თავისის ჯარით ყვავის საყდრამდისინ წინ მიეგება და რა შეიყარნენ, ვითაც მ·მა-შვილი სიხარულით ერთმან-ერთს დიდი პატივი სცეს და მოვიდნენ გორსა და ერეკლე მეფის სადგომს ჩამოხტნეს და იმ დღეს დიდი ლხინი გარდიხადეს და მეორეს დღეს ერთი სამეფო მორთულობა ჭურჭელნი ოქრო ვერცხლისა, ცხენები ბედაურნი დაკაზმულნი ოქროსა და ვერცხლის უნაგირ-ლაგმებითა, ტანის შეკაზმულობა ძვირ ფასის ნაქსოვებისა და სიასამურებითა, ფლური და თეთრი მიართვეს და მესამეს დღესაც ერთ-გან ლხინი გარდი-

ხადეს და მეოთხეს დღეს ნაზარ-ალი-ხან ქალაქისა-გან წავიდნეს და მეფე ალექსანდრე გორს დარჩა დიდის პატივითა, ამდენი ყაენის წყალობა და ერეკლე მეფის ქალაქით გორს მიგებება ასრე კარგათ დაგვხდომოდა და ამდენის საჩუქრის მირთმევა:

რა იმერეთის თავადთა და აზნაურთა ჰსცნეს, გული გამოეცვალათ და მეტადრე იმერეთის უპატრონობაში ვისაც თავისის ძალით სხვათ მამული დაეჭირა რასაც დღეს არჩილი გამეფდა ყველას თავისი სამკვიდრო მამულები უბოძა, ეს იმათ იწყინეს და წავიდნეს და ალექსანდრე მეფეს გორს კაცი და გულის შესაჯერები საფიცრები შეუგზავნეს და ეს ამბავი გორით მეფის ერეკლესა-თვის გაეგზავნა და მეფეს ერეკლეს ეს სდომებოდა, ეს ამბავი ყაენისა-თვის მიეწერა, მეორეს დღეს სხვა ამბავი მოსვლოდა: „თუ მეფე-მ ალექსანდრე-მ მთა გარდიარათ:“ ჩაფარი გაეგზავნა, რომ მეფის ალექსანდრესა-გან ამბავი მოეტანა, ჭალა-ტყეს მოსწეოდა, იმ დღეს რომ იმერელთ შეეფიცათ და გული შეეჯერებინათ და იქით არიდ-იყო და დიდის ლაშქრით სკანდას მისრულ-იყო: „და არჩილ მეფე ქუთაის არისო და გიორგი მეფე ახალ ციხეს არისო“ და ეს ამბავი ნაზარ-ალიხანს ბედნიერის ხელმწიფისა-თვის წიგნით მოეწერა და ჩაფრის ხელით გამოეგზავნა: ხელმწიფეს ნამეტნავად იამა. ამის-თვის რომ იმერლის მეფის ალექსანდრესი ნამეტნავად მწყალობელი იყო და თავისას ეძახდა, და ჩაფარი რასაც დღეს მოვიდა, მესამეს დღეს თავ-დაბეჭდილი რაყამი მისცეს და ისრევე ჩაფრად გაისტუმრეს, რომე კიდევ იქაური რაც ამბავი იქნებოდეს, მალ-მალე მოგვწერდენ:

ქორონიკონს ტჲ, მკათა-თვის ა, სულეიმან ყაენ-მან თავისი ყორჩიბაში სარუხან მურთუზა ყული ხანის-შვილი საანდლუ გათენებისას კარ-ზედ იხმეს და როსტომ-ბეგ მდივან-ბეგს უბძანეს, გაუკითხავად თავი მოჰკვეთეს და ტანი სამს დღეს მეიდანში ეგდო და გასაკვირვებელი საქმე მის-გან იქნა, ნამაზის ქნა დაეცალეს და თავის მოსაჭრელად ხმალ-დაწვდილნი თავს ადგნენ, არც ფერნი გამოეცვალა და არც სიტყვა შეეცვალა, ნამეტნავად გულ-მაგრა და მხიარულად ხმალს ქვეშ წაუჩოქა და ასრე თქვა: „ღმერთი არის ამაში მოწამეო, რომ ერთგულობისა-თვისა მკვდენო, თორა და დანაშავებულობა არ

შემაჩნიათ:" დოლბანდი გარდააგდო და შემოკრეს ხმალი და სისხლი გულის პირზე ჩაეღინა და აივსო თავისის სისხლით ორივ მჯიღვი და გარდისხა პირის-სახე-ზედ, შესძახა ღმერთსა: „გევედრებოდესო უბრალოდ წამებული სული ჩემიო:" კიდევ ხმალი ჰსცეს, ვერ გააგდებინეს და მცემელს უთხრეს: „ხელიმც მოგეღებისო, მჭრელი ხმალი ეციო:" ჰსცეს და მოკლეს და იქნა იმავე დღეს საქმე გასაკვირებელი, ზაფხულის შუას-გულს სიცხეში ასტყდა წვიმა და საზარელი ქარიშხალი, რომ ასის წლის ისპაახში გაზდილ კაცთ ასრე თქვეს: „ამისთანას დროშიგანო ამ-რიგი წვიმა და ქარიშხალი არც გვინახავსო და არცა გვასმიათ:" კაცი იყო ტანად დიდი, სახით შვენიერი, თავ-და-ბალი, უხვ უშურველი, კარგად მრჩეველი, მძიმე და აუჩქარებელი, ქრთამის არ ამღები. ყოვლის კაცის პატივის-მდებელი, დაჭირებულთ მამხმარებელი, მლოცავი და მარხული. ღვთის მოშიშარი, ძველის არაკების კარგად მცოდნე. კარგად სამართლის მქნელი. ასე შვენიერი და ტანსად სრული, რომ ამის დროში ერანელთა-გან არ ვინ შეედრებოდა და ასეც ითქვა: „ხელმწიფე-მ ნამეტნავად ინანაო" და ა ისმეტი ვერ-ვინ რა სცნა, რომ ბედნიერ მან ხელმწიფე მან, ამ მოკლულის ყორჩიბაშის შვილს სმნანის ბატონს როსტომ მაჭმად-ხანს საიმედო რაყამი მისწერეს: „რომ მამა თქვენი სიტყვით მაწყენი ჩებდაო და ის მოვაკვდინეთ და შენ იმედოვნათ იყავი და შენს საბატონოს გაუფრთხილდით და შენი ლაშქარი კარგად მორთეთ და რაც საქმე გაქვნდეს მოგვწერდეთ და ჩვენ-გან დიდს იმედს ელოდეთ:" ამის მეტი დანაშავებულობა მის-გან ვერ-ვინ რა გაიგნო, სხვა ღმერთმან უკეთ იცის. იტყოდენ: „ტყვილად მტრისა-გან შებეზღდაო და განკითხვა არ ეღირსაო:" მაგრა ვინც რას დასთესავს ის ამოუვა მთესავსა:

ამ დროს მაშათის ხანობა და მუთავლობა ნაჯაფ ყული-ხან ნაზარს მისცეს და ნაზირობის ჯანიშინობა იმის შვილს მაჭმად ჰუსეინ-ბეგს მისცეს: ამ დროს ასტარაბათის ხანობა ყაზახანის შვილს ჰაჯი-ლუთფ ალიხანს მისცეს და დიდის პატივით გაისტუმრეს: და ორს წელიწადს ამას წინათ შისალი-ხან ეტიმადოვლე მიიცვალა, ყოვლის-ფერით კარგი კაცი იყო, მისი სიკვდილი ხელმწიფე-მ ნამეტნავად

იწყინა და ორს წელიწადს ვეზირი არ დააყენა და მას-უკან ვეზირობა მირზა თაჰირს ძველს ყალანკისს უბოძა და ერთს წელიწადს ხელმწიფე თავის სასახლეში ლხინსა და შექცევას იყო, რომ ცხენს არ შეჯდა და ასეთი ბედ-ძრიელი იყო, რომ სითკენც მტერი გაუჩნდის უომრად გარდავლინდის:

§. 28.

თარსადან გორგიჯანიძეს ნამეტნავად ხელმწიფე სწყალობდა, იყო და ვაზირობასა და ქვეყნის სარჩევს საქმეს ჰკითხევდა. კარის უფროსს კაცს შურდათ და გარდავიდნენ და მრავალი ტყუვილი მოუგონეს და ხელმწიფეს-თან შეაბეზღეს, ვითაც სახელო არა ჰქონდა და რასაც ხელმწიფეს ბევრს არ მიართმიდა არასა სთხოვდა და არცა ვის-თან ხელი ჰქონდა, ვინც გარდეკიდის წლამდის ვერ გაძლის, შვილი ჰყვანდა დავით სახელად, უმაწვილი კაცი იყო და თექვსმეტის წლი-სას ბედნიერ-მან ყაენმა ბოქაულთ-უხუცობა უბოძა და სიყმაწვილით ლხინის მოყვარული იყო და ამაყი და შეუპოვარი იყო, რამდენ-ჯერ ხელმწიფე ცხენს შეჯდის იმდენ-ჯერ მამის მისის მტერობით დაა-ბეზღებდიან და ხელმწიფე არ შეიბეზღებდა: აბულ-ყასუმ ხანის შვი-ლებმა ყაენის ყულისა-თვის ცემა დაუწყეს, იმან დაუძახა:, „დაუთბე-გო, მიშველე თუ-არ მამკვლენო, შენც ყაენის ყული ხარო:“ მიშვე-ლებოდა „რას-თვის მოჰკლავთო, ყაენის ყული არისო.“ ამის-თვი-საც წამოეშინა, ისინი ოთხნი ძმანი ყოფილ-იყვნენ და დავით-ბეგ მარტო ამასაც ჯოხით ეცადა ოთხთავეთა-თვის თავ-პირი დაემტვრი-ვათ და მეჩითში შეეხვეწნა და ყაენის-ყული მოერჩნათ: ვითაც ძვე-ლით ყორჩნი ყაენის ყულების მტერნი არიან და დროს ეძებენ, რომ ყულები ამოაგდონ და როგორც ძველით ხელმწიფის ოჯახისა-თვის უმუხანათებიათ, ისრევე ქნან. მაგრა ყულების შიშით ვერ იქმენ, თვი-თან ამ აბულ-ყასუმ-ხანის მამა-მან ჯანიხან ყორჩიბაშ-მან შემოიფიცა რაც ყორჩში ხანი, სულთანი, ბეგლარი და ან თავნი კაცნი იყვნენ, და დილის ნამაზის დროს მიუხდნეს მირზა თაყი ეტიმადოვლეს. წაუშინეს და მოკლეს, იქით დაბრუნდნეს, რომ ყაენი მოკლან და

თვითან გახელმწიფდენ: ამბავი დაახვედრეს: „რომ სიაოშ-ხან ყულარ-აღასი შეყრილი კარ-ზედ არისო:“ რაც ეწადათ ის ვეღარ ჰქნეს, ყაენის დედას არზა შეუგზავნეს, ხელმწიფის წასვლენას უკან იყო ეტიმადოვლე: „რომ თავისი ძმის-წული მირზა ყასუმ გაეხელმწიფებინაო და ჩემი ქალიც ამის თვის შერთო მირზა ყასუმსო და ამ მეხანათობაში ჩვენც უნდოდა გავერიეთო. ამის-თვის მოვკალითო, ხელმწიფის ბძანება რა იქნებისო:“ ხელმწიფის ბებია ჩერქეზის ბატონის ქალი იყო და ნამეტნავად ჭკვიანი და მცოდინარე ბატონი მანდილოსანი ბრძანდებოდა. შიგნიდამ მადრიელობის წიგნი და ხალათი უბოძეს და ავაქილეს: „ვინც გინდა ეტიმადოვლად დასვიო:“ მესამეს დღეს ხალიფა სულთან ეტიმადოვლად დასვეს და ჩანი-ხანს ასრე ეგონა: „ამის ვეზირობით რასაც მინდა იმასა ვიქო.“ მაგრა მიფარვით ყაენის ბებია ამათ ამოწყვეტას უკან იყო, ქართულად სიაოშ-ხან-თან წიგნი მოეწერა: „ნუღარ აგვიანებთ, არამც კიდევ ამათ დაგასწრანო, ვისაც ენდობოდე ქართველის შვილებსაო უბრძანეო, ყოველ-დამესაო იარაღით ქეშიკში მოვიდნენ და ვისაც ენდობოდეო, ყორჩის ბატონებსაც შეატყობინეთო და ვინც ყორჩიბაშის კერძნი იყვნენ ცოცხალს ნუ გაუშვებო:“. ამ რჩევას ფიცით ბიჟურლუს მურთუზა ყული-ხანს და ალიყუბათ-ბეგს ჰარმიშეშიკ-აღას გაუტყდენ და მეშვიდეს დამეს ქართველთ საპატიოს კაცის შვილები იარაღ-შემორტყმული ხელმწიფის ქეშიკში მივიდნენ, მეორეს დილას ჯანი-ხან ყორჩიბაში თავისის კერძის ხანათა და სულთნით წინადურად ამაყად და შეუპოვრად კარ-ზედ მოვიდა, მაშაის რომ გაიხადა ესხდომნი წინწამოეგებნეს, იმას ასრე ეგონა პატივს-მდებენო, მურთუზა ყული-ხან ბიჟურლუმ ჯანი-ხანს ყორჩიბაშს სახელოში ხელი წასტაცა და შეუძახა: „მეხანათო ვისის ბძანებით ხელმწიფეს ვეზირი მოუკალო, ხანჯალი ჩასცა და წააქცია, ჩალდი-ხან დაუძახა: „ყორჩებო, თავს უშველეთ, გვიღალატესო:“ ამ დროს სიაოშ-ხან ყულარ-აღასმან ყულებს შეუძახა: „რას უდგეხართო, წაუშინეთო:“ ფიცხლავ წაუშინეს და ოც-და ოთხი ხანი, სულთანი და ბეგლარი დახოცეს და ამათი მძოვრი მეიდანში გაყარეს და საქონელი და მორჭმა ქონება მათი სახელმწიფოდ წამოიღეს და ყორჩიბაშობა ბიჟურლუ მურთუზა ყული-ხანს მისცეს

და ნადირ-ხანისა და თავისის შვილის ზეინალ-ხანის ნაქონი ქოჰგი-ლუს ბეგლარ-ბეგობა სიაოშ-ხან ყულარ-აღას მისცეს და მანამდისინ შააბაზ ჴელმწიფე ცოცხალ-იყო, ამათი სახელი მეხანათობით იხსე-ნებოდა. და რა შაჰ-სულეიმან გახელმწიფდა ორ გულობა აღარ-ვის უხსენა და ჯანი ხანის შვილს აბულყასუმ-ხანს ჰამადნის ბატონობა მისცა და იქიც მესანათობის-თვის დააჭირვინეს და ისპაანს ჩამოასხეს და ბევრი შვილები ჰყვანდა და უფრო დღით ბოხობასა და ავ-კაცობა-ზედ შეღლობდენ და არ-ვინ ახსენებდა, ვითაც ფარსადანისავნი იყვნენ, აბულ-ყასუმ-ხან ყაენს არზა შეუგზავნა: „რომ ფარსადანის შვილს დავითს ჩემი ოთხი შვილი დაუჭრიაო:“ ყაენ-მან დივან ბეგს უბძანა: „სამართალი უყავო:“ ვითაც ხმლით არ დაჭრილი იყვნენ და ვით შეღლის ამორო არა თქვა და დივან-ბეგს ამაყათ პასუხი მისცა: „რომ ისინი ოთხნი მცემდენო და მე მარტო ვიყავო, მე უნდა ვჩივო-დეო:“ დივანბეგი გასწყრომოდა და ეთქვა: „ბეჭებს ამოგართმევო: იმას ეთქვაო: „ყაენის თავი კარგად იყოსო, შენ მე ბეჭებს ვერ ამა-მართმევო:“ ამისის ჯავრით მრავალი-გვარად შეაბეზღა და ჴელმწი-ფე-მ დააჭირვინა და ისპაანის მოურავს მიაბარეს და ვითაც შვილი მოურავი იმ პატივით ინახევდა და ისევე მაბეზღართ ხელმწიფის-გან იპატივეს და დასტური აართვეს და ადრბეჟანისა-კენ გაისტუმრეს და კიდევ მამის მისის მტერებ მან წინ კაცი გაგზავნეს, უსუმ აბადს შეღლი დაუწყეს, თვითან ცხენით გაეცალა, ყუმს მივიდა, მხლებლები დაუჭირეს და საქონელი აუკლეს და თვითან ყუმს წავიდა და ქაურს უფროსებს მოახსენა და რაც ძალი და უსამართლო დამართებოდა მე-ჯაალა დაწერინა, მანამდისინ მეჯაალა მოვიდოდეს მტერებ-მან მრავალ-გვარად ტყვილად შეაბეზღეს, იასაული გაუძახეს და კარ-ზედ იხმეს, სამართალი უყვეს და ვერა დატესეს რა და მობეზღარნი შემინდნენ და ტყუვილნი მოწამენი იქირავეს და სამართალში მოასხეს და პრჭეთა და მოსამართლეთა გასწირეს სული მათი და გმესა სამართალი ღვთისა და მიუდგნენ მტყუანს მობეზღარსა. ამის-თვის რომე არამც ხელმწი-ფე-მ: „ტყუვილის მოხსენებისა-თვის წაახდინოსო და დავითის მამა ჴელმწიფეს-თან კარგი ყმა არისო და თავის შვილს უშველისო:“ ყაენს მათი ტყუვილად განბრჭობის წიგნი შეუგზავნეს......

§. 29.

აქა ამბავი თვალ-დამწვრიანთა:

პაპა კახის ბატონების თეიმურაზ ყოფილა და მის უფროს შვილს დავით რქმევია და უმცროს გიორგი, უფროსი ძმა ათაბაგის ქალის შვილი ყოფილა დავით, ჩერქეზის ქალ-თან ჰყოლებია უმცროსი ძმა, გაუხდია და კარგი ცოლი შეურთავს და ბატონად დაუსვამს, ასრე მოუხსენებია უმცროსის ძმის-თვის: „რომ ერთს ქვეყანაში ორი ხელმწიფე არ იქნებისო, რაც გემეტებოდეს მამული მამეცო:« კახეთის მეხუთეთამდისინ მ.მული მიუცია, საყვარელი ძმანი ყოფილან, დავით მამაცობაში ნაქები ყოფილა, უხვი და უშურველი და მსმეველ-მჭამეველი და კაცთ-მოყვარული და ყველასს გამწყო კაცი ყოფილა და კახნი ბატონის შვილობისა-თვის ემსახურებოდეს. ეს ჩოლაყა-შვილებმა ბატონს გიორგის მოახსენეს: „კახნი შენს ძმას ემსახურებიანო, არ ვიცითო, თუ რა სწადიანო, სჯობსო რომ თვალები დასწვათო:“ ბატონს ებძანებინა: „ამაში ღმერთი რას კარგს მიზამსო, გამზარდა და დამაქორწილაო და უფროსი ძმა იყო და თავისი ხელმწიფობა მე დამანება, რის გზით გამოვიმეტებო:“ მაგრა არ დაეხსნეს სიღამღისინ თვალები არ დააწვევინეს და ამდენი სინათლე შერჩომოდა, რომ ხის ძირში მწოლეს ხიდამ ისრით ტრედი ჩამოუგდია. რა ეს შეუტყვია ჯაჰრაისა-თვის უთქვამთ: „ასეთი წამალი დააჰდევო, რომ სინათლე წაუხდინო, რომ ვეღარას ხედავდესო, ჰაქიმსაც მათ თქმული უქნია და შენარჩომი თვალის სინათლე მეორედ წაუხდენიათ და ბატონი დავით შაჰფურ ყაენთან მოსრულა ორის შვილითა, შაჰთამაზ ყაენს კარგის თვალით უნახავს და უბძანებია: „კარგი შვილები გყვანანო:“ ერთს შვილს გვერდი ფიქალი ჰქონებია. ერთი ძრიელი კაცი მამაცი, ცხენოსანი ჰყოლებია და ასრე უბძანებია: „შენს შვილს იმას შევაბამო, თუ ჩამოაგდებსო კახეთს მივცემო:“ თვალ-დამწვარს მოუხსენებია: „აგრე იყოსო. მაგრა ჩემი შვილი მისანდოს ცხენს შემისვითო:“ თავილიდამ ცხენები მოუსხამთ, არც ერთი მოსწონებია და ერთი კიდევ სხვა ცხენი მოჰგვარეს, ის მოიწონა და თქვა: „ეს

ჩემის შვილისა-თვის კარგი არისო“ და შვილი გასწავლა და ასრე უბძანა: „შეჯექ ამ ცხენსაო და შუბი აიღე და ფარი მზათ დაახვედრე, რომ შუბის შემოცემა არ დაგასწროსო და შეუსხამთ ორნივე ცხენებსა და მაედანში გასრულან და ქვეყანა სათამაშოდ იქ მოგროვებულ-იყვნენ, და ყაენ-მან იმ ცხენოსანს უბძანა: „თუ გარდმოგაგდებსო, თავს მოგკვეთო და თუ შენ ჩამოაგდებო ნუ მოჰკლავო:“ კახ-მან ბატონის შვილ-მან გარდმოაგდო, თავი მოჰკვეთა და ყაენ-თან მოიტანა, ყაენ-მან კახეთი საჯილდოდ უბოძა და ფარი ფლურით აუვსო და ქართლს წაიღო და იმით სოფლები იყიდა: „სიდამდისინ კახეთი დაიჭიროთ ქართლს იყავვო:“ უწინ ღირბი, ბრეთი და ბებნისი იყიდა და ერთს შვილს ციცი-შვილის ქალი შერთო და მეორეს შვილს ფავლავანდის შვილის ქალი შერთო და თავადები მოხმარებიან და ღირბს მაგარი ციხე აუგია: მერმე კახს ბატონს უთქვამს: „თუ ის ქართლს არისო, არ მოგვასვენებსო, კახეთს წამართვამსო:“ ადგა და მეფეს ლუარსაბს მოციქულები და მრავალი ფეშქაში და აბრეშუმი გაუგზავნა და ასრე შესთვალა: „ყოველ-ახალს წელიწადს ამდენს საპალნეს აბრეშუმს მოგართმევო, დავითს ჩემს ძმას ღირბის ციხე დაუქციეთო და თქვენს მამულში ნუ დააყენებთო და მისი მამული მისს ძმას რამაზს მიეცითო:“ ამათაც დაუჯერეს, ღირბის ციხე დაუქციეს და მისი მამული მის ძმას რამაზს მისცეს და თავით იმერეთის მეფეს-თან მივიდა და იმან ზემო-ქართლში ნული, თორმანეული, ლეკერთეთი, ფლევი, ქანბალი, ცხეთას-ჯვარი, მოხის რუისის გლეხები და საყდარ სასაფლავოთ, აზნაურნი და ხერხეულიძენი და ტატი-შვილები მიუციათ: რამაზ მეფეს მოსწონებია და ეს სოფლები შაჰ-თამაზ ყაენის ნაბოძების ოქრო-ვეცხლით უყიდიათ და შაჰ-თამაზ ყაენი მამკვდარა და ესენი ქართლს დარჩომილან და კახი ბატონი შვიდის ათასის კაცით ნასყიდს მამულში მიუხდა და იმათ მუხრანის ბატონი მოსდგომიან და იმათ შვიდასი კაცი შეეყარათ და შვიდს ათას კაცს შემობმოდენ და გაემარჯვებინა და იმერელ-მა მან მეფე-მ რამაზს ქალი მოსცა და ქართლსა და იმერეთში იმის უკეთესი კაცი არ იყო და სახელმწიფო კარგი მზითევი მოჰყვა, სამცხესაც მამული მიუცია და შვილი ვაჟი უშობია მეფის დას-თან კონსტანტინელა (ელიზბარ) სიაოში, გიორგი, დავით

ბოქაულთ-უხუცესი ყოფილა და სიაოშისა-თვის სვიმონ მეფეს ულიკ-ვარჩობა ჩიეცა და გიორგი იმათი უმცროსი ძმა გაეგდოთ და ერთი მსახურიც არ მისცეს. მაგრა საცა მეფე წავიდის თან-გაჰყვის, ვინც ნახევდა იკითხევდა, თუ ვინ არისო: მეფე ბძანებდა: „რამაზის უმცროსი შვილიათ:“ უგულანი მრავალს მისცემდენ. მაგრა ნამეტნავად უყმობას შეწუენილ-იყო. დედა მისი მავშეთის ბატონის ქალი ყოფილა, მეფის ქალის შვილი იყო, სამცხეს სამშობლოსას იყო და გიორგიც დედას-თან წავიდა ვითაც ბერათ შეეყენებინათ, დედას გაუტყდა ასრე მოახსენა: „დედავო, ბერობა არ შემიძლიაო:“ ამის თქმისა თვის დედა გაუწყრა და შვილი შემოსწყრა და მამიდას-თან წავიდა, მამიდას ბიძა შვილი ავად-მყოფი ჰყოლია და იმას ერთი კარგი ცოლი ჰყოლებია, გიორგა უნახავს და შეჰყვარებია და ასრე უთქვამს: „შენის-თანა კარგი და ლამაზი ვაჟი კაცი რას-თვის უნდა ბერად იყოსო, ღმერთმან შენი თავი მე ქმრად მამცესო, თორადა მამის ჩემისა ამდენი მამული და სოფლები და საქონელი დამრჩომია, რომ შენ გეყოფისო და ასი ყმაც შეინახო მაინც კმარაო:“ დედა-კაცს ნატრა აუხდა, იმ ავად-მყოფობისა-გან ქმარი მოუკვდა და ბერი გაიპარსა და ცოლად შეირთო და სამცხეს დარჩა. სიმამრის მამულ-ზედ მორჩმული და მოვლენილი ძმათა-თანა გაღარიბებული უყმოთ გაგდებული, ღმერთმან ხელი მოუმართა და აღარა-ვის ამარას არ გახადა:

§. 30.

. ძვირ-ფასის თვალ-მარგალიტი, მერასა და ნაქსოვი. მრავალი ძვირ-ფასისა და ცხენები ბედაური მერასით შეკაზმული და ერთი სპილო ოქროს ტახტითა და სხვა იარაღით შეკაზმული, განჯის ბეგლარ-ბეგის უღურლუ ხანის შვილს ქალბალი-ბეგს მიაბარეს და მასაც მრავალი უბოძეს და დიდის მორთვითა და მოკაზმულობით გაისტუმრეს და დიდის ქებით წიგნი მისწერეს და ასრე ჩაუწერეს: „რომე ჩვენი ყმანი შაჰნავაზ მეფის შვილები, შაჰნაზარ-ხან კახეთის ბატონი თქვენს მამულს იმერეთს ეჯიდებოდა და ქართლის მეფე გიორგი ძმას

ეხმარებოდა და ზოგთ იმერეთის თავადთ თავიანთ მემკვიდრეს მეფეს ალექსანდრეს წასვლოდენ და შაჰნაზარ-ხანს მისვლოდენ, ვითაც ჩვენსა ხონთქარს შუა წყობა იყო და ხონთქრის მამლუს ეჭიდებოდენ, ორ-თავ ძმათ ბატონობა წავართვით და ჩვენის სახელმწიფოდ გავჰხადეთ და რაჭის ერისთავ-მან შეიხიზნა და უფროსი ერთნი თავადნი, თავიანთ მემკვიდრეს ბატონს გარდაბირეს და გიორგი მეფე ახალ-ციხის ფაშისას მოვიდა და ქრთამის მიცემით ხელმწიფეს ტყუვილად გაამინჯვინეს და მემკვიდრე ბატონი წაახდინეს და თქვენის შეწყენის გულისა-თვის ჩვენგან გამოკიდებულს შაჰნაზარ-ხანს უშოვნეს და მეფეს ალექსანდრეს თქვენს კარ-ზე მოსვლის გზა შეუკრეს, ღონე გაუწყვიტეს და ჩვენ შემოგვეხვეწა, ახლა ამას მოველით ხელმწიფისა-გან, რომ ვითაც საქართველოს ბატონებში უჩჩუბარნი ყოფილან და მტრის სახლში არ მისულან, ჩვენი სახელმწიფოც თქვენია და ამას მოგელით, რომ იმერეთი თავის მემკვიდრეს ბატონს ალექსანდრეს უბოძეთ და ჩვენს გამოურილს ყმებს თქვენს მამულშა ნუ დააყენებთო:“

§. 31.

მისვლა ქალბალი-ბეგისა და ხონთქრისა-გან დიდის პატივის მიპყრობა:

რა ყაენის ფეშქაში ხონთქარს მიართვეს და წიგნები წაიკითხეს, იამა ხონთქარსა და ყაენის გულისა-თვის იმერეთი თავას მემკვიდრეს მეფეს ალექსანდრეს უბოძეს და ხათიშარიფი ახალ-ციხის ფაშას თავისის ქუმხის ხელით თბილის ქალაქს მეფეს ალექსანდრეს მოუტანეს და ქართლის მეფე-მ ნაზარ-ალი-ხან საბატონო მოურთო და გაისტუმრა, ახალ-ციხეს მიიყვანეს, და ურუმის ლაშქარი შემოუყარა, იმერეთს ჩაიყვანეს და ქუთაის გაბატონეს და არჩილი გაეცალა და გიორგი მეფე ხონთქრის ბძანებით ახალ-ციხის ფაშა-მ დაიჭირა და ციხეში აპატიმრეს და ციხიდამ წამოუვიდა და არაგვის ერისთავი და ქსნის ერისთავი და გივი ამილახორი და თამაზ ბარათიანთ სარდალი

გაერთდენ და სრულ-ქართველნი მათის შიშით მოუვიდნენ და ნაზარ-ალი-ხან კოჯრით ქალაქის ციხეში შევიდა და ეს ამბავი ყაენს მის-წერეს და აბასყული-ხანის-თვის გიორგი მეფეს მოეწერა: „რომე მე ყაენის ყული ვარო და ხელმწიფის კარ-ზედ ჩავალო“ და დღეს-ხვა-ლობას უთვლიდა და თავისის ძალით ქართლი დაეჭირა რის ჭკუვით ჩამოვიდოდა: მაგრამე ერთმანერთს აბათილებდეს და აბას ყული-ხანს მოეწერა: „ერეკლე მეფისა და იმათი სიტყვა ერთი არისო, თორა და ქართლის მეფე ერთს გაგდებულს კაცს რას ივას უომრად ციხეში შეეხვეწაო, უწინც დაბეზღდა, რომ იმათი და ამისი საქმე ერთი არისო და არას კაცს მათ-თან მისვლასა და სამსახურსა და მირთმე-ვას არ უშლისო:“ ამის-თვის იქნა რომ ერეკლე მეფე ერთი ალალ-მართალი კაცი იყო და ყოველს კაცს დაუჯერის და ორ-გულისა და ერთ-გულის გარჩევა არ იცოდა და იმათი გაზრდილი თათრის-შვილი ივეზირა და ასრე შევიდა, რომ იმის უნებურად მეფე წყალსაც ვერ დალევდის და რასაც ერთ-გული ყმა ჰყვანდა გაუავგულა და რაც შაჰ-ნავაზ მეფის შვილების კერძნი იყვნენ ისინი დააკეთეს და სახასოები ასრე გააცემინეს, რომ უფროსი ერთს ხანს სასმელ-საჭმელს ვერ იშოვნიდა და ხუთი-ათასი თუმანი მოსავალი ასრე გაუცუდეს. რომ გამოსაცვლელს ტან-საცვამს ვერ იშოვებდა და გიორგი მეფესა და არჩილ მეფეს სამსახურს არ-ვის დაუშლიდა და ყაენის ნაბოძები რაც აქვნდა, ყველა ქართველთ დაუყო: მაგრა ვერ ვინ შეაშინინ და ყვე-ლამ უღონობა დასწამა და ვისაც რამე მისცა იმათ ასრე თქვეს: „ეშინიანო ჩვენგანო და ქრთამად გვაძლევსო“ და ამხანაგურად და-უწყეს ხუმრობა და ენა შეაჩვიეს და შვიდამ შიში ადვა და აღარ-ვინ შეეპუა და გიორგი მეფე ჩამოიყვანეს და ყველანი მიუვიდნენ და ერეკლე ქალაქის ციხეში იყო, გიორგი მეფე კოჯორ-ზედ იდგა: იქიდამ ჯა-რი გამოუძახა, ქალაქის ციხეს ხელ-თოფი დაუარეს და ციხიდამაც თოფი დაუშინეს და დააბრუნეს:

აბა ჭკუიანნო და მცოდინარენო ყური მამიგდეთ და კარგათ გა-შინჯეთ, რომ საბოლოოდ მარგებელია: ჰაჯი ალი-ხან ზანგანა ხორ-ციელი ეშმაკი იყო და ბიძა ეტიმადოვლედ ჰყვა. ყაენის ნაზირიც მოიყვანა და ქართლს ჩაფრად წასვლით და მრავალი ტყუვილის ამ

ბას მოტანით თავრიზის ბეგლარ-ბეგობა და საქართველო-ზე სარდრობა იშოვნა და დიდის ლაშქრით ათს წელიწადს ხან იელახს ავიდის და ხან უშლახს ჩამოვიდის და ქვეყანას ცრცვიდის და აღარ ვისმე რამე შეარჩენდის და ხელმწიფეს ტყუვილის წერით ატყუებდის: და გიორგი მეფე-მ შვილი და ძმა ყაენ-თან გამოგზავნა და თავის-სამართებელი არზები მოსწერა. ვითაც ეტიმადოვლე შახალი-ხან გიორგი მეფისა ავი იყო, არ გაიკითხეს. ქართლის მეფობა ბატონის თეიმურაზის შვილის შვილს მისცეს და ლევან და ბაგრატ ჰერაის გაგზავნეს და ლუარსაბ ქირმანს, და გიორგი მეფეს საიმედო რაყამი მისწერეს: „რომ თქვენი საბატონო ნაზარ ალი-ხანს მიეცით და თქვენ ჩვენს კარ-ზედ ჩამოდით და ჩვენ-გან დიდი იმედი გაქონდესთ:“ ვითაც სარდარს გიორგი მეფის ჩამოსვლისა ეშინოდა, ამად ხან ბეგ მიქრის უზბაში გიორგი მეფეს-თან გაგზავნეს და ასრე მოახსენეს. რომ გიორგი მეფე აღარ მოვიდა და უომრად გაეცალა და ნაზარ ალი-ხან გაბატონდა და ყიასა სარდარ-მან ვეზირად დაიყენა და ასრე დააბარა. „რომ განჯის ხანის წასვლენას და ნაზარ ალი-ხანის დატყვევებას ეცადეთ, რომ ჩემი ნამსახური გამოჩნდესო.“ ნაზარ ალი ხან ამით შეუვიდა, რომ არჩილის ქება და კერძობა დაანახა და იმა და თავისი სამეფო იმას მიაბარა და განჯის ხანი აბას ყული-ხან კახეთის ბატონი ამით დაატყუა, რომ რაგინდ ცუდი ამბავი ყოფილ-იყო ყიასა თვითან მივიდის და ისიც დაატყვევა და ერეკლესი ასრე მოახდინა, რომ მოარტყვა, ქალაქის ციხეში შეახვეწა, და აბას ყული-ხანისა რაც მოხდება ამას უკან დაიწერების, და თავადები შემოფიცა და თვითან ნაზარ ალიხან-თან დადგა, რომ რაც ყაენით ამბავი მოუვიდის, გიორგი მეფეს გაუგზავნოს და თავადთ, რომელთაც ერეკლესა-გან მრავალი წყალობა სჭირდათ, ისინი წაუვიდნენ და გიორგი მეფეს მიუკვიდნენ და ამის-თვის ხმა დაუგდეს, რომ ერეკლე მეფე იმათი კერძი არისო და ყიასას ვაზიარობით ეს დაემართა, რომ ორ-გულობა და ულონობა და ხელ-გამოუსვლელობა დაისწამეს და ასრე ბოლოს მოუღო და კიდევ მისს სიტყვას არ გარდავიდის და ასრე დამჯერო იყო მისის სიტყვისა, რომ საცა თავისი და ყაენის ერთგულნი ჰყვანდა, ტყვილის ბეზღობით ყველაკანი შეაძულვა. ასრე

რომე ალარ-სით ერთ-გული და მოკეთე აღარ ჰყვანდა, არც თავისი მემკვიდრე, არც მოყვასნი და არც ნათესავნი, არც მუსაიბნი და არც მეცნიერნი, ნამეტნავად ფარსადან გორგიჯანიძე ერთ-გულობა-ზედ მრავალი გვარად გამ-დებული და ნამსახური, ასე მოასდინეს, რომ წიგნის არ მიწერითა და საქმის შეწყენითა, იმასაც გული გაუყვეს და არსით ერთ-გული და მომხმარე არ შეარჩინეს და მაშინც ვერ შეიტყო და ამ რიგით გაურიგა კარგ მან ვაზირ-მან სამეფო სახლი და საბატონო და ამას-უკან რა მოხდების, ღმერთმან უკეთ იცის და მაშინც ვერ შეიტყო ვაზირის ორ-გულობა და ხელმწიფეს ასრე აცნო: „რომ იმათი კერძი არისო და მერმე ხელით ბატონობა არ გამოუვათ:“ და უკადრისად და ხელმწიფის საწყენს არზებს მიაწერინებდის. მაგრამე ფარსადანს ყაენისა თვის მოუხსენებინა: „რომ ნაზარ ალი-ხანის ვეზირი ყიასა გიორგი მეფის გაზრდილი არისო და იმისი ურჩევნიათ, და ჯავაჲ ალი-ხან სარდარმანც ამის-თვის ნაზარ ალი-ხანს ვაზირად დაუყენაო. რომ საქართველო არიოსო და კახეთის ბატონი აბას ყული-ხან აცდინოსო და კახნი დატყუოსო და ისინიც არისო, რომ სარდრის სამსახური გამოჩნდესო და ნაზარ ალი-ხანისა თვის მოუხსენებიათ, რომ თქვენი ცოლ-შვილი ფარსადან არ გამოაშვებინაო. ამის-თვის წიგნს აღარ მამწერსო, მაგრამ ხელმწიფის ერთ-გულია ნაზარ ალი-ხანო და აქამდისინ თავი არ დაანებესო და ხან სარდრის ბრძანებას ქვეშ იყო და ხან აბას ყული-ხანის ბრძანებას ქვეშ იყო და თავისი ვეზირიც კარგს საქმეს უშლიდა და ავს ურჩევდაო და ამით ერთ-გულიც გაუორგულდაო და კოჯრით ქალაქის ციხეში შემოეხვეწაო, რომ ხელმწიფეს მისი ულონობა აცნოსო. თორა და ხელმწიფეს მოეხსენებისო, რომ ერეკლეს არც ხელმწიფე სწყალობდაო და არც ქართლი უდგა და არც კახეთი ჰქონდაო. მარტოკა თუშითაო ორ-ჯელ შაჰნავაზ მეფეს შემოებაო და თუ ხელმწიფე თავს დაანებებსო და აბას ყული-ხან კახეთის ბატონი არ დაუმარცხებსო კახეთითა და თუშით და მთის კაცით გარდაახდევინებსო და თუ ხელმწიფე ბატონობას წაართმევსო, ესენიც მათ მიუდგებიანო და უფრო გაძრიელდებიანო:“

და ვითაც შიხ ალი-ხან ეტიმადოვლე მიცვალებულ-იყო და მირზა

თაჭრ, ძველი ვახტანგისი ეტიმადოვლედ ქმნილ-იყო, ამის ცდაში იყო, რომ შახალი ხანის ნაქმარი საქმეები ავ'ად გაასინჯოს ხელმწიფეს. საბოლოს არა შინჯევდა, ამის-თვის რომე თავად იყო ოთხმოც-და-ათის წლისა და მერმე ასეთი მექრთამე იყო, რომ სხვა მისებრივ არც ძველით და არც ახალი მისებრივ მექრთამე არ გაგონილ-იყო: და რა კარის მებატონედ ვეზირი ასე მექრთამედ ნახეს, მათაც ქრთამის აღება დაიწყეს და ხელმწიფე ღვინის მოყვარული იყო და ვეზირს მექრთამობასა თვის პატივი ახადეს და მის ნათქვამს აღარ-ვინ დაუჯერებდიან და აირავნეს კარიცა და ნაპირი ალაგიცა:

რა ქართველთ ეს იცნეს, რომე ქრთამითი საქმე გარიგდების ვინც ერთი ტყვე მოჰგვარის, რაც უნდოდის გაირიგის და ხელმწიფისას არას ნაღვლობდის: ერთს წელიწადში თვითან და თავისი შვილნი და მოყვასნი და ნათესავნი ასრე მორჭმულნი და საქონლიანი შეიქნა, რომ სხვათ ეტიმადოვლეთ ოცს წელიწადში ვერ ეშოვნათ, ღვთის შიშა არ აქვნდა და არც განკითხვა სწამდა, და რა გინდ გლახა კაცი ენახა ხელში მზერას დაუწყებდა და თუ მის-თვას არა მოეტანარა ტუქსვასა და გინებასა დაუწყებდა: ქართლით ბარათა შვილი ლუარსაბ ჩაფრად მოვიდა და ლაშქარა და შეშველება ეთხოვნა ნაზარ ალი-ხანს და კახეთის ბატონი აბას ყული-ხან გიორგი მეფეს ესმარებოდა და ეტიმადოვლე და უფროსი ერთა კარის ბატონები გარჯის ხანის საქმით გიორგი მეფეს ეხმარებოდეს და შახალი-ხანის შვილმან შაჰყული ხან ყორჩიბაშმა და თარანის ხანი ეშიკალას-ბაშ ხელმწიფეს ასრე გაასინჯვეს: „რომ გიორგი მეფე ურუმთ ტყვეთა ჰყვანდათ და იმათ გამოაპარესო და თავისის ძალით ქართლი დაიჭირაო და ერთმან ახალ-ციხის ფაშამან შაჰნაზარ-ხან იმერეთით გარდააგდო და ხონთქარ-მან თქვენის გულისა-თვის იმერეთი თავის მემკვიდრეს ბატონს მეფეს ალექსანდრეს უბოძაო და რა ცოცხალი თქვენი ერთგული არისო, რისა-გან იქნასო და ან რა გაგვიჭირდა მაგისთანაო, რომ ერთ-მან თქვენ-გან გაგდებულ-მან ყულმანო ძალად საბატონო წაგართვასო:“ ხელმწიფე-მ ამათი თქმული მოიწონა. მაგრა ქალბალიბეგს ულურთუ-ხანის შვილს ელოდენ, რომ ხონთქარ-თან ელჩად წასულ-იყო და შაჰნაზარ ხანც იმას გაეგდებინა და იმერეთი ისევე მეფის-

ალექსანდრესათვის ეშოვნა და გიორგი მეფე დაეჭირვინა და წამოსვლოდა და ხუთნი თავადნი მისვლოდენ. გივი ამილახორი, არაგვის ერისთავი გიორგი და მისი ძმა ბარძიმ და ქსნის ერისთავი დავით და ბარათა შვილი თამაზ, და ამათის ძალით სხვანიც მისვლოდენ და უამრად მეფე მის-მან კარგად მრჩეველ-მან ვეზირ მან ქალაქის ციხეში შეახვეწა, თორა და სხვა თავადნი უკენს არ წაუყვიდოდნენ, ამისთვის უბძანებია ალექსანდრე მაკედონელსა: „რომ სხვათა ხელით ეკალი უნდა კრიფოსთ. თორა სხვა დიდი საქმეთ არც ძმასა და შვილს უნდა ანდოსთ, რომ მათაც თავისი ურჩევნია შენსათ და ბევრსა ჰკითხოსთ, ზოგს ერთგანთ და ზოგთ ცალკე ცალკეთ და ჭკუვითა და საბოლოს საქმით გაშინჯეთ და რომელიც გიჯობდესთ ისრე ჰქენთ და დღევანდელს საქმეს ხვალისთვის ნუ მიაგდებთ და გულის პასუხს გათავებამდისინ ნურ ვის ანდობა, რომ ერთს დიდს ხელმწიფესათ, ორი ვაზირი ჰყვანდათ, ერთი ნამეტნავად ერთ-გულით და მეორე ნამეტნავად ორ-გულით, ის კარგი ვეზირი ტყუვილის მოგონებით შეაძულვათ და ხელმწიფის ცოლი სხვას თავის კერძს და ხელმწიფის ნათესავს შეაბირათ და ხელმწიფეს-თან თავისივე ცოლი მისად წასახდენლად მოიყენათ, ორგულები გაამდიდრათ და ერთ-გულები წაახდენინათ და კარგად მრჩეველი და ერთ-გული ვეზირი ტყუვილის მოგონილობითათ და ცოლისა-გან ბეზღობითა და თვითან დამოწმებით საქმე ასრე გაუხადეს, რომ მართალს არის დაუჯერებლის და მოსაკლავად მოინდომა და ისივ ხელმწიფის ორ-გული ვეზირი მოეხმარა და ასრე მოიხსენა: „მრავალ-გვარად ნამსახური არისთ და დიდის ხნისა არისთ, ხელმწიფე-მ აზატი ქნასთ, ერთს ალაგს დაჯდესთ, ხელმწიფის მლოცავი იყოსთ: დაუჯერა და ვეზირი თავის სახლში მჯდომარე შეიქნა და აღარას საქმე-შიგ აღარ გაერივის:“

„ცოტა რამ ხანმან გამოიარა, ორ-გულ-მან ვაზირ-მან მიმალვით ჯარი დედოფალსა და მის საქმროს შეაფიცა, ასრე უთხრა: „მეფეს შარეს სანადიროს წავიყვანთ და შენ იქორწილეთ და სალაროთ გახსენთ და ყველას მრავალი უბოძეთ:“ რა ეს ამბავი ნადირობაში მოგვივათ, მეც თან-გავჰყვებით და გარდავახვეწებთ და ვინც ხელმწიფეს გამოჰყვებისთ თითო-თითოს აქავ გამოგიგზავნით და

მათ უკან მეც წამოუყვალო:“ მუხანათის ვეზირის ნარჩევი ავ-გვარმა და ავ-საქციელ-მან გაათავა. და ეს ამბავი ნადირობაში მეფეს მოუვიდა და მუხანათ-მან ვეზირ-მან სხვა რჩევა აღარ დააცალა, თვითანც თან-გაჰყვა და სხვას ქვეყანას გარდაუხვეწა, ჯარიც გაუორგულა და თვითანც წაუყვიდა, ხელმწიფე აბდლად შეიკაზმა და მარტოვა ქვეყნის ტარება დაიწყო.“

„ერთს მეცხვარეს თან მივიდა, ნახა რომ ერთი ქოფაქი ძაღლი დაუკიდნია და ძაღლ-ზედ სცემს და ერთს სხვა ძაღლს ხორცს უჭრის და აჭმევს: ჰკითხა მეცხვარესა: „რისა-გან არისო, რომ ერთსა აგრე ძაღლს ზედ სცემთ და მეორეს აგრე კარგად ეპყრობით, მეცხვარე-მ მოახსენა: ამას რომ ვსცემთ ძუ მგელი შეიყვარაო და როსაც მოვი-დის ერთს ცხვარს მისცემდაო და მრავალი ცხვარი გამიწყდაო და ამ ძაღლს რომ ვაპატივებთ, როსაც მგელი მოვიდისო, შექნის ძაღლს-ზედა ყეფასაო და წუწკუნსაო. მეც გაუწყრებოდი და დაუწყებდი ცემასაო და ეს ძაღლიც დაუწყებდა კბენასო და დღეს ცისკრისას ძუ მგელი მოსრულ-იყო და ამას ცხვარი წინ წაგდოდა და მიუყვანდაო. ამ ძაღლ-მან ყეფის-ცემითა და თავის ქნევით მაცნობაო და წუწკუნით წინ წამიძღვაო, ცხვარი მოეკლაო, რომ არ წაუყვიდესო და თვითან მგელს შეჰკიდებოდაო, ასრე მათ-ზედ მიმიყვანაო, რომ გაყრა ველარ დამასწრესო, მგელი მოვჰკალო და სამი დღე არის ამ ქოფაკს ორ-გულობისა-თვის ვსცემთ და იმათ მოკლულს ცხვარსაო უხარშავთ და ამ ერთ-გულს ძაღლს ვაჭმევთ:“

„რა ხელმწიფე-მ ესეები მეცხვარისა-გან გაიგონა, ამოიხვნეშა, თავისის ვეზირების ორ-გულობა და ერთ-გულობა მოაგონდა და ცოლის სხვათ ბირება და ლაშქრის გაორგულება და კარგის ვეზირის არ დაჯერება და ავისა და ორ-გულის ვაზირისა-გან თავის-მოთხრა და შერცხვენა და სახელმწიფოს წართმევა და ცოლის გაცემა მოაგონდა და ასრე თქვა: „მივალ ძველის ვეზირისასაო, უნდა მამკლას, უნდა დამარჩინოსო:“ დავრიშულად მიდგა, ვითაც გლახა ერთ-გულის ვეზირის კარსა. რა ვეზირ-მან ნახა ფიცხლავ იცნა და დიდის ტუქსვით გარ გაადებინა და ულონო ქმნილი დაბრუნდა და ვეზირიც თან-გაჰყვა და მარტოკა ნახა და ასრე უთხრა: „ამის-თვის დაგტუქსე და

უკადრისი სიტყვები მოგახსენთ, რომ თქვენი გაცხადება არ-ვინ შე-
იტყოსთ, ჩემის ბაღის კარ-ზედ გლახათა-თვის სადგომი გამიკეთე-
ბია და სასმელ-საჭმელი, ტანი-სამოსი გამიჩენია, რისაც ბაღში მო-
ვალთ სამარტოდ დაუძახებლად თან-გამომყევით და უაზრობისა თვის
კიდეც გაგიწყრებით, დრომდის არ ვინ შეგვიტყოსთ:“ ხელმწიფე-მ
მადლი მოახსენა და ამ ერთ-გულ-მან ვეზირ მან სამს წელიწადს მრა-
ვლის ჭკვითა და საქონლის გაცემით სრულ ჯარი და თემი ასრე
მოიყვანა, რომ ახალ მან ხელმწიფე-მ ცოლი მალვით დაარჩო და ვეზირი
ხე-ზედ ჩამოარჩობინა და დედოფლის ყმანი და ნათესავნი გაუყვლენ
და ვეზირის კერძნი თავადნი და ნათესავნი შეშინდნენ და შემოფ-
რთხნენ: ამისთანას დროს ძველი ხელმწიფე გაცხადა და მეფენი და-
თ ვადნი და ერის-მთავარნი შემოეყარნეს და ახალი ხელმწიფე შეღონდა
და ღონეს რასმე ეძებდა. მისი მისანდო კაცი ვეზირს გაუგზავნა:
„შენის დაუჯერებლობისა-თვის ორი ხელმწიფე იმ მეხანათის ვეზი-
რის საქმით წავხდითო, ახლა რომელიც გვიჯობდეს გვირჩიეთო:“
ვეზირ მან ასრე შესთვალა: „რად-გან ჩვენ შემოგვეკითხენითო, გვმა-
რთებს ღვთის წინაშეთ, რომელიც გიჯობდეს ის გამოგირჩიოთო,
ჯარი და მეფენი და თავადნი შენ წასვლიან და მას მისვლიანო,
შიშით შენ აღარ-ვინ მოგივათ, სალაროს კარი გააღეთ და დიდი გა-
ცემა ჰქენო, რომ შენი გარდახვეწნა არ-ვინ იაზროსთ და ამ გაცემის
დროსა, რაც ძვირის-ფასი თვალ-მარგალიტი იყოსთ, რომ თან წაღება
შეგეძლოსთ ნაპირის აღაგამდის გაცემითა და ლაშქრის გროვებით
და რომელიც წასაღებლად გირდოდესთ ფეშქაშის მაგიერად წინ-და-წინ
გაგზავნეთ, თუ დაატყოთ რომ შემობმა შეგიძლიათ, კარგი არისთ და
თუ შემობმა არ შეგეძლოსთ ნადირობის სახელით მშვიდობით გაეცა-
ლეთ და თუ დრო დაიცე კიდევ წამოეჭიდეთ, თორა და სადა იქნები
შენი სარჩო გექნებისთ და დიდი პატივი და ნებიერობა გექნებისთ:“
ხელმწიფე-მ მოუწონა რჩევა და ასრე ქნა, როგორც მოეწონა და
ხელმწიფობითა და დიდის დიდებითა და სალაროთა და მორჭმით
გაეცალა და ზოგნი თან გაჰყვნენ და უფროსი ერთი დაბრუნდენ და
თავიანთ ძველს ხელმწიფეს იახლეს და დღევანდლამდისინ ეს არაკი
მიემსგავსების ნაზირ ალი-ხანის საქმესა და მისის ვეზირის გარი-

დებასა. ნაზარ ალი-ხან უომრად და გაუჭირებლად ქალაქის ციხეში შეახვეწა და გიორგი მეფე-მ უომრად და გაუჭირებლად ქართლი დაიჭირა და კახეთის ბატონი ყასიმ თავისი კერძი შექნა და რაგინდ ცუდი საქმე ყოფილ იყო ერეკლე მეფისა-გან კახეთის ბატონს აბას ყულიხან-თან თვითან გაეგზავნებოდა და ისიც ერეკლე მეფეს გაუავა და გიორგი მეფის კერძი შეიქნა. მაგრა მაშინც ერეკლე მეფე ამ ვეზირის უნებურს ვერას იქმნოდის და ამას უკან რა მოხდების, ღმერთმან უკეთ უწყის:“

ამ დროს ბარდის ხანი ჩაფრად მოვიდა და ქართლის თავადთაგან ხელმწიფეს არზა მოართვა „რომ ჩვენ გიორგი მეფის მეტი ბატონი არ გვინდათო. ხელმწიფე-მ ჩვენი სახვეწარი შეიწყნაროსო და ქართლის მეფობა უბოძოსო და თუ ამან ხელმწიფეს ოჯახ-ზედ სტყუოსო, ჩვენ გარდაგვასხლევინოსო:“ და ზოგ-ზოგს ხელმწიფის კარის კაცთაც ქვეყნის დასაწყნარებლად გიორგი მეფის მიცემა უნდოდათ და ზოგნი ხელმწიფეს ასე ეუბნებოდეს: „ურუმთ თქვენის გულისა-თვის გაყარესო და იქით გამოპარულ-მან თავისის ძალით საქართველო დაიჭირაო და თქვენ-გან დასმული მეფეო ციხეში შეახვეწაო, ამისი დათმობა ხელმწიფისა-თვის უკადრისი იქნებისო:“ და ამ დროს ქიზი მაქრანელნი ქირმანს არბევდეს და ოს-ბეგნი ხორასანს აოხრებდეს და ქურთნი ადრობეჟანის სანაპიროს ეჭიდებოდეს და ზოგი ადგილი დაეჭირათ და ხელმწიფე ღხინსა და ღვინის-სმას იყო და კარის კაცნი არას უკან იყვნენ და გაცხადებით ქრთამს იღებდენ და შიში და მორიდება აღარ ვის-გან ჰქონდათ, რაგინდ კაცი მტყუვანი ყოფილ-იყო ქრთამის ძალით მართალს კაცს გაამტყუნდიან და მტყუანს გაამართლებდიან, და მერჯულეთაც სხვათა მოსამადრიელებელად ჰგმეს ღმერთი და შესცვალეს სამართალი და წაიწყმინდეს სული და მართალი გაამტყუვნეს და მტყუვანი გაამართლეს და განკითხვა და წარწყმენდის შიში აღარ აქვნდათ და ვისაც ვისიმე ემართა და ან მიებარებინა აშოროს იტყოდა და ნახევარს ქრთამად გაიღებდა და პატრონს აღარას მისცემდა და თუ არ ჯარით ამ სოფლით იმ სოფელში ვერ წავიდის და ყველგან მზირნი გზასა და ქურდნი ატეხილ-იყვნენ და ვისაც ძალა აქვნდა ქვეყანას სცრცვიდა და შეკვეთით მორჭმულთა და მქონებელთ საქო-

ნელსა სთხოვდიან, თუ მისციან თავის თავს მოირჩენდიან და თუ უვარს ეტყოდიან, ან ღამით თავს დაესხმოდიან და დახოცდიან და საქონელს წაიღებდიან და ან დღისით დანას შეეცემდიან და მოჰკლევდიან და ესე ნამეტნავად ისპაჰნის ქალაქში იქნებოდის და განკითხვა არ იყვის, ამის-თვის რომ ქრთამის აღება იყო და სამართალი და შიში მღვდელსა და ხელმწიფისა აღარ-ვის აქვნდა და ნაპირის ქვეყნებში ხმა გავიდა: „რომ ხელმწიფე ღვინის-სმასა და ლხინს არისო და კარის კაცნი გაცხადებით ქრთამს იღებენო.“ ამის-თვის ყოველი სანაპირო ქვეყანა არივა და ზოგნი საქართველოს კაცნი ისპაჰნს ჩამოვიდნენ და ცოტას რისიმე ქრთამის ყაენის უნახავად რაც უნდა გაირიგეს და წავიდნენ და რა ქართლს მივიდეს ხელმწიფის კარის ამ რიგი ამბავი მიიტანეს, მათაც გაბედეს. ერეკლე მეფე უომრად ქალაქის ციხეში შევიდა და ქვეყანა მეფე-მ გიორგიმ დაიჭირა და ასრე თქვა: „ყაენის კარ-ზედ ჩავალთ და:“ მეფის ძმა ლევან ქერმანს იყო და ლუარსაბ ქირმანს, კარ-ზედ ითხოვეს. ამის-თვის რომ გიორგი მეფეს უფრო გული დაედებისო:

ამ დროს კახეთის ბატონს აბას ყული-ხანს ბარდის ხანი ჩაფრად გამოეგზავნა და გიორგი მეფის კაცებიც თან-გამოეტანებინ და ამას წინად რომ იწერებოდა „ყაენის კარ-ზედ ჩამოვალთ“ ახლა გაცხადებით განჯის ხანის-თვის მოეწერა: „რომ ხელმწიფე-ზედ არა დამოშავებია-რაო, გამიწყრათ და გადმეცვალეთ და ახლა ქართველთ ფიცით გული შემაჯერესო და ყველანი შამივიდნენო და არვის თვის არა შემაცოდებია რამეო. ჩემი საბატონო დამიჭირავსო და ხელმწიფისაგან ამას მოველიო, რომე თავისად უმად მიყოლიოსო:“ და ქართველთაც ხელმწიფეს-თან არზა მოეწერათ: „რომ ჩვენ გიორგი მეფის მეტი ბატონი არ გვინდაო, ამას მოველით ცათა სწორის ხელმწიფისაგან, რომ ჩვენი სასვეწარი შეიწყალოსო და ამისი დანაშავები ჩვენ გვაპატიოსო და თუ ამან ხელმწიფის ოჯახ-ზედ სტყუოსო, ჩვენ გარდაგვახდევინოსო:“ ეს ამბავები და გიორგი მეფის არ ჩამოსვლა ხელმწიფეს ეწყინა და ბაშტა ხანობამდისინ ბარდის ხანი არ ინახვინა და არც ამბავი ჰკითხა:

ამ დროს ერეკლე მეფის ჩაფრები მოვიდნენ და ხელმწიფის-

თვის არზა მოეწერა. „რომ გიორგი მეფეს გაეგონა, რომ ხელმწიფის წყალობა, ხალათი და თაჯი და თომარი უბოძებია, ჯარი მიეგება რომ წაერთმევინა, ეს ამბავი მოგვივიდა, ვინც ქისიყელნი გვახლდა დაუძახეთ, იმათ-გან ორი კაცი მოეკლათო და ხელმწიფის ხალათი მოგვიტანესო, მივეგებენით, ხელმწიფეს დავლოცეთ, ხალათი ჩავიცვითო და ქალაქში შემოვედითო და გიორგი მეფე ვერის წყალ-ზედ დგასო და ხელმწიფის ბძანება რა იქნებისო, გვიბძანოსო:“ კიდევ ყური არ ათხოვეს: ამ დროს კიდევ გორის მინბაში ძმა ჩაფრად მოვიდა და ეს ამბავი მოიტანა: „გიორგი მეფემან გორის ციხეს ყველ-გნით გზები შეუკრაო და საჭმელს ვეღარაგნით შემოიტანებენო და ამილახორის გივის ძმის-წული იოთამ ბეგო ჯალაბობრივ გორის ციხეში შემოვიდაო და ყაენის ურჩსა და ორგულთ ებძვისო და საამილახოროდ იმას იოხოვენო და გორის უფროსნი და თავნი კაცნი ძღვნით გიორგი მეფეს-თან მივიდნენო და ასრე მოახსენესო, ციხის-აღება არ შეგიძლიანო და ბოლოს ისრევე ყაენი გვაჯობებსო და თქვენ ორ-გულად დარჩებითო, ქართლი ხელთ გიჭირავსო: ციხის ბრძოლას დაეხსენო:“ ამათი ნათქვამი სიტყვები მოეწონა და ციხით მოშორდა და ეს ამბები ნაზარ ალიხან ყაენისა-თვის მოეწერა:

ამ დროს ქალბალი-ბეგ უდურლუ-ხანის შვილი ყაჯარი, რომ ხონთქარ-თან ელჩად წასულ-იყო, მოვიდა და ხონთქრის სიკეთე და კარგად დახვდომა და წყალობის გაახლება ყაენს მოახსენა და ხელმწიფეს იმა და მაშინც ქართლისა და კახეთის ჩაფრები არ გაისტუმრეს და აღარც ქალბალი-ბეგს განჯის ხანის შვილს ურუმული ამბავი ჰკითხეს და განჯის აბას ყული-ხან რომ კახეთში ბატონობდა, იმას უბძანეს: „ნაზარ ალი-ხან-თან თბილის ქალაქს მიდიო:“ ორნივ თბილის ქალაქს შეიყარნეს და გურგი-ხან ხან ქართლს იევის და ხან სომხით საბარათიანოში მივიდის და მის ამბავს ნაზარ ალი ხან და აბას ყული-ხან ყაენსა ჰსწერდეს და ხელმწიფე-მ ყური არ ათხოა, ლხინს იყო და პასუხი არ უბძანა: და ნაზარ ალი-ხანსა აბას ყული-ხან შუა სამდურავი ჩამოვარდა და ერთმანერთს გურგი-ხანის კერძობას სწამობდენ და ყაენ-თან იბეზღებოდენ და აბას ყული-ხანს უნდოდა რომ უამრავ

გიორგი მეფე ყაენის კარს გაეგზავნა და ნაზარ ალი-ხან ამის-თვის სწყრობდა, რომ საბატონო მისი გიორგი მეფეს ეჭირა და თვითან ქალაქში იყო და არსით მოსავალი არა ჰქონდა: ფარსადან ვიტყვი არას, ვიმოწმებ მართალსა მამასა, ბედნიერი ყაენი ნაზარ ალი ხანის ხელ-გამოუშვებლობისა-თვის ჩვენ-ზედ აფ-ცუნება შეიქნა და ნაზარ ალი-ხანც გაგვიავდა. და მტერ-მან დრო დაიცა და დაგვიწყეს ბეზღობა და უწინ დავით შვილი ჩემი სიყმაწვილისა და ამაყობისა-თვის დაბეზღდა და დააჭირვინეს და ოთხს წელიწადს ტყვეთა ჰყვავდა და მას უკან ჩემი ძმა ალექსანდრე ერანის ზარაბ-ბაში იყო და სიტყვა შეუსმენელი და დაუჯერებელი და თავის მამწონე იყო და ხელმწიფის საქონელი ვისაც მისწვდა ასესხა და ჩემი ვერა შევასმინე-რა, დაბეზღდა, დაა ჭირვინეს და საქონელი წაართვეს, ნახეს, რომ არა აქვს-რა და მო-ბეზღართ-სიტყვა ტყუვილად გამოვა. ხელმწიფეს მოახსენეს: „რაც ზარაბ ბაშსა აქვსო, მის ძმას მელიქსადათ ბეგ უზბაშის-თან აქვსო:“ ისიც დააჭირვინეს ადრიბეჟანის ვეზირსა, ნახეს რომ არცა-რა მას აქვს, ხელი აიღეს, ცოტა რამე ადრიბეჟანის ვეზირის შვილისა-თვის მიეცა, თავრიზის ჯანიშინ-თან მოვიდა და იმას თხოვნა დაუწყო. ეს ადრიბეჟანის ვეზირს ეჯავრა და ყაენს არზა მოსწერა: „უზბაშს ჩემი ბეჭედი გაუხსნიათ და რაც კარგი რამე ყოფილათ ამოუღიათ:“ მეო-რედ უბძანეს დააჭირვინეს და რაც თავისი და ჩემი და ჩემის შვი-ლისა იყო ყველა ზავთით ჰქნეს და თვითან თავრიზს მოიყვანეს და ამის უარეს ღირსი იყო. მის-თვის რომ, ჩემი უნებური იყო და ასე-თის კაცის ქალი შეირთო, რომ ღვთის საწყენი საქმე აქნევინა და სოფელი ამორია და ჩემი ქონება თავის ცოლის ძმებს უგზავნა და ჩემ თავის ვერ გამოიმეტა, წელიწადს ნახევარს ასრე ავად ვიყავ, რომ ჩემა სიცოცხლე არ-ვის ეგონა, ათ-ჯერა კაცი გაუგზავნე: „შენს უნა-ხავს ნუ მამკლავ მეთქი:“ სხვის გარის დაუთმობლობით არ შემობ-რალა, არც ჩემი ნახვა მოინდომა: „კიდევ ჩაფარი გაუგზავნე რაგინდ ჩემი ნახვა არ გინდა იჯდე ადექ და თუ იდგე ნუ დაჯდები. თორა და დაჭყრილს ჩამოგაყვანიებ-მეთქი“ ჩემი სიტყვა აგდებით შეისმინა და თავრიზით არ წამოვიდა, შინ წავიდა და იასაული მივიდა და დაიჭირეს და რომ კიდეც არ დაეჭირათ, მაშინ არ წამოვიდოდა,

მაგრამე ღმერთმან აღდეგრძელოს ბედნიერი ყაენი, რა გინდ შვილი და ძმები ჩემი ტყვეთა-ჰყვანდა, რასაც მივსწერდი და გავგზავნიდი, შეუგზავნიდენ: არზა მივსწერე და თავისი ხელ-ნახლები პური ვსთხოვე და ღმერთმან აღდეგრძელოს, ერთი სუფრა პური და ყოვლის საჭმლისა-გან კერძი ებოძა და მესამეს დღეს ჩემი შვილი აზატი ექმნა და ჩემ თან გამოეგზავნა და ებრძანებინა: „შენის გულისა-თვის ტყვე-თა მყვანდაო, რომ შენ გაწყენინებდაო და თუ გავიგონეთ, რომ კიდევ გაჯავრებსო ავად მოვეპყრობითო:“ რა ხელმწიფე მწყალობელი შეიქნა, სხვანიც დატკბენ და მტერობა მოიშალეს:

§. 32.

ყაენი მრავლის დამთმო იყო და უნდოდა უომრად და უჩხუბრად საქართველო დააწყნარაოს და გიორგი მეფეს და ქართველთ ხელმწი-ფისა ნამეტნავად შიში აქვნდათ და ერიდებოდათ, ამის-თვის კარ-ზედ ჩასვლა ვერ გაბედეს. მაგრამე წიგნის მოწერითა და კაცის გამოგ-ზავნითა და ნანებითა და ბოდიშის თხოვნით ეხვეწებოდნეს, მაგრამ მეფე-მ ყური არ ათხოვა და არც პასუხი მისცა, არც მათ და არც მეფეს ნაზარ ალიხანს და ყაენის დედას ნაზარ ალი-ხანის ელჩნე დე-დოფლის-თვის ასრე ებძანებინა: „შენ-მა შვილმანო ერთის თუშეთის სოფლითაო შანავაზ ხანს და მის შვილს შაჰ-ნაზარ ხანსაო ორ-ჯერ შეება და კახეთი წაართვაო, რომ არც ხელმწიფე უდგაო და არც სხვაგნით ჰყვანდაო და ახლა ხელმწიფე მწყალობსო და ქართლის მე-ფობა მისცაო და კახეთი და თუშნი და განჯის ხანი და არაზს იქითი ლაშქარი მიაშველაო და მაინც ქალაქის ციხით არ გამოვიდაო, რომ თავის მცილეს პასუხი გასცესო, პაპა მის-მან ბატონ-მან თეიმურაზ სრულ ქვეყანა შეაჯერაო და გარემემოს მისას არბევდაო და მრავალ-ჯერ ხელმწიფის ლაშქარს შემოებაო და შენ-მან შვილმანო, ვერა ქნა-რაო, რა-გინდ ხელმწიფე მის მწყალობელი არისო და საქართველო-და მ იწერებიანო, რომ მათი სიტყვა და პირობა ერთი აქვთო და შენი სიძე არჩილი შენს შვილს ვერ გამოუმეტებიაო, ამაში ხელმწი-ფე-მ რა ქნასო, ან უღონო არისო და შენს შვილს მეფობის ქნა არ

შეუძლიათ და ან იმათ-თან პირობა ერთი აქვსთ და ხელმწიფე აღარ-ენდობისთ, ქართლი და კახეთი ხელთა აქვსთ და არაზის გაღმართი ლამქარი მიაშველათ, ეცადოსთ, რომ ასეთი საქმე ქნასთ, რომ მო-ბეზღართ სიტყვა გაამტყუვნოსთ. შეებასთ ან თავს დაესხასთ, ან მოკლასთ, ან შეუკვდესთ, ხელმწიფეს სამსახური და ხელთ-გამამავ-ლობა დაანახოსთ და მრავალი წყალობა დაიმართოსთ. თორა და თვი-თან იცისთ: აქ ხელმწიფეს მოახსენათ, წავალ და ყველას მხარ-წაკ-რულებს გაახლებთ, და წავიდა და ერთი ასეთი სამსახური ვერა ქხა-რათ, რომ ხელმწიფის საამებელი ყოფილიყოთ, აქ ამბობდა ჩემის ყმის შვილებნი არიანთ და ახლა იმათ-გან საჩივრის წიგნებს იწერე-ბისთ, ამაში ხელმწიფე-მ რა-ყნდა ქნასთ: ესეები თქვენს შვილს მის-წერეთ, მართალი თავისი ფიქრი ქნასთ, რომ მტრის გულისა არ შეიქნასთ:" ესეები დედოფალ-მან შვილს მისწერა. „რომ ხელმწიფე-მ მიბძანათ და ყოველს კაცს სიტყვას ნუ ანდობთ, ხვაშიადსა და გულის მისანდოსა და რაც გინდა საქნელად შეუტყობლად ჰქენით, თორა და რა შეგიტყობს ეცდების თავისი საქმე შენსას აჯობინოს: ამის-თვის ნათქვამია ფილასოფოსთა-გან, რომ საქონელი მიფარვით შენახული სჯობისთ და სიტყვანი თავად სრულ ცოტა-მთქმელი სჯობს და მერმე ყველას ნუ ენდობითო. ამის-თვის რომ და კაცია მაამებლით, თუ ვითაც ხვარბალი მიწაში მიფარვით ერთი ასად მოგეცემის და თუ მიწას ქვეშ არ მიგიფარავს ფრინველნი შეგიჭამენ, მოსავალი წაგიხ-დების და თვითან გაირჯები: აბა სიტყვანიც ასრეა. თუ მიფარვით გაქვს, საქმე გაგირიგდების, თორა და შენს მტერს შენს საწადელს ეტყვი და მაგიერს ისიც ეცდების, რომ გაჯობოს. ასრევეა საქონლისა მიფარვით შენახვა, ამის-თვის რომ უქონელს არც მეშურნე აუტყდე-ბის და არცა მოძალადე წაართვამს რასმე:"

§. 33.

თვესა მაისს კახი ბატონი მეფის ერეკლეს ძე, მეფე იმამყული-ხან მარტყოფს მობძანდა და მარტყოფიდან დაიწყო სიარული და ქა-ლაქს აბანოში შევიდა და ქართველის ბატონის, შვილი ვახტანგ მაშინ

ქართლის ჯანიშინი იყო და ამის ჩასვლა რომ შეიტყო დიდ ეწყინა და კაცები შოუყვიდა ვახტანგს. „რომ კახი ბატონი ჩამოვიდათ და ქალაქის ტახტ-ზე დაჯდათ:" ამათში მეიქნა ერთი ტირილი, მეორედ მოსვლა. მაგრამ კახი ბატონი იმ გზიდ არ ჩასულა და არდა-რა ამის გუნებაში ქართლის დაჭერა სდომებია იმ ხანათ. მაგრამ იმათ ეგონათ: ამათში ცოტა რამ ლაპარაკი მოხდა, კახმა ბატონ-მან იმამყული-ხან იმ ლაპარაკს ყური არ მიუგდო: ეს დაიწერა მაისის გასულს, ქორონიკონსა ტჟა, ღმერთო ხელი მოუმართე კახს ბატონს და კახეთი ღდეგრძელობასა და გამარჯვებაში ახმარე:

დასასრული.

ხელის მოწერით წიგნების გამოცემა.

ხელის მოწერით წიგნების გამოცემა მე დავიწყე 1677 წ. რომელ წიგნის ხელის მოწერაც გამიმართავს, ის წიგნი შემდეგ უსათუოდ გამომიცია კიდეც. ხელის მოწერით წიგნების გამოცემა ცხადი ნიშანი გახლავსთ იმ გარემოებას, რომ ჩვენში, ანუ საქართველოში, წიგნის გამომცემლები შეუძლონი არიან, მათ [illegible] თანხა არა აქვსთ გამოცემისათვის. სწორედ ასეთ გარემოებაში ვართ ყველა გამომცემლები.

ამ [illegible] ლ[illegible]ის, ანუ 1910 წ. მე განვიზრახე ხელის მოწერით წიგნების გამოცემის განახლება. მალე ხელის მოწერაც გავმართე, ზევრის წვალების შემდეგ გამოვეცი მოსურავის წიგნი; ამის ხელის მომწერთაგან შევიდა 300 მ. ამ ფულში აგენტებს მივე მანათში 30 კაპ. ესე იგი მათ აიღეს 150 მ. მე დამრჩა 350 მ. 1500 წიგნის გამოცემა დაჯდა 1200 მ. რადგანაც 260 გვერდი, ორჯერ დაიბეჭდა დამწერის შესწორებით, წიგნებიდამ 500 ცალი ხელის მომწერთ დაურიგდათ, 600 ცალი აგენტებმა წაიღეს და შეჭამეს, 80 ცალი ავტორს დაეთმო, მე დამრჩა სულ 320 ცალი. ამ წიგნის გამოცემამ მაზარალა 600 მ. მეტი. ამ ზარალს ხელი შეუწყო ჩემ პატიმრობამაც. ჩემით ისარგებლეს [illegible] და გამქურდეს საწყობით, რისგანაც ვალებშიაც ჩავარდი დიდათ.

ხელის მოწერით წიგნების გამოცემა კვალად განვაახლე, მოგმართე აქეთ-იქით დავიწყე განცხადებების ვრცელება, მაგრამ იმედი არ გამართლდა. ყველგან იმას [illegible], რომ ხელს ვერ მოვაწერთ, რადგანაც ვისაც მოუწერეთ, იმათ წიგნები არ გამოსცესო. ყველგან ესეთი პასუხი მომდიოდა, ერთად ერთი [illegible] ქუთაისიდამ მივიღეთ 80 მ სამტრედიიდამ 10 მ. თელავიდამ 30 მ, [illegible] ეს ფული მარტოდ სურათების [illegible], ამ [illegible] ხელის მოწე-

რით დავიწყე გამოცემა, ამ დროს მე მესამედ ვიქენ დაპატიმრებული, წიგნის გამოცემა გამიჩერდა, ამით ჩავარდი 120 ხელის მომწერთა საყვედურში, მათ აუსრულდათ ჩემზედ ის, რასაც სხვა გამომცემლებზედ ამბობდნენ. როგორც იქნა და 1913 წ. თებერვალში გავთავისუფლდი, წიგნის გამოცემა და ხელის მოწერა განვაახლე მაგრამ მაინც არა იქნა რა, ხელის მოწერა რომ კარგად წამსვლიყო, აქამდე ეს ისტორია უკვე გამოცემული იქნებოდა და მასთან ერთ წიგნად, რაკი ეს ვერ მოხერხდა, ეხლა ორ წიგნად გავყავ. ერთი წიგნი უკვე დავბეჭდე, მეორეც შემოდგომამდის გადავა, ამ ისტორიის გამოცემისათვის ჩემი აზრი ასეთი გახლდათ: რადგანაც კარგა ხანია მას შემდეგ გასული, რაც ეს ისტორია ერთობ იშვიათი საშოვნელი გახდა, ამიტომ განვიძრახე მარტოდ ამ დედნის დაბეჭდვა, მის მოპოვებას, სხვა რამ კომენტარიებს თავი დავანებეთ, რადგანაც ეს ერთობ შორს წავიდოდა, ეს ისტორია დავბეჭდე დ. ჩუბინაშვილის გამოცემიდამ, რაც შემეძლო ვეცადე, რომ ახალი დაბეჭდილი ძველს ანუ 1854 წ. პეტერბურგის გამოცემასთან სწორე ყოფილიყოს. არსად ერთი სიტყვა, ერთი მძიმეც არ შეგვიცვლია, როგორც დავით ჩუბინაშვილს დაუბეჭდია, ჩვენც სწორედ იქიდამ ისე გადმოვბეჭდეთ, ყოველივე თავისებურად დავტოვეთ.

სურათებიც გადმობეჭდილები არის ძველის ქართულის წიგნებიდამ. დავსძენ აქ შემდეგს:

ვინც ჩვენი მუდმივ გამომცემლები არიან, ისინი არავის ფულს არ შესჭამენ, მათ არც შეუჭამიათ, სხვები კი სჭამენ მათს წიგნების ფულს. წიგნების გამოცემას კი ჩვენში ხელის შეწყობა უნდა. უამისობა არ შეიძლება. რადგანაც ქართველ გამომცემლებთ მდგომარეობა ასეთი გახლავსთ. რაკი ერთმა პირმა წიგნი დროზედ არ გამოსცა, ამიტომ ჩვენც ხელს აღარ ვაწერთო. ეს აბა რა განაჩენი არის, ეს შეჰფერისთ სრულიად ხამ მკითხველთ და არა მწიგნობრობის მიმდევართ, ნამეტურ იმ პირთ, ვინც იცის ჩვენი მწიგნობრობის მდგომარეობა და გამომცემლების პირობებიც. წიგნის გამოცემის დაგვიანება სხვა არის და გამოცემის ფულის შეჭმა სხვა.

ჩემმა მეგობარ გამომცემლებმა კარგა იციან, რომ მე მოურავის

წიგნში 600 მ. ვიზარალე, რადგანც ეს ფული სხვებმა შეჭამეს, ამას გარდა ჩემი საქმეების გამო სხვა ვალებიც დამატყდა თავზედ, საქმე ისე მომეწყო, რომ 1913 წ. შემდეგ, კინაღამ ყოველივე ხელიდამ წამივიდა, მაგრამ მე ამით არ შევშინდი, გამოცემას თავი არ დავანებე, გამოცემა განვაახლე, როგორც მოვახერხე ჩემის შეძლებით წიგნიც ისე გამოვეცი. ამიტომ კარგი იქმნება, რომ საზოგადოებაში გარჩევა იქმნეს წიგნების გამოცემის პირობების შესახებ და მის გამომცემლებთა ცნობაც სიმართლით, თუ არა და საქმე და სასჯელი ასე არ ივარგებს.

მე მაინცა და მაინც ძალას არავის ვატან, რომ ხელი მომიწერეთქო. აქ ეს მხოლოდ გარემოებამ გამახსენა, რადგანაც ზოგიერთ პირებმა საყვედურებს გარდა კიცხვაც მითხრეს, რომ გამომცემლები ფულს სჭამთო. ესეც ტყუილი არის, რადგანაც მუდმივ გამომცემლებს არავის რა შეუჭამიათ და არცარა მე შემიჭამია, დღეის შემდეგ, თუ რამეს გამოვაცხადებ გამოსაცემად, იმას შეჭმევდის დროზედაც გამოვსცემ და უფრო უკეთესად.

გამომცემელი.

წელის მომწერთ სია.

თბილისს

ყოვლად სამღვდელო ეპისკოპოსი ანტონი.
დეკანოზი ნ. თალაკვაძე.
მღვდელი მონაზონი ტარასი;
მღვდელი ილარიონ გურჯენიძე
მთავარ-დიაკონი ტარასი ჩიქოგიძე.
კნეინა მარიამ ვახ. ასული ჯამბაკურ-ორბელიანისა
კნეინა მარგარე ბარათოვისა.
კნეინა ელენე გრიგოლის ასული საგინოვისა
თავ. ივანე სულხანის-ძე ჯავჭავაძე
თავ. გ. დ. ვეზირიშვილი.
დოქტორი სპირიდონ ვაწაძე.
ნიკოლოზ ივანეს-ძე ვაჟიკაშვილი.
იოსებ ფანცულაია.
კონსტანტინე მიხეილის-ძე როის ტომაშვილი.
იოსებ ივანეს-ძე კალანდაძე.
გიორგი სიმონის-ძე ნიკოშვილი.
პეტრე ნიკოლოზის-ძე ციხისთავი.
ნიკოლოზ ივანეს ძე არჯევანიძე.
ბადუ ნიკოლოზის ძე ჩიქოვანი.
გიორგი იოსების-ძე იაშვილი
გიორგი მამაცაშვილი.
სპირიდონ კობერიძე.
ნესტორ სიხარულიძე.
ილიკო ხმელაძე.
კოლია გაგნიძე.
ივანე ბაბუნაშვილი.
სვიმონ სტეფანეს-ძე დაუშქელი
სოფრომ სხირტლაძე
სი. ბესო ნაცვლიშვილი.
დიანოზ ლებანიძე.
ილიკო მაჩაიძე.
პორფილე ჩაჩანიძე.
სილოვან კახეთელიძე.
მოსე კაპანაძე.
მათე ჩალაძე.
ილიკო გოგლაძე.
ვანო ჭანკვეტაძე.
კლემენტი ნიჟარაძე.
აპოლონ გოგორიშვილი.
ალექსი მაგრაკველიძე.
გიორგი ნეფარიძე.
დიმიტრი გიორგობიანი.
ლევან ზორიკაშვილი.
იაკიმე ჯებაშვილი.
მიხეილ მაისაშვილი
ილია ინასარიძე.
ლევან ლიტანოვი.
დავით პაპაშვილი.
ნიკოლოზ მხეიძე.
თავ. ჯ. ჩ. ჩიქოვანი.
თომა ზაქარიას-ძე ნასიძე.
პეტრე ივანეს-ძე დავლიანიძე.
ალექსანდრე გიორგის-ძე კორძაია.
ვარდენ იორდანის-ძე ხელაძე.

გიორგი ანტონის-ძე ფილიაი.
ილარიონ პავლეს-ძე მაჩაიძე.
გიგო ვასილის-ძე გოგნიაშვილი.
ოქროპირ გოცირიძე.
ნიკოლოზ მიხეილის-ძე სოღალა-შვილი.
გრიგოლ გიორგის-ძე ნათაძე.
ელისბარ იოსების-ძე გოგიევი.
ალექსანდრე ივანეს-ძე ბურდულა.
თენგინოზ ყარამანის-ძე გიორგო-ბიანი
პეტრე მიქელის-ძე ქარსელაძე.
ვასილი ლევანის-ძე ჯალაღანია.
კოლა გოგიას-ძე გოგუა.
ვიქტორ კვირის-ძე ჯარხელაძე.
ერმილე მათეს-ძე ჯიბლაძე.
ვასილი ბესარიონის-ძე კობახიძე.
მოსე ლუარსაბის-ძე არეშიძე.
პართენ წყალობას-ძე გიორგო-ბიანი.
გიორგი ისრაელის ძე გეგეჭკორი.
კოტე სიმონის-ძე ქიტუაშვილი.
ერმილე ისონის-ძე ლომიძე.
სერგი ყარამანის-ძე ხმელაძე.
ალექსანდრე პლატონის-ძე კაკაბაძე
იოსებ მიხეილის-ძე ფხაკაძე.
იშა ტოტიას ძე ასათიანი.
სპირიდონ ყიფიანი.
იორდანე სიმონის-ძე სალაქაძე.
ვასილი სიმონის-ძე გეგეჭკორი.
გიორგი სეფიაშვილი.
პეტრე დალაქიშვილი.
არტემ სპირიდონის-ძე სარაჯი-შვილი.
ალექსანდრე ქარსელაძე.
პეტრე გრიგოლის ძე გოგიტიძე.

ქუთაისი.

ყოვლად სამღვდელო იმერეთის ეპისკოპოსი გიორგი.
ქუთაისის კათოლიკეთ ეკკლესიის მოძღვარი პატრი დონ დამიანე სააკოვი.
გიორგი ფელიქსის-ძე დანოვიჩი.
კიტა აბაშიძე.
ილია კაკაბაძე.
სანდრო ვლად.-ძე წერეთელი.
გიორგი ჩიჩუა.
სიმონ დავითის-ძე ჯაფარიძე
სიდამონ ექ. წერეთელი.
პეტრე ყიფიანი.
დავით ბესარიონის-ძე მდივანი.
სერაპიონ მიტროფ.-ძე მიქაძე
ნოე გიორგის ძე ხომერიკი
დავით გიორგის-ძე ჩადუნელი.
გალაკტიონ ვაშაძე (ჭიათურა).
ნიკოლოზ სპირ.-ძე ქუთათელაძე.
ალექსანდრე ალექსან.-ძე ჯაყელი.
ივანე სამსონის-ძე მეძმარიაშვილი.
აპოლონ არსენის-ძე კრიახიძე.
ნიკოლოზ წულწუნავა (ჭიათურა).
დავით ნაზემცოვი.
ვლადიმერ გიორგობიანი.
აკაკი ასათიანი.
გრიგოლ ფაჩაძისა.
ივანე ჩახვაძე.
დავით ავალიანი.
გრიგოლ გველესიანი.
ლომენტი სურემიძე.

VI

სიმონ გაჩეჩილაძე.
ტრიფონ ჯაიფარიძე.
თომა მთავრიშვილი.
ილია ბებეჩკორი.
შალვა თუთბერიძე.
კონსტანტინე ჩაჩავა.
შალვა თაბუკაშვილი.
კონსტანტინე ცაგარელი.
ონიფანტე სიკოლაიშვილი
გიორგი ფარიძე.
იოსებ ყიფშიძე.
პარმენ ბოჭორიშვილი.
ონისიმე ბეორკაძე.
შალვა კოკოჩაშვილი.
ისრებ არდანიშვილი.
გიორგი ქვიტაშვილი.
მარიამ ყაუხჩიშვილი.
ლავრენტი ხარშელაძე.
სტეფანე აკოფაშვილი.
ილარიონ ლორთქიფანიძე.
გიორგი ლომაძე.
პეტრე კოპაძე.
მიხეილ პატარიძე.
ლეონიდ დირეკიძე.
გიორგი დეკანოს ძე.
ვლადიმერ ფუთურიძე.
ივანე მხეიძე.
პეტრე კარილოვი.
ნიკანდრე ასათიანი.
კონსტანტინე ნიშნიანიძე.
შალვა ლამბაშიძე.
ალექსანდრე თაყაიშვილი.
მიხეილ ფხაკაძე.
ივანე ქპიტაშვილი.
იოსებ კობახიძე.
მელქისედეკ კიკნაძე.
ტიტე ლეჟავა.
კონსტანტინე კემულავა.
ვასილ ცხადაძე
მღვდელი იასონ კაპანაძე.
ილია გუნცაძე.
რაჟდენ ბერეჩკორი.
მიხეილ ცეკვაშვილი.
ნოე მახუზლა.
ალექსანდრე სოხაძე.
გრიგოლ მესხი.
ვლადიმერ წერეთელი.
ანდრია შუბლაძე.
ალექსანდრე ჩიქოვანი.
ვერა ფხაკაძე.
ონა ჩუკიასაკარ.
იოსებ გაბუნია.
სერგო ჩხერგვაძე.
ალექსანდრე ხუნდაძე.
ბენედიქტე ლეჟავა.
სიმონ ცანავა.
პეტრე ჭილაშვილი.
ნიკოლოზ ავალიშვილი.
არუთინ კალოიანი.
დიმიტრე გიგინეიშვილი.
მოსე გიგინეიშვილი.
ვართან კერვალიშვილი.
ქუთაისის ქართ. გიმნაზიისაგან
(ათი წიგნის).
ეკტიხი ახვლედიანი.
ნიკოლოზ დგებუაძე.
სამსონ ყიფიანი.
სტურუა ალექსანდრე.
კოკოჩაშვილი პეტრე.
კაძახიძე კოწია.
ჯავახიძე ბესარიონ.

დათეშიძე რაჟდენ.
საჯინიძე ალექსანდრე.
ჩოჩია ვლადიმერ.
კვიცარიძე გრიგოლ.
ლეშვაშელი ვარლამ.
კაჭკაჭაშვილი გიორგი.
ფანცულაია აპოლონ.
ქიფშიძე დავით.
კალეევი არუთინ.
ჯაიანი ბესარიონ.
მემარნიშვილი სიმონ.
სუჭიძე ვასილი
სხირელი სპირიდონ.
ქალაქის სამკითხველო.
კვიცარიძე ისიდორე.
წერეთელი ნინო ივანეს ასული.

ფ ო თ ი.

გურიის სამეგრელოს ეპისკოპოსი
ყოვლად სამღვდელო ლეონიდი.
გიორგი ბებურის-ძე მარგალიტაძე.
ვ. ვეკუა.
ივანე ბოლქვაძე.
კ. ჟვანია.
აქს. დგებუაძე.
ივ. დანელია.
ნიკოლოზ ღლონტი.
ბეკ მამალაძე.
დავით ფირცხალავა.
კოსტ რუსაძე.
ილია ბერაია.
თეოფ. ხუბლავა:
ბესარიონ ვაშაკიძე.
ვიქტორ კონსტანტინეს-ძე კვაჭანტირაძე.
ბართლომე მოსეს-ძე ურდია.

ხ ა შ უ რ ი (მიხაილოვი).

ვასილი ესტატეს-ძე ტაგანაშვილი.
გიორგი დავითის-ძე ფარემუზაშვილი.
ნიკო გრ. ტაგანაშვილი.
ტრიფონ იასონის-ძე ჯაფარიძე.
მღვდ. პეტრე კაპანაძე.
ნიკოლოზ ივ. სიხარულიძე.
დავით რაჟდ. მელაძე.
რომანოზ დ. დვალი.
ავთანდილ აბრ. აბაშიძე
იოსებ. პავ ზვიადაძე.
იასონ ასალ. ებრალიძე.
დავით ნიკ. ლომსაძე.
მიხეილ გიორგი ლომსაძე.
კირილე პავ. კალაძე.
გიორგი ალ. ჩაუჩიძე.
ნიკო გაბ. ქურდაძე.
ნიკო სოლ. კორკოტაძე
გიორგი აბრ. მახარაშვილი.
ზაქარია სიმ. გოგალაძე.
სპირიდონ დავ. ჩუბინიშვილი.
კოტე ივ. მარკოზაშვილი.
ნოე დაჯ. კლდიაშვილი.
იასონ ანტ. ბოჟაძე.
ლევანტი ალ. მეტრეველი.
სანდრო გიორ. ბითაძე.
ფილიპე ლევ. ბებუჩაძე.
იასონ მოს. დეკანოიძე.
გიორგი ეგნ. სხილაძე.
მიხეილ სიმონ. ჯიმშერაშვილი.

მელიტონ გრ. ჩხიკვაძე.
ალექსანდრე ივ. კაპანაძე
თევდორე ივ. გიორგაძე.
ტარასი ლუკას-ძე ჭყუასელი.

ႱႠႫႲႰႤႣႨႠ

გიორგი მახარობლის-ძე სახარულიძე.
ვალოდია ტორონჯაძე.
რაჟდენ ივანეს-ძე ნანეიშვილი.
სამტრედიის სამკითხველო.
ვასო ახობაძე.
დიმიტრი ნიკოლაიშვილი
გერასიმე ნაცრიშვილი.
მარმანდი დოლიძე.
ერმალო ნამიჩეიშვილი.
რაჟდენ პაპავა
კონდრატ ცულეისტარი.
ერმილე აბზიანიძე.
ლათიკო მელქაძე.
მიშა ჯაფარიძე.
ისიდორე პასილაძე.
ნოე კალანდარიშვილი.
იოსებ ანდრიაძე.
პრაკოფი მიქაძე.
ლავრენტი ჭუმბურიძე

ႷႥႨႰႨႪႠ

მიხეილ მახარობლის-ძე სიხარულიძე.

ႢႭႰႨ.

ისაია იოსელის-ძე ფურცელაძე.

გარსევან ჭავჭავაძე.

მამა პოეტის ალ. ჭავჭავაძისა, მეფე გიორგის დესპანი, გონიერი კაცი, ამის მეცადინეობით შეუერთდა ქართლ-კახეთი რუსეთის იმპერიას. მგმობელი მისი სცოდავსო; რადგანაც ქართლ-კახეთის სოფლებში გლეხ-კაცობა სულ გაწყდა ომებისაგან. სპარს, ოსმალ, ლეკთ და სხვათაგან ვერანათ იყო ქცეული მთელი საქართველო. ეს კარგად იცოდა გარსევანმა, მიტომ მოახდინა შეერთება.

თეიმურაზ. ბატონიშვილი.

დაიბადა 1776 წ. გარდაიცვალა 1846 წ. 1801 წ. სპარ-
სეთში წავიდა ალექსანდრესთან, 1810 წ. რუსეთში გა-
დასახლდა, იყო მწიგნობარი, ბროსეს ამან ასწავლა ქარ-
თული, დასწერა საქართველოს ისტორია, პირველი ტომი
1844 წ დაბეჭდა, მეორეც დაიკარგა.

ფარნაოზ ბატონიშვილი.

ძე გიორგისა, 1801 წ. შემდეგ გადასახლდა
რუსეთში, იყო მწიგნობარი პირი.

ჯიბრაელ ბატონიშვილი.

რუსეთში უწოდეს გაბრიელი. უკანასკნელი ძე
გიორგისა.

იულონ ბატონიშვილი.

ძე ირაკლისა, გიორგის შემდეგ ტახტი ამას უნდა მიეღო და არა გიორგის შვილს, ამან არია ქართლ-კახეთი, ეს მოხდა დარეჯან დედოფლის და ერეკლეს ანდერძის ძალით. 1801 წ. გადასახლდა რუსეთში.

ვახტანგ ბატონიშვილი.

ძე ირაკლისა, 1801 წ. შემდეგ გადასახლდა რუსეთში, იყო-
მწიგნობარი, სთარგმნა „ფეირვერკის წიგნები“ კარაბადი-
მები ბედაურთ და ფრინველთ.

ალექსანდრე ბატონიშვილი.

ძე ირაკლისა. ივ. მეუნარგიამ ამას ქართველთ მიტრიდატი უწოდა, 1801 წ. სპარსეთში გადასახლდა, იყო შეერთების წინააღმდეგი, გარდაიცვალა სპარსეთში 1844 წ.

მეფე გიორგი.

ძე ირაკლისა, დაიბადა 1749 წ. გარდაიცვალა 1800 წ. იყო დიდი ოჯახის პატრონი. ქართლი და კახეთი ამან შეაერთა რუსეთის იმპერიასთან. სთქვა მან სიკვდილის დროს:—„საქართველოს მე აუჩენ ძრიელს სამეფოს პატრონადო“ მით მოისვენა ქართველობამ მუსულმანთა-ჟლეტა-ხოცვისაგან.

მარიამ დედოფალი.

მეუღლე გიორგი მეფისა. 1801 წ. ამას ბრალდება გენერალ ლაზარევის მოკვლა. გადასახლდა რუსეთში, გარდაიცვალა 1851 წელს

ანტონ კათოლიკოზი II.

ძე ირაკლი მეფისა, დაიბადა 1765 წელს, ამის გამგეობით გათავდა კათალიკოზობა საქართველოში, 1812 წელს გადასახლდა რუსეთს, იქ მიტროპოლიტობა და პატივი მისცეს.

დავით ბატონიშვილი.

ძე გიორგი მეფისა, რუსეთში იყო გაზდილი, იყო ვოლტერის ნაწერის მცნობი. გარდაიცვალა 1819 წელს გენერალ ლეიტენანტი, იყო მწიგნობარი, 1799 წ. ტფილისში მან დაბეჭდა საზოგადო ისტორია „ნარკვევი“.

დარეჯან დედოფალი.

მეუღლე ერეკლესი, იყო მძლავრი, სურდა რომ ხელმწიფესავით ემეფნა, ამიტომ ამან ერეკლეს მოაშლევინა წესი ტახტის შესახებ. გიორგის შემდეგ მეორე ძმაზედ უნდა გადასულიყო და არა შვილზედ, ამან არია ქართლ-კახეთი. გარდაიცვალა რუსეთში.

მეფე ერეკლე.

დაიბ. 1721 წ. გარ. 1798წ. ალიზარდა სპარსეთში, ქართლ-კახე-
თის სამეფო შეაერთა 1762 წ. კარგად იცნობდა აზიის სახელ-
მწიფო პოლიტიკას, რუსეთის მფარველობის ქვეშ შევ იდა 1781წ.
ამავ წელს ვენეციის სენატს ელჩად პატრი მავრო გაუგზავნა. 28
წლის განმავლობაში ინგლისთანაც აქვნდა მიწერ-მოწერა. 44
ომი გადიხადა, ბოლოს ომში კი ძლეულ იქმნა სიბერისაგან.
1765 წ. თელავში რუსთა კვალად სემინარია გახსნა. სტამბა
განაახლა, 32 ათასი მ. დაუჯდა, წიგნების ბეჭდვა განავრცო.
იცოდა აზიური ენები, ცოტა რუსულიც. ამის კარს იყვნენ
აკადემიკი გულდენშტეტი, ექიმი რეინგესი, გენერლები ტოტ-

თეიმურაზ მეფე კახეთისა.

მამა ერეკლე მეფისა; გადასახლდა რუსეთში, კახეთის გამგეობა თავის შვილს ირაკლის გადასცა, ამით ისარგებლა ირაკლიმ და ქართლ-კახეთი შეაერთა. სიმონ მეფის შემდეგ, პირველად თეიმურაზი დაგვირგვინდა ცხეთაში ქრისტიანულის წესითა. თეიმურაზი რუსეთში გარდაიცვალა 1764 წელს.

ვახტანგ მეფე VI.

თათრობაში წოდებული ჰუსეინ ყული ხანად. სპარსეთში ყოფნის დროს, კათოლიკის ბერებთან საიდუმლოდ ქრისტიანობას აღიარებდა. იყო გონიერი გამგე, ისლამი დასტოვა, რომში და საფრანგეთში საბა ორბელიანი გაგზავნა, ლუდოვიკს და პაპს შველას სთხოვდა, მერე რუსეთს მიმართა, გადასახლდა, ასტრახანს გარდაიცვალა 1737 წელს. ტფილისში, პირველად ქართული სტამბა ამან გახსნა 1708 წელში.

როსტომ მეფე.

თათრობაში ხოსრო მირზა. იყო გონიერი მეფე. ამის აღწერა სახეთ ვრცლად წიგნშა.

მეფე ვახტანგ V.

თათრობაში შაჰნავაზი. დიდად სახელო-
ვანი გამგე, ჭეშმარიტი მეფე, სჯულით
თათარი, საქმით საქართველოს ბედნიერე-
ბის მონატრული და მომქმედი ისტორიკოსი.
ჩხეიძე დიდად აქებს ამას. გარდაიცვალა სპარსეთ-
ში, დაკრძალეს ყუმს, სპარსთ მეფეთ სამარასოში.

თფილისელი მეომარი 1795 წ. მაშინ, საქართველოში, ხელოსან, მუშა და მოქალაქეთაგან ასე იყვნენ მოწყობილნი საომრად. ესენი საომრად გამოდიოდნენ მაშინ, როცა ომი ატყდებოდა. ამისთანა ძველი ნახატები ბევრი აქვნდა სომეხთ მეისტორიე ალ. ერიცოვს.

ბატონიშვილი გიორგი.

შემდეგ მეფე კახეთისა. ვერაგმა ყეინმა ქართ-
ლის მეფეს გადაჰკიდა, ამას სურდა ქართლის
შეერთება, მიტომ ქართლის მეფეს ომიც დაუწყო,
მამა ამის ნებას არ აძლევდა, ამიტომ ყეენის გახელებით
მამა მოჰკლა და ძმას, ვახტანგს თვალები დასთხარა,
მერე განაგრძო ომი ქართლის ხალხთან, ხოცეს ერთმა-
ნერთი ქსნის ციხესთან. მერე დამარცხდა, ციხეში მოკვდა.

არჩილ მეფე.

თათრობაში შაჰნაზარ ხანი. იყო გონიერი პირი, მწიგნობარი, თათრობა დასტოვა, რუსეთს მიმართა, მერე იმერეთში გამეფდა. შემდეგ რუსეთში გადასახლდა, ქართული სტამბის გახსნის საქმეში ამასაც უძევს წილი. იყო მაღალ გონების კაცი და რუსეთთან დაკავშირების მნატვრელი.

დიდი მოურავი გიორგი სააკაძე.

ცოლის ძმაა ლუარსაბ მეფისა, ცნობილი პირი, ამას ამბები ნახეთ წიგნში.

მეფე ალექსანდრე კახეთისა.

იყო გონიერი კაცი. ერთ დროს გათათრ-
და, ალექსანდრე რუსეთთან კავშირის გა-
მო მოკლულ იქმნა შაჰაბაზის ბოროტებით.

ირაკლი მეფე I.

თათრობაში ნაზარ ალიხანი. ჩუმი ქრისტიანი,
დიდი მოჭირნახულე ქართლ-კახეთის გაძლიერე-
ბისათვის. სპარსეთ-ოსმალებთან კარგად ეჭირა საქმე.

ლუარსაბ მეფე.

პირველი გმირი ქართლის ამოჟლე-
ტისა, კახელთა გადასახლებისა და შაჰ-
აბაზის შემოსევისა საქართველოში. ამის
დაჲ გახლდათ შაჰაბაზის მეუღლე. კახელთ
გადას ახლების შემდეგ შაჰაბაზმა მიიტყუილა
სპარსეთში და 1635 წელს დაახრჩობინა უღვთოდ.

მეფე თეიმურაზ I მეუღლით.

ეს არის მეორე გმირი იმ უბედურებისა, რაც კახეთს ეწვია 60 ათასი კომლის გადასახლებით დ ქართლის ამოჟლეტა-ამოწყვეტით შაჰაბაზისაგან. დაიბადა 1595 წ. გარდაიცვალა 1663 წ. იყო მწიგნობარი, სწერდა ლექსებს.

ქეთევან დედოფალი.

მეუღლე კასეთის მეფის დავითისა, ალაზნის პირ-
ზე, ომში, ამან მოჰკლა თავის მამამთილის და ქმრის
მკვლელი კონსტანტინე – მაზლი. მერე შაჰაბაზმა იხმო
სპარსეთში თეიმურაზის ორის შვილით ლევან და არჩილით,
მტრობით ეს ყმაწვილები დაკოდა, ქეთევანი ქრისტიანობის
გამო სასტიკათ აწამა და მოაკვლევინა 1622 წელს ქ. შირაზს.

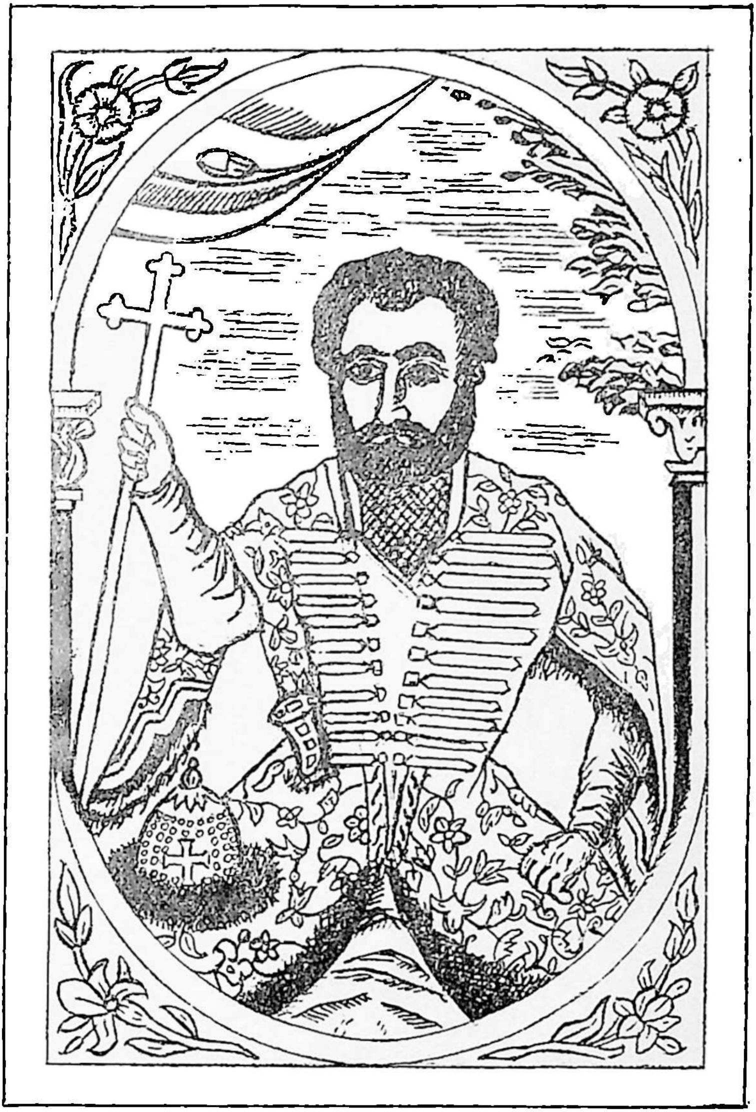

ლევან მეფე.

გათათრებული, ირანთ მსაჯული, სპარსეთში კათოლიკის მისიონერებთან ქრისტიანობას აღიარებდა. იყო გონიერი კაცი, საქართველოს მოყვარე, დომენტი კათალიკოზს ამან ცემით აღმოკვეთა ისლამის მიღების და ცოლის შერთვის სურვილი. ვახტანგ მეფეს სტამბის გასახსნელად ფული სპარსეთიდამ ამან გამოუგზავნა. მოკვდა სპარსეთში.

ივანე ბატონიშვილი.

ძე გიორგისა, დაიბადა 1772 წ. გარდაიცვალა 1839 წ. იყო მწიგნობარი პირი. დასწერა „ბუნების მეტყველება“ და სხვანი.

ყაჯარი აღა მამადხანი.

საჭურისი, დაუძინებელი მტერი ერეკლე მეფისა. 1795 წ. ქურდულად დაეცა თფილისს და აღაოხრა, 1797 წ. მეორედ მოდიოდა ასაკლებად, გზაში მოკლა მისმა მსახურ მცხეთელ ანდრიამ, თათრობაში სადიხა. ერეკლეს უთვლიდა: რუსებს ნუ ეკედლებიო. ერეკლეს პასუხი: მაშ თქვენ დაგვანებეთ თავი და ქვეყანას ნუ გვირბევთო.

ბიძინა ჩოლაყაშვილი.

XVII საუკუნის ცნობილი გმირი და მებრძოლი ქართველი ერის ქრისტიანობით დაშთენის გამო. წამებული სპარსთაგან. ქართველთა ეკლესიამ წმინდანათ შერაცხა.

დავით მეფე კახეთისა.

თათრობაში იმამყული ხანი. ღონიერი მეფე გულშემატკივარი გამგე. მწიგნობარი, დიდი მოსარჩლე ქართველობისა. გორგიჯანიძე ისტორიაში ამ სიტყვებს ამბობს ამ მეფეზედ: „ღმერთო ხელი მოუმართე კახ ბატონს და კახეთი დღეგრძელობასა და გამარჯვებაში ახმარე“. გარდ. XVIII ს. პირველ წლებში.

კოსტანტინე მეფე.

აღიზარდა შაჰაბაზის კარზედ, გათათრებულ
იქმნა იქვე, სახელად მამადყული ხანი უწოდეს.
შაჰაბაზის ჩაგონებით მოვიდა კახეთს სპარსთა ჯარით,
მოჰკლა თვისი მამა და ძმა დავითი, რძალს, ქეთევანს
შეუთვალა, რომ ცოლად წამამყევო. ეს იუკადრისეს კახელებ-
მა, ომი მოუხდათ მასთან, კონსტ. მოკლულ იქმნა ალაზნის პირზე.